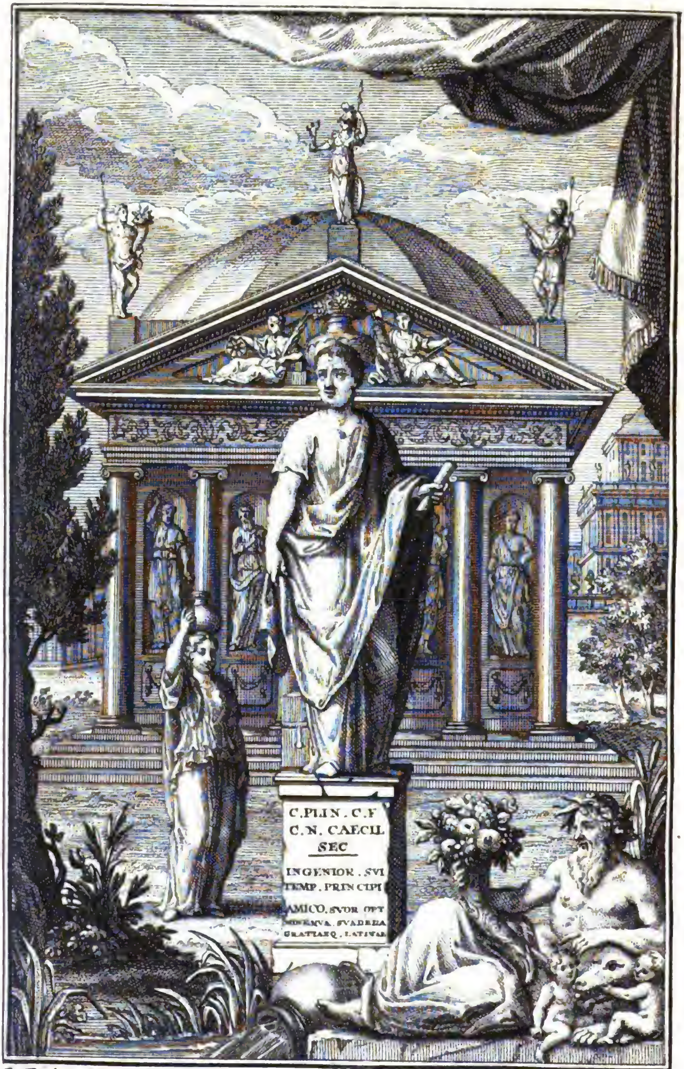

INSIGNIA ACADEMIAE HARVARDIANAE CANTAB: NOV: ANGLIAE
VE RI
TAS
The Gift of
Mary Bryant Brandegee
in Memory of
William Fletcher Weld
HARVARD COLLEGE LIBRARY

I. Æ Richter Conduct. del. *Catharina Sperlingin Sculpsit Aug. Vindel.*

C. PLINII
CAECILII SECVNDI
EPISTOLARVM
LIBRI DECEM
EIVSDEM
GRATIARVM ACTIO
SIVE
PANEGYRICVS
CVM ADNOTATIONIBVS PERPETVIS
IO. MATTHIAE GESNERI
QVI ETIAM
VITAM PLINII ET INDICES AVCTIORES
EMENDATIORESQVE DEDIT.

CVM PRIVIL. POT. POL. REG. ET EL. SAX.

LIPSIAE
SVMTIBVS CASPARI FRITSCHII
M DCC XXXIX.

AD

ILLVSTRISSIMVM COMITEM

AC DOMINVM

DOMINVM

HENRICVM XI

RVTHENVM

S. R. I. COMITEM AC

DOMINVM PLAVIAE, DYNASTAM

DE GRAIZ, CRANNICHFELD, GERA,

SCHLAIZ ET LOBENSTEIN,

GENTIS SENIORIS,

OBERN-GRAIZENSIS FAMILIAE

AC DITIONIS COLVMEN

VNICVM

EPISTOLA.

ILLVSTRISSIME COMES

DOMINE INDVLGENTISSIME

Non quaeris, cum ista tibi in manus traduntur, quod vehementer optabile est talem epistolam scribenti, Quis est iste Gesnerus? Quid sibi vult ista dedicatio? Quale est, quod mihi offertur? Nosti, quae magna mea felicitas est, Gesnerum: nosti, quod tu in aliqua felicitatis parte ponis merito, Plinium; recordaris, quamquam obliuisci soles tuorum benefactorum, quas ille caussas habeat ad te ablegandi exornatum praesenti opera Plinium: recordaris, inquam, quam generosa & liberali humanitate operam Plinio & mihi dederis, quantum legendo interpretandoque illius Panegyrico, quem Ciceronis epistolis & Taciti Agricolae subiiciebamus, & voluptatis & vtilitatis ceperis. Itaque

que non mirabere, meo quoque animo obuersari horas, quas in iucundissimis vitae meae reponere soleo, in quibus tuam & discendi cupiditatem, & ingenium felicissimum, & vere generosum pectus, & propriam magnis animis, atque vt summo loco natis, ita ad summa omnia contendentibus, humanitatem intueri ex proximo admirarique mihi licuit. Quid ergo pronius mihi fuit, quam de te cogitare, ILLVSTRISSIME COMES, *cum Plinium tractarem, aut quid videri iustius debuit, quam tuo nomini inscribere monumentum ingenii illius, quod vehementer tibi probari, quod capi a te, quod amari, sensissem. Nemo enim capit Plinium, quin amet, vt* ILLVSTRISSIMVM HENRICVM XI RVTHENVM *nemo nouit, quin amandum colendumque iudicet. Equidem ob id ipsum, quod te nosse mihi contigit,* ILLVSTRISSIME COMES, *ea ad te fiducia accedere sustineo, vt neque refugiam liberius aliquanto apud te ipsum de hoc nostro munusculo, quo te & literatos reliquos afficere visum est, disputare; quem norim, atque adeo exper-*

expertus sim, pro tuo in quidquid pulchrum est amore, huius etiam generis commentationibus delectari. Quem quidem amorem gentilicium tibi esse, vt ea modo commemorem, quae ex proximo & coram cognoscere mihi licuit, non modo ILLVSTRISSIMVS *tutor tuus* HENRICVS XXIV *me docuit, cuius decora in Buddeana Ienae & Vinariae in Marschalliana Gryphum domo mihi innotuere, sed tres etiam illius Illustrissimi filii, in quibus* HENRICVM VI *anno huius saeculi XXIX Ienae de superiori cathedra disputantem non sine summa omnium admiratione, & eorum maxime, qui recte iudicare poterant, audiui;* HENRICOS IX *atque* X *vero in hac ipsa Academia nuper in laude atque amoribus omnium versatos, quod sic volebant, complexus sum, quorum manibus ad me scripta excellentissimi ingenii & generosissimae liberalitatis pignora seruo, quos hoc ipso tempore e Gallia reduces, & veteris obsequii nostri memores, veterem ipsos beneuolentiam erga me & indulgentiam seruare, non sine maximae & honestissimae voluptatis sensu paucis*

 ante

ante hebdomadibus expertus sum. Pateris itaque pro gentilicio illo tuo in bonas literas amore, me de epistolarum Plinianarum, quod tibi hic offertur, opere pauca apud te, veteri praefationum more, disputare.

Ab ipso scriptas Plinio, neque recentiori demum tempore a commenticia illa quae Io. Harduini ingenio debetur, societate confictas, accuratus ille consensus cum praestantissimis aeui, quo vixit, indubiisque monumentis, ostendit, demonstratus praesertim a Io. Massono; qui consensus non sane a mendacium & vanorum aliquot hominum ingeniis profectus esse potuit. Scriptas ergo has epistolas editasque ab ipso Plinio, plane mihi non est dubium. Vtrum autem missae omnes sint ad eos, quorum praescripta sunt nomina, ea vero alia quaestio est, non ita facile affirmanda. Primo diem adscriptum nulla habet, quod in iis, quae re ipsa ad amicos mittuntur, epistolis intermitti vix solet. Et, si dicas, quod pracfracte equidem non negauerim, diei mentionem detractam cum ederentur, illud tamen apparet, argumenta epistolarum pleraque esse quasi ad ipsam scribendi exercitatio-

nem

nem quaesita ac delecta; itaque omnia polita & ornata, eam quaesitam varietatem, vt hoc ipsum egisse illum appareat, vti relinqueret posteris quam pulcherrimam amabilissimamque sui ipsius imaginem. Cum enim gloriae bonis artibus parandae esset studiosissimus, & in hac quoque re Tullium, perpetuum & vnicum suum sibi exemplum proponeret, cuius in epistolis vel maxime tantus animus comprehensus, & posteritati commendatus est: quid poterat facere elegantius ad simulacrum mentis suae, & factorum vitaeque suae memoriam tradendam posteris, quam si scriptas a se epistolas in vulgus ederet eas, quibus foras quasi prodierat, & conspiciendum se praebuerat ille cupitor & affectator immortalitatis animus; iisque adderet alias, eo ipso consilio scriptas, & forte missas priuatim ad neminem, sed omni posteritati dicatas, quibus ea commemoraret, quae de se, de suis studiis, de toto vitae suae genere, de actionibus, de amicis suis, de rebus denique omnibus, quae ad ipsum vllo modo referrentur, scire & existimare vellet posteros. Illud de amicis quale sit, sic satis vel ex meo sensu

arbitrari mihi videor, qui hoc ipſo tempore non ſine ſuauitate quadam illud tempus cogitatione praecipiam, cum videbunt homines, qui poſt aliquot aetates hunc ipſum libellum in manus ſument, licuiſſe mihi tantum non familiariter cum HENRICO XI RVTHENO *agere, quem ſua nobilitas, virtus, felicitas, res geſtae ad ingens adeo faſtigium extulerint. De Plinio quidem rem ſe ita, vti dixi, habere, ipſe iudicabis, ſcio, ſi percurrere velis vitam illius, qualem ex his epiſtolis, aliunde enim pauciſſima conſtant, collegit Cellarius, cui a nobis tantumdem fere adiectum eſt. Sed illud quoque ipſis epiſtolis cognoſcendis intelliges, ſi attendere volueris, (& attendis, quae magna adoleſcentiae tuae laus eſt, quidquid agas) illud, inquam, pro magni illius & capacis ingenii tui vi agnoſces, quaeſitam eſſe ſtudio varietatem & amoenitatem, lectorum lenocinia; non coniunctas vnius temporis, vel ad vnum hominem, vel vnius argumenti epiſtolas, diſtracta potius ſtudio, quae ad vnum locum pertinent, ſuſpenſumque expectatione lectorem, vt plures peruoluat epiſtolas, dum ad eam veniat, quae*

coe-

coeptam caussae alicuius aut negotii enarrationem absoluat. Illud quoque non sine consilio factum est, quod tot elogia hominum sui aeui, & praedicationem virtutis illorum intexuit: eo plurium nempe & hominum & familiarum intererat, habere opus hoc, & suis posteris, vt imaginem aliquam, vt titulum nobilitatis suae, commendare. Huic, puto, inter alia consilio debetur, quod in tanta librorum eius aeui strage, quae totam pene Traiani, optimi principis, historiam aboleuit, euasit hoc volumen, & cum auctoris sui, tum aliarum rerum, hominumque memoria nostra dignissimorum, conseruauit memoriam. Successit enim deinde Sidonii Apollinaris studium, viri magni, qui cum Nostrum vnice amaret, commendaret, in exemplum proponeret, quod ex subiectis testimoniis poteris intelligere, multiplicata huius operis exempla, sequentem mox colluuiem eo sustinere facilius potuerunt. Suauitate tecum, ILLVSTRISSIME COMES, *agendi prouectus modum epistolae iam egressus sum. Sed neque intercedit tua humanitas, quo minus reliqua adiiciam, quae in fronte huius libri di-*

cenda

libros vt recurrant, hiſtorias, antiquitatemque in promtu habeant, difficiles Grammaticorum nodos longa meditatione reſoluant. Lectionis varietatem, eiuſque rei diſputationem, non totam ille quidem excludebat, ſed optabat moderationem ea in re adhiberi, quae non deterreret homines, quales deſcripſimus, ſed eadem, quae maxime neceſſaria videntur, non diſſimularet. Hoc, vt per ſe honeſtum eſt & vtile conſilium, ita opportune iam locum habebat, cum ante annos non ita multos prodierint epiſtolae, Cortiana & Longoliana induſtria magno apparatu critico inſtructae; de Panegyrico autem non laudati modo Schwarzii opera in maxima proximaque expectatione ſit, ſed egregia quoque omnia minetur Cl. Arntzenius: quorum proinde induſtria quaeſitis vti poterunt, qui toto, quod aiunt, ſacco fundi ſibi volent opes criticas. Nos ergo, quantum conſequi ſtudio atque intentione (quamquam ſaepe, vt ipſe non ignoras, ILLVSTRISSIME COMES, *interpellati) potuimus, talem damus Plinium, qui vtilis eſſe poſſit propius & accuratius ipſum, non librarios, cognoſcere volentibus: qua in re illa*

prae-

praesertim habita ratio est, vt non eos modo locos interpretaremur, qui vehementer indigere ea opera viderentur; sed illos etiam, in quibus adhaesisse, quamquam facilibus & apertis nostro iudicio, alios obseruabamus. Contigit etiam hic, quod nuper in Quinctiliano, vt dicenda essent, pro instituti nimirum ratione, non ea, quae ipse primus vidi, quae nescio quam multa sint; sed quae necessaria, aut commoda certe lectoribus, licet dicta ab aliis quoque, arbitrabar. Morem equidem illum tenui, nihil vt ponerem, nisi quod ita se habere, meis oculis, meo animo, cognouissem; si quod inuentum commemoratu dignum videretur, auctori suo libenter adscriberem, Cortium praesertim Schwarziumque frequenter laudarem.

Hoc igitur quidquid est operae meae tibi, ILLVSTRISSIME COMES, dicatum esse volo ea lege atque conditione, vti profitear, tua etiam humanitate, tua indulgentia excitatum libenter tractasse Plinium, quod cognoscerem, esse apud te in honore hasce literas, teque sapientissima ratione, ab optimis praeceptis & tuo ipsius excellentissimo ingenio profecta, arbitrari,

trari, vix, vt res ſunt hodie, feliciter tractari caeteras doctrinae partes poſſe, niſi quis ab horum librorum vſu diligenti iudicium, & quaſi guſtum quendam veri, pulchri, & honeſti, quod tum in oratione tum in vita & conſuetudine hominum conſpicitur, retulerit.

Exſtant, & ſuo tempore commemorabuntur apud poſteros etiam, ſingularia plane excubantis pro te Prouidentiae diuinae munera, quae orbitatem tuam ita gubernauit, vt merito ſuſpicemur, praeparari te magnificum illius inſtrumentum ad ſalutem & felicitatem plurimorum hominum, tum qui in tua ditione ſunt, tum aliorum quoque, procurandam. Non puto errare me, ſi inter illa munera locum tribuam non poſtremum illi, quod comitem tibi & adoleſcentiae tuae rectorem adſignauit Conſultiſſimum iuris & omnis ſapientiae Riſenbeckium tuum, cuius cum prudentiam & fidem in ſuis pignoribus cognitam perſpectamque feliciter habuiſſet Illuſtriſſimus tutor tuus HENRICVS XXIV, *quem ante laudaui, eum tibi adiunxit, cui aequam ſcilicet, quin, vt eſt religioſiſſimus, & officiorum omnium non peritiſſimus modo ſed etiam obſeruantiſſimus,*

maio-

maiorem solicitioremque curam se debere, quam suis filiis existimaret, cum de his rationem reddendam praeter Deum & suam conscientiam nemini, sciret; de te autem etiam iudicia aliorum hominum uereatur. Huic igitur Risenbeckio tuo, verissimo Phoenici, cum credideris, a me etiam aliquid disci posse profuturum; vehementer mihi elaborandum est, vt, bonum me virum esse, quod illi credidisti, tuo ipsius iudicio intelligas. Gratum quidem & non immemorem tuae in me indulgentiae, hic ipse libellus testis semper exstabit. Vtinam etiam verum me vatem agnoscas aliquando, cum praedicere tibi audeo, quod vehementissime opto, & e signis raro fallacibus colligere mihi videor, futurum, vt tui ciues longa plenaque sub te felicitate beati gratias decernant iis omnibus, quorum cura, studio, consiliis, opera, generosissimum illud pectus virtutibus omnibus impletum, & sapienter feliciterque administrandae reipublicae praeparatum erit, quarum rerum quandam quasi auroram iam videmus in tot rebus, quas in Plinio, iam tuo, adhuc amamus hodie, in tot pueris, vt hoc vtar, qui tua liberalitate cultu humanita-

tis & religionis imbuuntur, in tot miseris, qui benignitate tua fouentur, in tot studiosis iuuenibus, qui tibi se debere vitae & studiorum praesidia quaedam grati agnoscunt, in familiae tuae disciplina & tranquillitate, in honore eorum, quibus contigit, vt ad ingenii tui cultum aliquid conferant. Macte istis laudibus, ILLVSTRISSIME COMES, *& istas praeclarissimas rectricis virtutis meditationes ad ipsum reipublicae actum & ciuium tuorum felicitatem reliquorumque admirationem suo tempore faustis auspiciis transfer. Ita Deus aetatem tuam bonis omnibus cumulet. Dab. in Academia, quam ornas, Georgia Augusta Kal. Octobr.* CIↃ IↃ CCXXXVIII.

ILLVSTRISSIMI NOMINIS
TVI

addictus cliens
IO. MATTHIAS GESNERVS.

VITA
C. PLINII CAECILII SECVNDI
AVCTORE
CHRISTOPHORO CELLARIO.

Caius Plinius Caecilius Secundus municipio Como, ad Larium lacum in Transpadana ſito, ortus fuit. Patria enim municipium erat IV, 13, 3, circa Larium lacum [a], quem idcirco *ſuum* appellat II, 8, 1 & VI, 24, 2, iuxta quem villas amoeniſſimas poſſidebat IX, 7, qui ſitus *Comum* abunde deſignat, quod *delicias ſuas* I, 3, 1 vocat, vt nihil de inſcriptionibus infra producendis [b] referam, in agro & oppido Comenſi repertis. Veronenſes quidem ipſe *ſuos* dixit VI, 34, 1, verum adoptionis lege, quia auunculus Plinius, adoptione pater, Veronenſis fuit, vt poſt Onuphrii probationes vel vnus lapis, in ripa Benaci inuentus, & ab Reineſio Inſcript. XI, 11 expreſſus, ſatis clare his verbis oſtendit:

C. PLINI - - - VERONENSIS
- - - - HISTORIARVM H. L - -

Annum, quo natus fuit, non obſcure indica-

ADNOTATIONES IO. MAT. GESNERI.

a Apertus in primis locus eſt 4, 30, 1 vbi ex *patria ſua* quaeſtionem ſe attuliſſe ait, quae pertinet ad viciniam Lacus Larii.

b Subiicientur ſtatim huic vitae.

uit, quum Vesuuio ardente duodeuicesimum se habuisse tradit VI, 20, 5, qui Titi Caesaris primus fuit, Dione Cassio memorante. Si addis nouem annos Vespasiani, & vnum, ac quod excurrit, scenicorum principum; circiter sexto Neronis [c] natum Plinium, & quum iste interficeretur, fere octennem fuisse apparebit. Pater C. Caecilius [d] Comensis erat, de quo nihil reperimus, nisi quod eius gentis fuit, ex qua Caecilium, poëtam tenerum, sodalem suum, & ipsum quoque Nouocomensem, Catullus laudat carmine XXXIII. Mater Plinia, C. Plinii Veronensis, qui Naturalem Historiam reliquit, soror, quae, amisso marito, in domo fratris mansit VI, 16, 4 & ep. 20, a quo filius adoptatus fuerat, V, 8, 5, qui ideo in nomen *C. Plinii Secundi* successit, quum antea Caecilius esset. [e] Patrem Caecilium mature amisit, educatus cura matris & auunculi, nec non

c Aerae vulgaris 62, Vrbis Cond. Varron. 815 Massonus ad 17 & 25 (Nimirum sic laudabimus semper viri doctissimi vitam Plinii, vt iterum edita est, adscriptis annis aetatis, &, quoties opus est, paragraphis.)

d Quae gens plebeia, sed nobilis eadem, Masso. 1, 2. De illius antiquitate ipse noster 8,10,3 cum *non subitas imagines* a suo etiam latere commemorat. An huc referri debeant statuae principum in agris *per plures successiones* traditae 10, 24, 1, forte disputari possit.

e Ita tamen, vt *Caecilii* nomen non immutaret, aut produceret in *Caecilianum*, quod libera rep. fieri solebat. Etiam retinuit senatoriam patris dignitatem, cum intra equestrem substitisset auunculus. v. Masso. 1, 6. Caeterum huic suo patri adoptiuo immortalitatem adiuuit, libros & vitae illius rationem commemorando 3, 5; & mortis genus celebrando 6, 16.

non tutoris Verginii Rufi, II, 1, 8.[f] Studiis impense a puero addictus adeo, vt decimo quarto aetatis anno tragoediam Graecam scriberet VII, 4, 2, Liuium adolescentulus legeret VI, 20, 5, Ciceronem etiam adultus aemularetur IV, 8, 4, non contentus saeculi eloquentia I, 5, 12, in cuius studio praeceptore Quinctiliano vsus est II, 14, 9, & Nicete Sacerdote VI, 6, 3,[g] ac in philosophia, praeter alios, Euphrate Stoico, quem in Syria miles audiuit I, 10, 2.[h] Nec alienus a poësi fuit VII, 4, 2, ingenium sortitus hilare ac poëticum V, 3, 2,[i] cuius tum alia specimina dedit, in epistolis reliqua VII, 4 & 9, tum maxime Hendecasyllaborum librum IV, 14, 8.[k] Sic indole capa-

f Nec diu adoptiuo patre frui illi licuit, qui A.C.79 cum XVIII aetatis annum ageret, incendio Vesuuii perierit. Quid ipse interim Miseni egerit, narrat 6,20.

g De Quinctiliano nuper disputauimus, in praef. §. 9 sq. de Nicete vid. Masso. 14, 4. Quam iucunde illius temporis & scholae memoriam vsurpauerit noster, ipse docet 2, 18, 1. Condiscipulos habuit Voconium Romanum 2, 13, 5 & Romanum Firmum, erga quem liberalis est 1, 19. Alios quoque memorat, qui adolescentiam suam formauerint, vt Corellium Rufum 1, 12, 12; Hispullam eius vxorem 4, 19, 7; Arulenum Rusticum 1, 14, 1. Spem de se magnam concitasse nostrum, inde quoque apparet, quod *oppidum praediis ipsius vicinum, Tifernum Tiberinum* (hod. *Città di Castello*) *pene adhuc puerum patronum cooptauit* 4, 1, 4.

h Etiam Artemidoro, de quo 3, 11.

i Solum forte crimen, quod adhaerescere in viro laude omni cumulatissimo posse videtur, illud est, quod in hac ipsa epistola 5, 3 item 4, 14 & 4, 27 defendere studet, versus lasciui. Quam male ipsi defensio successerit ad 4, 27, 4 indicamus. Quin parum etiam poëtam fuisse puto. Vid. adscripta ad 7, 4.

k De historiis etiam scribendis illum cogitasse apparet ex 5, 8. Ediderimne aliquid, non liquet.

cissima omnium literarum, & inexhausto labore, id tandem consequutus fuit, vt omnes eruditi illum amarent I, 13, 6, eumque ac Tacitum pro doctissimis suorum temporum haberent VII, 20, 5 & IX, 23, 3. Recitationes in primis vrgebat propter multiplicem vsum V, 3, 8, nec ipse solum aliis auditor frequens aderat I, 13, 6. VIII, 12, 1, sed sua quoque poëmata recitabat V, 3, 7. IX, 34, etiam actiones seu forenses orationes II, 19, [l] & Panegyricum Traiano dictum III, 8, 4. Orator clarissimus fuit, vt nemo facile illi praeferatur. Nam vndeuicesimo anno dicere in foro coepit V, 8, 8, [m] & per omnem aetatem [n] caussas egit tam apud Centumuiros I, 18, 3, & IX, 23, 1, quorum iudicia *suam arenam* vocat VI, 12, 2, [o] etsi indigna saepe eius ingenio erant II, 14, 1; quam in senatu nobiliores, vt contra [p] Baebium Massam VII, vlt. Caecilium Classicum III, 4, & 9, & Marium Priscum II, 11, ac pro Iulio Basso IV, 9, & Rufo Vareno V, 20, quas in summam collegit VI, 29, 8 seq. [q] Honores

l Quam diligentiam adhibuerit, vt etiam orationes suae quam emendatissimae in manus hominum venirent, docet ipse 7, 17.

m Inter primas forte fuit caussa Iulii Pastoris quam egit *adolescentulus* ille quidem, sed qui vxorem tamen iam haberet 1, 18, 3: eandem caussam dum commemorat 4, 24, 1 *iuuenem* se ait fuisse.

n Etiam post Consulatum gestum. Vid. 4, 17, 3.

o Quanto plausu auditus sit, ostendit 4, 16.

p Publicium Certum 9, 13. pro Clario 9, 28, 5.

q In caussis autem agendis

res gessit amplissimos. Fuit enim Quaestor Caesaris VII, 16, 2, Tribunus militum III, 11, 5,[r] Tribunus plebis I, 23, 2 & P. 95, 1, Praetor III, 11, 2 & VII, 16, 2,[s] Praefectus aerarii Saturni V, 15, 5. P. 92, 1,[t] Praefectus aerarii militaris (de quo VII, 14, n.[u]) Inscript. Consul III, 13, 1 & ep. 18, 1, & P. 91.[x] Augur IV, 8,[y] Propraetor prouinciae Ponticae consulari potestate X, 77, n. & Inscript.[z] Curator aluei

 Tiberis

non pactione modo, dono, & munere, sed xeniis etiam abstinuit 5, 14, 8.

r Add. 10, 19, 1. 1, 10, 2 vbi adolescentulum se in Syria ait militasse. Reditum e *militia hunc suum memorat 7, 4, 3.* Conf. 8, 14, 7 & 8. Circa annum aetatis XXV, quae legitima aetas est, Quaestorem factum probabile est. Fuit autem Quaestor Caesaris cum Calestrio Tirone vid. 7, 16, 2. Quaestor nempe Caesaris, in quantum is Consul: quaestor porro annuus, quae erudite demonstrat Masso. 25, 2.

s Gessit Praeturam anno suae aetatis 31 & 32, *Christi 93,* quod *luculenter* & *ingeniose* demonstratum dedit Massonus.

t *Add. 10, 20, 1 & 24, 3* vbi *plurium numero indulgentia* VESTRA, *& delegati a* VOBIS *officii cura,* memoratur. Tamen Massonus 36, 7 *post* obitum Neruae a *Traiano solo* illud delegatum, e *temporum* rationibus ostendit. *Quid si in scriniis & commentariis Neruae inuentum* Plinium honore auxit Traianus?

vt ad ambos referri factum posset. De occupationibus huius officii conqueritur 1, 10, 9. Menstruas tamen eius vices intelligimus ex 10, 24, 3.

u Nempe ostendit Cellarius ad l. c. vicesimam hereditatum ad aerarium militare pertinuisse. *Aerario militari praefectum,* etiam inscriptiones memorant. Plinius quidem nusquam, vt, diuersi a praefectura aerarii Saturni, muneris meminit.

x In quo consulatu, (bimestri pro consuetudine illius temporis in priuatis, de qua ad Paneg. 92, 4) & quidem mense Septembri, Gratiarum actionem, siue Panegyricum habuit, qui exstat. Caeterum circa haec tempora etiam fuit Quinque vir sumtibus publicis minuendis, Virginio Rufo illum eligente, per quem ipse excusaretur 2, 1, 9.

y Petierat Auguratum, vel aliud sacerdotium a Traiano 10, 8. Factum id anno Plinii circiter 41 probat Massonus §. 2.

z Cur *Propraetor* Plinius, cum ante ipsum Bithyniam rexissent

Pro-

Tiberis V, 15, 2 n. & Inſcription. Matrimonium bis contraxit; de priore nihil exſtat ante viduitatem IX, 13, 4; [a] alterum cum Calpurnia iniit, Calpurnii Fabati [b] ex filio nepte, IV, 1, 1, quae abortum fecit VIII, 10, nec alio partu maritum beaſſe legitur: ipſa vero docta & ſtudiis exculta IV, 19, 2 & VI, 7, 1 mariti, quam-

Proconſules: quam vim habeat *conſularis* illa, quae ipſi tribuitur in inſcriptione, *poteſtas*? eruditiſſime diſputat ad hunc annum, h. e. 41 & 42 Plinii, Chriſti 103, Maſſonus, qui etiam illud oſtendit, non integrum biennium in prouincia commoratum eſſe Plinium. Caeterum fabulam de Plinio ad Chriſtianiſmum conuerſo ad reditum ipſius e prouincia refert Pſeudo-Dexter in Chronico, & illius commentator Biuarius. Iuſſu enim Traiani appuliſſe ad Cretam, aedificationis cuiusdam cauſſa, ibique a S. Tito Epiſcopo conuerſum ad fidem. Addit Dexter, *Nec deſunt, qui putent, ſeptima Sextilis ad Nouocomum eſſe paſſum.* Sed puduit merito commenti illepidi (incruſtati licet in fictis Luitprandi aduerſariis n. 292 ſq. p. 512) viros doctiſſimos, qui Acta SS. menſis Auguſti Antuerpiae ediderunt, qui ne verbo quidem mentionem illius rei iniicere dignantur: neque opus nimirum erat, cum ipſam ſiniſtri illius Dextri fidem in vniuerſum iam damnaſſent. Neque vero erat, quod refutaret illud Boxhornius in iudicio de Plinio, quod epiſtolis a ſe editis praemiſit: multo minus refellendum erat ex 10, 97 vbi *exitiabilem* vocet *ſuperſtitionem* Chriſtianorum. Parum enim hoc ad fabulam, quae poſtea in reditu ex prouincia contigiſſe dicitur: nec appellat Plinius *exitiabilem ſuperſtitionem* (quae Taciti vox eſt An. 15, 44) ſed prauam & immodicam 10, 97, 8. Si omnino placeat refutare, illud eſt apertum, epiſtolas eius pertinere ad annum aetatis Plinii 55 tredecim nimium annos vltra reditum ex prouincia: vid. no. Potuitne autem de tanta immutatione tacere?

a Niſi quod ſocrus meminit 1, 18, 3 cum ipſe eſſet adoleſcentulus, Domitianus adhuc imperaret. Et ſtatim a morte Domitiani vxorem lugebat 9, 13, 4 cuius vitricus erat Vectius Proculus 9, 13, 13. Sic duo ſe matrimonia Domitiano imperante contraxiſſe ait 10, 2, 2. De quo loco Maſſo. 36, 3.

b Nouocomenſem & ipſum Fabatum fuiſſe ſatis apparet non tantum ex veteri inſcriptione in Comenſi agro reperta, quam poſt alios exhibet Grut. 382, 6 quamque ad noſtrum pertinere non improbabile eſt: ſed ex ipſo noſtro

quamquam aetate maioris, amantissima IV, 19, 2 & 5[c] ita ab amita Hispulla instituta, ibidem 1 & 6. Pater enim pridem decesserat V, 12, 2, cuius memoriae porticum auus dedicauit V, 12, 1, ipse vero auus, quum in Bithynia[d] Plinius cum vxore esset, mortem obiit X, 121, postquam senectutem in Transpadana exegerat VII, 16, 3. Frugalis & abstinens Plinius fuit II, 4, 3 & ep. 6, 4, vt voluptates etiam studiis condiret, IX, 36, 4 & inter venandum studeret I, 6. V, 18, 2. IX, 36, 6,[e] nec vero minus diligens pater familiae, qui praedia sua mirifice tum coluit, tum aedificauit, quod de Laurentino ipse narrat II, 17; de Tuscis V, 6; de Transpadanis ad Larium IX, 7, quam industriam & aliis praediis suis, V, 6, 45 enumeratis, adhibuisse non dubitandum est.[f] Mitis in seruos

 I, 4, 4,

stro 5, 12, 2. 7, 16, 32, 1 coll. 7, 16, 4 & 7, 23, 1.

c Quae epistola non diu post initum matrimonium scripta. Amoris sui vehementiam aliis quoque epistolis declarauit, vt 6, 4 & 7 it. 7, 5.

d Non satis certo hoc ex laudata *epistola* colligitur, vbi excusat *Plinius*, quod iter vxoris diplomate iuuerit. Non est credibile, *mulierem* delicatam & infirmam *tantum* iter, ea celeritate, sine *marito* confecisse. Potuit *Plinius* vt *curator* aluei Tiberis, vel alio quocunque nomine *diplomatum* potestatem habuisse. Haec etiam Massoni est sententia ad 43, 8.

e Hac ipsa epistola 9, 36 rationem totam in praediis suis viuendi aestiuam percenset, vt ep. 40 hibernam persequitur.

f Fortis fuit, in caussis etiam illis suscipiendis, quibus inuisum se Domitiano & obnoxium delatoribus fieri, sciebat. Vid. 1, 5, 5 sq. Itaque etiam reus futurus erat, nisi interfectus esset Domitianus 7, 27, 14. Eo defuncto, Heluidii Prisci vltionem fortiter suscepit. Totam rem enarrat 9, 13 add. 4, 21, 3. Quam non metuerit Artemidorum, phi-

isque viciſſim tanti Plinium fecit, vt libros ſuos emendandos ei crederet VII, 20, 1. Hi duumuiri principatum in literis tenuere, vt vna nominarentur, quum de ſtudiis ſermo eſſet VII, 20, 5, in hos coniectura ferretur, ſi de doctis non nominatis eſſet ferenda IX, 23, 3. Caeterorum amicitiae epiſtolis illuſtratae ſunt.[p] Corpore fuit imbecillo & minus robuſto, quod *corpuſculum* Traianus dixit X, 29, 1, & intentius cauſſam orantem per libertum admonuit, vt lateri conſuleret II, 11, 15. Aliquando lippitudine laborauit VII, 21, 1, honeſtiſſimis cauſſis, lucubrationibus contracta, quibus & caeterae imbecillitates maiorem forte partem imputandae ſunt.[q] De morte nihil certo conſtat: ſimile autem vero habetur, per plurimum imperii Traiani tempus, aut paullo vltra, vitam produxiſſe.[r]

p Vid. Index hominum, cui intexuimus catalogum eorum, quibus inſcriptae ſunt epiſtolae.

q Aegrotaſſe illum etiam circa Neruae mortis tempus, apparet ex 10. 24, 3 & grauiſſime quidem 10, 4. Forte idem fuit morbus, in quo abſtinentiam ſuam & moderationem probauit 7, 1, 4 ſq.

r Certe inter epiſtolas eius, vt nulla habet characterem temporis prioris anno Plinii 36 (vid. Maſſo. h. a. §. 10) ita nec vlla recentior anno aetatis illius 55 certis indiciis deprehendi a Maſſono potuit. Caeterum, quoniam hic ſumus, illud etiam adnotare iucundum eſt, quod nec anuli ſui ἀποσφράγισμα ſ. typum ignorare nos voluit, *quadrigas* 10, 16, 3. Tandem illud forte huc referendum ſupereſt, librum octauum editum videri poſt nonum Maſſono 44, 3: nonum autem ipſum aliquo poſt ſex priores interuallo editum, ad 45, 2 colligit ex 9, 19, 1 coll. 6, 10, 4. Caetera, quae ad literariam epiſtolarum hiſtoriam pertinent e Fabriciana Bibliotheca petenda ſunt, cui quod adiiciamus, in tanta praeſertim Schvvarziani operis expectatione, iam non habemus.

INSCRI-

INSCRIPTIONES ANTIQVAE DE PLINIO.

I.

COMI *in exteriori structura templi maximi.*

(nescio vnde acceptam dedere editores a saeculo inde plerique.)

C. PLINIO L. * F. O. ** V. F. CAECILIO SECVNDO
COS. AVG. CVRAT. TIBER.

* Lucii F. quod probat Masso, prae aliorum C. f. Caii.

** Sic vitiose dant pro OVF. quod est in aliis h. e. *Oufentina tribu*. Vid. Masso. 1, 9.

II.

In AGRO COMENSI ap. Gruter. p. 454, 5.

C. PLINIO L. F.
OVF. CAECILIO
SECVNDO. COS
AVGVR. CVR. ALV. TIB
ER. ET. CLOAC. VRB
PRAEF. AER. SAT. PRAEF
AER. MIL. Q. * IMP
SEVIR. ** EQ. ROM
*** LEG. III. GALL. XVIRO
STL. IVD. FL. **** DIVIT. AVG
- - - - - - RCELIENS

* *Quaestori Imperatoris* s. *Caesaris*.

** h. e. vni de sex turmis equitum Ro. praefecto vid. Masso. 22.

*** Supplendum TRIBVNO, volunt Fabrettus inscr. c. 5 p. 411 & Massonius; quod Gudius voluisse dicitur LEGATO, forte non tam ita legi, quam suppleri voluit.

**** *Flamini Diui Titi Aug.* Masso, 19, 1.

III.

MEDIOLANI in Aede S. Ambrosii apud Grut. p. 454, 3 & plenius 1028, 5: nec sine alia varietate, quae tamen fidei antiquitatis derogare non debet. Tabula lapidea in partes secta, & formata in sarcophagum, a posterioribus, lacunis & coniecturis occasionem dedit. Fundus quasi & substantia bona. Nempe priori loco sic:

C. PLINIVS. C. * F. C. N.
CAECILIVS. SECVNDVS
COS. ** AVGVR. LEGAT. PRO *** PRAET
PROVINC. PONTI. CONSVLARI PO
TESTATE. IN. EAM. PROVINCIAM. AB
IMP. CAESARE. NERVA. TRAIANO
AVG. GERMANICO. MISSVS ****
CVRAT. ALVEI. TIBERIS. ET. RIPAR
PRAEF. AERARI. SATVRNI. PRAEF
AERARI. MILIT. LEG. LEG. VI. GALLIC
T X. VIR STLIT. IVDICANDIS

poste

posteriore loco eadem fere, h. e. tenui modo, & quae descriptorum ingeniis tribui possit, varietate; sed a versu penultimo & voce MILIT. sic pergitur:

QVAEST. IMP. SEVIR. EQVITVM . . . .
TRIB. MILIT. LEG. III. GALLICAE . . . .
X. VIR. STLITIB. IVDICANDIS. THER † . . . . .
ADIECTIS. * IN. ORNATVM. H-S. $\overline{CCC}$ . . . . .
AMPLIVS. IN. TVTELA. H-S. $\overline{CC}$. T. F. I.
ET. LIBERTORVM. SVORVM. NOMIN. H-S $|\overline{XVIII}|$ LXVI. DCLVI. REI
INCREMENT. POSTEA. AD. EPVLVM. PLEB. VRBAN. VOLVIT. PERTIN
AMPLIVS. DEDIT. IN. ALIMEN. PVEROR. ET. PVELLAR. PLEB. VRB. H-S....
IN. TVTELAM. BYBLIOTHECAE. H-S. C . . . . .

* Vid. ad Inscr. I no. a. Et sic quoque apud Gruterum posteriore loco legitur, nempe L. F. OVF. CAECILIVS &c.

** om. COS. Grut. p. 1028.

*** PROC. PR. Grut. p. 1028 vitiose.

**** om. Grut. p. 1028.

† Haec ita suppler Alciatus in hist. Mediol. L. 2 *Thermas adiectis in ornatum sestertiis tercentis, & eo amplius in tutela* (f. tutelam) *sestertiis ducentis testamento fieri iussit.* Reliquae viri interpretationes non sunt magni momenti, quas videre licet etiam ap. Massonum. Et multum sane passam esse vltimam inscriptionis partem, apparet. Operae pretium fuerit, eam cum archetypo, si adhuc exstat, iterum conferri.

TESTI-

TESTIMONIA ET IVDICIA ALIORVM SCRIPTORVM VETERVM.

MARTIALIS *lib. X. Epigram. XIX.*

Nec doctum ſatis, & parum ſeuerum,
Sed non ruſticulum nimis libellum
Facundo mea Plinio Thalia,
I, perfer.

Poſteriora Epigrammatis verba noſter epiſtola vltima libri III. repetiit.

Ponitur hic vulgo QVINCTIL. 12, 10, 11.

Hinc vim Caeſaris, indolem Caecilii, ſubtilitatem Callidii, grauitatem Bruti, acumen Sulpicii, acerbitatem Caſſii, diligentiam Pollionis, dignitatem Meſſallae, ſanctitatem Calui reperiemus. In his etiam, quos ipſi vidimus, (*ſic eſt, non* videmus, *vt quidam dedere*) copiam Senecae, vires Africani, maturitatem *Afri, iucunditatem* Criſpi, ſonum Tracchalli, elegantiam Secundi.

Sed obſeruauimus ad h. l. non *Plinium Secundum* hic laudari, ſed *Iulium Secundum*, de quo 10, 1, 120. Ibidem ſ. 122 ea dicit, quae ad Secundum noſtrum vel maxime pertinent:

Habebunt, qui poſt nos de oratoribus ſcribent, magnam eos, qui nunc vigent, materiam vere laudandi. Sunt enim ſumma hodie, quibus illuſtratur forum, ingenia. Namque & conſummati iam patroni veteribus aemulantur, & eos iuuenum ad optima tendentium imitatur ac ſequitur induſtria.

MACROBIVS *lib. V. Saturn. cap. I.*

Quatuor ſunt genera dicendi: copioſum, in quo Cicero *dominatur*; breue, in quo Salluſtius regnat; ſiccum, *quod* Frontoni adſcribitur; pingue & floridum, *in quo Plinius* Secundus quondam, & nunc nullo veterum *minor* Symmachus luxuriatur.

SIDO-

SIDONIVS APOLLINARIS *lib. I. ep. I.*

Epistolas omnes, retractatis exemplaribus enucleatisque, vno volumine includam, Q. Symmachi rotunditatem, C. Plinii disciplinam maturitatemque, vestigiis praesumtuosis insequuturus.

IDEM *lib. IV. epist. III. ad Claudianum, Mamerti, Viennensis episcopi, fratrem, vt ex epist. XI. apparet.*

Si reare quemquam mortalium (cui tamen sermocinari Latialiter cordi est) non pauere, quum in examen aurium tuarum, quippe scriptus, adducitur, tuarum, inquam, aurium, quarum peritiae, si me decursorum ad hoc aeui temporum praerogatiua non obruat, nec Frontonianae grauitatis, aut ponderis Apuleiani fulmen aequiparem, cui Varrones, vel Atacinus, vel Terentius, Plinii vel auunculus vel Secundus, compositi impraesentiarum rusticabuntur.

Eodem libro, epist. XXII.

Ego Plinio, vt discipulus, adsurgo.

Perpetuus enim imitator Plinii est Sidonius, vt doctissimus interpres Io. Sauaro passim obseruauit.

IDEM *lib. VIII. epist. X.*

C. Plinius pro Accia Variola plus gloriae de centumuirali suggestu domum retulit, quam quum Marco Vlpio, incomparabili principi, comparabilem panegyricum dixit.

AVRELIVS CASSIODORVS *in Chronico, sub Traiano:*

CELSVS ET CRISPINVS. His consulibus Plinius Secundus Nouocomensis orator & historicus insignis habetur, cuius ingenii plurima opera exstant.

C. PLINII

C. PLINII CAECILII SECVNDI EPISTOLARVM LIBER PRIMVS.

I. C. PLINIVS SECVNDVS SEPTICIO SVO S.

Septicio Epiſtolarum opus, eiusdem hortatu collectum, dedicat.

Frequenter hortatus es, vt epiſtolas, ſi quas paullo accuratius ſcripſiſſem, colligerem publicaremque. Collegi, non ſeruato temporis ordine, (neque enim hiſtoriam componebam) ſed vt quaeque in manus venerat. Supereſt, vt nec te conſilii, 2
nec me poeniteat obſequii. Ita enim fiet, vt eas, quae adhuc neglectae iacent, requiram: & ſi quas addidero, non ſupprimam. Vale.

II. C. PLINIVS ARRIANO SVO S.

Librum ſuum emendandum mittit.

Quia tardiorem aduentum tuum proſpicio, librum, quem prioribus epiſtolis promiſeram, exhibeo. Hunc, rogo, ex conſuetudine tua & legas & emendes: eo magis, quod nihil ante peraeque

eodem

2, 1 *librum, quem promiſer.*) Actionem pro Accia Variola Cataneus intelligit, de qua 6. 33 int. ſed nullum in ea huius rei veſtigium; eſt etiam contra aliquid. Haec *tota prope in* conte-

2 eodem ζήλῳ scripsisse videor. Tentaui enim imitari Demosthenem, semper tuum, Caluum, nuper meum, figuris duntaxat orationis. Nam vim tantorum virorum pauci, quos aequus amauit, adsequi possunt.
3 Nec materia ipsa huic (vereor ne improbe dicam) aemulationi repugnauit. erat enim prope tota in contentione dicendi, quod me longae desidiae indormientem excitauit, si modo is sum ego, qui exci-
4 tari possim. Non tamen omnino Marci nostri ληκύθους fugimus, quoties paullulum itinere decedere non intempestiuis amoenitatibus admonebamur.
5 Acres enim esse, non tristes, volebamus. Nec est quod putes, me sub hac exceptione veniam postulare. Immo, quo magis intendam limam tuam, confitebor & ipsum me & contubernales ab editione non abhorrere,

contentione dicendi; illic maior longe varietas. Compara vtramque epistolam.

eodem ζήλῳ) Ardore, studio, contentione, vt solent nimirum, qui aemulari aliquem, & si possint, superare conantur. * Altera lectio, *stilo*, non absurda illa quidem, sed auctoritate librorum destituta.

2 *Caluum, nuper meum*) Indicat, se non ita pridem imitari Caluum coepisse, laudatque Arrianum, perpetuum Demosthenis aemulum. De vtroque in Indice agitur. * Caeterum fere est, vt praeferam lectionem a Cortio prolatam firmatamque e MSS. *Tentaui enim imitari Demosthenem semper tuum, nuper meum, figuris duntaxat orationis. nam vim tantam verborum pauci, quos aequus amauit, sequi possunt.* Sed quod non apparet, quomodo *Caluum*, si non fuerit in libris antiquis, intrudere aliquis potuerit; facile contra est vocem quamcunque excidere: nihil ausus sum mutare.

pauci quos aequus) Prouerbii formam dat Virgiliano ex Aen. 6, 129 *Pauci quos aequus amauit Iuppiter, atque ardens, euexit ad aethera virtus.*

3 *ne improbe dicam*) Excusat verbum *aemulationi*, quod arrogans videri potest & *improbum* h. e. impudens, nimis audax, quae frequens verbi notio.

4 *Marci nostri*) Ipso praenomine familiaritatem, quae sibi cum Cicerone intercedat, significat, vt ille, *O Tite, si quid ego adiuro &c. Gaudent praenomine molles Auriculae.*

ληκύθους) Ab ipso cum Tullio

honorae, si modo tu fortasse errori nostro album calculum adieceris. Est enim plane aliquid edendum, 6
atque vtinam hoc potissimum, quod paratum est! (audis desidiae votum,) edendum autem ex pluribus caussis: maxime quod libelli, quos emisimus, dicuntur in manibus esse, quamuis iam gratiam nouitatis exuerint; nisi tamen auribus nostris bibliopolae blandiuntur. Sed sane blandiantur, dum per hoc mendacium nobis studia nostra commendent. Vale.

III. C. PLINIVS CANINIO RVFO SVO S.

Caninium occasione amoenitatum patriae hortatur, vt omissa rei familiaris cura, studiis se literarum a mortalitate vindicet.

Quid agit Comum, tuae meaeque deliciae? quid suburbanum amoenissimum? quid illa porticus, verna semper? quid πλατανὼν opacissimus? quid Euripus viridis & gemmeus? quid subiectus & seruiens lacus?

lio sumserit ληκύθους noster, non dubium est, illas ea qua Tullium significatione posuisse. Aperte autem ad pictores, qui pigmenta in hoc vasis genere habent, ille refert ad Att. 1, 14 vbi de Crasso, *Totum hunc locum, quem ego varie meis orationibus soleo pingere, de flamma, de ferro (nosti illas ληκύθους) valde grauiter pertexuit.* Nescio quam bene huc referat Cresollius dulcia illa vel eclegmata vel sorbitiunculas, quibus laeuorem quendam & splendorem voci conciliarent Sophistae. Vid. illius Theatr. rhetor. 3, 18 & Vacatt. auctumn. 3, 9, 2 p. 504.

3, 1 *Euripus viridis & gemmeus*) Non ipsius aquae per ambages & anfractus, deriuatae atque (instar Chalcidici illius *Euripi*) adfluentis refluentisque colores intelligo; sed ripae, quam non arenosam sed herbis floribusque amoenam indicat: vt nempe *gemmea* alias *prata* dicit. vid. Ind. De *Euripis* illis aliquoties Seneca, & quos praeterea laudat Dauies. ad Cic. de nat. Deor. 2, 1, vbi cum *Nilis* coniunguntur.

subiectus & seruiens lacus) Prius ad viciniam & continentiam, si fas est ita vocari, refero; de quo quidem dubium nullum est: alterum vero ad vsum, quem quid praestat per id ipsum, quod vicinum

lacus? quid illa mollis, & tamen ſolida, geſtatio? quid
balineum illud, quod plurimus ſol implet & circumit?
quid triclinia illa popularia? quid illa paucorum?
quid cubicula diurna nocturnaque? Poſſidentne te, &
2 per vices partiuntur? An, vt ſolebas, intentione rei
familiaris obeundae, crebris excurſionibus auocaris?
Si te poſſident, felix beatusque es: ſin minus, vnus
3 ex multis. Quin tu (tempus eſt enim) humiles &
ſordidas curas aliis mandas; & ipſe te in alto iſto pin-
guique receſſu ſtudiis adſeris. Hoc ſit negotium tuum,
hoc otium; hic labor, haec quies: in his vigilia, in
4 his etiam ſomnus reponatur. Effinge aliquid & ex-
cude, quod ſit perpetuo tuum. Nam reliqua rerum
tuarum poſt te alium atque alium dominum ſortien-
tur: hoc numquam tuum deſinet eſſe, ſi ſemel coe-
5 perit. Scio quem animum, quod horter ingenium.
tu modo enitere, vt tibi ipſe ſis tanti, quanti videbe-
ris aliis, ſi tibi fueris. Vale.

IV.

vicinum eſt: vt hic *ſeruit lacus Euripo*, vel implendo, vel, (ſi *ſubiacere* ad humiliorem neceſſario locum referendum putes) exonerando recipiendoque. Ita 5, 6, 23 *Piſcina feneſtris ſeruit* h. e. proſpectum illis amoeniorem praebet; cui ſimillimum illud Statii ſilu. 2, 2, 75 *Seruit ſua terra feneſtris*. Sic Quinctil. 9, 4, 63 *Non enim cohaerent aliis, neque praecedentibus ſeruiunt*, illuſtrandis nimirum, confirmandis &c Laudauit iſta Cortius, ſed ſimpliciter ad viciniam retulit. Verum attulerit aliquid Marklandus ad l. c. Statii, quod ab hac ſententia nos demouere poſſit, non licet iam arbitrari.

4 *excude*) *Exclude*, quod habent quidam Codices, ſi ideo praeferendum putant viri docti, quia ſit commoda & nitens translatio ab auium fetu ſumta; fugit eos ratio: cum *excudendi* verbum ea in re & ipſum ſatis frequenter vſurpari, ruſtici noſtri doceant. Deinde *excude* ad nobiliſſima etiam ſtatuariorum ex aere opera refertur; & creſcit oratio, cum alteri *effinge*, quod ad plaſtas & figulos, in cera & argilla occupatos, pertinet, *excude* ſubiicitur.

IV. C. PLINIVS POMPEIAE CELERINAE, SOCRVI, S.

Laudata rerum copia in villis socrus suae, & seruorum diligentia, illam ad sua praedia inuitat.

Quantum copiarum in Ocriculano, in Narniensi, in Carsulano, in Perusino tuo, in Narniensi vero etiam balineum, ex epistolis meis (nam iam tuis opus non est) vna illa breuis & vetus sufficit. Non me her- 2
cule tam mea sunt quae mea sunt, quam quae tua: hoc tamen differunt, quod solicitius & intentius tui me, quam mei excipiunt. Idem fortasse eueniet tibi, si 3
quando in nostra diuerteris. quod velim facias: primum vt perinde nostris rebus, ac nos tuis, perfruaris: deinde, vt mei expergiscantur aliquando, qui me secure ac prope negligenter exspectant. Nam mi- 4
tium dominorum apud seruos ipsa consuetudine metus exolescit: nouitatibus excitantur, probarique dominis per alios magis quam per ipsos laborant. Vale.

V. C. PLINIVS VOCONIO ROMANO SVO S.

Mores subdolos M. Reguli caussidici ostendit.

Vidistine quemquam Marco Regulo timidiorem humilioremque post Domitiani mortem? sub quo non minora flagitia commiserat, quam sub Nerone, sed tectiora. Coepit vereri, ne sibi irascerer:

 nec

4, 1 ex epistolis meis) Significatne alias a se epistolas editas? Certe prouocat ad eam, quam olim scripserit ad socrum.

4 per ipsos) Sic optimi libri: intelligo autem *dominos*. *Per se ipsos* fecerunt, qui ad *seruos* referrent, quod etiam si ponas, tamen illud *se* minus necessarium est.

5, 2 Vi-

2 nec fallebatur; irafcebar. Ruftici Aruleni periculum
fouerat, exfultauerat morte: adeo vt librum recitaret
publicaretque, in quo Rufticum infectatur, atque et-
iam *Stoicorum fimiam* appellat. Adiicit *Vitelliana*
3 *cicatrice ftigmofum.* Agnofcis eloquentiam Reguli.
Lacerat Herennium Senecionem tam intemperanter
quidem, vt dixerit ei Metius Carus, *Quid tibi cum
meis mortuis? numquid ego aut Craffo aut Came-
rino moleftus fum?* quos ille fub Nerone accufaue-
4 rat. Haec me Regulus dolenter tuliffe credebat, id-
eoque etiam quum recitaret librum, non adhibuerat.
Praeterea reminifcebatur, quam capitaliter ipfum me
5 apud centumuiros laceffiffet. Aderam Arionillae,
Timonis vxori, rogatu Aruleni Ruftici. Regulus
contra. Nitebamur (nos) in parte cauffae fententia
Metii Modefti, optimi viri: is tunc in exfilio erat,
a Domitiano relegatus. Ecce tibi Regulus, *Quae-
ro*, inquit, *Secunde, quid de Modefto fentias?* Vi-
des, quod periculum, fi refpondiffem, *bene:* quod
flagitium, fi, *male.* Non poffum dicere aliud tunc
mihi, quam deos adfuiffe. *Refpondebo*, inquam,
quid fentiam, fi de hoc centumuiri iudicaturi funt.
6 Rurfus ille, *Quaero, quid de Modefto fentias?* Ite-
rum ego, *Solebant teftes in reos, non in damnatos,
inter-*

5, 2 *Vitelliana cicatrice*) Praetor cum effet Vitellii ad Vefpafianum miffus, vulneratus eft Rufticus. Vid. Tac. Hift. 3, 80. Hoc ignominiae imputat Regulus viro optimo, & officium functo; ac feruili ftigmati comparat honeftam cicatricem.

3 *Herennium Senecionem*) Quem Metio Caro accufante interfecerat Domitianus. Vid. 7, 19. Contra Regulo delatore perierat Craffus, de quo Tac. H. 1, 48, 2; & Camerinus, Tac. A. 13, 52, 1.

6 *Solebant*) Olim, apud maiores noftros, quin paullo ante, quum nondum ea quae nunc regnat corruptio morum inualuiffet. Ipfum igitur tem-
pus

interrogari. Tertio ille, *Non iam quid de Modeſto, ſed quid de pietate Modeſti ſentias? Quaeris*, 7
inquam, *quid ſentiam? At ego, ne interrogare quidem fas puto, de quo pronuntiatum eſt.* Conticuit: me laus & gratulatio ſequuta eſt; quod nec famam meam aliquo reſponſo, vtili fortaſſe, inhoneſto tamen, laeſeram; nec me laqueis tam inſidioſae interrogationis inuolueram. Nunc ergo conſcientia exterritus 8
apprehendit Caecilium Celerem; mox Fabium Iuſtum rogat, vt me ſibi reconcilient. Nec contentus, peruenit ad Spurinnam. Huic ſuppliciter (vt eſt, quum timet, abiectiſſimus,) *Rogo*, inquit, *mane videas Plinium domi: ſed plane mane; neque enim diutius ferre ſolicitudinem poſſum; & quoquo modo efficias, ne mihi iraſcatur.* Euigilaueram. Nuntius a 9
Spurinna, *Venio ad te*, Immo *Ego ad te.* Coimus in porticum Liuiae, quum alter ad alterum tenderemus. Exponit Reguli mandata, addit preces ſuas, vt decebat optimum virum pro diſſimillimo, parce. Cui 10
ego, *Diſpicies ipſe, quid renuntiandum Regulo putes: te decipi a me non oportet. Exſpecto Mauricum*, (nondum enim ab exſilio venerat) *ideo nihil alterutram in partem reſpondere tibi poſſum, facturus quidquid ille decreuerit. Illum enim eſſe huius conſilii ducem, me comitem, decet.* Paucos 11
poſt

pus *imperfectum* reprehenſionem acerbam continet.

9 immo ego ad te) Occupare vterque officium ſtudet, & honorem alteri exhibere. Talis concertatio etiam eſt apud Ciceronem in prooemio Academicorum.

parce) Mihi dubium non eſt, quin, vt monuit iam Caſaubonus, *parce* aduerbium ſit, πεφεισμένως, moderate, & ſuſpenſa quaſi manu. Imperatiuus *Parce* abrupte hic nimis & abſciſſe poneretur.

11 in

post dies ipse me Regulus conuenit in praetoris officio: illuc me persequutus secretum petit. Ait, *timere se, ne animo meo penitus haereret, quod in centumuirali iudicio aliquando dixisset*, quum responderet mihi & Satrio Rufo, *Satrius Rufus, & cui est cum Cicerone aemulatio, & contentus non est elo-*
12 *quentia saeculi nostri.* Respondi, *nunc me intelligere maligne dictum, quia ipse confiteretur: ceterum potuisse honorificum existimari. Est enim*, inquam, *mihi cum Cicerone aemulatio, nec sum conten-*
13 *tus eloquentia saeculi nostri. Nam* STVLTISSIMVM *credo, ad imitandum non optima quaeque proponere. Sed tu, qui huius iudicii meministi, cur illius oblitus es, in quo me interrogasti, quid de Metii Modesti pietate sentirem?* Expalluit notabiliter, quamuis palleat semper: & haesitabundus inquit, *Interrogaui, non vt tibi nocerem, sed vt Modesto.* Vide hominis crudelita-
14 tem, qui se non dissimulet exsuli nocere voluisse. Subiunxit egregiam caussam, *Scripsit*, inquit, *in epistola quadam, quae apud Domitianum recitata est, Regulus omnium bipedum nequissimus*, quod quidem
15 Modestus verissime scripserat. Hic fere nobis sermonis terminus. Neque enim volui progredi longius, vt mihi omnia libera seruarem, dum Mauricus venit. Nec me praeterit esse Regulum δυσκαθαίρετον. est enim locuples, factiosus; curatur a multis, timetur a pluribus, quod plerumque fortius amore est. Potest tamen fieri, vt haec concussa labantur. Nam GRATIA malorum tam infida est, quam ipsi. Ve-

11 in praetoris officio) Cum nouo Praetori officii causa adessem, deducturus eum in publicum. *Sic nouorum Consulum officium relinquunt* homines apud Sueton. Caes. 15.

16 ra-

Verum, vt idem saepius dicam, exspecto Mauricum. 16
Vir est grauis, prudens, multis experimentis eruditus, & qui futura possit ex praeteritis prouidere. Mihi & tentandi aliquid & quiescendi illo auctore ratio constabit. Haec tibi scripsi, quia aequum erat, te 17
pro amore mutuo non solum omnia mea facta dictaque, verum etiam consilia cognoscere. Vale.

VI. C. PLINIVS CORNELIO TACITO SVO S.

Tacitum monet, ipsum exemplo suo in siluis posse studere & venari percommode.

Ridebis, & licet rideas. Ego ille, quem nosti, apros tres, & quidem pulcherrimos, cepi. Ipse? inquis. Ipse: non tamen vt omnino ab inertia mea & quiete discederem. Ad retia sedebam. erant in proximo, non venabulum aut lancea, sed stilus & pugillares. Meditabar aliquid enotabamque, vt si manus vacuas, plenas tamen ceras reportarem. Non 2
est, quod contemnas hoc studendi genus. Mirum est, vt animus agitatione motuque corporis excitetur. Iam vndique siluae & solitudo, ipsumque illud silentium, quod venationi datur, magna cogitationis incitamenta sunt. Proinde quum venabere, licebit, 3
auctore me, vt panarium & lagunculam, sic etiam pugillares feras. Experieris non Dianam magis montibus, quam Mineruam inerrare. Vale.

16 ratio constabit) Vt *ratio pecuniaria constet*, opus est *aera singula*, quae inducuntur, *auctoritate*, *apocha*, *testimonio*, probari. Mauricum igitur si auctorem habeat facti sui Plinius, non metuit reprehensorem.

VII. C. PLINIVS OCTAVIO RVFO SVO S.

Negat roganti Octauio, se posse Gallo contra Baeticos adesse, quos semper defenderit. Dein Octauii carmina desiderat.

Vide, in quo me fastigio collocaris, quum mihi idem potestatis ideinque regni dederis, quod Homerus Ioui optimo maximo

Τῷ δ' ἕτερον μὲν ἔδωκε πατὴρ, ἕτερον δ' ἀνένευσεν.

2 Nam ego quoque simili nutu ac renutu respondere voto tuo possum. Etenim sicut fas est mihi, praesertim te exigente, excusare Baeticis contra vnum hominem aduocationem: ita nec fidei nostrae, nec constantiae, quam diligis, conuenit adesse contra prouinciam, quam tot officiis, tot laboribus, tot etiam
3 periculis meis aliquando deuinxerim. Tenebo ergo hoc temperamentum, vt ex duobus, quorum alterum petis, eligam id potius, in quo non solum studio tuo, verum etiam iudicio satisfaciam. Neque enim tanto opere mihi considerandum est, quid vir optimus in praesentia velis, quam quid semper sis
4 probaturus. Me circa idus Octobres spero Romae futurum, eademque haec praesentem quoque tua meaque

7, 1 *Homerus*) Versus est Il. π, 250. Imitatus est, & explicauit Virgilius 11, 794 *Audiit & voti Phoebus succedere partem Mente dedit: partem volucres dispersit in auras.* Nec omiserunt hoc obseruare Vrsinus atque Clarkius.

2 *excusare - aduocationem*) Negare possum Baeticis, ne illis adsim contra vnum Gallum, cum alias tueri illos soleam contra quosuis: Sed non possum Gallo adesse contra Baeticos. Haec monere visum, ne cui mira Schefferi adnotatio imponeret, quam in alias deriuatam editiones video.

tot officiis) V. g. in Classico accusando, de quo 3, 9; item contra Massam Baebium 7, 33, 4.

4 *tua meaque fide*) Et ipse fidem potes illi dare, & de mea etiam fide spondere.

* Quan-

que ſe de Gallo confirmaturum: cui tamen nunc iam licet ſpondeas de animo meo,

ᾟ, καὶ κυανέῃσιν ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε Κρονίων.

Cur enim non vsquequaque Homericis verſibus agam tecum? quatenus tu me tuis agere non pateris: quorum tanta cupiditate ardeo, vt videar mihi hac ſola mercede poſſe corrumpi, vt vel contra Baeticos adſim. 5

Paene praeterii, quod minime praetereundum fuit, accepiſſe me caryotas optimas, quae nunc ficis & boletis certandum habent. Vale. 6

VIII. C. PLINIVS POMPEIO SATVRNINO SVO S.

Petit emendationem orationis in patria habitae, quum bibliothecam dicaſſet, & alimenta ingenuis decreuiſſet: de cuius editione ſolicitius disquirit.

Peropportune mihi redditae ſunt litterae tuae, quibus flagitabas, vt tibi aliquid ex ſcriptis meis mitterem, quum ego id ipſum deſtinaſſem: Addidiſti ergo calcaria ſponte currenti, pariterque & tibi veniam recuſandi laboris, & mihi exigendi verecundiam ſuſtuliſti. Nam nec me timide vti decet eo, quod 2
oblatum eſt: nec te grauari, quod depopoſciſti. Non eſt tamen, quod ab homine deſidioſo aliquid noui operis exſpectes. Petiturus ſum enim, vt rurſus vaces ſermoni, quem apud municipes meos habui, bibliothecam dedicaturus. Memini quidem, te iam 3
quae-

* *Quanquam conſiderata varie*tate *lectionis* a *Cortio* propoſita *malim, eademque haec praeſentem tuo meoque Gallo confirmaturum.*

6 *ficis & boletis*) * Sic recte edidit, & ſcribi, omiſſa *cum*, docuit Cortius. De formula *certandum habent*, vid. Ind. 8, 5 *paul-*

quaedam adnotaſſe, ſed generaliter: ideo nunc rogo,
vt non tantum vniuerſitati eius attendas, verum etiam
particulas, qua ſoles lima, perſequaris. erit enim &
poſt emendationem liberum nobis vel publicare vel
4 continere. Quin immo fortaſſe hanc ipſam cunctatio-
nem noſtram in alterutram ſententiam emendationis
ratio deducet, quae aut indignum editione, dum ſae-
pius retractat, inueniet: aut dignum, dum id ipſum
5 experitur, efficiet. Quanquam huius cunctationis
meae cauſſae non tam in ſcriptis, quam in ipſo ma-
teriae genere conſiſtunt. eſt enim paullo glorioſius
& elatius. Onerabit hoc modeſtiam noſtram, etiamſi
ſtilus ipſe fuerit preſſius demiſſusque, propterea quod
cogimur cum de munificentia parentum noſtrorum,
6 tum de noſtra diſputare. Anceps hic & lubricus lo-
cus eſt, etiam quum illi neceſſitas lenocinatur. Ete-
nim ſi alienae quoque LAVDES parum aequis auribus
accipi ſolent; quam difficile eſt obtinere, ne moleſta
videatur oratio de ſe aut de ſuis differentis? Nam cum
ipſi honeſtati, tum aliquanto magis gloriae eius prae-
dicationique inuidemus: atque ea demum recte facta
minus detorquemus & carpimus, quae in obſcuritate
7 & ſilentio reponuntur. Qua ex cauſſa ſaepe ipſe me-
cum, nobisne tantum, quidquid illud eſt, compo-
ſuiſſe, an & aliis debeamus? Vt nobis, admonet iſtud,
quod

8, 5 *paullo glorioſius*) *Interiectam inter haec duo verba *quaſi* Cortio auctore omiſimus.

7 *an & aliis debeamus?*) Proponit dubitationem: deinde oſtendit, quae cauſſa impellat ſe ad priorem illius partem ſequendam. *Nimirum ingenioſam Barthii diſtinctionem recipere nihil dubitauimus & probabit, ſpero, factum, quisquis diligenter animum aduerterit. Vulgati, *an & aliis debeamus vt nobis? Admonet iſtud quoque.* Retinuit hanc lectionem Cortius: Sed idem Barthii emendationem laudauit, & vltimam *quoque* ab optimo

quod pleraque, quae sunt agendae rei necessaria, ea-
dem peracta nec vtilitatem parem nec gratiam reti-
nent. Ac, ne longius exempla repetamus, quid vti- 8
lius fuit quam munificentiae rationem etiam stilo
prosequi? Per hoc enim adsequebamur, primum vt
honestis cogitationibus immoraremur; deinde vt pul-
chritudinem illarum longiore tractatu peruideremus;
postremo, vt subitae largitionis comitem poeniten-
tiam caueremus. Nascebatur ex his exercitatio quae-
dam contemnendae pecuniae. Nam quum homines 9
ad custodiam eius natura restrinxerit; nos contra
multum ac diu pensitatus amor liberalitatis commu-
nibus auaritiae vinculis eximebat: tantoque laudabi-
lior munificentia nostra fore videbatur, quod ad illam
non impetu quodam, sed consilio trahebamur. Ac- 10
cedebat his caussis, quod non ludos aut gladiatores,
sed annuos sumtus *in alimenta ingenuorum* pollice-
bamur. *Oculorum* porro & aurium voluptates ad-
eo non egent commendatione, vt non tam incitari
debeant oratione, quam reprimi: vt vero aliquis li- 11
benter educationis taedium laboremque suscipiat, non
praemiis modo, verum etiam exquisitis adhortationi-
bus impetrandum est. Nam si medici salubres, sed 12
voluptate carentes cibos, blandioribus alloquiis pro-
sequuntur; quanto magis decuit publice consulen-
tem,

optimo Codice Mediceo abesse testatus *est*.

8 *peruideremus*) Habet in hoc verbo eam vim *ἡ per*, quam in *perspicio*; vbi accuratam diligentemque curam & continuatam inspiciendi diligentiam notari, satis constat.

10 *in alimenta ingenuor.*) In veteri inscript. apud Grut. p. 1028 n. 5. (de cuius diuersis exemplis & lectionibus Io. Massonus in praef. vitae Plinii) IN ALIMENT. PVEROR. ET PVELLAR. PLEB. VRB. H-S . . . IN TVTELAM BIBLIOTHECAE H-S. C. . . Add. infra 7, 18, 2.

12 *in-*

tem, vtiliſſimum munus, ſed non perinde populare, comitate orationis inducere? praeſertim quum enitendum haberemus, vt quod parentibus datur, & orbis probaretur; honoremque paucorum ceteri pa-
13 tienter & exſpectarent & mererentur. Sed vt tunc communibus magis commodis quam priuatae iactantiae ſtudebamus, quum intentionem adfectumque muneris noſtri vellemus intelligi; ita nunc in ratione edendi

12 *inducere*) Ex eo vocis vſu accipiendum, quo *inducunt* Medici pilulas auro vel argento; vt *inducuntur* cruſta vel tectorio parietes, vt pigmento tabulae: medicorum aperta hic mentio: de quibus Lucret. 1, 935 & 4, 13 *Nam veluti pueris abſinthia tetra medentes Cum dare conantur prius oras pocula circum Contingunt mellis dulci flauoque liquore* &c. Poterat etiam *inducunt*.

quod parentibus datur) Plinius alimenta promiſit pueris ingenuis: hoc munus proprie ad eorum parentes pertinet, qui alendorum liberorum ſuorum onere leuarentur: hoc *orbis* etiam, qui numquam ſuſcepiſſent liberos, vel amiſiſſent ſuſceptos, probari cupit, ad quos fructus illius liberalitatis non pertineret. * Talia adnotare ſuperfluum videri poterat, niſi vnus itemque alter eorum, qui hac prouincia ante nos functi ſunt, loco per ſe claro tenebras ſedulo offudiſſet; id quod ſemel monitum ad plures obſeruationes noſtras aequus lector transferet, & ſi qua in facili nimis re explicanda operam nos abuti videat, hanc eſſe cauſſam ſuſpicetur, quod aliquis male, noſtro quidem iudicio, eundem locum interpretatus ſit.

& exſpectarent & mererentur) Haec optimorum quorumque librorum lectio: Sed aliter, quam adhuc factum interpretanda. Beneficium Plinii primo non ad *orbos* liberis pertinet, ſed ad ſolos *parentes* ingenuorum, quibus alimenta deſtinauit. Porro plures erant in hac altera etiam claſſe, quam vt ad omnes peruenire eodem tempore liberalitas illa, quantumuis magna, poſſet. Enitendum igitur ſibi fuiſſe ait Secundus noſter, vt plures illi, qui non ſtatim frui poſſent beneficio ſuo, *paucorum honorem & exſpectarent patienter*, dum ad ipſos quoque voluentibus annis perueniret, & interim dignos ſe illo praeſtarent, eumque *mererentur*. * Haec puto plana, neque monenda adeo, niſi *de orbis*, qui liberos ſibi naſcituros ſperarent, ac de his, qui beneficio Principis ius liberorum conſequerentur, hic commentari alicui viſum eſſet.

14 *glo-*

edendi veremur, ne forte non aliorum vtilitatibus,
ſed propriae laudi ſeruiſſe videamur. Praeterea me- 14
minimus, quanto maiore animo honeſtatis fructus in
conſcientia, quam in fama, reponatur. SEQVI enim
gloria, non appeti, debet: nec, ſi caſu aliquo non
ſequatur, idcirco quod gloriam non meruit, minus
pulchrum eſt. Ii vero, qui benefacta ſua verbis ad- 15
ornant, non ideo praedicare, quia fecerint, ſed vt
praedicarent, feciſſe creduntur. Sic, quod magni-
ficum referente alio fuiſſet, ipſo qui geſſerat recen-
ſente, vaneſcit. Homines enim quum rem deſtruere
non poſſunt, iactationem eius inceſſunt. Ita ſi ſilen-
da feceris, factum ipſum; ſi laudanda, quod non
ſileas ipſe, culpatur. Me vero peculiaris quaedam 16
impedit ratio. etenim hunc ipſum ſermonem non
apud populum, ſed apud decuriones habui; nec in
propatulo, ſed in curia. Vereor ergo, vt ſit ſatis 17
congruens, quum in dicendo adſentationem vulgi ac-
clamationemque defugerim; nunc eadem illa editio-
ne ſectari: quumque plebem ipſam, cui conſuleba-
tur, limine curiae parietibusque diſcreuerim, ne quam
in ſpeciem ambitionis inciderem; nunc eos etiam, ad
quos ex munere noſtro nihil pertinet praeter exem-
plum, velut obuia oſtentatione conquirere. Habes 18
cun-

14 gloriam non meruit) Notabilis locus, de quo iam obſeruauit Caſaubonus, *mereri* hic non ad dignitatem & mercedem referri, ſed ſimpliciter eſſe *conſequi*, τυγχάνειν. Confirmat hanc notionem Cortius; ſed mauult tamen codicis Medicei fide negationem omittere, quo facto vis conſueta verbi meruit retinetur.

17 obuia oſtentatione) Quae vltro occurrit omnibus, iisque ſe iactat atque ingerit, quod ambitionis eſt. * Adeo nihili non videtur vox e bonis libris probata, vt potius alterum *adſentatione* a mala manu eſſe appareat. Cui enim *adſentaretur* editione, de qua hic ſermo eſt? Sed *oſtentator* conquirere & cogere ſtudet homines, qui ſe admirentur, ſibi plaudant.

9, I ra-

cunctationis meae caussas: obsequar tamen consilio tuo, cuius mihi auctoritas pro ratione sufficit. Vale.

IX. C. PLINIVS MINVTIO FVNDANO SVO S.

Hortatur ad secessum, propter studia, & innocentiam ruris vrbanae vitae nugis praeferendum.

Mirum est, quam singulis diebus in vrbe ratio aut constet aut constare videatur, pluribus cunctis-
2 que non constet. Nam, si quem interroges, *Hodie quid egisti?* respondeat, *Officio togae virilis interfui; sponsalia aut nuptias frequentaui; ille me ad signandum testamentum, ille in aduocationem, ille*
3 *in consilium rogauit.* Haec quo die feceris, necessaria;

9, 1 *ratio constet*) Finge tempus esse primo in tabulis accepti; deinde negotia diei vnius cuiusque, in quantum suam sibi temporis particulam vnum quodque poscit, in expensis induci: si igitur illa acceptorum & expensorum aera aequales summas efficient; *constare* dicetur *ratio.* Atque hoc ita fit si singula vtriusque capitis aera inter se conferantur: Verum si *menses* & *annos* & *vitam* cum quantumuis magno numero negotiorum eiusmodi compares, *ratio non* amplius *constat*, sed expensa videtur nimia.

cunctisque) *Et maioribus auctoritatibus nixa est haec lectio, & sententiam parit meliorem. *Cunctis* est vniuersis simul sumtis. Eodem sensu legitur *cunctaque* in Mediceo libro, intell. *ratio*, quod probat Cortius. *iunctisque*, vulgatum, non ita commodum est.

2 *officio togae virilis*) Quam solennc fuerit illum diem, quo, posita praetexta, virilem togam s. puram sumerent, officio & celebritate amicorum obire, notum v. g. ex Sueto. Claud. 2 *Togae virilis die, circa mediam noctem, sine sollemni officio lectica in Capitolium latus est.* Idem auctor de Caligula vt peculiare notat c. 10 *Vno atque eodem die togam sumsit, barbamque posuit: sine vllo honore, qualis contigerat tirocinio fratrum eius.* Verum Augustus ob id ipsum officium Consulatum bis sumsit, *vt Caium & Lucium filios, amplissimo praeditus magistratu, suo quemque tirocinio deduceret in forum.* Sueto. Aug. c. 26.

8 otio-

tia; eadem, si quotidie fecisse te reputes, inania videntur, multo magis quum secesseris. Tunc enim subit recordatio, *Quot dies quam frigidis rebus absumsi?* Quod euenit mihi postquam in Laurentino 4
meo aut lego aliquid, aut scribo, aut etiam corpori vaco, cuius fulturis animus sustinetur. Nihil audio 5
quod audisse, nihil dico quod dixisse poeniteat: nemo apud me quemquam sinistris sermonibus carpit; neminem ipse reprehendo, nisi vnum me, quum parum commode scribo: nulla spe, nullo timore solicitor, nullis rumoribus inquietor. Mecum tantum & cum libellis loquor. Rectam sinceramque vitam! 6
dulce otium, honestumque, ac paene omni negotio pulchrius! o mare, o littus, verum secretumque μουσεῖον! quam multa inuenitis, quam multa dictatis? Proinde tu quoque strepitum istum inanemque 7
discursum, & multum ineptos labores, vt primum fuerit occasio, relinque, teque studiis vel otio trade. SATIVS est enim, vt Attilius noster eruditissime simul 8
& facetissime dixit, otiosum esse, quam nihil agere. Vale.

X. C. PLINIVS ATRIO CLEMENTI SVO S.

Euphratem philosophum laudat, quem vt audiat Atrius hortatur, doletque non crebrius se per occupationes illum audire posse.

Si quando vrbs nostra liberalibus studiis floruit, nunc maxime floret. Multa claraque exempla sunt. Suffe-

8 *otiosum esse*) Quieti animi & bonis literis vacare, nullis negotiis molestis impeditum, potius est, quam *nihil agere*, h. e. frustra & nequidquam occupari, mouere sed nihil promouere

2 Suffecerit vnum, Euphrates philoſophus. Hunc
ego in Syria, quum adoleſcentulus militarem, peni-
tus & domi inſpexi, amarique ab eo laboraui, etſi
non erat laborandum. eſt enim obuius & expoſitus,
3 plenusque humanitate quam praecipit. Atque vti-
nam ſic ipſe, quam ſpem tunc ille de me concepit,
impleuerim, vt ille multum virtutibus ſuis addidit!
Aut ego nunc illas magis miror, quia magis intelligo:
4 quamquam ne nunc quidem ſatis intelligo. vt enim
de pictore, ſculptore, fictore, niſi artifex iudicare;
ita, niſi ſapiens, non poteſt perſpicere ſapientem.
5 Quantum mihi tamen cernere datur, multa in Euphra-
te ſic eminent & elucent, vt mediocriter quoque doctos
aduertant & adficiant. Diſputat ſubtiliter, grauiter,
ornate: frequenter etiam Platonicam illam ſublimi-
tatem & latitudinem effingit. Sermo eſt copioſus
& varius: dulcis in primis, & qui repugnantes quo-
6 que ducat & impellat. Ad hoc, proceritas corporis,
decora facies, demiſſus capillus, ingens & cana barba.
quae licet fortuita & inania putentur, illi tamen plu-
7 rimum venerationis adquirunt. Nullus horror in
cultu, nulla triſtitia, multum ſeueritatis: reuerearis
occurſum, non reformides. Vitae ſanctitas ſumma,
comitas par. Inſectatur vitia, non homines: nec
caſtigat

mouere &c. Iam laudarunt hic viri docti Scipionis vocem ex Cic. off. 3, 1 *Se nunquam minus otioſum eſſe, quam cum otioſus ſit.*

10, 3 Aut ego) *Sic legendum, non *At ego.* Dixerat, *Ille multum virtutibus ſuis addidit.* Hoc nunc retractat ex aliqua parte, & fieri ait poſſe, vt olim talis fuerit Euphrates, ſed tum non ita bene ſibi notus.

5 latitudinem) Catanaei obſeruatio eſt non inelegans, *latitudinem* tribui *Platoni* cum reſpectu ad etymon nominis illius. πλάτος enim *latitudo* eſt. *Lata* porro oratio preſſae adſtrictaeque opponitur. Vid. mox 1, 20, 19.

7 nec

castigat errantes, sed emendat. Sequaris monentem attentus & pendens: & persuadere tibi, etiam quum persuaserit, cupias. Iam vero liberi tres, duo ma- 8
res, quos diligentissime instituit. Socer Pompeius Iulianus, cum cetera vita, tum vel hoc vno magnus & clarus, quod ipsae prouinciae princeps inter altissimas conditiones generum, non honoribus principem, sed sapientia, elegit. Quamquam quid ego plura de 9
viro, quo mihi frui non licet? An vt magis angar, quod non licet? Nam distringor officio vt maximo, sic molestissimo. Sedeo pro tribunali, subnoto libellos, conficio tabulas: scribo plurimas, sed illiteratissimas literas. Soleo nonnunquam (nam id ipsum 10
quando contingit!) de his occupationibus apud Euphratem queri. Ille me consolatur; adfirmat etiam esse hanc philosophiae, & quidem pulcherrimam partem, agere negotium publicum, cognoscere, iudicare, promere & exercere iustitiam; quaeque ipsi doceant, in vsu habere. Mihi tamen hoc vnum non 11
persuadet, satius esse ista facere, quam cum illo dies totos audiendo discendoque consumere. Quo magis te, cui vacat, hortor, quum in vrbem proxime veneris (venias autem ob hoc maturius) illi te expoliendum limandumque permittas. Neque enim ego 12
(vt

7 *nec castigat errantes*) Non exprobrat errorem verbis asperis, sed rationibus reuincit, & per hoc ipsum emendat & eximit.

8 *inter altissimas condit.*) Imitaturne Nepotem Cornelium Att. 12, 1 de Agrippa, *Cum propter suam gratiam & Caesaris potentiam nullius conditionis non haberet potestatem, potissimum eius delegit affinitatem* &c.

9 *officio vt maximo*) Praefectura aerarii, quam gessit aetatis anno XXXVI & proximo ex Massoni rationibus, quem vide: praesertim vero nostrum 5, 15, 5 & 10, 20, 1 Paneg. 91, 1.

11 *hoc vnum non persuad.*) Suauissime repetit, quae de vi per-

(vt multi) inuideo aliis bono, quo ipſe careo; ſed contra ſenſum quendam voluptatemque percipio, ſi ea, quae mihi denegantur, amicis video ſupereſſe. Vale.

XI. C. PLINIVS FABIO IVSTO SVO S.

De infrequentia epiſtolarum expostulat.

Olim nullas mihi epiſtolas mittis. *Nihil eſt*, inquis, *quod ſcribam.* At hoc ipſum ſcribe, nihil eſſe, quod ſcribas: vel ſolum illud, vnde incipere priores ſolebant, *ſi vales, bene eſt; ego valeo.* Hoc mihi ſufficit; eſt enim maximum. Ludere me pu-
2 tas? Serio peto. Fac ſciam quid agas: quod ſine ſolicitudine ſumma neſcire non poſſum. Vale.

XII. C. PLINIVS CALESTRIO TIRONI SVO S.

Deflet Corellii voluntariam mortem, qua rectorem vitae ſuae & optimum amicum amiſerit.

Iacturam grauiſſimam feci, ſi iactura dicenda eſt tanti viri amiſſio. Deceſſit Corellius Rufus, & quidem

persuadendi & dulcedine viri dixerat ſ. 7.

12 inuideo aliis bono) Ita perpetuo conſtrui hoc verbum in bonis quidem codicibus a Plinio, oſtendit ad h. l. Cortius: & iam fecerat ad Quinctil. 9, 3 p. 799 Burmannus. Vid. Ind.

ſenſum voluptatemque) ἓν διὰ δυοῖν dicit, pro *ſenſum voluptatis.*

11, 1 at hoc ipſum ſcribe) Similis eſt epiſtola Ciceronis filii ad Tironem 16, 26 *Etiam ſi quod ſcribas non habebis, ſcribito tamen* cet.

priores) Laudauit hic Buchnerus Sen. ep. 15 pr. *Mos antiquis fuit vsque ad meam ſeruatus aetatem, primis epiſtolae verbis adiicere, ſi vales bene eſt.*

12, 1 ſi iactura dicenda eſt) Dubium, cur parum probet *iacturae* appellationem; nimisne lene putet, in amiſſione rei inaeſtimabilis; an ideo parum aptum,

quidem sponte, quod dolorem meum exulcerat. est enim luctuosissimum genus mortis, quae non ex natura, nec fatalis videtur. Nam vtcunque in illis, qui 2
morbo finiuntur, magnum ex ipsa necessitate solatium est; in iis vero, quos arcessita mors aufert, hic insanabilis dolor est, quod creduntur potuisse diu viuere. Corellium quidem summa RATIO, quae 3
sapientibus pro necessitate est, ad hoc consilium compulit, quanquam plurimas viuendi caussas habentem, optimam conscientiam, optimam famam, maximam auctoritatem; praeterea filiam, vxorem, nepotem, sorores, interque tot pignora, veros amicos. Sed 4
tam longa, tam iniqua valetudine conflictabatur, vt haec tanta pretia viuendi mortis rationibus vincerentur. Tertio & tricesimo anno (vt ipsum praedicantem audiebam) pedum dolore correptus est. Patrius hic illi: nam plerumque morbi quoque per successiones quasdam, vt alia, traduntur. Hunc absti- 5
nentia, sanctitate, quoad viridis aetas, vicit & fregit; nouissime cum senectute ingrauescentem viribus ani-

 mi

ptum, quod mortuorum memoria, exemplum, beneficia, adhuc ad nos pertinent?

fatalis) Fatalis mors hic non simpliciter, vt alias, naturalis est; ab hac enim distinguit: sed ea, quam effugere, qui moritur, non potuisse videtur, licet voluerit, vt sunt ruinae, caedes ab insidiatoribus, naufragium &c. Scimus alioquin *fatum* ad naturalem praesertim mortem referri: nec vehementer intercesserim, si quis synonyma plane hic etiam esse velit mortem quae ex *natura* est, & *fatalem*. Certe ita sumit Vell. 2, 4, 6.

2 *qui morbo finiuntur*) *Fati* nouam mentionem non facit: siue quod satius habuit vnum genus referre, cui plane simile sit alterum: siue quod *fato* & *morbo finiri* pro iisdem habuit.

4 *Patrius hic illi*) Videtur tacitae suspicioni occurrere: cum podagra & similes morbi intemperantiae saepe circa Venerem & Bacchum quasi satellites sint. Ne quid igitur de Corellio cogitemus eiusmodi, patrium morbum esse narrat.

8 *Cir-*

6 mi sustinebat. Quum quidem incredibiles cruciatus
& indignissima tormenta pateretur, (iam enim do-
lor non pedibus solis, vt prius, insidebat, sed omnia
membra peruagabatur,) veni ad eum Domitiani
7 temporibus, in suburbano iacentem. Serui e cubi-
culo recesserunt. habebat enim hoc moris, quoties
intrasset fidelior amicus. quin etiam vxor (quamquam
8 omnis secreti capacissima) digrediebatur. Circum-
tulit oculos, &, *Cur*, inquit, *me putas hos tantos
dolores tamdiu sustinere? vt, scilicet, isti latroni
vel vno die superstim.* Dedisses huic animo par cor-
pus, fecisset quod optabat. Adfuit tamen deus voto,
cuius ille compos, vt iam securus liberque moriturus,
9 multa illa vitae, sed minora, retinacula abrupit. In-
creuerat valetudo, quam temperantia mitigare ten-
tauit; perseuerantem constantia fugit. Iam dies al-
ter, tertius, quartus: abstinebat cibo. Misit ad me
vxor eius Hispulla communem amicum C. Gemi-
nium cum tristissimo nuntio, *destinasse Corellium
mori, nec aut suis aut filiae precibus flecti; solum
10 superesse me, a quo reuocari posset ad vitam.* Cu-
curri: perueneram in proximum, quum mihi ab ea-
dem Hispulla Iulius Atticus nuntiat, nihil iam ne me
quidem impetraturum: tam obstinate magis ac magis
induruisse. Dixerat sane medico admouenti cibum,

κέκρι-

8 Circumtulit oculos) Vt videret nimirum, omnesne remoti arbitri essent, ne quis legere sermonem cum periculo dicentis audientisque posset.

Dedisses huic animo) Iudicium Plinii de Corellio: pro *si dedisses*. Illustrauit ellipsin hanc exemplis Cortius ad Sall. Iug. 64, 5.

9 perseuerant. const. fugit) Corellius morbum, qui mitigare se non passus esset, morbum inquam & vitam adeo, constantia sua id est constanti & immutabili moriendi destinatione, abstinentiaque cibi effugit. Videtur acumen quaesiisse Secundus cum *constantiae fugam* tribuit.

10 κέκρι-

κέκρικα, quae vox quantum admirationis in animo meo, tantum desiderii reliquit. Cogito, quo ami- 11
co, quo viro caream. Impleuit quidem annum septimum & sexagesimum, quae aetas etiam robustissimis satis longa est: scio. euasit perpetuam valetudinem: scio. decessit superstitibus suis, florente republica, quae illi omnibus suis carior erat: & hoc scio.
Ego tamen, tanquam & iuuenis, & fortissimi, morte 12
doleo: doleo autem (licet me imbecillum putes) meo nomine. Amisi enim, amisi vitae meae testem, rectorem, magistrum. In summa, dicam quod recenti dolore contubernali meo Caluisio dixi; *Vereor ne negligentius viuam.* Proinde adhibe solatia mi- 13
hi: non haec, *senex erat, infirmus erat* (haec enim noui); sed noua aliqua, sed magna, quae audierim nunquam, legerim nunquam. Nam quae audiui, quae legi, sponte succurrunt, sed tanto dolore superantur. Vale.

XIII. C. PLINIVS SOSIO SENECIONI SVO S.

Et ingeniorum suis temporibus prouentum laudat, & auditorum negligentiam vituperat.

Magnum prouentum poëtarum annus hic attulit. Toto mense Aprili nullus fere dies, quo non

10 *κέκρικα*) Vox iudicii, constantiae, consilii, quam proinde admiratur Plinius & desiderio se illa accensum significat. * Altera lectio *κέκμηκα*, nihil habet non humile potius & erubescendum.

12 *meo nomine*) Cum ipsi Corellio nihil decesserit, sed finem potius ille cruciatus inuenerit: doleo non ipsius nomine, quae alioqui vis amicitiae est, sed meo, quod mihi tantum bonum ereptum esse sentio.

ne negligentius viuam) Erepto vitae meae teste, rectore, magistro &c.

13, 2 in

recitaret aliquis. Iuuat me quod vigent ſtudia, proferunt ſe ingenia hominum & oſtentant: tametſi ad
2 audiendum pigre coitur. Plerique in ſtationibus ſedent, tempusque audiendi fabulis conterunt, ac ſubinde ſibi nuntiari iubent, an iam recitator intrauerit, an dixerit praefationem, an ex magna parte euoluerit librum: tum demum, ac tunc quoque lente cunctanterque, veniunt: nec tamen permanent, ſed ante finem recedunt, alii diſſimulanter & furtim, alii ſim-
3 pliciter & libere. At hercule memoria parentum Claudium Caeſarem ferunt, quum in palatio ſpatiaretur, audiſſetque clamorem, cauſſam requiſiſſe; quumque dictum eſſet, recitare Nonianum, ſubitum
4 recitanti inopinatumque veniſſe. Nunc otioſiſſimus quisque multo ante rogatus, & identidem admonitus, aut non venit, aut, ſi venit, queritur ſe diem, quia
5 non perdiderit, perdidiſſe. Sed tanto magis laudandi probandique ſunt, quos a ſcribendi recitandique ſtudio haec auditorum vel deſidia vel ſuperbia non retar-

13, 2 in ſtationibus) Locis publicis, in quibus conuenire vel negotii vel otii cauſa, vel vniuerſis, vel certi generis hominibus ius ac ſolenne eſſet. Sic *Saluidieno Orfito* apud Sueto. Nero. c. 37 *obiectum eſt, quod tabernas tres de domo ſua circa forum ciuitatibus ad ſtationem locaſſet:* ad quem locum caeteros laudarunt Torrentius ac nuper Burmannus. Add. infra 2, 9, 5.

audiendi) Sic legendum puto. *Tempus audiendi*, h. e. quo audiendus erat recitator, *conſumunt fabulis*, h. e. ſermonibus variis, confabulationibus: qui *audiendis fabulis* legunt, non cogitant, vtrosque hic intelligi, & qui loquantur, & qui audiant: deinde ſi *audiendis fabulis* legamus, non id intelligi quod auctor hic vult, confabulationes & familiares ſermones in circulo ſedentium; ſed audientiam vni alicui narranti vel agenti fabulas praeſtitam.

euoluerit librum) *Volumen* cogitandum eſt nimirum, quod incipit ab ea parte membranae quae extima eſt, quae *euoluta* ſunt igitur, ea lectione percurſa intelligimus, inuolutis reliquis, quae legenda ſuperſunt.

14, 4 ru-

retardat. Equidem prope nemini defui. erant ſane 6 plerique amici. neque enim quisquam eſt fere qui ſtudia, vt non ſimul & nos amet. His ex cauſſis 7 longius, quam deſtinaueram, tempus in vrbe conſumſi. Poſſum iam repetere ſeceſſum, & ſcribere aliquid quod non recitem; ne videar, quorum recitationibus adfui, non auditor fuiſſe ſed creditor. Nam vt in ceteris rebus, ita in audiendi officio PERIT gratia, ſi repoſcatur. Vale.

XIV. C. PLINIVS IVNIO MAVRICO SVO S.

Maurico ſuadet, vt fratris filiam deſpondeat Aciliano, quem diligentiſſime commendat.

Petis, vt fratris tui filiae proſpiciam maritum: quod merito mihi potiſſimum iniungis. Scis enim quantopere ſummum illum virum ſuſpexerim dilexerimque: quibus ille adoleſcentiam meam exhortationibus fouerit, quibus etiam laudibus, vt laudandus viderer, effecerit. Nihil eſt quod a te mandari mihi 2
aut maius aut gratius, nihil quod honeſtius a me ſuſcipi poſſit, quam vt eligam iuuenem, ex quo naſci nepotes Aruleno Ruſtico deceat. Qui quidem diu 3
quaerendus fuiſſet, niſi paratus & quaſi prouiſus eſſet Minucius Acilianus: qui me vt iuuenis iuuenem (eſt enim minor pauculis annis) familiariſſime diligit, reueretur vt ſenem. Nam ita a me formari & inſtitui cupit, vt ego a vobis ſolebam. Patria eſt ei Bri- 4
xia, ex illa noſtra Italia, quae multum adhuc verecundiae, frugalitatis, atque etiam ruſticitatis antiquae

 retinet

14, 4 *ruſticitatis*) Neſcio an vnicus hic locus ſit, vbi in laude ponitur *ruſticitas*, pro ſimplicitate illa cum pudore coniuncta,

5 retinet ac ſeruat. Pater Minucius Macrinus, equeſtris ordinis princeps, quia nihil altius voluit: adlectus a diuo Veſpaſiano inter Praetorios, honeſtam quietem huic noſtrae, ambitioni dicam an dignitati?
6 conſtantiſſime praetulit. Habet auiam maternam Serranam Proculam, e municipio Patauino. Noſti loci mores. Serrana tamen Patauinis quoque ſeueritatis exemplum eſt. Contigit & auunculus ei P. Acilius, grauitate, prudentia, fide prope ſingulari. In ſumma, nihil erit in domo tota, quod non tibi,
7 tanquam in tua, placeat. Aciliano vero ipſi plurimum vigoris & induſtriae, quanquam in maxima verecundia. Quaeſturam, Tribunatum, Praeturam honeſtiſſime percucurrit, ac iam pro ſe tibi neceſſita-
8 tem ambiendi remiſit. Eſt illi facies liberalis, multo ſanguine, multo rubore ſuffuſa: eſt ingenua totius corporis pulchritudo, & quidam ſenatorius decor. quae ego nequaquam arbitror negligenda. debet enim
9 hoc caſtitati puellarum quaſi praemium dari. Neſcio, an adiiciam, eſſe patri eius amplas facultates. Nam quum imaginor vos, quibus quaerimus generum; ſilendum de facultatibus puto: quum publicos mores atque etiam leges ciuitatis intueor, quae vel in primis cenſus hominum ſpectandos arbitrantur; ne id

iuncta, quae nusquam illa quidem ſe ingerit; ſed quae agenda ſunt aut dicenda, ſine fuco & fallacia, atque ſine affectatione adeo, perſequitur. Quin latius forte patet atque ea complectitur, quae ex Cicerone iam laudarunt viri docti, pro Roſc. Am. c. 27 *Vita ruſtica, quam tu agreſtem vocas, parſimoniae, diligentiae, iuſtitiae, magiſtra eſt.*

5 *adlectus inter Praetorios*) Veſpaſianus enim Suetonio teſte c. 9 *Ampliſſimos ordines exhauſtos caede varia - ſuppleuit - honeſtiſſimo quoque Italicorum ac prouincialium adlecto.* Eo igitur gradu honoris eſſe iuſſus eſt Minucius, ac ſi fuiſſet Praetor.

9 *leges ciuitatis*) In qua *dat cenſus honores:* vbi in primis cenſus

id *quidem* praetereundum videtur. Et ſane de poſteris, & his pluribus, cogitanti, hic quoque in con-
ditionibus deligendis ponendus eſt calculus. Tu for- 10
taſſe me putes indulſiſſe amori meo, ſupraque iſta, quam res patitur, ſuſtuliſſe. at ego fide mea ſpondeo, futurum, vt omnia longe ampliora, quam a me praedicantur, inuenias. Diligo quidem adoleſcentem ardentiſſime, ſicut meretur: ſed HOC ipſum amantis eſt, non onerare eum laudibus. Vale.

XV. C. PLINIVS SEPTICIO CLARO SVO S.

Septicium, qui ad coenam vocatus non venerat, in ius damni dati iocabundus vocat.

Heus tu, promittis ad coenam, nec venis. dicitur ius, ad aſſem impendium reddes, nec id modi-
cum. Paratae erant lactucae ſingulae, cochleae ter- 2
nae, oua bina, alica cum mulſo & niue. (nam hanc quoque computabis, immo hanc in primis, quae perit in ferculo) oliuae Baeticae, cucurbitae, bulbi, alia mille non minus lauta. Audiſſes comoedum, vel lectorem, vel lyriſten, vel, quae mea liberalitas,
omnes. At tu apud neſcio quem, oſtrea, vuluas, 3
echi-

census equeſtris, quo qui minus haberet, eques eſſe non poterat, quadringenta Seſtertia. Vid. mox ep. 19.

15, 2 *lactucae ſingulae*) Portiones deſcribit, quantum in vnumquemque hoſpitem paratum fuerit.

oliuae Baeticae) Colum. 5, 8, 5 de olea, *Modicos cliuos amat, quales in Italia Sabinorum, vel tota prouincia Baetica videmus.* * Sed nec damnauerim *betacei*, quod ex MSS. reponit Cortius, qui citat Salmaſ. ad Soli. p. 583. ad quem prouocauit etiam Liſter. ad Apic. 3, 2 p. 76 vbi *faſces betaceorum*, & *betacei Varronis* laudantur.

3 *vuluas*) porcinas, praeſertim eiecticias, item virgines: res nota. Vid. Apic. 7, 1 & ibi Humelb.

echinos, Gaditanas, maluiſti. Dabis poenas, non dico quas. Dure feciſti: inuidiſti, neſcio an tibi, certe mihi, ſed tamen & tibi. Quantum nos luſiſ-
4 ſemus, riſiſſemus, ſtuduiſſemus! Potes apparatius coenare apud multos: nusquam hilarius, ſimplicius, incautius. In ſumma, experire: & niſi poſtea te aliis potius excuſaueris, mihi ſemper excuſa. Vale.

XVI. C. PLINIVS ERVCIO SVO S.

Saturnini ſtilum, eiusque libros, vt legantur, commendat.

Amabam Pompeium Saturninum, hunc dico noſtrum: laudabamque eius ingenium, etiam antequam ſcirem, quam varium, quam flexibile, quam multiplex eſſet: nunc vero totum me tenet, habet,
2 poſſidet. Audiui cauſſas agentem acriter & ardenter, nec minus polite & ornate: ſiue meditata ſiue ſubita

Humelb. ac Liſterus. Apud eundem etiam de *echinis* plura ſunt, marinis intellige; hi enim in ciborum deliciis. Add. Lud. Nounius de re cibar. 3, 37.

Gaditanas) Puellas ſaltatrices cum cantu, paſſim celebratas an accuſatas antiquis. Pleraque habet Ramireſius ad Martial. 1, 42 p. 75 ſq. * Nimirum *Gaditanas* legendum eſt, vt perſonae opponantur perſonis, *comoedo*, *lectori*, *lyriſtae:* & delicatiſſimae voluptariaeque perſonae paullo ſeuerioribus. *Gaditana* alii, vbi cantica intelligi poterant.

4 *ſimplicius, incautius*) *Simplicius* excludit affectationem omnem, diſſimulationem, pudorem; *incautius*, dubitationem, cautionemque abeſſe iubet, vt libere nulloque cum metu dicere facereque poſſis, quidquid in mentem venerit.

niſi poſtea te aliis) Poſt vnum experimentum coenarum noſtrarum, ſponte tua noſtras aliorum epulis praeferes; neque cauſſam dicam, quin mihi te excuſes, niſi ipſe potiores noſtras iudicaueris.

16 *inſcr.* *ERVCIO*) * Sic ex MSS. legendum oſtendit Cortius.

1 *tenet, habet, poſſidet*) Ex formula ſtipulationis a Gallo Aquilio prodita & in l. 18 π. de acceptilat. relata, *quodue tu meum habes, tenes, poſſides.*

5 *ama-*

ſubita proferret. Adſunt aptae crebraeque ſententiae, grauis & decora conſtructio, ſonantia verba & antiqua. Omnia haec mire placent, cum impetu quodam & flumine praeuehuntur: placent ſi retractentur. Senties quod ego, quum orationes eius in manus ſumſeris; quas facile cuilibet veterum, quorum 3
eſt aemulus, comparabis. Idem tamen in hiſtoria 4
magis ſatisfaciet vel breuitate, vel luce, vel ſuauitate, vel ſplendore etiam & ſublimitate narrandi. Nam in concionibus eadem, quae in orationibus, vis eſt: preſſior tamen, & circumſcriptior, & adductior. Praeterea facit verſus quales Catullus aut Caluus. quan- 5
tum illis leporis, dulcedinis, amaritudinis, amoris. Inſerit ſane, ſed data opera, mollibus lenibusque duriuſcu-

5 *amaritudinis*) Quoties nimirum Satyricum quidquam ſcribit & mordax. *Nec enim virtutes, quae hic laudantur omnes in eodem genere carminis locum habent.*

mollibus lenibusque) * Ignoſcent, ſpero, viri eruditi libertati, quam in hunc locum nobis ſumſimus: quod ea lege poſtulamus, ſi nunc demum laudatum Pliniano more intelligent Pompeium, qui inter molles lenesque ac dulces verſiculos ſuos ſtudio immiſcuerit etiam duriuſculos aliquot, quo iucundius nimirum reliquorum ſuauitas ad aures animosque accideret. Duplex adhuc circumferebatur lectio, altera Catanaei, & qui illum ſequuntur, *Quantum illis amoris --inſerit! ſane, ſed data opera molliuſculos leniuſculosque, duriuſculos quosdam:* altera Aldi & ſequacium ſic, *mollius leniusque, duriuſculos:* Gryphius *leniusque* dedit. Ac de *u* in *n* mutato vix dicenda cauſſa eſt, cum in ſcriptura codicum plerorumque ne diſtingui quidem poſſint haec elementa: inſertum autem *b* nobis condonabunt, qui norunt, quam leniter eam literam, & quam proxime ad ſpiritum illum, cui nunc Aeolicum digamma, nunc *v*, nunc *w* reſpondet, multi pronuncient: adeo vt dictante alio ante *u* excidere quam facillime potuerit. Porro quam ſolennis & prope perpetua ſit in omne genus libris τῶν *u* & *b* confuſio non ignorat, niſi qui MStum nullum, de arte critica nullum librum inſpexerit. Quam vero pronum fuit, cum ſemel aliquis ſcripſit *mollinus leninus*, alteram *u* plane excidere. Denique qui *mollius & lenius* non intelligerent, illi *molliuſculos & leniuſculos* ad *duriuſculorum* formam procudetunt.

x quod

riuſculos quoſdam: & hoc, quaſi Catullus aut Cal-
6 uus. Legit mihi nuper epiſtolas, quas vxoris eſſe
dicebat. Plautum vel Terentium metro ſolutum
legi credidi; quae ſiue vxoris ſunt, vt affirmat, ſiue
ipſius, vt negat, pari gloria dignus eſt, qui aut illa
componat, aut vxorem, quam virginem accepit, tam
7 doctam politamque reddiderit. Eſt ergo mecum
per diem totum: eundem ante quam ſcribam, eun-
dem quum ſcripſi, eundem etiam quum remittor,
non tanquam eundem, lego. Quod te quoque vt
8 facias, & hortor & moneo. Neque enim debet
operibus eius obeſſe, quod viuit. An ſi inter eos,
quos nunquam vidimus floruiſſet, non ſolum libros
eius, verum etiam imagines conquireremus; eius-
dem nunc honor praeſentis & gratia, quaſi ſatietate,
9 langueſcet? At hoc prauum malignumque eſt, non
admirari hominem admiratione digniſſimum, quia
videre, alloqui, audire, complecti, nec laudare tan-
tum, verum etiam amare contingit. Vale.

XVII. C. PLINIVS CORN. TITIANO SVO S.

Capitonem commendat, quod mortuo amico ſtatuam poſuerit, & clarorum hominum imagines domi habeat.

Eſt adhuc curae hominibus fides & officium: ſunt qui defunctorum quoque amicos agant, Titinius Capito

8 *quod viuit*) Paſſim conqueruntur poetae gloriam ſibi negari viuis. *Quatenus* (Horat. Od. 3, 24, 30) *Virtutem incolumem odimus: ſublatam ex oculis quaerimus inuidi.* Sed dedita opera hoc argumentum tractat idem Epiſt. 2, 1, 18 ſqq. Add. Mart. 5, 10.

imagines) ornamentum bibliothecis. Vid. epiſtola proxima.

17, 3 do-

Capito ab imperatore nostro impetrauit, vt sibi liceret statuam L. Syllani in foro ponere. Pulchrum 2
& magna laude dignum, amicitia principis in hoc vti, quantumque gratia valeas, aliorum honoribus experiri. Est omnino Capitoni in vsu claros viros 3
colere. Mirum est, qua religione, quo studio imagines Brutorum, Cassiorum, Catonum, domi, vbi potest, habeat. Idem clarissimi cuiusque vitam egregiis carminibus exornat. Scias ipsum plurimis 4
virtutibus abundare, qui alienas sic amat. Redditus est L. Syllano debitus honor, cuius immortalitati Capito prospexit pariter & suae. neque enim magis decorum & insigne est, statuam in foro populi Romani habere, quam ponere. Vale.

XVIII. C. PLINIVS SVETONIO TRANQVILLO SVO S.

Suetonio actionem ex somnii monitu dissuadenti de somniorum etiam contrario euentu respondet: saltem strophan aliquam pollicetur.

Scribis te perterritum somnio vereri, ne quid aduersi in actione patiaris: rogas vt dilationem petam, & pauculos dies, certe proximum excusem. Difficile est: sed experiar.

- - καὶ γάρ τ' ὄναρ ἐκ Διός ἐστιν.

Refert tamen, euentura soleas, an contraria somniare. 2
Mihi reputanti somnium meum, istud quod times tu, egre-

17, 3 domi, vbi potest) In publico enim non poterat, quod maiestatis crimen interpretaturi fuissent imperatores, Caesarum inimicos & interfectores ita coli.

18, 1 καὶ γάρ τ' ὄναρ) Ex Iliad. α, 63.

3 in

3 egregiam actionem portendere videtur. Suſceperam cauſſam Iulii Paſtoris, quum mihi quieſcenti viſa eſt ſocrus mea aduoluta genibus, ne agerem, obſecrare. Et eram acturus, adoleſcentulus adhuc; eram in quadruplici iudicio; eram contra potentiſſimos ciuitatis, atque etiam Caeſaris amicos: quae ſingula excutere
4 mentem mihi poſt tam triſte ſomnium poterant. Egi tamen, λογισάμενος illud,

Εἷς οἰωνὸς ἄριστος ἀμύνασθαι περὶ πάτρης.

Nam mihi patria (& ſi quid carius patria) fides videbatur. Proſpere ceſſit: atque adeo illa actio mihi
5 aures hominum, illa ianuam famae patefecit. Proinde diſpice, an tu quoque ſub hoc exemplo ſomnium iſtud in bonum vertas: aut, ſi tutius putas, illud cautiſſimi cuiusque praeceptum, QVOD *dubitas*, *ne*
6 *feceris;* id ipſum reſcribe. Ego aliquam ſtropham inueniam: agamque cauſſam tuam, vt ipſam agere, quum tu voles, poſſis. Eſt enim ſane alia ratio tua, alia mea fuit. Nam iudicium centumuirale differri nullo modo; iſtud aegre quidem, ſed tamen poteſt. Vale.

XIX.

3 in quadruplici iudicio) In vna baſilica quatuor ſimul iudicia, quatuor tribunalia, vbi non aduerſarii modo, ſed vocaliores etiam patroni metuendi erant. Iam laudatus aliis Quinctiliani locus 12, 5, 6 de Trachallo, *Quum in baſilica Iulia diceret primo tribunali, quatuor autem iudicia, vti moris eſt, cogerentur, atque omnia clamoribus fremerent; & auditum eum & intellectum, & quod agentibus caeteris contumelioſum fuit, laudatum quoque ex quatuor tribunalibus memini.*

4 Εἷς οἰωνὸς) Il. μ, 243.

XIX. C. PLINIVS ROMANO FIRMO SVO S.

Firmo, municipi suo, trecenta sestertia offert ad censum equestrem explendum.

Municeps tu meus, & condiscipulus, & ab ineunte aetate contubernalis: pater tuus & matri & auunculo meo, mihi etiam, quantum aetatis diuersitas passa est, familiaris: magnae & graues caussae, cur suscipere & augere dignitatem tuam debeam. Esse autem tibi centum millium censum satis indicat, 2
quod apud nos decurio es. Igitur, vt te non decurione solum, verum etiam equite Romano perfruamur, offero tibi ad implendas equestres facultates CCC millia nummum. Te memorem huius mu- 3
neris amicitiae nostrae diuturnitas spondet. Ego ne illud quidem admoneo, quod admonere deberem, nisi te scirem sponte facturum, vt dignitate a me data quam modestissime vtare. Nam solicitius custodien- 4
dus est honor, in quo etiam beneficium amici tuendum est. Vale.

XX. C. PLINIVS COR. TACITO SVO S.

Tacitum consulit, amplum & copiosum dicendi genus, an breuius & circumscriptius magis probet.

Frequens mihi disputatio est cum quodam docto homine & perito, cui nihil aeque in caussis agendis vt breuitas placet. Quam ego custodiendam esse 2
confi-

19, 2 *equestres facultates*) Horat. Epist. 1, 1, 57 ex emendatione Bentleii: *Est animus tibi, sunt mores, est lingua fidesque: Sed quadringentis sex septem millia desint; Plebs eris.* Add. Mart. 4, 67.

3 *quam modestiss. vtare*) * Ante

confiteor, ſi cauſſa permittat. alioqui praeuaricatio eſt, tranſire dicenda; praeuaricatio etiam, curſim & breuiter attingere, quae ſint inculcanda, infigenda,
3 repetenda. Nam plerisque longiore tractu vis quaedam & pondus accedit: vtque corpori ferrum, ſic oratio animo non ictu magis quam mora imprimi-
4 tur. Hic ille mecum auctoritatibus agit, ac mihi ex Graecis orationes Lyſiae oſtentat, ex noſtris Gracchorum Catonisque, quorum ſane plurimae ſunt circumciſae & breues: ego Lyſiae Demoſthenem, Aeſchinem, Hyperidem, multosque praeterea; Gracchis, & Catoni, Pollionem, Caeſarem, Caelium, in primis Marcum Tullium, oppono, cuius oratio optima fertur eſſe quae maxima. Et, hercule, vt aliae bonae res, ita BONVS liber melior eſt quisque quo
5 maior. Vides vt ſtatuas, ſigna, picturas, hominum denique multorumque animalium formas, arborum etiam, ſi modo ſint decorae, nihil magis quam amplitudo commendet. idem orationibus euenit: quin etiam voluminibus ipſis auctoritatem quandam & pul-
6 chritudinem adiicit magnitudo. Haec ille multaque alia, quae a me in eandem ſententiam ſolent dici, vt eſt in diſputando incomprehenſibilis & lubricus, ita eludit vt contendat, hos ipſos, quorum orationibus ni-
7 tar, pauciora dixiſſe quam ediderint. Ego contra puto.

* Ante vltimam vocem interponunt quidam *vt a me data*, quod probat Cortius, qui contra ea verba *quam modeſtiſſime* pro gloſſa habet. Nobis Cellariana lectio probatur, quam nec damnat Cortius.

20, 5 *voluminibus ipſis*) Sic magnum heroa Eugenium in Bibliothecam ſplendidiſſimam collegiſſe audio maximi praeſertim voluminis libros & chartae auguſtae commiſſos.

6 *pauciora dixiſſe quam ed.*) Neque enim ſcribebat Cicero orationes ante quam illas haberet: ſed quae in agendo animaduertiſſet maxime probari auditori-

puto. Teſtes ſunt multae multorum orationes, &
Ciceronis pro Murena, pro Vareno: in quibus bre-
uis & nuda quaſi ſubſcriptio quorundam criminum
ſolis titulis indicatur. Ex his apparet, illum permulta
dixiſſe; quum ederet, omiſiſſe. Idem pro Cluen- 8
tio ait, *ſe totam cauſſam veteri inſtituto ſolum pero-
raſſe*, & pro Cornelio *quatriduo egiſſe*: ne dubitare
poſſimus, quae per plures dies, vt neceſſe erat, latius
dixerit, poſtea recisa ac purgata, in vnum librum,
grandem quidem, vnum tamen, coarctaſſe. At aliud 9
eſt actio bona, aliud oratio. Scio nonnullis ita vi-
deri, ſed ego (forſitan fallor) perſuaſum habeo, poſſe
fieri, vt ſit actio bona, quae non ſit bona oratio: non
poſſe non bonam actionem eſſe, quae ſit bona ora-

 tio.

ditoribus, ea deinde literis mandauit. Tuſc. 4, 25 *Iam rebus tranſactis & praeteritis orationes ſcribimus.* Igitur quod maxime probata eſſet Hortenſii pro Meſſalla oratio, *totidem quot dixit verbis ſcripta eſt.* Cic. Bruto c. 96. Add. noſter 4, 9, 23.

7 *ſubſcriptio*) Qualis nimirum in libello accuſatoris, qui inde *ſubſcribere* dicitur, & *ſubſcriptor* vocatur, vt vel in Fabriano theſauro ſatis oſtenſum eſt. Vid. 5, 1, 6.

9 *vt ſit actio bona*) Haec ita intelligo. Poteſt fieri vt valeat in iudicio, & probetur ſapientibus iudicibus actio, quam vox, geſtus & aliae rationes animent ſcilicet & commendent, quae tamen in literas relata, & a frigidis lecta lectoribus parum laudis reportet: *Carent enim*, quod ait Cicero Orat. c. 37 *libri ſpiritu illo, propter quem maiora eadem illa cum aguntur, quam cum leguntur, videri ſolent.* Add. Quinct. 11, 3, 5. Sed non poteſt fieri quin bona oratio, quae lectores prudentes delectet ac moueat, non mouerit, cum haberetur, iudices. Scilicet illam ſpeciem non cogitauit Secundus, neque ea huc valde pertinet, vbi abſurda ſupra modum vox atque geſtus, aut cauſſa quaecunque alia, obſtrepit etiam verbis optimis: quod apud nos ſaepius accidere poteſt, qui parum nimis actioni & pronuntiandi artificio tribuimus, etiam cum forte ſtilum ipſum non negligenter exerceamus; quam apud veteres, apud quos vox & hypocriſis non minus, quam ipſa ſcribendi facultas, diligenti meditatione colerentur.

quaſi

tio. Eſt enim oratio actionis exemplar, & quaſi
10 ἀρχέτυπον. Ideo in optima quaque mille figuras extemporales inuenimus: in his etiam, quas tantum editas ſcimus, vt in Verrem, *artificem* QVEM? *quemnam? recte admones. Polycletum eſſe dicebant.* Sequitur ergo, vt actio ſit abſolutiſſima, quae maxime orationis ſimilitudinem expreſſerit, ſi modo iuſtum & debitum tempus accipiat: quod ſi negetur, nulla ora-
11 toris, maxima iudicis culpa eſt. Adſunt huic opinioni meae leges, quae longiſſima tempora largiuntur, nec breuitatem dicentibus, ſed copiam, hoc eſt, diligentiam, ſuadent: quam praeſtare, niſi in angu-
12 ſtiſſimis cauſſis, non poteſt breuitas. Adiiciam, quod me docuit vſus, magiſter egregius; frequenter egi, frequenter iudicaui, frequenter in conſilio fui. Aliud alios

quaſi ἀρχέτυπον) Ideo enim ſcribimus & commentamur, vt deinde ex tempore non multum deteriora poſſimus dicere. Et qui ſcribunt etiam poſt actionem, ita volunt egiſſe videri, vt ſcripſerunt. Add. Quinct. 12, 10, 53.

10 in Verrem) Actionem in Verrem libris quinque comprehenſam a Cicerone non eſſe in iudicio habitam, conſtat. Verba quae laudat Secundus ex 4, 3 etiam Quinctiliano placuere 11, 2, 61 p. 785 cum exemplum adferre vult *ſimplicis & non praeparatae orationis*, in qua illud praeterea, eodem monente Fabio, conſequitur, ne ipſe quoque ſtudioſus ſignorum atque tabularum videatur, quem morbum Verri obiicit. Igitur non nominat ſtatim artificem ſignorum κανηφόρων, quod proniſſimum illi fuerat, certe ſcribenti: ſed ſimulat ſibi excidiſſe, reponendum demum ab adſtantium aliquo. Mirificus eſt huius loci lepor, quem iuuat prius illud *quem?* quod exciderat ex libris, manente tamen in quibuſdam lacuna: quo minus dubitauimus ex Fabio, ipſoque vt iam eſt Tullio (cui, Fabio, Rufiniano ac Donato auctoribus redditum eſt a viris doctis) illud reponere.

nulla oratoris) * Ita legendum iam ſuadebat oppoſitum *iudicis*: cumque Mediceus & alii Cortio laudati illud comprobent; alteri, *orationis*, praeferre auſus ſum. Si tempus negetur dicturo, nulla culpa eſt oratoris, ſi actio ipſius diuerſa ſit ab oratione, h. e. minus accurata, minus luminibus ingenii atque artis diſtincta.

12 ma-

alios mouet; ac plerumque paruae res maximas tra-
hunt. Varia sunt hominum iudicia, variae volun-
tates: inde qui eandem caussam simul audierunt, sae-
pe diuersum, interdum idem, sed ex diuersis animi
motibus sentiunt. Praeterea suae quisquis inuentio- 13
ni fauet, & quasi fortissimum complectitur, quum
ab alio dictum est, quod ipse praeuidit. Omnibus
ergo dandum est aliquid quod teneant, quod agno-
scant. Dixit aliquando mihi Regulus, quum simul 14
adessemus, *Tu omnia, quae sunt in caussa, putas*
exsequenda: ego iugulum statim video, hunc premo.
(Premit sane quod eligit, sed in eligendo frequenter
errat.) Respondi, *posse fieri, vt genu esset, aut ti-* 15
bia, aut talus, vbi ille iugulum putaret. At ego,
inquam, *qui iugulum perspicere non possum, omnia*
pertento, omnia experior, πάντα denique λίθον
κινῶ. Vtque in agricultura non vineas tantum, ve- 16
rum etiam arbusta, nec arbusta tantum, verum etiam
campos curo & exerceo; vtique in ipsis campis non
far aut siliginem solam, sed ordeum, fabam, cetera-
que legumina sero: sic in actione plura quasi semina
latius spargo, vt, quae prouenerint, colligam. Ne- 17
que enim minus imperspicua, incerta, fallaciaque sunt
iudicum ingenia, quam tempestatum terrarumque.
Nec me praeterit, summum oratorem Periclem sic
a comico Eupolide laudari,

12 *maximas trahunt*) Intellige motus animorum, adsensum, plausus. Alii *maxime trahunt*, int. *animos*, quod nec ipsum damnauerim.

17 *Periclem sic - laudari*) Seruauit illa Eupolidis verba etiam Scholiastes Aristoph. ad Acharn. 539 apud quem primus versus ita legitur vt nos repraesentauimus, consentientibus libris a Cortio adhibitis. Praecesserat ταχὺς λέγειν μὲν, πρὸς δὲ

- - πρὸς δέ γ' αὐτοῦ τῷ τάχει
Πειθώ τις ἐπεκάθητο τοῖσι χείλεσιν.
Οὕτως ἐκήλει, καὶ μόνος τῶν ῥητόρων
Τὸ κέντρον ἐγκατέλιπε τοῖς ἀκροωμένοις.

18 Verum huic ipſi Pericli nec illa πειθὼ, nec illud ἐκήλει breuitate, vel velocitate, vel vtraque (differunt enim) ſine facultate ſumma contigiſſet. Nam delectare, perſuadere, copiam dicendi ſpatiumque deſiderant: relinquere vero aculeum in audientium animis is demum poteſt, qui non pungit, ſed infigit.
19 Adde, quae aeque de eodem Pericle comicus alter,

Ἤστραπτ', ἐβρόντα, ξυνεκύκα τὴν Ἑλλάδα.

Non enim amputata oratio & abſciſſa, ſed lata, & magnifica, & excelſa tonat, fulgurat, omnia denique
20 perturbat ac miſcet. Optimus tamen modus eſt: quis negat? ſed non minus non ſeruat modum, qui infra rem, quam qui ſupra; qui adſtrictius, quam
21 qui effuſius dicit. Itaque audis frequenter, vt illud *immodice & redundanter*, ita hoc *ieiune & infirme.* alius

δέ γ' κ. τ. λ. Interpretatus eſt verba Eupolidis Cicero in Bruto c. 9 *De Pericle ſcripſit Eupolis, cum delectatione etiam aculeos reliquiſſe in animis eorum, a quibus eſſet auditus.* Sed etiam reliqua reſpexit c. 15 Πειθὼ, *quam vocant Graeci, cuius effector eſt orator, hanc Suadam appellat Ennius, quam Deam in Pericli labris ſcripſit Eupolis ſeſſitauiſſe.*

18 relinquere aculeum) Ab apibus & veſpis deſumta videtur metaphora, quarum relictus in vulnere aculeus inquietat & ſolicitos habet eos, quos pupugere.

19 comicus alter) Ariſtophanes loco, quem modo laudauimus, ad quem Kuſterus docet, qui praeterea veteres eius elogii an reprehenſionis? mentionem fecerint. Dicimus & nos aliquid ad Quinctil. 2, 16, 19. Translationem Latinam ipſe tradit Secundus.

21 ille

alius excessisse materiam, alius dicitur non implesse: aeque vterque; sed ille imbecillitate, hic viribus peccat: quod certe etsi non limatioris, maioris tamen ingenii vitium est. Nec vero quum haec dico, illum 22
Homericum ἀμετροεπῆ probo, sed hunc,

Καὶ ἔπεα νιφάδεσσιν ἐοικότα χειμερίοισιν:

non quia non & ille mihi validissime placeat, παῦρα μὲν, ἀλλὰ μάλα λιγέως. Si tamen detur electio, illam orationem similem niuibus hibernis, id est, crebram, assiduam & largam, postremo diuinam & coelestem, volo. At est gratior multis actio breuis. 23
Est; sed inertibus, quorum delicias desidiamque, quasi iudicium, respicere ridiculum est. Nam si hos in consilio habeas, non solum satius est breuiter dicere, sed omnino non dicere. Haec est adhuc sententia 24
mea, quam mutabo, *si dissenseris* tu, sed plane, cur *dissentias, explices* rogo. Quamuis enim cedere auctoritati tuae debeam, rectius tamen arbitror, in tanta re ratione, quam auctoritate superari. Proinde, si 25
non errare videor, id ipsum, quam voles breui epistola, sed tamen scribe; confirmaueris enim iudicium meum: si errauero, longissimam para. Num corrupi te, qui tibi, si mihi accederes, breuis epistolae

 necess-

21 *ille imbecillitate*) *Ille* ad propinquius refertur, *hic* ad remotius: quod saepe fieri, passim a viris doctis adnotatum.

ἀμετροεπῆ) Thersiten, Iλ. β, 212 *immoderatum verborum*. Alterum de Vlysse dixit poeta Iλ. γ, 222: tertium de Menelao ibid. 214. Ad quem locum ostendit Clarkius, vt passim triplicem charactera dicendi in Homericis personis describi doceant veteres. Instar omnium est Quinctil. 12, 10, 64.

25 *Num corrupi te*) Num forte feci, vt praeter animi tui sententiam secundum me des iudicium? Ista enim lege, quam tibi tuli, males fortasse breui epistola secundum me pronuntiare.

necessitatem, si dissentires, longissimae, imposui? Vale.

XXI. C. PLINIVS PLINIO PATERNO SVO S.

Seruos consilio Paterni emtos, decentes esse scribit: vt frugi sint, optat.

Vt animi tui iudicio, sic oculorum plurimum tribuo: non quia multum (ne tibi placeas) sed quia tantum, quantum ego, sapis: quanquam hoc
2 quoque multum est. Omissis iocis, credo decentes esse seruos, qui sunt emti mihi ex consilio tuo. superest, vt frugi sint: quod de venalibus, melius auribus, quam oculis, iudicatur. Vale.

XXII. C. PLINIVS CATILIO SEVERO SVO S.

Aristonis, quem laudat, diuturna valetudine in vrbe se detineri scribit.

Diu iam in vrbe haereo, & quidem attonitus. Perturbat me longa & pertinax valetudo Titi Aristonis, quem singulariter & miror & diligo. Nihil est enim illo grauius, sanctius, doctius: vt mihi non vnus homo, sed literae ipsae omnesque bonae artes in vno homine summum periculum adire videantur.
2 Quam peritus ille & priuati iuris & publici? quantum rerum, quantum exemplorum, quantum antiquitatis

tiare, quam mihi contradicendo molestiam longae epistolae scribendae subire. Est autem hic dolus suauissimus & maxime amabilis, quo cogit Tacitum, quidquid sentiat, longissima epistola rescribere, ne accusationi locum det, maluisse adsentari quam longam epistolam scribere.

tatis tenet? nihil eſt, quod diſcere velis, quod ille docere non poſſit. mihi certe, quoties aliquid abditum quaero, ille theſaurus eſt. Iam quanta ſermo- 3
nibus eius fides? quanta auctoritas? quam preſſa & decora cunctatio? quid eſt quod non ſtatim ſciat? & tamen plerumque haeſitat, dubitat, diuerſitate rationum: quas acri magnoque iudicio ab origine cauſſisque primis repetit, diſcernit, expendit. Ad haec 4
quam parcus in victu? quam modicus in cultu? Soleo ipſum, cubiculum eius, ipſumque lectum, vt imaginem quandam priſcae frugalitatis, adſpicere. Ornat haec magnitudo animi, quae nihil ad oſtenta- 5
tionem, omnia ad conſcientiam refert: recteque facti, non ex populi ſermone mercedem, ſed ex facto petit. In ſummam, non facile quemquam ex iſtis, 6
qui ſapientiae ſtudium habitu corporis praeferunt, huic viro comparabis. Non quidem gymnaſia ſectatur *aut* porticus, nec diſputationibus longis aliorum otium ſuumque delectat: ſed in toga negotiisque verſatur: multos aduocatione, plures conſilio iuuat. Nemini tamen iſtorum caſtitate, pietate, iu- 7
ſtitia, fortitudine, etiam primo loco ceſſerit. Mira-

 reris,

22, 3 *preſſa cunctatio*) Quae premit, reprimit aliquamdiu ſententiam, nec ſtatim, vix dum cognita re, pronunciat.

4 *ipſumque lectum*) in quo iam quidem *cubat*, vel decumbit potius aeger, ſed alias etiam, dum legit, dictat, ſtudet: ab hac enim re dicta *cubicula*, non dormitoria modo, ſed etiam diurna.

6 *habitu corporis*) Barba, ſeueritate ſupercilii, pera, pallio, baculo &c.

Gymnaſia aut porticus) Quae loca obire ſolebant profeſſione philoſophi ad captandam, quae confluere eo ſoleret, iuuenum & otioſorum turbam. Notum Gymnaſii nomen tandem plane ceſſiſſe literariis ludis; Porticum autem (στοὰν) Zenonis ſectae nomen dediſſe.

aduocatione) Praeſentia in foro

reris, ſi intereſſes, qua patientia hanc ipſam valetudinem toleret, vt dolori reſiſtat, vt ſitim differat, vt incredibilem febrium ardorem immotus opertusque
8 transmittat. Nuper me paucosque mecum, quos maxime diligit, aduocauit: rogauitque, vt medicos conſuleremus de ſumma valetudinis, vt ſi eſſet inſuperabilis, ſponte exiret e vita: ſin tantum difficilis &
9 longa, reſiſteret maneretque. Dandum enim precibus vxoris, dandum filiae lacrymis, dandum etiam nobis amicis, ne ſpes noſtras, ſi modo non eſſent inanes, voluntaria morte deſereret. Id ego arduum
10 in primis, & praecipua laude dignum puto. Nam impetu quodam & inſtinctu procurrere ad mortem, commune cum multis: deliberare vero & cauſſas eius expendere, vtque ſuaſerit ratio, vitae mortisque conſilium ſuſcipere vel ponere, ingentis eſt animi.
11 Et medici quidem ſecunda nobis pollicentur: ſupereſt, vt promiſſis deus adnuat, tandemque me hac ſolicitudine exſoluat, qua liberatus, Laurentinum meum, hoc eſt libellos & pugillares, ſtudioſumque otium repetam. Nunc enim nihil legere, nihil ſcribere aut
12 adſidenti vacat, aut anxio libet. Habes quid timeam, quid optem, quid etiam in poſterum deſtinem: tu quid

foro ac patrocinio etiam: conſilia domi impertire licet.

7 *vt ſitim differat*) Quantum in febri tormentum ſit ſitis, heu nimis ſaepe plerique experiuntur. Nec Germanis tantum hoc obiicitur, ferre illos ſitim nequire: ſed Epictetus hoc maximum profectus experimentum commendat, Enchir. c. 70 διψῶν ποτε σφοδρῶς ἐπίσπασαι ψυχροῦ ὕδατος, καὶ ἔκπτυσον. Quantum etiam ſit in eo, vt *febrium ardorem* & ſudores, qui non minus extra corpus inquietant, quam intus iactatur aeſtuantis ſanguinis motibus, aliquis *immotus opertusque transmittat*, & quam parum ad eam rem vulgaris philoſophia proſit, nouerunt clinici.

quid egeris, quid agas, quid velis agere, inuicem nobis, ſed laetioribus epiſtolis, ſcribe. Erit confuſioni meae non mediocre ſolatium, ſi tu nihil quereris. Vale.

XXIII. C. PLINIVS POMPEIO FALCONI SVO S.

Conſulenti, an tribunum pl. cauſſas agere deceat, reſpondet, ſe, quum tribunus eſſet, abſtinuiſſe propter certas, quas adfert, rationes.

Conſulis, an exiſtimem te in tribunatu cauſſas agere decere. Plurimum refert, quid eſſe tribunatum putes; inanem vmbram, & ſine honore nomen, an poteſtatem ſacroſanctam, & quam in ordinem cogi vt a nullo, ita ne a ſe quidem deceat. Ipſe quum 2
tribunus eſſem, errauerim fortaſſe, qui me eſſe aliquid putaui, ſed tanquam eſſem, abſtinui cauſſis agendis: primum quod deforme arbitrabar, cui adſurgere, cui loco cedere omnes oporteret, hunc omnibus ſedentibus ſtare; & qui iubere poſſet tacere quemcunque,

23, 1 *inanem vmbram*) Vt ſane re ipſa tum erant Magiſtratuum omnium nomina, cum omnia imperatores ad ſe traxiſſent. Et incidit Tribunatus Plinii in Domitiani imperium, ciuilitatem poſtea reuocauit Traianus.

in ordinem cogi) Formula ſolemnis, qua ſaepe apud Liuium queruntur tribuni iniuriam ſibi illatam, vel parum reuerenter habitam vim ſuam. V. g. 25, 3 & 4. 43, 16 quo poſteriore loco illud in primis paret, non parendo etiam *in ordinem cogi* tribunos. Qui nempe *in ordinem cogit* aliquem, pro priuato eum tractat, nec poteſtatem illius agnoſcit: hoc ipſe noſter Secundus indicat deinde ſ. 3 Idem enim ſignificat *in ordinem ſe cogere*, & *eiurato quaſi magiſtratu priuatum ſe facere.*

2 *omnibus ſedentibus ſtare*) Dicentis ille nimirum habitus, quem ſibi tamen dedecori eſſe ne Tullius quidem putauit, qui in Conſulatu pro Murena aliisque diceret.

clepſy-

que, huic ſilentium clepſydra indici; & quem interfari nefas eſſet, hunc etiam conuicia audire; &, ſi inulta pateretur, inertem, ſi vlciſceretur, inſolentem
3 videri. Erat hic quoque aeſtus ante oculos, ſi forte me appellaſſet, vel ille cui adeſſem, vel ille quem contra; intercederem, auxilium ferrem? an quieſcerem ſileremque, & quaſi eiurato magiſtratu priuatum ipſe
4 me facerem? His rationibus motus, malui me tribunum omnibus exhibere, quam paucis aduocatum.
5 Sed tu (iterum dicam) plurimum intereſt, quid eſſe tribunatum putes: quam perſonam tibi imponas, quae ſapienti viro ita aptanda eſt, vt perferatur. Vale.

XXIV. C. PLINIVS BEBIO HISPANO SVO S.

Hiſpano Tranquillum commendat in emendo agello.

Tranquillus, contubernalis meus, vult emere agel-
2 lum, quem venditare amicus tuus dicitur. Rogo cures, quanti aequum eſt, emat. ita enim delectabit

clepſydra) Quoties nimirum illa ſignificaret, conſumtum eſſe tempus, quod ad dicendum ipſi attributum eſſet. Res nota. Vid. infra 4, 9, 9 it. 6, 2, 5 & 7.

conuicia audire) Haec nimirum fori antiqui licentia, qua liceret maledicere aduerſario. Vid. Quinctil. 12, 9, 8.

3 *appellaſſet, intercederem, auxilium ferrem*) Verba omnia ſolennia, explicata proinde & illuſtrata a Briſſonio lib. 2 p. 271.

5 *vt perferatur*) Ad finem vsque, etiam difficultatibus oblatis, feratur. Iam laudauit Cortius elegantem Ciceronis locum pro Roſc. Am. c. 4 *Id quod ſuſcepi, quoad potero perferam.* Et notum eſt, *perferre legem* dici eum, ſi quis obiectis difficultatibus tamen tulerit, & vt valeret effecerit.

ſtabit emiſſe. nam MALA emtio ſemper ingrata eſt, eo maxime, quod exprobrare ſtultitiam domino videtur. In hoc autem agello (ſi modo adriſerit 3
pretium) Tranquilli mei ſtomachum multa ſolicitant, vicinitas vrbis, opportunitas viae, mediocritas villae, modus ruris, qui auocet magis quam diſtringat. Scholaſticis porro dominis, vt hic eſt, ſufficit 4
abunde tantum ſoli, vt releuare caput, reficere oculos, reptare per limitem, vnamque ſemitam terere, omnesque viticulas ſuas noſſe & numerare arbuſculas poſſint. Haec tibi expoſui, quo magis ſcires, quantum ille eſſet mihi, quantum ego tibi debiturus, ſi praediolum iſtud, quod commendatur his dotibus, tam ſalubriter emerit, vt poenitentiae locum non relinquat. Vale.

LIBER II.

I. C. PLINIVS ROMANO SVO S.

Verginii Rufi, V. Cl. funus praedicat, ipſumque laudibus pro merito ornat.

Poſt aliquot annos inſigne, atque etiam memorabile populi Romani oculis ſpectaculum exhibuit publicum funus Verginii Rufi, maximi & clariſſimi ciuis, perinde felicis. Triginta annis gloriae ſuae
2 ſuperuixit. Legit ſcripta de ſe carmina, legit hiſtorias, & poſteritati ſuae interfuit. Perfunctus eſt tertio conſulatu, vt ſummum faſtigium priuati homi-
3 nis impleret, quum principis noluiſſet. Caeſares, quibus ſuſpectus, atque etiam inuiſus virtutibus fuerat, euaſit. reliquit incolumem optimum atque amiciſſimum, tanquam ad hunc ipſum honorem publi-
4 ci funeris reſeruatus. Annum tertium & octogeſimum exceſſit in altiſſima tranquillitate, pari veneratione. Vſus eſt firma valetudine: niſi quod ſolebant ei manus tremere, citra dolorem tamen: aditus tantum mortis durior longiorque, ſed hic ipſe
5 laudabilis. Nam quum vocem praepararet, acturus in conſulatu principi gratias, liber, quem forte ac- ceperat

1, 1 *Perinde felicis*) Non minus felicis, quam magni & clari. Quidam, *& proinde felicis*, vt hoc ſibi velit, ob id ipſum felicem eſſe, quod talis etiam mors & tale funus eum conſecutum ſit.

2 *cum principis noluiſſet*) Poſt Neronis interitum, Tac. H. 2, 8 iterum poſt Othonem, idem H. 2, 51. Add. noſter infra 9, 19, 1.

3 *optimum*) Neruam, quod ſeries vitae noſtri docet & Faſti. Eſt enim ſuffectus Verginio Tacitus. Alioqui Traianum *optimum* quaſi ſuo nomine dici conſtat: Verum hoc nomen etiam Neruae tribuit noſter Paneg. 89, 1.

5 *acturus principi gratias*) Solenne tum fuiſſe, vt gratias ageret Conſul Principi vel ex Pli-

ceperat grandiorem, & ſeni & ſtanti ipſo pondere elapſus eſt. Hunc dum conſequitur colligitque, per laeue & lubricum pauimentum, fallente veſtigio, cecidit, coxamque fregit, quae parum apte collocata, reluctante aetate, male coiit. Huius viri exſe- 6
quiae magnum ornamentum principi, magnum ſaeculo, magnum etiam foro & roſtris attulerunt. Laudatus eſt a conſule Cornelio Tacito: nam hic ſupremus felicitati eius cumulus acceſſit, laudator eloquentiſſimus. Et ille quidem plenus annis abiit, 7
plenus honoribus, illis etiam quos recuſauit: nobis tamen quaerendus ac deſiderandus eſt, vt exemplar aeui prioris: mihi vero praecipue, qui illum non ſolum publice, ſed etiam priuatim quantum admirabar, tantum diligebam; primum quod vtrique 8
eadem regio, municipia finitima, agri etiam poſſeſſionesque coniunctae: praeterea quod ille tutor mihi relictus, adfectum parentis exhibuit. Sic candidatum me ſuffragio ornauit: ſic ad omnes honores meos ex ſeceſſibus adcucurrit, quum iam pridem eiusmodi officiis renuntiaſſet: ſic illo die, quo ſacerdotes ſolent nominare, quos digniſſimos ſacerdotio iudicant, me ſemper nominabat. Quin etiam in hac nouiſſima 9
vale-

Pliniani panegyrici principio conſtat. Add. 3, 18, 1.

7 *nobis tamen quaerendus*) *Sic omnes libri. Cum tamen *quaerere* vel *requirere* & *deſiderare* eandem plane vim habeant, vide an melius legi poſſit, *querendus*.

8 *ex ſeceſſibus adcucurrit*) Vt Atticus, qui vrbana officia amicis vt praeſtaret ventitare Romam ſolebat.

illo die quo ſacerdotes) Augures intelligit. Vid. 4, 8, 3. Certum diem & ſolennem huic rei deſtinatum dicere non habeo, nam quod Ouidium & Tacitum hic laudant, de Kalendis Ianuariis, nihil ad hanc rem. Neque ita locutus eſſet Plinius, ſi has intellexiſſet.

9 *per*

valetudine veritus, ne forte inter quinqueuiros crearetur, qui minuendis publicis ſumtibus iudicio ſenatus conſtituebantur, quum illi tot amici ſenes conſula45resque ſupereſſent, me huius aetatis, per quem excuſaretur, elegit, his quidem verbis, *etiamſi filium*
10 *haberem, tibi mandarem.* Quibus ex cauſſis neceſſe eſt, tanquam immaturam mortem eius in ſinu tuo defleam: ſi tamen fas eſt aut flere, aut omnino mortem vocare, qua tanti viri mortalitas magis finita
11 quam vita eſt. Viuit enim viuetque ſemper, atque etiam latius in memoria hominum & ſermone verſa-
12 bitur, poſtquam ab oculis receſſit. Volui tibi multa alia ſcribere, ſed totus animus in hac vna contemplatione defixus eſt. Verginium cogito, Verginium iam vanis imaginibus, recentibus tamen, audio, adloquor, teneo: cui fortaſſe ciues aliquos virtutibus pares & habemus & habebimus; gloria neminem. Vale.

II. C. PLINIVS PAVLLINO SVO S.

Accuſat Paullinum negligentiae literarum.

Iraſcor: nec liquet mihi an debeam; ſed iraſcor. Scis, quam ſit amor iniquus interdum, impotens ſaepe, μικραίτιος ſemper. Haec tamen cauſſa magna eſt, neſcio an iuſta: ſed ego tanquam non minus iuſta quam magna ſit, grauiter iraſcor, quod a te tamdiu

9 *per quem excuſaretur*) Quem quaſi vicarium ſuae operae atque muneris daret, vt hodie, qui deprecantur militiam: & olim in Romana rep. ſenes grandaeui, qui magiſtratum ſuſcipere nollent; hoc enim eſſe *excuſari*, apud ICtos praeſertim, conſtat.

2, 1 μικραίτιος) Qui paruis rebus & cauſſis ad accuſandum & expoſtulandum mouetur.

tamdiu literae nullae. Exorare me potes vno modo, si nunc saltem plurimas & longissimas miseris. 2
Haec mihi sola excusatio vera, caeterae falsae videbuntur. Non sum auditurus, *non eram Romae*, vel *occupatior eram*. Illud enim nec dii sinant, vt, *infirmior*. 3
Ipse ad villam partim studiis, partim desidia fruor: quorum vtrumque ex otio nascitur. Vale.

III. C. PLINIVS NEPOTI SVO S.

Isaeum rhetorem laudat, & Nepotem, vt audiat illum, adhortatur.

Magna Isaeum fama praecesserat: maior inuentus est. Summa est facultas, copia, vbertas: dicit semper ex tempore, sed tanquam diu scripserit. sermo Graecus, immo Atticus. praefationes tersae, graciles, dulces; graues interdum & erectae. Poscit 2
controuersias plures, electionem auditoribus permittit,

3, 1 dicit semper ex temp.) Quomodo conciliabimus Plinio Philostratum, qui de vitis Sophist. 1, 20, 2 negat ex tempore Isaeum hunc dixisse. Haec enim sententia erit siue cum Oleario legas, τὰς δὲ μελέτας ὡς αὐτοσχεδίως ἐποιεῖτο, ἀλλ' ἐπεσκεμμένας τὸν ἐξ ἕω ἐς μεσημβρίαν καιρόν. siue cum aliis τὰς δὲ μελέτας οὐκ αὐτοσχ. κ. τ. λ. quae verior mihi lectio videbatur, & praeterea putabam legendum, ἐπεσκεμμένος. De extemporalitate viri forte fucus factus est Secundo a gloriosulo homine.

praefationes) illas puto, quibus sub initia disputationum vtebantur; in quo genere exstat προλαλιὰ vna alteraque Luciani. Sic ponit etiam 4, 11, 14.

graues & erectae) Ad argumentum pertinent ista maioris momenti de rep. praesertim, ingenuamque quo tractatur libertatem. Sic noster de auunculo suo 3, 5, 5 *Quum omne studiorum genus paullo liberius & erectius periculosum seruitus fecisset.*

2 Poscit controuersias) Si *ponit* legas, quod vult, post alios, Gisb. Cuperus Obs. 3, 20 iniri possit ratio conciliandi cum Philostrato Plinium. Qui enim toto antemeridiano commentatus est, ille optionem dare auditoribus potest ex pluribus quas

tit, ſaepe etiam partes: ſurgit, amicitur, incipit. ſtatim omnia ac paene pariter, ad manum: ſenſus reconditi occurſant, verba; ſed qualia? quaeſita & exculta. multa lectio in ſubitis; multa ſcriptio elucet.
3 Prooemiatur apte, narrat aperte, pugnat acriter, colligit fortiter, ornat excelſe: poſtremo docet, delectat, adficit; quid maxime? dubites. crebra *νοήματα*, ſyllogiſmi circumſcripti & effecti: quod ſtilo quoque

quas poſuit controuerſiis, quibus nimirum omnibus ſe parauerit, vnam eligendi. Porro quae ſint *controuerſiae* omnium optime patet ex Senecae, quas habemus, controuerſiis, h. e. cauſſis fictis, quas deinde in vtramque partem agere tractareque, & illis quaſi velitationibus forenſi militiae praeparare iuuenes, ſolebant.

ſaepe etiam partes) Vel ea intelligenda eſt, quam *diſpoſitionem* vocamus hodie: vel hoc, vti dicant auditores, in quam partem velint tractari controuerſiam, accuſarine an defendi? *&c.*

ſurgit, amicitur) Non ita inepta eſt haec lectio, vt permutanda ſit contra alteram, *iam igitur* (in qua errandi occaſionem librario Mediceo dedit c ſolenniter in g mutatum.) Potius ſeruanda lectio optimorum librorum, quae conueniat cum decoro illo oratorio, de quo Quinctil. 11, 3, 156 *Leniter conſurgendum, tum in componenda toga, vel ſi neceſſe ſit ex integro iniicienda, duntaxat in iudiciis (apud principem enim & magiſtratus ac tribunalia non licebit) paullum eſt commorandum, vt & amictus ſit decentior, & paullum ſpatii ad cogitandum.* Noſter 4, 11, 3 *Poſtquam ſe compoſuit, circumſpexitque habitum ſuum.* Confirmatur hoc vtroque loco obſeruatio virorum doctorum, Ferrarii Anal. de re veſt. c. 26 & Brouckh. ad Tib. 1, 9, 13. de *amictu* veſtem exteriorem, quale eſt pallium, toga, ſignificante.

verba; ſed qualia?) Abſciſſo dicendi genere occupat obiectionem. Non mirum eſt, dixerit aliquis, *verba occurſare:* φλυαρία ad hoc ſufficit & impudentia. Itaque ſubiicit, *ſed qualia?* reſpondet, *quaeſita* h. e. adeo elegantia, vt non ſponte veniſſe, ſed ſtudio exquiſita eſſe dicas. Haec optime conueniunt cum his, quae ex Philoſtrato obſeruata ſunt.

3 *crebra νοήματα*) Characterem Iſaei dixit Philoſtratus τὸ ἀπέριττον, τὸ βραχέως ἑρμηνεύειν καὶ πᾶσαν τὴν ὑπόθεσιν συνελεῖν εἰς βραχύ. Ex hoc fonte ſunt *νοήματα*, ſententiae ipſi orationi ita intextae, vt nihil exſtent vel emineant, ſed ad ipſam vel narrationem vel argumentationem

quoque adſequi magnum eſt. Incredibilis memo- 4
ria: repetit altius quae dixit ex tempore, ne verbo
quidem labitur. ad tantam ἕξιν ſtudio & exercitatio-
ne peruenit. nam diebus & noctibus nihil aliud agit,
nihil audit, nihil loquitur. Annum ſexageſimum 5
exceſſit, & adhuc ſcholaſticus tantum eſt. quo ge-
nere hominum nihil aut ſincerius, aut melius. nos
enim qui in foro verisque litibus terimur, multum
malitiae, quamuis nolimus, addiſcimus. Schola & 6
auditorium, vt ficta cauſſa, ita res inermis, innoxia
eſt: nec minus felix, ſenibus praeſertim. Nam quid
in ſenectute felicius, quam quod dulciſſimum eſt in
iuuenta? Quare ego Iſaeum non diſertiſſimum tan- 7
tum, verum etiam beatiſſimum iudico, quem tu niſi
cognoſcere concupiſcis, ſaxeus ferreusque es. Pro- 8
inde ſi non ob alia, nosque ipſos, at certe vt hunc
audias, veni. Nunquamne legiſti, Gaditanum quen-
dam Titi Liuii nomine gloriaque commotum ad vi-
ſendum eum ab vltimo terrarum orbe veniſſe, ſta-
timque, vt viderat, abiiſſe? ἀφιλόκαλον, illiteratum,
iners, ac paene etiam turpe eſt, non putare tanti co-

nem pertinere videantur. Huc pertinent etiam ἐνθυμήματα (quam vocem agnoſcunt etiam quidam libri) quos auctor noſter vocat *ſyllogiſmos circumſcriptos* h. e. *in* breuitatem contractos, & tamen *effectos* h. e. elaboratos, & argumentationem plenam claramque exhibentes. Hanc vtriusque verbi apud noſtrum vim eſſe, Index declarat.

5 *ſcholaſticus tantum*) Rhetor, qui in ſchola & vmbra tantum verſetur, forum nunquam attigerit, vt ille quondam Socrates.

8 *Gaditanum quendam*) Repetit Hieron. praefat. Biblior. ad Paulinum pr. ſed numero plurium, *de vltimis Hiſpaniae Galliarumque finibus quosdam veniſſe nobiles legimus* &c. Hanc epiſtolam prae manibus Hieronymo fuiſſe, apparet etiam inde, quod ea, quae de viua voce, itemque de Aeſchine mox habet Secundus, ipſe ſanctus Pater inde repetiit.

gnitionem, qua nulla eſt iucundior, nulla pulchrior,
9 nulla denique humanior. Dices, Habeo hic quos legam, non minus diſertos. Etiam: ſed legendi ſemper occaſio eſt, audiendi non ſemper. praeterea multo MAGIS, vt vulgo dicitur, *viua vox adficit.* Nam licet acriora ſint quae legas, altius tamen in animo ſedent quae pronuntiatio, vultus, habitus, geſtus
10 etiam dicentis adfigit. Niſi vero falſum putamus illud Aeſchinis: qui, quum legiſſet Rhodiis orationem Demoſthenis, admirantibus cunctis, adieciſſe fertur, **Τί δὲ εἰ αὐτοῦ τοῦ θηρίου (τὰ αὐτοῦ ῥήματα βοῶντος) ἀκηκόειτε;** & erat Aeſchines, ſi Demoſtheni credimus, *μεγαλοφωνότατος.* fatebatur tamen longe melius eadem illa pronuntiaſſe ipſum qui pepere-
1 rat. Quae omnia huc tendunt, vt audias Iſaeum: vel ideo tantum, vt audieris. Vale.

IV.

10 (τὰ αὐτοῦ ῥήματα βοῶντος) * Non auſim damnare haec verba, cum Hieronymus, qui noſtrum ante oculos habuit diſerte. *Quid ſi audiſſetis beſtiam ſua verba reſonantem?* Caeterum mirum eſt, quam vix vllus ſcriptorum, qui huius rei mentionem fecere, cum alio plane conueniat. Compara, qui diſcere fidem narrationum vulgatarum volueris, Cic. de Orat. 3, 56. Plutarchum in vitis X Sophiſtarum p. 1544 ſq. H. Steph. Val. Max. 8, 10. Plin. maior. 7, 30 ſ. 31. Philoſtr. de vitis Sophiſt. 1, 19, 5. Photium Bibl. n. 61 pag. 29 Hoeſch. Noſter iterum memorat 4, 5, 1.

ſi Demoſtheni) Qui paſſim, praeſertim in oratione, quam contra ipſum *pro corona* ſibi decreta a Timocrate habuit vocem illius variis epithetis commendat. * Difficile eſt ad arbitrandum, an potius λαμπροφωνότατον ſcripſerit Plinius, adeo corrupta ſolent eſſe Graeca: vtrumque in hoſte ſuo laudarat Demoſthenes, & *magnitudinem vocis*, & *ſplendorem.*

IV. C. PLINIVS CALVINAE S.

Hortatur, ne dubitet hereditatem adire: se enim soluisse creditoribus pro patre.

Si plures pater tuus, vel vnicuilibet alii, quam mihi,
debuisset, fuisset fortasse dubitandum, an adires
hereditatem etiam viro grauem: quum vero ego ad- 2
ductus adfinitatis officio, dimissis omnibus, qui, non
dico molestiores, sed diligentiores erant, creditor so-
lus exstiterim: quumque viuente eo nubenti tibi in
dotem centum millia contulerim, praeter eam sum-
mam, quam pater tuus quasi de meo dixit (erat enim
soluenda de meo) magnum habes facilitatis meae
pignus: cuius fiducia debes famam defuncti pudo-
remque suscipere; ad quod ne te verbis magis quam
rebus horter, quidquid mihi pater tuus debuit, acce-
ptum tibi ferri iubeo. Nec est, quod verearis, ne sit 3
mihi ista onerosa donatio. Sunt quidem omnino
nobis modicae facultates, dignitas sumtuosa, reditus
propter conditionem agellorum, nescio minor an in-
certior: sed quod cessat ex reditu, frugalitate sup-
pletur:

4, 1 *etiam viro grauem*) Nedum feminae, cui negotiari, rem facere, nomina expedire difficilius.

2 *dimissis omnibus*) soluta nimirum pecunia. Sic *absoluere* ponitur Terent. Adelph. 2, 4. 13 & 17.

acceptum tibi ferri iubeo) * *Fieri* habent libri optimi apud Cortium, qui etiam aliunde probat illam formulam. Sed neque *ferre acceptum* ab huius aetatis consuetudine abhorrere, docuit Cellarius. Sententia eadem est: procurator Plinii expunget in rationibus nomen Caluini non minus quam si solutum esset: vel summam illam pecuniae quasi acceptam a Caluino, expensam feret ipsi Plinio. Caeterum *iubeo* praetulimus alteri *iubebo*, aequis forte librorum praesidiis nixo: quod illud significantius & expressius videretur, si non futurum quiddam promitteret, sed hoc ipsum quasi chirographon & instrumentum suae voluntatis mitteret.

pletur: ex qua velut e fonte, liberalitas nostra decur-
4 rit. quae tamen ita temperanda est, ne nimia profusione inarescat: sed temperanda in aliis, in te vero facile ratio constabit, etiamsi modum excesserit. Vale.

V. C. PLINIVS LVPERCO SVO S.

Partem orationis, qua bibliothecam patriae dedicauerat, perpoliendam mittit.

Actionem & a te frequenter efflagitatam, & a me saepe promissam exhibui tibi, non tamen totam.
2 adhuc enim pars eius perpolitur. Interim quae absolutiora mihi videbantur, non fuit alienum iudicio tuo tradi. His tu, rogo, intentionem scribentis accommodes. Nihil enim adhuc inter manus habui,
3 cui maiorem solicitudinem praestare deberem. Nam in caeteris actionibus existimationi hominum diligentia tantum & fides nostra; in hac etiam pietas subiicietur. Inde & liber creuit, dum ornare patriam & amplificare gaudemus, pariterque & defensioni eius
4 seruimus & gloriae. Tu tamen haec ipsa, quantum ratio exegerit, reseca. Quoties enim ad fastidium legentium deliciasque respicio, intelligo nobis commendationem ex ipsa mediocritate libri petendam.
5 Idem tamen, qui a te hanc austeritatem exigo, cogor id quod diuersum est, postulare, vt in plerisque frontem remittas. Sunt enim quaedam adolescentium auribus danda, praesertim si materia non refragetur. nam descriptiones locorum, quae in hoc libro frequentiores erunt, non historice tantum, sed

prope

* Auctoritate librorum, quos

5, 3 *seruimus & gloriae*) laudat Cortius, alteri *deseruimus* praetuli.

6 lau-

prope poëtice profequi fas eft. Quod tamen fi quis 6
exftiterit, qui putet nos lautius feciffe, quam oratio-
nis feueritas exigat: huius (vt ita dixerim) triftitiam
reliquae partes actionis exorare debebunt. Adnixi
certe fumus, vt, quamlibet diuerfa genera lectorum,
per plures dicendi fpecies teneremus. Ac ficut ve- 7
remur, ne quibusdam pars aliqua fecundum fuam
cuiusque naturam non probetur: ita videmur poffe
confidere, vt vniuerfitatem omnibus varietas ipfa
commendet. nam & in ratione conuiuiorum, quam- 8
uis a plerisque cibis finguli temperemus, totam tamen
coenam laudare omnes folemus: nec ea, quae fto-
machus nofter recufat, adimunt gratiam illis, a qui-
bus capitur. Atque haec ego fic accipi volo, non 9
tanquam adfequutum me effe credam, fed tanquam
adfequi laborauerim. fortaffe non fruftra, fi modo
tu curam tuam admoueris, interim iftis, mox iis

6 *lautius feciffe*) * Eiecit Cortius verbum quod omnes credo editi adhuc feruarunt, repofuitque *laetius*, cui in hac re locum effe, idque ad fententiam Plinii optime conuenire, facile illi fuit probare. Sed ipfum tamen *lautius* ita nobis lautum atque facetum videbatur, vt illud expungere non poffemus. Succurrebat Terentianus parafitus, qui Eun. 3, 1, 37 de acute dicto, *Facete*, inquit, *lepide*, *laute*. Et ipfe Tullius de Orat. 1, 36 *In oratoris inftrumento tam lautam fupellectilem* (loquitur de philofophia, hiftoria, antiquitate &c.) non videram. Et quidni *lauta* fit oratio, cum fit apud eundem Ciceronem Bruto c. 20 *vnctior quaedam fplendidiorque confuetudo loquendi.* Ad aedificiorum etiam totiusque adeo vitae fplendorem referri; notius eft, quam vt commemorari pluribus debeat.

7 *confidere vt*) Rariffimum loquendi genus, & in bona aetate plane, puto, inauditum: quod libenter hic etiam tribuerem femibarbaro librario, qui verbum *fore* vel *futurum* omiferit, nifi plura effent, in quibus Plinii aetas paullatim a fuperioris faeculi cura receffit. Et videtur conftructio verbi *vereor*, quae praeceffit, traxiffe fimilem, ad corrotundandam periodum.

9 *interim iftis*) quae cum his literis mitto. vid. f. 1.

10 quae ſequuntur. Dices, te non poſſe ſatis diligenter id facere, niſi prius totam actionem cognoueris. Fateor: in praeſentia tamen & iſta tibi familiariora fient, & quaedam ex his talia erunt, vt per partes emendari
11 poſſint. Etenim ſi auulſum ſtatuae caput aut membrum aliquod inſpiceres, non tu quidem ex illo poſſes congruentiam aequalitatemque deprehendere, poſſes tamen iudicare, an id ipſum ſatis elegans eſſet.
12 Nec alia ex cauſſa principia librorum circumferuntur, quam quia exiſtimatur pars aliqua etiam ſine caeteris
13 eſſe perfecta. Longius me prouexit dulcedo quaedam tecum loquendi: ſed iam finem faciam, ne modum, quem etiam orationi adhibendum puto, in epiſtola excedam. Vale.

VI. C. PLINIVS AVITO SVO S.

Exemplo ſordidi ſimul & ſumtuoſi hominis Auitum monet, vt ſordium & luxuriae ſocietatem fugiat.

Longum eſt altius repetere, nec refert, quemadmodum acciderit, vt homo minime familiaris coenarem apud quendam, vt ſibi videbatur, lautum & diligentem; vt mihi, ſordidum ſimul & ſumtuo-
2 ſum. nam ſibi & paucis optima quaedam; caeteris, vilia & minuta ponebat. vinum etiam paruulis laguncūlis in tria genera deſcripſerat, non vt poteſtas eligendi, ſed ne ius eſſet recuſandi: & aliud ſibi & nobis, aliud minoribus amicis (nam gradatim amicos
3 habet,) aliud ſuis noſtriſque libertis. Animaduertit, qui

12 principia librorum) Tale eſt illud, quod incipit *Orbem Romanum* apud Petronium. Tale eſt principium carminis, quod fabellarum ſuarum 4, 6 Phaedrus intexuit, iam Scheffero hic laudatum.

6, 1 diligentem) Frugalem,

qui mihi proximus recumbebat, &, *An probarem?*
interrogauit. Negaui. *Tu ergo*, inquit, *quam*
consuetudinem sequeris? Eadem omnibus pono. Ad
coenam enim, non ad notam, inuito: cunctisque
rebus exaequo, quos mensa & toro aequaui, Et- 4
iamne libertos? Etiam. Conuictores enim tunc,
non libertos, puto. Et ille, *Magno tibi constat.*
Minime. Qui fieri potest? Potest. quia scilicet li-
berti mei non idem, quod ego, bibunt, sed idem ego,
quod liberti. Et hercule, si gulae temperes, non 5
est onerosum, quo vtaris ipse, communicare cum
pluribus. Illa ergo reprimenda, illa quasi in ordi-
nem redigenda est, si sumtibus parcas, quibus ali-
quanto rectius tua continentia, quam aliena contu-
melia, consulas. Quorsum haec? Ne tibi optimae 6
indolis iuueni quorundam in mensa luxuria specie
frugalitatis imponat. Conuenit autem amori in te
meo, quoties tale aliquid inciderit, sub exemplo prae-
monere, quid debeas fugere. Igitur memento, ni- 7
hil magis esse vitandum, quam istam luxuriae & sor-
dium nouam societatem: quae cum sint turpissima
discreta ac separata, turpius iunguntur. Vale.

VIII. C. PLINIVS MACRINO SVO S.

Narrat, triumphalem statuam Spurinnae ob res bene ge-stas: etiam filio eius defuncto aliam solatii caussa positam esse.

Heri a senatu Vestricio Spurinnae, principe au-ctore, triumphalis statua decreta est: non ita, vt

multis,

lem, quem hodie *oeconomum* vocant. Saepe ita optimi quique. Vid. Cic. in Verr. 4, 25.

3 *Ad coenam*) Bene Cellarius alludi ait ad ἔτυμον. est enim *Coena* quasi κοινὴ δαὶς *communis*

multis, qui nunquam in acie ſteterunt, nunquam ca-
ſtra viderunt, nunquam denique tubarum ſonum, niſi
in ſpectaculis, audierunt: verum vt illis, qui decus
iſtud ſudore & ſanguine & factis adſequebantur.
2 Nam Spurinna Bructerûm regem vi & armis induxit
in regnum: oſtentatoque bello, ferociſſimam gen-
tem (quod eſt pulcherrimum victoriae genus) terrore
3 perdomuit. Et hoc quidem virtutis praemium; il-
lud ſolatium doloris accepit, quod filio eius Cottio,
quem amiſit abſens, habitus eſt honor ſtatuae. Ra-
rum id in iuuene: ſed pater hoc quoque merebatur,
cuius grauiſſimo vulneri magno aliquo fomento me-
4 dendum fuit. Praeterea Cottius ipſe tam clarum
ſpecimen indolis dederat, vt vita eius breuis & an-
guſta debuerit hac veluti immortalitate proferri. nam
tanta ei ſanctitas, grauitas, auctoritas etiam, vt poſſet
ſenes illos prouocare virtute, quibus nunc honore
5 adaequatus eſt. Quo quidem honore, quantum ego
interpretor, non modo defuncti memoriae & dolori
patris, verum etiam exemplo proſpectum eſt. acuent
ad bonas artes iuuentutem adoleſcentibus quoque (di-
gni ſint modo) tanta praemia conſtituta: acuent prin-
cipes viros ad liberos ſuſcipiendos & gaudia ex ſuper-
6 ſtitibus, & ex amiſſis tam glorioſa ſolatia. His ex
cauſſis ſtatua Cottii publice laetor, nec priuatim mi-
nus. Amaui conſummatiſſimum iuuenem tam ar-
denter, quam nunc impatienter requiro. Erit ergo
pergratum mihi hanc effigiem eius ſubinde intueri,
ſubinde reſpicere, ſub hac conſiſtere, praeter hanc
com-

munis cibus, quem fere cum hoſpitibus capiunt lautiores: *nota* autem eſt, qua diſtinguun-tur inter ſe alioquin ſimilia.

8, *r ad*

commeare. Etenim si defunctorum imagines domi 7
positae dolorem nostrum leuant, quanto magis eae, quibus in celeberrimo loco non modo species & vultus illorum, sed honor etiam & gloria refertur? Vale.

VIII. C. PLINIVS CANINIO SVO S.

Ad Larium lacum rusticari optat.

Studes? an piscaris? an venaris? an simul omnia? possunt enim omnia simul fieri ad Larium nostrum. nam lacus piscem, feras siluae quibus lacus cingitur, studia altissimus iste secessus, affatim suggerunt. Sed siue omnia simul, siue aliquid facias, non 2
possum dicere, *Inuideo:* angor tamen non & mihi licere, quae sic concupisco, vt aegri vinum, balinea, fontes. Nunquamne hos arctissimos laqueos, si soluere negatur, abrumpam? Nunquam, puto. nam 3
veteribus negotiis noua accrescunt, nec tamen priora peraguntur: tot nexibus, tot quasi catenis maius in dies occupationum agmen extenditur. Vale.

IX. C. PLINIVS APOLLINARI SVO S.

Erucium candidatum Apollinari commendat.

Anxium me & inquietum habet petitio Sexti Erucii mei. adficior cura, & quam pro me solicitudinem non adii, quasi pro me altero patior: & alioquin meus pudor, mea existimatio, mea dignitas in

8, 1 ad Larium nostrum) Comum patria Plinii nostri Lario lacui adiacet.

9, 1 Erucii) Sic Cortius ex MSS. alii *Euricii.*

pro me altero) Nota amici περίφρασις, quam illustrat Cortius ad h. l. & ad Cic. fam. 2, 15, 5. Vnum sufficiat Cic. fam. 7, 5 ad Caesarem, *Vide, quam mihi*

2 in diſcrimen adducitur. Ego Sexto latum clauum a Caeſare noſtro, ego quaeſturam impetraui: meo ſuffragio peruenit ad ius tribunatus petendi, quem niſi obtinet in ſenatu, vereor, ne decepiſſe Caeſarem
3 videar. Proinde adnitendum eſt mihi, vt talem eum iudicent omnes, qualem eſſe princeps mihi credidit. Quae cauſſa ſi ſtudium meum non incitaret, adiutum tamen cuperem iuuenem probiſſimum, grauiſſimum, eruditiſſimum, omni denique laude digniſſimum, &
4 quidem cum tota domo. Nam pater eius Erucius Clarus, vir ſanctus, antiquus, diſertus, atque in agendis cauſſis exercitatus, quas ſumma fide, pari conſtantia, nec verecundia minore defendit. Habet auunculum C. Septicium, quo nihil verius, nihil
5 ſimplicius, nihil candidius, nihil fidelius noui. Omnes me certatim, & tamen aequaliter amant: omnibus nunc ego in vno referre gratiam poſſum. Itaque prenſo amicos, ſupplico, ambio domos, ſtationesque circumeo: quantumque vel auctoritate vel gratia va-
6 leam, precibus experior. Te quoque obſecro, vt aliquam oneris mei partem ſuſcipere tanti putes. Reddam vicem, ſi repoſces: reddam & ſi non repoſces. Diligeris, coleris, frequentaris: oſtende modo velle te, nec deerunt, qui, quod tu velis, cupiant. Vale.

X. C.

mihi perſuaſerim, te eſſe me alterum.

2 decepiſſe Caeſarem) commendando homine, quem Senatus indignum honoribus iudicet.

10, 3 *quan-*

X. C. PLINIVS OCTAVIO SVO S.

Ad carminum editionem, saltem ad recitationem, adhortatur.

Hominem te patientem, vel potius durum ac paene crudelem! qui tam insignes libros tamdiu
teneas! Quousque & tibi & nobis inuidebis: tibi, 2
maxima laude; nobis, voluptate? Sine per ora hominum ferantur, iisdemque, quibus lingua Romana, spatiis peruagentur. magna etiam longaque exspectatio est: quam frustrari adhuc & differre non debes.
Enotuerunt quidam tui versus, & inuito te claustra 3
tua fregerunt: hos nisi retrahis in corpus, quandoque, vt errones, aliquem, cuius dicantur, inuenient.
Habe ante oculos mortalitatem: a qua adserere te 4
hoc vno monimento potes. nam cetera, fragilia & caduca, non minus quam ipsi homines, occidunt desinuntque. Dices, vt soles, Amici mei viderint.
Opto equidem amicos tibi tam fideles, tam eruditos, 5
tam laboriosos, vt tantum curae intentionisque suscipere & possint & velint: sed dispice, ne sit parum prouidum, sperare ex aliis, quod tibi ipse non praestes.
Et de editione quidem interim, vt voles: re- 6
cita saltem, quo magis libeat emittere: vtque tandem percipias gaudium, quod ego olim pro te non temere praesumo.
Imaginor enim, qui concursus, 7
quae

10, 3 quandoque vt errones) Cum semel exierint *quandocunque*, serius ocius, inuenient, te quidem tacente, qui se auctorem ferat. Potest enim hic retinere vim antiquam & propriam hoc aduerbium, quum, monente primum Victorio ad Columell. 2, 4, 5, certatim deinde restitutam explicatamque videas. Interim negari non potest, *quandoque* eo intellectu, vt significet *aliquando*, *olim*, positum etiam tum ab aliis, tum a nostro, si minus hic & 4,13, 6 certe Paneg. 10, 5 & 28, 5.

11, 2 In-

quae admiratio te, qui clamor, quod etiam silentium maneat. quo ego, quum dico vel recito, non minus quam clamore delector; sit modo silentium acre &
8 intentum & cupidum vlteriora audiendi. Hoc fructu tanto, tam parato, desine studia tua infinita ista cunctatione fraudare: quae quum modum excedit, verendum est, ne inertiae & desidiae, vel etiam timiditatis nomen accipiat. Vale.

XI. C. PLINIVS ARRIANO SVO S.

Narrat, se actore & Tacito, Africae proconsulem Marium, repetundarum reum, a senatu damnatum esse.

Solet esse gaudio tibi, si quid actum est in senatu dignum ordine illo. Quamuis enim quietis amore secesseris, insidet tamen animo tuo maiestatis publicae cura. Accipe ergo quod per hos dies actum est, personae claritate famosum, seueritate exempli
2 salubre, rei magnitudine aeternum. Marius Priscus, accusantibus Afris, quibus proconsul praefuit, omissa defensione, iudices petiit. Ego & Cornelius Tacitus adesse prouincialibus iussi, existimauimus fidei nostrae conuenire, notum senatui facere, excessisse Priscum immanitate & saeuitia crimina, quibus dari iudices possent: quum ob innocentes condemnandos, interficiendos etiam, pecunias ac-
3 cepisset. Respondit Fronto Catius, deprecatusque est, ne quid vltra repetundarum legem quaereretur, omniaque actionis suae vela vir mouendarum lacrymarum peritissimus, quodam velut vento miseratio-nis

11, 2 indices petiit) Potius quam in Senatu caussam dicere apud iudices a Praetore datos, maluit.

4 lege

nis impleuit. Magna contentio, magni vtrinque 4
clamores: aliis cognitionem ſenatus lege concluſam,
aliis liberam ſolutamque dicentibus: quantumque
admiſiſſet reus, tantum vindicandum. Nouiſſime 5
conſul deſignatus Iulius Ferox, vir rectus & ſanctus,
Mario quidem iudices interim cenſuit dandos: euo-
candos autem, quibus diceretur innocentium poe-
nas vendidiſſe. Quae ſententia non praeualuit mo- 6
do, ſed omnino poſt tantas diſſenſiones fuit ſola
frequens: adnotatumque experimentis, quod fauor
& miſericordia acres & vehementes primos impe-
tus habent, paullatim conſilio & ratione, quaſi re-
ſtincta, conſidunt. Vnde euenit, vt quod multi 7
clamore permixto tuentur, nemo tacentibus ceteris
dicere velit. pateſcit enim, quum ſeparaͤris a turba,
contemplatio rerum, quae turba teguntur. Vene- 8
runt qui adeſſe erant iuſſi, Vitellius Honoratus, &
Flauius Martianus, ex quibus Honoratus trecentis
millibus exſilium equitis Romani, ſeptemque amico-
rum eius vltimam poenam; Martianus vnius equitis
Romani ſeptingentis millibus plura ſupplicia argueba-
tur emiſſe. erat enim fuſtibus caeſus, damnatus in
metallum, ſtrangulatus in carcere. Sed Honoratum 9
cognitioni ſenatus mors opportuna ſubtraxit: Mar-
tianus inductus eſt abſente Priſco. itaque Tuccius
Cerea-

4 *lege concluſam*) Qua? viderint ICti: expectabam hoc a Cortio. *Sed fruſtra.* Catanaeus *ad Repetundarum legem ait reſpici, qua multandum iam cenſuerit Senatus; vel* ad eam legem, *qua* cautum eſſet, ne *bis de eadem re ageretur.* Neutrum *vero probat.*

6 *adnotatumque - quod*) Recentioris aetatis & ab aurea declinantis indicium, τὸ *quod* poni, vbi ſuperiores infinitum cum quarto caſu adhibebant: qua de re extat diſſertatio noſtra in theſauro Fabriano.

9 *Tuccius*) Ex omni varietate huius nominis a Cortio propo-

Cerealis consularis iure senatorio postulauit, vt Priscus certior fieret: siue quia miserabiliorem, siue quia inuidiosiorem fore arbitrabatur, si praesens fuisset: siue (quod maxime credo) quia aequissimum erat commune crimen ab vtroque defendi: & si diluit non potuisset, in vtroque puniri.
10 Dilata res est in proximum senatum, cuius ipse conspectus augustissimus fuit. Princeps praesidebat, erat enim consul: ad hoc Ianuarius mensis cum caetera, tum praecipue senatorum frequentia celeberrimus: praeterea caussae amplitudo, auctaque dilatione exspectatio & fama, insitumque mortalibus studium magna & in-
11 usitata noscendi, omnes vndique exciuerat. Imaginare quae solicitudo nobis, qui metus, quibus super tanta re in illo coetu, praesente Caesare dicendum erat. Equidem in senatu non semel egi: quin immo nusquam audiri benignius soleo: tunc me ta-
12 men, vt noua omnia nouo metu permouebant. Obuersabatur praeter illa, quae supra dixi, caussae difficultas: stabat modo Consularis, modo Septemuir
13 Epulonum, iam neutrum. Erat igitur perquam onero-

proposita (*Tutius*, *Tucius*, *Ductius*, *Titius*) illud videbatur praeferendum.

iure Senatorio) Quo poterat ante sententiam dicere etiam de qua re vellet, & quam diu vellet. Iam laudarunt hic Gell. 4, 10.

10 Ianuarius - celeberr.) Noui hic magistratus, quorum actionibus magis etiam probare diligentiam student, vt magistratus, ita caeteri.

12 Septemuir epulonum) Cic. de Orat. 3, 19 fi. *Pontifices veteres propter sacrificiorum multitudinem tres viros epulones esse voluerunt, cum essent ipsi a Numa, vt etiam illud ludorum epulare sacrificium facerent, instituti.* Ita a Numa. Auctus deinde numerus vt in *duumuiris*, mox *Quinqueuiris*, porro *Decemuiris*, ac *Quindecimuiris* denique sacrorum. *Septemuiri epulonum* etiam in vett. inscriptionibus occurrunt.

14 duo-

onerosum, accusare damnatum: quem vt premebat
atrocitas criminis, ita quasi peractae damnationis
miseratio tuebatur. Vtcunque tamen animum co- 14
gitationemque collegi. coepi dicere non minore au-
dientium adsensu, quam solicitudine mea: dixi ho-
ris paene quinque. nam X clepsydris, quas spatio-
sissimas acceperam, sunt additae quatuor. adeo illa
ipsa quae dura & aduersa dicturo videbantur, secun-
da dicenti fuerunt. Caesar quidem mihi tantum 15
studium, tantam etiam curam (nimium est enim
dicere solicitudinem) praestitit, vt libertum meum
post me stantem, saepius admoneret, *voci lateri-
que consulerem:* quum me vehementius putaret in-
tendi, quam gracilitas mea perpeti posset. Respon-
dit mihi pro Martiano Claudius Marcellinus. Mis- 16
sus deinde senatus, & reuocatus in posterum. ne-
que enim iam inchoari poterat actio, nisi vt noctis
interuentu scinderetur. Postero die dixit pro Ma- 17
rio Saluius Liberalis, vir subtilis, dispositus, acer,
disertus: in illa vero caussa omnes artes suas protu-
lit. Respondit Cornelius Tacitus eloquentissime, &,
quod eximium orationi eius inest, σεμνῶς. Dixit 18
pro Mario rursus Fronto Catius insigniter: vtque
iam locus ille poscebat, plus in precibus temporis,
quam in defensione consumsit. Huius actionem
vespera

14 *duodecim clepsydris.*) Variatur in numeris. Catanaeus *legit* XX quibus IV additae efficiunt XXIV: quibus cum horae pene quinque respondeant, consequens est, vt V clepsydrae horam emetiantur. sed si XII verius *est*, tribuendae erunt tres horae vni clepsydrae. Illud quidem ex ipsa varietate apparet, notis, non integris vocibus numerum, quicunque fuerit, in libris antiquis expressum fuisse. Quantum temporis datum sit actoribus, quantum reis, intelligas ex 4, 9, 9.

veſpera incluſit: non tamen ſic, vt abrumperet. itaque in tertium diem probationes exierunt. Iam hoc ipſum pulchrum & antiquum, ſenatum nocte
19 dimitti, triduo vocari, triduo contineri. Cornutus Tertullus cos. deſignatus, vir egregius, & pro veritate firmiſſimus, cenſuit *ſeptingenta millia, quae acceperat Marius, aerario inferenda: Mario vrbe Italiaque interdicendum; Martiano hoc amplius, Africa.* In fine ſententiae adiecit, *Quod ego & Tacitus iniuncta aduocatione diligenter fortiterque functi eſſemus, arbitrari ſenatum, ita nos fe-*
20 *ciſſe, vt dignum mandatis partibus fuerit.* Adſenſerunt conſules deſignati, omnes etiam conſulares vsque ad Pompeium Collegam: ille & *ſeptingenta millia, quae acceperat Marius, aerario inferenda*, & *Martianum in quinquennium relegandum: Marium repetundarum poenae, quam iam*
21 *paſſus eſſet, cenſuit relinquendum.* Erant in vtraque ſententia multi, fortaſſe etiam plures in hac vel ſolutiore vel molliore. nam quidam ex illis quoque, qui Cornuto videbantur adſenſi, hunc qui poſt ipſos
22 cenſuerat, ſequebantur. Sed quum fieret diſceſſio, qui ſellis conſulum adſtiterant, in Cornuti ſententiam ire coeperunt. tum illi, qui ſe Collegae adnumerari patiebantur, in diuerſum tranſierunt: Collega cum paucis relictus. multum poſtea de impulſoribus ſuis,
praeci-

19 *aduocatione*) Ne quis cum Catanaeo ſimpliciter *aduocationem* dici pro accuſatione exiſtimet, reſpiciendum ad §. 2 *Ego & Cornelius Tacitus* adeſſe *prouincialibus iuſſi: aduocatio* igitur refertur non ad eum, contra quem venimus, ſed ad eum, quem defendimus.

21 *ſolutiore vel molliore*) Dubitat, verbumne durius vehementiusque adhibendum ſit, an lenius? *ſolutus* enim nimis eſt mollis.

23 Mu-

praecipue de Regulo, questus est, qui se in sententia, quam ipse dictauerat, deseruisset. Est alioqui Regulo tam mobile ingenium, vt plurimum audeat, plurimum timeat. Hic finis cognitionis amplissimae, superest tamen λειτέργιον non leue, Hostilius Firminus, 23
legatus Marii Prisci, qui permistus caussae, grauiter vehementerque vexatus est. Nam & rationibus Martiani, & sermone, quem ille habuerat in ordine Leptitanorum, operam suam Prisco ad turpissimum ministerium commodasse, stipulatusque de Martiano quinquaginta millia denarium probabatur: ipse praeterea accepisse sestertium decem millia, foedissimo quidem titulo, nomine vnguentarii, qui titulus a vita hominis comti semper & pumicati non abhorrebat.

E 2 Placuit,

23 λειτέργιον) Deminutiua significatione vocem accipio cum charientismo quodam, quem etiam additum *non leue* indicat.

stipulatus de Martiano) Hic nimirum f. 8 *septingentis millibus emerat a Mario Prisco plura supplicia vnius equitis*: intercessor & proxeneta hu[iu]s negotii fuit Hostilius Firminus, stipulatusque est Mario, *de Martiano* h. e. ex arca illius soluenda *quinquaginta millia denarium*. Caeterum *stipulari de aliquo* insolentius dictum videri potest. Ita tamen etiam Africanus l. 37 π. de vsufr. & quemadmodum. *Si, cum in annos decem proximos vsum fructum de te dari stipulatus essem, per te steterit, quo minus dares.* Iterum eadem lege, *si Stichi decem annorum operas de te dari stipulatus sim.*

vnguentarii) Pecuniae in vnguenta impendendae, foedus titulus in prouinciali praesertim & milite, quos *allium obolere quam vnguentum*, non tantum barbati illi & capillati Quirites, sed Vespasianus etiam malebat apud Sueto. c. 8: quo eodem loco etiam *calcearii* mentio, quod *vnguentarii* formam habet. *Clauarium*, *camelarium*, *vasarium*, *vestiarium*, *hordearium*, *cerarium*, *linguarium* (quo linguae temeritas redimitur Muret. V. L. 12, 5.) *vxorium*, *locarium*, ipsumque adeo *congiarium*, *honorarium*, *salarium*, eodem modo dici, a viris doctis ostensum est.

pumicati) Pumice enim vtebantur ad laeuigandas non membranas modo, quibus inscriberent, sed ad pellem etiam suam molles. Laudauit hic post

Colla-

24 Placuit, cenſente Cornuto, referri de eo proximo ſenatu. tunc enim, caſu incertum, an conſcientia, ab-
25 fuerat. Habes res vrbanas: inuicem ruſticas ſcribe, quid arbuſculae tuae, quid vineae, quid ſegetes agunt, quid oues delicatiſſimae? In ſumma, niſi aeque longam epiſtolam reddes, non eſt quod poſtea, niſi breuiſſimam, exſpectes. Vale.

XII. C. PLINIVS ARRIANO SVO S.

Euentum cauſſae Firmini legati, quam ſuperiori epiſtola notauerat, perſcribit.

Λειτούργιον illud, quod ſupereſſe Marii Priſci cauſſae proxime ſcripſeram, neſcio an ſatis circum-
2 ciſum, tamen & adraſum eſt. Firminus inductus in ſenatum reſpondit crimini noto. Sequutae ſunt diuerſae ſententiae conſulum deſignatorum. Cornutus Tertullus cenſuit ordine mouendum: acutius Nerua, in ſortitione prouinciae rationem eius non habendam. quae ſententia, tanquam mitior, vicit, quum ſit alio-
3 qui durior triſtiorque. Quid enim miſerius, quam exſectum & exemtum honoribus ſenatoriis, labore &

Cellarium Cortius Sauaronem ad Sido. 1, 7 & 8, 3.

12, 1 Λειτούργιον) Vid. 2, 11, 23.

circumciſum - adraſum) Sic ſcripſiſſe putamus Plinium. Sic certe Aldus edidit, ſic ſententia poſtulat. *Circumcidere* plus eſſe quam *adradere*, dubium non eſt: ſi quis tamen dubitet, illum facile ſcriptorum rei ruſticae vſus in viam reducat. Firminus de Plinii ſententia & Cornuti *circumcidendus* erat, *amputandus* plane, corrupti membri aut praeputii inſtar, a ſenatu: ſed *adraſus* modo eſt, iure prouinciae adminiſtrandae priuatus. Ita λειτούργιον illud, munus illud reipublicae ſi non *circumciſione* & amputatione Firmini, tamen *adraſo* ipſo *quoque* non minus quam Priſco, perfectum eſt.

2 acutius Nerua) Primo Neruam imperatorem nemo hic cogitet. Rem ſub Traiano geſtam,

& moleſtia non carere? quid grauius, quam tanta
ignominia adfectum, non in ſolitudine latere, ſed in
hac altiſſima ſpecula conſpiciendum ſe monſtran-
dumque praebere? Praeterea, quid publice minus aut 4
congruens aut decorum? notatum a ſenatu in ſenatu
ſedere? ipſisque illis, a quibus ſit notatus, aequari?
ſubmotum a proconſulatu, quia ſe in legatione tur-
piter geſſerat, de proconſulibus iudicare? damnatum-
que ſordium, vel damnare alios vel abſoluere? Sed 5
hoc pluribus viſum eſt. NVMERANTVR enim
ſententiae, non ponderantur: nec aliud in publico
conſilio poteſt fieri. in quo nihil eſt tam inaequale,
quam aequalitas ipſa. nam quum ſit impar prudentia,
par omnium ius eſt. Impleui promiſſum, prioris- 6
que epiſtolae fidem exſolui, quam ex ſpatio tempo-
ris iam recepiſſe te colligo. nam & feſtinanti & dili-
genti tabellario dedi: niſi quid impedimenti in via
paſſus eſt. Tuae nunc partes, vt primum illam, 7
deinde *hanc* remunereris literis, quales iſthinc redire
vberrimae poſſunt. Vale.

XIII. C. PLINIVS PRISCO SVO S.

Vocenium Romanum commendat.

Et tu occaſiones obligandi me auidiſſime amplecte-
ris, & ego nemini libentius debeo. Duabus er- 2
go de cauſſis a te potiſſimum petere conſtitui, quod
impetratum maxime cupio. Regis exercitum am-
pliſſimum; *hinc* tibi beneficiorum larga materia, lon-
gum

ſtam, conſtat. Deinde illud *acutius* ironicum eſſe, clare monſtrant, quae mox dicuntur. Poteſtne enim *acutum* eſſe, quod *miſerum, minime congruens, minime decorum?*

13, 4 *il-*

gum praeterea tempus, quo amicos tuos exornare
3 potuiſti. Conuertere ad noſtros, nec hos multos.
Malles tu quidem multos, ſed meae verecundiae ſuf-
4 ficit vnus aut alter, ac potius vnus. Is erit Voconius
Romanus. Pater ei in equeſtri gradu clarus, clarior
vitricus, immo pater alius. nam huic quoque nomi-
ni pietate ſucceſſit. Mater e primis citerioris Hiſpa-
niae. Scis quod iudicium prouinciae illius, quanta
5 ſit grauitas. Flamen proxime fuit. Hunc ego,
quum ſimul ſtuderemus, arcte familiariterque dilexi:
ille meus in vrbe, ille in ſeceſſu contubernalis: cum
6 hoc ſeria, cum hoc iocos miſcui. Quid enim aut
illo fidelius amico, aut ſodale iucundius? Mira in
ſermone, mira etiam in ore ipſo vultuque ſuauitas.
7 Ad hoc ingenium excelſum, ſubtile, dulce, facile,
eruditum in cauſſis agendis. Epiſtolas quidem ſcri-
8 bit, vt Muſas ipſas Latine loqui credas. Amatur a
me plurimum, nec tamen vincitur. Equidem iu-
uenis ſtatim iuueni, quantum potui per aetatem, aui-
diſſime contuli, & nuper ab optimo principe trium
liberorum ei ius impetraui. quod quanquam parce
& cum delectu daret, mihi tamen, tanquam eligeret,
9 indulſit. Haec beneficia mea tueri nullo modo me-
lius, quam vt augeam, poſſum, praeſertim quum ipſe
illa tam grate interpretetur, vt dum priora accipit,
10 poſteriora mereatur. Habes qualis, quam probatus
carusque ſit nobis. quem rogo, pro ingenio, pro for-
tuna tua exornes. In primis ama hominem. nam
licet tribuas ei quantum ampliſſimum potes, nihil ta-
men

13, 4 *iudicium prouinciae*) Quam recte & ſalubriter de honeſtate, felicitate, officio, iudicent illius prouinciae homines.

14, 2 *ad*

men amplius potes amicitia tua: cuius esse eum vsque in intimam familiaritatem capacem, quo magis scires, breuiter tibi studia, mores, omnem denique vitam eius expressi. Extenderem preces, nisi & tu 11 rogari diu nolles, & ego tota hac epistola fecissem. Rogat enim & quidem efficacissime, qui reddit caussas rogandi. Vale.

XIV. C. PLINIVS MAXIMO SVO S.

Centumuirales caussas ab adolescentulis profanatas queritur.

Verum opinaris: distringor centumuiralibus caussis, quae me exercent magis, quam delectant. Sunt enim pleraeque paruae & exiles. raro incidit vel personarum claritate vel negotii magnitudine insignis. Ad hoc, perpauci, cum quibus iuuet dicere: 2 ceteri audaces, atque etiam magna ex parte adolescentuli obscuri ad declamandum huc transeunt, tam irreuerenter & temere, vt mihi Attilius noster expresse dixisse videatur, sic in foro pueros a centumuiralibus caussis auspicari, vt ab Homero in scholis. Nam hic quoque, vt illic, primum coepit esse quod maximum est. At hercule ante memoriam meam, 3 (ita

14, 2 ad declamandum) * Persuaserat auctoritas I. F. Gronouii, summis viri meritis quaesita, aliis vt *a declamando* mallent legere contra omnes Codices, quia ille eum putabat sensum, a declamationibus & schola statim ad centumuirales caussas transire iuuenes, non ante in minoribus virium facere experimenta. Sed iam vidit Cortius, acumen inesse in Secundi verbis. Ante in scholis & vmbra declamabant adolescentes, nunc declamant, h. e. exercent se, & rudimenta dicendi ponunt in eo caussarum genere, ad quod non nisi exercitatos venire eos par fuerat.

expresse) ἐμφατικῶς, vt rem ipsam luculenter declararet. A

3 (ita

(ita maiores natu ſolent dicere) ne nobiliſſimis quidem adoleſcentibus locus erat, niſi aliquo conſulari producente: tanta veneratione pulcherrimum opus
4 colebatur. Nunc, refractis pudoris & reuerentiae clauſtris, omnia patent omnibus; nec inducuntur, ſed irrumpunt. Sequuntur auditores actoribus ſimiles, conducti & redemti: manceps conuenitur in media baſilica, vbi tam palam ſportulae, quam in triclinio dantur. Ex iudicio in iudicium pari mer-
5 cede tranſitur. Inde iam non inurbane σοφοκλεῖς vocantur: iisdem Latinum nomen impoſitum eſt laudicoeni: & tamen creſcit in dies foeditas vtraque
6 lingua notata. Heri duo nomenclatores mei, (habent

3 (*ita maiores natu ſ. d.*) Hoc vult, Non diu eſt, vtor enim, vir iuuenis adhuc, ea formula, qua vti ſolent ſenes, cum tempus non diu praeteritum, & res nuper demum in deterius mutatas indicare volunt.

4 *manceps conuenitur*) Lectio Codicis Medicei a Cortio prolata. *Manceps* eſt, qui pretio accepto negotium ſibi imponi paſſus eſt ab oratore, vt nummis conducat ei laudatores & plauſores. Hic *manceps conuenitur in media Baſilica.* Cum enim IV fere iudicia eodem tempore haberi in Baſilica Iulia ſolerent (vid. ſupra 1, 18, 3); manceps in medio commodiſſime fungi poteſt munere ſuo, & tum ſuadere, vt huc vel illuc tranſeant homines ad ſuum locatorem ſcilicet, tum laudis plauſusque pretium illis repraeſentare. Quin ſi plurium forte idem manceps ſit, poteſt eos qui in vno iudicio operam ipſi dedere traducere ad alterum. Caeterum de illis laudationibus, quibus actio ſaepe ipſa interpellaretur, plura Quinctil. 11, 3, 121. 126. 131.

5 Σοφοκλεῖς) Ex hoc quidem loco non ſatis patet, quinam Σοφοκλεῖς, qui *Laudicoeni* dicti ſint, oratoresne, qui ad σοφῶς illud ſibi *acclamandum homines* per mancipes ſuos conducerent, & *laudes* ſuas *coenis* redimerent; an plauſores, qui σοφῶς clamarent *laudibusque* ferrent dicentes, vt *vocarentur* ad *coenam.* Poſteriores equidem intelligere mallem. Nimirum poſterior pars Σοφοκλέους ἀπὸ τοῦ καλεῖν hic deriuatur, (a quo etiam ipſum κλέος eſt) *Laudicoeni* autem dicuntur ex alliteratione ad *Laodiceam*, quae *Laudicea* dicebatur, non minus *Lantumia* pro *Laotomia.* &c.

6 *nomenclatores*) Seruos fuiſſe, qui occurrentium nomina

bent ſane aetatem eorum, qui nuper togas ſumſerint)
ternis denariis ad laudandum trahebantur. tanti con-
ſtat, vt ſis diſertiſſimus. Hoc pretio quamlibet nu-
meroſa ſubſellia implentur: hoc ingens corona col-
ligitur: hoc infiniti clamores commouentur, quum
μεσόχορος dedit ſignum. Opus eſt enim ſigno apud 7
non intelligentes, ne audientes quidem. nam pleri-
que non audiunt, nec vlli magis laudant. Si quan- 8
do tranſibis per baſilicam, & voles ſcire, quomodo
quisque dicat, nihil eſt, quod tribunal adſcendas, ni-
hil, quod praebeas aurem: facilis diuinatio. Scito
eum peſſime dicere, qui laudabitur maxime. Pri- 9
mus hunc audiendi morem induxit Largius Licinius:
hactenus tamen, vt auditores corrogaret. Ita certe
ex Quintiliano, praeceptore meo, audiſſe memini.
narrabat ille, *Adſectabar Domitium Afrum, quum* 10
apud centumuiros diceret grauiter & lente, (hoc

na dominis ſubiicerent, permul- gorum eſt. Humaniores & literatos fuiſſe, ex hoc ipſo illorum officio colligas. Ita fuiſſe veſtitos, vt etiam pro ciuibus haberi poſſent ab ignotis, vel ex hoc ipſo loco videtur intelligi. Quis enim ferret ſeruum hominem, quem omnes talem ſciunt, immiſcere ſe togatis &c. Quid ſi verba parentheſi incluſa ita intelligamus. *Habent* nomenclatores *aetatem eorum* oratorum ad quos laudandos inuitantur, vtpote *qui nuper togas ſumſerint?* vt ipſi ſerui nuper togam ſumſiſſe, h. e. quintum decimum annum aetatis ingreſſi intelligantur. De hoc tempore ſumendae togae Noriſium ad Cenot. Piſa. 2, 4 laudat Cortius.

μεσόχορος) Praecentor, qui medio in choro conſtitutus manu, nutu, voce, tempora & voces moderatur: Manceps nimirum in media baſilica intentus operis a ſe conductis.

8 *tribunal adſcendas*) Locum gradu vno alteroque eleuatiorem in quo ſella praetoris, ac ſubſellia iudicum, proſcenium quaſi forenſis illius theatri, in quo actores ipſi verſantur.

9 *Largius Licinius*) Ventoſum hominem, & famam pecunia emere conantem, intelligas ex 3, 5, 17 vbi Plinii maioris Electa emere cupit.

enim illi actionis genus erat) audiit ex proximo immodicum inſolitumque clamorem: admiratus reticuit: vbi ſilentium factum eſt, repetiit quod abruperat: iterum clamor, iterum reticuit: & poſt
11 *ſilentium, coepit idem tertio. Nouiſſime, quis diceret, quaeſiuit: reſponſum eſt, Licinius. Tum intermiſſa cauſſa,* Centumuiri, *inquit*, hoc artificium
12 periit. Quod alioqui perire incipiebat, quum periiſſe Afro videretur; nunc vero prope funditus exſtinctum & euerſum eſt. Pudet referre, quae, quam fracta pronuntiatione dicantur; quibus, quam tene-
13 ris clamoribus excipiantur. Plauſus tantum, ac potius ſola cymbala, & tympana illis canticis deſunt. Vlulatus quidem (neque enim alio vocabulo poteſt exprimi theatris quoque indecora laudatio) large ſu-
14 perſunt. Nos tamen adhuc & vtilitas amicorum, & ratio aetatis moratur ac retinet. Veremur enim, ne forte

11 hoc artificium periit) Licinius efficere poteſt, vt ſibi plaudatur, fruſtra eſt vt aliquis bonis dicendi artibus ad gloriam & famam contendat. Eſt indignatio ſimilis illi Martialis 9, 75 *Scinde leues calamos, & frange Thalia libellos, Si dare ſutori calceus iſta poteſt.* Sic virorum fortitudinem periiſſe dicebat ille poſt inuentas bombardas.

12 fracta pronunt.) Molli & effeminata vel puerili: huc pertinent etiam *teneri* clamores, vt intelligamus plauſores pueros.

13 Plauſus tantum) Proprie dictus, qui fit comploſis manibus. Sed ne hunc quidem plane abeſſe, indicat illud *ac potius*, quod in optimis libris inuenit Cortius, male ab aliis omiſſum.

illis canticis) Quinctil. 11, 3, 57 *Quodcunque vitium magis tulerim, quam quo nunc maxime laboratur in cauſſis omnibus ſcholisque, cantandi: quod inutilius ſit an foedius, neſcio. Quid enim minus oratori conuenit, quam modulatio ſcenica, & nonnunquam ebriorum aut comiſſantium licentiae ſimilis?*

14 ratio aetatis) quae nondum tribuit vacationem talium officiorum. vid. 3, 1, 10 ſqq.

16, 1 *prae*

ſorte non has indignitates reliquiſſe, ſed laborem refugiſſe videamur. Sumus tamen ſolito rariores: quod initium eſt gradatim deſinendi. Vale.

XV. C. PLINIVS VALERIANO SVO S.

Quomodo veteres, & noui coëmti agri placeant, interrogat.

Quo modo te veteres Marſi tui? quo modo emtio noua? placent agri, poſtquam tui facti ſunt? Rarum id quidem! NIHIL enim aeque gratum eſt adeptis, quam concupiſcentibus. Me praedia ma- 2
terna parum commode tractant: delectant tamen, vt materna: alioqui longa patientia obcallui. Habent hunc finem aſſiduae querelae, quod queri pudet. Vale.

XVI. C. PLINIVS ANNIANO SVO S.

Monenti, vt codicillos Aciliani irritos faciat, non confirmatos teſtamento; reſpondet, voluntatem legantis ſibi pro lege eſſe.

Tu quidem pro caetera tua diligentia admones me, codicillos Aciliani, qui me ex parte inſtituit heredem, pro non ſcriptis habendos, quia non ſint confirmati teſtamento: quod ius ne mihi quidem igno- 2
tum eſt, quum ſit iis etiam notum, qui nihil aliud ſciunt. Sed ego propriam quandam legem mihi dixi, vt defunctorum voluntates, etiamſi iure deficerent,

16, 1 prae caetera tua dilig.) Vt 3, 8, 1 *Facis pro caetera reuerentia.*

2 qui nihil aliud ſciunt) Qui plane alioqui iuris imperiti ſunt, ii non ignorant codicillos teſtamento quidem anteriores, teſtamento non confirmatos; pro non ſcriptis habendos.

3 dela-

rent, quasi perfectas tuerer. Constat autem, codi-
3 cillos istos Aciliani manu scriptos. Licet ergo non sint confirmati testamento, a me tamen, vt confirmati, obseruabuntur; praesertim quum delatori lo-
4 cus non sit. Nam si verendum esset, ne, quod ego dedissem, populus eriperet, cunctatior fortasse & cautior esse deberem: quum vero liceat heredi donare, quod in hereditate subsedit, nihil est, quod obstet illi meae legi, cui publicae leges non repugnant. Vale.

XVII. C. PLINIVS GALLO SVO S.

Descriptio villae Laurentinae.

Miraris, cur me Laurentinum, vel, si ita mauis, Laurens meum tantopere delectet. Desines mirari,

3 delatori) Qui caussari queat, legatum illud publico inferendum, tanquam caducum, vt adeo, tacente etiam Plinio & Codicillos non improbante, tamen legatum ad illos non perueniat, quibus testator destinarat.

4 *in hered. subsedit*) Recte ista interpretatur ex nostro 4, 12, 2 & l. 76 ᵛ. §. 1 & ad Leg. Falcid. Nimirum *subsidit*, quidquid apud heredem remanet, cum ex testamento tribuendum alii fuisset.

17 Ad hanc epistolam, itemque ad alteram 5, 6 vbi Tuscos suos describit Plinius, in vniuersum praefandum aliquid hic videtur, ne cui forte in magnae cuiusdam negligentiae suspicionem veniamus, & parum vsi temporum felicitate ad declarandum scriptorem elegantissimum, videamur. Edidit I. F. Felibenius descriptionem vtriusque villae architectonicam, in qua verba Plinii Latine Gallicque proposita tum animaduersionibus quibusdam, tum praesertim formis aeri incisis explicare studeret. *Les Plans & les descriptions de deux des plus belles maisons de campagne de Pline le Consul*, tum alias, tum *Lond.* 1707. 12 apud *Dan. Mortier.)* Laudandum studium viri, & elegantia ingeniosa; sed cui non respondit euentus, qui antiquitatis amantes iuuare possit. Ille enim plerorumque gentis suae interpretum morem secutus, non hoc egisse videtur, vt, quales villae Secundi fuerint, ipsius opera intelligeremus; sed vt ostenderet, quomodo aliquis aedi-

mirari, quum cognoueris gratiam villae, opportunitatem loci, littoris ſpatium. Decem & ſeptem 2
milli-

aedificare villam poſſit, quae quidem hodiernis eruditisque Gallorum ingeniis placeat, in qua idem circiter numerus membrorum ſit, qui fuit in Laurentino, vel in Tuſcis. Quoties igitur commode potuit ſitus & connexio membrorum indicata Plinio ſeruari, id factum eſt: caeterum pluribus in locis aperte contradictum domino. Non multo, ad antiquitatis quidem lucem, felicior fuit *longe ſplendidioris* licet, & pro *magnificentia* & copiis Britanniae elaborati operis auctor Robertus Caſtellus, qui villas veterum dedit patrio ſermone illuſtratas (*the villa's of the Ancients illuſtrated Lond. 1728.* f. *Alph. 1 pl. 13 ch. max.* qualis ad *Geographicas chartas* adhiberi ſolet, cum XI eius modi imaginibus aeri *inciſis*). Huic facile fuit ſcilicet inuentis Felibenii addere quaedam, quibus vel propius ad Plinii mentem accederet, vel magnificentiam operum a ſe deſignatorum augeret. Quod ſi coecus antiquitatis amor me teneret, arriperem illud opus, & magnitudinem Romanam apud parum cautos inde augerem. Verum non eſt candoris noſtri diſſimulare, nimis multa & hic eſſe a mente Plinii ita aliena, vt ſi quis Deus illum ab inferis excitatum in talem villam immitteret, vel formam certe Caſtellianam oſtenderet, videatur ille quidem probaturus magno opere vel opus vel formam operis, forte etiam his quae vnquam vidiſſet in illo genere praelaturus: caeterum ſuum Laurens, ſuos Tuſcos minime ibi deprehenſurum exiſtimo, ſed admiraturum non minus, quam lecto Platonis dialogo admiratum ferunt Socratem, *eos referri ſermones ſuos, de quibus in mentem nunquam ſibi veniſſet:* (vid. Diog. Laert. 3, 35.) Non eſſet difficile per ſingula ire, & oſtendere quibus in locis Plinium relinquat nunc Felibenius nunc Caſtellus, plerumque vterque: poſſet etiam ſpeciminibus quibusdam declarari, quam parum vterque ſcriptor linguam ipſam & ſermonem Plinii intelligat: ſed cum hoc exiguam vtilitatem habeat, prioris autem generis cenſura niſi comparatis libris & tabulis auctorum intelligi commode non poſſit; id quod oppido paucorum eſſe ſentio: ſatis fuerit ad ea prouocare, quae de hoc genere tum in Actis Eruditorum Lipſ. A. 1731 p. 111, tum ad ornithonem Varronis, de re ruſt. 3, 5, 9 ſq. diſputata nobis ſunt.

Multo laetiora Secundo noſtro & antiquitatis amatoribus expectare iubebat (& forte nec dum plane ſpes illa decollauit) Io. Maria Lanciſius in phyſiologicis animaduerſionibus in Plinianam villam nuper in Laurentino detectam. editis primum Ro. 1714. f. recuſis deinde To. II. opp. p. 335 ſqq. vbi cum de nouis a mari aggeſtionibus & plantis ibi ſuborientibus agat, haec etiam habet §. 6 p. 338 ſq. „Ne cui vero ſuſpicio forte oboriatur,

millibus passuum ab vrbe secessit: vt peractis, quae agenda fuerint, saluo iam & composito die, possis ibi manere. Aditur non vna via: nam & Laurentina & Ostien-

„riatur, Villaene Plinianae, an „alterius sint aedium reliquiae, „quas istic paullo ante detectas „& lapide quadrato s. reticula„to, vt aiunt, opere structas „cernimus; ipsa certe loci di„stantia ab eodem Plinio indi„cata cum ab vrbe, tum ab O„stiensi colonia, atque a proxi„mo vico, quem *Piastra* hodie „appellant, ac praesertim trium „atriorum, totidemque porti„cuum & arearum, nec non „duarum turrium ad propu„gnaculum villae; cubiculo„rum item numerus adspectus„que, omnem plane dubitatio„nem abstergunt. Tuum ita„que erit, vir Nobilissime, (* Alloquitur Marcellum Sacchettum Hierosolymitani Ordinis apud Clementem XI P. M. Oratorem) „vt ad eius rei fidem, „(quippe qui Architecturae per „te ipsum peritissimus haberis) „Ichnographiam, & prae cun„ctis interiorem tam per longi„tudinem, quam per latitudi„nem eiusdem aedificii formam „cum pauimentis opere pleris„que locis musiuo, & Numidi„co aut Alexandrino marmore „stratis; parietibusque vario „crustarum genere distinctis, „atque ornatis quam citissime „delineandam suscipias, aeri„que incisam publici iuris fa„cias. Ita enim quam villam e „tenebris, in quibus tam diu se„pulta iacuerat, eruisti, in sem„piternam hominum lucem tan„quam priscae munditiae pari„ter ac frugalitatis imaginem, „editis tabulis proferes. Quid? „quod magni ad honorem no„strum, qui Romani sumus, in„teresse videtur, Plinium in vr„be Consulem ab omni men„dacii nota vindicare; vt nimi„rum vera & facta, non ficta „& fabulis similia literis man„dasse putetur.

Hanc si descriptionem haberemus, facile carerent, Philologi quidem, Felibenii Castellique elegantiis, easque hodiernae architecturae studiosis lubentes permitterent: vel potius tum Castelli opem implorarent, vt ex veris Laurentini vestigiis aliquid excitet non dignum modo Consule, sed ad antiquitatis rationem accommodatum. Ista dum scribo perfertur ad me titulus libri Gallici, *Delices de la maison de Toscane, & de la maison de Laurentin par Parfait* 12. Pertinet ille haud dubie ad villas Plinii: sed vtrum habeat aliquid a Felibenii Castellique inuentis diuersum, arbitrari non licet.

2 *saluo iam - die*) Sicut *periit dies*, quo nihil actum est honesti negotii, quo vel ipsi meliores facti sumus vel alii: ita *saluus* est dies, quo functi sumus officio &c. Idem *compositus* est, h. e. ordinatus, in sua officia distributus, & rebus agendis adhibitus, vt quod superest curando corpori dare vir grauis nemine improbante possit.

iunctis

& Oſtienſis eodem ferunt, ſed Laurentina a quartodecimo lapide, Oſtienſis ab vndecimo relinquenda eſt. Vtrinque excipit iter aliqua ex parte arenoſum, iunctis paullo grauius & longius, equo breue & molle. Varia hinc atque inde facies. Nam modo occurren- 3
tibus ſiluis via coarctatur, modo latiſſimis pratis diffunditur & pateſcit. Multi greges ouium, multa ibi equorum boumque armenta: quae montibus hieme depulſa, herbis & tepore verno niteſcunt. Villa 4
vſibus capax, non ſumtuoſa tutela. cuius in prima parte atrium frugi, nec tamen ſordidum: deinde porticus in D literae ſimilitudine circumactae: quibus paruula, ſed feſtiua, area includitur. egregium hae

iunctis paullo grauius) Ita legendum pro *iumentis* auctoritate optimorum librorum. Nimirum *iuncta* ſunt animalia ad currum adiuncta, vid. Scheffer. de re vehic. 1, 12 p. 144 & 2, 17 p. 258. his propter rotarum attritum iter paullo procedit difficilius.

3 *niteſcunt*) Quod ſalubritatis indicium eſt. Vid. ad illud Cato. R. R. 1, 2 *Vicini quo pacto niteant: in bona regione bene nitere oportebit.*

4 *non ſumtuoſa tutela*) Nam eodem Catone iudice 1, 6 *idem ager quod homo quamuis quaeſtuoſus ſiet, ſi ſumtuoſus erit, relinquitur non multum.* *Tutela* hic ſpeciatim ad *ſarta tecta* aedificii & villae pertinet. Alias latius patet. Sic Colum. 7, 1, 2 *Tutelae exiguae animal aſinus*, in quem ſcilicet non multum ſit curae vel cibi impendendum. *Tueri* eo, quo hic opus eſt, intellectu poſuit noſter Paneg. 51, 1.

in D literae ſimilitudine) Sic optimi libri apud Cortium. O, quam praeferunt editi, & ſequuntur Felibenius atque Caſtellus, ex ea etiam ratione, nec iniuria puto, reiicit Cortius, quod non opus habebat Plinius, ſi hanc voluit, ad literam confugere, ſed *circulum, orbemue* nominare potuit. Ex eadem etiam ratione Δ ſ. delta vocare opus non fuit, cum trianguli aequilateri appellatio ſit familiaris adeo. Forma D apta ad porticus quam quae maxime, quod vel theatra loquuntur, quorum eadem figura eſt. Aliam literam non habent Latini, quae huc conueniat; cum *aream includere porticus* dicantur.

ſpecu-

hae aduerſum tempeſtates receptaculum: nam ſpe-
cularibus, ac multo magis imminentibus tectis mu-
5 niuntur. Eſt contra medias cauaedium hilare: mox
triclinium ſatis pulchrum, quod in littus excurrit: ac
ſi quando Africo mare impulſum eſt, fractis iam &
nouiſſimis fluctibus leuiter adluitur. Vndique val-
uas, aut feneſtras non minores valuis habet: atque
ita a lateribus & a fronte quaſi tria maria proſpectat.
a tergo cauaedium, porticum, aream; porticum
rurſus, mox atrium, ſiluas & longinquos reſpicit
6 montes. Huius a laeua retractius paullo cubiculum
eſt amplum: deinde aliud minus, quod altera fene-
ſtra admittit orientem, occidentem altera retinet.
Haec & ſubiacens mare longius quidem, ſed ſecurius
7 intuetur. Huius cubiculi & triclinii illius obiectu
includitur angulus, qui puriſſimum ſolem continet
& accendit. Hoc hibernaculum, hoc etiam gymna-
ſium

ſpecularibus) Cruſtis ſ. laminis e ſpeculari lapide, de quo Plin. 36, 22 ſ. 45. Martial. 8, 14

Hibernis obiecta notis ſpecularia puros
Admittunt ſoles & ſine faece diem.

5 *feneſtras non min. valuis*) *Feneſtras* eſſe ipſa foramina & hiatum, quo continuus paries disiungitur, notum eſt: *valuas* autem ſuſpenſos e cardinibus aſſeres binos, qui intus voluti feneſtram aperiant, efficiantque adeo feneſtram valuatam. *Feneſtras non minores valuis* itaque interpreteris vel ſimpliciter foramina aeque magna atque ea ſunt, quae valuis alias muniri ſolent; vel foramina ſpeculari lapide munita. Etiam deinde ſ. 20 *valuae & feneſtrae* diſtinguuntur. *Feneſtrae* itaque videntur oppoſitae locis vnde neque ventus neque vapor metueretur; valuae his, vbi excludendi eſſent. Interim *feneſtras* etiam ſimpliciter dici, quae tamen aperiri vel claudi poſſunt, apparet ex ſ. 22.

a tergo cauaedium) Eodem ordine quaſi retrogreditur, quo ingreſſus fuerat, quod imaginandi facultatem iuuat.

6 *occidentem retinet*) Sol ex eo videri poteſt, donec plane occiderit.

longius quidem) magis e longinquo, quia retractius eſt quam contiguum triclinium.

7 *continet & accendit*) Speculi concaui inſtar excipit radios

ſium meorum eſt. Ibi omnes ſilent venti, exceptis
qui *nubilum* inducunt, & ſerenum ante, quam vſum
loci, eripiunt. Adnectitur angulo cubiculum in 8
apſida curuatum, quod ambitum ſolis feneſtris omni-
bus ſequitur. Parieti eius, in bibliothecae ſpeciem
armarium inſertum eſt, quod non legendos libros,
ſed lectitandos capit. Adhaeret dormitorium mem- 9
brum, tranſitu interiacente, qui, ſuſpenſus & tabula-
tus, conceptum vaporem ſalubri temperamento huc
illucque digerit & miniſtrat. Reliqua pars lateris
huius ſeruorum libertorumque vſibus detinetur, ple-
risque tam mundis, vt accipere hoſpites poſſint. Ex 10
alio *latere* cubiculum eſt politiſſimum, deinde vel
cubiculum grande, vel modica coenatio, quae plurimo
ſole,

dios ſolis & reflexione mutua diſſipari non patitur, ſed in vnum locum cogit.

8 in apſida curuatum) De fornice pro lacunari impoſito non ita locutus eſſet Plinius. Quin res ipſa loquitur parietem vnum cubiculi non recta linea procurriſſe, ſed ſegmentum circuli effeciſſe inſtar *apſidis* (*abſida* mauult Gronouius) h. e. canthi in rota, vt eo pluribus coeli partibus ſuam cuique feneſtram eo commodius obuerteret. Media v. g. illius lateris feneſtra in ipſum meridem fuit directa, ſiniſtima orientem ſolem excepit, dextima occidentem, interiectas autem plagas ſiue horas intermediae.

9 ſuſpenſus ac tabulatus) *Suſpenſus* tranſitus, ab vno membro domus ad alterum pontis inſtar porrectus, vt ſolum, niſi columellis forte & pilis ſubiectis, non contingat. Hunc vocis eius intellectum tum ad Fabrum tum alias ſatis illuſtratum dedimus. *Tabulatus* porro fuit h. e. ligneus, qui proinde conciperet facile vaporem, quem deinde, prout facto opus eſſet, in alterutrum membrum admittere, vel excludere inde facile erat.

plerisque tam mundis) Syneſi conſueta intelliguntur ſub *reliqua parte* cubicula vel membra, quorum ita pleraque ſunt munda & libera ſordibus, vt nec pudor ſit hoſpitem in iis collocare.

10 vel cubiculum grande) Modus huius membri is eſt, vt vel pro cubiculo grandi haberi poſſit, vel pro modico triclinio.

ſole, plurimo mari lucet. poſt hanc cubiculum cum procoetone, altitudine aeſtiuum, munimentis hibernum. eſt enim ſubductum omnibus ventis. huic cubiculo aliud, & procoeton, communi pariete iunguntur.
11 Inde balinei cella frigidaria ſpatioſa & effuſa, cuius in contrariis parietibus duo baptiſteria, velut eiecta, ſinuantur, abunde capacia, ſi innare in proximo cogites. Adiacet vnctorium, hypocauſton, adiacet propnigéon balinei: mox duae cellae, magis elegantes, quam ſumtuoſae. cohaeret calida piſcina mirifi-
12 ce, ex qua natantes mare adſpiciunt. Nec procul ſphaeriſterium, quod calidiſſimo ſoli, inclinato iam die, occurrit. hinc turris erigitur, ſub qua diaetae duae; totidem in ipſa. praeterea coenatio, quae latiſſimum mare, longiſſimum littus, amoeniſſimas
13 villas proſpicit. Eſt & alia turris: in hac cubiculum, in

mari lucet) Non puto a mari ſplendere; ſed ob id ipſum, quia mari oppoſita eſt, non interceptis radiis nec impedito proſpectu, illuſtrem eſſe hanc coenationem. Non ignoro tamen ἅλα μαρμαρέην, & ipſum *marmor* apud Poetas celebrari: nec abſorberi radios omnes, ſed multos, vt a ſpeculo, reflecti.

altitudine aeſtiuum) Vtrum hoc vult altum eſſe cubiculum ita vt inter lacunar atque pauimentum ſpatii multum pateret, quae res liberiorem reſpirandi facultatem praebet; an *altum* intelligit *profundum*, & cellae inſtar depreſſum, quae res & ipſa frigus conciliat?

11 *velut eiecta*) eminentia extra regulam parietis, quae *proiecta* alias vocantur vel *proiecturae*.

vnctorium, hypocauſtum) Sic incedere viſum eſt. Neque enim in ipſo *hypocauſto* ſ. *caldaria cella* vnxiſſe videntur, vt *vnctorium hypocauſtum* dici poſſit; ſed in *tepidaria*, quae ob id ipſum *vnctorium* vel, vt alii habent, *vnctuarium* vocatur. Vid. qui de balneis egerunt v. g. Salmaſ. ad Vopiſci Carinum c. 17, qui Luciani praeſertim Balneo vtitur, tum Fabricium ad Sexti Empir. Hyp. 1, 110 p. 30.

12 *turris erigitur*) Cum reliqua membra villae vna tantum vel contignatione vel fornicatione conſtent, hic eminet δίστεγος aedificatio, inſtar *Papilionum*, quibus diſtinguuntur hodie humiliora membra. Haec *turris* videtur.

15 *nu-*

in quo ſol naſcitur conditurque: lata poſt apotheca
& horreum. ſub hoc triclinium, quod turbari maris
non niſi fragorem & ſonum patitur, eumque iam
languidum ac deſinentem; hortum & geſtationem
uidet, qua hortus includitur. Geſtatio buxo, aut 14
rore marino, vbi deficit buxus, ambitur. nam buxus,
qua parte defenditur tectis, abunde viret; aperto
coelo apertoque vento, &, quanquam longinqua ad-
ſpergine maris, inareſcit. Adiacet geſtationi inte- 15
riore circuitu vinea tenera & vmbroſa, nudisque et-
iam pedibus mollis & cedens. Hortum morus &
ficus frequens veſtit: quarum arborum illa vel ma-
xime ferax eſt terra, malignior ceteris. Hac non
deteriore, quam maris facie, coenatio remota a mari
fruitur. Cingitur diaetis duabus a tergo, quarum fe-
neſtris ſubiacet veſtibulum villae, & hortus alius, pin-
guior & ruſticus. Hinc cryptoporticus, prope pu- 16
blici operis, extenditur. Vtrinque feneſtrae, a mari
plures, ab horto ſingulae, & alternis pauciores. Hac,

15 nudisque etiam pedibus) Terra ipſa non ſcrupoſa aut duris glebis aſpera ſed pura, putris, pulla (nam hoc etiam nomine teneram & quaſi puellam notari ad ruſticos obſeruauimus) facile etiam pedi nudo cedens: tum vinea ipſa iuuenis, *quae nec nudas nodoſasque radices oſtendat*, neque e*minentibus & impedientibus viam duris* ſarmentis pollici*busque antiquis tibias* ac ſuras *inambulantium ſtringat* & vulneret. *Sic vinea* quorundam, quam *vincae* ſubſtituunt, nihil opus eſt.

16 & alternis pauciores) Verſus mare crebriores denſioresque ſunt feneſtrae; ſed verſus hortum binis reſpondent ſingulae, & alternis, omiſſa vna, reſpondet v. g. ſecundae feneſtrae mari oppoſitae prima in hortum patens, quartae ſecunda, tertia ſextae &c. * Scilicet *alternis* legendum eſt, non *altius*, quod ex illo quo modo corruptum ſit, patet iis, qui norunt perpetuo fere ſyllabam *ter* in MSS. exprimi apice ad t' appoſito; qui cum eſſet tenuior, pro puncto ſequenti literae impoſito habitus eſt: porro *ius* & *nis*

quum ſerenus dies & immotus, omnes; quum hinc vel inde ventus inquietus, qua venti quieſcunt, ſine
17 iniuria patent. Ante cryptoporticum xyſtus violis odoratus. Teporem ſolis infuſi repercuſſu cryptoporticus auget, quae vt tenet ſolem, ſic aquilonem inhibet ſubmouetque: quantumque caloris ante, tantum retro frigoris. ſimiliter Africum ſiſtit, atque ita diuerſiſſimos ventos, alium alio a latere, frangit &
18 finit. Haec iucunditas eius hieme, maior aeſtate. Nam ante meridiem, xyſtum, poſt meridiem geſtationes hortique proximam partem vmbra ſua temperat: quae, vt dies creuit decreuitque, modo breuior,
19 modo longior hac vel illac cadit. Ipſa vero cryptoporticus tunc maxime caret ſole, quum ardentiſſimus culmini eius inſiſtit. Ad hoc patentibus feneſtris fauonios accipit transmittitque: nec vnquam aë-
20 re pigro & manente ingraueſcit. In capite xyſti deinceps cryptoporticus, horti diaeta eſt, amores mei; re vera amores: ipſe poſui. In hac heliocaminus quidem, alia xyſtum, alia mare, vtraque ſolem, cubiculum autem valuis, cryptoporticum fene-
21 ſtra proſpicit. Qua mare contra parietem medium, zotheca perquam eleganter recedit: quae ſpecularibus

nis in MSS. nulla nota diſtingui, tralaticium eſt.

20 *deinceps cryptoportic.*) *Xyſtus* & *cryptoporticus* iuxta procurrunt h. e. paralleli ſunt, quod colligo ex ſ. 17. igitur quod eſt in capite xyſti, etiam eſt in capite cryptoporticus deinceps poſitae.

valuis-feneſtra) Vid. ad ſ. 5.

21 *Qua mare*) Refertur ad ſuperiora *alia xyſtum*, *alia mare*. Plenum itaque fuerit, *qua parte mare proſpicit*.

zotheca) Eruditorum de hoc loco & hac voce diſputationes exhibet Cortius. Nobis illud ſatis eſt *zothecam* eſſe a libris optimis, & ſignificare nidum quendam amoeniorem, maiori cubiculo adiunctum, in quo quis incluſus legere, ſcribere,

bus & *velis* obductis reductisque modo adiicitur cu-
biculo, modo aufertur. Lectum & duas cathedras
capit: a pedibus mare, a tergo villae, a capite filuae:
tot facies locorum totidem feneftris & diftinguit &
mifcet. Iunctum eft cubiculum noctis & fomni. 22
non illud voces feruulorum, non maris murmur, non
tempeftatum motus, non fulgurum lumen, ac ne
diem quidem fentit, nifi feneftris apertis. Tam alti
abditique fecreti illa ratio, quod interiacens andron
parietem cubiculi hortique diftinguit, atque ita omnem
fonum media inanitate confumit. Applicitum eft 23
cubiculo *hypocauftum* perexiguum, quod angufta
feneftra fuppofitum calorem, vt ratio exigit, aut ef-
fundit aut retinet. Procoeton inde & cubiculum
porrigitur in folem: quem orientem ftatim exceptum
vltra meridiem, obliquum quidem, fed tamen feruat.
In hanc ego diaetam quum me recipio, abeffe mihi 24
etiam a *villa* mea videor, magnamque eius volupta-
tem, praecipue Saturnalibus, capio; quum reliqua
pars tecti, licentia dierum, feftisque clamoribus per-
fonat. Nam nec ipfe meorum lufibus, nec illi ftu-
diis meis obftrepunt. Haec vtilitas, haec amoenitas 25
deficitur aqua falienti, fed puteos, ac potius fontes
habet.

bere, commentari poffit. *Cabinetam* hodiernae linguae vocant deflexumne a *cauena* de qua Voff. de vitiis ferm. 3, 3 extr. certe vtrumque a *cauis* animalium, ficut *zothecam* fuiffe cellulam faginandis animalibus deftinatam obferuat Salmaf. ad Soli. p. 850 fq.

22 *Andron*) Iam adnotarunt Catanaeus & Cellarius ex Vitru. 6, 10 ἀνδρῶνα aliud Graecis fignificare, aliud Latinis. Illis enim eft conuiuium aut conuentus virorum; his interiectus inter duos parietes, inter aulas duas, tranfitus & iter, μεσαύλιον: & notat Caelius Rhodig. 27, 24 etiam a ciuibus fuis *Andrones* vel *Andronellas* vocari angiportus transuerfos quibus commeatur inter duas pla-

habet. sunt enim in summo. Et omnino littoris illius mira natura: quocunque loco moueris humum, obuius & paratus humor occurrit, isque sincerus ac
26 ne leuiter quidem tanta maris vicinitate salsus. Suggerunt affatim ligna proximae siluae: caeteras copias Ostiensis colonia ministrat. Frugi quidem homini sufficit etiam vicus, quem vna villa discernit: in hoc balinea meritoria tria: magna commoditas, si forte balineum domi vel subitus aduentus, vel bre-
27 uior mora calefacere dissuadeat. Littus ornant varietate gratissima, nunc continua, nunc intermissa tecta villarum, quae praestent multarum vrbium faciem, siue mari, siue ipso littore vtare. quod nonnunquam longa tranquillitas mollit; saepius frequens
28 & contrarius fluctus indurat. Mare non sane pretiosis piscibus abundat: soleas tamen & squillas optimas suggerit. Villa vero nostra etiam mediterraneas copias praestat, lac in primis. nam illuc e pascuis pecora conueniunt, si quando aquam vmbramque se-
29 ctantur. Iustisne de caussis eum tibi videor incolere, inhabitare, diligere secessum? quem tu, nimis vrbanus es, nisi concupiscis: atque vtinam concupiscas! vt tot tantisque dotibus villulae nostrae maxima commendatio ex tuo contubernio accedat. Vale.

XVIII.

plateas maiores. Haec significatio oppido huc conuenit.

25 *sunt enim in summo*) Et ob id ipsum, quod non depressis demum foueis adfluunt, sed in summo emicant, pro *fontibus* potius quam pro *puteis* habendi.

XVIII. C. PLINIVS MAVRICO SVO S.

Promittit, se fratris illius filiis praeceptorem electurum esse.

Quid a te iucundius mihi potuit iniungi, quam vt praeceptorem fratris tui liberis quaererem? Nam beneficio tuo in scholam redeo: illam dulcissimam aetatem quasi resumo. Sedeo inter iuuenes, vt solebam: atque etiam experior, quantum apud illos auctoritatis ex studiis habeam. Nam proxime fre- 2
quenti auditorio inter se coram multis ordinis nostri clare loquebantur: intraui, conticuerunt. Quod non referrem, nisi ad illorum magis laudem, quam ad meam, pertineret: ac nisi sperare te vellem, posse fratris tui filios probe discere. Quod superest, quum 3
omnes, qui profitentur, audiero, quid de quoque sentiam, scribam: efficiamque, quantum tamen epistola consequi potero, vt ipse omnes audisse videaris. Debeo enim tibi, debeo memoriae fratris tui hanc 4
fidem, hoc studium, praesertim super tanta re. Nam quid magis interest vestra, quam vt liberi (dicerem tui, nisi nunc illos magis amares) digni illo patre, te patruo reperiantur? Quam curam mihi, etiam si non mandasses, vindicassem. Nec ignoro suscipien- 5
das

18, 2 *coram multis-loqueb.*) Ita ex bonis libris Cortius. Honos Plinio silentio habitus a iuuenibus, qui cum maxime aliis Senatoriis praesentibus nullo pudore *clare loquebantur*: *loquebantur*, inquam, non *iocabantur*, quod cum *clare* non bene conuenit: & maior honos clare loqui desinere, quam iocari.

probe discere) vt in commilitio iuuenum proborum & pudoris eximii.

4 *magis amares*) Vix sufficit illa tuorum appellatio exprimendo studio quo nunc illos prosequeris, qui & tui fratres sint, & suo patre destituti.

19, 2 vt

das offenſas in eligendo praeceptore: ſed oportet me non modo offenſas, verum etiam ſimultates pro fratris tui filiis tam aequo animo ſubire, quam parentes pro ſuis. Vale.

XIX. C. PLINIVS CEREALI SVO S.

Hortanti, vt actionem quandam recitet, productis dubitandi rationibus, rem curatius expendendam proponit.

Hortaris, vt orationem amicis pluribus recitem. Faciam, quia hortaris: quamuis vehementer
2 addubitem. Neque enim me praeterit, actiones, quae recitantur, impetum omnem caloremque ac prope nomen ſuum perdere, vt quas ſoleant commendare ſimul & accendere iudicum conſeſſus, celebritas aduocatorum, exſpectatio euentus, fama non vnius actoris, deductumque in partes audientium ſtudium: ad hoc dicentis geſtus, inceſſus, diſcurſus etiam, omnibusque motibus animi conſentaneus vigor
3 corporis. Vnde accidit, vt hi, qui ſedentes agunt, quamuis illis maxima ex parte ſuperſint eadem illa, quae

19, 2 vt quas ſoleant) Non inepte refertur ad ipſas actiones, & eſt in omnibus editis. Cortius praetulit ex Cod. Mediceo *quae* vt reſpiciat ad *impetum, calorem, nomen.*

diſcurſus) Hunc tamen & rariſſimum eſſe debere, & non niſi ſumma quadam opportunitate moderate adhiberi, ſuadent iſta Quinctiliani, magiſtri optimi 11, 3, 126 p. 1026 *Procurſio opportuna, breuis, moderata, rara. Conueniens etiam ambulatio quaedam, propter immodicas laudationum moras; quamquam Cicero* (Orat. c. 18) *rarum inceſſum neque ita longum probat. Diſcurſare vero, & quod Domitius Afer de Surio Manlio dixit*, ſatagere, *ineptiſſimum: vrbaneque Flauius Virginius interrogauit de quodam ſuo antiſophiſta*, Quot millia paſſuum declamaſſet?

4 oculi,

quae ſtantibus, tamen hoc quod ſedent, quaſi debili-
tentur & deprimantur. Recitantium vero praeci- 4
pua pronuntiationis adiumenta, oculi, manus prae-
pediuntur: quo minus mirum eſt, ſi auditorum in-
tentio langueſcit, nullis extrinſecus aut blandimentis
capta aut aculeis excitata. His accedit, quod oratio, 5
de qua loquor, pugnax & contentioſa eſt. Porro
ita natura comparatum eſt, vt ea quae ſcripſimus cum
labore, cum labore etiam audiri putemus. Et ſane 6
quotusquisque tam rectus auditor, quem non potius
dulcia haec & ſonantia, quam auſtera & preſſa, dele-
ctent? Eſt quidem omnino turpis iſta diſcordia: eſt
tamen; quod plerumque euenit, vt aliud auditores,
aliud iudices exigant: quum alioqui praecipue audi-
tor iis adfici debeat, quibus idem ſi foret iudex, ma-
xime permoueretur. Poteſt tamen fieri, vt quan- 7
quam in his difficultatibus libro iſti nouitas lenocine-
tur. nouitas apud noſtros: apud Graecos enim eſt
quiddam, quamuis ex diuerſo, non tamen omnino
diſſimile. Nam, vt illis erat moris, leges, quas vt 8
contrarias prioribus legibus arguebant, aliarum colla-
tione conuincere; ita nobis, ineſſe repetundarum
legi, quod poſtularemus, cum hac ipſa lege, tum aliis
colligendum fuit. quod nequaquam blandum auri-

 bus

4 *oculi, manus praeped.*) Illi ad librum reſpicientes, hunc tenentes eum & euoluentes.

6 *auſtera & preſſa*) Vel ex ipſa oppoſitione intelligitur, *auſtera* eſſe, quae ſententiam aduerſario moleſtam, verbis rem ipſam ſignantibus ſimpliciter & ſine ambagibus explicent: *preſſa*, quae nihil quod non ad rem pertineat, nihil, quod mitiget aſperitatem, adiiciant.

8 *leges quas vt contrar.*) Hinc ſtatus apud illos ἀντινομίας, quem *contrariarum legum* vocat, & illuſtrat Fabius 7, 7.

20, 4 cli-

bus imperitorum, tanto maiorem apud doctos habere gratiam debet, quanto minorem apud indoctos ha-
9 bet. Nos autem, si placuerit recitare, adhibituri sumus eruditissimum quemque. Sed plane adhuc, an sit recitandum, examina tecum, omnesque, quos ego moui, in vtraque parte calculos pone, idque elige, in quo vicerit ratio. a te enim ratio exigetur, nos excusabit obsequium. Vale.

XX. C. PLINIVS CALVISIO SVO S.

Regulum tribus iucundis exemplis, vt testamentorum insidiatorem & iniustum heredem, describit.

Assem para, & accipe auream fabulam: fabulas immo. nam me priorum noua admonuit: nec
2 refert, a qua potissimum incipiam. Verania Pisonis grauiter iacebat. (huius dico Pisonis, quem Galba adoptauit) ad hanc Regulus venit. Primum impudentiam hominis, qui venerit ad aegram, cuius ma-
3 rito inimicissimus, ipsi inuisissimus fuerat. Esto, si venit tantum: at ille etiam proximus toro sedit: *quo die, qua hora nata esset?* interrogauit: vbi audiuit, componit vultum, intendit oculos, mouet labra, agitat digitos, computat, nihil, nisi vt diu mi-
4 seram exspectatione suspendat. *Habes*, inquit, *climactericum tempus, sed euades. quod vt tibi magis liqueat,*

20, 4 climactericum temp.) Decantatae superstitionis rationes nemo accuratius pleniusque exposuit Salmasio, cuius sententiae de *climactericis* i. e. periculosis annis, mensibus, diebus, horis, ex horoscopo s. themate genethliaco deriuandis, ex hac ipsa narratione confirmatur. Quid enim opus erat *intendere oculos, labra mouere, agitare digitos, computare, diu miseram expectatione suspendere, si climactericus* annus s. *scansilis* est,

liqueat, aruſpicem conſulam, quem ſum frequenter
expertus. Nec mora: ſacrificium facit, adfirmat, 5
exta cum ſiderum ſignificatione congruere. Illa, vt
in periculo credula, poſcit codicillos: legatum Re-
gulo ſcribit, mox ingraueſcit: clamat moriens,
O hominem nequam, perfidum, ac plus etiam quam
periurum! qui ſibi per ſalutem filii peieraſſet. Fa- 6
cit hoc Regulus non minus ſcelerate quam frequen-
ter, quod iram deorum, quos ipſe quotidie fallit, in
caput infelicis pueri deteſtatur. Velleius Blaeſus, ille 7
locuples conſularis, nouiſſima valetudine conflictaba-
tur: cupiebat mutare teſtamentum. Regulus, qui
ſperaret aliquid ex nouis tabulis, quia nuper captare
eum coeperat, medicos hortari, rogare, *quoquo mo-*
do ſpiritum homini prorogarent. Poſtquam ſigna- 8
tum eſt teſtamentum, mutat perſonam, vertit allo-
quutionem, iisdemque medicis, *Quousque miſerum*
cruciatis? quid inuidetis bonam mortem, cui dare
vitam non poteſtis? Moritur Blaeſus: & tanquam
omnia audiſſet, Regulo ne tantulum quidem. Suf- 9
ficiunt duae fabulae. An ſcholaſtica lege tertiam
poſcis? Eſt vnde fiat. Aurelia, ornata femina, ſigna- 10
tura

eſt, quicumque ſeptenario vel nouenario vel vtrisque conſtat, & his numeris quaſi exhauriri poteſt vt XIV, XVIII, XXI, XXVII &c. Quin diſerte deinde *ſiderum ſignificationem* appellat.

6 *in caput inf. pueri deteſt.*) Oſtendit V. C. Chr. Gottlob Schvvartzius in Diſſert. de deteſtatione ſacrorum §. 12 *deteſtari* eſſe adhibitis teſtibus denuntiare. Nec video, quid commodius ſit ad hunc ipſum locum interpretandum illa ipſa ſignificatione. Publice & ſolenniter, certe multis praeſentibus, *deteſtatur* h. e. denuntiat & imprecatur Regulus *iram deorum in caput filii ſui*, dum in hanc fere formulam iurat, *Si ſciens fallo, filius meus genium ſuum iratum habeat.*

9 *ſcholaſtica lege*) Prouerbio

tura teſtamentum, ſumſerat pulcherrimas tunicas: Regulus quum veniſſet ad ſignandum, *Rogo*, inquit, *has mihi leges*. Aurelia ludere hominem putabat;
11 ille ſerio inſtabat. Nec multa: coëgit mulierem aperire tabulas, ac ſibi tunicas, quas erat induta, legare: obſeruauit ſcribentem, inſpexit an ſcripſiſſet. Et Aurelia quidem viuit, ille tamen iſtud tanquam morituram coëgit. & hic hereditates, hic legata, quaſi
12 mereatur, accepit! Ἀλλὰ τί διατείνομαι in ea ciuitate, in qua iampridem non minora praemia, immo maiora, nequitia & improbitas, quam pudor & vir-
13 tus habent? Adſpice Regulum, qui ex paupere & tenui ad tantas opes per flagitia proceſſit, vt ipſe mihi dixerit, quum conſuleret, quam cito ſeſtertium ſexcenties impleturus eſſet, inueniſſe ſeſe exta duplicia, quibus portendi, millies & ducenties habiturum.
14 Et habebit, ſi modo, vt coepit, aliena teſtamenta, quod

uerbio forte, cui ſimile illud noſtrum, *Aller guten Dinge muſſen drey ſeyn*, *Omne trinum perfectum* &c.

10 pulcherrimas tunicas) Fruſtra huc adferunt, qui hinc probant antiquum morem quo ſumerent morituri veſtimenta pulcherrima. Nullum hic veſtigium cogitaſſe mortis tanquam inſtantis proxime; ne morbi quidem. Aurelia apud amicos munda videri voluit atque hilaris.

12 τί διατείνομαι) *Quid intendor?* quid exclamatione vtor? tanquam in re inſolenti & graui, cum iſta ſint quotidiana.

13 exta duplicia) Vſus forte eſt Regulus tanquam praeiudicio auſpiciis illis, quae Auguſto contigiſſe narrat auunculus noſtri II, 37 ſ. 73 *Diuo Auguſto Spoleti ſacrificanti primo poteſtatis ſuae die, ſex victimarum iecinora replicata intrinſecus ab ima fibra reperta ſunt: reſponſumque duplicaturum intra annum imperium.* Eadem ſed perturbatius Sueto. Aug. c. 95. quod copioſe oſtendit Burmannus. Sic *iecur operimento duplici tectum* Iuliano portendit imperium apud Andia. Marcell. 22, 1. vbi Lindebrogius tum reliqua, tum laudat Val. Max. I, 6, 9. Add. Iul. Obſ. de prodig. 129.

14 ge-

quod est improbissimum genus falsi, ipsis, quorum sunt illa, dictauerit. Vale.

14 *genus falsi*) Lege Cornelia de falsis tenetur v. g. qui sibi in testamento alterius aliquid adscripsit, quod multae Pandectarum leges h. t. docent: add. Tit. Cod. de his, qui sibi adscribunt in testam. Indignatur igitur Secundus, non eadem poena teneri, qui testatori dictauerit testamentum. Sed hunc absoluit l. 22 C. de testamentis, *Dictantibus testamenta-legatum-testatorem posse relinquere, minime dubitandum est.*

LIBER III.

I. C. PLINIVS CALVISIO SVO S.

Spurinnae vitam laudat, ſibique ſimile aliquando otium contingat, precatur.

Neſcio, an vllum iucundius tempus exegerim, quam
quo nuper apud Spurinnam fui; adeo quidem,
vt neminem magis in ſenectute (ſi modo ſeneſcere
datum eſt) aemulari velim: nihil eſt enim illo vitae
2 genere diſtinctius. Me autem vt certus ſiderum cur-
ſus, ita vita hominum diſpoſita delectat, ſenum prae-
ſertim. Nam iuuenes adhuc confuſa quaedam &
quaſi turbata non indecent: ſenibus placida omnia
& ordinata conueniunt, quibus induſtria ſera, turpis
3 ambitio eſt. Hanc regulam Spurinna conſtantiſſime
ſeruat; quin etiam parua haec, (parua, ſi non quo-
tidie fiant) ordine quodam & velut orbe circumagit.
4 Mane lectulo continetur: hora ſecunda calceos poſcit:
ambulat millia paſſuum tria: nec minus animum
quam corpus exercet. Si adſunt amici, honeſtiſſimi
ſermones explicantur: ſi non, liber legitur: inter-
dum etiam praeſentibus amicis, ſi tamen illi non gra-
5 uantur. Deinde conſidit, & liber rurſus, aut ſermo
libro potior: mox vehiculum adſcendit: adſumit
vxorem ſingularis exempli, vel aliquem amicorum,
6 vt me proxime. Quam pulchrum illud, quam dulce
ſecre-

1, 2 *induſtria ſera*) Nominat duas res, quae turbare illum ordinem atque diſtinctionem vitae, ac honeſte quidem poſſunt in aliis, induſtriam atque ambitionem; oſtenditque, eas in ſenibus locum non habere.

5 *conſidit*) * Sic ex Mediceo Cortius: qui alias etiam formas huius verbi paſſim exſtare obſeruat.

6 ſecre-

ſecretum! quantum ibi antiquitatis! quae facta, quos
viros audias, quibus praeceptis imbuare! quamuis ille
hoc temperamentum modeſtiae ſuae indixerit, ne
praecipere videatur. Peractis ſeptem millibus paſ- 7
ſuum, iterum ambulat mille, iterum reſidet, vel ſe
cubiculo ac ſtilo reddit. Scribit enim, & quidem
vtraque lingua, lyrica doctiſſime. Mira illis dulce-
do, mira ſuauitas, mira hilaritas: cuius gratiam cu-
mulat ſanctitas ſcribentis. Vbi hora balinei nuntiata 8
eſt, (eſt autem hieme nona, aeſtate octaua) in ſole,
ſi ca-

6 ſecretum) Quod cum vno comite vehitur.

7 ſcribit lyrica) Edidit Caſp. Barthius cum Venaticis & Bucolicis Latinis Hanouiae 1613. 8 odas quatuor Veſpricl Spurinnae e membranis Merſeburgi a ſe inuentis, quas ex diſperſis in ordinem a ſe redactas notis quibusdam illuſtrauit: ſecundas deinde curas iis impendit Adu. 14, 5: vbi huius Veſtricii Spurinnae eſſe contendit, quod antea in mentem non venerat. Ia. Vlitius in prolegom. poetarum venaticorum, ex hac ipſa Plinii epiſtola effićta (a Barthione, an ab antiquiore quodam?) contendit: quin Fabricius ὁ μακαρίτης candidiſſimus ille ingeniorum aeſtimator Bibl. Lat. 1, 16, 2 p. 284 *Conferenti*, inquit, *apparet, haec Spurinnae vniuerſa depromta eſſe ex Plinii iun. lib. III Epiſtola 1.* Equidem verba ex Plinio depromta non animaduerto; ideam ipſam viri poſt negotioſam vitam ad otii portum ſe conferentis hinc hauſtam, ſcholaſticumque aliquem, aut, ſi placet, ipſum adeo Barthium, materiem luſui ſuo a Pliniano Spurinna ſumſiſſe, non negauerim. Diu eſt, cum ſcripſit mihi Theophilus Sigefr. Baierus V. C. ſe meditari aliquid de illis carminibus. Abiecit, puto, illud conſilium, poſtquam Seres & Indos Tataroſque manſuetioribus muſis praetulit, vel potius aliquid ſuae elegantiae & humanitatis illis impertiit.

8 hieme nona) Seriusne igitur hieme quam aeſtate? Quin contra. Nimirum attendendum eſt ad rationem horarum Romanarum. Hae καιρικαὶ erant, h. e. diem naturalem diuidebant in XII partes aequales ſiue is longus eſſet ſ. breuis. Horae igitur Romanae cum noſtris conueniunt modo in aequinoctiis, hieme ſunt breuiores, productiores aeſtate. Quare pone ſolſtitii tempore diem in dupla ratione diei brumalis, vt apud nos H. XVI & VIII, erit hora aeſtiua in eadem ratione ad horam brumalem. Cumque aequinoctialis hora minutas habeat

ſi caret vento, ambulat nudus. Deinde mouetur pila vehementer & diu. nam hoc quoque exercitationis genere pugnat cum ſenectute. Lotus accubat, & paulliſper cibum differt: interim audit legentem remiſſius aliquid & dulcius. Per hoc omne tempus liberum eſt amicis vel eadem agere, vel alia, ſi ma-
9 lint. Apponitur coena non minus nitida quam frugi, in argento puro & antiquo. Sunt in vſu & Corinthia, quibus delectatur, nec adficitur. Frequenter comoedis coena diſtinguitur, vt voluptates quoque ſtudiis condiantur. Sumit aliquid de nocte, & aeſtate. Nemini hoc longum eſt; tanta comitate
10 conuiuium trahitur. Inde illi poſt ſeptimum & ſeptuageſimum annum aurium oculorumque vigor integer; inde agile & viuidum corpus, ſolaque ex ſe-
11 nectute prudentia. Hanc ego vitam voto & cogitatione praeſumo, ingreſſurus auidiſſime, vt primum ratio aetatis receptui canere permiſerit. Interim mille laboribus conteror, quorum mihi & ſolatium & exemplum eſt idem Spurinna. Nam ille quoque, quoad honeſtum fuit, obiit officia, geſſit magiſtratus, prouincias rexit: multoque labore hoc otium
12 meruit. Igitur eundem mihi curſum, eundem terminum ſtatuo: idque iam nunc apud te ſubſigno: vt ſi me

beat 60, aeſtiuae cedent 80, hibernae non niſi 40. Itaque aeſtiua hora VIII conueniet noſtrae h. 2 m. 40; hiberna vero IX incidet in ipſam noſtram h. 2. Si cui haec nimis breuia & abrupta videantur, ille legat Aldi Manutii ea de re libellum, qui praefationis inſtar Rei Ruſticae ſcriptoribus apponi ſolet, & in noſtra editione locum octauum obtinet.

pugnat cum ſenectute) Commode huc aduocant Cic. de Sen. 11 *Pugnandum tanquam contra morbum ſic contra ſenectutem. Habenda ratio valetudinis: vtendum exercitationibus modicis.*

9 comoedis) Vid. 1, 15, 2.

12 iner-

ſi me longius euehi videris, in ius voces ad hanc epiſtolam meam, & quieſcere iubeas, quum inertiae crimen effugero. Vale.

II. C. PLINIVS MAXIMO SVO S.

Arrianum commendat.

Quod ipſe amicis tuis obtuliſſem, ſi mihi eadem materia ſuppeteret; id nunc iure videor a te meis petiturus. Arrianus Maturius Altinatium eſt 2
princeps. quum dico princeps, non de facultatibus loquor, quae illi large ſuperſunt: ſed de caſtitate, iuſtitia, grauitate, prudentia. Huius ego conſilio, in 3
negotiis; iudicio, in ſtudiis vtor. nam plurimum fide, plurimum veritate, plurimum intelligentia praeſtat. Amat me (nihil poſſum ardentius dicere) vt 4
tu. Caret ambitu: ideo ſe in equeſtri gradu tenuit, quum facile poſſet adſcendere altiſſimum. mihi tamen ornandus excolendusque eſt. Itaque magni 5
aeſtimo, dignitati eius aliquid adſtruere, inopinantis, neſcientis, immo etiam fortaſſe nolentis: adſtruere autem, quod ſit ſplendidum, nec moleſtum. cuius 6
generis, quae prima occaſio tibi, conferas in eum, rogo; habebis me, habebis ipſum gratiſſimum debitorem. Quamuis enim iſta non appetat, tam grate tamen excipit, quam ſi concupiſcat. Vale.

III. C.

12 inertiae crimen) Vid. 4, 23, 4.

III. C. PLINIVS CORELLIAE HISPVLLAE S.

Corelliae consulit de filii studiis instituendis, ideam boni magistri in Iulio Genitore praescribens.

Quum patrem tuum, grauissimum & sanctissimum virum, suspexerim magis an amauerim, dubitem: teque in memoriam eius, & in honorem tuum, vnice diligam; cupiam necesse est, atque etiam, quantum in me fuerit, enitar vt filius tuus auo
2 similis exsistat: equidem malo, materno: quanquam illi paternus etiam clarus spectatusque contigerit: pater quoque & patruus illustri laude conspicui. quibus omnibus ita demum similis adolescet, si imbutus honestis artibus fuerit, quas plurimum refert, a quo
3 potissimum accipiat. Adhuc illum pueritiae ratio intra contubernium tuum tenuit, praeceptores domi habuit, vbi est vel erroribus modica vel etiam nulla materia. Iam studia eius extra limen proferenda sunt, iam circumspiciendus rhetor Latinus, cuius scholae seueritas, pudor, in primis castitas, constet.
4 Adest enim adolescenti nostro cum caeteris naturae fortunaeque dotibus, eximia corporis pulchritudo: cui

3, i malim materno) Dat hoc tum ipsi Corelliae, cui sic blanditur, tum amici memoriae.

3 vbi est vel erroribus) Ne quis temere ista transponat, legatque, *vbi est erroribus vel modica, vel etiam nulla materia*, intercedit aliorum vsus ostensus a VVopkenio Lectt. Tull. 1, 7. Sed qui vsu didicit, quantum sibi in mutando verborum ordine sumserint librarii, ille multum etiam hic licere Critico intelliget.

pudor, in primis castitas) Sic incidendum. **Pudor** enim latius patet, & omnem omnis turpitudinis metum significat; praecipua pudoris pars est *castitas*, quae tanto magis hic spectanda, quanto frequentiores iuuenum corruptelae, quas innuit & detestatur magis, quam explicat Fabius 1, 2, 4. 1, 3, 16 &c.

5 vt

cui in hoc lubrico aetatis non praeceptor modo, ſed
cuſtos etiam rectorque quaerendus eſt. Videor ego 5
demonſtrare tibi poſſe Iulium Genitorem. amatur a
me: iudicio tamen meo non obſtat caritas hominis,
quae ex iudicio nata eſt. Vir eſt emendatus & gra-
uis: paullo etiam horridior & durior, vt in hac li-
centia temporum. Quantum eloquentia valeat, plu- 6
ribus credere potes. nam dicendi facultas aperta &
expoſita ſtatim cernitur: VITA hominum altos
receſſus magnasque latebras habet; cuius pro Geni-
tore me ſponſorem accipe. Nihil ex hoc viro filius
tuus audiet, niſi profuturum: nihil diſcet, quod ne-
ſciſſe rectius fuerit. Nec minus ſaepe ab illo, quam 7
a te meque admonebitur, quibus imaginibus onere-
tur, quae nomina & quanta ſuſtineat. Proinde, fa-
uentibus diis, trade eum praeceptori, a quo mores
primum, mox eloquentiam diſcat, quae male ſine
moribus diſcitur. Vale.

IV. C. PLINIVS MACRINO SVO S.

Cauſſas exponit, cur aduocationem pro Baeticis ſuſceperit: & conſulit, an recte fecerit.

Quamuis & amici, quos praeſentes habebam, & ſermones hominum factum meum compro-

baſſe

5 vt in hac licentia) Si alio & paullo ſeueriore ſaeculo vixiſſet, nemo duriuſculum diceret: ſed mollities & diſſolutio huius aetatis facit, vt horridior videatur. Eam vim τῆς *vt* ſatis illuſtramus ad Fabrum.

7 quibus imaginibus oner.) Magna omnia nempe expectantur ab eo, qui tam claris maioribus (quorum ſpectantur in atriis imagines) ortus ſit. Eſt haec ratio ſimilis Ciceronianae illi ſententiae ad Curionem, fam. 2, 4 *Eſt tibi grauis aduerſaria conſtituta & parata, incredibilis quaedam expectatio, quam tu vna re facillime vinces* &c.

4, 2 ſu-

baſſe videantur, magni tamen aeſtimo ſcire, quid ſen-
2 tias tu. Nam cuius integra re conſilium exquirere
optaſſem; huius etiam peracta iudicium noſſe, mire
concupiſco. Quum publicum opus mea pecunia in-
choaturus in Tuſcos excurriſſem, accepto, vt prae-
fectus aerarii, commeatu; legati prouinciae Baeticae,
queſturi de proconſulatu Caecilii Claſſici, aduocatum
3 me a ſenatu petierunt. Collegae optimi, meique
amantiſſimi, de communis officii neceſſitatibus prae-
loquuti, excuſare me & eximere tentarunt. Factum
eſt SC. perquam honorificum, *vt darer prouinciali-*
4 *bus patronus, ſi ab ipſo me impetraſſent.* Legati
rurſus inducti, iterum me iam praeſentem poſtula-
uerunt aduocatum: implorantes fidem meam, quam
eſſent contra Maſſam Baebium experti: adlegantes
patrocinii foedus. Sequuta eſt clariſſima ſenatus ad-
ſenſio, quae ſolet decreta praecurrere. Tum ego;
Deſino, inquam, *P.C. putare*, *me iuſtas excuſationis*
5 *cauſſas attuliſſe.* Placuit & modeſtia ſermonis &
ratio. Compulit autem me ad hoc conſilium non
ſolum conſenſus ſenatus, (quanquam hic maxime)
verum etiam alii quidam minores, ſed tamen nu-
meri. Veniebat in mentem, priores noſtros, etiam
ſingu-

4, 2 *publicum opus*) Templum in Tiferno Tiberino de quo 4, 1, 4. *Tuſcos* autem ſuos deſcribit 5, 6.

Caecilii Claſſici) De quo, & de ſucceſſu cauſſae, quam hic a ſe ſuſceptam narrat, hoc libro ep. 9 exponit.

3 Collegae optimi) Reliqui Praefecti aerarii, de quo magiſtratu vid. Torrent. ad Sueto. Claud. c. 24. Quam laborioſum illud munus fuerit, quamque iuſtam adeo aliorum munerum excuſationem praebuerit, vid. apud noſtrum 1, 10, 9.

4 contra Maſſam Baeb.) De quo 7, 33.

5 *minores-numeri*) Nihil ſolennius, quam *rationes* vocare, vbi de conſilio capiendo ſermo eſt, hinc *calculorum* mentio, hinc *duci, putari* dicitur *ratio* &c. Huc etiam referendum quod

numeros

ſingulorum hoſpitum iniurias accuſationibus voluntariis exſecutos, quo deformius arbitrabar publici
hoſpitii iura negligere. Praeterea, quum recorda- 6
rer, quanta pro iisdem Baeticis priore aduocatione etiam pericula ſubiiſſem, conſeruandum veteris officii meritum nouo videbatur. Eſt enim ita comparatum, vt antiquiora beneficia ſubuertas, niſi illa poſterioribus cumules. nam QVAMLIBET ſaepe obligati, ſi quid vnum neges, hoc ſolum meminerunt, quod negatum eſt. Ducebar etiam, quod de- 7
ceſſerat Claſſicus, amotumque erat, quod in eiusmodi cauſſis ſolet eſſe triſtiſſimum, periculum ſenatoris. Videbam ergo, aduocationi meae non minorem gratiam, quam ſi viueret ille, propoſitam;
inuidiam nullam. In ſumma, computabam, ſi mu- 8
nere hoc, iam tertio fungerer, faciliorem mihi excuſationem fore, ſi quis incidiſſet, quem non deberem accuſare. Nam quum eſt omnium officiorum finis aliquis, tum OPTIME libertati venia obſequio praeparatur. Audiſti conſilii mei motus, ſu- 9
pereſt alterutra ex parte iudicium tuum: in quo mihi aeque iucunda erit ſimplicitas diſſentientis, quam comprobantis auctoritas. Vale.

V. C. PLINIVS MACRO SVO S.

Plinii maioris libri, vitaeque & ſtudiorum ratio.

Pergratum eſt mihi, quod tam diligenter libros auunculi mei lectitas, vt habere omnes velis,

 quae-

numeros appellat cauſſas, quibus motum ſe dicit. Sic deinde ſ. 8 *In ſumma, computabam* &c.

7 *inuidiam nullam*) Sed non inuidioſum erat, contra mortuum dicere? Neſcimus ſcilicet totam cauſſam.

5 Hanc epiſtolam, quam Plinio

2 quaerasque, qui ſint omnes. Fungar indicis partibus, atque etiam quo ſint ordine ſcripti, notum tibi faciam. Eſt enim haec quoque ſtudioſis non iniu-
3 cunda cognitio. *De iaculatione equeſtri vnus.* hunc, quum praefectus alae militaret, pari ingenio curaque compoſuit. *De vita Pomponii Secundi duo*, a quo ſingulariter amatus, hoc memoriae amici, quaſi de-
4 bitum munus, exſoluit. *Bellorum Germaniae viginti*, quibus omnia, quae cum Germanis geſſimus bella, collegit. Inchoauit, quum in Germania militaret, ſomnio monitus. Adſtitit enim quieſcenti Druſi Neronis effigies, qui Germaniae latiſſime victor ibi periit: commendabat memoriam ſui, orabatque,
5 vt ſe ab iniuria obliuionis adſereret. *Studioſi tres*, in

nio ſuo praemiſit etiam Harduinus, copioſius interpretatus olim ſum in fronte Chreſtomathiae Plinianae, vnde potiora huc referentur.

3 de iaculatione equeſtri) Mentionem ipſe facit Auctor H. N. 8, 42 ſ. 65. Quae ſit *iaculatio equeſtris* non quaeret, qui viderit hodie ad caput Mauri, ad anulum &c. ex equo iaculantes.

alae militaris) Non eius, puto, quam etiam hodie ita vocamus, quae alias *cornu* eſt: ſed agminis minoris equeſtris, cui a CCC ad M vsque capita tribui videas, de quo praeſertim H. R. Schelius ad Hygi. Gromat. p. 66.

Pomponii Secundi) De quo libro ipſe Plin. 14, 4 ſ. 6. Poetam Conſularem vocat 7, 19 ſ. 18. Principatum Tragicorum Latinorum illi tribuit Quinctil. 10, 1, 98. Cum Domitio Afro comparatur in Dial. de corr. eloq. 13, 4.

4 Bellorum Germaniae) Eorum mentionem facit Tacitus A. 1, 69. Iam rariores ſua aetate fuiſſe indicat Symmachus 4, 18. *Enitar, ſi fors votum iuuat, etiam Plinii Secundi bella Germanica conquirere.*

latiſſime victor) vt Virg. Aen. 1, 25 *populum late regem.* Nihil igitur cauſſae erat, cur Harduinus ſcribi iuberet *latiſſimae.*

5 Studioſi) Iam tum *ſtudere* ſimpliciter de literis adhibebant, & *ſtudioſus* erat eloquentiae, quae apex tum ſtudiorum, cupidus. Noſter 8, 12, 1 *Colit ſtudia, ſtudioſos amat* &c. * Fecit igitur operi ſuo titulum Plinius Maior *Studioſus.* Eſt enim *Studioſi* hic caſus ſecundus, vt *Bellorum Germaniae, Dubii*

in ſex volumina propter amplitudinem diuiſi: qui-
bus oratorem ab incunabulis inſtituit & perficit. *Du-
bii ſermonis octo* ſcripſit, ſub Nerone nouiſſimis an-
nis, quum omne ſtudiorum genus paullo liberius &
erectius, periculoſum ſeruitus feciſſet. *A fine Aufi-* 6
dii Baſſi TRIGINTA VNVS. *Naturae hiſtoria-
rum* TRIGINTA SEPTEM, opus diffuſum, eru-
ditum, nec minus varium quam ipſa natura. Mi- 7
raris, quod tot volumina, multaque in his tam ſcru-
puloſa, homo occupatus abſoluerit? Magis mirabe-
ris, ſi ſcieris, illum aliquamdiu cauſſas actitaſſe; de-
ceſſiſſe anno ſexto & quinquageſimo: medium tem-
pus diſtentum impeditumque qua officiis maximis,
qua amicitia principum egiſſe. Sed erat acre inge- 8
nium, incredibile ſtudium, ſumma vigilantia. Lu-
cubrare Vulcanalibus incipiebat, non auſpicandi
cauſſa, ſed ſtudendi, ſtatim a nocte multa: hieme

G 4 vero,

Dubii ſermonis, Naturae hiſtoriarum. Igitur apud Gellium 9, 16 vbi huius operis mentio fit, non legendum videtur, vt eſt in plerisque libris, *Is libros reliquit, quos Studioſorum inſcripſit.* Sed *Studioſi*, quam coniecturam iuuat lectio MS. *ſtudioſe.*

dubii ſermonis) Saepe aduocantur ab antiquis Grammaticis, quod Purſchianus index docet.

6 *a fine Aufidii*) Hiſtoriam ſuorum temporum, iuſtum opus ab iis temporibus vbi Aufidius Baſſus (Quinctiliano laudatus 10, 1, 104) deſierat. Vid. Plin. H. N. praef. it. 2, 83 ſ. 85 it. 2, 105 ſ. 106.

Naturae hiſtoriar.) Quod ſolum opus naufragium illud infelix euaſit, & vel ſolum bibliothecae inſtar eſt.

7 *medium tempus*) Inter cauſſas agendas & mortem interiectum.

8 *Vulcanalibus*) Quae incidunt, Kalendariis antiquis teſtibus in X Kal. Sept.

auſpicandi cauſſa) Initii bene ominati faciendi, quod Vulcani ſacrum moneret homines, nunc eius h. e. ignis beneficio opus eſſe incipere ad obeunda negotia: vt Ianuariis Kalendis (Ouidio teſte Faſt. 1, 169)

Qui-

vero, hora ſeptima, vel quum tardiſſime, octaua,
ſaepe ſexta. Erat ſane ſomni paratiſſimi, nonnun-
9 quam etiam inter ſtudia inſtantis & deſerentis. Ante
lucem ibat ad Veſpaſianum imperatorem: nam ille
quoque noctibus vtebatur: inde ad delegatum ſibi
officium. Reuerſus domum, quod reliquum erat
10 temporis, ſtudiis reddebat. Poſt cibum ſaepe (quem
interdiu leuem & facilem, veterum more ſumebat)
aeſtate, ſi quid otii, iacebat in ſole: liber legebatur:
adnotabat excerpebatque. Nihil enim legit, quod
non excerperet. Dicere etiam ſolebat; NVLLVM
eſſe librum tam malum, vt non aliqua parte prodeſ-
11 *ſet.* Poſt ſolem plerumque frigida lauabatur. De-
inde guſtabat, dormiebatque minimum. Mox, quaſi
alio die, ſtudebat in coenae tempus. Super hanc
liber legebatur; adnotabatur, & quidem curſim.
Memi-

Quisque ſuas artes ob idem deli-
bat agendo
Nec plus quam ſolitum teſtifi-
catur opus.

Vid. Schoettg. ad Colum. 11, 2, 98. Nam etiam ruſtici *auſpicantur* Kal. Ian.

hora ſeptima) Si obſerues, quae ad 3, 1, 8 de ratione horarum dicta ſunt, patebit, circa brumam VItae Romanae conuenire ipſam noſtram h. 12; VIImae h. 1. m. 20. VIIIuae h. 2. m. 40.

paratiſſimi) Qui praeſto eſſet quocunque tempore opus eſſet, adeo vt ſomni cauſſa interrumpere laborem, nihil opus eſſet, cuius quocunque otio ſe offerente, parata eſſet facultas. Firmauit hanc lectionem Cortius, meritoque alteri *parciſſimi* praeferendam oſtendit.

10 *leuem & facilem*) *Poſt quem lauandae non ſunt manus* Sen. epiſt. 83. Laudat de hoc more Cortius Ioſ. VVaſſe ad Sall. de rep. ordin. 1. in Add. p. 313 ſq.

iacebat in ſole) Haec *apricatio*, ſ. *inſolatio* veterum, diaeteticae medicinae pars non parua: ad hanc bonus *heliocaminus* 2, 17, 20. Vid. P. Victor. V. L. 21, 13.

11 *guſtabat*) Haec guſtatio non coenae initium eſt, ſ. *promulſis* vt alias: ſed cibus ſiccus inter prandium & coenam ſumtus. Vid. Salmaſ. ad Vopiſci Tac. 2 p. 614 ſq.

Memini quendam ex amicis, quum lector quaedam 12
perperam pronuntiasset, reuocasse & repeti coëgisse:
huic auunculum meum dixisse, *Intellexeras nempe?*
quum ille adnuisset, *Cur ergo reuocabas? decem amplius versus hac tua interpellatione perdidimus.*
Tanta erat parsimonia temporis. Surgebat aestate 13
a coena, luce; hieme, intra primam noctis: & tanquam aliqua lege cogente. Haec inter medios labores vrbisque fremitum. In secessu solum balinei 14
tempus studiis eximebatur. quum dico balinei, de interioribus loquor. Nam dum destringitur tergiturque, audiebat aliquid aut dictabat. In itinere, 15
quasi solutus caeteris curis, huic vni vacabat. Ad latus notarius cum libro & pugillaribus, cuius manus hieme manicis muniebantur, vt ne coeli quidem asperitas vllum studiis tempus eriperet: qua ex caussa
Romae quoque sella vehebatur. Repeto, me cor- 16

G 5 reptum

14 *In secessu*) Quoties curandi corporis aut animi caussa in villam secesserat. Haec adnotare nihil attinebat, nisi mirifica quaedam hic alii traderent. Hoc etiam ad proximam obseruationem pertinet.

de interioribus) *studiis* intellige, h. e. altioribus, ad quae accuratiore meditatione opus esset. Vid. Cic. de N. D. 3, 16. It. fam. 3,10 post med. & 7, 33 med.

destringitur) Sic legendum, cum de auferendis strigili sordibus sermo est, ostendit post alios Cortius. De ipso opere vid. Mercurial. de arte gymn. 1, 8 & Eschenbach. de vnctr. gentil. Diss. Acad. p. 483.

15 *notarius*) Tachygraphus, qui adhibitis *notis*, h. e. vocum compendiis, celerrime quamuis loquentis voces excipere posset. *Scriptor, velox* (Manil. 4, 160.) *cui litera verbum est, Quique* notis *linguam superet, cursimque loquentis Excipiat longas noua per* compendia *voces.* Huius (Martial. 14, 208) *Currant verba licet, manus est velocior illis: Nondum lingua suum; dextra peregit opus.*

sella vehebatur) Clausa, puto, ob interpellatores, & in qua *sedendi* facultas; quod legenti commodius.

17 Ele-

reptum ab eo, cur ambularem, *Poteras*, inquit, *has horas non perdere.* Nam perire omne tempus ar-
17 bitrabatur, quod ſtudiis non impertiretur. Hac intentione tot iſta volumina peregit, *Electorumque commentarios* centum ſexaginta mihi reliquit, opiſthographos quidem & minutiſſime ſcriptos: qua ratione multiplicatur hic numerus. Referebat ipſe, potuiſſe ſe, quum procuraret in Hiſpania, vendere hos commentarios Largio Licinio, quadringentis millibus
18 nummûm: & tunc aliquanto pauciores erant. Nonne videtur tibi, recordanti quantum legerit, quantum ſcripſerit, nec in officiis vllis, nec in amicitia principum fuiſſe? rurſus, quum audis, quid ſtudiis laboris impenderit, nec ſcripſiſſe ſatis nec legiſſe? Quid eſt enim, quod non aut illae occupationes impedire, aut
19 haec inſtantia non poſſit efficere? Itaque ſoleo ridere, quum me quidam ſtudioſum vocant, qui, ſi comparer illi, ſum deſidioſiſſimus. Ego autem tantum, quem partim publica, partim amicorum officia diſtringunt? Quis ex iſtis, qui tota vita literis adſident, collatus illi, non quaſi ſomno & inertiae deditus eru-
20 beſcat? Extendi epiſtolam quamuis hoc ſolum quod requirebas, ſcribere deſtinaſſem, quos libros reliquiſſet. Confido tamen, haec quoque tibi non minus grata,

17 *Electorum*) h. e. excerptorum, ſiluae cuiusdam obſeruationum, e qua materia libris futuris peteretur.

opiſthographos) etiam in auerſa pagina ſcriptos, cum volumina alias in aduerſa tantum ſcriberentur. Vid. Scalig. ad Guilandi. de papyro p. 45. Salm. ad Vopiſci Firmum c. 3 p. 701 ſq.

Largio Licinio) Ventoſo homini & falſae choragium gloriae vndique corroganti, vt apparet etiam ex 2, 14, 9.

quadringentis M. N.) Noſtrae pecuniae floreni Imperiales ſ. Rhenani 20000. Summa luculenta, pro qua Bibliothecam hodie emas minime contemnendam.

grata, quam ipſos libros, futura: quae te non tantum ad legendos eos, verum etiam ad ſimile aliquid elaborandum, poſſunt aemulationis ſtimulis excitare. Vale.

VI. C. PLINIVS SEVERO SVO S.

Statuam Corinthii aeris in templo patriae poſiturus, rogat, vt baſis ex marmore paretur.

Ex hereditate, quae mihi obuenit, emi proxime Corinthium ſignum, modicum quidem, ſed feſtiuum & expreſſum, quantum ego ſapio, qui fortaſſe in omni re, in hac certe perquam exiguum ſapio: hoc tamen ſignum ego quoque intelligo. Eſt 2
enim nudum, nec aut vitia, ſi qua ſunt, celat: aut laudes parum oſtentat. Effingit ſenem ſtantem: oſſa, muſculi, nerui, venae, rugae etiam vt ſpirantis apparent: rari & cedentes capilli, lata frons, contracta facies, exile collum: pendent lacerti, papillae iacent

6, 1 in hac certe perexig.) Imitaturne Ciceronem ſuum? qui in Verrina oratione de ſignis paſſim ac ſtudioſe ſubtiliorem intellectum harum rerum diſſimulat, vt eo magis iſto nobilium quorundam morbo carere videatur, qui intelligendi iſto ambitu ſe ſolos dignos haberi vellent, qui pretioſas tabulas, ſigna, vaſcula & reliquam luxuriei eruditae ſupellectilem poſſiderent. Vid. Verr. 4, 2 & 3.

2 Eſt enim nudum) Ita loquitur, quaſi difficilius putet de veſtito ſigno, quam de nudo iudicare; quo quidem ipſo forte probat, ſe non nimis multum hac in re intelligere. Quid enim? non aeque facile, quin facilius eſt videre, ſi quid in pallio vel toga ſtatuae peccatum ſit, quam ſi in ſurae muſculo, vel flexu digiti?

vt ſpirantis) Iam aduocata huc ſunt *ſpirantia molliter aera* ex Virg. Aen. 6, 848.

cedentes capilli) Interpretor defluentes, deficientes, propter quod iam rari ſunt.

exile collum) Vt larynx, tendines, venae, ob carnis & pinguedinis defectum, appareant.

pendent lacerti) Lacerti non

3 iacent, receſſit venter. A tergo quoque eadem aetas, vt a tergo. aes ipſum, quantum verus color indicat, vetus & antiquum. talia denique omnia, vt poſſint artificum oculos tenere, delectare imperito-
4 rum. Quod me, quanquam tirunculum, ſolicitauit ad emendum. Emi autem, non vt haberem domi, (neque enim vllum adhuc Corinthium domi habeo) verum vt in patria noſtra celebri loco ponerem; ac
5 potiſſimum in Iouis templo. Videtur enim dignum templo, dignum deo donum. Tu ergo, vt ſoles omnia, quae a me tibi iniunguntur, ſuſcipe hanc curam, & iam nunc iube baſim fieri, ex quo voles marmore, quae nomen meum honoresque capiat, ſi
6 hos quoque putabis addendos. Ego ſignum ipſum, vt primum inuenero aliquem, qui non grauetur, mittam tibi: vel ipſe, quod mauis, adferam mecum. Deſtino enim (ſi tamen officii ratio permiſerit) ex-
7 currere iſto. Gaudes, quod me venturum eſſe polliceor: ſed contrahes frontem, quum adiecero, ad paucos dies. Neque enim diutius abeſſe me ſinunt eadem haec, quae nondum exire patiuntur. Vale.

VII.

non iam rotundi ſunt, ſubſtricti, toroſique; ſed penſiles & flaccidos muſculos, ab vna modo parte haerentes, habent.

3 vt a tergo) Quantum nimirum a tergo oſtendi poteſt, in quo non tot expreſſa aetatum veſtigia in oculos incurrunt ſcilicet.

5 dignum templo, dignum deo) Cic. Verr. 4, 28 de candelabro Antiochi, *dignam rem eſſe regno Syriae, dignam regio munere, dignam Capitolio.*

n

7, 3 ſponte

VII. C. PLINIVS CANINIO SVO S.

Silium Italicum, quem decessisse nuntiat, meritis laudibus ornat.

Modo nuntiatus est Silius Italicus in Neapolitano suo inedia vitam finisse. Caussa mortis, valetudo. Erat illi natus insanabilis clauus, cuius taedio 2
ad mortem irreuocabili constantia decucurrit: vsque ad supremum diem beatus & felix, nisi quod minorem e liberis duobus amisit, sed maiorem melioremque, florentem, atque etiam consularem reliquit. Laeserat famam suam sub Nerone; credebatur spon- 3
te accusasse: sed in Vitellii amicitia sapienter se & comiter gesserat: ex proconsulatu Asiae gloriam reportauerat: maculam veteris industriae laudabili otio abluerat. Fuit inter principes ciuitatis sine potentia, 4
sine inuidia. Salutabatur, colebatur, multumque in lectulo iacens, cubiculo semper non ex fortuna frequenti. Doctissimis sermonibus dies transigebat, 5
quum

7, 3 *sponte accusasse*) Nemine deferente, vt a prouinciis deferebantur accusationes contra magistratus suos viris eloquentiae & integritatis laude florentibus. Taceo quod sub tyranno accusare semper fere inuidiosum est.

4 *multumque in lectulo*) h. e. idque multum, vel, & multum quidem. Ita auunculus noster aliquoties *praeterque* ponit, pro *&* *praeter ea*.

non ex fortuna) Poterat etiam, *pro fortuna* dicere. Cubiculum Silii frequentius fuit, quam in homine, qui ad otium se contulisset, qui sine potentia esset, praeterea aegroto, & mox morituro, filio herede, putares: talem enim plerumque alias deserunt. * Cortius legit, *non ex fortuna praesenti*, ac totum hoc refert ad *salutabatur, colebatur*. Sed duriusculum sic videtur illud *cubiculo semper*: neque enim puto dici *colebatur semper cubiculo*; minus etiam iungi potest cum participio *iacens*, quod adiunctum sibi suum iam habeat *lectulo*. Neque sane est cur impeditum adeo sermonis genus tribuamus Plinio, cum *frequenti* non minus magnas auctoritates habeat altero *praesenti*.

6 *sua-*

quum a ſcribendo vacaret, ſcribebat carmina maiore
cura quam ingenio, non nunquam iudicia hominum
6 recitationibus experiebatur. Nouiſſime, ita ſuaden-
tibus annis, ab vrbe ſeceſſit, ſeque in Campania te-
nuit: ac ne aduentu quidem noui principis inde com-
7 motus eſt. Magna Caeſaris laus, ſub quo hoc libe-
rum fuit: magna illius, qui hac libertate auſus vti.
Erat φιλόκαλος vsque ad emacitatis reprehenſio-
8 nem. Plures iisdem in locis villas poſſidebat, ada-
matisque nouis, priores negligebat. Multum vbi-
que librorum, multum ſtatuarum, multum imagi-
num, quas non habebat modo, verum etiam vene-
rabatur: Virgilii ante omnes, cuius natalem religio-
ſius, quam ſuum, celebrabat; Neapoli maxime, vbi
9 monimentum eius adire, vt templum, ſolebat. In
hac tranquillitate annum quintum & ſeptuageſimum
exceſſit, delicato magis corpore, quam infirmo. Vt-
que nouiſſimus a Nerone factus eſt conſul, ita poſtre-
mus ex omnibus, quos Nero conſules fecerat, deceſ-
ſit.

6 *ſuadentibus annis*) ob ſenectutem. Vid. ſupra 3, 1, 11 & 2, 14, 14.

noui principis) Traianum e Germanico bello defuncto Nerua redeuntem ſignari, apparet.

8 *Virgilii natalem*) Religio ea tempeſtate ſolennis. Martial. 12, 68 *Octobres Maro conſecrauit Idus. Idus ſaepe colas & has & illas, Qui magni celebras Maronis Idus.* Sic Epicuri natalem ſui celebrabant; ſic, vt in poetis maneamus, ſplendidiſſimo carmine (Silu. 2, 7) Lucani defuncti natalem celebrauit Papinius. Simili cauſſa ducti Chriſtiani *natales* martyrum ſuorum, h. e. dies quibus ad vitam meliorem per cruciatum tranſierant, colere inſtituerunt: quemadmodum etiam ad monumenta eorum & cineres adire non diſpari religione coeperunt. Vid. quos hic laudat Cortius.

Neapoli) Vbi repertum epitaphium ex Mabillonii Muſeo Ital. p. 112 memorat Cellarius: SISTITE VIATORES QVAESO PAVCA LEGITE HIC MARO SITVS EST.

9 *vt templum*) Sic Statius Silu. 4, 4, 54 *Maroneum templum*, eodem Cellario monente, dixit.

13 *tan-*

sit. Illud etiam notabile, vltimus ex Neronianis consularibus obiit, quo consule Nero periit. Quod me recordantem, fragilitatis humanae miseratio subit. 10
Quid enim tam circumcisum, tam breue, quam hominis vita longissima? An non videtur tibi Nero modo fuisse, quum interim ex iis, qui sub illo gesserant consulatum, nemo iam superest? 11
Quanquam quid hoc miror? nuper Lucius Piso, pater Pisonis illius, qui a Valerio Festo per summum facinus in Africa occisus est, dicere solebat, *Neminem se videre in senatu, quem consul ipse sententiam rogauisset.* 12
Tam angustis terminis tantae multitudinis viuacitas ipsa concluditur: vt mihi non venia solum dignae, verum etiam laude videantur illae regiae lacrymae. Nam ferunt, Xerxem, quum immensum exercitum oculis obisset; illacrymasse, quod tot millibus tam breuis immineret occasus. 13
Sed tanto magis hoc, quidquid est temporis, futilis & caduci, si non datur factis, (nam horum materia in aliena manu) certe studiis 14

13 tantae multitudinis) Ante Sullam CCC Senatores: post Iulii Caesaris necem Antonii nundinationibus supra mille: Augustus reuocauit ad DC. vid. viri docti ad Sueto. Aug. 35. Per tantas turbas, quae in haec tempora inciderunt, minus mirum fuit, L. Pisonem DC hominibus sui ordinis superuixisse.

Xerxem) *Xerxen* recte scribi ostendit hic Cortius. Historia est apud Herodotum 7, 45 sq. Caussam *ipse* reddit lacrumarum *suarum hanc*: ὡς βραχὺς εἴη ὁ πᾶς ἀνθρώπινος βίος, εἰ τουτέων γε ἐόντων τοσούτων, οὐδεὶς ἐς ἑκατοστὸν ἔτος περιέσται. At, o bone, non opus erat centum annis. Egregia tua opera factum est, vt pauci decem aut duos adeo annos superuixerint.

14 materia in aliena man.) Non potest, vt hoc vtar, vir magnus bellum gerere, caussas agere, prout ipsi visum fuerit, sed vti se res dant, & occasiones rerum. Ita Clodium *materiam* gloriae Milonis vocat Tullius pro Milo. c. 13. vid. ad Quinctil. 2, 8, 12.

15 Ἀγχ-

ſtudiis proferamus: & quatenus nobis denegatur diu viuere, relinquamus aliquid, quo nos vixiſſe teſtemur.
15 Scio te ſtimulis non egere; me tamen tui caritas euocat, vt currentem quoque inſtigem, ſicut tu ſoles me. Ἀγαθὴ δ' ἔρις, quum inuicem ſe mutuis exhortationibus amici ad amorem immortalitatis exacuunt. Vale.

VIII. C. PLINIVS TRANQVILLO SVO S.

Tribunatum Suetonio impetratum, ipſo petente, in alium ſe translaturum, ſignificat.

Facis pro caetera reuerentia, quam mihi praeſtas, quod tam ſolicite petis, vt tribunatum, quem a Neratio Marcello, clariſſimo viro, impetraui tibi, in Caeſennium Siluanum, propinquum tuum,
2 transferam. Mihi autem ſicut iucundiſſimum, ipſum te tribunum; ita non minus gratum, alium per te videre. Neque enim eſſe congruens arbitror, quem augere [honoribus] cupias, huic pietatis titulos inui-
3 dere, qui ſunt omnibus honoribus pulchriores. Video etiam, quum ſit egregium & mereri beneficia & dare, vtramque te laudem ſimul adſequuturum, ſi, quod ipſe meruiſti, aliis tribuas. Praeterea intelligo, mihi quoque gloriae fore, ſi ex hoc tuo facto non fuerit ignotum, amicos meos non gerere tantum

15 Ἀγαθὴ δ' ἔρις) Heſiod. Oper. 24 de aemulatione artificum omnis generis, quae acuat illas & excitet, vincendi & optime omnia agendi ſtudio.

8, *1 pro caetera reuer.*) Vt 2, 16, 1 *Tu quidem pro caetera tua diligentia.*

2 *augere [honoribus]*) Abeſt poſterior vox in Mediceo codice, & commode poteſt abeſſe. *Augere* enim, vt αὔξειν, etiam cum ſolum eſt honoris & amplitudinis adiunctam notionem habet. Vid. Cortius hic & ad Sall. Iug. 86, 3. Ne tamen plane

tantum tribunatus posse, verum etiam dare. Quare ego vero honestissimae voluntati tuae pareo. Neque enim adhuc nomen in numeros relatum est: ideoque liberum est nobis Siluanum in locum tuum subdere: cui cupio tam gratum esse munus tuum, quam tibi meum est. Vale. 4

IX. C. PLINIVS MINVCIANO SVO S.

Singulos actus & euentum accusationis Classici enarrat.

Possum iam perscribere tibi, quantum in publica prouinciae Baeticae caussa laboris exhauserim. Nam fuit multiplex, actaque est saepius cum magna 2
varietate. Vnde varietas? vnde plures actiones? Caecilius Classicus, homo foedus & aperte malus, proconsulatum in ea non minus violenter quam sordide gesserat, eodem anno, quo in Africa Marius Priscus. Erat autem Priscus ex Baetica, ex Africa 3
Classicus. Inde dictum Baeticorum (vt plerumque dolor etiam venustos facit) non illepidum ferebatur;

DEDI

plane eam vocem delerem, fecit, quod sequitur, *Qui sunt omnibus* honoribus *pulchriores.*

4 *Quare ego vero*) Offendit quosdam haec compositio. Sed similis est illa 8, 8, 7 *Quamquam tu vero*: & plane eadem 4, 17, 11 *Quare ego vero Corelliae &c.*

9, 1 in publica - caussa) de qua supra 3, 4.

2 *vnde plures actiones?*) Ab hoc commate abesse debere interrogationis notam monuit Casaubonus: sed non indicauit caussam. Nobis videbatur retinenda, vt gemina interrogatione argumentum totius narrationis indicetur.

in Africa Marius) de quo supra 2, 11.

3 *dolor etiam venust. facit*) Plura ex hoc genere in Verrem Tullius, v. g. 4, 43 *Nunquam tam male est Siculis, quin aliquid facete & commode dicant &c. Venustatem* vero etiam in facetiis & iocis sedem habere non

4 DEDI MALVM, ET ACCEPI. Sed Marium
vna ciuitas publice, multique priuati reum perege-
5 runt; in Claſſicum tota prouincia incubuit. Ille ac-
cuſationem vel fortuita vel voluntaria morte prae-
uertit. nam fuit mors eius infamis, ambigua tamen.
vt enim credibile videbatur, voluiſſe exire de vita,
quum defendi non poſſet; ita mirum, pudorem da-
mnationis morte fugiſſe, quem non puduiſſet da-
6 mnanda committere. Nihilominus Baetica etiam in
defuncti accuſatione perſtabat. Prouiſum hoc legi-
bus, intermiſſum tamen, & poſt longam intercape-
dinem tunc reductum. Addiderunt Baetici, quod
ſimul ſocios miniſtrosque Claſſici detulerunt: nomi-
7 natimque in eos inquiſitionem poſtulauerunt. Ad-
eram Baeticis, mecumque Luceius Albinus, vir in di-
cendo copioſus, ornatus: quem ego quum olim
mutuo diligerem, ex hac officii ſocietate amare ar-
8 dentius coepi. Habet quidem gloria, in ſtudiis prae-
ſertim, quiddam ἀκοινώνητον: nobis tamen nullum
certa-

non ex Seneca modo conſtat cuius loca hic laudauit Cellarius: Sed etiam ex Cicerone v. g. Fam. 15, 21 med. *Quod illa ſiue facera ſunt, ſiue ſic ſiunt narrante te* venuſtiſſima. *quin etiam ante quam ad me veniatur,* riſus *omnis pene conſumitur.* Sic de Orat. 1, 57 cum *de ſale & lepore & facetiis* Craſſi *illudentis* & aperte iocantis, *dicendi,* inquit, *vis egregia ſumma feſtinitate &* venuſtate *coniuncta profuit.*

dedi malum & accepi) Reciprocum id eſt, & ob id ipſum venuſtum. *Dedi* ego Africa *malum* Claſſicum Baeticis, *& accepi malum* Priſcum ab iisdem: *Dedi* ego Baetica &c.

6 Prouiſum hoc legibus) V. g. l. 2 π. de Leg. Iul. repetund. Scaeuola, *Datur,* inquit, *ex hac lege & in heredes actio intra annum duntaxat a morte eius, qui arguebatur.*

Addiderunt Baetici) Hoc nouum & ſupra exempla ſuperiora inſtituerunt.

8 ἀκοινώνητον) Regnum enim vnusquisque adfectat nec ciuitatis modo, ſed rerum omnium: Regna autem ſocium non ferre tralaticium eſt. Eandem ſententiam Nepos Cornelius

certamen, nulla contentio: quum vterque pari iugo
non pro se, sed pro caussa niteretur. Cuius & ma-
gnitudo & vtilitas visa est postulare, ne tantum one-
ris singulis actionibus subiremus. Verebamur, ne 9
nos dies, ne vox, ne latera deficerent, si tot crimina,
tot reos vno velut fasce complecteremur: deinde ne
iudicum intentio multis nominibus multisque caussis
non lassaretur modo, verum etiam confunderetur:
mox ne gratia singulorum collata atque permista,
pro singulis quoque vires omnium acciperet: po-
stremo, ne potentissimi, vilissimo quoque quasi pia-
culari dato, alienis poenis elaberentur. Etenim tum 10
maxime fauor & ambitio dominatur, quum sub ali-
qua specie seueritatis delitescere potest. Erat in con- 11
silio Sertorianum illud exemplum, qui robustissi-
mum & infirmissimum militem iussit caudam equi:
reliqua nosti. Nam nos quoque tam numerosum
agmen reorum ita demum videbamus posse superari,

lius ita extulit Att. 6, 4 *Id, quod erat difficillimum, efficiebat Atticus; et inter quos tantae laudis esset aemulatio*, (de Hortensio ac Cicerone loquitur) *nulla intercederet obtrectatio, essetque talium virorum copula.*

pari iugo) Translatum a iumentis iunctis, quae cum aequali vi nituntur, iugum manet aequale, & angulos pares s. rectos ad vtrumque latus temonis efficit.

ne tantum oneris) Duo Aduocati singulas actiones instituere, vnaque adeo actione totam vnusquisque caussam, totum crimen ita varium variorum complecti nolunt: sed plures (tres, vid. s. 19) pro diuersitate criminum & personarum, actiones vnusquisque eorum instituere. * Haec si perpendissent viri docti, non postulassent, contra librorum omnium fidem, ipsamque Mediceam religionem, (ὡς κριτικὸν ἔπος εἰπεῖν) coniunctionem *ne* in *vt* mutari.

11 *Sertorianum illud*) Quod narrant Valer. Max. 7, 3, 6 Fronti. 1, 10, 1 & Plutarchus in Sertorio p. 1051 sq. H. Steph. simile illi, quod de Sciluro Scytha, sagittarum fasciculum rumpendum praebente octoginta filiis, narrat idem Plutarchus de garrulit. p. 907.

12 ſi per ſingulos carperetur. Placuit in primis ipſum
Claſſicum oſtendere nocentem: hic aptiſſimus ad ſo-
cios eius & miniſtros tranſitus erat, quia ſocii mini-
ſtrique probari, niſi illo nocente, non poterant. Ex
quibus duos ſtatim Claſſico iunximus; Baebium Pro-
bum, & Fabium Hiſpanum: vtrumque gratia, Hi-
13 ſpanum etiam facundia, validum. Et circa Claſſicum
quidem breuis & expeditus labor. Sua manu reli-
querat ſcriptum, quid ex quaque re, quid ex quaque
cauſſa accepiſſet. Miſerat etiam epiſtolas Romam
ad amiculam quandam, iactantes & glorioſas, his qui-
dem verbis: *io io, liber ad te venio: iam ſeſtertium*
14 *quadragies redegi, parte vendita Baeticorum.* Cir-
ca Hiſpanum & Probum multum ſudoris. Horum
antequam crimina ingrederer, neceſſarium credidi
elaborare, vt conſtaret, miniſterium crimen eſſe.
quod niſi effeciſſem, fruſtra miniſtros probaſſem.
15 Neque enim ita defendebantur, vt negarent, ſed vt
neceſſitati veniam precarentur: eſſe enim ſe prouin-
ciales, & ad omne proconſulum imperium metu co-
16 gi. Solet dicere Claudius Reſtitutus, qui mihi re-
ſpondit, vir exercitatus & vigilans, & quamlibet ſubi-
tis paratus, *nunquam ſibi tantum caliginis, tantum*
perturbationis offuſum, quam quum ea praerepta &
extorta defenſioni ſuae cerneret, in quibus omnem
17 *fiduciam reponebat.* Conſilii noſtri exitus fuit: *Bo-*
na Claſſici, quae habuiſſet ante prouinciam, placuit ſe-
natui

12 probari, niſi illo noc.) Exaudiendum *nocentes* ex eo, quod ſequitur. Non poterat oſtendi, nocentes eſſe miniſtros, niſi ipſum Claſſicum nocentem eſſe, antea probatum eſſet. Plura id genus hic dedit Cortius.

13 io io, liber ad te venio) Aere alieno, quod ex praeda prouincialium facile diſſoluam.

Io, io

natui *a reliquis ſeparari; illa filiae, haec ſpoliatis*
relinqui. Additum eſt, *vt pecuniae, quas credito-*
ribus ſoluerat, reuocarentur. Hiſpanus & Probus
in quinquennium relegati. Adeo graue viſum eſt,
quod initio dubitabatur, an omnino crimen eſſet.
Poſt paucos dies Clauium Fuſcum, Claſſici generum, 18
& Stillonium Priſcum, qui tribunus cohortis ſub
Claſſico fuerat, accuſauimus, diſpari euentu. Priſco
in biennium Italia interdictum: abſolutus eſt Fuſcus.
19 Actione tertia commodiſſimum putauimus plures
congregare, ne, ſi longius eſſet extracta cognitio, ſa-
tietate & taedio quodam iuſtitia cognoſcentium ſeue-
ritasque langueſceret: alioqui ſupererant minores rei,
data opera huc in locum reſeruati: excepta tamen
Claſſici vxore, quae ſicut implicita ſuſpicionibus, ita
non ſatis conuinci probationibus viſa eſt. Nam Claſ- 20
ſici filia, (quae & ipſa inter reos erat) ne ſuſpicio-
nibus quidem haerebat. Itaque quum ad nomen
eius in extrema actione veniſſem (neque enim, vt
initio, ſic etiam in fine verendum erat, ne per hoc
totius accuſationis auctoritas minueretur) honeſtiſſi-
mum credidi, non premere immerentem: idque
ipſum dixi & libere & varie. Nam modo legatos 21
interrogabam, *docuiſſentne me aliquid, quod re pro-*
bari poſſe confiderent? modo conſilium a ſenatu pe-
tebam,

Io, io triumphum quaſi e pro-
uincia reportantis vox eſt.

19 Claſſici vxore) De vxo-
ribus Procoſſ. cautum l. 4 π. de
offic. Procoſ. §. 2. ſed ita, vt, ſi
verba legis conſideremus, res
ambiguitatem habere videatur,
ipſaene conueniri poſſint, an ea-
rum mariti? *Sciat, Senatum Cot-
ta & Meſſala* COSS. *cenſuiſſe
futurum, vt, ſi quid vxores eo-
rum, qui ad officia proficiſcuntur
deliquerint, ab ipſis ratio &
vindicta exigatur.* Apud Taci-
tum A. 3, 33 ſq. diſputatur, v-
trum permittendum vt vxori-
bus comitati in prouincias eant?

25 ſi

tebam, *putaretne debere me, si quam haberem in di-*
cendo facultatem, in iugulum innocentis quasi telum
aliquod, intendere? postremo totum locum hoc fine
conclusi, *Dicet aliquis, Iudicas ergo? Ego vero non*
iudico: memini tamen me aduocatum ex iudicibus
22 *datum.* Hic numerosissimae caussae terminus fuit,
quibusdam absolutis, pluribus damnatis, atque etiam
23 relegatis, aliis in tempus, aliis in perpetuum. Eo-
dem SC. industria, fides, constantia nostra plenissimo
testimonio comprobata est: dignum solumque par
24 pretium tanti laboris. Concipere animo potes, quam
simus fatigati, quibus toties agendum, toties alter-
candum, tam multi testes interrogandi, subleuandi,
25 refutandi. Iam illa quam ardua, quam molesta, tot
reorum amicis secreto rogantibus negare, aduersan-
tibus palam obsistere? Referam vnum aliquod ex iis,
quae dixi. Quum mihi quidam e iudicibus ipsis pro
reo gratiosissimo reclamarent, *Non minus*, inquam,
26 *hic innocens erit, si ego omnia dixero.* Coniecta-
bis ex hoc, quantas contentiones, quantas etiam of-
fensas subierimus, duntaxat ad breue tempus. Nam
fides in praesentia eos, quibus resistit, offendit; de-
inde ab illis ipsis suspicitur laudaturque. Non potui
27 magis te in rem praesentem perducere. Dices, *Non*
fuit tanti, quid enim mihi cum tam longa epistola?
Nolito ergo identidem quaerere, *Quid Romae gera-*
tur? & tamen memento esse non epistolam lon-
gam, quae tot dies, tot cognitiones, tot denique reos
28 caussasque complexa sit. Quae omnia videor mihi
non minus breuiter, quam diligenter, persequutus.
Te-

25 *si omnia dixero*) Nolite ergo, volebat intelligi Plinius, interpellare me, & impedire quo minus dicam omnia.

28 Fa-

Temere dixi *diligenter:* ſuccurrit quod praeterie-
ram, & quidem ſero: ſed, quanquam praepoſtere,
reddetur. Facit hoc Homerus, multique illius ex-
emplo. Eſt alioqui perdecorum. a me tamen non
ideo fiet. Ex teſtibus quidam, ſiue iratus, quod 29
euocatus eſſet inuitus, ſiue ſubornatus ab aliquo reo-
rum, vt accuſationem exarmaret, Norbanum Lici-
nianum, legatum & inquiſitorem, reum poſtulauit,
tanquam in cauſſa Caſtae (vxor haec Claſſici) prae-
uaricaretur. Eſt lege cautum, vt reus ante peraga- 30
tur, tunc de praeuaricatore quaeratur, quia optime
ex accuſatione ipſa accuſatoris fides aeſtimatur. Nor- 31
bano tamen non ordo legis, non legati nomen, non
inquiſitionis officium praeſidio fuit: tanta conflagra-
uit inuidia homo alioqui flagitioſus, & Domitiani
temporibus vſus, vt multi: electusque tunc a pro-
uincia ad inquirendum, non tanquam bonus & fide-
lis, ſed tanquam Claſſici inimicus. Erat ab illo re-
legatus. Dari ſibi diem ad diluenda crimina poſtu- 32
lauit. Neutrum impetrauit; coactus eſt ſtatim re-
ſpondere: reſpondit: malum prauumque ingenium
hominis facit, vt dubitem, confidenter an conſtan-
ter, certe paratiſſime. Obiecta ſunt multa, quae 33
magis, quam praeuaricatio, nocuerunt. Quin et-

H 4 iam

28 *Facit hoc Homerus*) Commode huc aduocauit Cellarius illud Cic. Att. 1, 16 pr. ὕστερον πρότερον, Ὁμηρικῶς. Nota illa Homeri & poetarum omnium conſuetudo, in medium actum ſtatim inducendi lectores ſuos, tum ſuperiora narrationibus interpoſitis reuocandi.

31 *Domitiani temp. vſus*) Opportunitate illa ex delatione quaerendi rem & honores.

32 *Confidenter an conſt.*) Illud enim etiam in ſcelerati hominis improbitatem conuenit; hoc ſolius ſapientis eſt. Sic deinde ſ. 35 *eandem vel conſtantiam vel audaciam pertulit.*

iam duo conſulares, Pomponius Rufus & Libo Frugi, laeſerunt eum teſtimonio, tanquam apud iudicem, ſub Domitiano, Salui Liberalis accuſatoribus adfuiſ-
34 ſet. Damnatus & in inſulam relegatus eſt. Itaque quum Caſtam accuſarem, nihil magis preſſi, quam quod accuſator eius praeuaricationis crimine corruiſſet. Preſſi tamen fruſtra. accidit enim res contraria & noua, vt, accuſatore praeuaricationis damnato;
35 rea abſolueretur. Quaeris, quid nos dum haec aguntur? Indicauimus ſenatui, ex Norbano didiciſſe nos publicam cauſſam, rurſusque debere ex integro diſcere, ſi ille praeuaricator probaretur. Atque ita dum ille peragitur reus, ſedimus: poſtea Norbanus omnibus diebus cognitionis interfuit: eandemque vsque ad extremum vel conſtantiam vel audaciam pertulit.
36 Interrogo ipſe me, an aliquid omiſerim rurſus: & rurſus paene omiſi. Summo die Saluius Liberalis reliquos legatos grauiter increpuit, tanquam non omnes, quos mandaſſet prouincia, reos peregiſſent, atque vt eſt vehemens & diſertus, in diſcrimen adduxit. Protexi viros optimos, eosdemque gratiſſimos: mihi certe debere ſe praedicant, quod illum
37 turbinem euaſerint. Hic erit epiſtolae finis, re vera finis: literam non addam; etiamſi adhuc aliquid praeteriſſe me ſenſero. Vale.

X. C. PLINIVS SPVRINNAE SVO, ET COCCIAE S.

Quae de Spurinnae filio compoſuerat, parentibus mittit legenda & emendanda.

Compoſuiſſe me quaedam de filio veſtro, non dixi vobis, quum proxime apud vos fui: primum, quia

quia *non* ideo ſcripſeram, vt dicerem, ſed vt meo amori, meo dolori ſatisfacerem; deinde, quia te, Spurinna, quum audiſſes recitaſſe me, (vt mihi ipſe dixiſti) quid recitaſſem, ſimul audiſſe credebam. Praeterea veritus ſum, ne vos feſtis diebus confun- 2
derem, ſi in memoriam grauiſſimi luctus reduxiſſem. Nunc quoque paulliſper haeſitaui, id ſolum, quod recitaui, mitterem exigentibus vobis, an adiicerem, quae in aliud volumen cogito reſeruare. Neque enim adfectibus meis vno libello cariſſimam 3
mihi & ſanctiſſimam memoriam proſequi ſatis eſt: cuius famae latius conſuletur, ſi diſpenſata & digeſta fuerit. Verum haeſitanti mihi, omnia, quae iam 4
compoſui, vobis exhiberem, an adhuc aliqua differrem; ſimplicius & amicius mihi viſum eſt, omnia, praecipue quum adfirmetis, intra vos futura, donec placeat emittere. Quod ſupereſt, rogo, vt pari ſim- 5
plicitate, ſi qua exiſtimatis addenda, commutanda, omittenda, indicetis. Mihi difficile eſt hucusque in- 6
tendere animum in dolore; difficile & vobis. ſed tamen vt ſculptorem, vt pictorem, qui filii veſtri imaginem faceret, admoneretis, quid exprimere, quid emendare deberet; ita me quoque formate, regite, qui non fragilem & caducam, ſed immortalem, vt vos putatis, effigiem conor efficere: quae hoc diuturnior erit, quo verior, melior, abſolutior, fuerit. Vale.

10, 3 diſpenſata & digeſt.) Per plures libellos diſtributa laus Spurinnae iuuenis facilius aetatem feret: cum ſpes ſit vnius exemplis pereuntibus, alterum tamen forte ſuperfuturum.

6 vt vos putatis) Modeſtiae cauſſa addit: Non ipſe immortalitatem pollicetur ſuis ſcriptis & per ea Spurinnae: ſed loqui ſe indicat de ſententia blanda amicorum.

11, 1 *Ar-*

XI. C. PLINIVS IVLIO GENITORI SVO S.

Gratus animus Artemidori, officium Plinii erga se praedicantis, vna cum aliis virtutibus laudatur.

Est omnino Artemidori nostri tam benigna natura, vt officia amicorum in maius extollat: inde etiam meum meritum, vt vera, ita supra meritum
2 praedicatione circumfert. Equidem quum essent philosophi ab vrbe submoti, fui apud illum in suburbano: & quo notabilius hoc periculosiusque esset, fui praetor. Pecuniam etiam, qua tunc illi ampliore opus erat, vt aes alienum exsolueret, contractum ex pulcherrimis caussis, mussantibus magnis quibusdam & locupletibus amicis, mutuatus ipse, gratuitam de-
3 di. Atque haec feci, quum septem amicis meis aut occisis aut relegatis, (occisis, Senecione, Rustico, Heluidio; relegatis, Maurico, Gratilla, Arria, Fannia) tot circa me iactis fulminibus quasi ambustus, mihi quoque impendere idem exitium, certis qui-
4 busdam notis augurarer. Non ideo tamen eximiam gloriam meruisse me, vt ille praedicat, credo: sed
5 tantum effugisse flagitium. Nam & C. Musonium, socerum eius, (quantum licitum est per aetatem) cum admiratione dilexi, & Artemidorum ipsum iam tum, quum in Syria tribunus militarem, arcta familiarita-

11, 1 *Artemidori*) Vix patiuntur temporum rationes, vt ὀνειροκριτικῶν scriptorem hic intelligamus, qui aliquantum iunior hoc nostro fuit. Vid. Fabric.

2 *philosophi ab vrbe subm.*) Domitiani edicto, de quo Sueto. c. 10.

3 *quasi ambustus*) Sic Liu. 22, 35 *L. Aemilius Paullus* dicitur *damnatione collegae & sua prope ambustus euasisse.*

liaritate complexus ſum: idque primum non nullius
indolis dedi ſpecimen, quod virum aut ſapientem,
aut proximum ſimillimumque ſapienti, intelligere
ſum viſus. Nam ex omnibus, qui nunc ſe philoſo- 6
phos vocant, vix vnum aut alterum inuenies tanta
ſinceritate, tanta veritate. Mitto, qua patientia cor-
poris hiemes iuxta & aeſtates ferat, vt nullis labori-
bus cedat, vt nihil in cibo aut potu voluptatibus tri-
buat, vt oculos animumque contineat. Sunt haec 7
magna, ſed in alio: in hoc vero minima, ſi caeteris
virtutibus comparentur, quibus meruit, vt a C. Mu-
ſonio ex omnibus omnium ordinum adſectatoribus
gener adſumeretur. Quae mihi recordanti eſt qui- 8
dem iucundum, quod me cum apud alios, tum apud
te, tantis laudibus cumulet. vereor tamen, ne mo-
dum excedat, quem benignitas eius (illuc enim, vn-
de coepi, reuertor) non ſolet tenere. Nam in hoc 9
vno interdum, vir alioqui prudentiſſimus, honeſto
quidem, ſed tamen errore verſatur, quod pluris ami-
cos ſuos, quam ſunt, arbitratur. Vale.

XII. C. PLINIVS CATILIO SVO S.

Inuitatus ad coenam, qua conditione iturus ſit, reſpondet.

Veniam ad coenam: ſed iam nunc paciſcor, ſit
expedita, ſit parca: Socraticis tantum ſermoni-
bus abundet: in his quoque teneat modum. Erunt 2
officia

5 *proximum - ſapienti*) Nemo enim perfecte ſapiens. Stoicus ille ſapiens idea eſt, nomen eſt.

intelligere ſum viſus) Id ipſum enim iam profectus non mediocris iudicium: Cum de ſapiente, vt de poeta, muſico, pictore non iudicare niſi ille queat, qui gradum aliquem eius virtutis adſecutus ſit.

officia antelucana, in quae incidere impune ne Catoni quidem licuit, quem tamen C. Caesar ita reprehendit, vt laudet.
3 Scribit enim, *eos, quibus obuius fuerat, quum caput ebrii retexissent, erubuisse:* deinde adiicit, *putares, non ab illis Catonem, sed illos a Catone deprehensos.* Potuitne plus auctoritatis tribui Catoni, quam si ebrius quoque tam venerabilis erat?
4 Nostrae tamen coenae vt apparatus & impendii, sic temporis modus constet. Neque enim ii sumus, quos vituperare ne inimici quidem possint, nisi vt simul laudent. Vale.

XIII. C. PLINIVS ROMANO SVO S.

Panegyricum, Traiano dictum, emendandum mittit.

Librum, quo nuper optimo principi consul gratias egi, misi exigenti tibi: missurus, etsi non exegisses.
2 In hoc consideres velim, vt pulchritudinem materiae, ita difficultatem. in caeteris enim lectorem nouitas ipsa intentum habet: in hoc, nota, vulgata dicta sunt omnia: quo fit, vt quasi otiosus securusque lector tantum eloquutioni vacet, in qua satisfacere difficilius est, quum sola aestimatur.
3 Atque vtinam ordo saltem, & transitus, & figurae simul specta-

12, 2 *C. Caesar*) Vt verisimile est, in Anti-Catone suo, Ciceronis Catoni Vticensi opposito, de quo vid. quos laudat Fabricius ad Augusti fragm. p. 168. vbi de simili Augusti opere, *Rescriptis Bruto de Catone*, agit.

3 *Scribit enim*) Retinui emendationem Casauboni, a Cellario adsumtam. Vulgatum illud *describit* frustra defenditur ex Tac. An. 6, 24 *Descripta* enim ibi non pro simplici *scripta* ponitur, sed dispensationem atque ordinationem significat.

caput - retexissent) Quod toga adducta obuoluerat scilicet, ne nosceretur.

14. · no

ſpectarentur! Nam inuenire praeclare, enuntiare magnifice, interdum etiam barbari ſolent: diſponere apte, figurare varie, niſi eruditis, negatum eſt. Nec 4
vero adfectanda ſunt ſemper elata & excelſa. Nam, vt in pictura lumen non alia res magis quam vmbra commendat, ita orationem tam ſubmittere, quam attollere decet. Sed quid ego haec doctiſſimo viro? 5
quin potius illud: adnota, quae putaueris corrigenda. Ita enim magis credam, caetera tibi placere, ſi quaedam diſplicuiſſe cognouero. Vale.

XIV. C. PLINIVS ACILIO SVO S.

Macedonem, ſaeuum dominum, a ſeruis ſuis in balneo oppreſſum narrat.

Rem atrocem, nec tantum epiſtola dignam, Largius Macedo, vir praetorius, a ſeruis ſuis paſſus eſt: ſuperbus alioqui dominus & ſaeuus, & qui, ſeruiſſe patrem ſuum, parum, immo minimum meminiſſet. Lauabatur in villa Formiana: repente 2
eum ſerui circumſiſtunt: alius fauces inuadit, alius os verberat, alius pectus, & ventrem, atque etiam (foedum dictu) verenda contundit: & quum exanimem putarent, abiiciunt in feruens pauimentum, vt experirentur, an viueret. Ille, ſiue quia non ſentiebat, ſiue quia non ſentire ſimulabat, immobilis & extentus fidem peractae mortis impleuit. Tum demum, quaſi 3
aeſtu ſolutus effertur: excipiunt ſerui fideliores: concubinae cum vlulatu & clamore concurrunt. Ita & vocibus

14, 1 non tantum epiſtola) Sed hiſtoria, vel tragoedia adeo.

2 quia non ſentire ſimul.) Al. *quia ſe non ſ. ſ.* Sed illud *ſe* tum MSS. auctoritate, tum exemplis optimorum ſcriptorum, eiecit Cortius.

3 con-

cibus excitatus, & recreatus loci frigore, ſublatis oculis agitatoque corpore, viuere ſe (& iam tutum
4 erat) confitetur. Diffugiunt ſerui: quorum magna pars comprehenſa eſt, caeteri requiruntur: ipſe paucis diebus aegre refocillatus, non ſine vltionis ſolatio
5 deceſſit, ita viuus vindicatus, vt occiſi ſolent. Vides, quot periculis, quot contumeliis, quot ludibriis, ſimus obnoxii. Nec eſt, quod quisquam poſſit eſſe ſecurus, quia ſit remiſſus & mitis. non enim iudicio domini, ſed ſcelere perimuntur. Verum
6 haec hactenus. Quid praeterea noui? Quid? Nihil: alioqui ſubiungerem. nam & charta adhuc ſupereſt, & dies feriatus patitur plura contexi. Addam, quod opportune de eodem Macedone ſuccurrit. Quum in publico Romae lauaretur, notabilis atque etiam, vt exitus docuit, ominoſa res accidit.
7 Eques Romanus a ſeruo eius, vt tranſitum daret, manu leuiter admonitus, conuertit ſe, nec ſeruum a quo erat tactus, ſed ipſum Macedonem tam grauiter
8 palma percuſſit, vt paene concideret. Ita balneum illi, quaſi per gradus quosdam primum contumeliae locus deinde exitii fuit. Vale.

XV.

3 confitetur) Non ideo modo hoc verbo vti puto Plinium, quia ante parum tutum erat Macedoni, & puniendum illico, ſi viuere ſe oſtendiſſet: ſed quod in vniuerſum *confitendi* verbo de iis quoque rebus, quae non voluntate modo ſed ſenſu etiam carent, ſic vtuntur. Palladius 1, 3 *His contraria* (loquutus erat autem de ſignis ſalubris caeli) *noxium caeli illius Spiritum confitentur*, & Iun. 7, 6. de examine apum *Si duo vel plura vbera ſuſpendens ſe populus imitatur, - - tot reges eſſe, quot velut vbera videris, confitentur.* Ita apud eundem Ian. 15, 12 *fatentur maturitatem amygdala*, & Oct. 11, 2 *fatetur vetuſtatem ſinapi.*

5 non iudicio) Serui in domini caput coniurant *non iudicio*, quod cauſſas ponderet, & prout aequum eſt decernat: Sed *ſcelere*, & ferino quodam impetu, qui in bonos etiam & mites dominos expetere poteſt.

15, 3 re-

XV. C. PLINIVS PROCVLO SVO S.

Roganti Proculo, vt versus suos emendaret; respondet, id libenter se suscepturum esse.

Petis, vt libellos tuos in secessu legam, examinemque, an editione sint digni: adhibes preces: adlegas exemplum: rogas etiam, vt aliquid subseciui temporis studiis meis subtraham, impertiam tuis: adiicis, M. Tullium mira benignitate poëtarum ingenia fouisse. Sed ego nec rogandus sum, nec hor- 2
tandus. Nam & poëticen ipsam religiosissime veneror, & te validissime diligo. Faciam ergo, quod desideras, tam diligenter, quam libenter. Videor 3
autem iam nunc posse rescribere, esse opus pulchrum, nec supprimendum, quantum aestimare licuit ex iis, quae me praesente recitasti: si modo mihi non imposuit recitatio tua. legis enim suauissime & peritissime. Confido tamen, me non sic auribus duci, vt omnes aculei iudicii mei illarum delinimentis refringantur. Hebetentur fortasse, & paullulum re- 4
tundantur; euelli quidem extorquerique non possunt. Igitur non temere iam nunc de vniuersitate 5
pronuntio: de partibus experiar legendo. Vale.

XVI.

15, 3 *refringantur*) Aptissimum ad *aculeos* verbum. Auunculus nostri, a Cortio excitatus, 8. 15 extr. *Mirum pardos, pantheras, leones, & similia, condito in corporis vaginas vnguium mucrone refringatur hebeteturue, ingredi.* * Itaque verbum hoc reponendum erat, etsi plerique libri haberent *restringantur*. Quanto magis, cum contra se res habeat. *Euelli* pro *reuelli* ex libris posuit Cortius.

16, 6 *Paeto*

XVI. C. PLINIVS NEPOTI SVO S.

Alia maiora, alia clariora esse, Arriae factis & exemplo probat.

Adnotasse videor, facta dictaque virorum femina-
rumque illustrium alia clariora esse, alia maio-
2 ra. Confirmata est opinio mea hesterno Fanniae
sermone. Neptis haec Arriae illius, quae marito &
solatium mortis & exemplum fuit. Multa refere-
bat auiae suae non minora hoc, sed obscuriora: quae
tibi existimo tam mirabilia legenti fore, quam mihi
3 audienti fuerunt. Aegrotabat Caecina Paetus, ma-
ritus eius, aegrotabat & filius, vterque mortifere, vt
videbatur: filius decessit, eximia pulchritudine, pari
verecundia, & parentibus non minus ob alia carus,
4 quam quod filius erat. Huic illa ita funus parauit,
ita duxit exsequias, vt ignoraret maritus. Quin im-
mo, quoties cubiculum eius intraret, viuere filium,
atque etiam commodiorem esse simulabat. Ac per-
saepe interroganti, *quid ageret puer?* respondebat,
5 *Bene quieuit, libenter cibum sumsit.* Deinde quum
diu cohibitae lacrymae vincerent prorumperentque,
egrediebatur. tum se dolori dabat. satiata, siccis ocu-
lis, composito vultu redibat, tanquam orbitatem fo-
6 ris reliquisset. Praeclarum quidem illud eiusdem,
ferrum stringere, perfodere pectus, extrahere pugio-
nem, porrigere marito, addere vocem immortalem
ac paene diuinam, PAETE, NON DOLET. Sed
tamen

6 *Paete non dolet*) Martialis I, 14

Casta suo gladium cum traderet Arria Paeto,
Quem de visceribus traxerat ipsa suis,
Si qua fides, vulnus, quod feci non dolet, inquit,
Sed quod tu facies, hoc mihi, Paete, dolet.

7 Scri-

tamen *ista* facienti dicentique gloria & aeternitas ante
oculos *erant* : quo maius est sine praemio aeterni-
tatis, sine praemio gloriae abdere lacrymas, operire
luctum, amissoque filio, matrem adhuc agere. Scri- 7
bonianus arma in Illyrico contra Claudium mouerat:
fuerat Paetus in partibus, & occiso Scriboniano, Ro-
mam trahebatur. Erat adscensurus nauem, Arria 8
milites orabat, vt simul imponeretur. *Nempe enim,*
inquit, *daturi estis consulari viro seruulos aliquos,*
quorum e manu cibum capiat, a quibus vestiatur, a
quibus calcietur : omnia vel sola praestabo. Non 9
impetrauit. Conduxit piscatoriam nauiculam, in-
gensque nauigium minimo sequuta est. Eadem apud
Claudium vxori Scriboniani, quum illa profiteretur
indicium, *Ego*, inquit, *te audiam*, *cuius in gremio*
Scribonianus occisus est, *&* *viuis?* Ex quo manife-
stum est, ei consilium pulcherrimae mortis non subi-
tum fuisse. Quin etiam quum Thrasea, gener eius, 10
deprecaretur, ne mori pergeret, interque alia dixis-
set, *Tu vis ergo filiam tuam, si mihi pereundum*
fuerit, mori mecum? respondit, *Si tam diu tanta-*
que concordia vixerit tecum, quam ego cum Paeto,
volo. Auxerat hoc responso curam suorum: atten- 11
tius custodiebatur: sensit, &, *Nihil agitis*, inquit:
potestis enim efficere, vt male moriar; ne moriar,
non potestis. Dum haec dicit, exsiluit cathedra, ad- 12
uersoque parieti caput ingenti impetu impegit, &
cor-

7 *Scribonianus*) Rem narrat Sueto. Claud. c. 13.

9 *Ego te audiam*) & videam lucis vsura fruentem, & periculum amicis mariti tui creantem, vt ipsa impunitatem consequaris. Illud enim fere praemium *indicii*. Formulam *profiteri indicium* illustrauit Cort. ad Sall. Iug. 35, 6.

puncto temporis ſolebamus; eandem nunc & qui
recitare, & qui audire triduo velint, inueniuntur:
non quia eloquentius, quam prius, ſed quia liberius,
7 ideoque etiam libentius ſcribitur. Accedet ergo hoc
quoque laudibus principis noſtri, quod res antea tam
inuiſa quam falſa; nunc vt vera, ita amabilis facta eſt.
8 Sed ego cum ſtudium audientium, tum iudicium
mire probaui. Animaduerti enim ſeueriſſima quae-
9 que vel maxime ſatisfacere. Memini quidem, me
non multis recitaſſe, quod omnibus ſcripſi: nihilo-
minus tamen, tanquam ſit eadem omnium futura
ſententia, hac ſeueritate aurium laetor. Ac ſicut
olim theatra male muſicos canere docuerunt, ita
nunc in ſpem adducor, poſſe fieri, vt eadem theatra
10 bene canere muſicos doceant. Omnes enim, qui
placendi cauſſa ſcribunt, qualia placere viderint, ſcri-
bent. Ac mihi quidem confido, in hoc genere ma-
teriae laetioris ſtili conſtare rationem, quum ea po-
tius, quae preſſius & adſtrictius, quam illa, quae hi-
larius & quaſi exſultantius ſcripſi, poſſint videri ar-
ceſſita & inducta: non ideo tamen ſegnius precor,
vt quandoque veniat dies (vtinamque iam venerit!)
quo auſteris iſtis ſeuerisque dulcia haec blandaque vel
11 iuſta poſſeſſione decedant. Habes acta mea tridui:
quibus cognitis volui tantum te voluptatis abſentem
& ſtudiorum nomine & meo capere, quantum prae-
ſens percipere potuiſſes. Vale.

XIX.

18, 9 theatra male muſicos) Corruptorum ab aula hominum iudicium ſecuti tum ſcriptores: nunc ſpes eſt meliora etiam ſcripturos homines, cum aulae vitia rectum de ſcriptis iudicium non amplius peruertunt.

10 laetioris ſtili) * Sic in pari fere auctoritate malui quam *latioris*, quia ſynonymus videtur

XIX. C. PLINIVS CALVISIO RVFO SVO S.

Consulit, an emat praedia suis agris vicina, propositis in vtramque partem rationibus.

Adsumo te in consilium rei familiaris, vt soleo. Praedia agris meis vicina, atque etiam inserta, venalia sunt. In his me multa solicitant; aliqua nec minora deterrent. Solicitat primum ipsa pulchri- 2
tudo iungendi: deinde, quod non minus vtile quam voluptuosum, posse vtraque eadem opera, eodem viatico inuisere, sub eodem procuratore, ac paene iisdem actoribus habere, vnam villam colere & ornare, alteram tantum tueri. Inest huic computa- 3
tioni sumtus supellectilis, sumtus atriensium, topiariorum, fabrorum, atque etiam venatorii instrumenti: quae plurimum refert, vnum in locum conferas, an in diuersa dispergas. Contra vereor, ne sit in- 4
cautum, rem tam magnam iisdem tempestatibus, iisdem casibus subdere. Tutius videtur, incerta fortunae possessionum varietatibus experiri. Habet etiam multum iucunditatis soli coelique mutatio, ipsaque illa peregrinatio intersita. Iam, quod delibera- 5
tionis nostrae caput est, agri sunt fertiles, pingues, aquosi: constant campis, vineis, siluis, quae materiam & ex ea reditum sicut modicum, ita statum praestant. Sed haec felicitas terrae imbecillis culto- 6
ribus fatigatur. Nam possessor prior saepius vendidit pignora: & dum reliqua colonorum minuit ad

detur deinde dicere, *hilarius & exsultantius.*

19, 6 vendidit pignora) colonis ablata a duro domino, (Seruianae hypothecae nomine, qua obligantur coloni bona domino) si ii morosi viderentur in soluendis reliquis. *Pignora* autem

tempus, vires in posterum exhausit, quarum defe-
7 ctione rursus reliqua creuerunt. Sunt ergo instruendi complures frugi mancipes. Nam nec ipse vsquam vinctos habeo, nec ibi quisquam. Superest, vt

autem cum nominat, comprehendit in primis instrumentum rusticum, de quo postea lege Honorii & Theodosii 8 C. quae res pignori, cautum est, *Pignorum gratia aliquid, quod ad culturam agri pertinet, auferri non conuenit.* His nimirum ablatis ipse cultus agrorum impeditur, ac debilitantur coloni, auctis denuo reliquis. *Reliqua*, ἐλλείμματα, funestum nomen, vt hodie *die Reste*, *der Ruckstand*, apud rusticos nostros.

7 *instruendi - mancipes*) Exhaustis veteribus colonis, vel iidem ipsi, vel iis maiorem partem dissipatis aut migrare iussis adeo, alii noui mancipes *instruendi sunt*, & ornandi instrumento & rebus aliis necessariis, vt *frugi* & vtiles sibi ac domino esse possint. De nouis quidem mancipibus (qui a colonis nomine solo differunt, quod latius patet & omne genus redemtoris complectitur) hic agi, satis illud indicat, quod negat Plinius *se vinctos habere*, quibus colere agrum possit. * Sic, puto, satis commode interpretari licet vulgatam lectionem. Est & alia a Gronouio prolata ex libris, & probata Cortio, *instruendi eo pluris, quod frugi, mancipes*, quae ad sententiam parum a nobis discedit. Caeterum erat cum aliter caperemus hunc locum, & *pignora* intelligeremus natos colonorum, a saeuis dominis ablatos colonis cunctatoribus, venditosque; quorsum vtebamur aliquot legibus Codicis ex L. 11 tit. 47-52 e quibus apparet, fuisse tum colonos seruilis conditionis, eos certe, qui adscriptícii vocantur; & loco ex Euangelio Matth. 18, 24 vbi ad reliqua soluenda vendere iubetur siue procurator est, siue villicus, vxorem ac liberos; itemque illa Noodtiana sententia de iure liberos vendendi ad Constantini vsque M. aetatem durante. Sed in viam me reduxit Consultissimus idemque humanissimus Gebauerus noster, qui me docuit, colonos seruilis conditionis & adscripticios ad Constantini demum serius aeuum pertinere, & a barbaris & Germanis videri in Romanum imperium inuectos; ius autem illud vendendi liberos iam Plinii aetate ita fuisse restrictum, vt non nisi cum ad extrema ventum esset, vti illo liceret. Itaque manendum tandem putaui, in ea quam supra proposui, probataque Gebauero, interpretatione.

nec ibi quisquam. Superest) Post *quisquam* intellige, *vinctos habet.* Non est disciplina illius viciniae, habere vinctos in agris quorum conducere operas a dominis possis: sed colonis vtuntur s. mancipibus. * Debetur haec distinctio ingenio Gruteri. Vulgo legebatur, *nec ibi quisquam*

vt ſcias, quanti videantur poſſe emi: ſeſtertio tricies: non *quia* non aliquando quinquagies fuerint, verum & *hac* penuria colonorum & communi temporis iniquitate, vt reditus agrorum, ſic etiam pretium retro abiit. Quaeris, an hoc ipſum tricies facile colligere 8
poſſimus? ſum quidem prope totus in praediis, aliquid tamen foenore, nec moleſtum erit mutuari. Accipiam a ſocru, cuius arca non ſecus ac mea vtor. Proinde hoc te non moueat, ſi caetera non refragantur, 9
quae velim quam diligentiſſime examines. Nam cum in omnibus rebus, tum in diſponendis facultatibus plurimum tibi & vſus & prouidentiae ſupereſt. Vale.

XX. C. PLINIVS MAXIMO SVO S.

In comitiis modum per tabellas ſuffragandi reſtitutum narrat, ex quo incommoda futura auguratur.

Meminiſtine, te ſaepe legiſſe, quantas contentiones excitarit lex tabellaria, quantumque ipſi latori vel gloriae vel reprehenſionis attulerit? At nunc 2
in ſenatu ſine vlla diſſenſione hoc quidem, vt optimum, placuit. Omnes comitiorum die tabellas poſtulauerunt. Exceſſeramus ſane manifeſtis illis aper- 3
tisque ſuffragiis licentiam concionum. Non tempus loquendi, non tacendi modeſtia, non denique ſeden-

 di

quam ſupereſt. Nihil ſolennius Secundo illa formula, *Supereſt vt*, V. G. 10, 50, 3. 10, 93, 3 &c.

20, 1 *lex tabellaria*) De ſuffragiis, inuidiae vitandae cauſſa, non voce ſed tabella ferendis, de qua laudatus hic a viris doctis Cic. de LL. 3, 15 ſq. De ipſa ratione ſuffragia ferendi, fraudisque & nectendae & deprehendendae quaedam a nobis diſputata ſunt ad Varr. de R. R. 3, 5, 18 p. 335 ſq.

2 *in ſenatu*) Ad quem *comitia e campo translata* iam Tiberii aetate, teſte Tacito An. 1, 15, 1 vbi Lipſius peculiari excurſu, quibus illud gradibus initio a Iulio Caeſare facto contigerit, declarat.

7 *quae*

4 di dignitas custodiebatur. Magni vndique dissonique clamores: procurrebant omnes cum suis candidatis: multa agmina in medio; multique circuli & indecora confusio: adeo desciueramus a consuetudine parentum, apud quos omnia disposita, moderata, tranquilla, maiestatem loci pudoremque retinebant.
5 Supersunt senes, ex quibus audire soleo hunc ordinem comitiorum. Citato nomine candidati, silentium summum. Dicebat ipse pro se, vitam suam explicabat, testes & laudatores dabat, vel eum, sub quo militauerat, vel eum, cui quaestor fuerat, vel vtrumque, si poterat: addebat quosdam ex suffraga-
6 toribus; illi grauiter & paucis loquebantur. Plus hoc, quam preces, proderat. Non nunquam candidatus aut natales competitoris, aut annos, aut etiam mores arguebat. Audiebat senatus grauitate censoria.
7 Ita saepius digni, quam gratiosi, praeualebant. Quae nunc immodico fauore corrupta, ad tacita suffragia, quasi ad remedium, decurrerunt. quod interim plane
8 remedium fuit: erat enim nouum & subitum. Sed vereor, ne procedente tempore ex ipso remedio vitia nascantur. Est enim periculum, ne tacitis suffragiis impudentia irrepat. Nam quotocuique eadem honestatis cura secreto, quae palam? MVLTI famam,
9 conscientiam pauci verentur. Sed nimis cito de futuris: interim beneficio tabellarum habebimus magistratus, qui maxime fieri debuerunt. Nam vt in recupe-

7 *quae nunc - decurrerunt*) Ciceroniana figura adiuncta ponuntur pro subiectis. Sententia enim haec est, *quae cum corrupta sunt, decurrerunt homines*; vel, *quibus corruptis decursum est.* Ipsi profecto homines corrupti, animaduersa leuitate sua, cui aliter obsisti non posset, decurrerunt ad illud remedium.

9 re-

recuperatoriis iudiciis, ſic nos in his comitiis, quaſi repente apprehenſi, ſinceri iudices fuimus. Haec tibi 10
ſcripſi, primum vt aliquid noui ſcriberem, deinde vt non nunquam de republica loquerer, cuius materiae nobis quanto rarior, quam veteribus, occaſio, tanto minus omittenda eſt. Et hercule quousque illa vul- 11
garia? *Eho, quid agis? Ecquid commode vales?* Habeant noſtrae quoque literae aliquid non humile, nec ſordidum, nec priuatis rebus incluſum. Sunt qui- 12
dem cuncta ſub vnius arbitrio, qui pro vtilitate communi ſolus omnium curas laboresque ſuſcepit: quidam tamen ſalubri quodam temperamento ad nos quoque, velut riui ex illo benigniſſimo fonte, decurrunt, quos & haurire ipſi, & abſentibus amicis quaſi miniſtrare epiſtolis poſſumus. Vale.

XXI. C. PLINIVS PRISCO SVO S.

Mortem Martialis nuntiat, eiusque ingenium, ab ipſo laudatus, laudat.

Audio Valerium Martialem deceſſiſſe, & moleſte fero. Erat homo ingenioſus, acutus, acer, & qui plurimum in ſcribendo & ſalis haberet & fellis, nec candoris minus. Proſequutus eram viatico ſece- 2
dentem. Dederam hoc amicitiae, dederam etiam verſiculis, quos de me compoſuit. Fuit moris anti- 3
qui, eos, qui vel ſingulorum laudes, vel vrbium ſcripſerant, aut honoribus aut pecunia ornare: noſtris

I 5 vero

9 recuperatoriis iudiciis) Recuperatores ex omni conuentu ciuium ſubito datos eſſe, ex Cic. Verr. 3, 59 ſq. & Liu. 26, 48 hic oſtendit Cortius. Caeterum *repente apprehenſi* eo *ſunt ſinceri iudices*, quod tempus non habent corruptorem audiendi, vel ſtruendi fraudem.

21, 2 ſecedentem) In patriam ſuam Bilbilim. Vid. de tempore huius ſeceſſus, mortisque

vero temporibus, vt alia ſpecioſa & egregia, ita hoc in primis exoleuit. Nam poſtquam deſiimus facere
4 laudanda, laudari quoque ineptum putamus. Quaeris, qui ſint verſiculi quibus gratiam retulerim? Remitterem te ad ipſum volumen, niſi quosdam tenerem: tu, ſi placuerint hi, caeteros in libro requires.
5 Adloquitur Muſam, mandat, vt domum meam Eſquiliis quaerat, adeat reuerenter:

Sed, ne tempore non tuo diſertam
Pulſes ebria ianuam, videto,
Totos dat tetricae dies Mineruae,
Dum centum *ſtudet auribus* virorum,
Hoc quod ſaecula poſterique poſſint
Arpinis quoque comparare chartis.
Seras tutior ibis ad lucernas.
Haec hora eſt tua, quum furit Lyaeus,
Quum regnat roſa, quum madent capilli,
Tunc me vel rigidi legant Catones.

6 Meritone eum, qui haec de me ſcripſit, & tunc dimiſi amiciſſime, & nunc, vt amiciſſimum, defunctum eſſe doleo? Dedit enim mihi, quantum maxime potuit, daturus amplius, ſi potuiſſet. Tametſi quid homini poteſt dari maius, quam gloria, & laus, &
7 aeternitas? At non erunt aeterna, quae ſcripſit. Non erunt fortaſſe: ille tamen ſcripſit tanquam eſſent futura. Vale.

LIBER

que adeo poetae, Maſſonus in vita Plinii noſtri ad A. Chr. C. §. 12. Agit de hoc ſeceſſu ſuo ipſe poeta in praefatione libri 12.

5 *Eſquiliis*) Sine praepoſitione & ſecunda litera *S* ex libris optimis poſuit Cortius. Caeterum totum carmen Martialis exſtat Epigr. 10, 19.

Arpinis chartis) Ciceronis Arpinatis aemulum ſe nusquam negat Plinius.

I, I *re-*

LIBER IV.

I. C. PLINIVS FABATO PROSOCERO SVO S.

Prosocero aduentum suum significat, eodem itinere Tiferni templum dedicaturus.

Cupis post longum tempus neptem tuam meque
vna videre. Gratum est vtrique nostrum,
quod cupis; mutuo mehercule. Nam inuicem 2
nos incredibili quodam desiderio vestri tenemur,
quod non vltra differemus. Atque adeo iam sarci-
nulas adligamus, festinaturi, quantum itineris ra-
tio permiserit. Erit vna, sed breuis, mora: defle- 3
ctemus in Tuscos, non vt agros remque familiarem
oculis subiiciamus (id enim postponi potest) sed vt
fungamur necessario officio. Oppidum est praediis 4
nostris vicinum; nomen Tifernum Tiberinum,
quod me paene adhuc puerum patronum coopta-
uit: tanto maiore studio, quanto minore iudicio
aduentus meos celebrat, profectionibus angitur, ho-
noribus gaudet. In hoc ego vt referrem gratiam 5
(nam VINCI in amore turpissimum est) templum
pecunia mea exstruxi: cuius dedicationem, quum
sit paratum, differre longius, irreligiosum est. E- 6
rimus ergo ibi dedicationis die, quem epulo cele-
brare constitui. Subsistemus fortasse & sequenti:
sed

1, 1 neptem tuam) Calpurniam filii Fabati huius filiam, quam post obitum prioris vxoris duxerat.

4 minore iudicio) Modestiae vox, qua non mereri se tantum honoris fatetur.

6 epulo celebrare) In dedicatione omni epulas fuisse adhibitas ex Dione 57 p. 610 Grut. Inscr. p. 414, 2. Sauaro. ad Sido. 4, 15 pr. ostendit Cortius. Et qui aliter? cum dedicatio sine sacrificio non fieret, nec sine epulis

7 sed tanto magis viam ipsam corripiemus. Contingat modo te filiamque tuam fortes inuenire! nam hilares certum est, si nos incolumes receperitis. Vale.

II. C. PLINIVS CLEMENTI SVO S.

M. Regulum, morte filii dolorem simulantem, notabiliter perstringit.

Regulus filium amisit: hoc vno malo indignus, quod nescio an malum putet. Erat puer acris ingenii, sed ambigui: qui tamen posset recta secta-
2 ri, si patrem non referret. Hunc Regulus emancipauit, vt heres matris exsisteret. Mancipatum (ita vulgo ex moribus hominis loquebantur) foeda & insolita parentibus indulgentiae simulatione captabat. Incredibile est; sed Regulum cogita.
3 Amissum tamen luget insane. Habebat puer mannulos multos, & vinctos & solutos: habebat canes maiores minoresque: habebat luscinias, psittacos, merulas: omnes Regulus circa rogum trucidauit.

Nec

epulis sacrificium, quemadmodum nec epulae solenniores sine deorum honore ipsa Ebraeorum sacrificia epulis bonam partem comitata &c.

2, 2 *emancipauit*) Filius in patris potestate ac manu dum est, nihil sibi acquirit, omnia patri. Reguli filium mater mores mariti exosa heredem non vult scribere, si in patris potestate esset; vel quod ne corrumpatur meruit, vel ne insidias filio pater struat. Emancipat igitur & potestate sua soluit eum pater. Simillimam huic speciem habes 8, 18, 4.

exisleret) Non simpliciter *esset* significat, vt faex Scholasticorum postea vsurpauit: sed *euaderet, prodiret, fieret.*

Mancipatum) Debebat dicere, si recta via rem enarrare voluisset, *emancipatum.* Sed iocum vna refert hominum, qui non tam solutum patria potestate Reguli filium ista emancipatione dicere vellent, quam noua indulgentia, muneribus, corruptelis, *mancipatum* patri, & nexu nouo deuinctum. Regulus igitur vt est tota vita simulator & fallax, & e contrariis vitiis compositus, dum *emancipat* filium imaginaria venditione, re ipsa emit & *mancipat.*

6 vexat

Nec *dolor* erat ille, ſed oſtentatio doloris. Conue- 4
nitur ad eum mira celebritate. Cuncti deteſtantur,
oderunt, &, quaſi probent, quaſi diligant, *cur-*
ſant, frequentant: vtque breuiter, quod ſentio,
enuntiem, in Regulo demerendo, Regulum imi-
tantur. Tenet ſe trans Tiberim in hortis, in qui- 5
bus latiſſimum ſolum porticibus immenſis, ripam
ſtatuis ſuis occupauit, vt eſt in ſumma auaritia ſum-
tuoſus, in ſumma infamia glorioſus. Vexat ergo 6
ciuitatem inſaluberrimo tempore: & quod vexat, ſo-
latium putat. Dicit ſe velle ducere vxorem: hoc
quoque, ſicut alia, peruerſe. Audies breui nuptias 7
lugentis, nuptias ſenis: quorum alterum, immatu-
rum; alterum, ſerum eſt. Vnde hoc augurer, quae- 8
ris? non quia adfirmat ipſe (quo mendacius nihil
eſt); ſed quia certum eſt, Regulum eſſe facturum,
quidquid fieri non oportet. Vale.

III. C. PLINIVS ANTONINO SVO S.

Laus Antonini non tam ex honoribus, quos ampliſſimos geſſerat, quam ex ingenio & ſtilo Graeco.

Quod ſemel atque iterum conſul fuiſti, ſimilis antiquis, quod proconſul Aſiae, qualis ante te,

6 ***vexat ciuitatem***) Dum ſeceſſu ſuo imponit neceſſitatem ſalutatoribus, & alloquendi conſolandique cauſſa ad eum venientibus, per aeſtum & vapores Romanos iter illud ſuſcipere.

7 *immaturum*) nondum maturum, nimis praecipitatum, vt qui in ipſo luctu quem grauiſſimum ſimulat nuptias & voluptatem cogitet.

3 *Antonino*) * Diſſenſus inter Codd. facit, vt dubium ſit, *Antoninone* legendum ſit, an *Hadriano*. Laudati iam ſunt a viris doctis Caſaubo. in Capitolini Anto. Pium c. 1. Reineſ. V. L. p. 277. Paullus Cigalinus de Plinii patria p. 1622.

3 Ho-

te, qualis post te vix vnus aut alter, (non ſinit enim me verecundia tua dicere, nemo) quod ſanctitate, quod auctoritate, aetate quoque princeps ciuitatis; eſt quidem venerabile & pulchrum: ego tamen te
2 vel magis in remiſſionibus miror. Nam ſeueritatem iſtam pari iucunditate condire, ſummaeque grauitati tantum comitatis adiungere, non minus difficile, quam magnum eſt. Id tu cum incredibili quadam ſuauitate ſermonum, tum vel praecipue ſtilo
3 adſequeris. Nam & loquenti tibi illa Homerici ſenis mella profluere, & quae ſcribis, complere apes floribus, & nectare videntur. Ita certe ſum adfectus ipſe, quum Graeca epigrammata tua, quum iambos proxime legerem.
4 Quantum ibi humanitatis, venuſtatis! quam dulcia illa! quam antiqua! quam arguta! quam recta! Callimachum me, vel Herodem, vel ſi quid his melius, tenere credebam; quorum tamen

3 Homerici ſenis) Neſtoris, de quo Il. α, 249 Τῦ καὶ ἀπὸ γλώσσης μέλιτος γλυκίων ῥέεν αὐδή.

& nectare) * Al. *nectere* vel *innectere*, verba floribus & ſertis illa quidem commoda & coniuncta, ſed non nimis apta forte apibus. Et male ſane hanc cauſſam egit, qui Ouidianum *innectere tempora ſertis* huc aduocauit. Maius praeſidium illa habet Virg. Georg. 4, 250 *Complebuntque foros, & floribus horrea texent:* Vnde Ambroſius *Intexta floribus horrea* illis tribuit. Cum tamen poeticum illud ſit, & *nectare* ſit ipſum quoque in bonis libris, hoc praetuli.

4 quam dulcia illa) *quam amantia* hic inſerunt libri plerique, quod expunxit merito Cortius.

Herodem) * Vix patiuntur temporum rationes vt Herodes ille nobilis ſub Hadriano & Antoninis Sophiſta intelligatur, de cuius reliquiis Cl. Salmaſius; de vita autem & temporum rationibus Olearius ad Philoſtratos immortaliter meriti ſunt. Igitur vel alterius maioris Herodis memoriam intercidiſſe oportet, vel hic locus corruptela non vacat. *Philetem* ſuſpicabatur Barthius, Callimacho alias etiam iungi ſolitum, *Eratoſthenem* Cortius. Mihi N. L.

5 in-

tamen *neuter* vtrumque aut abſoluit aut attigit. Ho- 5
minemne Romanum tam Graece loqui? Non, me-
dius fidius, ipſas Athenas tam Atticas dixerim. Quid
multa? Inuideo Graecis, quod illorum lingua ſcribe-
re maluiſti. Neque enim coniectura eget, quid ſer-
mone patrio exprimere poſſis, quum hoc inſiticio &
inducto tam praeclara opera perfeceris. Vale.

IV. C. PLINIVS SOSSIO SVO S.

Tribunatum ſemeſtrem Caluiſio Nepoti petit.

Caluiſium Nepotem validiſſime diligo, virum in-
duſtrium, diſertum, rectum, quod apud me
vel potiſſimum eſt. Idem C. Caluiſium, contuber-
nalem meum, amicum tuum, arcta propinquitate
complectitur. Eſt enim filius ſororis. Hunc er- 2
go rogo, ſemeſtri tribunatu ſplendidiorem & ſibi
&

5 *inſiticio*) Verbum paullo rarius, ſed eleganter ſignificans. *Inſiticia* proprie ſunt quae in aliam ſtirpem inſeruntur, & loco non natali aluntur. Deinde transtulerunt ad alia, quae loco non natiuo poſita intelligi volunt. Ita *inſiticius ſomnus* Varronis eſt, R. R. 1, 2, 5 qui medio die, vigilandique adeo tempore capitur: apud eundem 2, 8, 1 *inſiticii & bigeneri muli*, in aliud genus inſiti. Plane idem ſibi vult *inſitiuus*, quod oſtendunt non *inſitiua* modo Horatii Ep. 2, 19 *pira*: ſed *inſitiuus* ille *Gracchus* Ciceronis pro Sext. c. 47 i. e. in illud genus eamque familiam fraude inſertus. Sic *inſitiui liberi* Phaedr. 3, 3, 10 per adulterium in alienam familiam illati. *Inſiticius* igitur *ſermo* eſt Graecus hominis non Graeci, non primum enatus quaſi in Antonino, ſed arte paratus & illi velut inſitus. Conf. infra 4, 8.

4, 2 *ſemeſtri tribunatu*) Oſtendit, hoc ipſo in primis loco vſus, Lipſius de Mil. Ro. 2, 9 propter multitudinem petentium *ſemeſtres tribunatus* datos, & hinc explicat obſcurum ante locum Iuuenalis 7, 89 de Paride Domitiani hiſtrione,

Ille & militiae multis largitur honorem,
Semeſtri vatum digitos circum ligat auro.

Semeſtre enim *aurum*, annulus tribunorum ſemeſtrium.

5, 1 Ac-

3 & auunculo ſuo facias. Obligabis me, obligabis Caluiſium noſtrum, obligabis ipſum, non minus
4 idoneum debitorem, quam nos putas. Multa beneficia in multos contuliſti: auſim contendere, nullum te melius, aeque bene vix vnum aut alterum collocaſſe. Vale.

V. C. PLINIVS SPARSO SVO S.

Studium auditorii, quum recitaret orationem, comparat cum Aeſchinis auditoribus Rhodiis.

Aeſchinem, aiunt, petentibus Rhodiis legiſſe orationem ſuam, deinde Demoſthenis, ſummis
2 vtramque clamoribus. Quod tantorum virorum contigiſſe ſcriptis non miror, quum orationem meam proxime doctiſſimi homines hoc ſtudio, hoc adſenſu, hoc etiam labore per biduum audierint: quamuis hanc intentionem eorum nulla hinc & inde
3 collatio, nullum quaſi certamen accenderet. Nam Rhodii cum ipſis orationum virtutibus, tum etiam comparationis aculeis excitabantur: noſtra oratio ſine aemulationis gratia probabatur. An merito, ſcies, quum legeris librum: cuius amplitudo non ſinit me
4 longiore epiſtola praeloqui. Oportet enim nos in hac certe, in qua poſſumus, breues eſſe: quo ſit excuſatius, quod librum ipſum, non tamen vltra cauſſae amplitudinem, extendimus. Vale.

VI. C.

5, 1 *Aeſchinem*) Vid. ea de re ſupra ad 2, 3, 10.

ſummis-clamoribus) laudantium puta & plaudentium auditorum. Sic ſaepius noſter, de quo vid. Ind. Sed etiam Cic. de Orat. 1, 33 *Haec ſunt, quae clamores & admirationes in bonis oratoribus efficiunt.* Hinc illud ad Q. Fratr. 3, 1, 3 *Clamores efficiam*, h. e. mirificum quid praeſtabo.

6, 1 par

VI. C. PLINIVS NASONI SVO S.

Laurentinum, propter studiorum secretum, reliquis praediis praefert.

Tusci grandine excussi; in regione Transpadana summa abundantia, sed par vilitas nuntiatur: solum mihi Laurentinum meum in reditu. Nihil 2
quidem ibi possideo praeter tectum & hortum, statimque arenas: solum tamen mihi in reditu. Ibi enim plurimum scribo: nec agrum (quem non habeo) sed ipsum me studiis excolo; ac iam possum tibi, vt aliis in locis horreum plenum, sic ibi scrinium ostendere. Igitur tu quoque, si certa & fru- 3
ctuosa praedia concupiscis, aliquid in hoc litore para. Vale.

VII. C. PLINIVS LEPIDO SVO S.

Reguli ingenium & industriam in laudando & ornando filio describit.

Saepe tibi dico, inesse vim Regulo. Mirum est quam efficiat, in quod incubuit. Placuit ei lugere filium: luget, vt nemo. Placuit statuas ei & imagines quam plurimas facere: hoc omnibus officinis agit. Illum coloribus, illum cera, illum aere, illum argento, illum auro, ebore, marmore effingit.

6, 1 par vilitas) Non minus summa, quam est abundantia. Haec enim fere coniuncta sunt. Cic. in Verr. 3, 98 *Annona pretium, nisi in calamitate fructuum, non habet. Si autem vbertas in percipiendis fructibus fuit, consequitur vilitas in vendendo* &c.

2 statimque arenas) Est enim maritima villa ipsi litori imposita. vid. 2, 17.

3 certa) Cum alias *fides* praediorum laudetur, vel accusetur *fallacia:* hic Plinius alludens eo nomine *certa* vocat, quod ingenii fetus subministrant, nullis tempestatum casibus expositos.

2 git. Ipſe vero & nuper, adhibito ingenti auditorio, librum de vita eius recitauit: de vita pueri recitauit; tamen eundem librum, in exemplaria tranſcriptum mille, per totam Italiam prouinciasque dimiſit. Scripſit publice, vt a decurionibus eligeretur vocaliſſimus aliquis ex ipſis, qui legeret eum populo:
3 factum eſt. Hanc ille vim (ſeu quo alio nomine vocanda eſt intentio, quidquid velis, obtinendi) ſi ad potiora vertiſſet, quantum boni efficere potuiſſet? quanquam minor vis bonis, quam malis, ineſt, ac ſicut ἀμαθία μὲν θράσος, λογισμὸς δὲ ὄκνον φέρει, ita recta ingenia debilitat verecundia, per-
4 uerſa confirmat audacia. Exemplo eſt Regulus. Imbecillum latus, os confuſum, haeſitans lingua, tardiſſima inuentio, memoria nulla: nihil denique praeter ingenium inſanum: & tamen eo impudentia ipſoque illo furore peruenit, vt a plurimis orator ha-
5 beatur. Itaque Herennius Senecio mirifice Catonis illud de oratore in hunc e contrario vertit: *Orator eſt vir malus, dicendi imperitus.* Non, mehercule, Cato ipſe tam bene verum oratorem, quam
6 hic Regulum expreſſit. Habesne, quo tali epiſtolae parem

7, 2 *Ipſe vero & nuper*) Damus hic lectionem a Cortio ex bonis libris probatam, qui etiam id genus repetitionis, quae δεινότητα quandam adfert orationis, tum noſtro, tum optimis quibusque ſcriptoribus familiare eſſe oſtendit.

ſcripſit publice) ad ciuitates. Neque enim ea tantum *publice* ſcribuntur vel fiunt, quae *populi nomine* fiunt; ſed ea quoque, quae *ad populum* referuntur. Sic Cic. fam. 5, 7 pr. & alias.

3 *ἀμαθία μὲν θράσος*) Vox Periclis in ſermone epitaphio apud Thucyd. 2, 40. Vertit Aem. Portus, *Imperitia quidem audaciam: conſideratio vero difficultatum ac periculorum cunctationem & metum adfert.* Add. 5, 17, 3. 7, 17, 13.

5 *Catonis*) Definitio Catoniana, *Vir bonus dicendi peritus* eſt apud Quinctil. 12, 1, 1.

6 Demo-

parem gratiam referas? Habes, ſi reſcripſeris, Num aliquis in municipio veſtro ex ſodalibus meis, num etiam ipſe tu nunc luctuoſum Reguli librum, vt circulator, in foro legeris, ſcilicet, vt ait Demoſthenes, *ἐπάρας τὴν φωνὴν καὶ γεγηθὼς, καὶ λαρυγγίζων*. Eſt enim tam ineptus, vt riſum magis poſ- 7
ſit exprimere, quam gemitum. Credas non de puero ſcriptum, ſed a puero. Vale.

VIII. C. PLINIVS ARRIANO SVO S.

Gratulationi de auguratu reſpondet, cauſſas explicans, cur eo honore praecipue laetetur.

Gratularis mihi, quod acceperim auguratum. iure gratularis. primum, quod grauiſſimi principis iudicium in minoribus etiam rebus conſequi pulchrum eſt: deinde quod ſacerdotium ipſum cum priſcum & religioſum, tum hoc quoque ſacrum plane & inſigne eſt, quod non adimitur viuenti. Nam caetera, 2
quanquam dignitate propemodum paria, vt tribuuntur, ſic auferuntur. In hoc fortunae hactenus licet, vt dari poſſit. Mihi vero etiam illud gratula- 3
tione

6 *Demoſthenes*) Orat. pro Corona c. 90 p. 166 cuius loci ſuauitas, & acumen Plinii intelligi non poteſt, niſi totus inſpiciatur. Accuſat inimicum ſuum Demoſthenes, qui in commemoranda calamitate publica *οὐδ' ἐδάκρυσεν, οὐδ' ἔπαθεν οὐδὲν τοιοῦτον τῇ ψυχῇ, neque lacrimam effuderit, neque animo ſe commoueri oſtenderit*; ſed *ſublata voce, exultabundus* (illud enim eſt *γεγηθὼς*, quod gaudii notionem adiunctam habet) *&* *modulanti gutture* locutus ſit &c. Hunc Aeſchinem igitur imitatus eſt, de Plinii ſuſpicione, Lepidus in praelegendo Reguli libro, vt non lugubri voce, & actione ad materiem compoſita, ſed laetus, hilaris, ludensque recitaret.

tione dignum videtur, quod ſucceſſi Iulio Frontino, principi viro: qui me nominationis die per hos continuos annos inter ſacerdotes nominabat, tanquam in locum ſuum cooptaret, quod nunc euentus ita
4 comprobauit, vt non fortuitum videatur. Te quidem, vt ſcribis, ob hoc maxime delectat auguratus meus, quod Marcus Tullius augur fuit. Laetaris enim, quod honoribus eius inſiſtam, quem aemu-
5 lari in ſtudiis cupio. Sed vtinam vt ſacerdotium idem & conſulatum, multo etiam iuuenior quam ille, ſum conſequutus: ita ſenex ſaltem ingenium
6 eius aliqua ex parte adſequi poſſim! Sed nimirum quae ſunt in manu hominum, & mihi & multis contigerunt: illud vero vt adipiſci arduum, ſic etiam ſperare nimium eſt, quod dari niſi a diis non poteſt. Vale.

IX. C. PLINIVS VRSO SVO S.

Narrat, Baſſum, ex Bithynia repetundarum reum, a ſe defenſum liberatumque eſſe.

Cauſſam per hos dies dixit Iulius Baſſus, homo laborioſus & aduerſis ſuis clarus. Accuſatus eſt ſub Veſpaſiano a priuatis duobus: ad ſenatum remiſſus, diu pependit; tandemque abſolutus vindica-
2 tusque eſt. Titum timuit, vt Domitiani amicus; a Do-

8,3 Iulio Frontino) Nobili auctore Strategematum & libri de aquaeductibus, de cuius mortis tempore, atque adeo, quo anno augur factus fuerit Secundus, diſputatur a Cl. Maſſono in vita Plinii ad A. C. CIII. & ab Illmo. Poleno in Prolegom. ad Fronti. c. 1 §. 42 ſqq.

nominationis die) Vid. ad 2, 1, 8.

5 iuuenior) Etiam apud Apuleium eſſe hunc comparatiuum, iam a Cellario obſeruatum eſt.

9, 2 vt Domitiani amic.) Non tamen erat, quod vehemen-

a Domitiano relegatus eſt. Reuocatus a Nerua, ſortitusque *Bithyniam*, rediit reus, accuſatus non minus acriter, quam fideliter defenſus: varias ſententias habuit, plures tamen, quaſi mitiores. Egit 3
contra eum Pomponius Ruſus, vir paratus & vehemens. Ruſo ſucceſſit Theophanes, vnus ex legatis, ſax accuſationis & origo. Reſpondi ego. Nam 4
mihi Baſſus iniunxerat, vt totius deſenſionis fundamenta iacerem: dicerem de ornamentis ſuis, quae illi & ex generis claritate & ex periculis ipſis magna erant; dicerem de conſpiratione delatorum, quam 5
in quaeſtu habebant; dicerem cauſſas, quibus factioſiſſimum quemque, vt illum ipſum Theophanem, offendiſſet. Eundem me voluerat occurrere crimini, quo maxime premebatur: in aliis enim, quamuis auditu grauioribus, non abſolutionem modo, verum etiam laudem merebatur. Hoc illum alias 6
onerabat, quod homo ſimplex & incautus quaedam a prouincialibus, vt amicis, acceperat. Nam fuerat in prouincia eadem quaeſtor. Haec accuſatores furta ac rapinas; ipſe munera vocabat: ſed lex munera quoque accipi vetat. Hic ego quid agerem? 7

K 3 quod

menter timeret Titum, ſi vera narrat Suetonius c. 9 *Fratrem inſidiari ſibi non deſinentem, ſed pene ex profeſſo ſolicitantem exercitus meditantem fugam nec occidere, neque ſeponere, ac ne in minore quidem honore habere ſuſtinuit* &c.

2 *quaſi mitiores*) Vid. ſ. 17 & 18.

3 *Pomponius Ruſus*) *Varenus*, de quo 5, 19, 1.

ſax accuſationis) Al. *princeps*. Propoſitam lectionem libris & auctoritate Plinii tuetur Cortius.

5 *in quaeſtu habebant*) Quod quarta bonorum eius quem damnaſſent pars illis cederet, vnde *quadruplatores* dicti.

6 *lex munera accipi vetat*) Laudat hic Cellarius *Cinciam* legem, *Aciliam* item & *Calpurniam*. Sed neſcio, an ipſa, de qua

quod iter defenſionis ingrederer? Negarem? Verebar, ne plane furtum videretur, quod confiteri timerem. Praeterea rem manifeſtam infitiari, augentis erat crimen, non diluentis: praeſertim quum reus ipſe nihil integrum aduocatis reliquiſſet. Multis enim, atque etiam principi, dixerat, ſola ſe munuſcula, duntaxat natali ſuo aut Saturnalibus, acce-
8 piſſe, & plerisque miſiſſe. Veniam ergo peterem? Iugularem reum, quem ita deliquiſſe concederem, vt ſeruari, niſi venia, non poſſet. Tanquam recte factum tuerer? Non illi profuiſſem, ſed ipſe impu-
9 dens exſtitiſſem. In hac difficultate placuit medium quiddam tenere. Videor tenuiſſe. Actionem meam, vt praelia ſolet, nox diremit. Egeram horis tribus & dimidia; ſupererat ſesquihora. Nam quum e lege accuſator ſex horas, nouem reus accepiſſet; ita diuiſerat tempus reus inter me, & eum, qui dicturus poſt erat, vt ego quinque horis, ille reliquis
10 vteretur. Mihi ſucceſſus actionis ſilentium finemque ſuadebat. Temerarium eſt enim, ſecundis non eſſe contentum. Ad hoc verebar, ne mox corporis vires iterato labore deficerent; quem difficilius
11 eſt repetere, quam iungere. Erat etiam periculum, ne reliqua actio mea & frigus, vt depoſita, & taedium, vt reſumta pateretur. Vt enim faces ignem

qua hic agitur ſpecies in vlla earum, quatenus notae ſunt hodie, oſtendi poſſit. Facilius forte fuerit hoc demonſtrare de *Cornelia* itemque *Iulia repetundarum*. Sed hoc agunt ICti.

10 repetere quam iungere) *Repetere* nimirum *laborem* eſt intermiſſum denuo adgredi; *iungere* eſt continuare. Verum hoc deprehendunt viatores, qui multo facilius durant, ſi vno quaſi tenore pergant, quam ſi aliquamdiu interquieuerint.

11 *Frigus-taedium*) *Frigus* intel-

ignem assidua concussione custodiunt, dimissum ae-
gerrime reparant; sic & dicentis calor & audientis
intentio continuatione seruatur, intercapedine &
quasi remissione languescit. Sed Bassus multis pre- 12
cibus, paene etiam lacrymis, obsecrabat, implerem
meum tempus. Parui, vtilitatemque eius praetuli
meae. Bene cessit: inueni ita erectos animos sena-
tus, ita recentes, vt priore actione incitati magis,
quam satiati viderentur. Successit mihi Lucius Al- 13
binus tam apte, vt orationes nostrae varietatem dua-
rum, contextum vnius habuisse credantur. Re- 14
spondit Herennius Pollio instanter & grauiter: de-
inde Theophanes rursus. Fecit enim hoc quoque,
vt caetera, impudentissime, quod post duos, & con-
sulares & disertos, tempus sibi, & quidem laxius,
vindicauit. Dixit in noctem, atque etiam nocte,
inlatis lucernis. Postero die egerunt pro Basso Ti- 15
tius Homullus, & Fronto, mirifice: quartum diem
probationes occupauerunt. Censuit Baebius Macer, 16
consul designatus, lege repetundarum Bassum tene-
ri: Caepio Hispo, salua dignitate, iudices dandos.
Vterque recte. Qui fieri potest, inquis, quum tam 17
diuersa censuerint? quia scilicet & Macro, legem in-
tuenti, consentaneum fuit damnare eum, qui con-
tra legem munera acceperat: & Caepio, quum pu-
taret licere senatui, sicut licet, & mitigare leges &
intendere, non sine ratione veniam dedit facto, ve-
tito quidem, non tamen inusitato. Praeualuit sen- 18
tentia Caepionis: quin immo consurgenti ei ad cen-

intellige adfectuum; cito enim arescit lacrimula ab oratore expressa: *taedium* est a continuatione & longitudine.

20 legat.

ſendum, acclamatum eſt, quod ſolet reſidentibus. Ex quo potes aeſtimare, quanto conſenſu ſit exceptum, quum diceret, quod tam fauorabile fuit,
19 quum dicturus videretur. Sunt tamen, vt in ſenatu, ita in ciuitate, in duas partes hominum iudicia diuiſa. Nam quibus ſententia Caepionis placuit, ſententiam Macri, vt duram rigidamque, reprehendunt: quibus Macri, illam alteram diſſolutam atque etiam incongruentem vocant. Negant enim congruens eſſe, retinere in ſenatu, cui iudices de-
20 deris. Fuit & tertia ſententia. Valerius Paullinus adſenſus Caepioni, hoc amplius cenſuit, referendum de Theophane, quum legationem renuntiaſſet. Arguebat enim multa in accuſatione feciſſe, quae illa
21 ipſa lege, qua Baſſum accuſauerat, tenerentur. Sed hanc ſententiam conſules, quanquam maximae parti ſenatus mire probatur, non ſunt perſequuti. Paullinus tamen & iuſtitiae famam & conſtantiae tulit.
22 Miſſo ſenatu Baſſus, magna hominum frequentia, magno clamore, magno gaudio exceptus eſt. Fecetat eum fauorabilem renouata diſcriminum vetus fama, notumque periculis nomen, & in procero cor-
23 pore moeſta & ſqualida ſenectus. Habebis hanc interim epiſtolam vt πρόδρομον: exſpectabis orationem plenam onuſtamque: & exſpectabis diu: neque enim leuiter & curſim, vt de re tanta, retractanda eſt. Vale.

X. C.

20 legat. renuntiaſſet) h.e. depoſuiſſet. Renuntiato enim quid egeris, finita cenſetur legatio. Copioſe illuſtrat hanc formulam Burmannus ad Quinctil. 7, 4 p. 634.

23 expectabis orationem) Vid. ſupra quae diximus, ad 1, 20, 6.

10, 1 cum

X. C. PLINIVS SABINO SVO S.

Heres cum Sabino factus de libertate serui, quamuis non plene scripta, ex aequitate censet.

Scribis mihi, Sabinam, quae nos reliquit heredes,
Modeſtum ſeruum ſuum nusquam liberum eſſe
iuſſiſſe: eidem tamen, ſic adſcripſiſſe legatum, *Mo-
deſto, quem liberum eſſe iuſſi.* Quaeris, quid ſentiam?
Contuli cum prudentibus. Conuenit inter omnes, 2
nec libertatem deberi, quia non ſit data; nec lega-
tum, quia ſeruo ſuo dederit. Sed mihi manifeſtus
error videtur: ideoque puto nobis, quaſi ſcripſerit
Sabina, faciendum, quod ipſa ſcripſiſſe ſe credidit.
Confido, acceſſurum te ſententiae meae, quum reli- 3
gioſiſſime ſoleas cuſtodire defunctorum voluntatem,
quam bonis heredibus intellexiſſe pro iure eſt. Ne-
que enim minus apud nos honeſtas, quam apud alios
neceſſitas valet. Moretur ergo in libertate, ſinenti- 4
bus nobis, fruatur legato, quaſi omnia diligentiſſime
cauerit. Cauit enim, quae heredes bene elegit. Vale.

XI. C. PLINIVS MINVTIANO SVO S.

Liciniani rhetoricam profeſſionem narrat, tanquam propter inceſtum cum Veſtali a Domitiano ad exſilium redacti.

Audiſtine Valerium Licinianum in Sicilia profiteri? nondum te puto audiſſe; eſt enim recens nun-

 tius.

10, 1 cum prudentibus) Cortius ex Mediceo, *cum peritis iuris.* Sententia eadem; quae ſint *reſponſa prudentum*, nemo ignorat.

4 cauerit) Etiam hoc iuris verbum, quo ludit aliquoties apud Trebatium ſuum, & contra Seruium pro Murena Tullius.

11, 1 profiteri) literas intellige, ſpeciatim Rhetoricen. Sic dixerat etiam 2, 18, 4.

2 *ama-*

tius. Praetorius hic modo inter eloquentissimos caussarum actores habebatur: nunc eo decidit, vt ex-
2 sul de senatore, rhetor de oratore fieret. Itaque ipse in praefatione dixit dolenter & grauiter, *quos tibi fortuna ludos facis? Facis enim ex Professoribus Senatores, ex Senatoribus Professores.* Cui sententiae tantum bilis, tantum amaritudinis inest, vt mihi
3 videatur ideo professus, vt hoc diceret. Idem, quum Graeco pallio amictus intrasset (carent enim togae iure, quibus aqua & igni interdictum est) postquam se composuit, circumspexitque habitum suum: *La-*
4 *tine*, inquit, *declamaturus sum.* Dices, Tristia & miseranda: dignum tamen illum, quia haec ipsa stu-
5 dia incesti scelere maculauerit. Confessus est quidem incestum: sed incertum, vtrum quia verum erat, an quia grauiora metuebat, si negasset. Fremebat enim Domi-

2 *amaritudinis*) Quaeret forte aliquis, qua in re insit δριμύτης illa siue amaritudo? Credo ego in eo, quod Quinctilianum mordet, Hispanum hominem, & artis, quam profitebatur, opera honores summos & ornamenta Consularia adeptum. Quantacunque enim esset viri virtus, non poterat tamen carere fortuna ipsius, quam diu vixit obtrectatoribus. Igitur etiam Iuuenalis dentem in illum stringit 7, 189 sqq. & nec meritis viri, nec iudicio principum tribuit, quod *saltus multos haberet; verum sideribus, quae exceperint modo primos incipientem edere vagitus* &c. Altera pars dicti, quo vsus est Valerianus, ad M. Tullium etiam spectare videtur, qui Senatoriis curis a Iulio Caesare liberatus, scholas domi suae habuit. Denique cum fortunae tribuit mutatam vitae suae conditionem, innocens videri vult.

3 *postquam se composuit*) Vid. quae diximus supra ad 2, 3, 2.

Latine declamaturus sum) Licet vestis me admoneat Romanae ac Latinae adeo ciuitatis, & vestis iure excidisse, *Latine* tamen, quod solum adhuc possum, *declamaturus sum.*

4 *incesti scelere*) In Vestalem commissi, vti ea quae sequuntur declarant.

5 de-

Domitianus, aeſtuabatque ingenti inuidia, deſtitutus. Nam quum Corneliam, maximam Veſtalem, 6
defodere viuam concupiſſet, vt qui illuſtrari ſaeculum ſuum eiusmodi exemplo arbitraretur, pontificis maximi iure, ſeu potius immanitate tyranni, licentia domini, reliquos pontifices non in Regiam, ſed in Albanam villam conuocauit. Nec minore ſcelere, quam quod vlciſci videbatur, abſentem inauditamque damnauit inceſti, quum ipſe fratris filiam inceſto non polluiſſet ſolum, verum etiam occidiſſet. nam vidua abortu periit. Miſſi ſtatim ponti- 7
fices, qui defodiendam necandamque curarent. Illa nunc ad Veſtam, nunc ad caeteros deos manus tendens, multa, ſed hoc frequentiſſime, clamitabat: *Me*

5 *deſtitutus*) a teſtibus tanti ſceleris, cuius Veſtalem virginem damnare cuperet. Suetonius tamen Domit. c. 8. *Corneliam Virginem Maximam, abſolutam olim, dehinc longo interuallo repetitam atque conuictam, defodi imperauit, ſtupratoresque virgis in comitio ad necem caedi:* adiungit tamen, quod ad hunc noſtrum pertinet, *excepto Praetorio viro, cui* dubia etiam tum cauſſa, & incertis quaeſtionibus atque tormentis de ſemet profeſſo, *exilium indulſit.*

6 *maximam Veſtalem*) Ita dicuntur vt *Pontifices maximi.* Saepe ita Inſcriptiones antiquae V. G. apud Gruterum p. 309 ſqq.

Regiam) Seruius ad Aen. 8. 363 *Domus in qua Pontifex habitat Regia dicitur, quod in ea Rex ſacrificulus habitare conſueſſet.*

cum ipſe fratris filiam) Iuliam Titi Veſpaſiani filiam: narrat Sueto. Domit. c. 22. * vbi de hoc ipſo Plinii noſtri loco Heinſianam coniecturam profert Burmannus. Cum enim vix appareat, aiunt, cur *viduam* appellet Plinius, quae viro iam antea orbata erat, quum ex Domitiano conciperet; forte legendum, *nam biduo ab abortu periit.* Vt dignam Heinſii ingenio coniecturam haud negauerim: ſic *viduae* appellationem apud Plinium minime ſuperuacuam eſſe, arbitror. Intelligitur enim cauſſa, cur Domitianus illam coegerit abortiuum ſumere, quod ſcilicet non eſſet decorum viduae parere, quod ex marito defuncto conceptum dicere non poſſet.

7 *multa - clamitabat*) Debet hoc factum eſſe ante vltimam & ſolennem ad ipſum ſuppli-

Me Caesar incestam putat; qua sacra faciente, vi-
8 *cit, triumphauit.* Blandiens haec, an irridens; ex fiducia sui, an ex contemtu principis dixerit, dubium est. dixit, donec ad supplicium, nescio an in-
9 nocens, certe tanquam nocens, ducta est. Quin etiam, quum in illud subterraneum cubiculum demitteretur, haesissetque descendenti stola, vertit se ac recollegit; quumque ei carnifex manum daret, auersata est, & resiluit; foedumque contagium, quasi plane a casto puroque corpore, nouissima sanctitate

supplicium deductionem, si recte rem narrat Plutarchus in Numa p. 122 H. Steph. *αὐτὴν δὲ τὴν κολαζομένην εἰς φορεῖον ἐνθέμενοι, καὶ καταστεγάζοντες ἔξωθεν καὶ καταλαβόντες ἱμᾶσιν, ὡς μηδὲ φωνὴν ἐξάκουστον γενέσθαι κ. τ λ.* Nam lecticae si imposita fuit contectae vndique & obligatae, vt vox inde exaudiri non posset, non est, vt apophthegmata eius obseruari potuerint. Est etiam aliud in Plutarchi descriptione, quod cum Plinio pugnare videtur. Facit hic mentionem carnificis. Sed vide quid Plutarchus *ὅταν πρὸς τὸν τόπον κομισθῇ τὸ φορεῖον, οἱ μὲν ὑπηρέται τοὺς δεσμοὺς* (non ipsius Vestalis, puto, sed lora quibus lectica deuincta & occlusa fuit vndique) *ἐξέλυσαν, ὁ δὲ τῶν ἱερῶν ἔξαρχος - ἐξάγει συγκεκαλυμμένην, καὶ καθίστησιν ἐπὶ κλίμακος εἰς τὸ οἴκημα κάτω φερούσης.* Sed responsionem forte subiiciunt, quae statim sequuntur. Eἶτα *αὐτὸς μὲν ἀποτρέπεται μετὰ τῶν ἄλλων ἱερέων, τῆς δε καταβάσης ἡ δὲ κλίμαξ ἀναιρεῖται κ. τ. λ.* Videtur itaque, salua Plutarchi descriptione, carnifex (cuius etiam esse potuerunt *ὑπηρέται* modo commemorati) cui forte ingerendae telluris negotium datum fuit, retro abeunte Pontifice, illud ministerium Vestali obtulisse.

8 *nescio an innocens*) Qui Germanice sic ordinat verba, dubitat ita, vt ad negantem sententiam inclinet. Aliter Latine, quod & hic multis demonstrat Cortius, & copiose ad Fabrianum thesaurum ostensum est. *Nescio an innocens* simpliciter significat, forte innocens.

9 *quasi plane a casto*) Quid si transpositis verbis duobus legamus, *quasi a casto plane puroque corpore.* Certe *ἡ plane* ad *casto* referenda est haud dubie. Et quam frequentes sint in libris antiquis id genus transpositiones, nemo ignorat.

πολ-

ctitate reiecit; omnibusque numeris pudoris, πολ-
λὴν πρόνοιαν εἶχεν, εὐσχήμως πεσεῖν. Praeterea 10
Celer, eques Romanus, cui Cornelia obiiciebatur,
quum in comitio virgis caederetur, in hac voce per-
stiterat, *quid feci? nihil feci.* Ardebat ergo Do- 11
mitianus & crudelitatis & iniquitatis infamia. Ar-
ripit Licinianum, quod in agris suis occultasset Cor-
neliae libertam: ille ab iis, quibus erat curae, prae-
monetur, si comitium & virgas pati nollet, ad con-
fessionem confugeret, quasi ad veniam: fecit. Lo- 12
quutus est pro absente Herennius Senecio tale quid-
dam, quale est illud, κεῖται Πάτροκλος. Ait enim,
ex Aduocato nuntius factus sum. Recessit Licinianus.
Gratum hoc Domitiano, adeo quidem, vt gaudio 13
proderetur, diceretque; *Absoluit nos Licinianus.*
Adiecit etiam, *Non esse verecundiae eius instandum:*
ipsi

πολλὴν πρόνοιαν) Versus Euripidis in Hecuba. Inspiciamus totam Talthybii de vltimo actu vitae Polyxenae narrationem vers. 568 Ἡ δὲ θνήσκουσ' ὅμως Πολλὴν πρόνοιαν εἶχεν εὐσχήμως πεσεῖν Κρύπτειν θ' ἃ κρύπτειν ὄμματ' ἀρσένων χρεών. Transtulit Ouid. met. 13, 479

Tunc quoque cura fuit partes velare tegendas
Cum caderet, castique decus seruare pudoris.

De simili decoris & verecundiae in moribundis studio plura hic notauit Cortius. V. G. de Lucretia Ouid. Fast. 2, 833

Tunc quoque iam moriens, ne non procumbat honeste,
Respicit; haec etiam cura cadentis erat.

10 *in comitio*) More veteri. Liu. 22, 57 *L. Cantilius, scriba Pontificis, quos nunc minores Pontifices appellant, qui cum Floronia* (Vestalia, sub terram ad portam Collinam necata) *stuprum fecerat, a Pontifice Maximo eo vsque virgis in comitio caesus erat, vt inter verbera expiraret.*

12 κεῖται Πάτροκλος) Iliad. Σ, 20 vbi Antilochus Patrocli mortem ita narrat Achilli, Κεῖται Πάτροκλος. νέκυος δὲ δὴ ἀμφιμάχονται Γυμνοῦ· ἀτὰρ τάγε τεύχε' ἔχει κορυθαίολος Ἕκτωρ. De hoc loco Quinctil. 10, 1, 49 *Narrare vero quis breuius* (potest) *quam qui mortem nuntiat Patrocli?*

13 *non esse - instandum*) Vt

ipſi vero permiſit, ſi qua poſſet, ex rebus ſuis raperet, antequam bona publicarentur; exſilium molle,
14 velut praemium, dedit. Ex quo tamen poſtea clementia diui Neruae translatus eſt in Siciliam, vbi nunc profitetur, ſeque de fortuna praefationibus vin-
15 dicat. Vides, quam obſequenter paream tibi, qui non ſolum res vrbanas, verum etiam peregrinas tam ſedulo ſcribo, vt altius repetam. Et ſane putabam te, quia tunc abfuiſti, nihil aliud de Liciniano audiſſe, quam relegatum ob inceſtum. Summam
16 enim rerum nuntiat fama, non ordinem. Mereor, vt viciſſim, quid in oppido tuo, quid in finitimis agatur (ſolent enim notabilia quaedam incidere) perſcribas: denique quidquid voles, dummodo non minus longa epiſtola nunties. Ego non paginas tantum, ſed etiam verſus ſyllabasque numerabo. Vale.

XII. C. PLINIVS ARRIANO SVO S.

Marcellini factum laudat, qui defuncti ſcribae reſiduum ſalarium apud ſe ſubſidere noluerit.

Amas Egnatium Marcellinum, atque etiam mihi ſaepe commendas: amabis magis commenda-
2 bisque, ſi cognoueris recens eius factum. Quum in

Vt reuocatus ab exilio cauſſam dicat, aut crimen fateatur. Scilicet metuerat tyrannus ne forti defenſione Licinianus inuidiam ſibi maiorem crearet: triumphat igitur, Licinianum fuga ſua & voluntario exilio confeſſionem edidiſſe, non falſo crimine interfectam Corneliam: igitur beneficium agnoſcit ſeceſſum Liciniani, & ei praemium tribuit, molle exilium.

14 *praefationibus*) Vid. 2, 3, 1. *Proluſiones* fere appellant recentiores, item in diſputationes *ſtudiorum inſtauratione* habitas.

12, 2 ſub-

in prouinciam quaeſtor exiſſet, ſcribamque, qui ſorte
obtigerat, ante legitimum ſalarii tempus amiſiſſet,
quod acceperat ſcribae daturus, intellexit & ſtatuit
ſubſidere apud ſe non oportere. Itaque reuerſus, 3
Caeſarem, deinde, Caeſare auctore, ſenatum con-
ſuluit, quid fieri de ſalario vellet. Parua, ſed ta-
men quaeſtio. Heredes ſcribae ſibi; praefecti aera-
rio populo vindicabant. Acta cauſſa eſt: dixit he- 4
redum aduocatus, deinde populi: vterque percom-
mode. Caecilius Strabo aerario cenſuit inferendum:
Baebius Macer heredibus dandum. Obtinuit Stra-
bo. Tu lauda Marcellinum, vt ego ſtatim feci. 5
Quamuis enim abunde ſufficiat illi, quod eſt & a
principe & a ſenatu probatus; gaudebit tamen teſti-
monio tuo. Omnes enim, qui gloria famaque du- 6
cuntur, mirum in modum adſenſio & laus, a mi-
noribus etiam profecta, delectat. Te vero Mar-
cellinus ita reueretur, vt iudicio tuo plurimum tri-
buat. Accedit his, quod, ſi cognouerit factum 7
ſuum iſto vsque penetraſſe, neceſſe eſt, laudis ſuae
ſpatio, & curſu, & peregrinatione laetetur. Ete-
nim, neſcio quo pacto, vel magis homines iuuat
gloria lata, quam magna. Vale.

XIII. C. PLINIVS CORNELIO TACITO SVO S.

Municipes ſuos hortatus, vt ſcholam inſtituant, etiam tertiam ſumtus partem pollicitus; rogat Tacitum, vt praeceptores circumſpiciat.

Saluum te in vrbem veniſſe gaudeo. Veniſti au-
tem, ſi quando alias, nunc maxime mihi deſide-
ratus.

12, 2 *ſubſidere*) Explicamus ad 2, 16, 4.

7 *gloria lata quam magna*) *Lata*, quae ad multos peruaſit, vt

ratus. Ipſe pauculis adhuc diebus in Tuſculano commorabor, vt opuſculum, quod eſt in manibus,
2 abſoluam. Vereor enim, ne, ſi hanc intentionem iam in finem laxauero, aegre reſumam: interim ne quid feſtinationi meae pereat, quod ſum praeſens petiturus, hac quaſi praecurſoria epiſtola rogo. Sed prius accipe cauſſas rogandi. (deinde ipſum, quod
3 peto). Proxime quum in patria mea fui, venit ad me ſalutandum municipis mei filius praetextatus. Huic ego, *Studes?* inquam. Reſpondit, *Etiam. Vbi? Mediolani. Cur non hic?* Et pater eius, (erat enim vna, atque etiam ipſe adduxerat puerum.)
4 *Quia nullos hic praeceptores habemus. Quare nullos? Nam vehementer intererat veſtra, qui patres eſtis,* (&

vt etiam remoti locorum interuallis de nobis audiant; *magna* quae magnifica nobis facta, ſed inter paucos tribuit.

13, 1 *in Tuſculano commor.*) Nimirum *Tuſculanum* etiam praedium habuit Plinius. Vid. 5, 6, 45.

2 *in finem laxauero*) *In finem* eſt verſus finem. Quid autem ſit *laxare intentionem* dubitationem non habet, nimirum *remittere* ſiue ad tempus, ſiue in perpetuum. * Commoda igitur eſt lectio Aldi & MSS. Palatinorum. Verum eſt alia etiam non minoribus praeſidiis nixa, *in fine intermiſero*, quam pro gloſſa habuit Cellarius; alteri autem Cortius praetulit. Mihi N. L.

feſtinationi) Paullo aliter hoc nomine vtuntur Romani, quam linguae hodiernae his, quae Synonyma ei habentur. Significat enim non actum modo, quo vrgemus opus, ſed etiam ſtudium & cupiditatem mox perficiendi, aut perfectum videndi opus alterius. Sic Cicero in nobiliſſima ad Lucceium epiſtola 5, 12 vbi etiam *alacritatem* eodem modo accipit; ſic hoc in loco Plinius.

(*deinde - peto*) * Incluſa tum Medicei libri auctoritate, tum eo nomine abeſſe vult Cortius, quod putidum faciant Plinium. Τῷ δ' ἕτερον μὲν ἐγὼ δώην, ἕτερον δ' ἀπονεύσω. Rogationem ſuam quidni in duo quaſi capita tribuat, *in cauſſas rogandi*, & in *ipſum* id, *quod petit?*

3 Mediolani) Commode huc aduocat Cellarius Inſcriptionem ex Grut. p. 177, 4 qua vel vrbs vel pars eius *Nouarum Athenarum* nomine indicatur.

5 (*omnia*

(& opportune complures patres audiebant) *liberos vestros hic potissimum discere. Vbi enim aut iucundius morarentur, quam in patria; aut pudicius continerentur, quàm sub oculis parentum? aut minore sumtu, quàm domi? Quantulum est ergo, collata* 5
pecunia, conducere praeceptores? quodque nunc in habitationes, in viatica, in ea quae peregre emuntur, (omnia autem peregre emuntur) impenditis, adiicere mercedibus? Atque adeo ego, qui nondum liberos habeo, paratus sum pro republica nostra, quasi pro filia vel parente, tertiam partem eius, quod conferre vobis placebit, dare. Totum etiam polli- 6
cerer, nisi timerem, ne hoc munus meum quandoque ambitu corrumperetur, vt accidere multis in locis video, in quibus praeceptores publice conducuntur. Huic vitio vno remedio occurri potest, si parentibus 7
solis ius conducendi relinquatur, iisdemque religio recte iudicandi necessitate collationis addatur. Nam 8
qui fortasse de alieno negligentes, certe de suo diligentes erunt: dabuntque operam, ne a me pecuniam [non] nisi dignus, accipiat, si accepturus & ab ipsis erit.

5 (*omnia autem-emuntur*) Inclusa in quibusdam absunt. Sed habent optimi & plures libri.

tertiam partem eius) Considera lector prudentem Secundi liberalitatem, & quas quasi fidiculas suis municipibus adhibeat, ad extorquendam & ipsis collationem. Non pollicetur certam summam: Sed solus promittit trientem eius summae cuius reliqui municipes bessem collaturi essent. Itaque non pudorem modo bonorum virorum acuit, vt erubescant nimis parum conferre; sed ipsam quorundam maleuolentiam seruire optimo instituto cogit. Procul dubio enim erant, qui istationem interpretarentur illam Plinii promissionem, eaque vt ipsi non paruo constaret, plus quam alioqui tulisset animus, conferrent.

8 *ne a me pecun.* [*non*] *nisi dignus*) Varietatem circa hunc locum notarunt viri docti, quod

9 *erit. Proinde consentite, conspirate, maioremque animum, ex meo sumite, qui cupio esse quam plurimum, quod debeam conferre. Nihil honestius praestare liberis vestris, nihil gratius patriae potestis. Edoceantur hic, qui hic nascuntur, statimque ab infantia natale solum amare, frequentare consuescant.*
10 *Atque vtinam tam claros praeceptores inducatis, vt a finitimis oppidis studia hinc petantur! vtque nunc liberi vestri aliena in loca, ita mox alieni in hunc*
11 *locum confluant.* Haec putaui altius & quasi a fonte repetenda; quo magis scires, quam gratum mihi foret, si susciperes, quod iniungo. Iniungo autem, & pro rei magnitudine rogo, vt ex copia studiosorum, quae ad te ex admiratione ingenii tui conuenit, circumspicias praeceptores, quos solicitare possimus; sub ea tamen conditione, ne cui fidem meam obstringam. Omnia enim libera parentibus seruo. Illi iudicent, illi eligant: ego mihi curam tantum & im-
12 pendium vindico. Proinde si quis fuerit repertus, qui ingenio suo fidat, eat illuc ea lege, vt hinc nihil aliud certum, quam fiduciam suam ferat. Vale.

XIV.

quod pro *a me* habent *meam* quidam, alii *eam*, alii denique vtrumque. Sed illud nemo, quod sciam, obseruauit, negationem hic plane incongruam esse, & ad sententiam perturbandam euertendamque pertinere. Quid enim? illudne dari operam vult Secundus, *Ne non accipiat nisi dignus?* an potius, *Ne accipiat nisi dignus?* Igitur *non* illud importunum vncis certe inclusi, ne temere turbet aliquid, dum librorum praesidio quandoque eiiciatur, vel praecedens *ne* in *vt* mutetur.

14, 1 *su-*

XIV. C. PLINIVS PATERNO SVO S.

Hendecasyllabos, quorum lasciuiam excusat, indicio Paterni submittit.

Tu fortasse orationem, vt soles, & flagitas & ex-
spectas: at ergo, quasi ex aliqua peregrina deli-
cataque merce, lusus meos tibi prodo. Accipies 2
cum hac epistola hendecasyllabos nostros: quibus nos
in vehiculo, in balineo, inter coenam oblectamus
otium temporis. His iocamur, ludimus, amamus, 3
dolemus, querimur, irascimur: describimus aliquid
modo pressius, modo elatius: atque ipsa varietate
tentamus efficere, vt alia aliis, quaedam fortasse
omnibus placeant. Ex quibus tamen si nonnulla tibi 4
paullo petulantiora videbuntur, erit eruditionis tuae
cogitare, summos illos & grauissimos viros, qui ta-
lia scripserunt, non modo lasciuia rerum, sed ne ver-
bis quidem nudis abstinuisse. quae nos refugimus,
non quia seueriores (vnde enim?) sed quia timi-
diores sumus. Scimus alioqui huius opusculi illam 5
esse verissimam legem, quam Catullus expressit,

Nam castum esse decet pium poëtam
Ipsum, versiculos nihil necesse est:
Qui tunc denique habent salem & leporem,
Si sunt molliculi & parum pudici.

14, 1 *lusus meos tibi prodo*) Verum quidem est, quod hic obseruat Cortius *prodere* esse interdum simpliciter proferre, producere. Sed tamen nihil impedit, quo minus hoc potissimium verbo vsum dicamus Plinium, vti significaret, se arcana quasi sua, & non temere omnibus ostendenda, illi aperire. Hoc suadet etiam §. 6.

2 *hendecasyllabos*) De toto illo instituto suo, versiculos faciendi, agit 7, 4.

5 *Catullus*) Extant carm. 16 ad Aurelium & Furium. add. quae dicimus ad illa 4, 27. 4 *I nunc, quisquis amas.*

6 Ego quanti faciam iudicium tuum, vel ex hoc potes aeſtimare, quod malui omnia a te penſitari, quam electa laudari. Et ſane quae ſunt commodiſſima,
7 deſinunt videri, quum paria eſſe coeperunt. Praeterea ſapiens ſubtilisque lector, debet non diuerſis conferre diuerſa, ſed ſingula expendere, nec deterius alio putare, quod eſt in ſuo genere perfectum.
8 Sed quid ego plura? Nam longiore praefatione vel excuſare vel commendare ineptias, ineptiſſimum eſt. Vnum illud praedicendum videtur, cogitare me has nugas meas ita inſcribere, HENDECASSYLLABI,
9 qui titulus ſola metri lege conſtringitur. Proinde ſiue *epigrammata*, ſiue *idyllia*, ſiue *eclogas*, ſiue (vt multi) *poëmatia*, ſeu quod aliud vocare malueris, licebit voces: ego tantum *hendecaſyllabos* praeſto.
10 A ſimplicitate tua peto, vt, quod de libello meo dicturus es aliis, mihi dicas: neque eſt difficile, quod poſtulo. Nam ſi hoc opuſculum noſtrum aut potiſſimum eſſet aut ſolum, fortaſſe poſſet durum videri

6 cum paria eſſe coeper.) Cum vno tenore plura leguntur breuia carmina, aeque arguta, aeque ſalſa, gratiam amittunt omnia, vel ob id ipſum, quod nihil eminet. Haec ipſa cauſſa eſt, quod argutiis illis, quibus condiuntur epigrammata in ſeria oratione caute admodum & moderate vtendum eſt non minus quam condimentis acrioribus &c.

8 metri lege) Vndecim nimirum ſyllabarum menſurae adſtricti ſunt verſiculi; quo in genere ſunt Sapphici, Phaleuci, & Hipponactei.

9 hendecaſyllabos praeſto) Poſterior vox in bonis quibusdam libris abeſt; & poteſt intelligi ex ſuperioribus *voco*. Sed elegans etiam eſt *praeſto*, ex forenſi illa ſignificatione, q. d. ego nihil aliud promitto niſi verſiculos XI ſyllabis concluſos; Si quis v. g. *epigrammata* expectet, is ſibi imputet, ſi falſus fuerit: non mihi qui nihil promiſerim.

10 a ſimplicitate tua) Candore adulari, diſſimulare, mentiri, neſcio.

quaere

deri dicere, *quaere quod agas*: molle & humanum est, *habes, quod agas*. Vale.

XV. C. PLINIVS FVNDANO SVO S.

Futuro consuli, vt auguratur, Asinium, tanquam eius quaestorem futurum, commendat.

Si quid omnino, hoc certe iudicio facio, quod Asinium Rufum singulariter amo. Est homo eximius & bonorum amantissimus. Cur enim non me quoque inter bonos numerem? Idem Cornelium Tacitum (scis quem virum) arcta familiaritate complexus est. Proinde si vtrumque nostrum probas, 2
de Rufo quoque necesse est idem sentias, quum sit ad connectendas amicitias vel tenacissimum vinculum, morum similitudo. Sunt ei liberi plures. Nam 3
in hoc quoque functus est optimi ciuis officio, quod foecunditate vxoris large frui voluit eo saeculo, quo plerisque etiam singulos filios orbitatis praemia graues faciunt: quibus ille despectis, aui quoque nomen adsumsit. Est enim auus, & quidem ex Saturio Firmo, quem diliges vt ego, si, vt ego, propius inspexe-

quaere quod agas) Circumspice aliud scribendi genus, in quo operae pretium facias: in hoc enim laudem vix assequeris. Contra Plinio potest dici, Habes orationes, in quibus decus aliquod iam consecutus es, in his porro elabora, & spera plausum eruditum; quid tibi vis cum versiculis, quibus facilius partam gloriam effundes, quam nouam parias.

15, 1 *iudicio facio*) Non caeco impetu, amore praecurrente cognitionem: sed postquam inspexi hominem, & iudicaui amore meo dignum.

3 *orbitatis praemia*) Orbos enim captant reliqui, & infimis blanditiis testamenti honorem ab iis promereri cupiunt. Multa in orborum captatores Horatius v. g. Sat. 2, 5, 28 sqq. & Iuuenalis 4, 18 inprimis 5, 137 *Dominus tamen, & Domini Rex Si vis tu fieri nullus tibi paruulus aula Luserit Aeneas, nec filia dulcior illo.* it. 6, 3, 8

citiae meae & consulatus tui ratio contulerit: si denique precibus meis tu potissimum adiutor accesseris, cuius senatus & suffragio libentissime indulgeat, & testimonio plurimum credat. Vale.

XVI. C. PLINIVS VALERIO PAVLLINO SVO S.

Hortatur ad studium, quum sit literis adhuc honor.

Gaude meo, gaude tuo, gaude etiam publico nomine. Adhuc honor studiis durat. Proxime, quum dicturus apud centumuiros essem, adeundi mihi locus, nisi a tribunali, nisi per ipsos iudices,
2 non fuit: tanta stipatione caetera tenebantur. Ad hoc quidam ornatus adolescens, scissis tunicis, vt in frequentia solet, sola velatus toga perstitit, & quidem horis septem. Nam tamdiu dixi, magno
3 cum labore, sed maiore cum fructu. Studeamus ergo, nec desidiae nostrae praetendamus alienam. Sunt qui audiant, sunt qui legant: nos modo dignum aliquid auribus, dignum chartis elaboremus. Vale.

XVII.

dam libris, & abesse potest, iudice Cortio.

16, 2 scissis tunicis) Merito miratur Marklandus ad Stat. Sylu. 4, 9, 24 quomodo scindi tunicae potuerint, toga integra suspicaturque legendum *scissa toga, sola velatus tunica.* Huic ita satis putabat fieri posse Cortius, quod toga laxius iniecta prementibus facillime cederet, eam potuisse integram seruari, non item tunicam pressius adstrictam. Nobis videbatur ita etiam tueri licere lectionem receptam, vti dicamus, togam & robustiorem & in brachium humerosque collectam facilius vim vrgentium sustinuisse, quam tenuioris fili tunicas, quas ita colligere non licuisset. Ita nostris moribus pallio integro scindi possunt vestes aliae.

17, 1 *quod*

XVII. C. PLINIVS GALLO SVO S.

Admonitus a Gallo, Corelliae suam operam contra designatum consulem pollicetur, idque propter Corellii patris in se merita, quae praedicat.

Et admones & rogas, vt suscipiam absentis Corelliae caussam contra C. Caecilium, consulem designatum. Quod admones, gratias ago: quod rogas, queror. Admoneri enim debeo, vt sciam: rogari non debeo, vt faciam, quod mihi non facere turpissimum est. An ego tueri Corellii filiam 2
dubitem? Est quidem mihi cum isto, contra quem me aduocas, non plane familiaris, sed tamen amicitia. Accedit huc dignitas hominis, atque hic ipse, 3
cui destinatus est, honor: cuius nobis hoc maior habenda reuerentia est, quod iam illo functi sumus. Naturale est enim, vt ea, quae quis adeptus est ipse, quam amplissima existimari velit. Sed mihi cogi- 4
tanti, adfuturum me Corellii filiae, omnia ista frigida & inania videntur. Obuersatur oculis ille vir, quo neminem aetas nostra grauiorem, sanctiorem, subtiliorem denique tulit: quem ego, quum ex admiratione diligere coepissem, quod euenire contra solet, magis admiratus sum, postquam penitus in-

 spexi.

17, 1 *quod rogas, queror*) Vt ille Terentianus Chremes Andr. 3, 3, 12 *Ah ne me obsecra, Quasi hoc te orando a me impetrare oporteat.* Pluscula ex hoc genere sunt apud Ciceronem, quibus indicatur, in vera amicitia non opus esse precibus ad hoc vt alter alterius commoda procuret; indicato tantum opus esse, & monitu, vt sciatur, qua ratione consuli illi queat.

2 *Corellii filiam*) De quo 1, 12. & 3, 3 quae ad ipsam Corelliam scripta est.

non plane familiaris) Lectio elegans & vera a Cortio e MSS. prolata. *Non plane familiaris* amicitia, *sed amicitia tamen.* Consueta Plinio ellipsis. Etiam reliqua, in quibus a Cellariana editione hic disceditur, Cortii debentur diligentiae.

4 *quod euenire contra sol.*) Pleni-

5 ſpexi. Inſpexi enim penitus: nihil a me ille ſecre-
tum, non ioculare, non ſerium, non triſte, non
6 laetum. Adoleſcentulus eram, & iam mihi ab illo
honor, atque etiam (audebo dicere) reuerentia, vt
aequali, habebatur. Ille meus in petendis honori-
bus ſuffragator & teſtis; ille in inchoandis deductor &
comes; ille in gerendis conſiliator & rector; ille
denique in omnibus officiis noſtris, quanquam &
imbecillus & ſenior, quaſi iuuenis & validus con-
7 ſpiciebatur. Quantum ille famae meae domi, quan-
tum in publico, quantum etiam apud principem ad-
8 ſtruxit? Nam quum forte de bonis iuuenibus apud
Neruam imperatorem ſermo incidiſſet & plerique
me laudibus ferrent, paulliſper ſe intra ſilentium te-
nuit, quod illi plurimum auctoritatis addebat; de-
inde grauitate, quam noras, *Neceſſe eſt*, inquit,
parcius laudem Secundum, quia nihil niſi ex conſi-
9 *lio meo facit.* Qua voce tribuit mihi, quantum pe-
tere voto immodicum erat: nihil me facere non ſa-
pientiſſime, quum omnia ex conſilio ſapientiſſimi
viri facerem. Quin etiam moriens, filiae ſuae, (vt
ipſa ſolet praedicare) *Multos quidem amicos*, inquit,
tibi in longiore vita paraui, praecipuos tamen, Se-
10 *cundum & Cornutum.* Quod dum recordor, in-
telligo mihi laborandum, ne qua parte videar hanc
11 de me fiduciam prouidentiſſimi viri deſtituiſſe. Qua-
re ego vero Corelliae adero promtiſſime; nec ſubi-
re

Plerique enim extra nitent, introrſum turpes; quo magis noueris, eo magis contemnendi. Hinc illud quod minuit praeſentia famam, quod pauca adeo beata coniugia.

11 quare ego vero) Vid. de hac compoſitione ad 3, 8, 4.

vt

re offenſas recuſabo: quanquam non ſolum veniam me, verum etiam laudem apud iſtum ipſum, a quo, vt ais, noua lis fortaſſe, vt feminae, intenditur, arbitror conſequuturum, ſi haec eadem in actione, latius ſcilicet & vberius, quam epiſtolarum anguſtiae ſinunt, contigerit mihi vel in excuſationem, vel etiam in commendationem meam dicere. Vale.

XVIII. C. PLINIVS ANTONINO SVO S.

Antonini epigrammata Graeca laudat, ex quibus Latine ſe, ſed impari ſucceſſu, conuertiſſe dicit.

Quemadmodum magis approbare tibi poſſum, quantopere mirer epigrammata tua Graeca, quam quod quaedam aemulari Latine & exprimere tentaui? In deterius quidem. Accidit hoc primum imbecillitate ingenii mei, deinde inopia, vel potius,
vt Lucretius ait, egeſtate patrii ſermonis. Quod ſi 2
haec, quae ſunt & Latina, & mea, habere tibi aliquid venuſtatis videbuntur, quantum putas ineſſe eis gratiae, quae & a te, & Graece, proferuntur? Vale.

XIX.

vt feminae) Scio quas interpretationes admittat ἡ *vt*. Poteſt intelligi, *tanquam feminae*, quae conſilii inops ſit. Verum hoc prudentiae aduerſarii repugnat & honeſtati, quam non negat illi hoc ipſo loco Plinius. Poteſt intelligi de iuribus & priuilegiis mulierum, & hoc malim. * Sed vide tamen, an non commodius ſit, ſi addicant quandoque libri, legere ſimpliciter, *nam lis fortaſſe* huic *feminae intenditur*.

18 Antonino) Conf. ſupra 4, 3.

1 vt Lucretius ait) V. g. de *homoeomeria* Anaxagorae 1, 832 *Quam Graeci memorant, nec noſtra dicere lingua Concedit nobis patrii ſermonis egeſtas*. Add. 1, 140. Eſt autem *egeſtas* amplius quiddam & grauius, quam *paupertas*.

XIX. C. PLINIVS HISPVLLAE SVAE S.

Vxoris ingenium & mores, soceri sorori, quae educauerat, mirifice laudat & gratias agit.

Quum sis pietatis exemplum, fratremque optimum, & amantissimum tui, pari caritate dilexeris, filiamque eius, vt tuam, diligas, nec tantum amitae ejus, verum etiam patris amissi adfectum
repraesentes; non dubito, maximo tibi gaudio fore, quum cognoueris, dignam patre, dignam te,
2 dignam auo euadere. Summum est acumen, summa frugalitas: amat me, quod castitatis indicium est. Accedit his studium literarum, quod ex mei caritate con-
3 cepit. Meos libellos habet, lectitat, ediscit etiam. Qua illa
solicitudine, quum videor acturus, quanto, quum egi,
gaudio adficitur? Disponit, qui nuntient sibi, quem
adsensum, quos clamores excitarim, quem euentum iudicii tulerim. Eadem, si quando recito, in
proximo, discreta velo, sedet, laudesque nostras
4 auidissimis auribus excipit. Versus quidem meos
cantat formatque cithara, non artifice aliquo docen-
5 te, sed amore, qui magister est optimus. His ex
caussis in spem certissimam adducor, perpetuam
nobis maioremque in dies futuram esse concordiam.
Non enim aetatem meam, aut corpus, quae paul-
6 latim occidunt ac senescunt, sed gloriam diligit. Nec
aliud

19 Hispullae) Corellii, de quo 1, 12 & 3, 3 itemque 4, 17 viduae.

1 fratrem optimum) Patrem Calpurniae secundae coniugis Plinii nostri ante patrem suum Fabatum, quod vel ex hac epistola verbisque quae tractamus apparet, defunctum.

3 quos clamores) Plausus vid. 4, 5, 1.

20, 3 ama-

aliud decet tuis manibus educatam, tuis praeceptis institutam: quae nihil in contubernio tuo viderit, nisi sanctum honestumque: quae denique amare me ex tua praedicatione consueuerit. Nam quum ma- 7
trem meam parentis loco venerarere; me quoque a pueritia statim formare, laudare, talemque, qualis nunc vxori meae videor, ominari solebas. Cer- 8
tatim ergo tibi gratias agimus: ego, quod illam mihi: illa, quod me sibi dederis, quasi inuicem elegeris. Vale.

XX. C. PLINIVS MAXIMO SVO S.

De libris Maximi cum laude eorundem iudicat.

Quid senserim de singulis libris tuis, notum tibi, vt quemque perlegeram, feci. Accipe nunc, quid de vniuersis generaliter iudicem. Est opus 2
pulchrum, validum, acre, sublime, varium, elegans, purum, figuratum, spatiosum etiam, & cum magna tua laude diffusum. In quo tu ingenii simul dolorisque velis latissime vectus es, & horum vtrumque inuicem adiumento fuit. Nam dolori sublimi- 3
tatem & magnificentiam ingenium; ingenio vim & amaritudinem dolor addidit. Vale.

XXI. C. PLINIVS VELIO CEREALI SVO S.

Heluidias sorores, a partu exstinctas, deflet.

Tristem & acerbum casum Heluidiarum sororum! Vtraque a partu, vtraque filiam enixa decessit. Adsi-

20, 3 *amaritudinem*) Quam δριμύτητα vocant Graeci, acrimoniam vehementem ac mordacem, quae ad iram, inuidiam, reprehensionem, seueritatem, pertinet.

21, 1 *Heluidiarum*) De quarum patre & actione librisque,

2 Adficior dolore, nec tamen ſupra modum doleo. Ita mihi luctuoſum videtur, quod puellas honeſtiſſimas in flore primo foecunditas abſtulit. Angor infantium ſorte, quae ſunt parentibus ſtatim, & dum naſcuntur, orbatae. Angor optimorum maritorum,
3 angor etiam meo nomine. Nam patrem illarum defunctum quoque perſeuerantiſſime diligo, vt actione mea, librisque teſtatum eſt, cui nunc vnus ex tribus liberis ſupereſt, domumque, pluribus adminiculis paullo ante fundatam, deſolatus fulcit ac
4 ſuſtinet. Magno tamen fomento dolor meus adquieſcet, ſi hunc ſaltem fortem & incolumem, paremque illi patri, illi auo fortuna ſeruauerit. Cuius ego pro ſalute, pro moribus, hoc ſum magis anxi-
5 us: quod vnicus factus eſt. Noſti in amore mollitiem animi mei, noſti metus. Quo minus te mirari oportebit, quod plurimum timeam, de quo plurimum ſpero. Vale.

XXII. C. PLINIVS SEMPRONIO RVFO SVO S.

Iunii Maurici grauiter & fortiter dicta.

Interfui principis optimi cognitioni, in conſilium adſumtus. Gymnicus agon apud Viennenſes, ex cuiusdam teſtamento, celebrabatur. Hunc Trebonius Rufinus, vir egregius nobisque amicus, in duumuiratu ſuo tollendum abolendumque curauit.
2 Negabatur ex auctoritate publica feciſſe. Egit ipſe cauſſam non minus feliciter quam diſerte. Commen-

que, quos deinde ſ. 3 commemorat, agit infra 9, 13.

22. 1 *in duumuiratu*) *Duumuiros* in coloniis & municipiis eo loco fuiſſe inter decuriones, quo in Senatu Romano Conſules, notum. Laudarunt iam hic viri docti Sigonium de iure Ital. 3, 4.

mendabat actionem, quod tanquam homo Romanus & bonus ciuis in negotio suo mature & grauiter loquebatur. Quum sententiae perrogarentur, dixit 3
Iunius Mauricus (quo viro nihil firmius, nihil verius) non esse restituendum Viennensibus agona: adiecit, *vellem etiam Romae tolli posset.* Constanter, inquis, & fortiter. Quidni? Sed hoc Maurico no- 4
uum non est. Idem apud Neruam imperatorem non minus fortiter. Coenabat Nerua cum paucis. Veiento proximus, atque etiam in sinu recumbebat. Dixi omnia, quum hominem nominaui. Incidit 5
sermo de Catullo Messalino, qui, luminibus orbatus, ingenio saeuo mala caecitatis addiderat: non verebatur, non erubescebat, non miserebatur: quo saepius a Domitiano non secus ac tela, quae & ipsa caeca & improuida feruntur, in optimum quemque con-

3 *vellem etiam Romae*) Viri graues semper ludos publicos, otii, luxuriae, libidinum officinas vel contemserunt vel reprehenderunt: Christiani etiam detestati sunt, ac *daemonum malorum consistoria* dixere.

5 *dixi omnia*) Satis tibi iam descripsi hominem, cum nominaui. Impotentem adulatorem & gratia principis abutentem colligas ex Iuuenalis 3, 185 & 6, 113. Cum Catullo Messalino iungit 4, 113 vbi Senatum Domitiani recenset de magno pisce conuocatum. *Et cum mortifero prudens Veiento Catullo, qui mox Coecus, adulator* ab eo vocatur. Dicit deinde talem sententiam Veiento, vnde inter principes adulatores fuisse intelliges.

Catullo Messalino) De quo modo ex Iuuenali. Vnde probari possit, esse eum ipsum Catullum, cuius Cyrenaicae praefecti crudelitatem in Iudaeos, & miserum vitae exitum enarrat Iosephus de B. Iud. 7. extr. nescio. Ingenium quidem conuenit, nec repugnant tempora. Inter dedecora saeculi Domitiani refert etiam Messallinum Tac. Agric. c. 45.

mala caecitatis) Non physica vt distinguunt hodie, sed moralia, quae statim sequuntur, quod non erubesceret &c. Iuuenalis aliter, sed amare non minus de eodem homine 4, 113 *Qui nunquam visae flagrabat amore puellae.*

6 110-

6 contorquebatur. De eius nequitia sanguinariisque sententiis in commune omnes super coenam loquebantur, cum ipse imperator, *Quid putamus passurum fuisse, si viueret?* & Mauricus, *nobiscum coe-*
7 *naret.* Longius abii, libens tamen. Placuit agona tolli, qui mores Viennensium infecerat, vt noster hic omnium. Nam Viennensium vitia intra ipsos residunt, nostra late vagantur: vtque in corporibus, sic in imperio, grauissimus est morbus, qui a capite diffunditur. Vale.

XXIII. C. PLINIVS POMPONIO BASSO SVO S.

***Laudat Pomponium**, sapienter otio in senectute vsum: sibique similem aliquando quietem optat.*

Magnam cepi voluptatem, quum ex communibus amicis cognoui, te, vt sapientia tua dignum est, & disponere otium & ferre, habitare amoenissime, & nunc terra, nunc mari corpus agitare; multum disputare, multum audire, multum lectitare; quumque plurimum scias, quotidie tamen
2 aliquid addiscere. Ita senescere oportet virum, qui magistratus amplissimos gesserit, exercitus rexerit, totumque se reipublicae, quamdiu decebat, obtule-
3 rit. Nam & prima vitae tempora & media patriae, extrema nobis impertire debemus, vt ipsae leges monent;

6 nobiscum coenaret) Amarissima vox, qua lenitatem aut lentitudinem potius & ἀοργησίαν Neruae obiicit Mauricus. *Nobiscum coenaret*, inquit, non minus quam Veiento ille socius scelerum, in tuo, Caesar, sinu recumbit.

23, 3 ma-

nent, quae maiorem annis LX otio reddunt. Quan- 4
do *mihi* licebit? quando per aetatem honeſtum erit
imitari iſtud pulcherrimae quietis exemplum? quan-
do ſeceſſus mei non deſidiae nomen, ſed tranquilli-
tatis accipient? Vale.

XXIV. C. PLINIVS VALENTI SVO S.

Fragilitatis humanae admonetur, quum nullos in quadruplici iudicio, quos iuuenis in eodem habuerat, ſocios vidiſſet.

Proxime quum apud centumuiros in quadruplici
iudicio dixiſſem, ſubiit recordatio, egiſſe me
iuuenem aeque in quadruplici. Proceſſit animus, 2
vt ſolet, longius: coepi reputare, quos in hoc iu-
dicio, quos in illo ſocios laboris habuiſſem. Solus
eram, qui in vtroque dixiſſem: tantas conuerſio-
nes aut fragilitas mortalitatis, aut fortunae mobili-
tas facit. Quidam ex iis, qui tunc egerant, deceſ- 3
ſerunt; exſulant alii; huic aetas & valetudo ſilentium
ſuaſit; hic ſponte beatiſſimo otio fruitur; alius ex-
ercitum regit; illum ciuilibus officiis principis ami-
citia

23, 3 *maiorem annis LX*) Sen. de breuit. vitae c. 20 *Lex a ſexageſimo anno ſenatorem non citat.* Sed Seneca pater controu. 1, 8 *Senator poſt ſexageſimum & quintum annum in curiam venire nec cogitur nec vetatur.* Diuerſaene leges ſunt, an interdum rotundo numero vtuntur ſcriptores, an numeri corrupti? Obſeruat certe Cortius, in optimis Plinii Codicibus numerum plane abeſſe. Videndi, ad priorem locum Senecae Lipſius; ad alterum, qui in primis copioſus eſt, Schottus, qui etiam de *ſenibus depontanis* h. e. de ponte comitiorum poſt LX annum deiiciendis, diſputat.

4 *quando mihi licebit*) Vid. 3, 1, 12.

24, 1 *in quadruplici iud.*) Vid. 1, 18, 3. Caeterum non puto commode abeſſe haec verba in MSS. a Cortio laudatis, propter verba, quae ſequuntur, *atque in quadruplici.*

4 citia exemit. Circa nos ipsos quam multa mutata sunt? Studiis processimus: studiis periclitati sumus: rursus-
5 que processimus. Profuerunt nobis bonorum amicitiae, & obfuerunt, iterumque prosunt. Si computes annos, exiguum tempus: si vices rerum, aeuum putes.
6 Quod potest esse documento, NIHIL desperare, nulli rei fidere, quum videamus tot varietates tam
7 volubili orbe circumagi. Mihi autem familiare est, omnes cogitationes meas tecum communicare, iisdemque te vel praeceptis vel exemplis monere, quibus ipse me moneo: quae ratio huius epistolae fuit. Vale.

XXV. C. PLINIVS MESSIO MAXIMO SVO S.

Narrat euenisse, quod de tabellaria lege praedixerat: & in scurriliter ludentes inuehitur.

Scripseram tibi, verendum esse, ne ex tacitis suffragiis vitium aliquod existeret: factum est. proximis comitiis in quibusdam tabellis multa iocularia, atque etiam foeda dictu; in vna vero pro candidatorum nominibus, suffragatorum nomina inuenta
2 sunt. Excanduit senatus, magnoque clamore ei, qui scripsisset, *iratum principem* est comprecatus. Ille tamen fefellit, & latuit, fortasse etiam inter in-
3 dignantes fuit. Quid hunc putamus domi facere, qui in tanta re, tam serio tempore, tam scurriliter ludat?

4 *studiis periclitati sumus*) sub Domitiano bonos quacunque arte suspectos habente. Breuiter complectitur cursum illum suum Paneg. 95, 4.

25, 1 *scripseram tibi*) supra 3, 20.

2 *iratum principem*) Vti contra *propitium principem* comprecabantur. vid. 6, 5, 5.

4 demi-

ludat? qui denique omnino in ſenatu dicax & vrba-
nus & bellus eſt? Tantum licentiae prauis ingeniis 4
adiicit illa fiducia, *quis enim ſciet?* Popoſcit tabel-
las, ſtilum accepit, demiſit caput, neminem vere-
tur, ſe contemnit. Inde iſta ludibria, ſcena & pul-
pito digna. Quo te vertas? quae remedia conqui- 5
ras? vbique vitia remediis fortiora: ἀλλὰ ταῦτα
τῶν ὑπὲρ ἡμᾶς. ἄλλῳ μελήσει, cui multum quoti-
die vigiliarum, multum laboris adiicit haec noſtra
iners, ſed tamen effrenata petulantia. Vale.

XXVI. C. PLINIVS NEPOTI SVO S.

Pollicetur, libellos ſe emendaturum eſſe, etiam alios additurum.

Petis, vt libellos meos, quos ſtudioſiſſime compa-
raſti, recognoſcendos emendandosque curem.
faciam. Quid enim ſuſcipere libentius debeo, te
praeſertim exigente? Nam quum vir grauiſſimus, 2
doctiſſimus, diſertiſſimus, ſuper haec occupatiſſi-
mus, maximae prouinciae praefuturus, tanti putes
ſcripta noſtra circumferre tecum; quanto opere mi-
hi prouidendum eſt, ne haec pars ſarcinarum, tan-
quam ſuperuacua offendat? Adnitar ergo primum, 3

4 *demiſit caput*) ſcribendi cauſſa, in ſinum veſtis, quo facto non ita facile apparet, ſi conſcientia ruborem illi exprimat. * Itaque non multum tribuo coniecturae meae, qua putabam, forte ſcriptum fuiſſe *demiſit tabul.* id eſt, *tabulam* ſuffragii, in ſitulam.

5 ἀλλὰ ταῦτα) Non recte diſtinxerunt nuperi editores, neque melius interpretati ſunt iſta, *ſed haec alii eorum, qui ſupra nos, erunt curae.* Debebant ita. *Sed haec ſupra nos: alii curae erunt*, nimirum Traiano, optimo principi, *cui multum quotidie vigiliarum* &c. Adiungenda enim haec propoſitio, nec vt adhuc factum interpuncto a Graecis ſeparanda.

vt comites istos quam commodissimos habeas: deinde vt reuersus inuenias, quos istis addere velis. Neque enim mediocriter me ad noua opera tu lector hortaris. Vale.

XXVII. C. PLINIVS FALCONI SVO S.

Commendat Augurini poemata, occasione eorum, quae in laudem suam scripserat.

Tertius dies est, quod audiui recitantem Sentium Augurinum cum summa mea voluptate, immo etiam admiratione. poëmatia appellat. multa tenuiter, multa sublimiter, multa venuste, multa te-
2 nere, multa dulciter, multa cum bile. Aliquot annis, puto, nihil generis eiusdem absolutius scriptum, nisi forte me fallit aut amor eius, aut quod me ipsum
3 laudibus euexit. Nam lemma sibi sumsit, quod ego interdum versibus ludo. Atque adeo iudicii mei te iudicem faciam, si mihi ex hoc ipso lemmate secundus versus occurrerit. Nam ceteros teneo, & iam explicui.

4 *Canto carmina versibus minutis,*
His, olim quibus & meus Catullus,
Et Caluus, veteresque. Sed quid ad me?
Vnus Plinius est mihi priores.

Mauult

27, 3 *lemma sibi sumsit*) Paregmenon esset, si Graece locutus esset: λῆμμα enim *sumtio* est. Intelligit nempe argumentum s. materiam, quam quis sibi sumit. Vnde inscripta paucis vel singulis adeo verbis argumenta *lemmata* & ipsa dicuntur. Mox *lemma* pro carmine posuit, vt scilicet *argumentum* pro narratione vel pictura.

4 *est mihi priores*) Vt deinde, *Ille o Plinius ille quot Catones!* Est mihi instar multorum Catonum, instar antiquorum omnium. Hi enim Plinio sunt *priores* v. g. 3, 4, 5. Neque singula-

Mauult versiculos, foro relicto.
Et quaerit, quod amet, putatque amari,
Ille o Plinius, ille quot Catones!
I nunc, quisquis amas, amare noli.

Vides, quam acuta omnia, quam apta, quam expressa? 5 Ad hunc gustum totum librum repromitto; quem tibi, vt primum publicauerit, exhibebo. Interim ama iuuenem & temporibus nostris gratulare pro ingenio tali;

gularis *est* offendere quemquam debet. Multa ex eo genere se contulisse ait Cortius ad illud Lucani 3, 108 *Omnia Caesar erat.* Et satis incommodo nostro illis thesauris perpetuo forte carebimus.

putatque amari) Sensus plane idem est siue legas, *putat amari* se Plinius, siue paullo altius repetita constructione, *Quaerit quod amet, & quod putat* mutuo se *amare*, quod placet Cortio. Nisi quod sic melius legeretur *putet*, & quod obscura est nihilo minus constructio. Reliqua in hoc epigrammate s. lemmate dedimus ad mentem Heinsii, & qui illum laudat Cortii, h. e. ex auctoritate MSSorum.

I nunc, quisquis) Si figuram demas, hoc dicit, Post Plinium auctorem mollium & amatoriorum versiculorum, pudere neminem eius rei debet. *Amas* enim & *amare* non ad rem ipsam, sed ad versiculos pertinere, res loquitur. Inter egregia enim humanae stultitiae specimina illud referas non postremum, quod licet multis verbis, lacrumis etiam & Deorum inuocationibus atque sacramentis interpositis, ea de se praedicare poetis, quae si fecisse eos alius arguat, calumniatorem dicant & inimicum machinis omnibus repellendum.

Nam castum esse decet pium poetam
Ipsum; versiculos, nihil necesse est.

vid. noster 4, 14, 4 sq. & 5, 3 int. Sic Vara Vibiam sequitur, Secundus Catullum, hunc Augurinus; hos quasi re bene gesta, & sub magnis auspiciis sexcenti minuti musarum stupratores, qui meminisse debebant illius quod est apud Quinctilianum 10, 1, 100 vbi tales ait *mores suos fateri.*

5 *Ad hunc gustum*) Opportune laudauit huc Cortius Senec. de clem. 1, 1 *Principatus tuus ad anni gustum exigitur:* quem ad modum Gronouius hoc nostro ad Senecam vsus fuerat. *Gustus* est specimen quod a venditore rerum esculentarum poculentarumue emtori offertur. *Repromitto.*

Spurin-

tali, quod ille moribus adornat. Viuit cum Spurinna, viuit cum Antonino: quorum alteri adfinis,
6 vtrique contubernalis eſt. Poſſis ex hoc facere coniecturam, quam ſit emendatus adoleſcens, qui a grauiſſimis ſenibus ſic amatur. Eſt enim illud veriſſimum

γιγνώσκων, ὅτι,
Τοιοῦτός ἐστιν ἕκαστος, οἷσπερ ἥδεται ξυνών.

Vale.

XXVIII. C. PLINIVS SEVERO SVO S.

Cornelii Nepotis & T. Caſſii imagines pro Herennii bibliotheca fieri poſtulat.

Herennius Seuerus, vir doctiſſimus, magni aeſtimat in bibliotheca ſua ponere imagines municipum tuorum, Cornelii Nepotis & Titi Caſſii: petitque,

Spurinna) De quo 3, 1: de Antonino 4, 3.

6 γιγνώσκον, ὅτι) * Mihi non fit veriſimile ita, vt hic expreſſus eſt, laudatum a Plinio Euripidis locum. Certe illud γιγνώσκων non apparet, quomodo vſurpare potuerit. Cohaeret enim ſententia, quam ex Barneſianis fragmentis, Phoenice, verſ. 9 (ex Aeſchine in Timarchum pag. 191 edit. 1607 f.) proponemus, hoc modo,

"Οστις δ' ὁμιλῶν ἥδεται κακοῖς ἀνήρ,
Ου πώποτ' ἠρώτησα, γινώσκων, ὅτι
Τοιοῦτός ἐστιν, οἷσπερ ἥδεται ξυνών.

Negat ſe inquirendum vltra putaſſe in mores eius viri, qui prauorum conſortio delectaretur, *quod ſciret*, talem eſſe, quales ſint, quorum ſocietate gaudeat. Quomodo, quaeſo vos, illud γινώσκων ad Plinii ſententiam pertinet? Quantum ſibi in Graeca licere putauerint librarii & Critici, conſtat. Itaque putauerim ita dediſſe Plinium Τοιοῦτός ἐστιν ἕκαστος, οἷσπερ ἥδεται ξυνών. Vocem ἕκαστος habent libri quidam: eiecerunt, puto, qui apud Aeſchinem abeſſe, & in metro redundare, viderent.

28, 1 T. Caſſii) Circa nomen & patriam huius Caſſii nihil conſtitui poteſt. Coniecturas dabunt Cellarius & Cortius.

3 diffi-

titque, ſi ſunt iſthic, vt eſſe credibile eſt, exſcribendas pingendasque delegem. Quam curam tibi po- 2
tiſſimum iniungo: primum, quia deſideriis meis amiciſſime obſequeris: deinde, tibi ſtudiorum ſumma reuerentia, ſummus amor ſtudioſorum: poſtremo, quod patriam tuam, omnesque qui nomen eius auxerunt, vt patriam ipſam, veneraris & diligis.
Peto autem, vt pictorem quam diligentiſſimum ad- 3
ſumas. Nam cum eſt arduum ſimilitudinem effingere ex vero, tum longe difficillima eſt imitationis imitatio. A qua, rogo, vt artificem, quem elegeris, ne in melius quidem, ſinas aberrare. Vale.

XXIX. C. PLINIVS ROMANO SVO S.

Voconium Romanum monet, vt ad iudicandum veniat, ne multam committat.

Eia tu, quum proxime res agentur, quoquo modo ad iudicandum veni. Nihil eſt, quod in dextram aurem fiducia mei dormias: non impune
ceſſatur. Ecce, Licinius Nepos, praetor, acer & 2
fortis vir, multam dixit etiam ſenatori. Egit ille in ſenatu cauſſam ſuam: egit autem ſic, vt deprecaretur. Remiſſa eſt multa: ſed timuit, ſed rogauit,
ſed opus venia fuit. Dices, Non omnes praetores 3
tam ſeueri. Falleris. Nam vel inſtituere vel reducere eiusmodi exemplum, non niſi ſeueri: inſti-

M 4 tutum,

3 *difficill. imitationis imit.*) Dum acumen quaerit Secundus noſter, verum, puto, deſerit. Noui ego mediocres pictores, qui magnorum pictorum opera ſatis felici penicillo imitentur, ſimilitudinem certe vultuum ita adſequantur, vt nihil deſiderare poſſis; naturam, quod illi magni homines potuere, conſequi, & ex animali exemplo in mutam tabellam transferre vel item non poſſint. Et nota ſunt pictorum tirocinia.

30, 1 al-

tutum, reductumue exercere, etiam lenissimi possunt. Vale.

XXX. C. PLINIVS LICINIO SVO S.

Miram naturam fontis in Comensi agro narrat, cuius caussam & ipse inquirit, & inquirendum commendat.

Attuli tibi ex patria mea pro munusculo quaestionem, altissima ista eruditione dignissimam.
2 Fons oritur in monte, per saxa decurrit, excipitur coenatiuncula manu facta: ibi paullulum retentus in Larium lacum decidit. Huius mira natura: ter in die, statis auctibus ac diminutionibus, crescit de-
3 crescitque. Cernitur id palam, & cum summa voluptate deprehenditur. Iuxta recumbis & vesceris: atque etiam ex ipso fonte (nam est frigidissimus) potas: interim ille certis dimensisque momentis vel
4 subtrahitur vel adsurgit. Annulum, seu quid aliud, ponis in sicco, adluitur sensim, ac nouissime operitur: detegitur rursus paullatimque deseritur: si diutius obserues, vtrumque iterum ac tertio videas.
5 Spiritusne aliquis occultior os fontis & fauces modo laxat, modo includit, prout illatus occurrit, aut
6 decessit expulsus? Quod in ampullis ceterisque generis

30, 1 *altissima ista erud.*) * Non habent quidam libri pronomen *ista*. Concedo. Non posuit Plinius. non pugnauerim. Non habet quod agat *ista*. immo habet, significat enim eruditionem eius, ad quem scribitur, non minus quam si posuisset Plinius, *altissima eruditione tua dignissimam*. Nisi forte otiosum putamus in illo Cic. Phil. 2, 25 *Tu istis faucibus, istis lateribus, ista gladiatoria totius corporis firmitate, tantum vini exhauseras.*

5 *Spiritus aliquis occult.*) Hic ventus esset, cuius ira stati & temporum vices seruantis rationes reddere non facilius est, quam ipsius fluxus & refluxus.

7 quae

ris eiusdem videmus accidere, quibus non hians, nec
ſtatim patens exitus. Nam illa quoque, quamquam
prona & vergentia, per quasdam obluctantis animae
moras crebris quaſi ſingultibus ſiſtunt, quod effun-
dunt. An quae Oceano natura, fonti quoque? qua- 7
que ille ratione aut impellitur aut reſorbetur, hac
modicus hic humor vicibus alternis ſupprimitur vel
egeritur? An vt flumina, quae in mare deferuntur, 8
aduerſantibus ventis, obuioque aeſtu retorquentur,
ita eſt aliquid, quod huius fontis excurſum [per mo-
menta] repercutiat? An latentibus venis certa men- 9
ſura, quae dum colligit quod exhauſerat, minor ri-
uus eſt & pigrior: quum collegit, agilior maiorque
profertur? An, neſcio quod, libramentum abditum 10
& coecum, quod quum exinanitum eſt, ſuſcitat &

M 5 elicit

7 quae Oceano natura) Obſcurum, quid hic ſit *natura?* Dixeris aliquid, ſi ponas per occultos meatus & quaſi cuniculos commeare ex ipſo Oceano aquas. Sed deinde docendum etiam fuerit, quomodo ſalſus non ſit fons ille. Dicere forte poſſis effluentem in mare riuum ſubterraneum ab aeſtu retineri, vt redundet circa fontem, quale quid in Albi, vt hoc vtamur, ſentiunt Hamburgenſes. Et fateor hanc rationem, a qua non multum abludit ea, quae ſequitur, maxime mihi arridere, ſi caetera conueniant nimirum.

8 [per momenta]) * Abſunt quidem haec verba a bonis quibusdam libris: ſed cum nulla cauſſa vel occaſio fuerit inſerendi, omittendi plures; malim ea ſeruari.

9 latentibus venis) Hic iterum quaerendum ſupererit, cur venae per interualla impleant menſuram & depleant, cur non potius quantum ſupra menſuram adfluit, tantundem redundet iisdem portionibus.

10 libramentum) Hic non intelligo illud, quod in diſciplina aquaeductuum proprie *libramentum* vocatur, nimirum, definiente Illuſtriſſimo Poleno ad Frontinum p. 25,19, menſura decliuitatis plani ſupra quod aqua ducitur: ſed machinationem ei ſimilem quam in *clauſtris aquarum* quae vocant, ſiue catarractis videmus, vbi, pro ſtructurae diuerſitate, adfluens aqua

elicit fontem: quum repletum, moratur & strangu-
11 lat? Scrutare tu caussas (potes enim) quae tantum miraculum efficiunt. Mihi abunde est, si satis expressi, quod efficitur. Vale.

aqua sibi viam vel praecludit vel aperit. *Libramentum* ad versatilem quamcunque machinam referri posse, tum coniugata nominis ostendunt, tum locus Plinii maioris de theatro Scauri 36, 15 s. 24 vbi *theatra duo* memorat *e ligno, cardinum singulorum versatili suspensa libramento.* Alia illa quaestio est, An commode commentus sit Plinius tale in natura huius fontis libramentum? de quo equidem vehementer dubito.

LIBER V.

I. C. PLINIVS SEVERO SVO S.

Narrat, quae, heres Gratillae factus, cum filio eius exheredato egerit.

Legatum mihi obuenit modicum, ſed ampliſſimo gratius. Cur ampliſſimo gratius? Pomponia Gratilla, exheredato filio Aſſudio Curiano, heredem reliquerat me: dederat coheredes Sertorium Seuerum, praetorium virum, aliosque equites Romanos ſplendidos. Curianus filius orabat, vt ſibi donarem 2
portionem meam, ſeque praeiudicio iuuarem: eandem tacita conuentione ſaluam mihi pollicebatur. Reſpondebam; non conuenire moribus meis aliud 3
palam, aliud agere ſecreto. Praeterea: Non eſſe ſatis honeſtum dare & locupleti & orbo: in ſumma, non profuturum ei, ſi donaſſem: profuturum, ſi ceſſiſſem: eſſe autem me paratum cedere, ſi inique exheredatum mihi liqueret. Ad hoc ille, *Rogo co-* 4
gnoſcas. Cunctatus paullum, *Faciam*, inquam: *neque enim video, cur ipſe me minorem putem, quam tibi*

1, 1 *Cur ampliſſ. gratius*) *Plinianum eſſe, ita per interrogationem repetere dicta oſtendit Cortius ex 3, 9, 2. 6, 2, 1 & 23, 1 itemque 29, 2. Igitur ſeruanda Plinio interrogatio, licet in quibusdam libris deſideretur.

2 *praeiudicio*) eo de moribus ipſius, & pietate in primis, iudicio, quod alii deinde ſequerentur?

3 *locupleti & orbo*) quem proinde non ſubleuare donatione, cum ſit diues; ſed captare, quod liberos non haberet, viderer. Vid. ad 4, 15, 3.

mihi liqueret) Iudiciale verbum, de certa ſcientia. Itaque ſtatim Curianus ipſum iudicem conſtituit, & *vt cognoſcat*, petit.

4 *minorem*) Minori magnitudine animi & conſtantia praeditum, vt non poſſim vel contra meam vtilitatem te immerentem pronuntiare; vel inuidiam

tibi videor. Sed iam nunc memento, non defuturam mihi conſtantiam, ſi ita fides duxerit, ſecundum
5 *matrem tuam pronuntiandi. Vt voles*, ait: *voles enim, quod aequiſſimum.* Adhibui in conſilium duos, quos tunc ciuitas noſtra ſpectatiſſimos habuit, Corellium & Frontinum. His circumdatus in cu-
6 biculo meo ſedi. Dixit Curianus, quae pro ſe putabat. Reſpondi paucis ego (neque enim aderat alius, qui defunctae pudorem tueretur,) deinde ſeceſſi, & ex conſilii ſententia, *Videtur*, inquam, *Curiane, mater tua iuſtas habuiſſe cauſſas iraſcendi tibi.* Poſt hoc ille cum caeteris ſubſcripſit centum-
7 uirale iudicium, mecum non ſubſcripſit. Appetebat iudicii dies: coheredes mei componere & transigere cupiebant: non diffidentia cauſſae, ſed metu temporum. Verebantur, quod videbant multis accidiſſe, ne ex centumuirali iudicio capitis rei exirent.
8 Et erant quidem in illis, quibus obiici & Gratillae amicitia & Ruſtici poſſet: rogant me, vt cum Cu-
9 riano loquar. Conuenimus in aedem Concordiae. Ibi ego: *Si mater*, inquam, *te ex parte quarta ſcripſiſſet heredem, num queri poſſes? Quid ſi heredem quidem inſtituiſſet ex aſſe, ſed legatis ita exhauſiſſet, vt*

uidiam ſuſcipere iudicii in rem meam facti, ſi mihi pareat, matrem recte de te iudicaſſe.

6 pudorem) Honorem mulieris ſapientis nec impiae aut nimis certe durae.

ſubſcripſit centumu. iud.) Accuſauit ceteros heredes, & repetiit ab iis hereditatem maternam contra tabulas. Vid. I, 20, 7. Phraſin totam eſſe inſolentiorem, monuere interpretes; ſententia quidem aperta.

7 metu temporum) Domitiani; cui quaelibet cauſa ſufficeret ad poenam innocentis. Interfectus fuerat Ruſticus, relegata vxor eius Gratilla, de cuius hereditate quaerebatur: inuidioſa igitur heredibus amicitia talis qua filio praeferrentur.

9 inſtituiſſet ex aſſe) Hoc

vt non amplius apud te, quam quarta, remaneret?
Igitur sufficere tibi debet, si, exheredatus a matre,
quartam partem ab heredibus eius accipias, quam
tamen ego augebo. Scis te non subscripsisse mecum, 10
& iam biennium transisse, omniaque me vsucepisse.
sed vt te coheredes mei tractabiliorem experiantur,
vtque tibi nihil abstulerit reuerentia mei; offero pro
mea parte tantundem. Tuli fructum non conscien-
tiae modo, verum etiam famae. Ille ergo Curia- 11
nus legatum mihi reliquit: & factum meum, nisi
forte blandior mihi, antiquum nobili honore signa-
uit. Haec tibi scripsi, quia de omnibus, quae me 12
vel delectant vel angunt, non aliter tecum, quam
mecum, loqui soleo: deinde, quod durum existi-
mabam, te amantissimum mei fraudare voluptate,
quam ipse capiebam. Neque enim sum tam sapiens, 13
vt nihil mea intersit, an iis, quae honeste fecisse me
credo, testificatio quaedam, & quasi praemium ac-
cedat. Vale.

II. C.

Hoc ipsum altero capite legis Falcidiae iam Diui Augusti temporibus latae cautum fuit. Verba seruauit Paullus ICtus, & ex illo Tribonianus l. 1 π. ad L. Falcidiam, *Quicunque ciuis Romanus post hanc legem rogatam testamentum faciet, is quantam cuique ciui Ro. pecuniam iure publico dare, legare, volet, ius potestasque esto, dum ita detur legetur, ne minus quam quartam partem hereditatis eo testamento heredes capiant.* Itaque Vlpiano auctore l. 8 π. de inofficioso testam. §. 8 *Quarta debitae portionis sufficit ad excludendam querelam.*

10 *biennium transisse*) Quod constitutum olim erat vsucapioni, pr. Instit. h. t.

11 *factum - signauit*) Ita ex Mediceo libro Cortius. *Factum antiquum* est antiqua fide & religione administratum, *nobilis honor* vel *notabilis* (vtrumque enim legitur) est legatum testamento relictum, quod *honoris* nomine centies venit.

2, 2 *sum-*

II. C. PLINIVS FLACCO SVO S.

Gratias agit pro turdorum dono.

Accepi pulcherrimos turdos, cum quibus parem calculum ponere, nec vllis copiis ex Laurentino, nec maris tam turbidis tempestatibus possum.
2 Recipies ergo epistolas steriles, & simpliciter ingratas: ac ne illam quidem solertiam Diomedis in permutando munere imitantes. Sed, quae facilitas tua, hoc magis dabis veniam, quod se non mereri fatentur. Vale.

III. C. PLINIVS ARISTONI SVO S.

Reprehensus quorundam sermonibus, quod versus lasciuiores scribat recitetque; se aliorum exemplo tuetur.

Cum plurima officia tua mihi grata & iucunda sunt, tum vel maxime, quod me celandum non putasti, fuisse apud te de versiculis meis multum copiosumque sermonem, eumque diuersitate iudiciorum longius processisse: exstitisse etiam quosdam, qui scripta quidem ipsa non improbarent, me tamen amice simpliciterque reprehenderent, quod haec
2 scriberem recitaremque. Quibus ego, vt augeam meam culpam, ita respondeo: Facio non nunquam versiculos, seueros parum, facio comoedias, & audio, & specto mimos, & lyricos lego, & Sotadicos intel-

2, 2 *simpliciter ingratas*) Ingenue professas, se nihil habere, quo gratias referant.

Diomedis solertiam) Qui perfecit vt sibi permutaret Glaucus χρύσεα χαλκείων, ἑκατόμβοι' ἐννεαβοίων. Ιλ. ζ, 236.

3, 2 *Sotadicos*) Ostendit hic Plinius, se a magistro iam liberum, & parum curare Quinctilianum suum praeceptorem, qui

intelligo: aliquando praeterea rideo, iocor, ludo; vtque omnia innoxiae remisſionis genera breuiter amplectar, homo ſum. Nec vero moleſte fero, 3
hanc eſſe de moribus meis exiſtimationem, vt, qui neſciunt, talia doctisſimos, grauisſimos, ſanctisſimos homines ſcriptitaſſe, me ſcribere mirentur. Ab illis 4
autem, quibus notum eſt, quos quantosque auctores ſequar, facile impetrari poſſe confido, vt errare me, ſed cum illis, ſinant, quorum non ſeria modo, verum etiam luſus exprimere, laudabile eſt. An ego 5
verear (neminem viuentium, ne quam in ſpeciem adulationis incidam, nominabo) ſed ego verear, ne me non ſatis deceat, quod decuit M. Tullium, Caium Caluum, Aſinium Pollionem, Marcum Meſſallam, Quintum Hortenſium, M. Brutum, L. Sullam, Q. Catulum, Quintum Scaeuolam, Ser. Sulpicium, Varronem, Torquatum (immo Torquatos) C. Memmium, Lentulum Gaetulicum, Annaeum Senecam, & proxime Verginium Rufum, &, ſi non ſufficiunt exempla priuata, diuum Iulium, diuum Auguſtum, diuum Neruam, T. Caeſarem? Nero- 6
nem enim tranſeo, quamuis ſciam, non corrumpi in deterius, quae aliquando etiam a malis; ſed honeſta

qui *de Sotadeis*, inquit, obſcenis nimirum impurisque carminibus, *ne praecipiendum quidem eſt* 1, 8, 6.

3 *hanc eſſe de morib.*) Id ipſum, quod mirantur homines, verſus parum ſeueros a Plinio ſcribi, indicat, illos bene alioqui de illo exiſtimare, & virum grauem putare, a quo leue ita ſcripturae genus non expectarent.

5 *M. Tullium*) Texit hic Catalogum poetarum ſatis longum, qui longae diſputationi materiem praebere poſſit. Sed praeſtat, credo, hic nihil dicere, & rem integram relinquere, ſi quis Voſſianum de Poetis opus, poſthumum & imperfectum, retractare velit.

7 *Recita*

neſta manere, quae ſaepius a bonis fiunt. Inter quos vel praecipue numerandus eſt P. Virgilius, Corn. Nepos, & prius Ennius, Acciusque. non quidem hi ſenatores: ſed ſanctitas morum non diſtat
7 ordinibus. Recito tamen; quod illi an fecerint, neſcio. Etiam. Sed illi iudicio ſuo poterant eſſe contenti: mihi modeſtior conſcientia eſt, quam vt
8 ſatis abſolutum putem, quod a me probetur. Itaque has recitandi cauſſas ſequor: primum quod ipſe, qui recitat, aliquanto acrius ſcriptis ſuis, auditorum reuerentia, intendit: deinde, quod de quibus dubi-
9 tat, quaſi ex conſilii ſententia ſtatuit. Multa etiam a multis admonetur: &, ſi non admoneatur; quid quisque ſentiat, perſpicit ex vultu, oculis, nutu, manu, murmure, ſilentio; quae ſatis apertis notis iudicium ab huma-
10 nitate diſcernunt. Atque adeo, ſi cui forte eorum, qui interfuerunt, curae fuerit eadem illa legere, intelliget me quaedam aut commutaſſe, aut praeteriſſe, fortaſſe etiam ex ſuo iudicio, quamuis ipſe nihil di-
11 xerit mihi. Atque ita hoc diſputo, quaſi populum in auditorium, non in cubiculum amicos aduocarim, quos plures habere, multis glorioſum, reprehenſioni nemini fuit. Vale.

IV.

7 *Recito tamen*) Reſtituit hunc locum Cortius. Nos declarare conabimur. Duo crimina ſunt, quibus reſpondet Plinius: vnum quod ſcribit carmina obſcena, alterum quod recitat. Priori ſatisfeciſſe ſe putat auctoribus laudatis: iam tranſit ad alterum. *Recito tamen* &c. Illud *Etiam* eſt concedentis, quod obiectum fuit. Quoties ita vſus ſit Plinius, docet Index.

4, 2 ſe

IV. C. PLINIVS VALERIANO SVO S.

Auaritiam Nominati cauſſidici notat, qui Vicentinos, a quibus grandem pecuniam acceperat, feſellit.

Res parua, ſed initium non paruae. Vir praetorius Solers a ſenatu petiit, vt ſibi inſtituere in agris ſuis nundinas permitteretur: contradixerunt Vicentinorum legati: adfuit Tuſcilius Nominatus: dilata cauſſa eſt. Alio ſenatu Vicentini ſine aduo- 2
cato intrauerunt: dixerunt, *ſe deceptos*: Lapſine verbo, an quia ita ſentiebant? Interrogati a Nepote praetore, *Quem docuiſſent*; reſponderunt, *Quem prius*. Interrogati, *An tunc gratis adfuiſſet?* reſponderunt, *Sex millibus nummûm*: An rurſus aliquid dediſſent? dixerunt, *Mille denarios*. Nepos poſtulauit, vt Nominatus induceretur. Hactenus 3
illo die. Sed, quantum auguror, longius res procedet. Nam pleraque tacta tantum & omnino commota, latiſſime ſerpunt. Erexi aures tuas. 4
Quam diu nunc oportet, quam blande roges, vt reliqua cognoſcas, ſi tamen non ante ob haec ipſa veneris Romam, ſpectatorque malueris eſſe, quam lector. Vale.

4, 2 *ſe deceptos*) Deſtitutos ab aduocato, qui ſecum ſe intraturum recepiſſet. Vid. 5, 14, 2. Quaerit Plinius, cur vſi ſint hoc verbo, *ſe deceptos*, ſtudione ita graue verbum adhibuerint, an lapſi errore, cum ſe deſtitutos vellent dicere.

Quem docuiſſent) Cauſſam ſuam, vt ille eam deinde in Senatu ageret.

3 *& omnino commota*) Quantumuis leuiter commota, vt nihil aliud, niſi commota eſſe dici poſſit. * Sanitas loci huius Scheffero debetur, cuius coniecturam (qua *tacita* in *tacta* mutauit) bene eſt, quod recepit Cortius: *& omnino* ex libris eſt.

4 *vt reliqua cognoſcas*) Cui longum eſt expectare, adeat 5, 14 vbi exitus narratur.

V. C. PLINIVS MAXIMO SVO S.

Fannii obitum luget tum ob alias caussas, tum maxime, quod opus de sceleribus Neronis imperfectum reliquerat.

Nuntiatum mihi est, C. Fannium decessisse, qui nuntius graui me dolore confudit. Primum, quod amaui hominem elegantem & disertum: deinde, quod iudicio eius vti solebam. Erat enim natura acutus, vsu exercitatus, varietate promtissi-
2 mus. Angit me super ista, casus ipsius. Decessit veteri testamento: omisit, quos maxime diligebat: prosequutus est, quibus offensior erat. Sed hoc vtcunque tolerabile: grauius illud, quod pulcher-
3 rimum opus imperfectum reliquit. Quamuis enim agendis caussis distringeretur, scribebat tamen exitus occisorum aut relegatorum a Nerone: & iam tres libros absoluerat, subtiles, & diligentes, & Latinos, atque inter sermonem historiamque medios. Ac tanto magis reliquos perficere cupiebat, quanto
4 frequentius hi lectitabantur. Mihi autem videtur acerba semper & immatura mors eorum, qui immortale aliquid parant. Nam qui voluptatibus dediti quasi in diem viuunt, viuendi caussas quotidie finiunt: qui vero posteros cogitant, & memoriam sui operibus extendunt, his nulla mors non repentina est, vt quae semper inchoatum aliquid abrumpat.

5, 3 *inter sermonem hist.*) De qua differentia vid. noster 5, 8, 9 sq.

4 *quasi in diem viuunt*) Hanc formulam commodissime interpretatur Columella 3, 3, 6 *Fructum plerique quam vberrimum consectantur*, nec prouident futuro tempori, *sed quasi plane in diem viuant, sic imperant vitibus & eas multis palmitibus onerant, vt posteritati non consulant.*

pat. Caius quidem Fannius quod accidit, multo 5
ante praesensit. Visus est sibi per nocturnam quie-
tem iacere in lectulo suo compositus in habitum stu-
dentis, habere ante se scrinium ita, vt solebat: mox
imaginatus est venisse Neronem, in toro resedisse:
promsisse primum librum, quem de sceleribus eius
ediderat, eumque ad extremum reuoluisse, idem
in secundo ac tertio fecisse, tunc abiisse. Expauit; 6
& sic interpretatus est, tanquam idem sibi futurus
esset scribendi finis, qui fuisset illi legendi: & fuit
idem. Quod me recordantem miseratio subit, 7
quantum vigiliarum, quantum laboris exhauserit
frustra. Occursant animo mea mortalitas, mea
scripta. Nec dubito, te quoque eadem cogitatione
terreri pro istis, quae inter manus habes. Proin- 8
de, dum suppetit vita, enitamur, vt mors quam
paucissima, quae abolere possit, inueniat. Vale.

VI. C. PLINIVS APOLLINARI SVO S.

Apollinari, qui Plinio, in Tuscis aestatem acturo, timuerat, & salubritatem huius villae, & commoditatem exponit.

Amaui curam & solicitudinem tuam, quod, quum audisses me aestate Tuscos meos petitu-

5 *in lectulo suo*) Notum est, in lectis vel lecticis iacentes non cibum modo cepisse, verum etiam studuisse. Multa ad Augusti *lecticulam lucubratoriam*, Sueto. c. 78 Casaubonus.

6 Habet haec epistola elegantem villae in Tuscis Plinianae descriptionem, de qua eadem hic dicta intelligi volumus, quae supra ad Laurentinam 2, 17 obseruata sunt. Non difficile esset hic etiam ire per singula, & quantum Felibenius, quantum Castellus, a verbis & sententia Plinii aberrauerint, ostendere.

rum, ne facerem ſuaſiſti, dum putas inſalubres.
2 Et ſane grauis & peſtilens ora Tuſcorum, quae per litus extenditur. Sed hi procul a mari receſſerunt: quin etiam Apennino, ſaluberrimo montium, ſub-
3 iacent. Atque adeo, vt omnem pro me metum ponas, accipe temperiem coeli, regionis ſitum, villae amoenitatem: quae & tibi auditu, & mihi re-
4 latu iucunda erunt. Coelum eſt hieme frigidum & gelidum, myrtos, oleas, quaeque alia aſſiduo tepore laetantur, aſpernatur ac reſpuit: laurum tamen patitur, atque etiam nitidiſſimam profert: interdum, ſed non ſaepius quam ſub vrbe noſtra, ne-
5 cat. Aeſtatis mira clementia. Semper aër ſpiritu aliquo mouetur; frequentius tamen auras, quam
6 ventos habet. Hinc ſenes multos videas, auos proauosque iam iuuenum; audias fabulas veteres, ſermonesque maiorum: quumque veneris illo, putes
7 alio te ſaeculo natum. Regionis forma pulcherrima: imaginare amphitheatrum aliquod immenſum; & quale ſola rerum natura poſſit effingere. Lata & diffuſa planities montibus cingitur; montes ſumma ſui parte procera nemora & antiqua habent. Fre-

Sed cum pictorem & chalcographum vix admittat haec editio, nec multum referat aliorum errores redarguere, niſi meliora ipſe ſubſtituas: ſatis in praeſentia fuerit, nouum quaſi opus nuntiaſſe viris alioquin elegantiſſimis, ne illorum aedificationes Plinianis epiſtolis in poſterum officiant. Caeterum video recuſum eſſe Felibenii opuſculum hoc titulo, *Delices des maiſons de campagne appellées le Laurentin & la maiſon de Toſcane.* Amſt. 1736, 12. Et Plinii & Felibenii mentio fraude neſcio cuius omiſſa.

6, 7 *antiqua habent*) *Caeduis* ſiluis opponuntur *antiquae*, quibus vel ob religionem aliquam parcitur, vel quod remotiores ſunt ab habitationibus hominum.

Frequens ibi & varia venatio: inde caeduae ſiluae 8
cum *ipſo* monte deſcendunt: has inter pingues ter-
renique colles (neque enim facile vsquam ſaxum,
etiam ſi quaeratur, occurrit) planiſſimis campis fer-
tilitate non cedunt, opimamque meſſem ſerius tan-
tum, ſed non minus percoquunt. Sub his per la- 9
tus omne vineae porriguntur, vnamque faciem lon-
ge lateque contexunt; quarum a fine imoque quaſi
margine, arbuſta naſcuntur; prata inde, campi-
que: campi, quos non niſi ingentes boues & fortiſ- 10
ſima aratra perfringunt. tantis glebis tenaciſſimum
ſolum, quum primum proſecatur, adſurgit, vt no-
no demum ſulco perdometur. Prata florida & gem- 11
mea, trifolium, aliasque herbas, teneras ſemper &
molles, & quaſi nouas alunt. Cuncta enim peren-
nibus riuis nutriuntur: ſed vbi aquae plurimum, pa-
lus nulla; quia deuexa terra quidquid liquoris acce-
pit, nec abſorbuit, effundit in Tiberim. Medios 12
ille agros ſecat; nauium patiens, omnesque fruges
deuehit in vrbem, hieme duntaxat & vere; aeſtate
ſubmittitur, immenſique fluminis nomen arenti al-
ueo deſerit, auctumno reſumit. Magnam capies 13
voluptatem, ſi huic regionis ſitum ex monte pro-
ſpexeris. Neque enim terras tibi, ſed formam ali-
quam, ad eximiam pulchritudinem pictam, vide-

10 nono demum ſulco) Incredibile videatur nona demum aratione in puluerem redigi terram, & eſſe, qui tantum laboris impendant agro ita difficili. Sed eadem tradit auunculus noſtri 18, 20 ſ. 49 n. 3. Vtrumque igitur Plinium aduocauimus nuper ad Colum. 2, 4, 2 vbi *complures* & ipſe *iterationes* poſtulat.

12 aeſtate ſubmittitur) h. e. ſubſidit, humilior multum fit ripis ſuis & marginibus, vt nec nomen magni fluminis iam tueatur, ſed potius deſerat.

13 formam - pictam) Picturam

beris cernere. Ea varietate, ea descriptione, quo-
14 cunque inciderint oculi, reficiuntur. Villa in colle imo sita prospicit quasi ex summo, ita leniter & sensim cliuo fallente consurgit, vt quum adscendere non putes, sentias adscendisse. A tergo Apenninum, sed longius habet. Accipit ab hoc auras quamlibet sereno & placido die, non tamen acres & immodicas, sed spatio ipso lassas & infractas.
15 Magna sui parte meridiem spectat, aestiuumque solem ab hora sexta, hibernum, aliquanto maturius, quasi inuitat in porticum latam, & pro modo longam. Multa in hac membra; atrium etiam ex mo-
16 re veterum. Ante porticum xystus concisus in plurimas species, distinctusque buxo; demissus inde pronusque puluinus, cui bestiarum effigies inuicem aduersas buxus inscripsit. Acanthus in plano mol-
17 lis, &, paene dixerim, liquidus. Ambit hunc ambula-

ram in qua artifex formam s. ideam pulchrae regionis animo conceptam proposuerit: quod genus hodie vocamus *Landschafften*, Galli *paisages*. Antiquum id genus picturae apud Romanos etiam. Sic *situm Carthaginis & expugnationes depictas proponit in foro Hostilius Mancinus* apud Plin. 35, 4 s. 7. *Formam* & *situm* in tali re iungit Horatius epist. 1, 16, 4.

14 *in colle imo sita*) Caue *sita* iungas cum *villa*. Nec enim villa sita est in imo colle; sed ea quae *sita* sunt *in imo colle quasi prospicit ex summo*.

15 *ab hora sexta*) h. e. post horam sextam. Hoc docent ea quae sequuntur. Illud enim *aliquanto maturius* ad ipsum meridiem refero. Hieme sol in meridiano constitutus aliquanto humilior est, vt nihil obstante tecto & proiectis porticus eam intus illustrare possit; aestate altior, vt eodem non perueniat, nisi post aliquam in occasum declinationem.

16 *paene dixerim*) Opus omnino fuit, audax epitheton, & herbae vix aptum, ista adiectione excusare & reddere tolerabilius. Vult autem hoc indicare, nihil durum, aut spinosum (est enim etiam acanthus siluestris, vim nominis sui, quod *spinas* notat implens) nihil emarcidum, nihil pedibus, manibus, oculisue molestum, acantho huic admistum esse.

17 *pres-*

bulatio pressis varieque tonsis viridibus inclusa: ab his gestatio in modum circi, quae buxum multiformem, humilesque & retonsas manu arbusculas circumit. Omnia maceria muniuntur: hanc gradata buxus
operit & subtrahit. Pratum inde non minus natu- 18
ra, quam superiora illa arte, visendum: campi deinde porro, multaque alia prata & arbusta. A ca- 19
pite porticus triclinium excurrit, valuis xystum desinentem, & protinus pratum, multumque ruris, videt fenestris. Hac latus xysti, & quod prosilit villae, hac adiacentis hippodromi nemus comasque
prospectat. Contra mediam fere porticum diaeta 20

17 *pressis viridibus*) Proprium rei hortensi & viniroriae verbum, quo notatur subinde tondendo & iis quae succrescunt amputandis intra certum modum continere plantam. Praeiuit poeta Georg. 1, 57 *Ruris opaci Falce premes vmbras.*

retentas manu) Ab incremento nimio tonsura frequenti & putatione *retentas* & impeditas hominum opera. * Sic recte legit & interpretatur Cortius. *Retonsas* quod habent alii, bonum esset, nisi illud *manu* adiectum ineptum pene faciat Plinium. *Retentae* dici possunt quacunque etiam alia caussa arbusculae, vt non sit otiosum *manu*: qui *retonsas* dixit, *manu* adiicere nihil opus habet.

gradata buxus) cuius remotiores a maceria plantae presse tonsae ad terram continentur; quo proximiores sunt maceriae, tanto altioribus truncis consurgunt, in summo tantum viri-des: sic fit vt tota tegatur & a conspectu subducatur maceria. Nomen *gradatus* didicisse videtur noster ab auunculo suo, qui 13, 4 s. 7 *gradatos corticum pollices* palmis tribuit.

19 *valuis-fenestris*) De harum differentia dicimus ad 2, 17, 5.

hippodromi) Spatiosior locus, viis latioribus, longioribus, semicircularem anfractum habentibus distinctus, vmbrosus item, verbo ita institutus, vt in eo non molli modo gestatione vti, sed in equo etiam moueri fortius, vel iunctis etiam equis raptare per ea spatia currum possis. Hoc nomen docet, Graecis vsitatum; hoc descriptio ingerit, quam latiorem habet s. 32 sq. * *Hippodromi* habent typis vulgati, credo, omnes ex MSS. procul dubio; *Hipodromi* Mediceus, quo vsus est Cortius: neque quisquam de mutatione cogitasset, nisi Iac. Sirmondo, viro doctissimo, ad Sido. 2, 2 in men-

paullum recedit; cingit areolam, quae quatuor platanis inumbratur. Inter has marmoreo labro aqua exundat, circumiectasque platanos, & subiecta pla-
21 tanis leni adspergine fouet. Est in hac diaeta dormitorium cubiculum, quod diem, clamorem sonumque excludit; iunctaque quotidiana amicorum coenatio. Areolam illam porticus alia, eademque
22 omnia, quae porticus, adspicit. Est & aliud cubiculum a proxima platano, viride & vmbrosum, marmore excultum podio tenus: nec cedit gratiae marmoris, ramos, insidentesque ramis aues imitata pi-
23 ctura. Cui subest fonticulus. in hoc fonte crater, circa siphunculi plures miscent iucundissimum murmur. In cornu porticus amplissimum cubiculum a triclinio occurrit; aliis fenestris xystum, aliis despicit pratum, sed ante piscinam; quae fenestris seruit
24 ac subiacet, strepitu visuque iucunda. Nam ex edito desi-

mentem venisset *Hypodromum* substituere, & interpretari *tectam longitudinem*, & *clausum vndequaque deambulacrum*, quae quidem ipsa *cryptoporticus* definitio est, & clarissime repugnat Plinianae descriptioni f. 32. Mirum est, quam multa committantur a viris etiam doctissimis in veterum librorum vel emendatione vel interpretatione ea caussa, quod non totos legunt, quos curare volunt, sed vt in quemque locum inciderunt, ita, ingenio suo confisi scilicet, sanare illum locum aggrediuntur, conatu specioso, & cui plausores tanto minus desunt, quo pauciores serio & totos legunt libros veterum; sed infelici saepe successu.

21 *eademque omnia quae porticus*): *Eadem* porticus cuius hic cum areola mentionem facit, *adspicit*, h. e. in conspectu habet *omnia, quae porticus* illa superior a f. 15 descripta.

22 *podio tenus*) Ad proiecturam vsque parietum, cui lacunar impositum est: dictam a podio theatri, f. ima & proiecta aliquantum vltra murum praecinctione theatri.

23 *Cui subest font.*) Cubiculo, intelligo subesse, vel in proximo esse fontem, non in ipso cubiculo salire siphunculos.

Fenestris seruit.) Vide de vsu huius verbi dicta ad 1, 3, 1.

26 de-

desiliens aqua, suscepta marmore, albescit. Idem
cubiculum hieme tepidissimum, quia plurimo sole
perfunditur. Cohaeret hypocauston, &, si dies
nubilus, immisso vapore, solis vicem supplet. In- 25
de apodyterium balinei laxum & hilare excipit cella
frigidaria; in qua baptisterium amplum atque opa-
cum. Si natare latius aut tepidius velis, in area
piscina est, in proximo puteus, ex quo possis rur-
sus adstringi, si poeniteat teporis. Frigidariae cel- 26
lae connectitur media, cui sol benignissime praesto est;
caldariae magis: prominet enim. In hac tres descen-
siones: duae in sole, tertia a sole longius, a luce non
longius. Apodyterio superpositum est sphaeristerium, 27
quod plura genera exercitationis, pluresque circulos ca-
pit. Nec procul a balineo scalae, quae in crypto-
porticum ferunt, prius ad diaetas tres. harum alia
areolae illi, in qua platani quatuor, alia prato, alia
vineis imminet, diuersasque coeli partes, vt pro-
spectus, habet. In summa cryptoporticu cubicu- 28
lum, ex ipsa cryptoporticu excisum, quod hippo-
dromum, vineas, montes, intuetur. Iungitur cu-
biculum obuium soli, maxime hiberno. Hinc ori-
tur diaeta, quae villae hippodromum adnectit. Haec
facies, hic visus a fronte. A latere aestiua crypto- 29

N 5 por-

26 *descensiones*) loca depressiora, lacus labra, in quae descendere lauandi, natandiue caussa possis.

27 *circulos*) Vna ludentium pila, (σφαίρα a qua σφαιρίζειν est pila ludere &c.) eoque motu corpus exercentium. De sphaeristerio & diuersitate lusuum horum vid. Mercurial. de arte gymnast. 1, 9 it. 2, 4 & 5.

scalae) Non opus est, vt intelligamus gradus in ipsa aedificatione comprehensos ac tectos: possunt esse gradus etiam subdiuales quibus diuersae in eodem colle planities iunguntur.

35 me-

porticus in edito poſita; quae non adſpicere vineas, ſed tangere videtur. In media triclinium ſaluberrimum adflatum ex Apenninis vallibus recipit: poſt latiſſimis feneſtris vineas, valuis aeque vineas, ſed
30 per cryptoporticum quaſi, admittit. A latere triclinii, quod feneſtris caret, ſcalae conuiuio vtilia ſecretiore ambitu ſuggerunt. In fine cubiculum; cui non minus iucundum proſpectum cryptoporticus ipſa, quam vineae praebent. Subeſt cryptoporticus, ſubterraneae ſimilis; aeſtate incluſo frigore riget, contentaque aëre ſuo, nec deſiderat auras
31 nec admittit. Poſt vtramque cryptoporticum, vnde triclinium deſinit, incipit porticus; ante medium diem, hiberna; inclinato die, aeſtiua. Hac adeuntur diaetae duae, quarum in altera cubicula quatuor, altera tria, vt circuit ſol, aut ſole vtuntur,
32 aut vmbra. Hanc diſpoſitionem amoenitatemque tectorum longe praecedit hippodromus. medius pateſcit, ſtatimque intrantium oculis totus offertur, platanis circuitur. illae hedera veſtiuntur, vtque ſummae ſuis, ita imae alienis frondibus virent. Hedera truncum & ramos pererrat, vicinasque platanos tranſitu ſuo copulat. has buxus interiacet. Exteriores buxos circumuenit laurus, vmbraque plata-
33 norum ſuam confert. Rectus hic hippodromi limes in extrema parte hemicyclo frangitur, mutatque faciem: cupreſſis ambitur & tegitur, denſiore vmbra opacior nigriorque; interioribus circulis (ſunt
34 enim plures) puriſſimum diem recipit. Inde etiam roſas effert vmbrarumque frigus non ingrato ſole diſtinguit. Finito vario illo multiplicique curuamine recto limiti redditur, nec huic vni. Nam viae

viae plures, intercedentibus buxis, diuiduntur.
Alibi pratulum, alibi ipſa buxus interuenit in for- 35
mas mille deſcripta, literis interdum, quae modo
nomen domini dicunt, modo artificis: alternis me-
tulae ſurgunt, alternis inſerta ſunt poma: & in o-
pere vrbaniſſimo ſubita velut illati ruris imitatio me-
dium in ſpatium breuioribus vtrinque platanis ador-
natur. Poſt has acanthus hinc inde lubricus & fle- 36
xuoſus, deinde plures figurae, pluraque nomina.
In capite ſtibadium candido marmore, vite prote-
gitur. Vitem quatuor columellae Caryſtiae ſube-
unt. E ſtibadio aqua, velut expreſſa cubantium
pondere, ſiphunculis effluit; cauato lapide ſuſcipi-
tur, gracili marmore continetur, atque ita occulte
temperatur, vt impleat, nec redundet. Guſtato- 37
rium, grauiorque coenatio, margini imponitur;
leuior nauicularum & auium figuris innatans circuit.
Contra fons egerit aquam & recipit: nam expulſa in
altum

35 metulae) Coni ex buxo, pinu aut ſimilis incrementi arbore formati.

36 acanthus h. i. lubricus & flexuoſus) An indicat in labyrinthi paruuli formam diſpoſitum acanthum? Quamquam ne hoc quidem plane intelligo.

colum. Caryſtiae) E marmore *Caryſtio*. Laudauit Cellarius *Plin.* 36, 6 & Tib. 3, 3, 14 vbi reliquos citat Broukhuſius.

aqua - effluit) Magnam ſtibadium hoc ſimilitudinem habet cum ornithone Varronis, quem deſcripſit ipſe, nos explicauimus de R. R. 3, 5, 10 ſqq. *Stibadium* hoc reſpondet *faleri* Varroniano. Ex interiore huius margine proſilit aqua in cauatum lapidem; hic occultum habet emiſſarium, quo cum defluat & quaſi reſorbeatur aquae tantundem, quantum e ſiphunculis influxit, ea nunquam vltra definitam lineam & ipſum os emiſſarii attollitur. conf. ſ. 37.

37 Guſtatorium-coenat.) Haec vocabula pro ipſis lancibus & menſis (*menſis* inquam, quae idem quod lances interdum ſiue patinae) cum cibis vel liquidis vel ſolidis quos continent, poni, res ipſa loquitur. Margo autem intelligitur ipſius ſtiba-

altum in se cadit, iunctisque hiatibus & absorbetur & tollitur. E regione stibadii aduersum cubiculum tan-
38 tum stibadio reddit ornatus, quantum accipit ab illo. A marmore splendet, valuis in viridia prominet & exit: alia viridia superioribus inferioribusque fenestris suspicit despicitque. Mox zothecula refugit quasi in cubiculum idem atque aliud. Lectus hic, & vndique fenestrae, & tamen lumen obscurum vmbra
39 premente. Nam laetissima vitis per omne tectum in culmen nititur & adscendit. Non secus ibi, quam in nemore, iaceas: imbrem tantum, tanquam in nemore, non sentias. Hic quoque fons nascitur,
40 simulque subducitur. Sunt locis pluribus disposita sedilia e marmore, quae ambulatione fessos, vt cubiculum ipsum, iuuant. Fonticuli sedilibus adiacent, per totum hippodromum inductis fistulis strepunt riui, &, qua manus duxit, sequuntur. His nunc illa viridia, nunc haec, interdum simul omnia, iuuantur. Vitassem iamdudum, ne viderer argu-

stibadii, in quo accumbunt hospites. Ex veteribus formis tricliniorum apud Mercurialem atque alios, apparet, cibos vel in eadem libella s. horizontali linea, vel non multum certe altius positos fuisse, quam erant lecti accubitorii. Itaque margo ille stibadii tantum videtur fuisse eleuatus, vt cum puluinis in reliqua parte positis quibus fulciuntur hospites, aequaretur.

38 zothecula) Vid. ad 2, 17, 21. * Qui *diaetulam* hic defendunt, non cogitare videntur, *diaetam* esse non partem aut paruum membrum cubiculo adiunctum; verum pluribus ipsum cubiculis constare, quod vel ex s. 31 satis constat. Denique si 2, 17, 21 recte *zotheca* ex libris optimis restituta & explicata est; de *zothecula* hic non potest dubitari.

40 *locis pluribus*) Hippodromi, in quo describendo adhuc versatur.

iuuantur) * Cortius in pari fere auctoritate librorum praefert *lauantur*: sed hoc videtur esse poetarum proprium. Burmannus notis maioribus ad Phaedr. 2, 5, 14 *laetantur* malit, quod pulchrum sane est, nec ab auctoritate librorum destituitur.

43 Ho-

argutior, niſi propoſuiſſem omnes angulos tecum
epiſtola circumire. Neque enim verebar, ne labo- 41
rioſum eſſet legenti tibi, quod viſenti non fuiſſet;
praeſertim quum interquieſcere, ſi liberet, depoſi-
taque epiſtola, quaſi reſidere, ſaepius poſſes. Prae-
terea indulſi amori meo. Amo enim, quae maxi-
ma ex parte ipſe inchoaui, aut inchoata percolui.
In ſumma (cur enim non aperiam tibi vel iudicium 42
meum vel errorem?) primum ego officium ſcripto-
ris exiſtimo, vt titulum ſuum legat, atque identidem
interroget ſe, quid coeperit ſcribere: ſciatque, ſi materiae
immoratur, non eſſe longum; longiſſimum, ſi
aliquid arceſſit atque attrahit. Vides, quot verſi- 43
bus Homerus, quot Virgilius arma, hic Aeneae,
Achillis ille, deſcribat: breuis tamen vterque eſt,
quia facit, quod inſtituit. Vides, vt Aratus minu-
tiſſima etiam ſidera conſectetur & colligat, modum
tamen ſeruat. Non enim excurſus hic eius, ſed o-
pus ipſum eſt. Similiter nos, vt parua magnis, quum 44
totam villam oculis tuis ſubiicere conamur, ſi nihil
inductum, & quaſi deuium, loquimur, non epi-
ſtola, quae deſcribit, ſed villa, quae deſcribitur,
magna eſt. Verum illuc, vnde coepi; ne ſecun-
dum legem meam iure reprehendar, ſi longior fue-
ro in hoc, in quod exceſſi. Habes cauſſas; cur 45
ego

43 *Homerus - Virgilius*) Ille Ιλ. Σ, 478 ſqq. hic Aen. 8, 407 ſqq.

44 *vt parua magnis*) ſcil. *componamus.* Prouerbium ex illo Virg. ecl. 1, 23, ſic *magnis componere parua ſolebam.* Vt ſupra 1, 2, 2 *Pauci quos aequus amauit.* * Nam *conferamus* quod eſt in libris quibusdam, e gloſſa eſt.

in quod exceſſi) in eo argumento in quod digreſſus ſum.

ego Tuſcos meos Tuſculanis, Tiburtinis, Praeneſtinisque meis praeponam. Nam ſuper illa, quae retuli, altius ibi otium & pinguius, eoque ſecurius, nulla neceſſitas togae, nemo arceſſitor ex proximo. Placida omnia & quieſcentia, quod ipſum ſalubritati regionis, vt purius coelum, vt aër liquidior, accedit. Ibi animo, ibi corpore, maxime valeo.
46 Nam ſtudiis animum, venatu corpus exerceo. Mei quoque nusquam ſalubrius degunt; vsque adhuc certe neminem ex iis, quos eduxeram mecum (venia ſit dicto) ibi amiſi. Dii modo in poſterum hoc mihi gaudium, hanc gloriam loco ſeruent. Vale.

VII.

ſum. *Exceſſum* pro oratoria *digreſſione* tum noſter, tum Quinctilianus dixere. * Praepoſitionem *in* ante *quod* ex libris dedit Cortius.

45 *neceſſitas togae*) Qua ſcil. extra vrbem & forum nihil opus eſt. Pars vitae beatioris ſecundum Martialem 10, 47 *toga rara*. Multa hic de non vſu togae extra vrbem Buchnerus.

ſalubritati - accedit) Ipſa illa tranquillitas, & placida in liberali otio quies a nullis negotiis importunis vel hominibus interturbata, *accedit ſalubritati*, vel partem illius ſalubritatis, quam haec praeſtat villa, efficit. Eſt ſane etiam Medicis inter res, quas non naturales vocant, vel maximi momenti, ſtatus ille tum animi tum corporis vel quietus vel turbatior.

(*venia ſit dicto*) a diua Nemeſi, quae inuidia quadam proſequitur eos, qui beati ſibi nimis videntur, & felicitatem ſuam praedicant, vel praedicari libenter audiunt; precibus proinde placanda, quoties iactantius aliquid nobis, vel alijs de nobis excidit. Praeclara, ſi DIS placet, eius rei ratio eſt, quam ſapiens ille Solon profert in Diſputatione cum Croeſo, apud Herodotum 1, 32 *τὸ θεῖον πᾶν φθονερόν τε καὶ ταραχῶδες*. Rationem hanc deteſtamur hodie, ſed rem ipſam vt aliis in rebus ſcilicet retinemus. Laudauimus pulchellum infantem & valentulum; ſubiicimus, *Gott behüte es!* Diximus aliquid de ſecunda fortuna noſtra vel aliorum; exſilit illud, *Gott laſſe mich es zur guten Stunde reden!* Hoc ipſum eſt, *venia ſit dicto!*

7, 1 *nec*

VII. C. PLINIVS CALVISIO SVO S.

Saturninus Plinium heredem instituerat & rempublicam Comensium, quod ipse ratum vult esse, etsi secundum leges respublica heres institui non possit, quod vt decurionibus indicetur, rogat.

Nec heredem institui, nec praecipere posse rem-
publicam, constat: Saturninus autem qui nos
reliquit heredes, quadrantem reipublicae nostrae,
deinde pro quadrante praeceptionem quadringento-
rum millium dedit. Hoc, si ius adspicias, irritum; 2
si defuncti voluntatem, ratum & firmum est. Mihi
autem defuncti voluntas (vereor, quam in partem
iurisconsulti, quod sum dicturus, accipiant) antiqui-
or iure est, vtique in eo, quod ad communem pa-
triam voluit peruenire. An, cui de meo sestertium 3
vndecies contuli, huic quadringentorum millium
paullo amplius tertiam partem ex aduenticio dene-
gem?

7, 1 *nec praecipere*) *Praecipere* apud ICtos est partem aliquam hereditatis ante reliquos heredes capere, vnde dicitur *praecipuum*. Qui igitur aliquid *praecipere* testamento iubetur, illum eo ipso heredem etiam cum aliis esse intelligitur. Vid. Brisso. de form. 7, 143 p. 635 sq. Sed hic paullo alia videtur species. Saturninus primo ex quadrante instituerat rempublicam, deinde hoc mutauit, & loco illius quadrantis ex integra hereditate praecipi & ante diuisionem numerari reipublicae iussit quadringenta millia: siue quod putaret ita eludi legem posse, quae institui heredem vetaret rempublicam, siue quacunque alia caussa.

3 *An cui de meo*) Contulerat Plinius reipublicae per varias occasiones *vndecies*, intell. centena millia HS. quae sunt 55000 florenorum imperialium (quos besses $\frac{2}{3}$ vocant mercatores) in alimenta ingenuorum, in aedes sacras &c. In hac liberalitate parum sibi constitisset, si 400000 HS. s. 20000 floren. imp. quae paullo amplius tertia pars est superioris summae (est enim ipsa tertia ex duodecies) aliunde ei obuenientia, inuideret, vel tabulis testamenti oppugnatis negaret.

gem? Scio te quoque a iudicio meo non abhorrere, cum eandem rempublicam, vt ciuis optimus diligas.
4 Velim ergo, quum proxime decuriones contrahantur, quid ſit iuris, indices, parce tamen & modeſte; deinde ſubiungas, nos quadringenta millia offerre, ſicut praecepit Saturninus. Illius hoc munus, illius liberalitas; noſtrum tantum obſequium
5 vocetur. Haec ego ſcribere publice ſuperſedi: primum, quod memineram pro neceſſitudine amicitiae noſtrae, pro facultate prudentiae tuae, & debere te & poſſe perinde meis ac tuis partibus fungi: deinde, quia verebar, ne modum, quem tibi in ſermone cuſtodire facile eſt, tenuiſſe in epiſtola non
6 viderer. Nam ſermonem vultus, geſtus, vox ipſa moderatur; epiſtola, omnibus commendationibus deſtituta, malignitati interpretantium exponitur. Vale.

VIII. C. PLINIVS CAPITONI SVO S.

Admonitus vt hiſtoriam ſcriberet, reſpondet ſibi idem ſtetiſſe, cauſſasque conſilii ita exponit, vt diſcrimen ſimul orationis & hiſtoriae oſtendat.

Suades, vt hiſtoriam ſcribam, & ſuades non ſolus: multi hoc me ſaepe monuerunt, & ego volo, non quia commode facturum eſſe confido (id enim temere credas, niſi expertus,) ſed quia mihi pulchrum in primis videtur, non pati occidere, quibus aeternitas debeatur; aliorumque famam cum
2 ſua extendere. Me autem nihil aeque ac diuturni-

tatis

4 *decuriones contrah.*) Si de Roma ſermo eſſet, diceret, *Senatus cogatur*.

tatis amor & cupido ſolicitat: res homine digniſſi-
ma, praeſertim qui nullius ſibi conſcius culpae, po-
ſteritatis memoriam non reformidet. Itaque diebus 3
ac noctibus cogito, ſi *qua me quoque poſſim tollere*
humo: (id enim voto meo ſufficit: illud ſupra votum)
victorque virûm volitare per ora. Quanquam ô! Sed
hoc ſatis eſt,quod prope ſola hiſtoria polliceri videtur.
Orationi enim & carmini parua gratia, niſi eloquentia
ſit ſumma: hiſtoria quoquo modo ſcripta delectat.
Sunt enim homines natura curioſi, & quamlibet 4
nuda rerum cognitione capiuntur, vt qui ſermun-
culis etiam fabellisque ducantur: me vero ad hoc
ſtudium impellit domeſticum quoque exemplum.
Auunculus meus, idemque per adoptionem pater, 5
hiſtorias, & quidem religioſiſſime, ſcripſit. Inue-
nio autem apud ſapientes, honeſtiſſimum eſſe ma-
iorum veſtigia ſequi, ſi modo recto itinere praeceſ-
ſerint. Cur ego cunctor? Egi magnas & graues
cauſſas. Has (etiamſi mihi tenuis ex eis ſpes) de- 6
ſtino retractare, ne tantus ille labor meus, ni hoc,
quod reliquum eſt ſtudii, addidero, mecum pariter
intercidat. Nam ſi rationem poſteritatis habeas, 7
quidquid non eſt peractum, pro non inchoato eſt.
Dices, Potes ſimul & reſcribere actiones, & com-
pone-

8, 3 *ſi qua me quoque*) Virg. Georg. 3, 8 *Tentanda via eſt, qua me quoque poſſim Tollere humo, victorque virum volitare per ora.*

Quamquam ô!) Elegans aposiopeſis itidem Virgiliana, apud quem Aen. 5, 195 Mnestheus, *Non iam prima peto, neque vincere certo; Quamquam o -- Sed ſuperent quibus hoc, Neptune, dediſti.* Similiter noſter, poſt apoſiopeſin, *ſed hoc ſatis eſt* nimirum *diuturnitas, & memoria poſteritatis.*

5 *hiſtorias ſcripſit*) Vid. ſupra 3, 5, 4 ſq.

6 *mecum intercidat*) Et
O tamen

ponere historiam. Vtinam! sed vtrumque tam ma-
8 gnum est; vt abunde sit alterum efficere. Vndeui-
cesimo aetatis anno dicere in foro coepi, & nunc
demum, quid praestare debeat orator, adhuc tamen
per caliginem, video. Quid si huic oneri nouum
9 accesserit? Habet quidem oratio & historia multa
communia, sed plura diuersa in his ipsis, quae
communia videntur. Narrat sane ipsa, narrat haec:
sed, aliter. Huic pleraque humilia & sordida, &
ex medio petita; illi omnia recondita, splendida,
10 excelsa conueniunt. Hanc saepius ossa, musculi,
nerui; illam tori quidam & quasi iubae decent. Haec
vel maxime vi, amaritudine, instantia; illa tractu
& suauitate, atque etiam dulcedine, placet. Po-
11 stremo alia verba, alius sonus, alia constructio. Nam
plurimum refert, vt Thucydides ait, κτῆμα sit, an
ἀγώνισμα: quorum alterum oratio, alterum historia
est. His ex caussis non adducor, vt duo dissimilia,
& hoc ipso diuersa, quod maxima, confundam
mi-

tamen intercidit. Poteras itaque, Secunde, quantum ad nos illo retractandi labore supersedere. Sed exstiterunt tamen aliquam diu post Plinium Orationes illius, quod ex Apollinari Sidonio & Cassiodoro constat.

9 *Huic pleraque humilia*) Ad orationem haec pertinent, (contra quam visum Catanaeo) vbi etiam de tribus capellis, aut de stillicidio, aut de sterquilinio adeo narrandum est quam planissime.

11 κτῆμα - ἀγώνισμα) Historia κτῆμα est, possessio, bonum perpetuo nostrum postquam semel esse coepit (vid. supra 1, 3, 3) ex quo sera etiam posteritas de nobis iudicat. Oratio autem ἀγώνισμα est certamen, in quo semel vicisse satis est, non curante auctore, quid deinde de ea iudicent alii. Caeterum locus Thucydidis est 1, 22 extr. qui de sua historia κτῆμα ἐς ἀεὶ μᾶλλον, ἢ ἀγώνισμα ἐς τὸ παραχρῆμα ἀκούειν σύγκειται. Quinctilianus 10,1,31 *Non ad actum rei pugnamque praesentem, sed ad memoriam posteritatis & ingenii famam componitur.*

diuersa, quod maxima)
Ob

miſceamque, ne tanta quaſi colluuione turbatus ibi faciam, quod hic debeo. Ideoque interim veniam, (ne a meis verbis diſcedam) aduocandi peto. Tu ta- 12
men iam nunc cogita, quae potiſſimum tempora adgrediamur. Vetera & ſcripta aliis? parata inquiſitio, ſed oneroſa collatio; intacta & noua? graues offenſae, leuis gratia. Nam praeter id, quod in 13
tantis vitiis hominum plura culpanda ſunt, quam laudanda: tum ſi laudaueris, parcus; ſi culpaueris, nimius fuiſſe dicaris: quamuis illud pleniſſime, hoc reſtrictiſſime feceris. Sed haec me non retardant: 14
eſt enim mihi pro fide ſatis animi. Illud peto praeſtruas, ad quod hortaris, eligasque materiam, ne mihi, iam ſcribere parato, alia rurſus cunctationis & morae iuſta ratio naſcatur. Vale.

IX. C. PLINIVS SATVRNINO SVO S.

Dolet, Valentem grauiter iacere: moleſtius fert, Anitum deceſſiſſe.

Varie me adfecerunt literae tuae: nam partim laeta, partim triſtia continebant. Laeta, quod te in

Ob id ipſum non poſſunt ab eodem homine tempore eodem tractari, quod ſunt maxima & ſuum ſibi hominem integrum vnum quodque depoſcit.

ibi fac. quod hic debeo) Ne in hiſtoria contentioſius aſperiusque, aut in oratione nitidius feſtiuiusque quam deceat, agam & vtriusque generis virtutes permutem, quae hoc ipſo ſiunt vitia, quod loco non adhibentur.

ne a meis verbis diſcedam) Vt iis verbis vtar, quibus vti in foro & cauſſis conſueui. Ita praefatur formulae e foro deſumtae, quam mox declarabimus. * Recepi nimirum Cortianam, ſ. Mediceam potius, hic quoque lectionem; *al. ne a* forenſibus *verbis recedam*, quod ex gloſſa eſt procul dubio,

veniam - aduocandi) Nimirum amicos, & cum iis de cauſſa deliberandi. Quae quidem

in vrbe teneri nuntiabant. Nollem, inquis: ſed ego volo, propterea, quod recitaturum ſtatim, vt ego veniſſem, pollicebantur. Ago gratias, quod
2 expector. Triſte illud, quod Iulius Valens grauiter iacet; quanquam ne hoc quidem triſte, ſi illius vtilitatibus aeſtimetur, cuius intereſt quam ma-
3 turiſſime inexplicabili morbo liberari. Illud plane non triſte ſolum, verum etiam luctuoſum, quod Iulius Auitus deceſſit, dum ex quaeſtura redit: deceſſit autem in naui, procul a fratre amantiſſimo,
4 procul a matre, a ſororibus. Nihil iſta ad mortuum pertinent; ſed pertinuerunt quum moreretur:
5 pertinent ad hos, qui ſuperſunt. Iam, quod in flore primo tantae indolis iuuenis exſtinctus eſt, ſumma conſequuturus, ſi virtutes eius maturuiſſent. Quo ille ſtudiorum amore flagrabat? quantum legit? quantum etiam ſcripſit? quae nunc omnia cum ipſo
6 ſine fructu poſteritatis aruerunt. Sed quid ego indulgeo dolori? cui ſi frenos remittas, nulla materia non maxima eſt. Finem epiſtolae faciam, vt facere poſſim etiam lacrymis, quas epiſtola expreſſit. Vale.

X. C.

dem res adeo frequens in iudiciis fuit, vt inde *aduocatio* pro mora ac dilatione frequenter dicatur. vid. ad Cic. fam. 7, 11 & Sen. Conſol. ad Marc. 10.

9, 2 morbo liberari) Refero ad illud neſcio cuius Οἱ *μεγάλοι πόνοι συντόμως ἐξάγουσι.* Quo acutior eſt morbus, tanto minus durat. Cumque *inexplicabilem* praeterea *morbum* dicat, puto Secundum *εὐφημίᾳ* quadam vſum inſtantem proxime Valenti mortem ſic indicare, ipſamque in beneficio ponere, quae deſperato illum morbo liberet.

5 Iam, quod in) Ex ſuperioribus ita explenda oratio, *Iam illud luctuoſum eſt* &c.

11, 1 ad

X. C. PLINIVS ANTONINO SVO S.

Versus Antonini laudat, vt sibi inimitabiles, & ad plures edendos hortatur.

Cum versus tuos aemulor, tum maxime quam sint boni experior. Vt enim pictores pulchram absolutamque faciem raro, nisi in peius, effingunt; ita ego ab hoc archetypo labor & decido. Quo magis hor- 2
tor, vt quam plurima proferas, quae imitari omnes concupiscant, nemo, aut paucissimi, possint. Vale.

XI. C. PLINIVS TRANQVILLO SVO S.

Hortatur ad edenda sua scripta, quia ipse eorum spem hendecasyllabis fecerat.

Libera tandem hendecasyllaborum meorum fidem, qui scripta tua communibus amicis spoponderunt. Appellantur quotidie & flagitantur: ac iam periculum est, ne cogantur ad exhibendum formulam accipere. Sum & ipse in edendo haesitator, 2

11, 1 ad exhib. formulam) Accipit *formulam* in iure, & a Praetore, non actor modo, sed etiam is, quicum agitur, vel vnde petitur; actionis ille, hic exceptionis. Vid. Brisso. de form. 5, 74. Hendecasyllabi Pliniani *appellantur, flagitantur*, agitur cum illis, vt praestent denique praesentiam scriptorum Tranquilli. Miram suauitatem huius loci intelliget, qui considerabit Vlpiani verba l. 3 π. §. 8 de hom. libero exhibendo. *Ait Praetor* Exhibeas: Exhibere *est in publicum producere, & videndi tangendique hominis facultatem praebere. Proprie autem* exhibere *est* extra secretum habere. Vt igitur *plagium*, quod est furtum in libero capite commissum, eleganter ad libros & scripta transtulere; ita hic *ad exhibendum* agitur cum eo, qui scripta, quae libera vagari debebant, domi per iniuriam continet. Luserintne praeterea in nominum *libri* & *liberi* similitudine, non temere dixerim.

2 con-

tu mora tamen meam quoque cunctationem tarditatemque vicisti. Proinde aut rumpe iam moras, aut caue, ne eosdem illos libellos, quos tibi hendecasyllabi nostri blanditiis elicere non possunt, conuicio
3 scazontes extorqueant. Perfectum opus absolutumque est; nec iam splendescit lima, sed atteritur. Patere, me videre titulum tuum; patere audire, de-
4 scribi, legi, vaenire volumina Tranquilli mei. Aequum est, nos in amore tam mutuo eandem percipere ex te voluptatem, qua tu perfrueris ex nobis. Vale.

XII. C. PLINIVS FABATO PROSOCERO SVO S.

Prosocerum laudat, quod porticum dedicauerit, & in portarum ornamentum pecuniam promiserit.

Accepi literas tuas, ex quibus cognoui speciosissimam te porticum sub tuo filiique tui nomine dedi-

2 *conuicio scazontes*) Scazontes asperum & satiricis epigrammatis aptum genus carminis, aptum proinde etiam *conuicio* faciendo, quod non ad maledicta semper, sed ad importunam quoque, & parum modestam repetitamque subinde petitionem vel admonitionem pertinet, vt in praefatione Quinctiliani ad Tryphonem, *Efflagitasti quotidiano conuicio* &c.

3 *sed atteritur*) Summa in his elegantia, quod translationem continuat. Laudauit iam Cellarius 9, 35, 2, & Quinct. 10, 4, 4 *vt opus poliat lima non exterat*, quem praeceptoris sui locum imitatus videtur noster. Describitur hic illud vitium, quod κακιζοτεχνίαν possis appellare cum auunculo nostri 34, 8 s. 19 vbi commemoratur ab illo Callimachus inter nobiles statuarios (quorum *lima* est propria) *semper calumniator sui, nec finem habens diligentiae* &c.

titulum tuum) libro inscriptum & pendentem in bibliopoliis, atque bibliothecis.

12, 1 Quod saepe obseruo, Plinium in his epistolis voluisse nobis imaginem animi sui pulcherrimam relinquere, illud hic etiam locum habet. Intererat ipsius, liberorum suorum proauum quam adstrictissimum esse; & corradere potius magnam rem familiarem, quam publica eam

dedicasse; sequenti die in portarum ornatum pecuniam promisisse, vt initium nouae liberalitatis esset consummatio prioris. Gaudeo primum tua gloria, 2
cuius ad me pars aliqua pro necessitudine nostra redundat: deinde quod memoriam soceri mei pulcherrimis operibus video proferri: postremo, quod patria nostra florescit: quam mihi a quocunqe excoli iucundum, a te vero laetissimum est. Quod su- 3
perest, Deos precor, vt animum istum tibi, animo isti tempus quam longissimum, tribuant. Nam liquet mihi futurum, vt peracto, quod proxime promisisti, inchoës aliud. Nescit enim semel incitata liberalitas stare, cuius pulchritudinem vsus ipse commendat. Vale.

XIII. C. PLINIVS SCAVRO SVO S.

Orationem, paucis amicis recitatam, iudicio Scauri subiicit.

Recitaturus oratiunculam, quam publicare cogito, aduocaui aliquos, vt vererer; paucos, vt verum audirem. Nam mihi duplex ratio recitandi: vna, vt solicitudine incendar; altera, vt admonear, si quid forte me, vt meum, fallat. Tuli, quod pete- 2
bam: inueni, qui mihi copiam consilii sui facerent. Ipse praeterea quaedam emendanda annotaui. Emendaui librum, quem misi tibi. Materiam ex titulo 3
cognosces, caetera liber explicabit: quem iam nunc oportet ita consuescere, vt sine praefatione intelligatur.

eam liberalitate minuere. At gratulatur illius magnificentiae, eamque stimulis incitat quantum potest; quod non multo minus est, quam si ipse elargitus esset, quae publico impendit prosocer.

13, 3 ita consuescere) Si figuram

4 gatur. Tu velim, quid de vniuerſo, quid de partibus, ſentias, ſcribas mihi. Ero enim vel cautior in continendo, vel conſtantior in edendo, ſi huc vel illuc auctoritas tua acceſſerit. Vale.

XIV. C. PLINIVS VALERIANO SVO S.

Cauſſa & iudicium Tuſcilii, quem exitum habuerit, pernarrat.

Et tu rogas, & ego promiſi, ſi rogaſſes, ſcripturum me tibi, quem habuiſſet euentum poſtulatio Nepotis circa Tuſcilium Nominatum. Inductus eſt Nominatus; egit ipſe pro ſe, nullo accuſante. Etenim legati Vicentinorum non modo non preſſe-
2 runt eum, verum etiam ſubleuauerunt. Summa defenſionis, *Non fidem ſibi in aduocatione, ſed conſtantiam defuiſſe; deſcendiſſe vt acturum, atque etiam in curia viſum; deinde ſermonibus amicorum perterritum receſſiſſe; monitum enim, ne deſiderio ſenatoris, non iam quaſi de nundinis, ſed quaſi de gratia, fama, dignitate certantis, tam pertinaciter, praeſertim in ſenatu, repugnaret; alioqui*
3 *maiorem inuidiam, quam proxime, paſſurus.* Erat ſane

guram demas, illud dicere videtur, oportet librum ipſum per ſe ita paullatim notum & familiarem fieri hominibus, vt ſine praefatione argumentum & ordinem indicante, quid ſibi velit intelligant.

14, 1 *poſtulatio Nepotis*) de qua ſupra 5, 4.

2 *ne repugnaret - paſſur.*) Si haec verba, vt ſunt iam interpunctione connexa, etiam ſententia & conſtructione iungantur, nihil impedit, quo minus retineamus nominatiuum *paſſurus* ad verbum *repugnaret* reſpicientem. Sed nec damnamus alteram rationem in Mediceo libro inuentam, *ne repugnaret: alioquin - paſſurum.*

5 pro-

ſane prius, tamen a paucis acclamatum exeunti. Inde ſubiunxit preces multumque lacrymarum: quin etiam tota actione, homo in dicendo exercitatus, operam dedit, vt deprecari magis (id enim & fauorabilius & tutius) quam defendi videretur. Abſolutus eſt ſententia deſignati conſulis Afranii Dextri, cuius haec ſumma: *Melius quidem Nominatum fuiſ-* 4
ſe facturum, ſi cauſſam Vicentinorum eodem animo, quo ſuſceperat, pertuliſſet: quia tamen in hoc genus culpae non fraude incidiſſet, nihilque dignum animaduerſione admiſiſſe conuinceretur, liberandum: Vicentinis, quod acceperat, redderet. Adſenſerunt omnes, praeter Flauium Aprum. Is *In-* 5
terdicendum ei aduocationibus in quinquennium cenſuit: & quamuis neminem auctoritate traxiſſet, conſtanter in ſententia manſit: quin etiam Dextrum, qui primus diuerſum cenſuerat, prolata lege de ſenatu habendo, iurare coëgit, *E republica eſſe, quod cenſuiſſet.* Cui, quanquam legitimae poſtulationi, 6
a quibusdam reclamatum eſt. Exprobrare enim cenſenti ambitionem videbatur. Sed priusquam ſententiae dicerentur, Nigrinus, tribunus plebis, recitauit libellum diſertum & grauem, quo queſtus eſt, *Vaenire aduocationes, vaenire etiam praeuaricationes; in lites coiri: & gloriae loco poni ex ſpoliis ciuium*

5 prolata lege) Laudauit legem Aper, praelegi forte iuſſit, certe Senatum illius admonuit. Nimirum moris fuiſſe, vt Senatus iuratus non nunquam ſententias diceret, (hoc enim eſt *cenſere*) multis oſtendit Lipſius ad Tac. An. 4, 21. * Sed quod id ipſum lege Traiani ſancitum eſſe ex hoc quem tradimus, loco effici putat (quod ipſi ſuaſerunt, credo, libri, qui *perlata lege* habent, non *prolata*) in eo diſſentientem habet Caſaubonum ad Sueto. Aug. c. 35 qui ad ipſum hunc principem referre eam legem malit.

6 in lites coiri) Paciſci homines

uium magnos & statos reditus. Recitauit capita le-
gum, admonuit SCtorum: in fine dixit, *Peten-
dum ab optimo principe, vt, quia leges, quia sena-
usconsulta contemnerentur, ipse tantis vitiis mede-
8 retur.* Pauci dies, & liber principis seuerus, &
tamen moderatus. leges ipsum; est in publicis a-
ctis. Quam me iuuat, quod in caussis agendis non
modo pactione, dono, munere, verum etiam xe-
9 niis semper abstinui! Oportet quidem, quae sunt in-
honesta, non quasi illicita, sed quasi pudenda, vi-
tare: iucundum tamen, si prohiberi publice videas,
10 quod nunquam tibi ipse permiseris. Erit fortasse,
immo non dubie, huius propositi mei & minor laus,
& obscurior fama, quum omnes ex necessitate faci-
ent, quod ego sponte faciebam. Interim fruor vo-
luptate, quum alii diuinum me; alii meis rapinis,
meae auaritiae occursum, per ludum ac iocum di-
ctitant. Vale.

XV. C.

mines de euentu litium cum aduocatis, cum ipsis adeo iudicibus. Notae sunt nostro & patrum saeculo sponsiones, cum talibus personis factae, quae procurare vel impedire euentum eius rei, de qua sponsio fiebat, possent.

7 *legum - SCtorum*) Quae enarrantur a ICtis, cum de Lege Cincia agunt. Vid. noster 4, 9, 6. 5, 21, 4.

8 *dono - munere - xeniis*) Hic forte locum habeat illa horum verborum differentia, quam tradit Vlpianus l. 194 de V. S. quod *munus* sit *donum cum caussa*, *vt puta natalicium*, *nuptialicium*. *Xenia* non melius intelliguntur, quam ex XIII Martialis. Sunt nimirum esculenta & poculenta varia, sed quae tamen ex quantitate certe pretium habere possunt, vt *piper*, *alica*, *far*, *ficus*, *casei*, *vina* varii generis &c.

10 *diuinum me*) Qui praeuiderim fore vt interdicatur omni genere munerum, atque ideo ante legem illis abstinuerim. De *diuinatione* Attici sui similia Nepos 9, 1.

15, 1

XV. C. PLINIVS PONTIO SVO S.

Cornutum curatorem viae factum esse, vel ideo laetatur, quia tum amicitia semper, tum collegio non semel coniuncti fuerint. Addit de suis in villa hospitibus.

Secesseram in municipium, quum mihi nuntiatum est, Cornutum Tertullum accepisse Aemiliae viae curam. Exprimere non possum, quanto sim 2
gaudio adfectus & ipsius & meo nomine. Ipsius, quod sit licet, sicut est, ab omni ambitione longe remotus, debeat tamen ei iucundus esse honor vltro datus; meo, quod aliquanto magis me delectat mandatum mihi officium, postquam par Cornuto datum video. Neque enim augeri dignitate, quam 3
aequari bonis, gratius. Cornuto autem quid melius? quid sanctius? quid in omni genere laudis ad exemplar antiquitatis expressius? Quod mihi cognitum est non fama, qua alioqui optima & meritissima fruitur, sed longis magnisque experimentis. Vna diligimus, vna dileximus omnes fere, quos ae- 4
tas nostra in vtroque sexu aemulandos tulit: quae societas amicitiarum arctissima nos familiaritate con-

15, 1 *Aemiliae viae cur.*) Rem Censorum olim propriam, quo magis viris Consularibus eam demandabant, Augusti instituto, Imperatores. De his post Lips. ad Tac. An. 3, 31 siue Exc. E copiose egit Eu. Otto de tutela viar. publ. 2, 5. Caeterum Plinius noster non ipse quoque fuit *Curator viae Aemiliae*, sed *Curator aluei Tiberis & riparum, & cloacarum vrbis*, cuius muneris memoria est in inscriptione, quam & nos vitae ipsius subiecimus. [Huic *muneri par est curatio viae Aemiliae*, quod ait s. 2. conf. s. 9. Videat hoc Buchnerus, probarunt Cellarius & Massonus ad A. Plinii 39 & 40, 6. Caeterum *alueus ripaeque Tiberis* iunguntur cum *cloacis*, quod hae ad illud ipsum quoque structae fuerant, magnum Romae & orbis miraculum, vt exundantem Tiberim reciperent, & eadem eluerentur ipsae, atque eluuionem ab vrbe auerterent.

17, 2 *xx*-

5 coniunxit. Acceſſit vinculum neceſſitudinis publicae. Idem enim mihi, vt ſcis, collega, quaſi voto petitus, in praefectura aerarii fuit: fuit & in conſulatu. tum ego, qui vir, & quantus eſſet, altiſſime inſpexi, quum ſequerer vt magiſtrum, vt parentem vererer: quod non tam aetatis maturitate, quam
6 vitae, merebatur. His ex cauſſis vt illi, ſic mihi gratulor: nec priuatim magis, quam publice, quod tandem homines non ad pericula, vt prius, verum ad
7 honores virtute perueniunt. In infinitum epiſtolam extendam, ſi gaudio meo indulgeam. Praeuertor ad
8 ea, quae me, agentem hic, nuntius deprehendit. Eram cum proſocero meo, eram cum amita vxoris, eram cum amicis diu deſideratis; circumibam agellos; audiebam multum ruſticarum querelarum: rationes legebam inuitus & curſim (aliis enim chartis, aliis ſum literis initiatus) coeperam etiam itineri me praeparare.
9 Nam includor anguſtiis commeatus, eoque ipſo, quod delegatum Cornuto audio officium, mei admoneor. Cupio te quoque ſub idem tempus Campania tua remittat, ne quis, quum in vrbem rediero, contubernio noſtro dies pereat. Vale.

XVI. C. PLINIVS MARCELLINO SVO S.

Mortem Fundani filiae luget, & Marcellinum, vt patrem conſoletur, monet.

Triſtiſſimus haec tibi ſcribo. Fundani noſtri filia minor eſt defuncta: qua puella nihil vnquam feſtiuius, amabilius, nec modo longiore vita, ſed
2 prope immortalitate, dignius vidi. Nondum annos qua-

quatuordecim impleuerat, & iam illi anilis pruden-
tia, matronalis grauitas erat: & tamen ſuauitas puel-
laris cum virginali verecundia. Vt illa patris cerui- 3
cibus inhaerebat! vt nos amicos paternos & aman-
ter & modeſte complectebatur! vt nutrices, vt pae-
dagogos, vt praeceptores, pro ſuo quemque officio,
diligebat! quam ſtudioſe, quam intelligenter lectita-
bat! vt parce cuſtoditeque ludebat! qua illa tempe-
rantia, qua patientia, qua etiam conſtantia nouiſſi-
mam valetudinem tulit! medicis obſequebatur, ſo- 4
rorem, patrem adhortabatur, ipſamque ſe deſtitu-
tam corporis ſui viribus, vigore animi ſuſtinebat.
Durauit *hic illi* vsque ad extremum, nec aut ſpatio 5
valetudinis, aut metu mortis infractus eſt; quo plu-
res grauioresque nobis cauſſas relinqueret & deſiderii
& doloris. O triſte plane acerbumque funus! o 6
morte ipſa mortis tempus indignius! Iam deſtinata
erat egregio iuueni, iam electus nuptiarum dies, iam
nos vocati. Quod gaudium quo moerore mutatum 7
eſt? Non poſſum exprimere verbis, quantum animo
vulnus acceperim, quum audiui, Fundanum ipſum
(vt multa luctuoſa dolor inuenit) praecipientem,
quod in veſtes, margarita, gemmas, fuerat erogaturus,
hoc in tura & vnguenta & odores impenderetur. Eſt 8
quidem ille eruditus & ſapiens, vt qui ſe ab ineunte ae-
tate altioribus ſtudiis artibusque dediderit: ſed nunc o-
mnia, quae audiit ſaepe, quae dixit, aſpernatur; expulſis-
que virtutibus aliis, pietatis eſt totus. Ignoſces, lau- 9
dabis etiam, ſi cogitaueris, quid amiſerit. Amiſit
enim filiam, quae non minus mores eius, quam
os vultumque referebat, totumque patrem mira ſi-
mili-

10 militudine exſcripſerat. Proinde ſi quas ad eum de dolore tam iuſto literas mittes, memento adhibere ſolatium, non quaſi caſtigatorium & nimis forte, ſed molle & humanum. Quod vt facilius admittat,
11 multum faciet medii temporis ſpatium. VT enim crudum adhuc vulnus medentium manus reformidat, deinde patitur, atque vltro requirit; ſi recens animi dolor conſolationes reiicit ac refugit, mox deſiderat, & clementer admotis acquieſcit. Vale.

XVII. C. PLINIVS SPVRINNAE SVO S.

Calpurnium bene recitaſſe nuntiat, fratrisque illius pietate laudata, nobiles adoleſcentes hortatur.

Scio, quantopere bonis artibus faueas, quantum gaudii capias, ſi nobiles iuuenes dignum aliquid maioribus ſuis faciant: quo feſtinantius nuntio tibi,
2 fuiſſe me hodie in auditorio Calpurnii Piſonis. Recitabat καταςερισμῶν eruditam ſane luculentamque mate-

17, 2 καταςερισμῶν) Relationum in ſtellas ſ. rerum hominumque in fidem relatorum hiſtorias. * Alii, & Cortius etiam ἐρωτοπαίγνιον. Sed cum *eruditam luculentamque materiam* vocet Secundus, quod neſcio quam bene ἐρωτοπαιγνίῳ conueniat, (quo titulo alioquin habemus lepidum carmen Auſonii) ac praeterea magna ſit, vt fere ſolet in Graecis, huius loci in libris varietas: reducere auſus ſum Aldi ac Medicei codicis lectionem, a qua non longe abire *tactepigmon* & ſimilia monſtra lectionum, ille videt, qui obſeruauit, quomodo in Graecis exprimendis verſari ſoleant Latini librarii. Poteſt vocari *erudita materia* καταςερισμῶν, de relatis in ſidera hominibus, animalibus, rebus aliis; quod mythicae hiſtoriae bonam partem complectatur ſcilicet: *luculentam* nemo negabit, niſi qui lucem aſtris. Nondum obſeruaui καταςερισμῶν nomen: ſed dubitare nos de vi illius & ſignificatione non ſinit vel vnus Apollodori locus 3, 8 extr. p. 190 Galli, de Ioue, τὴν

materiam. Scripta elegis erat fluentibus, & teneris, & enodibus, sublimibus etiam, vt poposcit locus. Apte enim & varie nunc attollebatur, nunc residebat: excelsa depressis, exilia plenis, seueris iucunda mutabat; omnia ingenio pari. Commendabat 3
haec voce suauissima, vocem verecundia. multum sanguinis, multum solicitudinis in ore, magna ornamenta recitantis. Etenim, nescio quo pacto, MAGIS in studiis homines timor, quam fiducia decet. Ne plura: (quanquam libet plura, quo sunt pulchri- 4
ora de iuuene, rariora de nobili,) recitatione finita, multum ac diu exosculatus adolescentem, qui est acerrimus stimulus monendi, laudibus incitaui, *Pergeret qua coepisset, lumenque, quod sibi maiores sui praetulissent, posteris ipse praeferret.* Gratulatus 5
sum optimae matri, gratulatus & fratri, qui ex auditorio illo non minorem pietatis gloriam, quam ille alter eloquentiae tulit: tam notabiliter pro fratre recitante primum metus eius, mox gaudium eminuit. Dii faciant, vt talia tibi saepius nuntiem! Fa- 6
ueo enim saeculo, ne sit sterile & effoetum: mireque cupio, ne nobiles nostri nihil in domibus suis pulchrum, nisi imagines habeant: quae nunc mihi hos adolescentes tacite laudare, adhortari, &, quod amborum gloriae satis magnum est, agnoscere videntur. Vale.

XVIII.

τὴν δὲ Καλλιςὼ καταςερίσας ἐκάλεσεν Ἄρκτον. Sic nuper *ἀναςέρωσιν* legimus de relata carmine Emma. Martini inter astra ipsius arca. Vid. Grego. Mayansii Epist. 5, 7 p. 290.

3 magis-timor, quam fid.) Nimirum Ἀμαθία μὲν θράσος κ. τ. λ. vid. 4, 7, 3.

6 agnoscere) Prosopopoeia vtitur. Imagines maiorum suorum agnoscunt Calpurnium, & dicunt ei, quod Terentianus Demea Ad. 4, 2, 25 *Laudo, o Ctesipho,*

XVIII. C. PLINIVS MACRO SVO S.

Secessus amoenitatem ei gratulatur.

Bene est mihi, quia tibi bene est. Habes vxorem tecum, habes filium. Frueris mari, fontibus, viridibus, agro, villa amoenissima. Neque enim dubito esse amoenissimam, in qua se composuerat
2 homo felicior antequam felicissimus fieret. Ego in Tuscis & venor & studeo, quae interdum alternis, & interdum simul facio: nec tamen adhuc possum pronuntiare, vtrum sit difficilius capere aliquid, an scribere. Vale.

XIX. C. PLINIVS PAVLLINO SVO S.

Rogat, vt Paullinus villam suam Zosimo liberto commodet valetudinis recuperandae caussa.

Video, quam molliter tuos habeas: quo simplicius tibi confitebor, qua indulgentia meos tra-
2 ctem. Est mihi semper in animo & Homericum illud, πατὴρ δ᾽ ὡς ἤπιος ἦεν, & hoc nostrum, PATER

sipho, patrissas: abi, virum te iudico. Hoc est, agnoscunt homines, qui vtrosque norunt, similitudinem quandam inter veteres Calpurnios, & hunc iuuenem. Huic gloriosum est maioribus esse similem: illis decorum, tales praedicari, qualis est hic eorum sanguine ortus &c.

18, 1 in qua se compos.) ad vitam priuatam, vt suo arbitratu viueret, redierat: vt *componere se* dicuntur, qui in lecto ad mensam vel alias accumbunt. Caeterum ille *felicior homo ante, quam felicissimus fieret,* Nerua videtur Cataneo. Mihi magis placet, quod etiam Cortio in mentem venit, ipsum Sullam *Faustum*, illum, *Felicem*, ἐπαφρόδιτον, intelligere, eiusque villam Puteolanam, de qua Victor de Vir. Ill. c. 75. Breui nimirum sententia complectitur noster, quod latius ab auunculo ipsius disputatur 7, 43 s. 44.

2 & venor) Vid. 1, 6 in.

19, 2 Homericum) Od. B, 47 & 234. Quantam autem vim habeat ea vox apud Homerum inde

ter familias. Quod ſi eſſem natura aſperior & durior, frangeret me tamen infirmitas liberti mei Zoſimi, cui tanto maior humanitas exhibenda eſt, quanto nunc illa magis eget. Eſt homo pro- 3
bus, officioſus, literatus, & ars quidem eius, & quaſi inſcriptio, comœdus, in qua plurimum facit. Nam pronuntiat acriter, ſapienter, apte, decenter etiam; vtitur & cithara perite, vltra quam comoedo neceſſe eſt. Idem tam commode orationes & hiſtorias & carmina legit, vt hoc ſolum didiciſſe videatur. Haec tibi ſedulo expoſui, quo magis ſcires, 4
quam multa vnus mihi & quam iucunda miniſteria praeſtaret. Accedit huc longa iam caritas hominis, quam ipſa pericula auxerunt. Eſt enim ita natura 5
comparatum, vt nihil aeque amorem incitet & accendat, quam carendi metus, quem ego pro hoc non ſemel patior. Nam ante aliquot annos, dum 6
intente inſtanterque pronuntiat, ſanguinem reiecit, atque ob hoc in Aegyptum miſſus a me, poſt longam

inde quoque apparet, quod Iupiter omnem ſuam beneuolentiam pollicens Palladi Ιλ. Θ, 40 ἐθέλω δὲ, inquit, τοὶ ἤπιος εἶναι: Dixerat Θάρσει, Φίλον τέκος, κ. τ. λ.

3 inſcriptio) Titulus, qui in tabella a collo ipſius pendente ſcribendus eſſet, ſi inter venales proſtare iubeas.

apte, decenter) *Decenter* aliquanto plus eſt, quam *apte*. *Apte* pronuntiat, qui perſonam non laedit, cum ſenem agit, ſenili geſtu vtitur, & voce tremula &c. *Decenter* qui ad minutias vſque minimas deſcendit, & perſonam totam ita, vt pulchra imago animale exemplum ſuum, exprimit. add. 6, 21, 5.

commode - legit) Nimirum comoedo operam dabant, qui legere recte aut agere in concione diſcere vellent. Vid. Quinct. 1, 11, 1 *Dandum aliquid comoedo quoque* &c.

6 ob hoc in Aegyptum) Appoſite laudauit hic Cellarius Plinium maiorem 31, 6 ſ. 33 *Neque Aegyptus propter ſe petitur, ſed propter longinquitatem nauigandi.* Sed maxime huc pertinent, quae praecedunt, *Principalis* maris vſus eſt *nauigandi* *phti-*

gam peregrinationem confirmatus rediit nuper: deinde dum per continuos dies nimis imperat voci, veteris infirmitatis tussicula admonitus, rursus sangui-
7 nem reddidit. Qua ex caussa destinaui eum mittere in praedia tua, quae Foroiulii possides. Audiui enim te saepe referentem, esse ibi & aëra salubrem, & lac huiusmodi curationibus accommodatissimum.
8 Rogo ergo, scribas tuis, vt illi villa, vt domus pateat; offerant etiam sumtibus eius, si quid opus
9 erit: erit autem opus modico. est enim tam parcus & continens, vt non solum delicias, verum etiam necessitates valetudinis, frugalitate restringat. Ego proficiscenti tantum viatici dabo, quantum sufficiat eunti in tua. Vale.

XX. C. PLINIVS VRSO SVO S.

Varenum, a Bithynis ex proconsulatu accusatum, defendit.

Iterum Bithyni, post breue tempus a Iulio Basso, etiam Rufum Varenum proconsulem detulerunt: Varenum, quem nuper aduersus Bassum aduocatum
2 & postularant & acceperant. Inducti in senatum, inquisitionem postulauerunt: tum Varenus petiit, vt sibi quoque defensionis caussa euocare testes liceret: recu-

phthisi affectis, aut sanguinem egerentibus. Quod autem negauit *Aegyptum propter se peti*, in hoc contradicere videtur Celso, qui, 3, 22 phthisicis *opus est*, inquit, *si vires patiuntur, longa nauigatione, caeli mutatione, sic, vt densius, quam id est, ex quo discedit aeger, petatur: ideoque aptissime Alexandriam ex Italia itur.*

20, 1 *a Iulio Basso*) h. e. post accusatum a se Iulium Bassum, qua de re supra 4, 9 actum. *Rufus Varenus* est ille *Pomponius* de quo 4, 9, 3.

2 *sibi quoque*) Nimirum qui *inquisitionem postulant*, ii petunt mitti in prouinciam, qui quaerant de factis, qui instrumenta conquirant, qui testes addu-

recuſantibus Bithynis, cognitio ſuſcepta eſt. Egi ego pro Vareno, non ſine euentu: nam bene an male, liber indicabit. In actionibus enim vtramque in partem 3 fortuna dominatur: multum commendationis & detrahit & adfert memoria, vox, geſtus, tempus ipſum; poſtremo vel amor vel odium rei: liber offenſis, liber gratia, liber & ſecundis caſibus, & aduerſis caret. Reſpondit mihi Fonteius Magnus, vnus ex 4 Bithynis, plurimis verbis, pauciſſimis rebus. Eſt plerisque Graecorum, vt illi, pro copia volubilitas: tam longas tamque frigidas periodos vno ſpiritu, quaſi torrente, contorquent. Itaque Iulius Candi- 5 dus non inuenuſte ſolet dicere, *aliud eſſe eloquentiam, aliud loquentiam.* Nam eloquentia vix vni aut alteri, immo, ſi Marco Antonio credimus, ne-

 mini;

adducant: hic Varenus *inuicem* ſibi *quoque* hoc vult tribui, vt *euocare* liceat teſtes. Hoc cum negarent fieri debere Bithyni; de hoc, nondum de criminibus Vareni, *cognitio ſuſcepta eſt;* de hoc egit Plinius, *non ſine euentu.* nam *impetratum eſt*, vt & ex hac ipſa epiſtola ſ. 7 apparet, & repetitur 6, 5, 1 it. 6, 13 *int.* ac 6, 29, 11. * Haec monenda fuere, quod vir doctus hic putabat, *τὸ quoque* nihil habere, quo referatur, & ſubſtitui volebat ex Mediceo libro *vndique.*

nam bene, an male) Illud *nam* Atticae cuiusdam elegantiae eſt, & indicat omiſſam propoſitionem, hic ita forte ſupplendam: Dixi, *non ſine euentu.* Non mirum, me euentum ſolum commemorare: *nam bene* &c. Saepe ita Quinctilianus v. g. 2, 12, 7. 6, 3, 63 & 76. Saepe Lucianus, & confabulatores Attici.

liber indicabit) Hoc eſt oratio ſcripta. De differentia actionis & orationis ſ. libri noſter 1, 20, 9 ſq.

4 *Eſt plerisque*) * Reuocauit hanc lectionem e bonis libris Cortius, & mox *frigidas* e Mediceo. De hoc res clara, & vel ſine libro audenda. Quod Graecos nominat, ſui illum temporis homines Aſiatico tumore corruptos intelligere, palam eſt.

contorquent) Manet in metaphora de *ſpiritu* & *torrente*: haec duo enim *contorquent* obuia quaeque; arbores venti, ſaxa fluuii &c.

5 *M. Antonio*) Apud Cice-

ceru-

mini; haec vero, quam Candidus *loquentiam* appellat, multis, atque etiam impudentiſſimo cuique ma-
6 xime contingit. Poſtero die dixit pro Vareno Homullus callide, acriter, culte; contra Nigrinus preſſe, grauiter, ornate. Cenſuit Acilius Rufus, conſul deſignatus, inquiſitionem Bithynis dandam:
7 poſtulationem Vareni ſilentio praeteriit. Haec forma negandi fuit. Cornelius Priſcus conſularis & accuſatoribus, quae petebant, & reo tribuit, vicitque numero. Impetrauimus rem nec lege comprehen-
8 ſam, nec ſatis vſitatam, iuſtam tamen. Quare iuſtam, non ſum epiſtola exequuturus, vt deſideres actionem. Nam ſi verum eſt Homericum illud

Τὴν γὰρ ἀοιδὴν μᾶλλον ἐπικλείουσ' ἄνθρωποι,
Ἥπερ ἀκουόντεσσι νεωτάτη ἀμφιπέληται,

apud te prouidendum eſt mihi, ne gratiam nouitatis & florem, quae oratiunculam meam vel maxime commendat, epiſtolae loquacitate praecerpam. Vale.

XXI. C. PLINIVS RVFO SVO S.

Centumuirale iudicium, edicto praetoris propoſito dimiſſum dilatumque, & varii hominum de eo ſermones.

Deſcenderam in baſilicam Iuliam, auditurus, quibus proxima comperendinatione reſpondere de-
2 bebam. Sedebant iudices, decemuiri venerant, obuerſa-

ceronem in Oratore c. 5 *Diſertos ait ſe vidiſſe multos, eloquentem omnino neminem*, quod explicat ibi Tullius.

8 Homericum) Od. A, 351.

21, 2 *Decemuiri venerant*) *Decemuiri litibus iudicandis*, qui nempe cogebant centumuiros & iis praeerant. vid. Cuiac. Obſeruatt. 3, 32. atque ad Pompo. de O. I. §. 29. Add. Torrent. ad Sueto. Aug. 37.

3 qui

uersabantur aduocati; silentium longum, tandem a praetore nuntius. Dimittuntur centumuiri: eximitur dies, me gaudente, qui nunquam ita paratus sum, vt non mora laeter. Caussa dilationis, Nepos prae- 3
tor, qui legibus quaerit. Proposuerat breue edictum; admonebat accusatores, admonebat reos, exsequuturum se, quae senatusconsulto continerentur. Suberat edicto senatusconsultum: hoc OMNES, 4
QVIDQVID NEGOTII HABERENT, IVRARE PRIVS QVAM AGERENT, iubebantur, NIHIL SE OB ADVOCATIONEM CVIQVAM DEDISSE, PROMISISSE, CAVISSE. His enim verbis, ac mille praeterea, & vaenire aduocationes & emi vetabantur. Peractis tamen negotiis permittebatur pecuniam duntaxat decem millium dare. Hoc facto Nepotis commotus praetor, qui centum- 5
uiralibus praesidet, deliberaturus an sequeretur exemplum inopinatum, nobis otium dedit. Inte- 6
rim tota ciuitate Nepotis edictum carpitur, laudatur. Multi, *inuenimus, qui curua corrigeret, quid? ante hunc praetores non fuerunt? quis autem hic est, qui emendet publicos mores?* Alii contra, *rectissime fecit initurus magistratum: iura cognouit: senatusconsulta legit: reprimit foedissimas pactiones: rem pulcherrimam turpissime vaenire non patitur.*

3 *qui legibus quaerit*) Sic habere libros optimos, notat Cortius, nec opus esse emblemate illo, *de muneribus*. *Leges* autem intellige iudiciales contra munera, praeuaricationes, corruptiones, quales sunt, de quibus noster 5,14. 6 sq. itemque *quaestiones perpetuae de pecuniis repetundis*, de quibus Cic. Bruto c. 27. & ad quas hanc etiam speciem referri, apparet ex 6,5, 2. Huc pertinet bona pars legis Cinciae ad quam Brummerus c. 6, 6 sq. de hoc etiam loco disputat, quod indicuait Cortius.

titur. Tales vbique ſermones: qui tamen alterutram in partem ex euentu praeualebunt. Eſt omnino iniquum, ſed vſu receptum, quod HONESTA conſilia vel turpia, prout male aut proſpere cedunt, ita vel probantur vel reprehenduntur. Inde plerumque eadem facta modo diligentiae, modo vanitatis, modo libertatis, modo furoris nomen accipiunt. Vale.

LIBER

LIBER VI.

I. C. PLINIVS TIRONI SVO S.

Hortatur, vt in vrbem redeat, quia impatienter deſideretur.

Quamdiu ego trans Padum, tu in Piceno, minus te requirebam: poſtquam ego in vrbe, tu adhuc in Piceno, multo magis: ſeu quod ipſa loca, in quibus eſſe vna ſolemus, acrius me tui commonent: ſeu quod deſiderium abſentium nihil perinde ac vicinitas acuit: quoque propius acceſſeris ad ſpem fruendi, hoc impatientius careas. Quidquid in cauſſa, eripe me huic tormento. Veni, 2
aut ego illuc, vnde inconſulte properaui, reuertar, vel ob hoc ſolum, vt experiar an mihi, quum ſine me Romae coeperis eſſe, ſimiles his epiſtolas mittas. Vale.

II. C. PLINIVS ARRIANO SVO S.

De increbeſcente breuitate forenſium actionum, qua ſtudia negligantur, conqueritur ita, vt Regulum quadam ratione deſideret.

Soleo nonnunquam in iudiciis quaerere Marcum Regulum, nolo enim dicere, deſiderare. Cur ergo quaero? Habebat ſtudiis honorem, timebat, 2
pallebat, ſcribebat: quamuis non poſſet dediſcere illud ipſum, quod oculum modo dextrum, modo ſiniſtrum circumlinebat; dextrum, ſi a petitore; al-

2, 2 *ſcribebat*) Non fidebat ingenio vel extemporali facultate; ſed ſcribendi laborem & commentandi dum ſuſtineret, rem magnam eſſe bene dicere, oſtendebat.

oculum circumlinebat) Collyrio vtebatur, indicaturus lucu-

terum, si a possessore esset acturus: quod candidum splenium in hoc aut in illud supercilium transferebat: quod semper aruspices consulebat de actionis euentu, anili superstitione, sed tamen & a ma-
3 gno studiorum honore veniebat. Iam illa perquam iucunda vna dicentibus, quod libera tempora petebat, quod audituros conrogabat. Quid enim iucundius, quam sub alterius inuidia, quamdiu velis, & in alieno auditorio quasi deprehensum commode dicere?

lucubrationum frequentiam & noxam. Videtur autem liberum sibi reliquisse eum oculum, quem iudici obuerteret, vt cuius vultus obseruandus esset: quod si ponas, consequetur ex hoc loco, petitorem dextrum stetisse iudici, possessorem sinistrum. Sed potest etiam contra se res habuisse. Caeterum etiam qui in publicum prodirent non refugisse medicamenta, quae linerentur, notat iocus ille Sicinii apud Ciceronem Bruto c. 60 in Cn. Octauium consulem, *qui deuinctus erat fasciis, & multis medicamentis propter dolorem artuum delibutus* &c. & Martialis, qui 11, 99 negat aduersus importunos basiatores prodesse *labra pingui delibuta ceroto*. De *spleniis* multa sunt apud eundem Martialem. Vid. Ramiresius ad 2, 29 p. 168. Gorraeus definit, linteolum vel emplastrum, quacunque forma, (non *splenis* tantum, vnde dictum) quo exceptum vel illitum medicamentum adhibetur.

aruspices consulebat) Quod aliis quoque in rebus solebat. Vid. 2, 20, 4 quo loco ad fallendum cum adhibuerit; fieri potest, vt non tam superstitione anili, quam iactatione quadam, & vt vanae choragium gloriae adhibuerit, tanquam qui maximam rem agi videri vellet, de cuius euentu vehementer laboret. Honos habetur auditoribus, si de illorum iudicio vehementer nos solicitos esse fingamus. * Quo magis probo & illud e libris adiectum a Cortio, cum alii habeant, *sed tamen a magno* &c.

3 libera tempora) Gratiosus & potens petebat impetrabatque (vid. f. 7.) temporis quantum vellet: non clepsydris circumscribi spatia patiebatur, quo fiebat, vt eadem libertas negari non posset in eodem iudicio dicentibus: quae enim inuidia, si idem sibi sumat Plinius, quod in eadem caussa licuisset Regulo? Si quid inuisum aut molestum; hoc ad Regulum exempli auctorem omne pertinebat. *Sub* huius *inuidia* dicit Plinius. De *corrogatis* auditoribus vid. 2, 14, 4. *Deprehensus* est, qui dicit non quando, aut quam diu ipse voluit ac destinauit; sed ad alienam occasionem vel voluntatem.

4 *no-*

cere? Sed vtcunque ſe habent iſta, bene fecit Regu- 4
lus, quod eſt mortuus; melius, ſi ante. Nunc enim
ſane poterat ſine malo publico viuere ſub eo principe,
ſub quo nocere non poterat. Ideo fas eſt, non
nunquam eum quaerere. Nam poſtquam obiit ille, 5
increbuit paſſim & inualuit conſuetudo, binas vel ſin-
gulas clepſydras, interdum & dimidias, & dandi &
petendi. Nam & qui dicunt, egiſſe malunt quam
agere; & qui audiunt finire quam iudicare. Tanta
negligentia, tanta deſidia, tanta denique irreueren-
tia ſtudiorum periculorumque eſt. An nos 6
ſapientiores maioribus noſtris? nos legibus ipſis
iuſtiores, quae tot horas, tot dies, tot comperen-
dinationes largiuntur? hebetes illi & ſupra modum
tardi? Nos apertius dicimus, celerius intelligimus,
religioſius iudicamus, qui paucioribus clepſydris prae-
cipitamus cauſſas, quam diebus explicari ſolebant?
O Regule, qui ambitione ab omnibus obtinebas, quod 7
fidei paucisſimi praeſtant! Equidem quoties iudico,
quod ſaepius facio quam dico, quantum quis pluri-
mum poſtulat, aquae do. Etenim temerarium exi- 8
ſtimo, diuinare quam ſpatioſa ſit cauſſa inaudita,
tempuſque negotio finire, cuius modum ignores:
praeſertim quum primam religioni ſuae iudex pati-
entiam debeat, quae pars magna iuſtitiae eſt. At

4 *nocere non poterat*) Calumniis, delationibus, vt ante Domitiani mortem. vid. ſupra 1, 5 int.

5 *periculorumque*) Notum eſt ſtatum reorum *periculi* nomine ſaepe venire apud Ciceronem: ſed videbatur mihi, ad oratorem etiam ſiue patronum hic reſpici, qui & ipſe *dimicat de fama* fidei, diligentiae, eloquentiae, ac proinde in periculo eſt.

8 *patientiam*) diligenter audiendi attendendique ad cauſſae momenta omnia: hanc primam debet

quaedam ſuperuacua dicuntur? etiam: ſed ſatius eſt
9 & haec dici, quam non dici neceſſaria. Praeterea, an ſint ſuperuacua, niſi quum audieris, ſcire non poſſis. Sed de his melius coram, vt de pluribus vitiis ciuitatis. Nam tu quoque in more communi ſoles emendari cupere, quae iam corrigere difficile eſt.
10 Nunc reſpiciamus domos noſtras. Ecquid omnia in tua recte? in mea noui nihil. Mihi autem & gratiora ſunt bona, quod perſeuerant; & leuiora incommoda, quod adſueui. Vale.

III. C. PLINIVS VERO SVO S.

Agellum, nutrici dono datum, colendum commendat.

Gratias ago, quod agellum, quem nutrici meae donaueram, colendum ſuſcepiſti. Erat, quum donarem, centum millium nummum: poſtea, decreſcente reditu, etiam pretium minuit, quod nunc,
2 te curante, reparabit. Tu modo memineris, commendari tibi a me non arbores & terram (quanquam haec quoque) ſed munuſculum meum; quod eſſe quam fructuoſiſſimum non illius magis intereſt, quae accepit, quam mea, qui dedi. Vale.

IV. C.

debet *religioni ſuae* h. e. iuri iurando quo adſtrictus eſt, & conſcientiae, quia ſine hac reliqua praeſtare non poteſt.

9 in more communi) * Nondum video melius quidquam Caſauboniana hac emendatione. In libris eſt, *Amore communium* *τῶν κοινῶν*, i. e. reipublicae; vel, *amore* tecum mihi *communi* in ciuitatem.

emendari-corrigere) *Emendat* qui etiam vnam de pluribus mendis tollit; *corrigit*, qui rectum facit ex prauo.

4, 2 ſe-

IV. C. PLINIUS CALPVRNIAE SVAE S.

Queritur, sibi non licuisse per occupationes, cum uxore in Campaniam secedere, indeque vt saepe literas mittat, monet.

Nunquam sum magis de occupationibus meis questus; quae me non sunt passae aut proficiscentem te, valetudinis caussa, in Campaniam prosequi, aut profectam e vestigio subsequi. Nunc enim praecipue simul esse cupiebam, vt oculis meis crederem, quid viribus, quid corpusculo adquireres, ecquid denique secessus voluptates, regionisque abundantiam, inoffensa transmitteres. 2 Equidem etiam fortem te non sine cura desiderarem. 3 Est enim suspensum & anxium de eo, quem ardentissime diligas, interdum nihil scire. Nunc vero 4 me cum absentiae, tum infirmitatis tuae ratio, incerta & varia solicitudine exterret. Vereor omnia, imaginor omnia, quaeque natura metuentium est, ea maxime mihi, quae maxime abominor, fingo. Quo impensius rogo, vt timori meo quotidie singu- 5 lis, vel etiam binis epistolis consulas. Ero enim securior, dum legam; statimque timebo, quum legero. Vale.

V. C. PLINIVS VRSO SVO S.

Licinium Nepotem & Iubentium Celsum in caussa Vareni inter se de legis additamento, quod Nepos suaserat, altercatos fuisse, non sine dolore refert.

Scripseram tenuisse Varenum, vt sibi euocare testes liceret; quod pluribus aequum, quibusdam iniquum,

4, 2 *secessus voluptates*) * Sustuli incisum post *secessus*: neque enim plures *secessus*, sed vnius *secessus voluptates* commemorari puto.

4 *solicit. exterret*) * Elegans Marklandi coniectura exercet: quam tamen receptae lectioni praeferre, cum Cortio dubitamus.

5, 1 *scripseram*) 5, 20, 2 sq.

4 In-

quum, & quidem pertinaciter, visum; maxime Licinio Nepoti, qui sequenti senatu, quum de rebus aliis referretur, de proximo senatusconsulto dis-
2 seruit, finitamque caussam retractauit. Addidit etiam, petendum a consulibus, vt referrent, sub exemplo legis ambitus, de lege repetundarum, an placeret in futurum ad eam legem adiici, vt, sicut accusatoribus inquirendi testibusque denuntiandi po-
3 testas ex ea lege esset, ita reis quoque fieret. Fuerunt quibus haec eius oratio, vt sera & intempestiua & praepostera, displiceret: quae omisso contradicendi tempore castigaret peractum, cui potuisset oc-
4 currere. Iubentius quidem Celsus praetor, tanquam emendatorem senatus, & multis & vehementer increpuit. Respondit Nepos, rursusque Celsus:
5 neuter contumeliis temperauit. Nolo referre, quae dici ab ipsis moleste tuli: quo magis quosdam e numero nostro improbaui, qui modo ad Celsum, modo ad Nepotem, prout hic vel ille diceret, cupiditate audiendi cursitabant; & nunc quasi stimularent & accenderent, nunc, quasi reconciliarent componerentque, frequentius singulis, ambobus interdum, propitium Caesarem, vt in ludicro ali-
6 quo, precabantur. Mihi quidem illud etiam peracerbum

4 *Iubentius*) * *Iuuentius* ex Aldino & Mediceo scribit Cortius. Si omnino placet tertiam literam esse V, scribendum porro videtur *Iuuencius*, a *Iuuenis*, *Iuuencus*. *Iubentius* haberet formam *Vincentii*, & *Venantii*, & *Vigilantii* &c. Cum auctoritates sint fere pares, nihil definio. Sic de Prisco *Iauoleno* an *Iaboleno* se res habet 6, 15, 2.

5 *vt in ludicro*) In ludis gladiatoriis suo vel Threci vel mirmilloni; in Circensibus suo quem elegit colori (vid. 9, 6, 2) quisque vt ipse fauet, ita fauere optat Caesarem. Compositi hic erant, & acerrime certabant viri graues. Hos fauendo incitant homines.

6 *sunt*-

cerbum fuit, quod sunt alter alteri, quid pararent, indicati. Nam & Celsus Nepoti ex libello respondit, & Celso Nepos ex pugillaribus. Tanta loquacitas 7
amicorum fuit, vt homines iurgaturi id ipsum inuicem scirent, tanquam conuenissent. Vale.

VI. C. PLINIVS FVNDANO SVO S.

Rogat Fundanum, vt se, pro Iulio Nasone petiturum, adiuuet.

Si quando, nunc praecipue cuperem esse te Romae, & sis, rogo. Opus est mihi voti, laboris, solicitudinis socio. Petit honores Iulius Naso: petit cum multis, cum bonis; quos vt gloriosum, sic est difficile superare. Pendeo ergo, & exerceor spe, 2
atque adficior metu, & me consularem esse non sentio. Nam rursus mihi videor omnium, quae decucurri, candidatus. Meretur hanc curam lon- 3
ga mei caritate. Est mihi cum illo non sane paterna amicitia; neque enim potuit esse per meam aetatem: solebat tamen vixdum adolescentulo mihi pater eius cum magna laude monstrari. Erat non studiorum tantum, verum etiam studiosorum amantissimus: ac prope quotidie ad audiendos, quos tunc ego frequentabam, Quintilianum & Niceten Sacerdotem ventitabat: vir alioqui clarus & grauis, & qui pro-

6 sunt-indicati) Effutiit v. g. aliquis apud Nepotem, quid dicturus esset Iubentius, & rursus, quid hic responsurus esset, ad Nepotem relatum est &c.

6, 2 quae decucurri) Iulius Naso nunc primum honores petit, hoc est, Quaesturam. Plinius tanto opere laborat pro amico, vt videatur ipse sibi curriculum illud honorum, quod emensus erat, qui ad summum gradum, Consulatum, peruenisset, denuo ingredi.

6 pri-

4 prodesse filio memoria sui debeat. Sed multi nunc in senatu, quibus ignotus ille; multi, quibus notus; sed non nisi viuentes reuerentur: quo magis huic, omissa gloria patris, in qua magnum ornamentum, gratia infirma, ipsi enitendum & la-
5 borandum est. Quod quidem semper, quasi prouideret hoc tempus, sedulo fecit; parauit amicos; quos parauerat, coluit: me certe, vt primum sibi iudicare permisit, ad amorem imitationemque dele-
6 git. Dicenti mihi solicitus adsistit, adsidet recitanti: primus etiam & cum maxime nascentibus opusculis meis interest, nunc solus, ante cum fratre; cuius nuper amissi ego suscipere partes, ego vicem
7 debeo implere. Doleo enim & illum immatura morte indignissime raptum, & hunc optimi fratris adiumento destitutum, solisque amicis relictum.
8 Quibus ex caussis exigo, vt venias, & suffragio meo tuum iungas. Permultum interest mea, te ostentare, tecum circuire. Ea est auctoritas tua, vt putem me efficacius tecum etiam meos amicos roga-
9 turum. Abrumpe, si qua te retinent. hoc tempus meum, hoc fides, hoc etiam dignitas postulat. Suscepi candidatum, & suscepisse me notum est: ego ambio, ego periclitor. In summa, si datur Nasoni quod petit, illius honor; si negatur, mea repulsa est. Vale.

VII. C.

6 primus etiam) Eadem sententia legit Cortius *primis:* & sunt sane, quod luculenter probauit, *prima opuscula* recentia, *nascentia*, de manu auctoris sui exeuntia.

8 exigo) Pro iure meo, vid. 6, 8, 5. 7, 12, 1.

circuire) Non in campo Martio, vt salua republica, sed vt 2, 9, 5 *per domos, stationesque*. Iam tum enim ad Senatores solos suffragii ius retulerat Tiberius, quod ex Tac. A. 1, 15 Cellarius hic memorat.

VII. C. PLINIVS CALPVRNIAE SVAE S.

Se non minori desiderio illius teneri, quam illam sui.

Scribis, te absentia mea non mediocriter adfici, vnumque habere solatium, quod pro me libellos meos teneas, saepe etiam in vestigio meo colloces. Gratum est quod nos requiris, quod his fomentis 2
adquiescis: inuicem ego epistolas tuas lectito, atque identidem in manus quasi nouas sumo; sed eo magis ad desiderium tui accendor. Nam cuius literae 3
tantum habent suauitatis, huius sermonibus quantum dulcedinis inest! Tu tamen frequentissime scribe, licet hoc ita me delectet, vt torqueat. Vale.

VIII. C. PLINIVS PRISCO SVO S.

Attilium in caussa pecuniaria commendat tum ab amicitia, quam secum colat: tum a propria virtute, adsperso metu vindicandi damni, quia facetissimus sit.

Attilium Crescentem & nosti & amas. Quis enim illum spectatior paullo aut non nouit, aut non amat? Hunc ego non vt multi, sed arctissime diligo. Oppida nostra vnius diei itinere dirimuntur: 2
ipsi amare inuicem, qui est flagrantissimus amor, ado-

7, 1 *in vestigio meo*) In locis vbi ego adsidere vel accumbere tibi soleo, vt pro me illos habeas. *Vestigium* poni pro signis etiam toto corpore impressis, copiose ostendit Cortius, laudato etiam Burmanno ad Ouid. Ar. 3, 721. Nihil magis huc pertinet, quam Cic. Verr. 3, 34 *Cum in lectulo decumanae mulieris vestigia viderent recentia.* Pro loco autem vbi quis fuit, etiamsi non appareant vestigia proprie dicta, posuit ipse noster Paneg. 23, 5.

8, 2 *Oppida nostra*) Patriae vrbes, vt *Capernaum Christi oppidum* vocatur. Sic noster 2, 1, 8 *eadem regio*, & 7, 22, 2 *regio mea* &c.

adolescentuli coepimus. Mansit hic postea, nec refrixit iudicio, sed inualuit. Sciunt, qui alterutrum nostrum familiarius intuentur. Nam & ille amicitiam meam latissima praedicatione circumfert, & ego prae me fero, quam sit mihi curae modestia, quies,
3 securitas eius. Quin etiam quum insolentiam cuiusdam tribunatum plebis inituri vereretur, idque indicasset mihi, respondi:

Οὔτις ἐμεῦ ζῶντος καὶ ἐπὶ χθονὶ δερκομένοιο,
Σοὶ κοίλης παρὰ νηυσὶ βαρείας χεῖρας ἐποίσει.

4 Quorsum haec? Vt scias non posse Attilium, me incolumi, iniuriam accipere. Iterum dices, Quorsum haec? Debuit ei pecuniam Valerius Varus: huius est heres Maximus noster, quem & ipse amo,
5 sed coniunctius tu. Rogo ergo, exigo etiam pro iure amicitiae, cures, vt Attilio meo salua sit non sors modo, sed etiam vsura plurium annorum. Homo est alieni abstinentissimus, sui diligens: nullis quaestibus sustinetur, nullus illi, nisi ex fru-
6 galitate reditus. Nam studia, quibus plurimum praestat, ad voluptatem tantum & gloriam exercet. Grauis est ei vel minima iactura, quia reparare, quod
7 amiseris, grauius est. Exime hunc illi, exime hunc mihi scrupulum: sine me suauitate eius, sine leporibus perfrui. Neque enim possum tristem videre,
8 cuius hilaritas me tristem esse non patitur. In summa, nosti facetias hominis, quas velim attendas, ne in bilem & amaritudinem vertat iniuria. Quam vim habeat offensus, crede ei, quam in amore habet.

Non

3 Οὔτις ἐμεῦ) Ἰλιαδ. A, 88.
8 crede ei) H. e. ex ea vi collige, & duc argumentum, vt 10, 2, 2 *Sicut potes duobus meis matrimoniis credere.*

10, 1 Ru-

Non feret magnum & liberum ingenium cum contumelia damnum. Verum vt ferat ille, ego meum 9
damnum, meam contumeliam vindicabo: ſed non tanquam pro mea, hoc eſt, grauius, iraſcar. Quanquam quid denuntiationibus & quaſi minis ago? Quin potius, vt coeperam, rogo, oro, des operam, ne ille ſe, quod validiſſime vereor, a me, ego me neglectum a te putem. Dabis autem, ſi hoc perinde curae eſt tibi, quam illud mihi. Vale.

IX. C. PLINIVS TACITO SVO S.

Reſpondet commendanti Naſonem.

Commendas mihi Iulium Naſonem candidatum. Naſonem mihi? quid ſi me ipſum? Fero tamen & ignoſco. Eundem enim commendaſſem tibi, ſi, te Romae morante, ipſe abfuiſſem. Habet hoc 2
ſolicitudo, quod omnia neceſſaria putat. Tu tamen, cenſeo, alios roges; ego precum tuarum miniſter, adiutor, particeps ero. Vale.

X. C. PLINIVS ALBINO SVO S.

Conqueritur, Verginio Rufo poſt decimum mortis annum nondum abſolutum ſepulcrum.

Quum veniſſem in ſocrus meae villam Alſienſem, quae aliquando Rufi Verginii fuit, ipſe mihi locus optimi illius & maximi viri deſiderium non ſine dolore renouauit. Hunc enim incolere ſeceſſum, atque etiam ſenectutis ſuae nidulum vocare conſueuerat.
Quocunque me contuliſſem, illum animus, illum oculi 2
requi-

10, 1 Rufi Verginii) Vid. de funere eius 2, 1.

requirebant. Libuit etiam monimentum eius videre, & vidiſſe poenituit. Eſt enim adhuc imperfectum: nec difficultas operis in cauſſa, modici, ac potius
3 exigui; ſed inertia eius, cui cura mandata eſt. Subit indignatio cum miſeratione, poſt decimum mortis annum reliquias, neglectumque cinerem, ſine titulo, ſine nomine iacere, cuius memoria orbem
4 terrarum gloria peruagetur. At ille mandauerat caueratque, vt diuinum illud & immortale factum verſibus inſcriberetur,

HIC SITVS EST RVFVS, PVLSO QVI VINDICE QVONDAM,
IMPERIVM ADSERVIT NON SIBI, SED PATRIAE.

5 Tam rara in amicitiis fides, tam parata obliuio mortuorum, vt ipſi nobis debeamus etiam conditoria exſtruere, omniaque heredum officia praeſumere.
6 Nam cui non eſt verendum, quod videmus accidiſſe Verginio? cuius iniuriam vt indigniorem, ſic etiam notiorem ipſius claritas facit. Vale.

XI. C.

4 *diuinum - factum*) Cuius teſtes hic laudat Cellarius Dionem Caſſium l. 63 p. 725 ſq. Wech. & Plut. in Galba. Huius pauca verba, ſicut ille Dionis, adſcribemus p. 1495 H. Steph. Narrauerat, Vindicem ab illo ſuperatum, magnam Romani imperii partem reductam, delatum ei a militibus imperium in metu propter ea verſantem Galbam, Ἀλλ' ἐκεῖνος, addit, τοῖς ἐξ ἀρχῆς ἐμμένων λογισμοῖς, ἐφύλαττε τῇ συγκλήτῳ τὴν αἵρεσιν τοῦ αὐτοκράτορος. καίτοι Φανερᾶς γε τῆς Νέρωνος τελευτῆς γενομένης, τό, τε πλῆθος ἐνέκειτο τῷ Οὐεργινίῳ πάλιν, καὶ τῶν χιλιάρχων τις τῶν ἐν τῇ σκηνῇ σπασάμενος τὸ ξίφος, ἐκέλευε τὸν Οὐεργίνιον δέχεσθαι τὴν ἡγεμονίαν ἢ τὸν σίδηρον κ. τ. λ. Vltima verba facilius intelliges, certe vertes, ſi memineris, gladiatoribus inclamatum, *ferrum reciperent!*

H, 2 con-

XI. C. PLINIVS MAXIMO SVO S.

Laetatur, nobiles adolescentes ad sui imitationem egisse, & nomen ac famam ex studiis petere.

O diem laetum! adhibitus in consilium a praefecto vrbis, audiui ex diuerso agentes summae spei, summae indolis iuuenes duos, Fuscum Salinatorem & Numidium Quadratum, egregium par, nec modo temporibus nostris, sed literis ipsis ornamento futurum. Mira vtrique probitas, constantia 2
salua, decorus habitus, os planum, vox virilis, tenax memoria, magnum ingenium, iudicium aequale: quae singula mihi voluptati fuerunt: atque inter haec illud, quod & ipsi me, vt rectorem, vt magistrum intuebantur, & iis, qui audiebant, me aemulari, meis instare vestigiis videbantur. O di- 3
em (repetam enim) laetum, notandumque mihi candidissimo calculo? Quid enim aut publice laeti-

11, 2 *constantia salua*) Capio haec sexto casu, tanquam restrictionem *probitati* adiectam. Nimirum *probitas* ad verecundiam praesertim refertur, quae vicina formidini & inconstantiae adeo est. Horat. Sat. 1, 3, 56 *Probus quis Nobiscum viuit? Multum demissus homo ille est.* Ne quis igitur ex laude *probitatis* aliquid suspicetur huiusmodi, adiicit Secundus in tantum probos esse, vt *salua* simul sit *constantia*.

os planum) Quod singula verba recte explicet, syllabas non obscuret, aut deuoret &c. * *Latinum os* quod habent quidam libri, si omnino seruandum sit (quod mihi tamen secus videtur) non interpreter cum Barthio faciem Heroicam, quae sermonem Romanum condeceat: sed referam ad illud Ciceronis de Orat. 3, 12 *Quare cum sit quaedam certa* vox, Romani generis vrbisque propria, *in qua nihil offendere, nihil displicere, nihil animaduerti possit, nihil sonare aut olere peregrinum; hanc sequamur; neque solum* rusticam asperitatem, *sed etiam* peregrinam insolentiam (haec duo sunt opposita *voci Romanae*) *fugere discamus.* Praecedunt plura & sequuntur, quae huc faciunt.

us quam clarissimos iuuenes nomen & famam ex studiis petere, aut mihi optatius, quam me ad recta
4 tendentibus quasi exemplar esse propositum? Quod gaudium vt perpetuo capiam, deos oro: ab iisdem, teste te, peto, vt omnes, qui me imitari tanti putabunt, meliores esse, quam me velint. Vale.

XII. C. PLINIVS FABATO PROSOCERO SVO S.

Respondet commendaticiae, & alteri castigatoriae epistolae, huic quidem immeritae.

Tu vero non debes suspensa manu commendare mihi, quos tuendos putas. Nam & te decet multis prodesse, & me suscipere quidquid ad
2 curam tuam pertinet. Itaque Vectio Prisco quantum plurimum potuero, praestabo, praesertim
3 in arena mea, hoc est, apud centumuiros. Epistolarum, quas mihi, vt ais, aperto pectore scripsisti, obliuisci me iubes: at ego nullarum libentius memini. ex illis enim vel praecipue sentio, quanto-

4 *ab iisdem, teste te*) * Lectio ab Aldo prolata, cui suffragatur Mediceus: quam planam, liquidam, elegantem, esse nemo temere negauerit. Editi tamen ante Aldum, & Gruterus ex libris Palatinis, ita: *ac eosdem testes peto, vt omnes* &c. Quod tum demum probauerim, si, vno apice immutato, vltimum verbum epistolae non *velint* legamus, sed *velim*. Sic enim Plinius, candidissima anima, Deos testes aduocauerit, se velle atque optare, vt sui imitatores meliores fiant, quam ipse, illorum exemplum. Sic illud *vt* valebit *quam*, & intendendi aliquam augendique vim habebit.

*12, 1 *suspensa manu*) Vt medicus vulnera tractat, non imponens totam, eaque innixus parti adfectae, quo dolorem & noxam augeat, sed sustinens eam & retrahens: vt *suspenso vestigio* vel *gradu* incedit, qui non totam plantam cum impetu humi figit, sed digitis tantum nititur.

3 exe-

quantopere me diligas, cum ſic exegeris mecum, vt ſolebas cum tuo filio. Nec diſſimulo, hoc mihi 4
iucundiores eas fuiſſe, quod habebam bonam cauſſam, quum ſummo ſtudio curaſſem, quod tu curari volebas. Proinde etiam atque etiam rogo, vt mihi ſem- 5
per eadem ſimplicitate, quoties ceſſare videbor (nunquam enim ceſſabo) conuicium facias: quod & ego intelligam a ſummo amore proficiſci, & tu non meruiſſe me gaudeas. Vale.

XIII. C. PLINIVS VRSO SVO S.

Cauſſam Bithynorum aduerſus Varenum, narrare pergit.

Vnquamne vidiſti quemquam tam laborioſum & exercitum, quam Varenum meum? cui, quod ſumma contentione impetrauerat, defendendum & quaſi rurſus petendum fuit. Bithyni ſenatusconſul- 2
tum apud conſules carpere & labefactare ſunt auſi, atque etiam abſenti principi criminari: ab illo ad ſenatum remiſſi, non deſtiterunt. Egit Claudius Capito irreuerenter magis quam conſtanter, vt qui ipſum ſenatusconſultum apud ſenatum accuſaret. Reſpon- 3
dit Fronto Catius grauiter & firme. Senatus ipſe mirificus. Nam illi quoque, qui prius negarant Vareno, quae petebat, eadem danda, poſtquam erant data, cenſuerunt. *Singulos enim, integra re,* 4
diſſentire fas eſſe; peracta, quod pluribus placuiſſet, *cunctis*

3 *exegeris mecum*) Accurare egeris. Vid. 9, 26, 13. Laudauit hic Cortius Cic. fam. 10, 24, 15 *De his rebus vt exigeret cum eo, Furnio mandaui.*

13, 1 *Varenum meum*) De quo ſupra 5, 20, 2 vbi impetrauit, vti ſibi quoque, reo, teſtes euocare liceret. Add. 7, 6.

14, 2)

aliquantum frigoris attulit. Tam ſolicite recitaturis prouidendum eſt, non ſolum vt ſint ipſi ſani, verum etiam vt ſanos adhibeant. Vale.

XVI. C. PLINIVS TACITO SVO S.

Auunculi exitum Tacito, hiſtoriam ſcripturo, rogatus narrat.

Petis, vt tibi auunculi mei exitum ſcribam, quo verius tradere poſteris poſſis. Gratias ago. Nam video, morti eius, ſi celebretur a te, immortalem
2 gloriam eſſe propoſitam. Quamuis enim pulcherrimarum clade terrarum, vt populi, vt vrbes, memorabili caſu, quaſi ſemper victurus, occiderit; quamuis ipſe plurima opera & manſura condiderit: multum tamen perpetuitati eius ſcriptorum tuorum
3 aeternitas addet. Equidem beatos puto, quibus deorum munere datum eſt aut facere ſcribenda, aut ſcribere legenda; beatiſſimos vero quibus vtrumque. Horum in numero auunculus meus & ſuis libris & tuis erit. Quo libentius ſuſcipio, depoſco etiam,
4 quod iniungis. Erat Miſeni, claſſemque imperio prae-

4 *aliquant. frigor. attul.*) Fecit, vt minus ſtudioſe, minus calide audiretur Paullus, cum Priſci cogitatio homines ſubinde ſubiret, & riſum iis excuteret, qui recitantem etiam Paullum a ſtudio & calore pronuntiandi pudore quodam reuocaret. Sic *frigus* explicamus ad Quinct. 5, 7, 26.

16, 1 *auunculi mei*) Plinii maioris, a quo adoptatus noſter eſt. Hanc epiſtolam alias, in fronte Chreſtomathiae Plinianae ſatis copioſe illuſtrauimus. Hic breuitate tenebimus inſtitutum.

2 *vt vrbes*) * Merito tuetur antiquam lectionem Cortius, contra Caſauboni coniecturam *vrbis* receptam a Cellario.

plurima opera) Quae recenſet noſter 3, 5. Nihil ſupereſſe praeter naturalem hiſtoriam ibi indicatum eſt.

ſcript. tuorum aeternitas) Quae tamen hac parte intercepta eſt. Bene igitur, Plini, auunculi tui famae hac epiſtola conſuluiſti.

4 *Erat Miſeni*) Vbi ex inſtitu-

praeſens regebat. Nonum Kalend. Septembres, ho-
ra fere ſeptima, mater mea indicat ei, apparere
nubem inuſitata & magnitudine & ſpecie. Vſus il- 5
le ſole, mox frigida, guſtauerat iacens, ſtudebatque:
poſcit ſoleas, adſcendit locum, ex quo maxime mi-
raculum illud conſpici poterat. nubes (incertum
procul intuentibus, ex quo monte: Veſuuium fuiſ-
ſe poſtea cognitum eſt) oriebatur: cuius ſimili-
tudinem & formam non alia magis arbor, quam
pinus expreſſerit. Nam longiſſimo velut trunco ela- 6
ta in altum, quibusdam ramis diffundebatur. Cre-
do quia recenti ſpiritu enecta, deinde ſeneſcente eo
deſtituta, aut etiam pondere ſuo victa, in latitudi-
nem vaneſcebat: candida interdum, interdum ſor-
dida & maculoſa, prout terram cineremue ſuſtule-
rat. Magnum propiusque noſcendum, vt eruditiſ- 7
ſimo viro, viſum. Iubet Liburnicam aptari: mihi,

ſtituto Auguſti legio Romana cum claſſe inferum mare, ipſamque adeo vrbem tuebatur. Vid. Tac. A. 4, 5, 1. Sueto. Aug. 49. praeſertim Veget. de re mil. 5, 1.

Nonum Kal. Sept.) * Hanc lectionem ex ipſa hiſtoria & Dione confirmat Maſſo. in vita Plin. iun. ad A. 17 & 18.

5 *vſus ille ſole*) Vt ſolebat. Vid. 3, 5, 11 vbi etiam de guſtatione.

Veſuuium) Hoc primum illius montis vulgo habitum eſſe illo tempore incendium, tum noſtri narratio, tum Dionis apud *Xiphilinum* ſatis docet: nec adeo prope acceſſurus videtur fuiſſe naturae hiſtoricus, ſi quid de illo monte compertum habuiſſet. Interim non ex traditione modo, ſed ex ipſa campi Phlegraei appellatione, & ingenio loci argumentati Diodorus Siculus, & Vitruuius, ille lib. 4, 21. hic 2, 6, olim arſiſſe hanc regionem, perſuadent. Hic *Non minus*, inquit, *memoratur antiquitus creuiſſe ardores, & abundauiſſe ſub Veſuuio monte, & inde euomuiſſe circa agros flammam.*

6 *vaneſcebat*) * Neſcio vnde ſit in Cortiana *euaneſcebat*. Alterum agnoſcunt libri, quod mihi conſtet, omnes: nec varietatem notat Cortius. Itaque ſphalma puto.

ſi venire vna vellem, facit copiam. Reſpondi, ſtudere me malle: & forte ipſe, quod ſcriberem, dederat.
8 Egrediebatur domo, accipit codicillos. Retinae claſſiarii imminenti periculo exterriti (nam villa

8 accipit codicill. Retinae) Primo lectionem receptam interpretabimur: deinde quaedam monebimus, a recentioribus editoribus neſcio quam bene praetermiſſa. *Accipit codicillos*, in quibus vel ſua vel librarii manu enotaret phaenomena illa: ſic Buchnerus. *Retinae*, quod vici nomen eſt, collocati in caſtris nauticis *claſſiarii*, *orabant* Plinium, *vt ſe* (claſſiarios) *tanto diſcrimini* ſubmiſſis nauibus *eriperet*. Haec ſic ſatis capio. Sed non capio ſitum quem *Retinae* illi adſignant Hermolaus Barbarus ad h. l. in fronte caſtigationum Plinianarum, & hunc forte ſecutus Cellarius. Si enim *ſub Miſeno*, vt narrant, vt pingunt, fuit, fuit ſatis longe adhuc remota a periculo; nec vllo modo imaginari licet, quomodo is, qui e Miſeno verſus Retinam contendit, *Stabias* deuenire potuerit. Rectius itaque *Retinam*, vel *Reſinam*, vt malunt hodie ſcribere, ſubiiciunt ipſi Veſeuo inter Porticum & Herculanum tabellae Io. Ba. Maſculi Neapolitani, qui operis ſui, de incendio Veſuuii A. 1631 excitato, libro decimo etiam topographiam Veſuuii propoſuit: quem ſequuntur tabulae, Homannianae, tum ea, quae Neapolitanum regnum exhibet, tum altera, quae vrbem ſolam cum vicinia. Hunc igitur locum non illuſtrauit tabella Cellariana (viri alioquin immortaliter de vetere Geographia meriti) ſed obſcurauit. Hoc vnum erat. Iam illud non diſſimulandum, magna ſcripturae varietate hunc locum laborare, circa diſtinctionem praeſertim, & circa vocem *claſſiarii*, pro qua *Taſci*, *naſci*, *iraſci* habent MSS. & typis excuſi quidam. Porro narrat Hermolaus, fuiſſe qui *Retinam* mulieris nomen intelligant, quae fuerit vxor Caeſii Baſſi, & nomen forte ipſi vico dederit. De illo Caeſio Baſſo deinde Probi (Huic nempe tribuebant Vetera ſcholia ad Perſ. 6, 1) locum adfert, laudatum etiam Volaterrano p. m. 144, a *Caeſium Baſſum poëtam lyricum fama eſt in praediis ſuis, ardente Veſeuo monte, & late vagantibus ignibus, cum villa ſua conflagraſſe*. Hiſce accommodatiſſima erit Aldina lectio, circa vnum illud tam varie ſcriptum nomen leuiter immutata, vt pro *naſci* legamus *Baſſi*, hoc modo. *Egrediebatur domo. Accipit codicillos* (tumultuarium genus epiſtolarum) *Rectinae* (ſic eſt pro *Retinae*) *Baſſi, imminenti periculo* (quod forte iam hauſerat maritum) *exterritae. nam villa eius* (nomine illius poſtea dicta) *ſubiacebat* Veſeuo monti, (vt pingitur a Maſculo) *nec vlla* inde *niſi nauibus fuga*, itaque *vt ſe* (Retinam) *tanto diſcrimine*

la ea ſubiacebat, nec vlla niſi nauibus fuga) vt ſe tanto diſcrimini eriperet, orabant. Vertit ille conſilium, 9
& quod ſtudioſo animo inchoauerat, obit maximo. Deducit quadriremes; adſcendit ipſe non Retinae modo, ſed multis (erat enim frequens amoenitas orae) laturus auxilium. Properat illuc, vnde alii 10
fugiunt; rectumque curſum, recta gubernacula in periculum tenet, adeo ſolutus metu, vt omnes illius mali motus, omnes figuras, vt deprehenderat oculis, dictaret enotaretque. Iam nauibus cinis 11
inciderat, quo propius accederet, calidior & denſior; iam pumices etiam, nigrique & ambuſti & fracti igne lapides: iam vadum ſubitum, ruinaque montis litora obſtantia. Cunctatus paullum, an retro flecteret? mox gubernatori vt ita faceret monenti,

ne eriperet, ipſa Retina *orabat.* Compara quae ſequuntur, & oprime cohaerere videbis. Sed ſi *claſſiarii*, & quae ei lectioni cohaerent, ſunt e bonis libris; & certe iam ita legebatur aetate Hermolai: malim quadriremes propter eos deduci, quam propter mulierem, licet nobiliſſimam, & non ſolam.

9 *Vertit ille conſilium*) Malo conſilio aduerbium *non* ante *vertit* ponunt non nulli, quaſi hoc vellet Plinius, auunculum ſuum, rogatum a claſſiariis, vt *ſe ipſum* eriperet periculo, non mutaſſe prius illud accedendi propius conſilium. Si claſſiarii omnino orarunt, quod dubium eſſe modo oſtendimus, ipſi eripi voluere diſcrimini, non rogarunt vt parceret ipſe ſibi Plinius. *Vertit* etiam re ipſa Plinius *conſilium* ſuum. Ante enim Liburnica vna volebat exploratum ire rem nouam ac miram: nunc deducit quadriremes: ante *ſtudioſo animo* & ſciendi cupido *inchoauerat* nauigationem, nunc *obit* eam *maximo*, vt qui cum ſuae commoditatis, & ſalutis adeo neglectu adiutum eat vel claſſiarios, vel Retinam Baſſi vxorem, & familiam illius, totamque illam viciniam.

11 *ruinaque montis*) Ipſius Veſeui, niſi obſcure locutus eſt Plinius. Scilicet *Retinam* petebat primo ſiue mulierem ſiue villam, periculo quidem proximam. Hic cum appellendi copia non eſſet, ad dextrum latus flectere iubet gubernatorem, petere Stabias.

Pom-

nenti, FORTES, inquit, *fortuna iuuat: Pomponi-*
12 *anum pete.* Stabiis erat, diremtus sinu medio. Nam sensim circumactis curuatisque litoribus mare infunditur. Ibi, quanquam nondum periculo appropinquante, conspicuo tamen, &, quum cresceret, proximo, sarcinas contulerat in naues, certus fugae, si contrarius ventus resedisset: quo tunc auunculus meus secundissimo inuectus complectitur trepidantem, consolatur, hortatur: vtque timorem eius sua securitate leniret, deferri se in balineum iubet; lotus accubat, coenat, atque hilaris, aut, quod est
13 aeque magnum, similis hilari. Interim e *Vesuuio* monte pluribus locis latissimae flammae altaque incendia relucebant, quorum fulgor & claritas tenebris noctis excitabatur. Ille agrestium trepidatione igni relictas desertasque villas per solitudinem ardere, in remedium formidinis, dictabat. Tum se quieti dedit, & quieuit verissimo quidem somno. Nam meatus animae, qui illi propter amplitudinem corporis grauior & sonantior erat, ab iis, qui limini obuersabantur, audie-
14 batur. Sed area, ex qua diaeta adibatur, ita iam cinere, mixtisque pumicibus oppleta surrexerat, vt si longior in cubiculo mora esset, exitus negaretur. Excitatus procedit, seque Pomponiano, caeterisque
15 qui peruigilarant, reddit. In commune consultant, an

Pomponianum pete) Filium forte *Pomponii Secundi Consularis poëtae*, cuius vitam scripsit Plinius maior, quod ipse commemorat 14, 4 s. 6 & noster 3, 5, 3.

14 *area ex qua diaeta*) Obseruent antiquitatis studiosi, quod non obseruatum his, qui Plinianas villas delinearunt, membra villarum non vno tecto comprehensa fuisse, sed prout res ferret, per lacinias quasdam dispersa, vt sunt aediculae Carthusianorum &c.

17 *sol-*

an intra tecta ſubſiſtant, an in aperto vagentur: nam
crebris vaſtisque tremoribus tecta nutabant, & quaſi
emota ſedibus ſuis, nunc huc, nunc illuc abire aut refer-
ri videbantur. Sub dio rurſus, quanquam leuium 16
exeſorumque, pumicum caſus metuebatur. quod
tamen periculorum collatio elegit. Et apud illum
quidem ratio rationem, apud alios timorem timor
vicit. Ceruicalia capitibus impoſita linteis conſtrin-
gunt. Id munimentum aduerſus decidentia fuit.
Iam dies alibi, illic nox omnibus noctibus nigrior 17
denſiorque: quam tamen faces multae variaque lu-
mina ſoluebant. Placuit egredi in litus, & e pro-
ximo adſpicere, ecquid iam mare admitteret, quod
adhuc vaſtum & aduerſum permanebat. Ibi ſuper 18
abiectum linteum recubans, ſemel atque iterum fri-
gidam popoſcit, hauſitque. Deinde flammae, flam-
marumque praenuntius odor ſulfuris, alios in fugam
vertunt, excitant illum. Innixus ſeruis duobus ad- 19
ſur-

17 *ſoluebant*) * In quibusdam MSS. cum eſſet *ſolebantur*, coniecerat Cortius, *ſolabantur*, idque poſtea ita inuentum in tribus Brummeri libris, teſtatur Longolius. Recepiſſem eam contra vulgatam, licet ei faueant plures libri antiqui, in quibus eſt *ſolebant*. Sed obſtabat hoc, quod illae *faces multae variaque lumina* poſſunt intelligi, non de his quae parabant ſibi homines, ſed de erumpentibus hinc inde flammis maioribus, quarum vis perrumperet nonnunquam fumos, & terribilem illam noctem terrore alio *ſolueret*, quo minus continua eſſet, non *ſolaretur*. Et profecto non fuit, quod Tacitum doceret Secundus, accenſas ab hominibus faces, quibus *ſolarentur tenebras*, niſi voluit ob formulam loquendi politulam putidiuſculus amico ſuo & nobis videri: at hoc pertinet ad deſcribendum illum naturae motum, & imaginem magnae noctis concipiendam, vt dicat interlucentibus flammis eam interdum diſtinctam fuiſſe. Idem hic phaenomenon deſcribit ex proximo, quod e longinquo obſeruatum pingit deinde 6, 20, 9 *Nubes atra & horrenda* &c.

18 *frigidam popoſcit*) ſtimulante ſitim aeſtu, & ſubtiliore ex incendio montis vapore.

19 clau-

ſurrexit, & ſtatim concidit, vt ego coniecto, craſ-
ſiore caligine ſpiritu obſtructo; clauſoque ſtomacho,
qui illi natura inualidus & anguſtus & frequenter in-
20 teraeſtuans erat. Vbi dies redditus (is ab eo,
quem nouiſſime viderat, tertius) corpus inuen-
tum eſt integrum, illaeſum opertumque, vt fuerat
indutus: habitus corporis quieſcenti, quam defun-
21 cto, ſimilior. Interim Miſeni ego & mater. Sed
nihil ad hiſtoriam, nec tu aliud, quam de exitu e-
22 ius, ſcire voluiſti. Finem ergo faciam. Vnum adii-
ciam, omnia me, quibus interfueram, quaeque ſta-
tim, quum maxime vera memorantur, audiueram,
vere perſequutum. Tu potiſſima excerpes. Aliud
eſt enim epiſtolam, aliud hiſtoriam; aliud amico,
aliud omnibus ſcribere. Vale.

XVII. C. PLINIVS RESTITVTO SVO S.

Indignatur, quosdam, eruditos ſibi viſos, recitanti ami-co nullum ſignum laetitiae dediſſe.

Indignatiunculam, quam in cuiusdam amici audi-torio cepi, non poſſum mihi temperare, quo mi-nus apud te, quia non contigit coram, per epiſto-lam

19 clauſoque ſtomacho) Loqui auctorem de orificio ventriculi negari non poteſt. quorſum enim illud *interaeſtuans* referas, niſi ad ſingultum & ructus, quae vtraque ſedem in illo, nec vsquam praeterea, habent. Sed quomodo hic ſtomachus claudi a ſulfureo vapore potuerit, quomodo clauſum ſtomachum cita mors conſequi? non apparet. Nempe parum naturae noſtrae conſultus erat Secundus, qui neſciret, quod clariſſime hodie oſtendunt Medici, conſtrictis ab acidiſſimo ſulfuris ardentis vapore tunicis nerueis vaſorum pulmonalium, quae aera alias admittunt, & inflata laxant ſanguinis canaliculos, circulum illum & commeatum ſanguinis, quo vita noſtra continetur, intercludi.

21 Interim Miſeni) Quod hic abrumpit auctor, perſequitur mox ep. 20.

17, 2 *la-*

lam effundam. Recitabatur liber absolutissimus: 2
hunc duo aut tres, vt sibi & paucis videntur, di-
serti, surdis mutisque similes audiebant. Non la-
bra diduxerunt; non mouerunt manum, non deni-
que adsurrexerunt, saltem lassitudine sedendi. Quae 3
tanta grauitas? quae tanta sapientia? quae immo pi-
gritia, arrogantia, sinisteritas ac potius amentia, in
hoc totum diem impendere, vt offendas, vt inimi-
cum relinquas, ad quem tanquam amicissimus ve-
neris? Disertior ipse es? tanto magis ne inuideris: nam,
QVI inuidet, minor est. Denique, siue plus, siue mi- 4
nus, siue idem praestas, lauda vel inferiorem, vel su-
periorem, vel parem. Superiorem, quia nisi lau-
dandus ille est, non potes ipse laudari; inferiorem
aut parem, quia pertinet ad tuam gloriam quam
maximum videri, quem praecedis vel exaequas.
Equidem omnes, qui aliquid in studiis fa- 5
ciunt, venerari etiam mirarique soleo. Est
enim res difficilis, ardua, fastidiosa, & quae
eos,

17, 2 *labra diduxerunt*) Genera summa plausus complectitur, vocis, manus, assurgendi, de quibus etiam 2, 10, 6 & 5, 3, 9. De reliquis peruulgatum. Assurrectio magna alioquin venustae humanitatis pars, hic, puto, non tam ad ipsum honorem & plausum, quam ad attentionem significandam pertinet, quod tamen ipsum laudandi genus est.

3 *sinisteritas*) Non tam ad malignam voluntatem refero, quam ad imperitiam illam *dexteritati* oppositam, qua quis non vtitur, aut non recte vtitur, remediis, ad finem, quem ipse sibi proposuit, consequendum: vt qui sinistrae manus ministerio vtitur, (non a puero adsuefactus) vbi dextra opus erat. Sic illud *mens non laena* apud poetam non voluntatem, sed vim intelligendi respicit. Ita apud Gellium 6, 2 *scaeuitas*, & *voluntarius impetus*, iunguntur vt duae caussae actionum; non explicandi caussa sibi adiiciuntur: nimirum eadem ratione, qua in prologo operis, vt nunc putatur (olim erat epilogus) *scaeuitatem* & *inuidentiam iungit*, alterum intellectus vitium, alterum voluntatis.

eos, a quibus contemnitur, dedignatur. Niſi forte aliud iudicas tu: quanquam quis vno te reuerentior
6 huius operis, quis benignior aeſtimator? Qua ratione ductus, tibi potiſſimum indignationem meam prodidi, quem habere ſocium maxime poteram. Vale.

XVIII. C. PLINIVS SABINO SVO S.

Promittit, Firmanorum ſe cauſſam acturum eſſe.

Rogas, vt agam Firmanorum publicam cauſſam; quod ego, quanquam plurimis occupationibus diſtentus, adnitar. Cupio enim & ornatiſſimam coloniam aduocationis officio, & te gratiſſimo tibi
2 munere obſtringere. Nam quum familiaritatem noſtram, vt ſoles praedicare, ad praeſidium ornamentumque tibi ſumſeris, nihil eſt quod negare debeam, praeſertim pro patria petenti. Quid enim precibus
3 aut honeſtius piis, aut efficacius amantis? Proinde Firmanis tuis, ac iam potius noſtris, obliga fidem meam; quos labore & ſtudio meo dignos cum ſplendor ipſorum, tum hoc maxime pollicetur, quod credibile eſt optimos eſſe, inter quos tu talis exſtiteris. Vale.

XIX. C. PLINIVS NEPOTI SVO S.

Pretium agrorum creuiſſe ſcribit: quia candidati tertiam patrimonii partem in praedia Italica iuſſi ſint impendere.

Scis tu acceſſiſſe pretium agris, praecipue ſuburbanis? Cauſſa ſubitae caritatis, res multis agitata ſermonibus, proximis comitiis honeſtiſſimas voces ſenatui expreſſit: CANDIDATI NE CON-

vivENTVR, NE MITTANT MVNERA, NE PECVNIAS DEPONANT. Ex quibus duo pri- 2
ora tam aperte, quam immodice fiebant: hoc tertium, quamquam occultaretur, pro comperto habebatur. Homullus deinde noster, vsus vigilanter 3
hoc consensu senatus, sententiae loco postulauit, vt consules desiderium vniuersorum notum principi facerent, peterentque, sicut aliis vitiis, huic quoque prouidentia sua occurreret: occurrit. Nam sumtus 4
candidatorum, foedos illos & infames, ambitus lege restrinxit: eosdem patrimonii tertiam partem conferre iussit in ea, quae solo continerentur, deforme arbitratus (vt erat) honorem petituros, vrbem Italiamque non pro patria, sed pro hospitio aut stabulo quasi peregrinantes habere. Concursant ergo can- 5
didati certatim: quidquid venale audiunt, emtitant; vt sint quoque plura venalia efficiunt. Proinde, si 6
poenitet te Italicorum praediorum, hoc vendendi tempus tam hercule, quam in prouinciis comparandi: dum iidem candidati illic vendunt, vt hic emant. Vale.

XX. C. PLINIVS CORNELIO TACITO SVO S.

Narrat, quae ex Vesuuii incendio, cum matre Miseni relictus, pertulerit.

Ais, te adductum literis, quas exigenti tibi de morte auunculi mei scripsi, cupere cognoscere, quos

19, 1 ne pec. deponant) Apud *sequestres* nempe, tum demum numerandas, cum suffragia tulissent candidati; ne accidat, quod factum esse apparet, vt accepta pecunia homines suam tamen in suffragando (per tabellas praesertim) libertatem seruarent. Vid. Viri docti ad Cic. diuin. in Caec. c. 7.

20, 1 literis, quas) Quae nunc sunt 6, 16.

quos ego Miſeni relictus (id enim ingreſſus abruperam) non ſolum metus, verum etiam caſus pertulerim.

Quamquam animus meminiſſe horret, ---
Incipiam.

2 Profecto auunculo, ipſe reliquum tempus ſtudiis (ideo enim remanſeram) impendi: mox balineum, coe-
3 na, ſomnus inquietus & breuis. Praeceſſerat per multos dies tremor terrae minus formidoloſus, quia Campaniae ſolitus: illa vero nocte ita inualuit, vt
4 non moueri omnia, ſed euerti crederentur. Irrumpit cubiculum meum mater: ſurgebam inuicem, ſi quieſceret, excitaturus. Reſidimus in area domus,
5 quae mare a tectis modico ſpatio diuidebat. Dubito conſtantiam vocare an imprudentiam debeam: agebam enim duodeuiceſimum annum. Poſco librum Titi Liuii, & quaſi per otium lego, atque etiam, vt coeperam, excerpo. Ecce, amicus auunculi, qui nuper ad eum ex Hiſpania venerat, vt me & matrem ſedentes, me vero etiam legentem videt, illius patientiam, ſecuritatem meam corripit: nihilo ſegni-

id enim ingreſſus) Intellige, ad narrandum; reſpicit enim verba ſ. 21 *Interim Miſeni ego & mater. Sed nihil* &c. Verba *quamquam animus* ſunt Virg. Aen. 2, 12.

3 *illa vero nocte*) * Auctiores ſunt hic libri quidam, ſed iidem etiam vitioſi. Heinſ. ad Ouid. met. 7, 492 ita concinnat, *Illa vero nocte ita inualuit, vt non ſolum caſtella, verum etiam oppida omnia non moueri, ſed euerti crederentur.* Cortius hoc modo, *Illa vero nocte non ſolum caſtella, verum etiam oppida moueri omnia & verti credebantur. Inuaſit in cubic.* ita enim legitur in Mediceo & aliis pro *irrumpit.*

5 *an imprudentiam*) * Sic optimi quique libri: ſic ipſa ratio poſtulat. Imprudenter ergo Monachi imprudentis commentum in quasdam editiones adſumtum.

9 tor-

ſegnius ego intentus in librum. Iam hora diei pri- 6
ma, & adhuc dubius & quaſi languidus dies, iam
quaſſatis circumiacentibus tectis, quamquam in aper-
to loco, anguſto tamen, magnus & certus ruinae
metus. Tum demum excedere oppido viſum. Se- 7
quitur vulgus attonitum, quodque in pauore ſimile
prudentiae, alienum coſilium ſuo praefert, ingenti-
que agmine abeuntes premit & impellit. Egreſſi 8
tecta conſiſtimus. Multa ibi miranda, multas for-
midines patimur. Nam vehicula quae produci iuſ-
ſeramus, quamquam in planiſſimo campo, in con-
trarias partes agebantur, ac ne lapidibus quidem ful-
ta, in eodem veſtigio quieſcebant. Praeterea ma- 9
re in ſe reſorberi, & tremore terrae quaſi repelli vi-
debatur. Certe proceſſerat litus, multaque anima-
lia maris in ſiccis arenis detinebat. Ab altero la-
tere nubes atra & horrenda ignei ſpiritus tortis vibra-
tisque diſcurſibus rupta, in longas flammarum figu-
ras dehiſcebat: fulgoribus illae & ſimiles & maiores
erant. Tum vero ille idem ex Hiſpania amicus, 10
acrius & inſtantius, *Si frater*, inquit, *tuus, ſi tuus auun-
culus viuit, vult eſſe vos ſaluos: ſi periit, ſuperſtites
voluit: proinde quid ceſſatis euadere?* Reſpondimus,
*non commiſſuros, vt de ſalute eius incerti, noſtrae
conſuleremus.* Non moratus vltra proripit ſe, effu- 11
ſoque curſu periculo aufertur: nec multo poſt, illa
nubes deſcendere in terras, operire maria. Cinxe-
rat Capreas & abſconderat: Miſeni quod procurrit,

9 *tortis vibratisque*) Prius verbum ad celeritatem, qualis eſt telorum tormentis excuſſorum, pertinet: poſterius etiam ad motus oppoſitos recurrentium quaſi per vices angulorum, quos Galli *Sicſac* appellant.

12 abſtulerat. Tum mater orare, hortari, iubere, *quoquo*
modo fugerem: poſſe enim iuuenem: ſe & annis &
corpore grauem bene morituram, ſi mihi cauſſa mor-
tis non fuiſſet. Ego contra, *ſaluum me, niſi vna,*
non futurum: deinde manum eius amplexus, adde-
re gradum cogo: paret aegre, incuſatque ſe, quod
13 me moretur. Iam cinis, adhuc tamen rarus: re-
ſpicio; denſa caligo tergis imminebat, quae nos tor-
rentis modo infuſa terrae ſequebatur. *Deflectamus,*
inquam, *dum videmus, ne in via ſtrati, comitan-*
14 *tium turba in tenebris obteramur.* Vix conſedera-
mus, & nox, non quaſi illunis aut nubila, ſed qualis in
locis clauſis lumine exſtincto: audires vlulatus femi-
narum, infantium quiritatus, clamores virorum:
alii parentes, alii liberos, alii coniuges vocibus re-
quirebant, vocibus noſcitabant: hi ſuum caſum, illi
ſuorum miſerebantur: erant qui metu mortis mor-
15 tem precarentur. Multi ad deos manus tollere:
plures, nusquam iam deos vllos, aeternamque illam &
no-

14 infantium quiritatus) Non diſſimulo, *Quintatus* a clamoribus fidem *Quiritium* implorantibus ductos, in infantibus mihi non vehementer probari. Interim *queritatus*, quod habent libri quidam, ſuſpectum facit forma inſolita, & quod apud Val. Max. etiam 9, 2, 1 *queritatus* habent, Cortio hic obſeruante, libri quidam, vbi de militibus ciuium fidem implorantibus ſermo eſt. Quid igitur? Verbum quod certam adſtrictamque ſignificationem olim habuerat, ſequiori aetate translatum ad alia: quod conferenti loca in theſauro linguae Latinae allata, quem cum maxime recenſemus, apparebit.

15 nusquam iam Deos vll.) Dii gentiles enim rerum naturae fere illigati, cum ea ſimul pereunt & in chaos recidunt. Laudauit hic Buchnerus Sen. Thyeſt. 828

Trepidant, trepidant pectora magno
Percuſſa metu, ne fatali
Cuncta ruina quaſſata labent:
Iterumque Deos *hominesque premat*
Deforme chaos. Addidit Cortius e Lucano 5, 636 *Noctem ma-*
nes

nouissimam noctem mundo interpretabantur. Nec defuerunt, qui fictis mentitisque terroribus vera pericula augerent. *Aderant, qui Miseni fuisse, illud ruisse, illud ardere*, falso, sed credentibus nuntiabant. Paul- 16
lum reluxit; quod non dies nobis, sed aduentantis ignis indicium videbatur: & ignis quidem longius substitit: tenebrae rursus, cinis rursus multus & grauis: hunc identidem adsurgentes excutiebamus: operti alioqui, atque etiam oblisi pondere essemus. Possem 17
gloriari, non gemitum mihi, non vocem parum fortem in tantis periculis excidisse, nisi me cum omnibus, omnia mecum perire, misero, magno tamen *mortalitatis* solatio credidissem. Tandem illa 18
caligo tenuata quasi in fumum nebulamue decessit: mox dies vere, sol etiam effulsit, luridus tamen: qualis esse, quum deficit, solet. Occursabant trepidantibus adhuc oculis mutata omnia, altoque cinere, tanquam niue, obducta. Regressi Misenum, cura- 19
tis vtcunque corporibus, suspensam dubiamque noctem spe ac metu exegimus: metus praeualebat. Nam & tremor terrae perseuerabat, & plerique lymphati terrificis vaticinationibus & sua & aliena

 mala

nes Deis mixturam. & e Virg. Ge. 1, 468 *aeternam,* quam *metuerunt saecula, noctem.*

Miseni fuisse, illud) * Cum viderem in quibusdam libris ita legi, *Aderant, qui Miseni illud fuisse*, in aliis ita, *Ad. -- qui Miseni illud ruisse:* vtramque lectionem coniungendam putaui: ita certe idoneam sententiam oriri, nemo temere negauerit.

17 *misero, magno tamen solatio*) Saepe admodum illo vtitur Cicero, cum negat vel periculum amico instare, quod non sit commune omnibus, vel separatam a reliquis fortunam alicui expetendam. Vide verbi caussa primas aliquot libri sexti. Igitur Plinius hac se communi desperatione quasi obriguisse, non spe aliqua animum sustentasse, fatetur.

20 *Haec*

20 mala ludificabantur. Nobis tamen ne tunc quidem, quamquam & expertis periculum, & exſpectantibus, abeundi conſilium, donec de auunculo nuntius. Haec, nequaquam hiſtoria digna, non ſcripturus leges, & tibi, ſcilicet qui requiſiſti, imputabis, ſi digna ne epiſtola quidem videbuntur. Vale.

XXI. C. PLINIVS CANINIO SVO S.

Verginii Romani probitatem & doctrinam, praeſertim in comoedia ſcribenda, laudat.

Sum ex iis, qui mirer antiquos: non tamen, vt quidam, temporum noſtrorum ingenia deſpicio. Neque enim quaſi laſſa & effoeta natura, vt nihil iam
2 laudabile pariat. Atque adeo nuper audii Verginium Romanum paucis legentem comoediam, ad exemplar veteris comoediae ſcriptam, tam bene, vt
3 eſſe quandoque poſſit exemplar. Neſcio, an noris hominem, quanquam noſſe debes. Eſt enim probitate morum, ingenii elegantia, operum varietate
4 monſtrabilis. Scripſit mimiiambos tenuiter, argute, venuſte, atque in hoc genere eloquentiſſime. Nullum eſt enim genus, quod, abſolutum non poſſit eloquentiſſimum dici. Scripſit

20 *Haec nequaquam*) * Gruterus haec interpolata putat, legendumque breuius, *Haec nequaquam hiſtoria digna: tibi imputabis, ſi digna neque epiſtola videbuntur.*

21, 4 *Nullum eſt enim*) Excuſat, quod *mimiiambos* genus verſuum humile, ſenariolos, quibus mimi in theatro vtuntur ad actiones hominum & vitas, praeſertim qua ridiculae ſunt, exprimendas, *eloquentiſſime* ſcriptos dixerat. Scilicet *eloquentiſſimum* dici poſſe, quidquid in ſuo genere abſolutum & perfectum eſt.

pſit comoedias, Menandrum aliosque aetatis eiusdem aemulatus. Licet has inter Plautinas, Terentianasque numeres. Nunc primum ſe in vetere co- 5
moedia, ſed non tanquam inciperet, oſtendit. Non illi vis, non granditas, non ſubtilitas, non amaritudo, non dulcedo, non lepos defuit. Ornauit virtutes, inſectatus eſt vitia, fictis nominibus decenter, veris vſus eſt apte. Circa me tantum benigni- 6
tate nimia modum exceſſit, niſi quod tamen poëtis mentiri licet. In ſumma, extorquebo ei librum, 7
legendumque, immo ediſcendum, mittam tibi. Neque enim dubito futurum, vt non deponas, ſi ſemel ſumſeris. Vale.

XXII. C. PLINIVS TIRONI SVO S.

Tironem, prouinciam ſortitum, exemplo Bruttiani, a familiari ſuo accuſati, monet, ne cuiquam nimis fidat.

Magna res acta eſt omnium, qui ſunt prouinciis praeſuturi, magna omnium, qui ſe ſimpliciter credunt amicis. Luſtricus Bruttianus quum Mon- 2
tanum Atticinum comitem ſuum, in multis flagitiis deprehendiſſet, Caeſari ſcripſit. Atticinus flagitiis addidit, vt quem deceperat, accuſaret. Recepta cognitio eſt: fui in conſilio: egit vterque pro ſe; egit autem carptim, & κατὰ κεφάλαια, quo genere veritas ſtatim oſtenditur. Protulit Bruttianus teſta- 3
men-

5 non tanquam inciperet) Haec adiicit, ne quis *primum* peruerſe interpretetur *recentem*, *rudem*, atque *tironem*; cum ipſe tempus modo indicare velit, ante quod in hoc genere non elaborarit.

decenter-apte) Vide, quae notamus de his aduerbiis ad 5, 19, 3.

22, 4 *ill-*

mentum ſuum, quod Atticini manu ſcriptum eſſe
dicebat. Hoc enim & arcana familiaritas, & que-
rendi de eo, quem ſic amaſſet, neceſſitas indicaba-
4 tur. Enumerauit crimina foeda manifeſtaque: ille,
quum diluere non poſſet, ita regeſſit, vt, dum de-
fenditur, turpis, dum accuſat, ſceleratus probare-
tur. Corrupto enim ſcribae ſeruo, interceperat
commentarios, interciderat que, ac per ſummum
nefas vtebatur aduerſus amicum crimine ſuo. Fecit
5 pulcherrime Caeſar. Non enim de Bruttiano, ſed
ſtatim de Atticino perrogauit. Damnatus & in in-
ſulam relegatus: Bruttiano iuſtiſſimum integritatis
teſtimonium redditum, qnem quidem etiam con-
6 ſtantiae gloria ſecuta eſt. Nam defenſus expeditiſ-
ſime, accuſauit vehementer; nec minus acer, quam
7 bonus & ſincerus apparuit. Quod tibi ſcripſi, vt te
ſortitum prouinciam praemonerem, plurimum tibi
credas, nec cuiquam ſatis fidas: deinde ſcias, ſi quis
forte te, quod abominor, fallat, paratam vltio-
nem: qua tamen ne ſit opus, etiam atque etiam
atten-

22, 4 *interciderat*) Qui norit, quid ſit apud ruſticos *interradere*, *interuellere* nempe, inter plura eiusdem generis eradere quaedam vel euellere; idem etiam *intercidere* quid ſibi velit, facile intelliget, nimirum de commentariis hinc inde aliquid excidere & quaſi caſtrare, quod hic fecit Atticinus, tum vt ſcripto ſuo conuinceret de quibusdam Bruttianum, tum vt probandi quaedam facultatem illi adimeret. Sic vtebatur aduerſus amicum crimine ſuo h. e. inſtrumentis quae produci non poterant, quin perfidia ipſius vna proferretur.

5 *de Atticino perrogauit*) Sententias & ſuffragia omnium a primo ad vltimum rogauit, vt damnatus ante Atticinus iam neminem, niſi fortunas ſuas et ſcelus accuſare poſſet.

7 *ſatis fidas*) Non puto opus eſſe vt *ſatis* hic dicamus idem eſſe quod *valde* vel *nimis* adeo: ne *fidas*, quantum *ſatis* eſt ad hoc, vt fallaris.

attende. Neque enim tam iucundum eſt vindicare, quam decipi miſerum. Vale. 8

XXIII. C. PLINIVS TRIARIO SVO S.

Cauſſae defenſionem, quam rogatus fuerat, ea lege promittit, vt Ruſo adoleſcens, quem in forum producturus erat, ſecum ageret.

Impenſe petis, vt agam cauſſam pertinentem ad curam tuam, pulchram alioquin & famoſam: faciam, ſed non gratis. Qui fieri poteſt, inquis, vt non gratis tu? Poteſt. Exigam enim mercedem honeſtiorem gratuito patrocinio. Peto, atque etiam 2
paciſcor, vt ſimul agat Cremutius Ruſo. Solitum hoc mihi, & iam in pluribus claris adoleſcentibus factitatum. Nam mire concupiſco bonos iuuenes oſtendere foro, adſignare famae. Quod ſi cui, praeſtare 3
Ruſoni meo debeo, vel propter natales ipſius, vel propter eximiam mei caritatem: quem magni aeſtimo in iiſdem iudiciis, ex iiſdem etiam partibus, conſpici, audiri. Obliga me: obliga antequam dicat. nam quum dixe- 4
rit, gratias ages. Spondeo, ſolicitudini tuae, ſpei meae, magnitudini cauſſae ſuffecturum. Eſt indolis optimae, breui producturus alios, ſi interim prouectus fuerit a nobis. Neque enim cuiquam tam clarum 5
ſtatim ingenium eſt, vt poſſit emergere, niſi illi materia, occaſio, fautor etiam commendatorque contingat. Vale.

23, 1 vt non gratis tu?) *Qui in cauſſis agendis non modo pactione, dono, munere; verum etiam xeniis ſemper abſtinueris* 5, 14, 8.

3 ex iiſdem etiam partib.) Vt vel vna accuſet, vel vna defendat, vbi fauere illi, ſubleuare, laudare illum, teſtimonium ei perhibere liceat: cum ſi a diuerſa parte agat, oppugnandus ſit omnibus machinis pro fide patrocinii.

24, 2

XXIV. C. PLINIVS MACRO SVO S.

Famam in factis conditionem facientium sequi, exemplo municipis feminae, quae marito dux & comes mortis fuerat, ostendit.

Quam multum interest, quid a quo fiat! Eadem enim facta claritate vel obscuritate facientium aut tolluntur altissime, aut humillime deprimuntur.
2 Nauigabam per Larium nostrum, quum senior amicus ostendit mihi villam, atque etiam cubiculum, quod in lacum prominet. *Ex hoc*, (inquit) *aliquando municeps nostra cum marito se praecipita-*
3 *uit.* Caussam requisiui. *Maritus ex diutino morbo circa velanda corporis, vlceribus putrescebat: vxor, vt inspiceret, exegit: neque enim quemquam*
4 *fidelius indicaturum, possetne sanari. Vidit, desperauit: hortata est, vt moreretur, comesque ipsa mortis, dux immo, & exemplum, & necessitas fuit. Nam se cum marito ligauit, abiecitque in lacum.*
5 *Quod factum ne mihi quidem, qui municeps, nisi proxime auditum est; non quia minus illo clarissimo Arriae facto, sed quia minor est ipsa.* Vale.

XXV. C.

24, 2 *Larium nostrum*) Cui patria nostra, Comum, adiaceat.

3 *fidelius indicaturum*) * Sic legendum ex Mediceo libro potius, quam *indicaturum*. In hac enim re non tam est, quod *indicium* corrumpat, quam quod retrahat aliquem a *fideli indicio*. Videt medicus, videt familiaris & iudicat, sanari non posse vlcus: recte *iudicat* Agrippa, curari non posse fistulam putrem Attici: sed tamen non *fideliter indicat*, quia mauult amico, Attico, vel ad horas aliquot vitam prorogare. In simillima caussa *quemquam fidelius indicaturum* negat vxor; quod euentus etiam comprobauit.

25, 3 or-

XXV. C. PLINIVS HIPANO SVO S.

De Robusto, qui peregre profectus disparuerat, promittit se quaesiturum esse: ex simili autem exemplo timet, ne frustra sit.

Scribis, Robustum, splendidum equitem Romanum, cum Attilio Scauro, amico meo, Ocriculum vsque commune iter peregisse, deinde nusquam comparuisse: petis vt Scaurus veniat, nosque, si potest, in aliqua inquisitionis vestigia inducat. Veniet; vereor ne frustra. Suspicor enim tale ne- 2
scio quid Robusto accidisse, quale aliquando Metilio Crispo, municipi meo. Huic ego ordines im- 3
petraueram, atque etiam proficiscenti quadraginta millia nummum ad instruendum se ornandumque donaueram; nec postea aut epistolas eius, aut aliquem de exitu nuntium accepi. Interceptusne sit a 4
suis, an cum suis, dubium: certe non ipse, non quisquam ex seruis eius apparuit. Vtinam ne in Robusto idem experiamur! Tamen arcessamus Scaurum. Demus hoc tuis, demus optimi adolescentis 5
honestissimis precibus, qui pietate summa, mira etiam sagacitate, patrem quaerit. Dii faueant, vt sic inueniat ipsum, quemadmodum iam, cum quo fuisset, inuenit! Vale.

XXVI.

25, 3 ordines) Legitur etiam *ordinem*, quod ipsum quoque rectum esse, & non minus quam *ordines*, militarem aliquem gradum notare, hic ostendit Cortius. Ad centurionatum, & primi praesertim pili, pertinere, alias obseruamus.

27, 1 *con-*

XXVI. C. PLINIVS SERVIANO SVO S.

Gratulatur illi generum.

Gaudeo, & gratulor, quod Fuſco Salinatori filiam tuam deſtinaſti. Domus patricia; pater honeſtiſſimus; mater pari laude. Ipſe eſt ſtudioſus, literatus, etiam diſertus: puer ſimplicitate, comitate iuuenis, ſenex grauitate: neque enim amore de-
2 cipior. Amo quidem effuſe (ita officiis, ita reuerentia meruit) iudico tamen, & quidem tanto acrius, quanto magis amo: tibique, vt qui explorauerim, ſpondeo, habiturum te generum, quo melior fingi,
3 ne voto quidem, potuit. Supereſt, vt auum te quam maturiſſime ſimilium ſui faciat. Quam felix tempus illud, quo mihi liberos illius, nepotes tuos, vt meos vel liberos vel nepotes, ex veſtro ſinu ſumere, & quaſi pari iure tenere continget! Vale.

XXVII. C. PLINIVS SEVERO SVO S.

Rogantem deſignatum conſulem, quid in laudem principis adferret, docet exemplo ſuo, quid faciendum: addit & nouam ex nouis rebus geſtis materiam.

Rogas, vt cogitem, quid deſignatus conſul in honorem principis cenſeas. Facilis inuentio, non facilis electio. Eſt enim ex virtutibus eius larga materia; ſcribam tamen, vel, quod malo, coram indicabo,

27, 1 *cenſeas*) Tanquam primam ſententiam dicas in Senatu. Deſignatus enim Conſul primus rogatur ſententiam: porro qui dicit ſententiam, ille *cenſere* dicitur, cui verbo eo magis hic locus eſt, quia in tali ſententia fere honor aliquis nouus, ſtatua, titulus, templum, triumphus, decernitur. Denique Plinianus Panegyricus non a deſignato Conſule, ſed inito iam magiſtratu, auctoritate Senatus habitus eſt.

ſcribam tamen) *Sic reſtituit ex Mediceo libro, cui alii adſtipu-

cabo, ſi prius haeſitationem meam oſtendero. Du-
bito, num idem tibi ſuadere, quod mihi, debeam.
Deſignatus ego conſul, omni hac, etſi non adula- 2
tione, ſpecie tamen adulationis, abſtinui: non tan-
quam liber & conſtans, ſed tanquam intelligens prin-
cipis noſtri: cuius videbam hanc eſſe praecipuam
laudem, ſi nihil quaſi ex neceſſitate decernerem.
Recordabar etiam, plurimos honores peſſimo cui- 3
que delatos; a quibus hic optimus ſeparari non alio
modo magis poterat, quam diuerſitate cenſendi:
quod ipſum diſſimulatione & ſilentio non praeterii,
ne forte non iudicium illud meum, ſed obliuio vi-
deretur. Hoc tunc ego: ſed non omnibus eadem 4
placent, nec conueniunt quidem. Praeterea, fa-
ciendi aliquid vel non faciendi vera ratio cum homi-
num ipſorum tum rerum etiam ac temporum con-
ditione mutatur. Nam recentia opera maximi prin- 5
cipis praebent facultatem noua, magna, vera cen-
ſendi: quibus ex cauſis, vt ſupra ſcripſi, dubito, an
idem nunc tibi, quod tunc mihi, ſuadeam. Illud
non dubito, debuiſſe me in parte conſilii tui ponere,
quod ipſe feciſſem. Vale.

XXVIII.

adſtipulantur, Cortius. Vulgo legebatur, *materia; tamen, quod malo quidem, indicabo.*

3 ſilentio non praeterii) Hoc ita intelligo. Deſignatus Conſul Secundus interrogatus a Conſule Senatum habente, *Quid cenſes Secunde?* exordio tali vſus eſt, vti diceret, *ſe ſtudio abſtinere hic a laudibus principis, & vti felicitate temporum, qua etiam de veris decoribus Imperatoris tacere liceat* &c.

4 nec conuen.) * Malim, *ne conueniunt*: prima vocis poſterioris litera temere adhaeſiſſe videtur praecedenti.

5 quod ipſe feciſſem) Hic abrumpit, & ipſum conſilium in illud tempus reiicit, quo coram ſuadere poſſet. Hinc confirmatur emendatio ſupra propoſita, in verbis *coram indicabo.*

XXVIII. C. PLINIVS PONTIO SVO S.

Excusationem illius admittit; fructus quos miserat, moderandos in posterum, denuntiat.

Scio, quae tibi caussa fuerit impedimento, quo minus praecurrere aduentum meum in Campaniam posses: sed, quamquam absens, totus huc migrasti. Tantum mihi copiarum tam vrbanarum quam rusticarum nomine tuo oblatum est, quas
2 omnes improbe quidem, accepi tamen. Nam me tui, vt ita facerem, rogabant; & verebar, ne & mihi & illis irascereris, si non fecissem: in posterum, nisi adhibueris modum, ego adhibebo. Etiam tuis denuntiaui, si rursus tam multa attulissent,
3 omnia relaturos. Dices, oportere me tuis rebus vt meis vti: etiam; sed perinde illis ac meis parco. Vale.

XXIX. C. PLINIVS QVADRATO SVO S.

Quietum monet tum Thraseae dicto, tum suo exemplo, quo caussae agendae sint.

Auidius Quietus, qui me vnice dilexit, &, quo non minus gaudeo, probauit, vt multa alia Thraseae (fuit enim familiaris) ita hoc saepe referebat, praecipere solitum, *suscipiendas esse caussas, aut amicorum, aut destitutas, aut ad exem-*
2 *plum pertinentes.* Cur *amicorum?* Non eget interpretatione. Cur *destitutas?* Quod in illis maxime & constantia agentis & humanitas cerneretur. Cur *pertinentes ad exemplum?* Quia plurimum refert,
3 bonum an malum induceretur. Ad haec ego genera

nera caussarum, ambitiose fortasse, addam tamen,
claras & illustres. Aequum enim est agere non nun-
quam gloriae & famae: id est, suam caussam. Hos
terminos, quia me consuluisti, dignitati ac vere-
cundiae tuae statuo. Nec me praeterit, vsvm & 4
esse & haberi optimum dicendi magistrum. Video
etiam, multos paruo ingenio, literis nullis, vt be-
ne agerent, agendo consequutos. Sed & illud quod 5
vel Pollionis, vel tanquam Pollionis accepi, veris-
simum experior: *Commode agendo factum est, vt
saepe agerem: saepe agendo, vt minus commode:*
quia scilicet assiduitate nimia facilitas magis quam fa-
cultas, nec fiducia, sed temeritas, paratur. Nec 6
vero Isocrati, quo minus haberetur summus orator,
offecit, quod infirmitate vocis, mollitie frontis, ne
in publico diceret, impediebatur. Proinde multum
lege, scribe, meditare, vt possis, quum voles, di-
cere; dices, quum velle debebis. Hoc fere tem-
peramentum ipse seruaui. Non nunquam necessi- 7
tati, quae pars rationis est, parui. Egi enim quas-
dam a senatu iussus, quae tertio in numero fuerunt
ex illa Thraseae diuisione, hoc est, ad exemplum
pertinentes. Adfui Baeticis contra Baebium Massam.
Quaesitum est, *An danda esset inquisitio?* data est.
Adfui rursus iisdem querentibus de Caecilio Classico. 8
Quaesitum est, *An prouinciales, vt socios mini-
strosque proconsulis, plecti oporteret?* poenas
luerunt. Accusaui Marium Priscum; qui lege re- 9
petundarum damnatus, vtebatur clementia legis,
cuius

29, 7 Adfui Baeticis) Vid. 3, 4, 4 & 7, 33. de *Caecilio Classico* 3, 4, 2. de *Mario Prisco* 2, 11. de *Iulio Basso* 4. 9. pro *Vareno* 5, 20.

31, 1 hoc

cuius ſeueritatem immanitate criminum exceſſerat:
10 relegatus eſt. Tuitus ſum Iulium Baſſum, vt incu-
ſtoditum nimis & incautum, ita minime malum;
11 iudicibus acceptis in ſenatu remanſit. Dixi proxime
pro Vareno, poſtulante, vt ſibi inuicem vocare
teſtes liceret: impetratum eſt. In poſterum opto,
vt ea potiſſimum iubeat; quae me deceat vel ſponte
feciſſe. Vale.

XXX. C. PLINIVS FABATO SVO S.

Proſoceri villae durum & laborioſum hominem praefici-endum eſſe ſuadet.

Debemus, me Hercule, natales tuos perinde ac
noſtros celebrare, cum laetitia noſtrorum ex
tuis pendeat, cuius diligentia & cura hic hilares,
2 iſtic ſecuri ſumus. Villa Camilliana, quam in Cam-
pania poſſides, eſt quidem vetuſtate vexata; ea ta-
men quae ſunt pretioſiora, aut integra manent, aut
3 leuiſſime laeſa ſunt. Attendimus ergo, vt quam ſa-
luberrime reficiantur. Ego videor habere multos
amicos, ſed huius generis, cuius & tu quaeris & res
4 exigit, prope neminem. Sunt enim omnes togati
& vrbani: ruſticorum autem praediorum admini-
ſtratio poſcit durum aliquem & agreſtem, cui nec
labor ille grauis, nec cura ſordida, nec triſtis ſolitu-
5 do videatur. Tu de Rufo honeſtiſſime cogitas: fuit
enim filio tuo familiaris. Quid tamen nobis ibi
praeſtare poſſit ignoro; velle plurimum, credo.
Vale.

XXXI. C. PLINIVS CORNELIANO SVO S.

Quid Centumcellis in ſeceſſu principis peractum ſit egregie, enarrat, ſimulque loci ſitum & munitionem deſcribit.

Euocatus in conſilium a Caeſare noſtro ad Cen-
tum Cellas (hoc loco nomen) longe maximam
cepi voluptatem. Quid enim iucundius, quam 2
principis iuſtitiam, grauitatem, comitatem in ſeceſ-
ſu quoque, vbi haec maxime recluduntur, inſpice-
re? Fuerunt variae cognitiones, & quae virtutes iu-
dicis per plures ſpecies experirentur. Dixit cauſſam 3
Claudius Ariſton, princeps Epheſiorum, homo mu-
nificus, & innoxie popularis: inde inuidia, & ab diſ-
ſimillimis delator immiſſus: itaque abſolutus vindica-
tusque eſt. Sequenti die audita eſt Galitta, adulte- 4
rii rea. Nupta haec tribuno militum, honores pe-
tituro, & ſuam & mariti dignitatem centurionis a-
more maculauerat: maritus legato conſulari, ille
Caeſari ſcripſerat. Caeſar, excuſſis probationibus, 5
centu-

31, 1 hoc loco nomen) Forte illo tempore *Centumcellarum* nomen demum accepit: alioqui ſuperuacua, & gloſſae ſimilia mihi viderentur tria iſta verba. *Ciuità vecchia* eo loco hodie eſſe, docent Geographi. Vid. viri docti ad Rutilii itin. 1, 237.

3 innoxie popularis) * Sic ex libris Cortius: ſed nec damnauerim alterum, *innoxiae popularitatis.*

ab diſſimillimis) * i.e. peſſimis, vt ipſe erat optimus. Liceat enim nobis retinere vulgatam ab Aldo aliisque lectionem. Cortius ex libris antiquis *& diſſimillimis diſſimilis del. immiſſus.* Si omnino bis ponere iuuat adiectiuum, malim, *ab diſſimillimis diſſimilis delator immiſſus*: Vel ita, *ab diſſimillimis bis ſimilis delator im.* Poteſt etiam ſic dediſſe Secundus, *& diſſimillimus del. im.*

4 Legato conſulari) Qui ex Conſulatu legionibus omnibus

centurionem exauctorauit, atque etiam relegauit. Supererat crimini, quod nisi duorum esse non poterat, reliqua pars vltionis; sed maritum, non sine aliqua reprehensione patientiae, amor vxoris retardabat. quam quidem, etiam post delatum adulterium, domi habuerat, quasi contentus aemulum re-
6 mouisse. Admonitus, vt perageret accusationem, peregit inuitus, sed illam damnari, etiam inuito accusatore, necesse erat: damnata, & Iuliae legis poenis relicta est: Caesar & nomen centurionis, & commemorationem disciplinae militaris sententiae adiecit, ne omnes eiusmodi caussas reuocare ad se vide-
7 retur. Tertio die inducta cognitio est, multis sermonibus & vario rumore iactata de Iulii Tironis codicillis, quos ex parte veros esse constabat, ex parte
8 falsi dicebantur. Substituebantur crimini Sempronius Senecio, eques Romanus, & Eurythmus, Caesaris libertus

bus praeest, vt distinguatur ab singularum legatis Praetoriis. Iam laudauit Cellarius Lipsium de mil. Ro. 2, 11 qui ex Dione lib. 52 & 53 explicat.

6 *Iuliae legis poenis*) De quibus multum disputatum est ante quam integrae ederentur Paulli sententiae receptae, in quibus 2, 26, 12 ista habentur, *Adulterii conuictas mulieres dimidia parte dotis, & tertia parte bonorum, ac relegatione in insulam, placuit coërceri.*

ne omnes eiusm. caussas) Si iure Principis id fecisset. Scilicet Augusti exemplum secutus rem militarem sibi vindicauit in solidum; reliquarum rerum nomen certe & vsum Senatui reliquit.

8 *Substituebantur crimini*) subiiciebantur, in crimen vocabantur: sic Celsus l. 30 π. de oper. libert. (38, 1) *Et fere ea mens est personam arbitrio substituentium, vt quia sperent eum recte arbitraturum id faciant* &c. Et Vlpianus l. 2. π. de admin. rer. ad ciuit. (50, 8) §. 11 *Cum posterior locatio solidae praestationi rei publicae eam substituerit.* Quo vtroque loco *substituere* haud dubie est *subiicere*.

9 Pe-

tus & procurator. Heredes, quum Caeſar eſſet in Dacia,
communiter epiſtola ſcripta, petierant, vt ſuſcipe-
ret cognitionem: ſuſceperat. Reuerſus diem dixe- 9
rat: &, quum ex heredibus quidam, quaſi reue-
rentia Eurythmi, remitterent accuſationem, pul-
cherrime dixerat, *Nec ille Polycletus eſt, nec ego*
Nero. Indulſerat tamen petentibus dilationem; cu-
ius tempore exacto, conſederat auditurus. A par- 10
te heredum intrauerunt duo: omnino poſtularunt,
vt omnes heredes agere cogerentur, quum detuliſ-
ſent omnes, aut ſibi quoque deſiſtere permitteretur.
Loquutus eſt Caeſar ſumma grauitate, ſumma mo- 11
deratione: quumque aduocatus Senecionis & Eu-
rythmi dixiſſet, ſuſpicionibus relinqui reos, niſi
audirentur; *non curo*, inquit, *an iſti ſuſpicionibus*
relinquantur: ego relinquor. Dein, conuerſus ad 12
nos, *'Eπίςασθε, quid facere debeamus? iſti enim*
queri volunt, quod ſibi licuerit non accuſare. Tum
ex conſilii ſententia iuſſit denuntiari heredibus omni-
bus, *Aut agerent, aut ſinguli approbarent cauſſas*
non agendi, alioqui ſe vel de calumnia pronuntia-

S 2 *turum.*

9 *Polycletus*) Potentiſſimus Neronis libertus, de quo laudauit Cellarius Tac. An. 14, 39 Hiſt. 1, 37 ac 2, 95. De moderatione Traiani circa libertos ſuos noſter Pan. c. 88.

12 *quod ſibi licuer. non acc.*) Acute. Licuerat accuſatoribus non accuſare, ab initio: nunc poſtquam detulerunt nomina, non licet. Si queruntur ergo, ſe ad accuſandum cogi, re ipſa hoc queruntur, quod male ſua libertate vſi fuerint. Si tamen nimis argutum hoc videatur, geminemus negandi aduerbium, hoc modo, *quod ſibi non licuerit non accuſare*: ita plane difficultatem non habebit. Iam enim *non licet ipſis non accuſare*, h. e. reuocare accuſationem, ne Principi eam condonaſſe videantur.

15 fit

13 *turum.* Vides,quam honeſti,quam ſeueri dies: quos iu-
cundiſſimae remiſſiones ſequebantur. Adhibebamur
quotidie coenae: erat modica, ſi principem cogitares:
interdum ἀκροάματα audiebamus; interdum iucun-
14 diſſimis ſermonibus nox ducebatur. Summo die
abeuntibus nobis (quam diligens in Caeſare humani-
tas!) xenia ſunt miſſa: ſed mihi, vt grauitas co-
gnitionum, conſilii honor, ſuauitas ſimplicitasque
15 conuictus, ita locus ipſe periucundus fuit. Villa
pulcherrima cingitur viridiſſimis agris: imminet
litori, cuius in ſinu fit cum maxime portus. Hu-
ius ſiniſtrum brachium firmiſſimo opere munitum
16 eſt; dextrum elaboratur. In ore portus inſula ad-
ſurgit, quae illatum vento mare obiacens frangat,
tutumque ab vtroque latere decurſum nauibus prae-
ſtet. Adſurgit autem arte viſenda. * Ingentia ſaxa
latiſſima nauis prouehit: (contra,) haec alia ſuper
alia deiecta ipſo pondere manent, ac ſenſim, quo-
17 dam velut aggere, conſtruuntur. Eminet iam &
apparet ſaxeum dorſum: impactosque fluctus in im-
men-

15 fit cum maxime port.) * Lectio a Cortio reſtituta e libris. Vulgo, *Cuius in ſinu quam maximus portus velut amphitheatrum.* Vltima verba gloſſam putat ex Rutilii itin. 1, 239, vbi de hoc portu, *Molibus*, inquit, *aethereum concluditur amphitheatrum*: reliquam mutationem ortam ex ignorato vſu τῆς *cum maxime*, quem docet index noſter, & hic ſtabiliunt, quae proxime ſequuntur, vnde intelligimus nimirum *eo ipſo tempore*, hoc eſt *cum maxime*, elaboratum eſſe in portu.

16 contra haec) * Vix dubito, corruptum eſſe illud *contra*: certe mihi ignorabile eſt: & cum ſine illo ſententia mihi videatur planior, interim vncis coercere auſus ſum, dum quid illo faciamus, decernatur. Non multum iuuat Cortius, cum obſeruat, aut *contra* portum *prouehi*, aut *contra* eum *deiici* ſaxa: neutrum enim a me intelligi fateor, certe, quid opus ſit ea praepoſitione, non comminiſcor. In mentem veniebat ſic legere *Quadra* i. e. quadrata *haec* ſaxa *alia ſuper alia* &c. Cui com-

mensum elidit & tollit. Vastus illic fragor, canumque circa mare. Saxis deinde pilae adiiciuntur quae procedenti tempore enatam insulam imitentur. Habebit hic portus etiam nomen auctoris, eritque vel maxime salutaris. Nam per longissimum spatium litus importuosum hoc receptaculo vtetur. Vale.

XXXII. C. PLINIVS QVINCTILIANO SVO S.

Nubenti Quinctiliani filiae dono offert L. millia nummum.

Quamuis & ipse sis continentissimus, & filiam tuam ita institueris, vt decebat filiam tuam, Tutilii neptem; quum tamen sit nuptura honestissimo viro, Nonio Celeri, cui ratio ciuilium officiorum necessitatem quandam nitoris imponit; debet, secundum conditiones mariti, veste, comitatu (quibus non quidem augetur dignitas, ornatur tamen) in-

compendia & notae librariorum non ignota sunt, ille dabit nobis, potuisse *quadra* in *contra* mutari, vocem insolentiorem, bonam tamen, in notiorem: Quin *saxa quadrata* huic rei sint aptissima, quae facilius sibi applicentur, moueantur difficilius, dubitari nulla ratione potest.

17 *Saxis pilae adiiciunt.*) i. e. structurae in lateribus molis ex caementis, calce, & puluere Puteolano, quas disertissime describit Vitruuius 5, 12. Cum enim illa ex puluere Puteolano structura hoc habeat, vt in aqua magis magisque indurescat, moles eiusmodi paullatim in saxosae insulae naturam mutabitur.

nomen auctoris) Traiani portus aliquam diu dictus est, sed *Centumcellarum* nomen mox rediisse, vel Rutilii loco citato constat. Accidit hic Traiano, quod saepe aliis, vt desideratam gloriam posteri inuideant, qui propter frequentes ipsius in muris publicorum operum titulos *herba parietaria* a Constantino M. dictus sit, teste Aur. Vict. Epit. 41, 13. Add. Ammia. Marcell. 27, 3 p. 523.

32, 2 mo-

2 instrui. Te porro animo beatissimum, modicum facultatibus scio: itaque partem oneris tui mihi vindico, & tanquam parens alter puellae nostrae, confero quinquaginta millia nummûm: plus collaturus, nisi a verecundia tua sola mediocritate munusculi impetrari posse considerem, ne recusares. Vale.

XXXIII. C. PLINIVS ROMANO SVO S.

Triumphat oratione sua, pro Accia apud centumuiros habita, cuius artes detegit.

Tollite cuncta, inquit, coeptosque auferte labores. Seu scribis aliquid, seu legis, tolli, auferri iube, & accipe orationem meam, vt illi arma, diuinam. Num superbius potui? reuera, vt inter meas pulchram. nam mihi satis est certare mecum.
2 Est haec pro Accia Variola & dignitate personae & exempli raritate, & iudicii magnitudine insignis. Nam femina splendide nata, nupta praetorio viro, exheredata ab octogenario patre, intra vndecim dies, quam ille nouercam ei, amore captus, induxerat, quadruplici iudicio bona paterna repetebat.
3 Sedebant iudices centum & octoginta: tot enim qua-

32, 2 *modicum facultat.*) Non pro rhetore: nam sic diues erat Fabius. vid. Iuuen. 7, 188 sq. Verum pro genero, viro splendido, & forte Hispaniae Praeside, quod coniiciunt viri docti eum esse, de quo Martialis 7, 51.

33, 1 *Tollite cuncta*) Verba Vulcani Aen. 18, 439 quibus caeteris sepositis arma Aeneae parare iubet suos Cyclopas.

vt inter meas) Haec verba plane corrigunt, & ad modestiam reuocant, si quid praecedens iocus habere arrogantiae videbatur. Habent enim eam vim, *Quatenus inter meas pulchra esse potest oratio*, vel, *modo possit meum quidquam pulchrum vocari.*

2 *quadruplici iudicio*) Centumuirali. Vid. supra 1, 5, 4 & 1, 18, 3. Add. Quinctil. 12, 5, 6.

6 Su-

quatuor consiliis conscribuntur, ingens vtrinque ad-
uocatio, & numerosa subsellia: praeterea densa cir-
cumstantium corona latissimum iudicium multiplici
circulo ambibat. Ad hoc, stipatum tribunal, at- 4
que etiam ex superiore basilicae parte, qua feminae,
qua viri, & audiendi, quod erat difficile, &, quod
facile, visendi studio imminebant. Magna ex-
spectatio patrum, magna filiarum, magna etiam
nouercarum. Sequutus est varius euentus. Nam 5
duobus consiliis vicimus, totidem victi sumus. No-
tabilis prorsus res & mira; eadem in caussa, iisdem
iudicibus, iisdem aduocatis, eodem tempore tanta
diuersitas accidit casu quidem, sed non vt casus vi-
deretur. Victa est nouerca: ipsa heres ex parte 6
sexta. Victus Suberinus; qui exheredatus a patre
singulari impudentia alieni patris bona vindicabat,
non ausus sui petere. Haec tibi exposui, primum 7
vt ex epistola scires, quae ex oratione non poteras:
deinde, (nam detegam artes) vt orationem liben-
tius legeres, si non legere tibi, sed interesse iudicio
videreris: quam, sit licet magna, non despero gra-
tiam breuissimae impetraturam. Nam & copia re- 8
rum, & arguta diuisione, & narratiunculis pluri-
bus, & eloquendi varietate, renouatur. Sunt mul-
ta (non auderem nisi tibi dicere) elata, multa pu-
gnantia, multa subtilia. Interuenit enim acribus il- 9
lis

6 *Suberinus*) Hic videtur fuisse priuignus octogenarii senis, filius mulieris, quam ille nouercam Acciae Variolae filiae suae induxit, qui iam pro sua matre ageret.

8 *pugnantia*) Interpretantur acria, vehementia, contentiosa, fortia: quod firmant libri, in quibus legitur *pugnacia*. Sed mihi videbantur *pugnantia* hic intelligi illud genus acuminum quae ex contrariis constant, *enthymemata* vocant rhetores. Vid. Quinctil. 5, 10, 2 it. 8, 5, 9.

9 in

lis & erectis frequens necessitas computandi, ac paene calculos tabulamque poscendi, vt repente in pri-
10 uati iudicii formam centumuirale vertatur. Dedimus vela indignationi; dedimus irae, dedimus dolori; & in amplissima caussa, quasi magno mari,
11 pluribus ventis sumus vecti. In summa, solent quidam ex contubernalibus nostris existimare hanc orationem (iterum dicam) praecipuam, vt inter meas ὡς ὑπὲρ Κτησιφῶντος esse. An vere, tu facillime iudicabis, quia tam memoriter tenes omnes, vt conferre cum hac, dum hanc solam legis, possis. Vale.

XXXIV. C. PLINIVS MAXIMO SVO S.

Maximi munus gladiatorium in funere vxoris commendat: dolet autem pantheras tardius aduenisse.

Recte fecisti, quod gladiatorium munus Veronensibus nostris promisisti; a quibus olim amaris, suspiceris, ornaris. Inde etiam vxorem carissimam tibi & probatissimam habuisti; cuius memoriae aut opus aliquod, aut spectaculum, atque hoc potissimum,

9 *in priuati iudicii*) Quo v.g. pater familias cum villico rationes putat: nam alio intellectu centumuiralia iudicia sunt priuata, h.e. de re priuata & familiari, & a publicis differunt.

11 ὡς ὑπὲρ Κτησιφῶντος) Qua Ctesiphontem, & decretam sibi ab illo coronam defendit, quam quod regina orationum Demosthenis iudicaretur, vna cum accusatione Aeschinis Latine transtulerat Cicero. Vid. supra 1, 2, 1.

34, 1 *Veronensibus nostr.*) Sicut 1, 16, 5 *Catullum suum* vocat, tum propter Comi patriae suae viciniam, tum quod auunculus, Plinius maior, Veronensis esset.

aut opus aliquod) Monumentum sepulcri, templum, quo seruatur memoria: ab opere diuersum *spectaculum*, ludi cuius-

mum, quod maxime funeri, debebatur. Praeter- 2
ea, tanto consensu rogabaris, vt negare non con-
stans, sed durum videretur. Illud quoque egregi-
um, quod tam facilis, tam liberalis in edendo fui-
sti. Nam per haec etiam magnus animus ostendi- 3
tur. Vellem Africanae, quas coëmeras plurimas,
ad praefinitum diem occurrissent: sed licet cessaue-
rint illae, tempestate detentae, tu tamen meruisti,
vt acceptum tibi fieret, quod, quo minus exhiberes,
non per te stetit. Vale.

cuiuscunque generis; *potissimum* vero *hoc* debebatur, quia *debebatur funeri;* in funeribus autem ludos fuisse editos, vel ex Terentianis didascaliis satis constat.

2 *non constans*) Videtur enim alioqui constantis viri esse, negare populo crudelem adeo voluptatem, in qua nihil sit, quod delectare virum sapientem possit. Vide sapientissimam Ciceronis ad Marium epistolam fam. 7, 1.

liberalis in edendo) Vt Paneg. 33, 2 *Quam deinde in edendo liberalitatem - exhibuit* &c.

LIBER VII.

I. C. PLINIVS RESTITVTO SVO S.

Aegrotantem hortatur, vt valetudinem patienter ferat, suoque exemplo docet medicis obtemperare.

Terret me haec tua tam pertinax valetudo, &, quamquam te temperantissimum nouerim, vereor tamen, ne quid illi etiam in mores tuos liceat.
2 Proinde moneo, patienter resistas. Hoc laudabile, hoc salutare. Admittit humana natura, quod suadeo. Ipse certe sic agere sanus cum meis soleo:
3 *Spero quidem, si forte in aduersam valetudinem incidero, nihil me desideraturum vel pudore vel poenitentia dignum: si tamen superauerit morbus, denuntio, ne quid mihi detur, nisi permittentibus medicis: sciantque, si dederint, ita vindicaturum, vt*
4 *solent alii, quae negantur.* Quin etiam quum perustus

1, 1 in mores tuos liceat) Abstinentiam, moderationem, patientiam tuam expugnet, & vitia inducat contraria.

2 Admittit humana nat.) Alioqui frustra suaderem. Post argumenta ab *honesto* & *vtili*, vt vocant, subiungit etiam *possibile*, idque ita esse, suo exemplo ostendit: vel potius, vt suum exemplum laudare queat, hoc praestruit. * Caeterum interpunxi ante haec verba, quae adhuc nulla nota discreta fuerant. Et video iam monuisse Cortium, ita distinguendum esse, vt agnoscamus Plinium.

cum meis) Non opus erat hic monere intelligi familiares, seruos praesertim, aegrotum herum curare iussis, nisi adscriptum esset ex Catanaeo, *Hortari meos infirmos, vt fortiter ferant:* quibus verbis totum Plinii consilium euertitur.

3 ne quid mihi detur - sciantque) *Ferri potest haec lectio, qua posita transire dicemus Plinium a directa oratione, quam vocant, ad indirectam. Sed exprimi voluit ex libris Cortius, (quamquam illi non nisi ex dimidia parte obtemperatum est;) *ne quid mihi detis - - sciatisque, si dederitis* &c. Legitur importune, *sciatisque, si dederint.*

4 re-

uſtus ardentiſſima febri; tandem remiſſus vnctusque acciperem a medico potionem, porrexi manum, vtque me tangeret, dixi, admotumque iam labris poculum reddidi. Poſtea quum viceſimo valetudinis 5
die balineo praepararer, muſſantesque medicos repente vidiſſem, cauſſam requiſiui. Reſponderunt, *poſſe me tuto lauari, non tamen omnino ſine aliqua ſuſpicione. Quid* (inquam) *neceſſe eſt?* Atque ita 6
ſpe balinei, cui iam videbar inferri, placide leniterque dimiſſa, ad abſtinentiam rurſus, non ſecus, ac modo ad balineum, animum vultumque compoſui. Quae 7
tibi ſcripſi, primum vt te non ſine exemplo monerem, deinde vt in poſterum ipſe ad eandem temperantiam adſtringerer, quum me hac epiſtola quaſi pignore obligauiſſem. Vale.

II. C.

4 *remiſſus vnctuſque*) Commodum huc retulit Cellarius Celſi auctoritatem 2, 14 Vngi, *leniterque pertractari corpus etiam in acutis & recentibus morbis oportet*; in remiſſione *tamen, & ante cibum.*

vt me tangeret) Exploraret tum arteria tangenda, tum calore obſeruando, poſſet ne tuto dari potus? Ante quam de hoc conſtaret, bibere ſcilicet, ſitiens licet exuſtusque, noluit.

5 *muſſantesque medicos*) Conferentes capita, vt in re ancipiti, tergiuerſantes, proloqui tamen non auſos, ne refutanda, certe reiicienda atque differenda, cupiditate aegrotantis, ipſum contriſtarent, vel ad iram adeo incitarent. Cogitandum tibi eſt, lector, ſi velis vim huius loci, & abſtinentiam Secundi noſtri percipere, balnearum vſum illis hominibus quotidianum, partemque earum rerum, voluptatum, fuiſſe, quibus *dolet natura negatis.*

7 *adſtringerer*) Inter elegantiſſimos hunc locum refero: adeo venuſte excuſat *περιαυτολογίαν* ſuam. * Caeterum ſic optimi quique libri. Cellarianum *adſtringeres* ſeruatum videtur ex Boxhorniana, in quam temere irrepſit. Illud placeret, ſi legeretur, *Vt in poſterum ipſe ad eandem* me *patientiam* adſtringeres &c.

II. C. PLINIVS IVSTO SVO S.

Promittit aliquid ſcriptorum ſuorum, quum aeſtas transmiſſa fuerit.

Quemadmodum congruit, vt ſimul & adfirmes, te aſſiduis occupationibus impediri, & ſcripta noſtra deſideres, quae vix ab otioſis impetrare ali-
2 quid perituri temporis poſſunt? Patiar ergo, aeſtatem inquietam vobis exercitamque transcurrere, & hieme demum, quum credibile erit, noctibus ſaltem vacare te poſſe, quaeram quid potiſſimum ex nugis
3 meis tibis exhibeam. Interim abunde eſt, ſi epiſtolae non ſunt moleſtae. Sunt autem, & ideo breuiores erunt. Vale.

III. C. PLINIVS PRAESENTI SVO S.

Amicum a longo ſeceſſu in vrbem reuocat.

TAntane perſeuerantia tu modo in Lucania, modo in Campania? Ipſe enim (inquis) Lucanus, vxor Campana. Iuſta cauſſa longioris abſentiae, non per-
2 petuae tamen. Quin ergo aliquando in vrbem redis? vbi dignitas, honor, amicitiae tam ſuperiores quam minores. Quousque regnabis? quousque vigilabis quum voles? dormies quamdiu voles? quousque calcei

3, 2 quousque regnabis?) Non tantum de libertate viuendi, vt velis interpretor, quod quidem & ipſum *regnum* eſſe non negauerit, qui ſeruitutem cogitet, qua maximos etiam quosque homines vrbanorum officiorum neceſſitas adſtringit: ſed de illo etiam honore, in quo ruri & inter municipes humiliores verſantur magni ciues, quam diu ruſticari illis placet.

dormies quam diu voles) Non impeditus *ſub Galli cantum conſultor vbi oſtia pulſat* Hor. Sat. 1, 1, 10. neque antelucanis officiis lecto excuſſus, de quibus noſter 3, 5, 9 & 12, 2.

calcei

cei nusquam? toga feriata? liber totos dies? Tempus 3
eſt, te reuiſere moleſtias noſtras, vel ob hoc ſolum,
ne voluptates iſtae ſatietate langueſcant. Saluta paul-
liſper, quo ſit tibi iucundius ſalutari: terere in hac
turba, vt te ſolitudo delectet. Sed quid imprudens, 4
quem reuocare conor, retardo? Fortaſſe enim his ipſis
admoneris, vt te magis ac magis otio inuoluas; quod
ego non abrumpi, ſed intermitti volo. Vt enim ſi 5
coenam tibi facerem, dulcibus cibis acres acutosque
miſcerem, vt obtuſus illis & oblitus ſtomachus his ex-
citaretur; ita nunc hortor, vt iucundiſſimum genus
vitae nonnullis interdum quaſi acoribus condias. Vale.

IV. C. PLINIVS PONTIO SVO S.

Miranti, qui Plinius, ſeuerus homo, hendecaſyllabos ſcri-pſerit, poëtica ſua ſtudia ab vltima aetate recenſet.

Ais legiſſe te hendecaſyllabos meos: requiris etiam, quemadmodum coeperim ſcribere, homo, vt tibi vide-

calcei nuſquam) Senatorii & forenſis habitus pars calcei; *ſoleati* ſunt in ſeceſſu, & generatim extra vrbem. Sic Plinius maior 6, 16, 5 *poſcit ſoleas. Toga feriata* eodem intellectu dicitur. Sic Martialis iudicio 10, 47 in eis *vitam quae faciunt beatiorem*, eſt quoque *toga rara.* De coniugio illo quaſi *calcei* & *togae*, quorum neutrum ſcilicet ſine altero, Salmaſ. ad Tertull. de pallio p. 386 vbi eundem hunc locum ita exhibet, vti nos poſt Lipſium Cellariumque repraeſentauimus.

liber totus dies) Sic Cortius bonis auctoribus. Sententia clara, *liber tibi eſt* & nullis moleſtiis, interpellationibus, impeditus, *totus dies.* Sed neque non elegans altera lectio, *liber totos dies*: quod vel cum Gronouio interpreteris *liber* in manibus tibi eſt, & legitur, nemine impediente, *totos dies*: vel *liber* h. e. ſolutus negotiis & moleſtiis es, *totos dies*,

3 Tempus eſt, te reuiſere) Sic Cic. Tuſc. 1, 41 *Tempus eſt, iam hinc abire me, vt moriar, vos, vt vitam agatis.*

terere in hac turba) Male interpretantur, *tere te: exere te forenſibus negotiis*: pertinet ad *turbam* vrgentium, prementium, ac proinde *terentium* ſe inuicem, in ſalutationibus, aliisque vrbanis officiis.

4, 1 *non*

2 videor, ſeuerus, vt ipſe fateor, non ineptus. Nunquam a poëtice (altius enim repetam) alienus fui: quin etiam quatuordecim natus annos Graecam tragoediam ſcripſi. Qualem? inquis. Neſcio, tragoedia vocabatur.
3 Mox quum e militia rediens, in Icaria inſula ventis detinerer, Latinos elegos in illud ipſum mare ipſamque inſulam feci. Expertus ſum me aliquando & heroico; hendecaſyllabis nunc primum, quorum hic nata-
4 lis, hae cauſſae. Legebantur in Laurentino mihi libri Aſinii Galli de comparatione patris & Ciceronis: incidit epigramma Ciceronis in Tironem ſuum: dein, quum meridie (erat enim aeſtas) dormiturus me recepiſſem, nec obreperet ſomnus, coepi reputare, maximos oratores hoc ſtudii genus, & in oblectationibus ha-
5 buiſſe & in laude poſuiſſe. Intendi animum, contraque opinionem meam, poſt longam deſuetudinem, perquam exiguo temporis momento id ipſum, quod me ad ſcribendum ſolicitauerat, his verſibus exaraui:

6 *Quum libros Galli legerem, quibus ille parenti*
Auſus de Cicerone dare eſt palmamque decusque,
Laſciuum inueni luſum Ciceronis, & illo
Spectandum ingenio quo ſeria condidit, & quo
Huma-

4, 1 *non ineptus*) Vide quam bene huic etiam loco illa *inepti* notio conueniat, qua comprehendi totum illius ambitum putamus. *Non ineptus* eſt, qui in paruis & nugacibus rebus non nimis ſtudioſe & cupide verſatur, qui proinde faciendis verſiculis, qui luſus tamen ſunt, cum optimi ſunt non impendit tantum temporis, quantum rei ſeriae & ſeuerae.

4 *de comparat. patris*) Quo libro, vt mox docemur, palmam dare patri contra Ciceronem auſus eſt. Quinctil. 12,1,22. Reſpondit illi Claudius imperator, Suetonio teſte c. 41. Ruſtice contra filius ſtili Claudiani iniuriam pugionibus vlciſci conatus eſt, quod narrat idem Sueto. c. 13. Caeterum obieciſſe videtur Tullio Aſinius impudicos in Tironem ſuum amores, eiusque rei declarandae cauſſa epigramma Ciceronis protuliſſe.

6 *Quum libros Galli*) Quacun-

Humanis salibus, multo varioque lepore
Magnorum ostendit mentes gaudere virorum.
Nam queritur, quod fraude mala frustratus amantem
Paucula coenato sibi debita suauia Tiro
Tempore nocturno subtraxerit. His ego lectis,
Cur post haec, inquam, nostros celamus amores?
Nullumque in medium timidi damus? atque fatemur
Tironisque dolos, Tironis nosse fugaces
Blanditias, & furta nouas addentia flammas?

Transii ad elegos; hos quoque non minus celeriter 7
explicui: addidi alios facilitate corruptus: deinde in
vrbem reuersus, sodalibus legi. Probauerunt. Dein 8
plura metra, si quid otii, maxime in itinere, tentaui.
Postremo placuit exemplo multorum vnum separatim hendecasyllaborum volumen absoluere, nec poenitet. Legitur, describitur, cantatur etiam; a Grae- 9
cis quoque, quos Latine huius libelli amor docuit,
nunc cithara nunc lyra personatur. Sed quid ego tam 10
gloriose? quamquam poëtis furere concessum est; & tamen

cunque alia in re imitatus esses Tullium, Secunde. Sed hoc quidem adsecutus es, vt non minus male processisse tibi carmen, sciamus, quam tuo archetypo. Verum bene est, quod vera illius decora feliciter aemulatus es, quo facilius tibi has ineptias, nisi modicae essent, condonat posteritas.

Cur - - nostros celamus amores) Iam malo te versiculos Ciceronis tui imitari, Secunde, quam Consularis viri leuitatem & lasciuiam, gloriam etiam dedecoribus suis ausam.

fugaces blanditias) Hoc forte vnum pro poeta in hoc carmine dictum. *Fugaces blanditiae*, quae subducunt se, & ipsa illa praebendi malignitate inuitant & accendunt, amantem. *Furta* & iam hic non solenni illo amatorum significatione dixit; sed illam subtrahentis se, & spem frustrantis simul & acuentis petulantiam.

9 quos Latine-amor) Respicis

tamen non de meo, ſed de aliorum iudicio loquor; qui ſiue iudicant, ſiue errant, me delectant. Vnum precor, vt poſteri quoque aut errent ſimiliter, aut iudicent. Vale.

V. C. PLINIVS CALPVRNIAE SVAE S.

Magno ſe vxoris deſiderio teneri ſignificat.

Incredibile eſt, quanto deſiderio tui tenear. In cauſſa amor primum; deinde, quod non conſueuimus abeſſe. Inde eſt, quod magnam partem noctium in imagine tua vigil exigo: inde, quod interdiu, quibus horis te viſere ſolebam, ad diaetam tuam ipſi me, vt veriſſime dicitur, pedes ducunt: quod denique aeger & moeſtus, & ſimilis excluſo, a vacuo limine recedo. Vnum tempus his tormentis caret,
2 quo in foro & amicorum litibus conteror. Aeſtima

cit forte ad ſolenne illud *Amor docet muſicam.* Venerant nempe blandi quidam Graeculi ad Plinium, qui dicerent, ſe vel ob hoc Latine didiciſſe, vt ſuauitate hendecaſyllaborum illius frui poſſent. Et credidit Plinius. Quis vero non credat? Vere, ſiquid vnquam Tullius Tuſc. 5, 22 *Adhuc neminem cognoui poëtam (& mihi fuit cum Aquinio amicitia*: ſubſtituere poteris, lector, Tullium, Plinium; Geſnerum etiam, ſi volueris) *qui ſibi non optimus videretur.*

10 *aut errent, aut iudicent*) Ne qui ſic erret quidem, noui; nedum qui iudicet. Itaque hoc votum tuum, Plini, *volucres diſperſit in auras* Delius, *inque notos vocem vertere procellae* (ex Aen. 11. 795 ſq.)

5, 1 *pedes ducunt*) Mirus lepos. Indicat ſe ita plenum eſſe imagine vxoris, vt ſaepe aliud agens, quaſi adeſſet illa, ad diaetam ipſius veniat. Philoſophi hodierni dicerent mechaniſmo quodam corporis, & ſimilium caſuum expectatione illud contingere. Caeterum formulam fuiſſe non inconſuetam, tum hic ipſe locus indicat, tum illud Varronis R. R. 2 pr. 6 *Propterea quod te emturientem in campos macros ad mercatum adducunt crebro pedes:* quo quidem in loco illud modo intelligi puto, pedibus non equo ire aut iumentis iunctis Turranium; ſed ludit ſuauiter Plinius, a pedibus, iam adſuetis illi itineri nimirum, ſe duci ſignificans, non ab animo cogitante.

6, 1 *Va-*

ma tu, quae vita mea ſit, cui requies in labore, in miſeria curisque ſolatium eſt. Vale.

VI. C. PLINIVS MACRINO SVO S.

Bithynos decreto accuſationem Vareni omiſiſſe: tacere conſultius interdum quam multa loqui.

Rara & notabilis res contigit Vareno, ſit licet adhuc dubia. Bithyni accuſationem eius, vt temere inchoatam, omiſiſſe narrantur. Narrantur dico? adeſt prouinciae legatus: attulit decretum conſilii ad Caeſarem, attulit ad multos principes viros, attulit
etiam ad nos, Vareni aduocatos. Perſtat tamen idem 2
ille Magnus: quin etiam Nigrinum, optimum virum, pertinaciſſime exercet. Per hunc a Conſulibus poſtulabat, vt Varenus exhibere rationes cogeretur.
Adſiſtebam Vareno iam tantum vt amicus, & tacere 3
decreueram. Nihil enim tam contrarium, quam ſi aduocatus a ſenatu datus defenderem vt reum, cui
opus eſſet, ne reus videretur. Quum tamen, finita 4
poſtulatione Nigrini, conſules ad me oculos retuliſſent. *Scietis*, inquam, *conſtare nobis ſilentii noſtri rationem, quum veros legatos prouinciae audieritis.* Contra Nigrinus, *Ad quem miſſi ſunt?* Ego, *Ad me quo-*

6, 1 *Vareno*) Repetendae ſunt res huius Vareni ex 5, 20 &c 6, 13. Nominatim de Magno 5, 20, 4.

2 *Nigrinum*) Qui contra Varenum dixerat etiam ſuperiore actione 5, 20, 6. Iam vero inuitus videtur agere.

4 *Contra Nigrinus*) *Secuti ſumus veriſſimam ex bonis libris emendationem Cortii. Nuperae editiones continuabant, *audieritis contra Nigrinum, ad quem miſſi ſunt: ego ad me* &c.

Ad quem miſſi ſunt?) Apud Senatum res adhuc acta fuerat. Legati noui non ad Senatum miſſi, ſed ad Principem, & ad priuatos quosdam. Haec igitur interrogatio Nigrini, quem cogit Magnus contra Varenum dicere, eo pertinet, vt indi-

T

5 *quoque habeo decretum prouinciae.* Rurſus ille,
Poteſt tibi liquere. Ad hoc ego, *Si tibi ex diuerſo*
liquet; poteſt & mihi, quod eſt melius in cauſſa, li-
6 *quere.* Tum legatus Polyaenus cauſſas abolitae ac-
cuſationis expoſuit, poſtulauitque, *Ne cognitioni*
Caeſaris praeiudicium fieret. Reſpondit Magnus,
iterumque Polyaenus. Ipſe raro & breuiter inter-
7 loquutus, multum me intra ſilentium tenui. Ac-
cepi enim, NON minus interdum oratorium eſſe
tacere, quam dicere: atque adeo repeto, quibus-
dam me capitis reis vel magis ſilentio, quam oratio-
8 ne accuratiſſima profuiſſe. Mater amiſſo filio (quid
enim prohibet, quamquam alia ratio ſcribendae epi-
ſtolae fuerit, de ſtudiis diſputare?) libertos eius,
eoſdemque coheredes ſuos, falſi & veneficii reos de-
tulerat ad Principem, iudicemque impetrauerat Iu-
9 lium Seruianum. Defenderam reos ingenti quidem
coe-

indicet, cauſſam peragendam in Senatu, nec rationem habendam nouae Legationis.

5 Poteſt tibi liquere) Elicere vult Nigrinus reſponſum plenius a Plinio, q. d. Quid cunctaris? quid ſubtrahis te a cauſſa breuitate illa obſcura reſpondendi? *poteſt tibi* de tota *re liquere*; quid cauto illo ſilentio & Laconiſmo opus eſt? Hic argute cadit Plinii reſponſum, *Si tibi ex diuerſo*, qui es in accuſatoris ſubſelliis *liquet*, *quod eſt melius in hac cauſſa*, nimirum tacere me, & forum hoc declinare; quam ob cauſſam veteratorie, certe oratorie, me in aliam mentem impellere conaris, & efficere, vt cauſſa dicenda forum hoc, & hanc cognitionem agnoſcam; ſi, inquam, tibi hoc liquere poteſt: *poteſt & mihi liquere*, vt proinde non committam, ad quod tu impellere me conaris.

6 Polyaenus. Ipſe) * Interpunctione mutata videor mihi lucidiorem hunc locum reddidiſſe. Ille enim *ipſe*, qui *raro & breuiter interloquutus* eſſe dicitur, non Polyaenus eſt, ſed idem ipſe Plinius, qui *multum ſe intra ſilentium tenuit.*

8 falſi & veneficii) Falſi ſ. ſubiecti teſtamenti, & *veneficii*, quo filium ſuum interfeciſſent.

9 *quae-*

coetu. Erat enim cauſſa notiſſima; praeterea v-
trinque ingenia clariſſima. Finem cognitioni quae-
ſtio impoſuit; quae ſecundum reos dedit. Poſtea 10
mater adiit Principem: adfirmauit ſe nouas proba-
tiones inueniſſe. Praeceptum eſt Seruiano, vt va-
caret finitam cauſſam retractanti, ſi quid noui ad-
ferret. Aderat matri Iulius Africanus, nepos Iulii 11
oratoris, (quo audito Paſſienus Criſpus dixit, *Bene,
me hercule, bene: ſed quo tam bene?*) huius ne-
pos, iuuenis ingenioſus, ſed parum callidus, quum
multa dixiſſet, adſignatumque tempus impleſſet,
Rogo, inquit, *Seruiane*, *permittas mihi vnum ver-
ſum adiicere.* Tum ego, quum omnes me, vt 12
diu reſponſurum, intuerentur, *Reſpondiſſem*, inquam,
ſi vnum illum verſum Africanus adieciſſet, in quo

T 2 *non*

9 quaeſtio-ſecundum reos dedit) Proprie iudex dicitur *dare* (litem, iudicium) *ſecundum*, vel *contra* aliquem; hic vero quaeſtio. Nimirum ſerui in quaeſtionem tormentorum dati, ſua confeſſione reos liberarunt.

10 Seruiano) * *Suburano* legit ex libris Cortius hic & mox ſ. 11. Sed ſilentium primo, & reſponſum deinde Plinii valde importunum videbatur mihi futurum fuiſſe, ſi alius iam iudicio praeſideret, quam antea in prima actione. Iam *Seruianum* ſine animaduerſione habet ſ. 8 ipſe Cortius. Igitur nihil mutaui.

11 (quo audito - bene) * Bene parentheſin hanc obſeruauit, & pro *Iulius nepos* ſcripſit *huius nepos* Cortius. Nimirum Iulii aui mentio monuit Secundum noſtrum, vt Paſſieni de illo apophthegma proponeret, quo facto redit ad nepotem more ſibi conſueto, *huius* Iulii, de quo modo dixi, *nepos* &c.

Bene me hercule) Iudicat eleganter, accurate, docte, ſtudioſe, dicere Iulium, ſed in cauſſa quae ſimplicius agi poſceret, & nimia diligentia corrumperetur.

12 ſi - adieciſſet) Non paſſus igitur ſit oportet Seruianus vltra attributum ſibi tempus dicere Iulium. Plinii vox non modo illud indicat, quod maxime fuit in cauſſa, nihil noui allatum ab actore; ſed eius illum ſtultitiae accuſat, quae ridetur in illo qui redux e Gallia in qua XII annos commora-

13 *non dubito omnia noua fuisse.* Non facile me repeto tantum consequutum adsensum agendo, quantum tunc non agendo. Similiter nunc & probatum & exceptum est, quod pro Vareno hactenus non
14 tacui. Consules, vt Polyaenus postulabat, omnia integra Principi seruauerunt; cuius cognitionem suspensus exspecto. Nam dies ille nobis pro Vareno aut securitatem & otium dabit, aut intermissum laborem renouata solicitudine iniunget. Vale.

VII. C. PLINIVS SATVRNINO SVO S.

Gaudet Saturnini & Prisci coniunctione, & hunc ad se reuerti satiatum otio, cupit.

Et proxime Prisco nostro, & rursus, quia ita iussisti, gratias egi, libentissime quidem. Est enim mihi periucundum, quod viri optimi mihique amicissimi adeo cohaesistis, vt inuicem vos obligari
2 putetis. Nam ille quoque praecipuam se voluptatem ex amicitia tua capere profitetur, certatque tecum honestissimo certamine mutuae caritatis, quam ipsum tempus augebit. Te negotiis distineri ob hoc moleste fero, quod deseruire studiis non potes, si tamen

moratus fuerat, interrogante quodam, ecquid Gallice loqueretur? Deierauit, si paucas adhuc hebdomades ibi fuisset, se facultatem illam, qua planissime caerebat, adepturum fuisse.

13 *hactenus non tacui*) Illud *non* non concoquunt quidam editores. Sed reperit in optimis quibusque Cortius, & *hactenus* adiectum facit, vt eadem prope sententia existat. Nempe, *hactenus*, inquit, *non tacui*, vt loquerer paucula illa, quae dixi; caeterum plane a dicendo abstinui. Τὸ *non* omisisse primum videntur, qui *hactenus* ceperunt pro *adhuc*: qua ratione contradiceret his, quae praecesserunt.

14 *suspensus expecto*) Si tu etiam, lector, adi huius libri epistolam 10.

8, 3 cum

tamen alteram litem per iudicem, alteram, vt ais, ipſe finieris, incipies primum iſtic otio frui, deinde ſatiatus ad nos reuerti. Vale.

VIII. C. PLINIVS PRISCO SVO S.

Eandem laetitiam ſignificat Priſco, eumque ad conſtantiam hortatur.

Exprimere non poſſum, quam iucundum ſit mihi, quod Saturninus noſter ſummas tibi apud me gratias aliis ſuper alias epiſtolis agit. Perge vt 2
coepiſti, virumque optimum quam familiariſſime dilige, magnam voluptatem ex amicitia eius percepturus, nec ad breue tempus. Nam cum omni- 3
bus virtutibus abundat, tum hac praecipue, quod habet maximam in amore conſtantiam. Vale.

IX. C. PLINIVS FVSCO SVO S.

Quaerenti amico, rationem exercendi ſtili praeſcribit.

Quaeris quemadmodum in ſeceſſu, quo iamdiu frueris, putem te ſtudere oportere. Vtile in 2
primis, & multi praecipiunt, vel ex Graeco in Latinum, vel ex Latino vertere in Graecum: quo genere exercitationis proprietas ſplendorque verborum, copia figurarum, vis explicandi, praeterea imitatione optimorum ſimilia inueniendi facultas paratur: ſimul quae legentem fefelliſſent, transferentem fugere non poſſunt. Intelligentia ex hoc & iudicium

8, 3 cum - abundat) * Sic docet Cortius eſſe in libris, non *abundet*: quam ceteroqui conſtructionem, exemplis probatam hic a Cellario, non damnat.

9, 3 no-

3 dicium adquiritur. Nihil obfuerit, quae legeris
hactenus, vt rem argumentumque teneas, quasi
aemulum scribere, lectisque conferre, ac sedulo
pensitare, quid tu, quid ille commodius. Magna
gratulatio, si non nulla tu; magnus pudor, si cun-
cta ille melius. Licebit interdum & notissima eli-
4 gere, & certare cum electis. Audax haec, non ta-
men improba, quia secreta, contentio: quamquam
multos videmus eiusmodi certamina sibi cum multa
laude sumsisse, quosque subsequi satis habebant,
5 dum non desperant, antecessisse. Poteris &, quae
dixeris, post obliuionem retractare, multa retine-
re, plura transire; alia interscribere, alia rescribe-
6 re. Laboriosum istud & taedio plenum, sed diffi-
cultate ipsa fructuosum, recalescere ex integro, &
resumere impetum fractum omissumque: postremo,
noua velut membra peracto corpori intexere, nec
7 tamen priora turbare. Scio nunc tibi esse praeci-
puum studium orandi; sed non ideo semper pugna-
cem hunc & quasi bellatorium stilum suaserim. Vt
enim terrae variis mutatisque seminibus, ita inge-
nia nostra nunc hac, nunc illa meditatione reco-
8 luntur. Volo, interdum aliquem ex historia locum
apprehendas: volo epistolam diligentius scribas.
(volo carmina.) Nam saepe in orationes quoque
non

9, 3 *notissima eligere*) *Notissima eligere*, vt eo magis elaborandum sit in varianda oratione, difficilius enim est notis & communibus substituere abstrusiora quaedam, & tamen eadem propria. Sic difficilius est *certare cum electis*, tanquam pulcherrimis scilicet, & non temere superandis.

8 (*volo carmina*) * Inclusa sunt a Cortio verba, quae absunt ab optimis libris, & hic non necessaria. Quod enim *prope poëticae descriptionis necessitas* memoratur, illud modo per occasionem *historicae descriptionis* incidit. Caeterum deinde demum §. 9 *Fas est*, inquit, *& carmine remitti*. 11 *Vt*

non hiſtoricae modo, ſed prope poëticae deſcri-
ptionis neceſſitas, incidit; & preſſus ſermo purus-
que ex epiſtolis petitur. Fas eſt & carmine remitti, 9
non dico continuo & longo (id enim perfici niſi in
otio non poteſt) ſed hoc arguto & breui, quod a-
pte quantaslibet occupationes curasque diſtinguit.
Luſus vocantur; ſed hi luſus non minorem inter- 10
dum gloriam, quam ſeria conſequuntur: atque
adeo (Cur enim te ad verſus non verſibus adhorter?)

Vt laus eſt cerae, mollis cedensque ſequatur 11
Si doctos digitos, iuſſaque fiat opus;
Et nunc informet Martem, caſtamque Mineruam,
Nunc Venerem effingat, nunc Veneris puerum:
Vtque ſacri fontes non ſola incendia ſiſtunt,
Saepe etiam flores vernaque prata iuuant;
Sic hominum ingenium flecti ducique per artes
Non rigidas docta mobilitate decet.

Itaque ſummi oratores, ſummi etiam viri ſic ſe aut exer- 12
cebant aut delectabant, immo delectabant exercebant-
que. Nam mirum eſt, vt his opuſculis animus intenda- 13
tur remittaturque. Recipiunt enim amores, odia, iras,
miſericordiam, vrbanitatem, omnia denique, quae
in vita, atque etiam in foro cauſſisque verſantur.
Ineſt his quoque eadem, quae aliis carminibus vtili- 14
tas, quod metri neceſſitate deuincti, ſoluta oratio-

11 *Vt laus eſt cerae*) Vid. quos laudamus de hac ſimilitudine ad Quinctil. 10, 5, 9. Fundus eſt Demetrius de Eloc. ſ. 317.

iuſſaque fiat opus) De inanimatis; formam quamcunque ab arte accipientibus, hoc verbo & cognatis vtuntur, poetae praeſertim. *Iuſſos riuos* ſic dixit Columella 10, 48. Sic *imperare*, *parere*, *ſequi* &c.

14 *neceſſitate deuincti*) * Habent iſta intellectum bonum

ne laetamur, & quod facilius esse comparatio osten-
15 dit, libentius scribimus. Habes plura etiam fortas-
se, quam requirebas; vnum tamen omisi. Non
enim dixi, quae legenda arbitrarer: quamquam dixi,
quum dicerem, quae scribenda. Tu memineris,
sui cuiusque generis auctores diligenter eligere.
(Aiunt enim, MVLTVM LEGENDVM ESSE,
16 NON MVLTA.) Qui sint hi, adeo notum pro-
uocatumque est, vt demonstratione non egeant:
& alioqui tam immodice epistola me extendi, vt
dum tibi, quemadmodum studere debeas, suadeo,
studendi tempus abstulerim. Quin ergo pugillares
resumis, & aliquid ex his, vel istud ipsum quod
coeperas, scribis. Vale.

X. C. PLINIVS MACRINO SVO S.

Euentum actionis Bithynorum contra Varenum narrat.

Quia ipse, quum prima cognoui, iungere extrema, quasi auulsa, cupio; te quoque existimo velle de Vareno & Bithynis reliqua cognoscere.

Acta

num & facilem. Sed blandiebatur nobis tamen suspicio, an non conuenientius esset legere *metri necessitate defuncti*: sic enim indicaretur, superata illa difficultate, abiectis quasi illis compedibus atque vinculis, quibus carmina adstricta sunt, laetius procedere orationem liberam, vt retenti canes in venatu, tanto erumpunt & procurrunt cupidius, vt stabulis hibernis emissa pecora lasciuius exultant.

15 multum, non multa) Vid. quae in hanc sententiam disputat Quinctil. 10, 1, 19. Loquuntur nempe de initiis & formando stilo; non condemnant nos ad Sisypheum aliquod saxum: aut, asini instar ad molam vincti, vel canis machinam culinarem vano adscensu circumagentis, in minimo paucissimorum librorum orbe volunt consenescere. Itaque optimis magistris non contradixisse mihi videor, cum in praefatione ad Liuium de cursoria non minus quam de stataria lectione disputaui.

16 aliquid ex his) Quae hac tibi epistola commendaui.

10, 1 de Vareno & Bith.) Coeperat 5, 20 perrexit 6, 13 & 7, 6.

2 pro-

Acta caussa hinc a Polyaeno, inde a Magno. Finitis actionibus Caesar, *Neutra*, inquit, *pars de mora queretur. Erit mihi curae, explorare prouinciae voluntatem.* Multum interim Varenus tulit. Etenim quam dubium est, an merito accusetur, qui an omnino accusetur, incertum est? Superest, ne rursus prouinciae, quod damnasse dicitur, placeat, agatque poenitentiam poenitentiae suae. Vale. 2 3

XI. C. PLINIVS FABATO SVO S.

Liberalitas in Corelliam explicatur.

Miraris, quod Hermes libertus meus hereditarios agros, quos ego iusseram proscribi, non exspectata auctione, pro meo quincunce ex septingentis millibus Corelliae addixerit. Adiicis, posse eos nongentis millibus venire, ac tanto magis quaeris, an, quod gessit, ratum seruem. Ego vero seruo: quibus ex caussis accipe. cupio enim & tibi probatum, & coheredibus meis excusatum esse, quod me ab illis, maiore officio iubente, secerno. Corelliam cum summa reuerentia diligo; primum 2 3

2 *prouinciae volunt.*) De qua dubium est, cum Legati & literae posteriores contradicant prioribus.

11, 1 ex septing. millib.) Quincuncem Plinii Hermes addixit ea portione, ac si totus as septingentis millibus aestimatus esset, cum tamen illi agri toti, totus as, potuerint nongentis venire. Sed eamus ad calculos. Cum 700000 ex Eisenschmidiana computatione valeant 35000 florenos Rhenanos, erit quincunx 14583 $\frac{1}{3}$. Sed de 900000 h. e. 45000 florenis Rhenanis, quincunx 18750. Condonauit ergo Corelliae Plinius 4167 florenos f. imperiales 2778. Agit de hoc loco diligenter, & a peruersis interpretationibus eum vindicat I. F. Gronouius de Pec. Vet. 4, 5 p. 290 sq.

vt sororem Corellii Rufi, cuius mihi memoria sa-
crosancta est; deinde, vt matri meae familiarissi-
4 mam. Sunt mihi & cum marito eius, Minucio
Fusco, optimo viro, vetera iura: fuerunt & cum
filio maxima: adeo quidem, vt praetore me ludis
5 meis praesederit. Haec quum proxime istic fui, in-
dicauit mihi, cupere se aliquid circa Larium no-
strum possidere: ego illi ex praediis meis, quod vellet,
& quanti vellet, obtuli, exceptis paternis maternis-
que: his enim cedere ne Corelliae quidem possum.
6 Igitur quum obuenisset mihi hereditas, in qua prae-
dia ista, scripsi ei venalia futura. Has epistolas Her-
mes tulit, exigentique, vt statim portionem meam
sibi addiceret, paruit. Vides, quam ratum habe-
re debeam, quod libertus meus meis moribus ges-
7 sit? Superest, vt coheredes aequo animo ferant, se-
paratim me vendidisse, quod mihi licuit omnino
vendere. Nec vero coguntur imitari meum exem-
8 plum. non enim illis eadem cum Corellia iura sunt.
Possunt ergo intueri vtilitatem suam, pro qua mihi
fuit amicitia. Vale.

XII. C.

4 *Minucio Fusco*) *Minicio Iusto* ex Mediceo libro dedit Cortius. Dubitabam vnius libri fide tam receptam lectionem loco mouere.

ludis meis praesederit) Alios interdum aliorum nomine praesedisse ludis ostendit hic Cortius ex Sueto. Aug. 45 & Claud. 7 it. Nero. 12, & laudauit Cuperum Obss. 4, 13.

6 *meis moribus*) Qui coniecturam faceret ex moribus meis, quid facturus tali in re essem: cumque sciret, me hoc non negaturum Corelliae, fecit, quod petebat. Iuris doctores ex *consensu praesumto* talia docent fieri.

8 *eadem cum Corellia*) Opus videtur, hic monere, ne quis τὴν *cum* iungat pronomini *eadem*. *Sunt mihi iura cum marito* iam dixit §. 4 nempe amicitiae.

pro qua mihi fuit) Quanti alii vtilitatem faciunt, tanti ego amicitiam, vt magnae mi-
hi

XII. C. PLINIVS MINVCIO SVO S.

Libellum poſtulatum ſero mittens, per iocum ſe excuſat, aliosque iocos inſpergit.

Libellum formatum a me, ſicut exegeras, quo amicus tuus, immo noſter, (quid enim non commune nobis?) ſi res poſceret, vteretur, miſi tibi ideo tardius, ne tempus emendandi eum, id eſt, diſperdendi, haberes. Habebis tamen, an emen- 2
dandi, neſcio; vtique diſperdendi (ὑμεῖς γὰρ κακόζηλοι) optima quaeque ſi detraxeris. Quod ſi fe- 3
ceris, boni conſulam. poſtea enim illis ex aliqua occaſione, vt meis, vtar, & beneficio faſtidii tui ipſe laudabor, vt in eo quod adnotatum inuenies, & ſupra-

hi vtilitatis inſtar ſit, amicum, & veteris beneuolentiae memorem etiam cum iactura rei familiaris videri. Iungenda eſt huic epiſtolae quarta decima huius libri.

12, 2 *ὑμεῖς γὰρ κακόζηλοι*) * Si κακόζηλοι eſt a Plinio, legendum puto Ἡμεῖς, & accipiendum cum μιμήσει quadam h. m. *Nos enim*, veſtro iudicio ſcilicet, ſumus κακόζηλοι, *mala affectatione* (quae eſt Fabiana definitio 8, 3, 56) *per omne dicendi genus peccantes*, - quorum *ingenium iudicio caret*, & *ſpecie boni fallitur* - *Igitur optima quaeque*, meo iudicio, vos *detrahenda* de ſcriptis noſtris putatis. Si vero vtique Ὑμεῖς legendum, malim κακιζότεχνοι *corruptores artis* per nimiam emendandi diligentiam &c. Vox inſolentior, ſed familiaris noſtro vel ex auunculi ſui H. N. 34, 8 ſ. 19. Vel denique ipſum κακόζηλοι hoc intellectu accipiendum. Aſt, ne quid diſſimulem, primum mihi maxime placebat, tum quod blandius eſt, tum in primis propter ea, quae dicuntur ſ. 4: & forte nobiſcum ſentiet, ſi quis totam Fabii de cacozelo tractationem contulerit.

3 *illis - vt meis vtar*) Ea, quae tu tanquam κακόζηλα, & nimis tumida expunxeris, in alium librum conferam, & tanquam mea ſcripta, vel ſub meo nomine, edam, vel alii, vt pro ſuis vtatur, dabo: ab iisque, quae tu faſtidieris, laudem conſequar: quemadmodum propter illum ipſum locum laudabor ab intelligentibus, quem adnotaui, & verbis aliis in interſtitio verſuum ſcriptis reddidi. *Nam cum* &c.

6 *vide*

4 praſcripto aliter explicitum. Nam, quum ſuſpicarer, futurum, vt tibi tumidius videretur, quod eſt ſonantius & elatius; non alienum exiſtimaui, ne te torqueres, addere ſtatim preſſius quiddam & exilius, vel potius humilius & peius, veſtro tamen iu-
5 dicio rectius. Cur enim non vsquequaque tenuitatem veſtram inſequar & exagitem? Haec, vt inter iſtas occupationes aliquid aliquando rideres: illud ſe-
6 rio. Vide, vt mihi viaticum reddas, quod impendi, data opera curſore dimiſſo. Nae tu, quum hoc legeris, non partes libelli, ſed totum libellum improbabis, negabisque vllius pretii eſſe, cuius pretium repoſceris. Vale.

XIII. C. PLINIVS FEROCI SVO S.

Ferocis elegantem epiſtolam laudat.

Eadem epiſtola & ſtudere te & non ſtudere ſignificat. Aenigmata loquor. Ita plane, do-
2 nec diſtinctius, quod ſentio, enuntiem. Negat enim te ſtudere, ſed eſt tam polita, quae niſi a ſtudente, non poteſt ſcribi: aut es tu ſuper omnes beatus, ſi talia per deſidiam & otium perficis. Vale.

XIV.

6 vide vt mihi viat.) Hic magis etiam quam ante iocatur vir liberaliſſimus, & multa millia numum donare ſolitus. Caeterum *dimiſſus data opera curſor* illis placebit, quibus forte opus fuerit Latine dicere, quem Romanica lingua *Expreſſum* vocare ſolet. Videtur autem curſore dimiſſo compenſare voluiſſe tarditatem, de qua eſt in principio epiſtolae.

13, 2 quae - non poteſt) Puto indicatiuo modo poſt relatiuum, quod cauſſam ſignificare poteſt, ideo vſum Plinium, vt eo adſeueratius negaret.

XIV. C. PLINIVS CORELLIAE SVAE S.

Firmat liberalitatem superiorem.

Tu quidem honestissime, quod tam impense & rogas & exigis, vt accipi iubeam a te pretium agrorum non ex septingentis millibus, quanti illos a liberto meo, sed ex nongentis, quanti a publicanis partem vicesimam emisti. Inuicem ego & rogo & exigo, vt non solum quid te, verum etiam quid me deceat, adspicias, patiarisque, me in hoc vno tibi eodem animo repugnare, quo in omnibus obsequi soleo. Vale. 2

XV. C. PLINIVS SATVRNINO SVO S.

Rem publicam ac amicorum curare honestissimum esse docet.

Requiris, quid agam? Quo nosti, distringor officio: amicis deseruio: studeo interdum; quod non interdum, sed solum semperque facere, non audeo dicere rectius, certe beatius erat. Te alia omnia, quam quae velis, agere, 2 moleste ferrem, nisi ea quae agis, essent honestissima. Nam & reipublicae seruire negotiis, & dis-

14, 1 *ex septingentis*) Interpretati sumus ad 7, 11, 1. Breuiter, τὸ *ex* notat proportionem & comparationem cum asse.

a publicanis partem vices.) Nimirum *vicesima hereditatum* debetur, vt vectigalia reliqua, publicano. Vid. noster Paneg. 37, 1 sqq. Corellia, quae coemeret agros illos hereditarios, etiam partem hanc publicanorum ab iis emit, & quidem *ex nongentis*, h. e. vt diximus, ea portione, vt as totus aestimaretur 900000 nummum. Cedebant igitur publicano HS 45000 f. 45 sestertia, qui sunt floreni Rhenani 2250.

15, 2 *reip. seruire negotiis*) * Cortius ex Mediceo *Reip. suae negotia*

& disceptare inter amicos, laude dignissimum est.
3 Prisci nostri contubernium iucundum tibi futurum sciebam. Noueram simplicitatem eius, noueram comitatem: eundem esse, quod minus noram, gratissimum, experior, quum tam iucunde officiorum nostrorum meminisse eum scribas. Vale.

XVI. C. PLINIVS FABATO PROSOCERO SVO S.

Tironem se facile inducturum significat, vt ex via ad Fabatum declinet, & vindicta, quos iusserit, liberet.

Calestrium Tironem familiarissime diligo, & priuatis mihi & publicis necessitudinibus implicitum.
2 Simul militauimus, simul quaestores Caesaris fuimus. Ille me in tribunatu liberorum iure praecessit; ego illum in praetura sum consequutus, quum mihi Caesar annum remisisset. Ego in villas eius saepe secessi;
3 ille in domo mea saepe conualuit. Hic nunc proconsul prouinciam Baeticam per Ticinum est petiturus. Spero, immo confido, facile me impetraturum,

negotia curare, & disc. sententia eadem.

3 experior) Non exuit hic vim suam verbum hoc: non simpliciter significat, *audio*, *comperio*; sed ad experimentum proprie dictum, cum quis de re sua euentu ipso doceetur, respicit.

16, 2 quaestores Caesaris) Iidem *candidati principis*, cuius mandata ad Senatum perferrent. Vid. Ill. Spanhem. de vsu & praest. num. 10, 5. p. 166.

2 liberorum iure) Quod haberet liberos, quibus ego tum carebam. De praerogatiuis eorum, qui liberos haberent, prae his, qui caelibes essent, vel orbi, iam non opus est ad loca veterum scriptorum disputare, quod studiose hic factum a Cellario; cum obseruata virorum doctorum collecta sint ICtis v. g. Ill. Heineccio Antiquit. Iuris 1, 25, 3 sqq.

2 annum remisisset) Vt anno vno prius liceret Praeturam gerere, quam lege annali constitutum esset, de qua Lips. de Magistr. P. R. 5. Locus classicus est Cic. Phil. 5, 17. Vnde illud in primis liquet, Consulatui

rum, vt ex itinere deflectat ad te. Si voles vindi- 4
cta liberare, quos proxime inter amicos manumiſi-
ſti, nihil eſt, quod verearis, ne ſit hoc illi moleſtum,
cui orbem terrarum circumire, non erit longum mea
cauſſa. Proinde nimiam verecundiam pone, teque, 5
quid velis, conſule. Illi tam iucundum quod ego,
quam mihi, quod tu iubes. Vale.

XVII. C. PLINIVS CELERI SVO S.

Orationes quoque perinde ac carmina ac hiſtorias recitari poſſe, contra quosdam reprehenſores defendit.

Sua cuique ratio recitandi; mihi, quod ſaepe iam
dixi, vt, ſi quid me fugit, vt certe fugit, admone-
ar. Quo magis miror, quod ſcribis fuiſſe quosdam, 2
qui reprehenderent, quod orationes omnino recita-
rem: niſi vero has ſolas non putant emendandas.
A quibus libenter requiſerim, Cur concedant (ſi con- 3
cedant tamen) hiſtoriam debere recitari, quae non
oſtentationi, ſed fidei veritatique componitur? cur
tragoediam, quae non auditorium, ſed ſcenam &
actores? cur lyrica, quae non lectorem, ſed chorum
& lyram poſcunt? *At horum recitatio vſu iam rece-
pta eſt?* Num ergo culpandus eſt ille qui coepit? 4
Quam-

latui ſtatutum eſſe annum aetatis tertium & quadrageſimum.

4 *vindicta liberare*) Vt e Latina libertate, quam manumiſſione priuata adeptus eſt, plenam ciuitatem Romanam conſequatur. Eſt integer titulus in digeſtis 40, 2 *de manumiſſis vindicta*, vnde peti poſſunt quae hic opus ſunt, omnia.

17, 4 *Num ergo culp.*) Reprehenſus fuerat Plinius, quod orationes recitaret. Reſpondet, eadem ſe ratione facere, qua alii recitent hiſtoriam, tragoedias, lyrica. Obiicit aduerſarius, *At horum recitatio vſu iam recepta eſt*; orationum non item. Plinius reſpondet, In reliquis etiam initium aliquando factum, rogatque, *num ergo culpandus eſt ille, qui coepit iſta?* Aliam adhuc reſponſionem

Quamquam orationes quoque & nostri quidam, &
5 Graeci lectitauerunt. *Superuacuum tamen est re-
citare, quae dixeris?* Etiam, si eadem omnia, iisdem
omnibus, si statim recites: si vero multa inseras,
multa commutes; si quosdam nouos, quosdam eos-
dem, sed post tempus, adsumas, cur minus probabi-
6 lis sit caussa recitandi quae dixeris, quam edendi? *Sed
difficile est, vt oratio, dum recitatur, satisfaciat?*
Iam hoc ad laborem recitantis pertinet, non ad rati-
7 onem non recitandi. Nec vero ego dum recito,
laudari; sed dum legor, cupio. Itaque nullum
emendandi genus omitto: ac primum quae scripsi,
mecum ipse pertracto; deinde duobus aut tribus
lego, mox aliis trado adnotanda: notasque eorum,
si dubito, cum vno rursus aut altero pensito; no-
nissime pluribus recito, ac, si quid mihi credis, tunc
acerrime emendo. Nam tanto diligentius, quanto
solicitius, intendo. Optime autem reuerentia, pu-
8 dor, metus iudicant. Idque adeo sic habe. Nonne,
si loquuturus es cum aliquo, quamlibet do-
cto, vno, tamen minus commoueris, quam
9 si cum multis vel indoctis? Nonne, quum sur-
gis ad agendum, tum maxime tibi ipse diffidis,
tum commutata, non dico plurima, sed o-
mnia cupis? Vtique si latior scena, & corona
diffusior.

onem subiicit, nempe se neque primum esse, qui recitet orationem: idem & nostros & Graecos quosdam factitasse &c. *Retinui igitur lectionem antiquam, & a Boxhornio adhuc seruatam; reductamque, cum alii murassent, a Cortio.

7 *tanto diligentius quanto solicitius*) Quanto magis solicitus sum de iudicio amicorum, quos ad recitationem audiendam conuocaui; tanto diligentius intendo animum, tum ante quam ad illos adfero scriptum meum, tum in ipsa recitatione, vbi obseruo quid placeat, quid frontem illis corruget &c.

9 *pulla-*

diffuſior. Nam illos quoque ſordidos pullatosque
reueremur. Nonne, ſi prima quaeque improbari 10
putas, debilitaris & concidis? Opinor; quia in nu-
mero ipſo eſt quoddam magnum collatumque con-
ſilium; quibusque ſingulis iudicii parum, omnibus
plurimum. Itaque Pomponius Secundus (hic ſcri- 11
ptor tragoediarum) ſi quid forte familiarior amicus
tollendum, ipſe retinendum arbitraretur, dicere ſole-
bat, AD POPVLVM PROVOCO: atque ita ex
populi vel ſilentio vel adſenſu aut ſuam aut amici
ſententiam ſequebatur. Tantum ille populo da- 12
bat. Recte an ſecus, nihil ad me. Ego enim non
populum aduocare, ſed certos electosque ſoleo,
quos intuear, quibus credam, quos denique & tan-
quam ſingulos obſeruem, & tanquam non ſingulos
timeam. Nam quod M. Cicero de ſtilo, ego de 13
metu ſentio. TIMOR eſt emendator acerrimus.
Hoc

9 *pullatosque*) *Tunica pulla* indutos, quod Verri obiicit Cicero 4, 24. Opportune hic laudauit Cellarius Sueto. Aug. c. 40 vbi *pullatorum* pro concione *turbae* indignatur Auguſtus. Multa ibi, & hunc ipſum locum dedit Caſaubonus.

10 *debilitaris & concidis*) Imitatur Tullium ſuum de fin. 5, 15 *Victi debilitantur, animosque demittunt.*

omnibus plurimum) Certe in hac cauſſa. Cum enim hoc petat orator, populo placere, probari populo: iudicio multitudinis omnino illi ſtandum eſt. Alioquin ſi quis ſimpliciter iſtam ſententiam tribuat Secundo, collectam ſtultorum multitudinem ſapienter iudicare, iniuriam prudentiſſimo viro fecerit: & aliter ipſum ſenſiſſe, quae ſequuntur ſ. 12 declarant.

11 *ad populum prouoco*) Lepide abutebatur notiſſima formula Quiritium, fidem implorantium populi, aut prouocatione certantium.

13 *Cicero de ſtilo*) Reſpicit illud magiſtrorum bonorum vocibus decantatum, vtinam diligentius a iuuentute obſequendo expreſſum, ex 1 de orat. 33 *Stilus optimus & praeſtantiſſimus dicendi effector & magiſter.*

emendator acerrimus.) **Aſperrimus* ex bonis libris dedit Cortius, quod vel ideo non diſplicet, quod *limam* ſaepe adhibet

Hoc ipſum, quod nos recitaturos cogitamus, emendat: quod auditorium ingredimur, emendat: quod pallemus, horreſcimus, circumſpicimus, emendat.
14 Proinde non poenitet me conſuetudinis meae, qvam vtiliſſimam experior: adeoque non deterreor ſermunculis iſtorum, vt vltro te rogem, monſtres
15 aliquid, quod his addam. Nihil enim curae meae ſatis eſt. Cogito, quam ſit magnum, dare aliquid in manus hominum: nec perſuadere mihi poſſum, non, & cum multis, & ſaepe tractandum, quod placere & ſemper & omnibus cupias. Vale.

XVIII. C. PLINIVS CANINIO SVO S.

Caninio rogatus ſuadet, vt quam Comenſibus in epulum pecuniam promiſerat, ita diſponat, vt ipſe ſuam in alimenta ingenuorum.

Deliberas mecum, quemadmodum pecunia, quam municipibus noſtris in epulum obtuliſti, poſt te quoque ſalua ſit. Honeſta conſultatio, non expedita ſententia. Numeres reipublicae ſummam? Verendum eſt, ne dilabatur. Des agros? vt publi-
2 ci, negligentur. Equidem nihil commodius inuenio, quam quod ipſe feci. Nam pro quingentis millibus nummûm, quae in alimenta ingenuorum promiſeram, agrum ex meis, longe pluris, actori publico mancipaui: eundem vectigali impoſito recepi,

hibet hac in re Plinius, cuius dos eſt *aſperum* eſſe.

18, 2 actori publico mancipaui) Seruo publico (vt alii, non ſibi, acquirere poſſet) imaginaria venditione tradidi. Multa hac de re viri docti ad illud Tac. An. 2, 30 *Quia vetere ſenatus conſulto quaeſtio in caput domini prohibebatur, callidus & noui iuris repertor Tiberius mancipari ſingulos actori publico iubet: ſcilicet vt in Libonem ex ſeruis ſaluo ſenatus conſulto quaereretur.* Hic *mancipat* Plinius *agrum*

cepi, tricena millia annua daturus. Per hoc enim & 3
reipublicae sors in tuto, nec reditus incertus, & ager
ipse propter id, quod vectigali large supercurrit,
semper dominum, a quo exerceatur, inueniet. Nec 4
ignoro, me plus aliquanto, quam donasse videor,
erogauisse, quum pulcherrimi agri pretium necessitas
vectigalis infregerit. Sed oportet priuatis vtilitati- 5
bus publicas, mortalibus aeternas anteferre; multo-
que diligentius muneri suo consulere, quam faculta-
tibus. Vale.

XIX. C. PLINIVS PRISCO SVO S.

Fanniam, cuius valetudinem dolenter fert, meritis laudibus exornat.

Angit me Fanniae valetudo. Contraxit hanc
dum adsidet Iuniae Virgini, sponte primum,
(est enim adfinis) deinde etiam ex auctoritate ponti-
ficum. Nam virgines, quum vi morbi atrio Vestae 2
coguntur excedere, matronarum curae custodiaeque
mandantur. Quo munere Fannia dum sedulo fun-
gitur, hoc discrimine implicita est. Insident febres, 3
tussis increscit, summa macies, summa defectio:

grum qui *longe pluris* esset, quam quingentorum millium *actori publico*, vt iam esset reipublicae: ab hac illum deinde recipit vectigalem, & promittit *tricena millia* annua, tanquam vsuras semisses (6 per centum.) Cum autem ager multo plus referat quotannis, quam tricena millia, (*longe* enim *pluris* est, quam quingentorum millium) *semper inueniet, qui exercere illum* & vectigal soluere reip. velit.

19, 2 Nam virgines) Apparet ex talibus locis, Plinium posteritati scripsisse, quia saepiuscule talia monet, quae tum non facile quis ignoraret. Caeterum quod hic *Virgines* simpliciter dicuntur, omisso *Vestales*; & paullo ante *Virgini* (vbi librorum auctoritate *Vestali* deleuit Cortius) illud inusitatum non esse, & hic ostendit idem Cortius, & probauit vir doctus in Miscell. obss. 4, 3 p. 432.

animus tantum & ſpiritus viget, Heluidio marito, Thraſea patre digniſſimus: reliqua labuntur, meque non metu tantum, verum etiam dolore conficiunt.
4 Doleo enim, maximam feminam eripi oculis ciuitatis, neſcio an aliquid ſimile viſuris. Quae caſtitas illius? quae ſanctitas? quanta grauitas? quanta conſtantia? bis maritum ſequuta in exſilium eſt, tertio
5 ipſa propter maritum relegata. Nam, quum Senecio reus eſſet, quod de vita Heluidii libros compoſuiſſet, rogatumque ſe a Fannia in defenſione dixiſſet. quaerente minaciter Metio Caro, *An rogaſſet?* reſpondit; *Rogaui: An commentarios ſcripturo dediſſet? Dedi: An ſciente matre? Neſciente.* Poſtre-
6 mo nullam vocem cedentem periculo emiſit. Quin etiam illos ipſos libros, quamquam ex neceſſitate & metu temporum abolitos SC. publicatis bonis, ſeruauit, habuit, tulitque in exſilium exſilii cauſſam.
7 Eadem quam iucunda, quam comis, quam denique (quod paucis datum eſt) non minus amabilis, quam veneranda? Erit ſane, quam poſtea vxoribus noſtris oſtentare poſſimus: erit, a qua viri quoque fortitudinis exempla ſumamus, quam ſic cernentes audi-
8 entesque miramur, vt illas, quae leguntur. Ac mihi domus ipſa nutare, conuulſaque ſedibus ſuis ruitura ſupra videtur, licet adhuc poſteros habeat. Quantis enim virtutibus quantisque factis adſequentur, vt
9 haec non nouiſſima occiderit? Me quidem illud etiam adfligit & torquet, quod matrem eius, illam (nihil

6 abolitos) Publice in comitio exuſtos, quod monuere iam viri docti ex Tac. Agric. 2.

8 nouiſſima occiderit) Eo ſenſu, quo Cremutius Cordus *ſe Caſſium Romanorum vltimum* dixerat apud Tac. An. 4,34 vbi plura Lipſius.

10 ſola-

(nihil poſſum illuſtrius dicere) tantae feminae matrem, rurſus videor amittere, quam haec, vt reddit ac refert nobis, ſic auferet ſecum, meque & nouo pariter & reſciſſo vulnere adficiet. Vtramque 10
colui, vtramque dilexi: vtram magis, neſcio; nec diſcerni volebant. Habuerunt officia mea in ſecundis: habuerunt in aduerſis. Ego ſolatium relegatarum, ego vltor reuerſarum: non feci tamen paria, atque eo magis hanc cupio ſeruari, vt mihi ſoluendi tempora ſuperſint. In his eram curis, 11
quum ſcriberem ad te; quas ſi deus aliquis in gaudium verterit, de metu non querar. Vale.

XX. C. PLINIVS TACITO SVO S.

Taciti librum, a ſe notatum, remittit; in ſuo libro vicem exſpectat, & amicitia illius, ſtudiorumque ac famae ſocietate delectatur.

Librum tuum legi, &, quam diligentiſſime potui, adnotaui, quae commutanda, quae eximenda arbitrarer. Nam & ego verum dicere adſueui, & tu libenter audire. Neqve enim vlli patientius reprehenduntur, quam qui maxime laudari merentur. Nunc a te librum meum cum adnotationibus tuis ex- 2
ſpecto. O iucundas, o pulchras vices! Quam me delectat, quod, ſi qua poſteris cura noſtri, vsquequaque narrabitur, qua concordia, ſimplicitate, fide, vixerimus! Erit rarum & inſigne, duos homines, 3
aetate propemodum aequales, non nullius in literis nominis (cogor enim de te quoque parcius dicere,

10 ſolatium - - vltor) De illo vid. 3, 11, 3 de hoc 9, 13.

non feci paria) Intellige *acceptis expenſa*; rationum enim verbum eſſe, ſtatim ipſe indicat, cum *ſoluendi tempora* optat.

quia de me ſimul dico) alterum alterius ſtudia fouiſſe.
4 Equidem adoleſcentulus, quum iam tu fama gloria-
que floreres, te ſequi, tibi *longo, ſed proximus*, *in-
teruallo* & eſſe & haberi concupiſcebam. Et erant
multa clariſſima ingenia: ſed tu mihi (ita ſimilitudo
naturae ferebat) maxime imitabilis, maxime imitan-
5 dus videbaris. Quo magis gaudeo, quod, ſi quis de ſtu-
diis ſermo, vna nominamur; quod de te loquentibus,
ſtatim occurro. Nec deſunt, qui vtrique noſtrum
6 praeferantur. Sed nihil intereſt mea, quo loco iun-
gimur. Nam mihi primus, qui a te proximus.
Quin etiam in teſtamentis debes adnotaſſe, niſi quis
forte alterutri noſtrum amiciſſimus: eadem legata,
7 & quidem pariter, accipimus. Quae omnia huc ſpe-
ctant, vt inuicem ardentius diligamus, cum tot vin-
culis nos ſtudia, mores, fama, ſuprema denique ho-
minum iudicia conſtringant. Vale.

XXI. C.

20, 4 *longo, ſed proximus*) Ex Aen. 5, 320. Non *ſecundum* ſe vocat, quod plus eſt, ſed *proximum*. Sic apud Hor. 1 od. 12, 20 *Proximos* Ioui (cui tamen *nihil ſecundum naſcitur*) *honores occupauit Pallas*.

ita ſimil. naturae) Haec adiicit, ne vulgari imitatorum vitio illud quod deterrimum eſt arripuiſſe, vel certe dum ſe extenuat, Tacitum ſimul deprimere, videatur: ideo etiam cum *imitabili* coniungit *imitandum*.

6 *qui a te proximus*) Sic reſtituit e bonis libris Cortius. *Nihil*, inquit Plinius, *intereſt mea quo loco iungamur*, modo iungamur, neque inter te & me quisquam interponatur. Nam *primus* ille *mihi* videtur, *qui a te proximus*. Eum cum me faciant omnes; licet alios praeponant tibi, mihi tamen non eripient, vt non ob id ipſum primus mihi videar & ſat honoratus mortalis, quod a te ponor proximus.

7 *ſtudia, mores, fama*) Quam venuſte iungit & colligit, quae ſeparatim adhuc poſuerat!

21, 1 *Colle-*

XXI. C. PLINIVS CORNVTO SVO S.

Consilio de curandis oculis se pariturum scribit, & pro gallina iocabundus gratias agit.

Pareo, collega carissime, & infirmitati oculorum, vt iubes, consulo. Nam & huc, tecto vehiculo vndique inclusus, quasi in cubiculo, perueni, & non stilo modo, verum etiam lectionibus difficulter, sed abstineo, solisque auribus studeo. Cubicula 2
obductis velis opaca, nec tamen obscura, facio. Cryptoporticus quoque, adopertis inferioribus fenestris, tantum vmbrae, quantum luminis, habet. Sic paullatim lucem ferre condisco. Balineum ad- 3
sumo, quia prodest: vinum, quia non nocet; parcissime tamen. Ita adsueui, & nunc custos adest. Gallinam, vt a te missam, libenter accepi; quam 4
satis acribus oculis, quamquam adhuc lippus, pinguissimam vidi. Vale.

XXII. C. PLINIVS FALCONI SVO S.

Aperte commendat, cui non nominato tribunatum impetrauerat.

Minus miraberis, me tam instanter petisse, vt in amicum meum conferres tribunatum, quum sci-

21, 1 *Collega*) In Consulatu & in praefectura aerarii. Vid. 5, 15, 5. Forte ipso collegii anno ista scripsit, aut scripsisse fingit: quamquam secessus suadet aliud. Antiquiores *collegae* nomen in Auguratu praesertim, cuius perpetuus honos esset, vsurparunt; in reliquis, ipso tantum curationis tempore.

3 *Balineum - - prodest*) Adscripsit Cellarius Celsi locum 6, 6 *Curari oculos balneo, fotu, vino, vetustissimus auctor Hippocrates memoriae prodidit.* Porro *custodem* quem adesse ait, medicum, vxorem, libertum, seruum, amicum denique intelligere licet.

ſcieris, quis ille qualisque. Poſſum autem iam tibi & nomen indicare, & deſcribere ipſum, poſtquam
2 polliceris. Eſt Cornelius Minucianus, ornamentum regionis meae, ſeu dignitate, ſeu moribus. Natus ſplendide, abundat facultatibus, amat ſtudia, vt ſolent pauperes. Idem rectiſſimus iudex, fortiſ-
3 ſimus aduocatus, fideliſſimus amicus. Accepiſſe te beneficium credes, quum propius inſpexeris hominem, omnibus honoribus, omnibus titulis (nihil volo elatius de modeſtiſſimo viro dicere) parem. Vale.

XXIII. C. PLINIVS FABATO PROSOCERO SVO S.

Proſocerum monet, vt domi proconſulem exſpectet, nec obuiam ei procurrat.

Gaudeo quidem eſſe te tam fortem, vt Mediolani occurrere Tironi poſſis: ſed, vt perſeueres eſſe tam fortis, rogo, ne tibi contra rationem aetatis tantum laboris iniungas. Quin immo denuntio, vt illum & domi, & intra domum, atque et-
2 iam intra cubiculi limen, exſpectes. Etenim quum a me vt frater diligatur, non debet ab eo, quem ego parentis loco obſeruo, exigere officium, quod parenti ſuo remiſiſſet. Vale.

22, 2 *vt ſolent pauperes*) Sic Athenienſes φιλοσοφίᾳ καὶ πενίᾳ σύντροφοι a Lucianeo Nigrino vocantur: & ad *bonae mentis paupertatem ſororem*, quae eſt apud Petro. c. 84, multa in hanc ſententiam viri docti.

XXIV. C. PLINIVS GEMINIO SVO S.

Numidiae mortem nuntiat, & ex heredibus nepotem, eiusque educationem laudat.

Numidia Quadratilla paullo minus octogeſimo aetatis anno deceſſit, vsque ad nouiſſimam valetudinem viridis, atque etiam vltra matronalem modum compacto corpore & robuſto. Deceſſit ho- 2
neſtiſſimo teſtamento. Reliquit heredes, ex beſſe nepotem, ex tertia parte neptem. Neptem parum noui: nepotem familiariſſime diligo; adoleſcentem ſingularem, nec iis tantum, quos ſanguine attingit, inter propinquos amandum. Ac primum, conſpi- 3
cuus forma, omnes ſermones malignorum & puer & iuuenis euaſit: intra quartum & viceſimum annum maritus, &, ſi deus adnuiſſet, pater. Vixit in contubernio auiae delicatae ſeueriſſime, & tamen obſequentiſſime. Habebat illa pantomimos foue- 4
batque effuſius, quam principi feminae conueniret. Hos Quadratus non in theatro, non domi ſpectabat; nec illa exigebat. Audii ipſam, quum mihi 5
commendaret nepotis ſui ſtudia, ſolere ſe, vt feminam in illo otio ſexus, laxare animum luſu calculorum, ſolere ſpectare pantomimos ſuos; ſed quum factura eſſet alterutrum, ſemper ſe nepoti ſuo praecepiſſe, abiret, ſtuderetque: quod mihi non amore eius magis facere, quam reuerentia videbatur.

V 5 Mi-

24, 2 *Nepotem*) Numidium Quadratum, de quo 6, 11.

4 *non domi*) Priuatim itaque, cum theatra eſſent publica. Sic *in hortis Praetoris ludi ſpectati* Quinct. 3, 6, 18.

5 *otio ſexus*) Et aetatis: talis enim & alea ludunt ſenes: Sic *γεροντικῶς luſiſſe* ſe ſcribit ad Tiberium Auguſtus Sueto. c. 71.

reuerentia) Illa nimirum, quam *puero* etiam *debet maximam*

6 Miraberis, & ego miratus ſum. Proximis ſacerdo-
talibus ludis, productis in commiſſione pantomimis,
quum ſimul theatro ego & Quadratus egrederemur,
ait mihi; *Scis, me hodie primum vidiſſe ſaltantem*
7 *auiae meae libertum?* Hoc nepos. At, hercule,
alieniſſimi homines in honorem Quadratillae: pu-
det me dixiſſe honorem; per adulationis officium,
in theatrum curſitabant, exſultabant, plaudebant,
mirabantur: ac deinde ſingulos geſtus dominae cum
canticis reddebant; qui nunc exiguiſſima legata,
theatralis operae corollarium, accipient ab herede,
qui

mam Iuuenalis ait 14, 47. *Et peccaturo obſtet tibi filius infans.*

6 *in commiſſione*) Cum committerentur ac certamen inirent: proprium ludicris pariter ac ſeriis certaminibus verbum.

7 *pudet me dixiſſe*) Dicere coepit, *homines alieniſſimos* (quos nepoti opponit, nulla cognatione coniunctos) in theatrum veniſſe, quoties ſaltarent Quadratillae pantomimi, idque feciſſe *in honorem Quadratillae*: hoc vero corrigit, *honorem* dicere non vult; *adulationis officium* ſubſtituit. Nempe heredipetae, inter alias artes ſuas, captabant ita Quadratillam, vt viderent, laudarent, illius Pantomimos: quem ad modum contra apud Lucia. de merc. cond. p. 469 Gr. crimen eſt, non laudaſſe ſaltantem ſeruulum. Hunc igitur Plinius negat honorem eſſe Quadratillae habitum; adulationem vocat - - Hanc adulandi indignitatem deinde deſcribit graphice: *curſitabant* in theatrum, *exſultabant* quaſi gaudio, quoties bene rem gerere viderentur Pantomimi; *plaudebant* voce, manu; *mirabantur* artem illorum, quam admiratione dignam non negauerit, qui Luciano illam deſcribenti credit in libello περὶ ὀρχήσεως: *reddebant dominae* illorum Quadratillae & repetito quaſi ſpectaculo exhibebant, *geſtus*, quos modo viderant, *cum canticis* & modis, ad quos illi ſaltauerant: eoque modo teſtamentum ſuae Reginae mereri ſtudebant. At fruſtrati ſunt egregie: *nunc* enim *exiguiſſima legata* &c.

corollarium) Recte cum theatrali opera iungitur. Docet enim Varro, dictum *corollarium a corollis, cum placuerunt actores, in ſcena dari ſolitis* de L. L. p. 42, 2. Sed haec & plura, quae hic dedit Cellarius, commodius leguntur in Lexicis.

8 Quor-

qui non ſpectabat. Quorſum haec? quia ſoles, ſi 8
quid incidit noui, non inuitus audire: deinde, quia
iucundum eſt mihi, quod ceperim gaudium, ſcri-
bendo retractare. Gaudeo enim pietate defunctae,
honore optimi iuuenis: laetor etiam, quod domus
aliquando C. Caſſii, huius qui Caſſianae ſcholae
princeps & parens fuit, ſeruiet domino non mino-
ri. Implebit enim illam Quadratus meus, & dece- 9
bit, rurſusque ei priſtinam dignitatem, celebrita-
tem, gloriamque reddet, quum tantus orator inde
procedet, quantus iuris ille conſultus. Vale.

XXV. C. PLINIVS RVFO SVO S.

Quam docti viri ſub habitu pagano lateant, exemplo Terentii Iunioris docet.

O quantum eruditorum, aut modeſtia ipſo-
rum, aut quies operit & ſubtrahit famae! At
nos eos tantum dicturi aliquid aut lecturi timemus,
qui ſtudia ſua proferunt; quum illi, qui tacent, hoc
amplius praeſtent, quod maximum opus ſilentio re-
uerentur. Expertus ſcribo, quod ſcribo. Teren- 2
tius Iunior, equeſtribus militiis, atque etiam pro-
cura-

8 *Quorſum haec? quia*) * Breuius, ſed eadem ſententia Cortius, *Haec, quia ſoles* &c.

Caſſianae ſcholae) Cui *Proculeiana* ſe oppoſuit. De vtraque viri docti ad Pomponii enchiridion.

9 *Implebit - & decebit*) Eadem fere vis vtriusque verbi: *Implet* enim domum, qui ſatis magnus eſt, vt proportionem ad eam habeat. Sic Pan. 15, 4 *quod denique tectum magnus hoſpes impleueris*, vbi vid.

25, 2 *equeſtribus militiis*) Egregie illuſtrarunt hunc locum viri docti adſcripto Sueto. Claud. c. 25 *Equeſtres militias ita ordinauit, vt poſt cohortem alam, poſt alam tribunatum legionis daret*, laudatoque Schelio ad Hygi. de caſtramet. p. 69 ſq. Breuiter *equeſtres militiae* ſunt equitum Romanorum in ipſis legionibus, & inter pedites, praefecturae.

curatione Narbonenſis prouinciae integerrime fun-
ctus, recepit ſe in agros ſuos, paratisque honoribus
3 tranquilliſſimum otium praetulit. Hunc ego, in-
uitatus hoſpitio, vt bonum patrem familiae, vt di-
ligentem agricolam intuebar, de his loquuturus, in
quibus illum verſari putabam: & coeperam, quum
ille me doctiſſimo ſermone reuocauit ad ſtudia.
4 Quam terſa omnia? quam Latina? quam Graeca?
Nam tantum vtraque lingua valet, vt ea magis vi-
deatur excellere,quam cum maxime loquitur. Quan-
tum ille legit? quantum tenet? Athenis viuere ho-
5 minem, non in villa, putes. Quid multa? Auxit
ſolicitudinem meam, effecitque, vt illis, quos do-
ctiſſimos noui, non minus hos ſeductos & quaſi ru-
6 ſticos verear. Idem ſuadeo tibi. Sunt enim, vt in
caſtris, ſic etiam in literis noſtris plures cultu paga-
no, quos cinctos & armatos, & quidem ardentiſſi-
mo ingenio, diligentius ſcrutatus inuenies. Vale.

XXVI. C. PLINIVS MAXIMO SVO S.

*Morbo amici admonitus, hortatur, vt tales ſani perſeue-
remus, quales nos futuros infirmi profitemur.*

Nuper me cuiusdam amici languor admonuit, opti-
mos eſſe nos, dum infirmi ſumus. Quem e-
2 nim infirmum aut auaritia aut libido ſolicitat? Non
amoribus ſeruit, non appetit honores, opes negli-
git, & quantulumcunque, vt relicturus, ſatis ha-
bet: tunc deos, tunc hominem eſſe ſe meminit: in-
uidet nemini, neminem miratur, neminem deſpicit,
ac ne ſermonibus quidem malignis aut attendit, aut
3 alitur: balinea imaginatur & fontes. Haec ſumma
curarum, ſumma votorum; mollemque in poſte-
rum

rum & pinguem, ſi contingat euadere, hoc eſt, innoxiam beatamque deſtinat vitam. Poſſum ergo, 4
quod pluribus verbis, pluribus etiam voluminibus philoſophi docere conantur, ipſe breuiter tibi mihique praecipere, vt TALES eſſe ſani perſeueremus, quales nos futuros profitemur infirmi. Vale.

XXVII. C. PLINIVS SVRAE SVO S.

An aliquid ſpectra ſint, ita quaerit, vt exemplis Curtii Rufi, & Athenodori philoſophi, tum domeſticorum ſuorum adfirmare videatur.

Et mihi diſcendi, & tibi docendi facultatem otium praebet. Igitur perquam velim ſcire, eſſe aliquid phantaſmata, & habere propriam figuram numenque aliquod putes, an inania & vana ex metu noſtro imaginem accipere. Ego vt eſſe cre- 2
dam, in primis eo ducor, quod audio accidiſſe Curtio Rufo. Tenuis adhuc & obſcurus obtinenti Africam comes haeſerat: inclinato die ſpatiabatur in porticu: offertur ei mulieris figura humana grandior pulchriorque: perterrito, *Africam ſe, futurorum*

27, 1 *Phantaſmata*) Non nego, *Phaſmata* bonum verbum eſſe, & huic rei aptum, quod vel veteres Gloſſae docent, in quibus Φάσμα *moſtellum* eſt, diminuta a *monſtro* appellatione, qua ipſa hac epiſtola Plinius vtitur; & notum *Phaſma*, Menandri fabula, quae *Moſtellariam* Plauti peperit. Sic in Luciani philopſeude p. 336 Gr. Καὶ τὰ ἄλλα φάσματα ἠφανίσθη κ. τ. λ. Quin p. 347 in fabula, quam haec Athenodori excluſiſſe videtur, φάσματος nomen bis occurrit. Sed hoc non eo valet, vt cum Caſaubono hic caſtrata voce *Phaſmata* legamus pro *Phantaſmata*, quod omnes in vniuerſum libros habere docet Cortius, & quod ſacris viris hoc ſenſu placuit Matthaeo 14, 26, & Marco 6, 49.

2 *Curtio Rufo*) Vitam eius, neque hac diſſimulata fabula, breuiter enarrat Tacitus Ann. 11, 21.

rum praenuntiam, dixit: *iturum enim Romam, ho-
noresque gesturum, atque etiam cum summo impe-
rio in eandem prouinciam reuersurum, ibique mori-
3 turum.* Facta sunt omnia. Praeterea accedenti
Carthaginem, egredientique nauem, eadem figu-
ra in litore occurrisse narratur. Ipse certe implici-
tus morbo, futura praeteritis, aduersa secundis au-
guratus, spem salutis, nullo suorum desperante,
4 proiecit. Iam illud, nonne & magis terribile, &
non minus mirum est? quod exponam, vt accepi.
5 Erat Athenis spatiosa & capax domus, sed infamis
& pestilens. Per silentium noctis sonus ferri, &, si
attenderes acrius, strepitus vinculorum longius pri-
mo, deinde e proximo reddebatur: mox appare-
bat idolon, senex macie & squalore confectus, pro-
missa barba, horrenti capillo, cruribus compedes,
6 manibus catenas gerebat quatiebatque. Inde inha-
bitantibus tristes diraeque noctes per metum vigila-
bantur: vigiliam morbus, &, crescente formidine,
mors

iturum enim) Hoc *enim* respicere potest ad verba, *futurorum praenuntiam*; haec firmat ipsa denuntiatione. * Gruteri igitur coniectura, *eum*, non opus est.

5 *Erat Athenis*) In Luciani Philopseude narratur, quod iam indicaui, fabella huic gemina, nisi quod Corinthi scena, non Athenis; quod pro Athenodoro Arignotus Pythagoricus est; & quod illud monstrum Protei cuiusdam instar in varias se species mutat. Caeterum ad ossa insepulta deductus, vt hic Athenodorus, ita illic Arignotus, quibus sepultis, quies reddita & salubritas domui ad eum diem pestilenti.

idolon) Refugit adhuc Latinam appellationem *spectri*, qua εἴδωλον Graecorum donauerat Catius, derisam nempe a Tullio fam. 15, 16: sed postea in vsum etiam serio loquentium receptam.

senex macie & squal. conf.) Luciano αὐχμηρὸς, κομήτης, μελάντερος τοῦ ζόφου.

7 legit

mors ſequebatur. Nam interdiu quoque, quamquam abſceſſerat imago, memoria imaginis oculis inerrabat, longiorque cauſſis (timoris) timor erat. Deſerta inde & damnata ſolitudine domus, totaque illi monſtro relicta: proſcribebatur tamen, ſeu quis emere, ſeu quis conducere, ignarus tanti mali, vellet. Venit Athenas philoſophus Athenodo- 7
rus, legit titulum: auditoque pretio quia ſuſpecta vilitas, percunctatus, omnia docetur, ac nihilominus, immo tanto magis conducit: vbi coepit aduesperaſcere, iubet ſterni ſibi in prima domus parte, poſcit pugillares, ſtilum, lumen: ſuos omnes in interiora dimittit, ipſe ad ſcribendum, animum, oculos, manum intendit, ne vacua mens audita ſimulacra & inanes ſibi metus fingeret. Initio, quale 8
vbique, ſilentium noctis, deinde concuti ferrum, vincula moueri: ille non tollere oculos, non remittere ſtilum, ſed obſirmare animum, auribusque praetendere: tum crebreſcere fragor, aduentare etiam, ac iam vt in limine, iam vt intra limen audiri: reſpicit, videt,

7 *legit titulum*) Tabellam, in qua proſcriptio. Vid. Heinſ. ad illud Petro. c. 38 extr. *Hoc titulo auctionem proſcripſit.*

ſterni ſibi) Non dormiendi cauſſa, ſed ſtudendi, cui rei etiam lectos adhibeant. Vid. Burm. ad Quinctil. 10, 3 p. 936.

8 *auribusque praetendere*) *Auribus praetendere animum* ſignificat obſtinatione quadam ſtudendi impedire ne audiamus, certe audire nobis videamur, aliquid, vt qui manum vel ceram adeo praetendit. * Durum hoc videbatur Cl. Marklando ad Stat. Silu. 5, 23 quare legere nos volebat *acriusque pertendere*, eleganter vtique; & forte melius conſuluiſſet famae Plinius, ſi ita poſuiſſet. Verum vt forte nimis audax fuit Plinius, qui ita poſuerit; ſic mutare contra omnes libros, audax ipſum quoque videtur. Et iam commonefecit virum doctum Cortius illius Salluſtiani Catil. 58, 2 *Timor animi auribus officit,*

11 *vite*

9 videt, agnoſcitque narratam ſibi effigiem. Stabat innuebatque digito, ſimilis vocanti: hic contra, vt paullum exſpectaret, manu ſignificat, rurſusque ceris & ſtilo incumbit: illa ſcribentis capiti catenis inſonabat: reſpicit rurſus idem, quod prius, innuentem:
10 nec moratus, tollit lumen, & ſequitur. Ibat illa lento gradu, quaſi grauis vinculis: poſtquam deflexit in aream domus, repente dilapſa deſerit comitem: deſertus herbas & folia concerpta ſignum loco
11 ponit. Poſtero die adit magiſtratus, monet, vt illum locum effodi iubeant. Inueniuntur oſſa inſerta catenis & implicita, quae corpus aeuo terraque putrefactum nuda & exeſa reliquerat vinculis: collecta publice ſepeliuntur: domus poſtea rite conditis
12 manibus caruit. Et haec quidem adfirmantibus credo. Illud adfirmare aliis poſſum. Eſt libertus mihi Marcus, non illiteratus. Cum hoc minor frater eodem lecto quieſcebat. Is viſus eſt ſibi cernere quendam in toro reſidentem, admouentemque capiti ſuo cultros, atque etiam ex ipſo vertice amputantem capillos. Vbi illuxit, ipſe circa verticem ton-
13 ſus, capilli iacentes reperiuntur. Exiguum temporis medium, & ruſus ſimile aliud priori fidem fecit. Puer in paedagogio miſtus pluribus dormiebat; venerunt

11 rite conditis manibus) Nempe ipſi manes vel anima condi & ſepeliri putantur, & ad quietem redigi, vna cum corpore vel oſſibus. Hinc preces inſepulti Archytae apud Horatium Od. 1, 28. Praeclare plebis antiqua perſuaſione vſi ſuperiorum ſaeculorum ſacrificuli, qui Chriſtiani nominis profeſſionem nugis id genus ſexcentis interpolare auſi ſunt. Sed hoc non agimus.

12 ipſe tonſus) Sua forte, vel alterius aut conſcii, aut fraudem ipſi quoque molientis, manu.

13 in paedagogio) Nihil obſtare videtur, quo minus *paedagogium*

nerunt per fenestras (ita narrat) in tunicis albis duo, cubantemque detonderunt; & qua venerant, recesserunt. Hunc quoque tonsum, sparsosque circa capillos dies ostendit. Nihil notabile sequutum, 14
nisi forte, quod non fui reus: futurus, si Domitianus, sub quo haec acciderunt, diutius vixisset. Nam in scrinio eius datus a Caro de me libellus inuentus est; ex quo coniectari potest, quia reis moris est submittere capillum, recisos meorum capillos depulsi, quod imminebat, periculi signum fuisse. Proinde rogo, eruditionem tuam intendas. Digna 15
res est, quam diu multumque consideres: ne ego quidem indignus, cui copiam scientiae tuae facias. Licet etiam vtramque in partem, vt soles, disputes: 16
ex altera tamen fortius, ne me suspensum incertumque dimittas, cum mihi consulendi caussa fuerit, vt dubitare desinerem. Vale.

XXVIII. C.

dagogium & hic & alias capiamus pro loco, vbi educantur pueri elegantiores beatae familiae. Iudicare poterit, si quis legerit, quae disputantur ad Sueto. Nero. 28. Hic illud praesertim obseruandum, quod *mistus pluribus dormit* puer: ergo in loco, vbi plures sunt &c.

14 datus a Caro) Metio Caro, illo nobili delatore, de quo 1, 5, 3 & 7, 19, 5.

reis - submitt. capillum) Hoc est, alere & crescere pati, tanquam partem *squaloris* illius, propter quem etiam *sordidati* in publicum prodeunt. Poterat etiam cogitare, si ita ei libuisset, de naufragorum voto, qui capillum vouent dum metuunt, ac ponunt defuncti periculo, qua de re viri docti ad Petro. c. 103. Poterat ex coniectorum disciplina etiam boni quidpiam suspicari. Sane Artemidorus 1, 23 postquam de naufragorum & conualescentium ex magno morbo tonsura dixit, subiicit ista, Κείρεσθαι ὑπὸ κουρέως ἀγαθὸν πᾶσιν ἐπ' ἴσης δηλοῖ. Ἔστι γὰρ, ὡς εἰπεῖν, ἀπὸ τοῦ καρῆναι καὶ τὸ χαρῆναι, κατὰ παραλλαγὴν στοιχείου, ἐκδέξασθαι. καὶ μέντοι οὐδεὶς ἐν περιστάσει πονηρᾷ, ἢ συμφορᾷ τινι καθεστὼς, κείρεται, ἀλλ' οἷς μάλιστα μέλει εὐπρεπείας, ἀλύποις τε καὶ οὐκ ἀπόροις. Sed illud primum cogitare debebat videlicet,

XXVIII. C. PLINIVS SEPTICIO SVO S.

Reprehensus a non nullis, quod nimium amicos laudet; amore se & benignitatis officio tuetur.

Ais, quosdam apud te reprehendisse, tanquam amicos meos ex omni occasione vltra modum laudem. Agnosco crimen, amplector etiam.
2 Quid enim honestius culpa benignitatis? Qui sunt tamen isti, qui amicos meos melius me norint? Sed vt norint; quid inuident mihi felicissimo errore? Vt enim non sint tales, quales a me praedicantur; ego
3 tamen beatus, quod mihi videntur. Igitur ad alios hanc sinistram diligentiam conferant (nec sunt parum multi) qui carpere amicos suos iudicium vocant: mihi nunquam persuadebunt, vt meos amari a me nimium putem. Vale.

XXIX. C. PLINIVS MONTANO SVO S.

Pallantis liberti monumentum ridet cum indignatione.

Ridebis, deinde indignaberis, deinde ridebis, si legeris, quod nisi legeris, non potes credere. Est
2 via Tiburtina intra primum lapidem (proxime adnotaui) monimentum Pallantis, ita inscriptum; HVIC SENA-

licet, pueros petulantia vel quacunque malitia fucum fecisse.

28, 2 *felicissimo errore*) Sic dedit e libris Cortius, & sic hanc aetatem, ipsumque nostrum, vsos *inuidendi* verbo, post alios ad Quinctil. 9, 3, 1 itemque in thesauro, qui prae manibus est, nouo Latinae linguae ostendimus. De vsu nostri index consuli potest.

29, 1 *deinde ridebis*) Post vices quasdam risus & indignationis, risus tandem obtinebit. * Repetitionem elegantem, Plinianamque restituit, omissam a quibusdam, Cortius.

2 *Pallantis*) Liberti Claudii Caesaris, de quo plura 8, 6, vbi etiam lucem accipiet, si quid forte hic obscurum maneat.

centi-

SENATVS, OB FIDEM PIETATEMQVE ERGA PATRONOS, ORNAMENTA PRAETORIA DECREVIT, ET SESTERTIVM CENTIES QVINQVAGIES, CVIVS HONORE CONTENTVS FVIT. Equidem 3
nunquam sum miratus, quae saepius a fortuna, quam a iudicio proficiscerentur: maxime tamen hic me titulus admonuit, quam essent mimica & inepta, quae interdum in hoc coenum, in has sordes abiicerentur: quae denique ille furcifer & recipere ausus est, & recusare, atque etiam, vt moderationis exemplum, posteris prodere. Sed quid in- 4
dignor? Ridere satius est, ne se magnum aliquod adeptos putent, qui huc felicitate perueniunt, vt rideantur. Vale.

XXX. C. PLINIVS GENITORI SVO S.

Dolet, amici studia amisso discipulo impedita, nec sua in secessu tranquilliora esse significat, quamquam Demosthenei amicus comparauerit.

Torqueor, quod discipulum, vt scribis, optimae spei amisisti, cuius & valetudine & morte impedita studia tua quidni sciam? quum sis omnium offici-

X 2

centies quinquagies, cuius) Apparet etiam ex hoc loco verum esse, quod in primis Gronouius docuit, *sestertium* cum numerandi aduerbiis esse singulare neutrius generis: refertur enim ad illud pronomen *cuius*. Ceterum ex Eisenschmidiana computatione, quam & accuratissimam & facillimam eandem deprehendisse mihi videor, *centies quinquagies sestertium* aequat florenos Rhenanos 750000 siue imperiales 500000; non sane contemtibilis pro liberto pecunia, quae si quincuncibus collocari possit, imperiales reddat quotannis 25000.

3 mimica) Hoc vult, non maioris facienda fortunae, quae vulgo vocantur, bona, si in hominem adeo indignum incidant, quam regium forte pallium in humeris mimi. Sic nempe etiam Pan. 16, 3 *mimicos currus* de falsa triumphi assimulatione dixit:

officiorum obseruantissimus, quumque omnes,
2 quos probas, effusissime diligas? Me huc quoque
vrbana negotia persequuntur. Non desunt enim, qui
3 me iudicem, aut arbitrum faciant. Accedunt querelae
rusticorum, qui auribus meis post longum tempus
suo iure abutuntur. Instat & necessitas agrorum
locandorum perquam molesta. Adeo rarum est in-
4 uenire idoneos conductores. Quibus ex caussis pre-
cario studeo: studeo tamen. Nam & scribo ali-
quid & lego: sed quum lego, ex comparatione sen-
tio, quam male scribam; licet tu mihi bonum ani-
mum facias, qui libellos meos de vltione Heluidii,
5 Orationi Demosthenis κατὰ Μειδίȣ confers: quam
sane, quum componerem illos, habui in manibus,
non vt aemularer (improbum enim ac paene furi-
osum) sed tamen imitarer & sequerer, quantum
aut diuersitas ingeniorum, maximi aut minimi,
aut caussae dissimilitudo pateretur. Vale.

XXXI.

dixit: vtroque loco de *inimicis* somniarunt quidam librarii.

30, 2 non desunt enim) *Sic Aldus dedit: sunt *enim* Mediceus apud Cortium. *Non delectant* quod inculcatur post *persequuntur*, abest in optimis plerisque.

3 auribus -- abutuntur) Ipsum illud *suo iure* indicat, *abuti* hic non ad vitiosum & malum vsum pertinere; sed nihil aliud sibi velle, quam pro arbitrio & vehementer vti.

4 libellos de vlt.. Helu.) De quibus 9, 13. *Oratio Demosthenis contra Midiam* exstat, eum, a quo orator Bachanaliorum die festo pugnis in theatro caesus fuerat.

5 aemularer -- imitarer) Verba satis alioqui vicinae significationis hic distinguuntur, vt *aemulari* studium exaequandi, vel superandi adeo, simul indicet; *imitari* autem is quoque dicatur, qui adspirare ad aequalem gloriam minime audeat, sed vestigia tantum magni viri adoret.

caussae dissimil.) Cum Demosthenes suas vltum iniurias eat, alienas Plinius.

XXXI. C. PLINIVS CORNVTO SVO S.

Claudium Pollionem commendat.

Claudius Pollio amari a te cupit: dignus hoc ipſo quod cupit: deinde, quod ipſe te diligit. Neque enim fere quisquam exigit iſtud, niſi qui facit. Vir alioqui rectus, integer, quietus, ac paene vltra modum (ſi quis tamen vltra modum) verecundus. Hunc, quum ſimul militaremus, non ſolum, vt 2
commilito inſpexi. Praeerat alae milliariae: ego iuſſus a legato conſulari rationem alarum & cohortium excutere, vt magnam quorundam foedamque auaritiam, & negligentiam parem, ita huius ſummam integritatem, ſolicitam diligentiam inueni. Poſt- 3
ea promotus ad ampliſſimas procurationes, nulla occaſione corruptus ab inſito abſtinentiae amore deflexit; nunquam ſecundis rebus intumuit, nunquam officiorum varietate continuam laudem humanitatis infregit: eademque firmitate animi laboribus ſuffecit, qua nunc otium patitur. Quod quidem paulliſper cum 4
magna ſua laude intermiſit & poſuit, a Corellio noſtro ex liberalitate imperatoris Neruae emendis diuidendisque agris adiutor adſumtus. Etenim qua gloria dignum eſt, ſummo viro in tanta eligendi facultate praecipue placuiſſe? Idem quam reuerenter, 5
quam

31, 2 *alae milliariae*) Adiectus numerus ad diuerſitatem alarum ſignificandam, cum eſſent etiam *quingenariae*. Egit de *alarum* equeſtrium diuerſis generibus accuratiſſime poſt Lipſ. 2, 7 R. H. Schelius ad Hygi. p. 66 ſeqq.

4 *ex liberalit. Neruae*) Cuius veſtigium eſt in Xiphilini excerptis ex Dio. lib. 68. Τοῖς πάνυ πένησι τῶν Ῥωμαίων ἐς χιλιάδα καὶ πεντακοσίας μυριάδας γῆς κτῆσιν ἐχαρίσατο, βουλευταῖς τισι τήν τε ἀγορασίαν αὐτῶν καὶ τὴν διανομὴν προστάξας.

5 *Muſonii*

quam fideliter amicos colat, multorum supremis iudiciis, in his Musonii Bassi, grauissimi ciuis, credere potes, cuius memoriam tam grata praedicatione prorogat & extendit, vt librum de vita eius (nam studia quoque, sicut alias artes bonas, veneratur)
6 ediderit. Pulchrum istud, & raritate ipsa probandum, quum plerique hactenus defunctorum meminerint, vt querantur.
7 Hunc hominem, appetentissimum tui (mihi crede) complectere, apprehende, immo & inuita, ac sic ama, tanquam gratiam referas. Neque enim obligandus, sed remunerandus est in amoris officio, qui prior coepit. Vale.

XXXII. C. PLINIVS FABATO PROSOCERO SVO S.

Tironem procos. ad Fabatum diuertisse, plurimosque manumissos liberasse, vnice laetatur.

Delector, iucundum tibi fuisse Tironis mei aduentum: quod vero scribis, oblata occasione proconsulis, plurimos manumissos, vnice laetor. Cupio enim patriam nostram omnibus quidem rebus augeri, maxime tamen ciuium numero: id e-
2 nim oppidis firmissimum ornamentum. Illud etiam me, non vt ambitiosum, sed tamen iuuat, quod adiicis, me teque & gratiarum actione & laude

5 *Musonii Bassi*) Nescio, an hic sit Philosophus nobilis. Inquirere volenti materiem sufficiet Olearius ad Philostr. vit. Apollo. 4, 3 p. 176.

32, 1 *Tironis mei adu.*) De quo promiserat supra epistola 16, quam repete.

patriam nostram) Comum, vbi aetatem exegit. Memoriam eius rei seruat lapis literatus in Comensi agro repertus, qui legitur apud Gruterum p. 382, 6.

de celebratos. Eſt enim, vt Xenophon ait, ἥδιϛον ἄκουσμα ἔπαινος, vtique ſi te mereri putes. Vale.

XXXIII. C. PLINIVS TACITO SVO S.

Rogat, vt hiſtoriis ſuis actionem contra Baebium Maſſam inſerat, cuius materiam recenſet.

Auguror, nec me fallit augurium, hiſtorias tuas immortales futuras: quo magis illis (ingenue
fatebor) inſeri cupio. Nam ſi eſſe nobis curae ſo- 2
let, vt facies noſtra ab optimo quoque artifice exprimatur; nonne debemus optare, vt operibus noſtris ſimilis tui ſcriptor praedicatorque contingat?
Demonſtro itaque, quamquam diligentiam tuam 3
fugere non poſſit, quum ſit in publicis actis, demonſtro tamen, quo magis credas, iucundum mihi futurum, ſi factum meum, cuius gratia periculo creuit, tuo ingenio, tuo teſtimonio ornaueris.
Dederat me ſenatus cum Herennio Seneccione ad- 4
uocatum prouinciae Baeticae contra Baebium Maſſam: damnatoque Maſſa, cenſuerat, vt bona eius publice cuſtodirentur. Senecio, quum exploraſſet, conſules poſtulationibus vacaturos, conuenit me; &, *Qua concordia*, inquit, *iniunctam nobis accu-*

2 *vt Xenophon ait*) In fabula Prodicia Mem. Socr. 2, 1 τὸ πάντων ἥδιϛον ἄκουσμα vocat; in principio Hieronis autem ἥδιϛον ἀκρόαμα.

33, 1 *Auguror*) Hanc epiſtolam cum Tulliana 5, 12 qui contulerit, non indelectatus modo humanus ſit, abibit. Par argumentum, perſonae prope pares, euentus in hoc idem, quod vel non conſecutus eſt vterque quod petiit, vel interciderunt monimenta tanto ſtudio quaeſita.

4 *Dederat me*) Conf. 3, 4, 4 & 6, 29, 7.

LIBER VIII.

I. C. PLINIVS SEPTICIO SVO S.

Ex itineris aestu lectorem suum in morbum incidisse, solicite significat.

Iter commode explicui, excepto quod quidam ex meis aduersam valetudinem feruescentibus aesti-
2 bus contraxerint. Encolpius quidem lector, ille seria nostra, ille deliciae, exasperatis faucibus puluere, sanguinem reiecit. Quam triste hoc ipsi, quam acerbum mihi, si is, cui omnis ex studiis gratia, inhabilis studiis fuerit. Quis deinde libellos meos sic leget? sic amabit? quem aures meae sic se-
3 quentur? Sed dii laetiora promittunt. Stetit sanguis, resedit dolor. Praeterea continens ipse, nos soliciti, medici diligentes. Ad hoc salubritas coeli, secessus, quies, tantum salutis, quantum otii, pollicentur. Vale.

II. C PLINIVS CALVISIO SVO S.

Vindemiae emtoribus, quod fructus spem fefellerat, remisisse de pretio, & inde laudem consequutum esse nuntiat.

Alii in praedia sua proficiscuntur, vt locupletiores reuertantur; ego, vt pauperior. Vendideram vindemias certatim negotiatoribus ementibus. Inuitabat pretium; & quod tunc, & quod fore videba-

1, 2 *Encolpius - lector*) Forte hoc ipsum nomen ab hero accepit, cuius ἐν κόλπῳ *in sinu* esset, qui non *seria* modo domini esset, sed etiam *deliciae*.

debatur. Spes fefellit. Erat expeditum, omnibus 2
remittere aequaliter, sed non satis aequum. Mihi
autem egregium inprimis videtur, vt foris, ita domi,
vt in magnis, ita in paruis, vt in alienis, ita
in suis, agitare iustitiam. Nam si paria peccata;
pares etiam laudes. Itaque omnibus quidem, ne 3
quis mihi non donatus abiret, partem octauam pretii,
quo quis emerat, concessi: deinde iis, qui amplissimas
summas emtionibus occupauerant, separatim
consului. Nam & me magis iuuerant, & maius
ipsi fecerant damnum. Igitur iis, qui pluris, 4
quam decem millibus emerant, ad illam communem,
& quasi publicam octauam, addidi decimam
eius summae, quae decem millia excesserat. Ve- 5
reor, ne parum expresserim; apertius calculos ostendam.
Si qui forte quindecim millibus emerant, hi
& quindecim millium octauam, & quinque millium
decimam, tulerunt. Praeterea, quum repu- 6
tarem quosdam ex debito aliquantum, quosdam aliquid,
quosdam nihil reposuisse, nequaquam verum
arbitrabar, quos non aequasset fides solutionis, hos
benignitate remissionis aequari. Rursus ergo iis, 7
qui soluerant, eius, quod soluerant, decimam remisi.
Per hoc enim aptissime & in praeteritum singulis,
pro cuiusque merito, gratia referri, & in
futurum omnes cum ad emendum, tum etiam ad
soluen-

2, 2 *si paria peccata*) Ad Stoicorum illam sententiam respicit, defensam Ciceroni Parad. 2 & derisam pro Mure. c. 29. Hoc vult, Ex parua re recte administrata aeque magna laus debetur auctori.

6 *nequaquam verum*) Iam aduocarunt viri docti Horatianum illud epist. 1, 7 ext. *Metiri se quemque suo modulo ac pede verum est.* Reliqua damus in Lexicis.

8 Ev

8 ſoluendum allici videbantur. Magno mihi ſeu ratio haec, ſeu facilitas ſtetit: ſed fuit tanti. Nam regione tota & nouitas remiſſionis & forma laudatur. Ex ipſis etiam, quos non vna, vt dicitur, pertica, ſed diſtincte gradatimque tractaui, quanto quis melior & probior, tanto mihi obligatior abit, expertus non eſſe apud me, Ἐν δὲ ἰῇ τιμῇ ἠμὲν κακὸς, ἠδὲ καὶ ἐσθλός.

III. C. PLINIVS SPARSO SVO S.

Laetatur, placuiſſe librum ſuum, quem miſerat, & de oratione, quam miſſurus erat, idem vel maius ſperat.

Librum, quem nouiſſime tibi miſi, ex omnibus meis vel maxime placere ſignificas. Eſt eadem
2 opinio cuiusdam eruditiſſimi. Quo magis adducor, vt neutrum falli putem; quia non eſt credibile, vtrumque falli, & quia tantum blandior mihi. Volo enim, proxima quaeque abſolutiſſima videri: & ideo iam nunc contra iſtum librum faueo orationi, quam nuper in publicum dedi: communicaturus tecum, vt primum diligentem tabellarium inuenero.
3 Erexi exſpectationem tuam? quam vereor, ne deſtituat oratio in manus ſumta. Interim tamen, tanquam placituram (& fortaſſe placebit) exſpecta. Vale.

IV. C.

8 Ἐν δὲ ἰῇ τιμῇ) Ex Il. ι, 319. Studio ſcribi curaui Ἐν δὲ ἰῇ non Ἐν δ' ἰῇ. Recte enim monuerunt Barneſius & Clarkius ι in ἴα corripi.

3, 3 exſpecta) Cum cupiditate quadam & praecepto quaſi amore, quae adiuncta eſſe ſolet exſpectationi notio.

4, 2 im-

IV. C. PLINIVS CANINIO SVO S.

Bellum Dacicum ſcripturo ſtimulos addit, & de flectendis barbaris nominibus conſilium dat.

Optime facis, quod bellum Dacicum ſcribere pa-
ras. Nam quae tam recens, tam copioſa, tam
lata, quae denique tam poëtica, & (quamquam in
veriſſimis rebus) tam fabuloſa materia? Dices im- 2
miſſa terris noua flumina, nouos pontes fluminibus
iniectos, inſeſſa caſtris montium abrupta, pulſum regia,
pulſum etiam vita, regem nihil deſperantem. Super
haec, actos bis triumphos: quorum alter ex inuicta gen-
te primus, alter nouiſſimus fuit. Vna, ſed maxima, 3
difficultas, quod haec aequare dicendo, arduum,
immenſum, etiam tuo ingenio, quamquam altiſſi-
me adſurgat, & ampliſſimis operibus increſcat. Non
nullus & in illo labor, vt barbara & fera nomina,
in primis regis ipſius, Graecis verſibus non reſultent.
Sed nihil eſt, quod non arte curaque, ſi non poteſt 4
vinci, mitigetur. Praeterea, ſi datur Homero, &
mollia vocabula & Graeca ad lenitatem verſus con-
tra-

4, 2 *immiſſa - flumina*) Primum a Decebalo, qui auerſo Sargetia flumine, ſub ipſo alueo theſauros abſconderat, flumenque deinde reduxerat: deinde a Traiano, qui eruendi cauſſa ſimilem operam impendit: quod tradit ex Dionis lib. 68 Xiphilinus, qui ibidem de ponte Traiani ita commemorat, vt admirabile opus fuiſſe intelligamus, ne de loco quidem eius ſatis hodie conſtare, doleamus. Quidquid de his rebus ſcitur, a ſolo fere Xiphilino, at quo homine? petendum eſſe, conſtat: tanto maior iactura in Caninii hiſtoria facta eſt.

3 verſibus non reſultent) Non patiantur ſe in verſus redigi, ſed repugnent metro. De tali difficultate querelas poetarum hic collegit Cortius. Addi poſſunt tria lepida Martialis epigrammata in Earinum 9, 12 it. 13 & 14. Nomen regis Δεκέβαλος ſcribitur a Graecis: *Diurpaneus* eſt Oroſio 7, 10.

4 de-

trahere, extendere, inflectere; cur tibi similis audentia, praesertim non delicata, sed necessaria, negetur? Proinde iure vatum, inuocatis diis, & inter deos ipso, cuius res, opera, consilia dicturus es, immitte rudentes, pande vela, ac, si quando alias, toto ingenio vehere. Cur enim non ego quoque
6 poëtice cum poëta? Illud iam nunc paciscor: prima quaeque vt absolueris, mitte, immo etiam, antequam absoluas; sic vt erunt recentia, & rudia, &
7 adhuc similia nascentibus. Respondebis, non posse perinde carptim, vt contexta; perinde inchoata placere, vt effecta. Scio. Itaque & a me aestimabuntur vt coepta; spectabuntur vt membra; extremamque limam tuam operientur in scrinio nostro. Patere hoc me super caetera habere amoris tui pignus, vt ea quoque norim, quae nosse neminem
8 velles. In summa, potero fortasse scripta tua magis probare, laudare, quanto illa tardius cautiusque; sed ipsum te magis amabo, magisque laudabo, quanto celerius & incautius miseris. Vale.

V. C.

4 *delicata*) Αὐθάδεια quadam & sine alia caussa, quam quod sic placeat, suscepta. Sic passim *delicias* poni, vbi *capriciem* nominant Galli Italique, alias obseruamus.

5 *ipso, cuius res - dictur. es*) Traianum in partes vocare iubet, vt Virgilius Augustum, Valerius Flaccus Vespasianum, alii alios inuocant. * Illud *dicturus es*, quod habent quidam codices, est a barbaro saeculo, vbi *dictare* solum est auctorum.

immitte rudentes) Quibus vela intenduntur, tanquam neruos nauis atque tendines, quibus ea moueatur; quod nunc transfert ad scribendi quaedam initia.

5, 1 ex

V. C. PLINIVS GEMINIO SVO S.

Macrinum vxoris ſanctiſſimae obitu grauiſſimum vulnus accepiſſe, dolet.

Graue vulnus Macrinus noſter accepit. Amiſit
vxorem ſingularis exempli, etiam ſi olim fuiſ-
ſet. Vixit cum hac triginta nouem annis, ſine iur-
gio, ſine offenſa. Quam illa reuerentiam marito
ſuo praeſtitit, cum ipſa ſummam mereretur? Quot
quantasque virtutes, ex diuerſis aetatibus ſumtas, col-
legit & miſcuit? Habet quidem Macrinus grande ſo- 2
latium, quod tantum bonum tam diu tenuit: ſed
hoc magis exacerbatur, quod amiſit. Nam fruen-
dis voluptatibus creſcit carendi dolor. Ero ergo 3
ſuſpenſus pro homine amiciſſimo, dum admittere
auocamenta, & cicatricem pati poſſit; quam nihil
aeque ac neceſſitas ipſa, & dies longa, & ſatietas
doloris inducit. Vale.

VI. C. PLINIVS MONTANO SVO S.

Adulatorium ſenatusconſultum de Pallante liberto Claudii perſtringit indignabundus.

Cognouiſſe iam ex epiſtola mea debes, adnotaſſe me nuper monimentum Pallantis ſub hac inſcriptione; HVIC SENATVS, OB FIDEM PIE-

5, 1 *ex diuerſis aetatibus*) Sicut de Salinatore dixit 6, 26, 1 *puer ſimplicitate, comitate iuuenis, ſenex grauitate*, Obſeruauit poſt Buchnerum Cellarius.

3 *ero ergo ſuſpenſus*) H. e. inquietus, ſolicitus, vt quae a filo ſuſpenſa, vel non tota baſi incumbentia facile mouentur.

cicatricem pati) Quod non poſſunt, qui refricant ſubinde vulnera ſua, & recordatione iacturae quam fecerunt, dolorem renouant atque inſtaurant.

6, 1 *ex epiſtola mea*) Superiori libro, 29.

PIETATEMQVE ERGA PATRONOS, ORNAMENTA PRAETORIA DECREVIT ET SESTERTIVM CENTIES QVINQVAGIES, CVIVS HONORE CONTENTVS FVIT.

2 Poſtea mihi viſum eſt pretium curae, ipſum SC. quaerere. Inueni tam copioſum & effuſum, vt ille ſuperbiſſimus titulus, modicus atque etiam demiſſus videretur. Conferant ſe, non dico illi veteres, Africani, Achaici, Numantini, ſed hi proximi, Marii, Syllae, Pompeii; (nolo progredi longius)

3 infra Pallantis laudes iacebunt. Vrbanos, qui illa cenſuerunt, putem, an miſeros? Dicerem vrbanos, ſi ſenatum deceret vrbanitas. Miſeros ergo? ſed nemo tam miſer eſt, vt ad illa cogatur. Ambitio ergo, & procedendi libido? Sed quis adeo demens, vt per ſuum, per publicum dedecus procedere velit in ea ciuitate, in qua hic eſſet vſus florentiſſimae dignitatis, vt primus in ſenatu laudare Pallantem

4 poſſet? Omitto, quod Pallanti ſeruo praetoria ornamenta offeruntur; quippe offeruntur a ſeruis: mitto, quod cenſent, NON EXHORTANDVM MODO, VERVM ETIAM COMPELLENDVM AD VSVM AVREORVM ANNVLORVM;

2 *Africani, Achaici*) Synecdoche nota ad poſteriores modo pertinet. Notum enim Scipiones Africanos eſſe duo, vnum L. Mummium Achaicum, & iuniorem Scipionem eundem Numantinum.

3 *Vrbanos*) Qui vanitatem liberti hominis verborum magnificorum inaniis per iocum paſcere ita voluerint.

4 *quippe offer. a ſeruis*) Perdunt dignitatem ſuam ornamenta Praetoria eo ipſo, quod a ſeruis offeruntur, h. e. abiectis ad humillimam adulationem hominibus: & hanc ob cauſſam nimis inuidenda non ſunt, aut nimis mira in Pallante. Sic etiam in proximo membro cauſſam ſubiicit, cur minus admirandum videatur.

5 nec

RVM; erat enim contra maiestatem senatus, si ferreis praetorius vteretur. Leuia haec & transeunda; 5
illa memoranda, quod NOMINE PALLANTIS SENATVS, (nec expiata postea curia est?) PALLANTIS NOMINE SENATVS GRATIAS AGIT CAESARI; QVOD ET IPSE, CVM SVMMO HONORE MENTIONEM EIVS PROSEQVVTVS ESSET, ET SENATVS FACVLTATEM FECISSET TESTANDI ERGA EVM BENEVOLENTIAM SVAM. Quid 6
enim senatui pulchrius, quam vt erga Pallantem satis gratus videretur? Additur, VT PALLAS, cui se omnes pro virili parte obligatos fatentur, SINGVLARIS FIDEI, SINGVLARIS INDVSTRIAE FRVCTVM MERITISSIMO FERAT. Prolatos imperii fines, redditos exercitus reipublicae credas. Adstruitur his, QVVM SE- 7
NATVI POPVLOQVE ROMANO LIBERALITATIS GRATIOR REPRAESENTARI NVLLA MATERIA POSSET, QVAM SI ABSTINENTISSIMI FIDELISSIMIQVE CVSTODIS PRINCIPALIVM OPVM FACVLTATES ADIVVARE CONTIGISSET. Hoc tunc votum senatus; hoc praecipuum gaudium populi; haec liberalitatis materia gratissima, si Pallantis facultates adiuuare publicarum opum egestione contingeret. Iam quae sequuntur, VOLVISSE 8
QVIDEM SENATVM CENSERE, DANDVM EX

5 *nec expiata p. curia est*) Parenthesis acerrima, qua foedissimam adulationem detestatur, quae profanauerit adeo curiam, vt expianda fuerit.

EX AERARIO SESTERTIVM CENTIES QVINQVAGIES, ET QVANTO AB EIVSMODI CVPIDITATIBVS REMOTIOR EIVS ANIMVS ESSET, TANTO IMPENSIVS PETERE A PVBLICO PARENTE, VT EVM COMPELLERET AD CEDENDVM
9 SENATVI. Id vero deerat, vt cum Pallante auctoritate publica ageretur; Pallas rogaretur, vt senatui cederet: vt illi superbissimae abstinentiae Caesar ipse patronus aduocaretur, ne sestertium centies quinquagies sperneret. Spreuit quod solum potuit, tantis opibus publice oblatis: arrogantius fecit, quam si accepisset. Senatus tamen id quoque, simi-
10 lis querenti, laudibus tulit, his quidem verbis; SED QVVM PRINCEPS OPTIMVS, PARENSQVE PVBLICVS, ROGATVS A PALLANTE, EAM PARTEM SENTENTIAE, QVAE PERTINEBAT AD DANDVM EI EX AERARIO CENTIES QVINQVAGIES SESTERTIVM, REMITTI VOLVISSET; TESTARI SENATVM, ET SE LIBENTER AC MERITO HANC SVMMAM INTER RELIQVOS HONORES, OB FIDEM DILIGENTIAMQVE PALLANTIS, DECERNERE COEPISSE; VOLVNTATI TAMEN PRINCIPIS

8 *centies quinquagies*) Vid. ad 7, 29, 2.

9 *laudibus tulit*) Non contradicam vulgari intellectui, laudibus extulit: sed nec incongruum videbatur sumere id verbum ex formula rationum, vbi *ferre* est *acceptum ferre*, adscribere, imputare. Imputauit, adscripsit laudibus Pallantis, quod spreuit tantas opes. Nec est, quod obiicias, id esse *acceptum referre*: hac enim aetate & Plinio nostro *ferre acceptum* in vsu fuisse, constat.

CIPIS SVI, CVI IN NVLLA RE FAS PVTARET REPVGNARE, IN HAC QVOQVE RE OBSEQVI. Imaginare Pallantem velut inter- 11
cedentem senatus consulto, moderantemque honores suos, & sestertium centies quinquagies, vt nimium, recusantem, quum praetoria ornamenta, tanquam minus, recepisset. Imaginare Caesarem, liberti precibus, vel potius imperio, coram senatu obtemperantem. Imperat enim libertus patrono, quem in senatu rogat. Imaginare senatum, vs- 12
quequaque testantem, merito libenterque se hanc summam, inter reliquos honores, Pallanti coepisse decernere; & perseueraturum fuisse se, nisi obsequeretur principis voluntati, cui non esset fas in vlla re repugnare. Ita, ne sestertium centies quinquagies Pallas ex aerario referret, verecundia ipsius, obsequio senatus opus fuit? in hoc praecipue non obsequuturi, si in vlla re putasset fas esse non obsequi. Finem existimas? Mane dum, & maiora accipe. 13
VTIQVE, QVVM SIT VTILE, PRINCIPIS BENIGNITATEM PROMTISSIMAM AD LAVDEM PRAEMIAQVE MERENTIVM ILLVSTRARI VBIQVE, ET MAXIME IIS LOCIS, QVIBVS INCITARI AD IMITATIONEM PRAEPOSITI RERVM EIVS CVRAE POSSENT, ET PALLANTIS SPECTATISSIMA FIDES, ATQVE INNOCENTIA EXEMPLO PROVOCARE STVDI-

 VM

11 *imperat libertus*) Hoc vult non minus esse impudentem libertum, qui in senatu rogare patronum audeat, quam qui domi imperet: qui rogare possit in Senatu, eum posse domi imperare.

13 ad

VM TAM HONESTAE AEMVLATIONIS POSSET, EA QVAE IIII CALEND. FEBRVARIAS, QVAE PROXIMAE FVISSENT, IN AMPLISSIMO ORDINE OPTIMVS PRINCEPS RECITASSET, SENATVSQVE CONSVLTA DE HIS REBVS FACTA IN AES INCIDERENTVR, IDQVE AES FIGERETVR AD STATVAM LORI-
14 CATAM DIVI IVLII. Parum viſum tantorum dedecorum eſſe curiam teſtem: delectus eſt celeberrimus locus, quo legenda praeſentibus, legenda futuris proderentur. Placuit aere ſingulari omnes honores faſtidioſiſſimi mancipii: quosque repudiaſſet, quosque, quantum ad decernentes pertinet, geſſiſſet. Inciſa & inſculpta ſunt publicis aeternisque monimentis praetoria; ſic quaſi foedera antiqua;
15 ſic, quaſi ſacrae leges. Tanta principis, tanta ſenatus, tanta Pallantis ipſius, -- quid dicam, neſcio; vt vellent in oculis omnium figi Pallas inſolentiam ſuam, patientiam Caeſar, humilitatem ſenatus. Nec puduit

13 ad ſtatuam loricatam) De qua maior Plinius 34, 5 f. 10 *Graeca res eſt nihil velare* (in ſtatuis) *At contra Romana ac militaris, thoracas addere. Caeſar quidem Dictator loricatam ſibi dicari in foro ſuo paſſus eſt.*

14 quantum ad decern.) Per Senatum enim non ſtetit, quo minus gereret Praeturam is, cui Praetoria ornamenta decreuiſſet.

foedera - leges) Qualium ex aere tabularum plures, certe earum fragmenta aetatem tulere, quae apud Briſſonium de formulis, & paſſim relata ſunt. Nobiliſſimorum vnum eſt Senatusconſultum de Bacchanalibus, Gronouiano Ciceroni additum, & accuratius deſcriptum a doctiſſimo Aegyptio, qui commentario erudito illud illuſtrauit.

15 quid dicam neſcio) Abrumpit orationem deſperatione inueniendi nomina actionis huius indignitatem, ſtultitiamque exprimentia. Poterat forte *dementiam* ponere, *ſtuporem*, *inſaniam*, vel Graeca, quae Caſaubonus ſuſpicatus eſt ἀβελτηρίαν, ἀπόνοιαν.

16 quos

puduit rationem turpitudini obtendere: egregiam quidem pulchramque rationem, VT EXEMPLO PALLANTIS PRAEMIORVM AD STVDIVM AEMVLATIONIS CAETERI PROVOCARENTVR. Ea honorum vilitas erat, illorum et- 16
iam, quos Pallas non dedignabatur. Inueniebantur tamen honeſto loco nati, qui peterent cuperentque, quod dari liberto, promitti ſeruis videbant. Quam iuuat, quod in tempora illa non incidi, quo- 17
rum ſic me, tanquam illis vixerim, pudet! Non dubito, ſimiliter adfici te. Scio, quam ſit tibi viuus & ingenuus animus: ideoque facilius eſt, vt me quamquam indignatione quibusdam in locis fortaſſe vltra epiſtolae modum extulerim, parum doluiſſe, quam nimis credas. Vale.

 VII.

16 quos Pallas non dedign.) Illi ſunt maiores honores, quos non dedignatur Pallas, qui caeteros faſtidioſe reiicit. Vileſcunt autem hi quoque vel ea ipſa re, quod cadunt in mancipium. * Mediceus Codex ita, vt iam Caſaubonus coniecerat, *quos Pallas non ſe dignabatur:* quae arguta ſane eſt ſententia. Nempe alii *dignantur ſe honore* i. e. dignos ſe illo putant. At faſtidioſus Pallas *honorem* de pluribus vnum *dignatur ſe*, ornamenta praetoria digna putat, quibus aliquid a ſe ſplendoris accedat. Illud centies & quinquagies ſeſtertium *non dignatur ſe*, infra ſe ſuamque dignitatem collocat. Caeterum ea vilitas hoc Senatusconſulto oſtenditur honorum, vel quos recepit Pallas, vel quos ſpreuit, vt etiam *ſeruis promittantur.* Qui enim ſeruus eſt, fieri libertus poteſt; at liberto iſta dantur &c.

17 viuus & ingenuus) *Viuus* eſt *viuidus*, acer, qui facile moueatur ad indignationem; *ingenuus*, ſimplex, qui non diſſimulet illam indignationem. Pro *viuus* quidam habent *verus*, quod & ipſum huc conuenire puto, vt ſignificet *ſeuerum*, & ſerio agentem quae agit.

vt me quamquam) Illud *me* primo refertur ad *extulerim*, *quamquam me extulerim*; deinde ad *credas*, *credas me parum doluiſſe.* * Nempe dedimus lectionem manuſcriptorum: vulgo illud totum *quamquam - extulerim* parentheſi includunt, & *indignationem* legunt pro *indignatione.* Caeterum de duplici illa verbi vnius relatione vid. quos laudat Cortius ad noſtri 3, 7, 4.

VII. C. PLINIVS TACITO SVO S.

A Tacito rogatus, vt librum suum tanquam magister corrigeret, ita promittit, quod is petierat, vt hyperbato titulum deprecetur.

Neque vt magistro magister, neque vt discipulo discipulus (sic enim scribis) sed vt discipulo magister, (nam tu magister, ego contra: atque ideo tu in scholam reuocas, ego adhuc Saturnalia extendo) librum misisti.
2 Num potui longius hyperbaton facere, atque hoc ipso probare, eum me esse, qui non modo magister tuus, sed ne discipulus quidem debeam dici? Sumam tamen personam magistri; exeramque in librum tuum ius, quod dedisti; eo liberius, quo nihil ex meis interim missurus sum tibi, in quo te vlciscaris. Vale.

VIII.

7, 4. Quaedam nos quoque ad Varr. R. R. 2, 1, 4 & in Lex. Rust. sub verbis *Duplex* & *Vt.* add. mox 8, 10, 2.

7, 1 *in scholam reuocas*) Apposite huc adscripsit Cellarius Mart. 5 ext. *Iam tristis nucibus puer relictis Clamoso* reuocatur *a magistro --- Saturnalia transiere tota: Extendere* amant pueri, i. e. continuare longius *Saturnalia*, *reuocantur* a magistro Plinius otiosum se fuisse significat per occasionem Saturnalium, interpellatum a Tacito.

2 *Num potui longius hyperb.*) Studio igitur *hyperbaton* commisit, h. e. longiore parenthesi constructionis Grammaticae ordinem exgressus est.

non modo magister) *Solenne esse *non* post *non modo* omittere, quoties noua sequatur negatio, vt hic *ne quidem*, peruulgatum hodie est, & in bona Lexica relatum. Sed attentione dignus, quem hic Cortius profert locus Ciceronis de Sen. 16 *Ad quem fruendum non modo retardat, verum etiam inuitat atque allectat senectus.* Sic nempe legi docet hunc locum in veterrimis membranis Nonii 2, 68 & 4, 232: & video ita etiam dedisse vtroque loco Mercerum. Sed apud ipsum Ciceronem non minus quam in aliis Nonii editionibus omnes, quod sciam, non interserunt. Vtri libri sint sinceriores non temere dixerim: nisi quod nolim tam aperte vitiari canonem tot exemplis firmatum de non omittenda negatione post *non tantum*, nisi vbi noua negatio sequatur.

in quo te vlciscaris)

Et

VIII. C. PLINIVS ROMANO SVO S.

Clitumni fontis & fluuii naturam mirabilem perscribit.

Vidiſtine aliquando Clitumnum fontem? Si nondum, (& puto nondum: alioqui narraſſes mihi) vide; quem ego (poenitet tarditatis) proxime vidi. Modicus collis adſurgit, antiqua cu- 2
preſſu nemoroſus & opacus. Hunc ſubter fons exit, & exprimitur pluribus venis, ſed imparibus; eluctatusque facit gurgitem, qui lato gremio pateſcit purus & vitreus, vt numerare iactas ſtipes & relucentes calculos poſſis. Inde non loci deuexitate, ſed 3
ipſa ſui copia & quaſi pondere, impellitur. Fons adhuc, & iam ampliſſimum flumen atque etiam nauium patiens; quas, obuias quoque & contrario niſu in diuerſa tendentes, transmittit & perfert: adeo validus, vt illa, qua properat ipſe, quamquam per ſolum planum, remis non adiuuetur: idem aegerri-

Y 4 me

Et me forte calumniantem viciſſim calumnieris. Suauiſſimus iocus.

8, 1 Clitumnum) Cui ita adſignat locum ſuum Cellarius, in Vmbria, cis Apenninum, inter Spoletium & Hiſpellum, qui Tiniae amni ad Meuaniam miſſus, in Tiberim cum illo perfertur. *Ad viſendum nemus flumenque Clitumni Meuaniam procedit* Caligula ap. Sueto. c. 43. Add. viri docti ad Virg. Georg. 2, 146. & Broukh. ad Prop. 2, 16, 25.

2 exprimitur) Quaſi in machina hydraulica, vi vrgentis columnae liquidi.

iactas ſtipes) paruulos nummos, quos vt diis aliis ita fluminibus quoque iactari conſueuiſſe Seneca docet Qu. nat. 4, 2 de his, quas *Nili venas* vocari ait, *In haec ora ſtipem ſacerdotes -- iaciunt.* Laudauerat hunc etiam locum Cellarius.

3 illa, qua -- adiuuetur) Illa via, qua ipſe fluuius properat, verbo, ſecundus fluuius non adiuuatur remis: quamquam per ſolum planum, vbi non ita incitatus eſſe poteſt curſus, quam vbi per decliuia fertur, niſi magna vis inſequentis aquae praecedentem alueo ſuo coercitam vrgeat. Hinc illud alterum conſequitur, vt cum aduerſo tanto vehementius luctandum ſit. *Sequimur autem hic fidem libri Medicei; & illud obiter

4 me remis contisque ſuperetur aduerſus. Iucundum vtrumque per iocum ludumque fluitantibus, vt flexerint curſum, laborem otio, otium labore variare. Ripae fraxino multa, multa populo veſtiuntur: quas perſpicuus amnis, velut merſas, viridi imagine adnumerat. Rigor aquae certauerit niuibus; nec
5 color cedit. Adiacet templum, priſcum & religioſum. Stat Clitumnus ipſe, amictus ornatusque praetexta. Praeſens numen, atque etiam fatidicum, indicant ſortes. Sparſa ſunt circa ſacella complura, totidemque dei. ſua cuique veneratio, ſuum nomen: quibusdam vero etiam fontes. Nam praeter illum, quaſi parentem caeterorum, ſunt minores capite diſcreti; ſed flumini miſcentur, quod ponte trans-
6 mittitur. Is terminus ſacri profanique. In ſuperiore

obiter obſeruamus, lacunam decem epiſtolarum, quae ab hoc ipſo loco incipit, ac de qua ex Eraſmo Fabric. B. L. T. 2 p. 764 iam in Aldina editione, A. 1508. 8. ex illo antiquiſſimo libro, quem ad Plinii aetatem accedere putabat, expleram; ac legi quoque in Medico Codice, quem eundem ab Aldo vſurpatum ſuſpicari poſſis.

4 *velut merſas*) Vt cacumina & coelum, remotiora nempe ab oculo ſpectatoris, infra in profundo merſa videantur: illo *adnumerat* indicatur, quot ſtant in ripa arbores, totidem in fluuio, tanquam in ſpeculo videri.

5 *Stat Clitumnus*) *Iouem Clitumnum* etiam coli, docet Vibius Sequeſter: Dubitat an idem ſit, quem hic laudat Plinius, Broukh. ad Prop. 2, 16, 25. Poſſit tamen aliquis, rem ita ſe habere, vel inde ſuſpicari, quod *ſtat Clitumnus*, qui Iouis & coeleſtium deorum habitus eſt, cum iacentes, & nixi cubitu, vel attollentes ex vndis ſuis caput, alias pinguntur fluuii. Inſpice v. c. Rhenum apud Gronou. ad Melam p. 247. Si quis quaerere accuratius ea de re velit, illi Pauſanias praeſertim percurrendus erit, videndusque Aelianus H. V. 2, 33 qui locus claſſicus eſt. De fluuiis in nummis, tauriformibus praeſertim & cornutis, Spanhem. diſſ. 7 p. 394 ſeq. Add. id. ad Callim. H. in Del. 110 p. 413.

totidemque Dei) * *Simulacra* hinc magnis auctoribus eiecit Cortius. Sermo eſt de aliorum quoque Deorum cultu. Itaque ſequitur, ſuum cuique *nomen* fuiſſe,

ore parte nauigare tantum, infra etiam natare conceſſum. Balineum Hiſpellates, quibus illum locum diuus Auguſtus dono dedit, publice praebent, praebent & hoſpitium. Nec deſunt villae, quae ſequutae fluminis amoenitatem, margini inſiſtunt. In 7
ſumma, nihil erit, ex quo non capias voluptatem. Nam ſtudebis quoque, & leges multa multorum omnibus columnis, omnibus parietibus inſcripta, quibus fons ille deusque celebratur. Plura laudabis, nonnulla ridebis; quamquam tu vero, quae tua humanitas, nulla ridebis. Vale.

IX. C. PLINIVS VRSO SVO S.

Negotia amicorum praefert ſtudiis.

Olim non librum in manus, non ſtilum ſumſi. Olim neſcio, quid ſit otium, quid quies, quid denique illud iners quidem, iucundum tamen, nihil agere, nihil eſſe: adeo multa me negotia amicorum nec ſecedere nec ſtudere patiuntur. Nulla enim ſtu- 2
dia tanti ſunt, vt amicitiae officium deſeratur: quod religioſiſſime cuſtodiendum, ſtudia ipſa praecipiunt. Vale.

fuiſſe, quod parum ad ſimulacra plura vnius Clitumni conuenit.

6 nauigare - - natare) In plane ſacris ne nauigare quidem licet. Vide noſtrum 8, 20, 5. Verum magis etiam ſacra profanatur aqua nudo corpore, & pudendis quoque partibus contacta, quod egregie hic illuſtrat Cellarius aduocato Tacito 14, 22, 7 vbi de Nerone, qui *fontem aquae Marciae ad vrbem deductae, nando inceſſerat. Videbatur*, inquit, *potus ſacros & cerimoniam loci corpore toto polluiſſe.* Satis apparet, quorſum illa ſpectauerit fontium religio; ad puritatem aquae & ſalubritatem ſeruandam nimirum.

7 quamquam tu vero) Accuratio ſimilis illi 3, 8, 4 *Quare ego vero*.

9, 1 nihil eſſe) Non Praetorem, non Aduocatum, non Iudicem,

X. C. PLINIVS FABATO PROSOCERO SVO S.

Abortum vxorem fecisse, cum spe foecunditatis significat.

Quo magis cupis ex nobis pronepotes videre, hoc trislior audies, neptem tuam abortum fecisse, dum se praegnantem esse puellariter nescit; ac per hoc quaedam, custodienda praegnantibus, omittit, facit omittenda. Quem errorem magnis documentis expiauit, in summum periculum adducta.
2 Igitur, vt necesse est, grauiter accipias senectutem tuam quasi paratis posteris destitutam; sic debes agere diis gratias, quod ita tibi in praesentia pronepotes negauerint, vt seruarint neptem, illos reddituri, quorum nobis spem certiorem haec ipsa, quamquam
3 parum prospere explorata, fecunditas facit. Iisdem nunc ego te, quibus ipsum me, hortor, moneo, confirmo. Neque enim ardentius tu pronepotes, quam ego liberos cupio: quibus videor a meo tuoque latere pronum ad honores iter, & audita latius nomina, & non subitas imagines relicturus. Nascantur modo, & hunc nostrum dolorem gaudio mutent. Vale.

XI.

Iudicem, non Salutatorem, non Conuiuam, &c.

10, 1 magnis documentis) Sic restituit e libris Cortius. Nec ausim tamen alterum *detrimentis* plane damnare. *Detrimentum* sine dubio fuit abortus, siue ipsius matris valetudinem spectes, siue spem familiae. Sed ipsum nempe *detrimentum* idem *documentum* fuit.

2 vt necesse est) Etiam hic locus est inter eos, vbi vna vox duplicem quasi personam sustinere videtur, quod de ipsa hac *vt* aliquoties obseruauimus in Lexico rustico. Redi ad 8, 6, 17. Quamquam hic potest etiam coniunctio *vt*, ad particulam *sic* in apodosi positam referri; altera *vt* post *necesse est*, solenni ellipsi omissa esse.

11, 2

XI. C. PLINIVS HISPVLLAE SVAE S.

Soceri sorori, eadem narrat.

Quum adfectum tuum erga fratris filiam cogito, etiam materna indulgentia molliorem; intelligo prius tibi, quod est posterius, nuntiandum, vt praesumta laetitia solicitudini locum non relinquat. Quamquam vereor, ne post gratulationem quoque in metum redeas; atque ita gaudeas periculo liberatam, vt simul, quod periclitata sit, perhorrescas. Iam 2
hilaris, iam sibi, iam mihi reddita, incipit refici, transmissumque discrimen conualescendo remetiri. Fuit alioqui in summo discrimine (impune dixisse liceat), fuit nulla sua culpa, aetatis aliqua. Inde abortus, & ignorati vteri triste experimentum. Pro- 3
inde, etsi non contigit tibi desiderium fratris amissi aut nepote eius aut nepte solari; memento tamen, dilatum magis illud, quam negatum, quum

11, 2 *discrimen - remetiri*) *Discrimen* & vim morbi imaginemur vt subitum aliquem in profunda descensum vel delapsum: Qui se ex graui morbo recipit, ille quotidie quidem melius habet, sed ipsa tamen tarditate, qua ad plenae valetudinis statum redit, discit, quantum fuerit discrimen, quam vehemens morbus: vt qui de praecipitio quodam vel de scalis praecipiti lapsu decidit, *remetiendo* paullatim viam eandem, & per gradus adscendendo, demum intelligit, quam alte deciderit, quod aestimare tum per terrorem non poterat.

impune dixisse liceat) Haec verba simpliciter refero ad illud, quod initio promittit, se velle de periculo tum demum nuntiare, cum illud iam praeteriisse indicasset. *Impune* itaque puto esse, sine tuo, Hispulla, terrore: iam enim audire potes de morbo grauissimo, cum scias superatum. Quod volunt Barthius & Cellarius ad Deos referri: quorum iram metuat, si ipsis potius imputet vxoris periculum, quam illius imprudentiae: nescio quam firmum sit. Aliquando etiam putabam esse εὐφημισμὸν, quo, post nuntiatum finem periculi, nouum deprecetur. Sed primum maxime placet.

quum ſalua ſit, ex qua ſperari poteſt. Simul excuſa patri tuo caſum, cui paratior apud feminas venia eſt. Vale.

XII. C. PLINIVS MINVTIANO SVO S.

Capitonem auditurus, eius laudem praedicat.

Hunc ſolum diem excuſo. Recitaturus eſt Titinius Capito; quem ego audire, neſcio magis debeam, an cupiam. Vir eſt optimus, & inter praecipua ſaeculi ornamenta numerandus: colit ſtudia, ſtudioſos amat, fouet, prouehit, multorumque, qui aliqua componunt, portus, ſinus, praemium; omnium exemplum; ipſarum denique literarum iam ſeneſcentium reductor ac reformator.
2 Domum ſuam recitantibus praebet; auditoria, non apud ſe tantum, benignitate mira frequentat: mihi certe, ſi modo in vrbe eſt, defuit nunquam. Porro, tanto turpius gratiam non referre, quanto hone-
3 ſtior cauſſa referendae. An, ſi litibus tererer, obſtrictum eſſe me crederem obeunti vadimonia mea: nunc, quia mihi omne negotium, omnis in ſtudiis cura; minus obligor tanta ſedulitate celebranti, in quo obligari ego, ne dicam ſolo, certe maxime poſ-

3 cui paratior apud feminas venia) Facilius tali errori a puellari ignoratione profecto ignoſcunt feminae, ſimilium ſibi conſciae, quam viri, quam auus praeſertim, cuius nupera & nondum depoſita conſuetudo, minores etiam neptis errores caſtigandi, cuius vehemens pronepotem videndi cupiditas, commotiorem illum hac in re poteſt reddere. Itaque deprecatricem apud auum parat vxori ſuae amitam.

12, 3 obeunti vadimonia) * Vehementer placuit, quod Mediceus omittit praepoſitionem, qua oneratur vulgo hic locus, *obeunti ad vadim. mea.*

4 exi-

possum? Quod si illi nullam vicem, nulla quasi mu- 4
tua officia deberem; solicitarer tamen vel ingenio
hominis pulcherrimo & maximo, & in summa se-
ueritate dulcissimo, vel honestate materiae. Scri-
bit exitus illustrium virorum, in iis quorundam mi-
hi carissimorum. Videor ergo fungi pio munere, 5
quorumque exsequias celebrare non licuit, horum
quasi funebribus laudationibus, seris quidem, sed
tanto magis veris, interesse. Vale.

XIII. C. PLINIVS GENIALI SVO S.

Felicem praedicat, quod docto patre vtatur.

Probo, quod libellos meos cum patre legisti. Per-
tinet ad profectum tuum, a disertissimo viro di-
scere, quid laudandum, quid reprehendendum: si-
mul ita institui, vt verum dicere adsuescas. Vides
quem sequi, cuius debeas implere vestigia. O te 2
beatum! cui contigit viuum, atque idem optimum
& coniunctissimum exemplar: qui denique eum po-
tissimum imitandum habes, cui natura esse te si-
millimum voluit. Vale.

XIV.

4 *exitus illustrium viror.*) Quos ille vt coluerit, narrat noster etiam 1, 17, 3.

13, 2 *viuum - exemplar*) * Nimis pulchra haec Gronouii emendatio, recepta a Cellario, quam vt expungere eam, & reponere cum Cortio illud dilutum nimis *vnum* possim. Quoties *vnum* intendendi siue augendi vim habet, adiunctum sibi proxime habet adiectiuum, cuius ita vis augetur. Hic proxime sequitur *atque idem*. Igitur si quis me cogat retinere *vnum*: certe ita disponam verba, *cui contigit vnum optimum, atque idem coniunctissimum exemplar*. Sed praestat, tria epitheta habere hoc exemplar, vt sit a) *viuum*, adeoque praesens, efficax, b) *optimum*, quod imitandum esset, etiamsi esset mortuum aut alienum, c) *coniunctissimum*, cuius penitius inspiciendi, consulendi, exprimendi quotidiana facultas.

14, 2

XIV. C. PLINIVS ARISTONI SVO S.

Quaestionem senatoriam explicandam proponit.

Quum sis peritissimus & priuati iuris & publici, cuius pars senatorium est, cupio ex te potissimum audire, errauerim in senatu proxime, necne: non vt in praeteritum (serum enim) verum vt in
2 futurum, si quid simile inciderit, erudiar. Dices, *Cur quaeris, quod nosse debebas?* Priorum temporum seruitus, vt aliarum optimarum artium, sic etiam iuris senatorii obliuionem quandam & ignora-
3 tionem induxit. Quotus enim quisque tam patiens, vt velit discere, quod in vsu non sit habiturus? Adde, quod difficile est tenere, quae acceperis, nisi exerceas. Itaque reducta libertas rudes nos & imperitos deprehendit: cuius dulcedine accensi cogimur
4 quaedam facere ante, quam nosse. Erat autem antiquitus institutum, vt a maioribus natu, non auribus modo, verum etiam oculis disceremus, quae facienda mox ipsi, ac per vices quasdam tradenda
5 minoribus, haberemus. Inde adolescentuli statim castrensibus stipendiis imbuebantur, vt IMPERA-

RE

14, 2 *quod nosse debebas*) * Neque hic dubitaui Gronouianam coniecturam vulgato *debeas* anteponere. Pauci nimis sunt MSti, & nimis durum, hoc est, minime Plinianum *debeas*.

2 *Priorum temp. seruitus*) Nunquam excidisse debet lectori Plinii, scripsisse eum, post Domitiani furores recreata Neruae & Traiani beneficio republica. Quid tum iuuabat discere iura, quibus vti non liceret, ne ad hoc quidem, vt ea tibi cognita esse, significares.

3 *deprehendit*) Ipsum hoc verbum habet eam vim vt oppressum inopinato, & captum notet. Saepe ita Fabius meus, sed proprie, & vnde intelligi metaphora possit Instit. Or. 12, 2, 14. *Parua quaedam animalia, in angustiis mobilia, campo deprehenduntur.* Add. mox 8, 17, 4.

6 quis

RE parendo, duces agere, dum ſequuntur, adſueſce-
rent: inde honores petituri adſiſtebant curiae foribus,
& conſilii publici ſpectatores ante, quam conſortes,
erant. Suus cuique parens pro magiſtro, aut cui parens 6
non erat, maximus quisque & vetuſtiſſimus pro paren-
te. Quae poteſtas referentibus, quod cenſentibus ius,
quae vis magiſtratibus, quae caeteris libertas; vbi ceden-
dum, vbi reſiſtendum; quod ſilentii tempus, quis dicen-
di modus, quae diſtinctio pugnantium ſententiarum,
quae exſecutio prioribus aliquid addentium, omnem
denique ſenatorium morem, quod FIDELISSI-
MVM praecipiendi genus, exemplis docebantur.
At nos iuuenes fuimus quidem in caſtris; ſed quum 7
ſuſpecta virtus, inertia in pretio, quum ducibus au-
ctoritas nulla, nulla militibus verecundia, nusquam
imperium, nusquam obſequium, omnia ſoluta, tur-
bata, atque etiam in contrarium verſa, poſtremo
obli-

6 *quis dicendi modus*) Quam diu dicere fas eſſet? an liceret, vt mora iniiciatur negotio, & differatur, quod iam impediri non poteſt, *diem dicendo eximere?* Locus ea de re claſſicus eſt Gell. 4, 10 *C. Caeſar conſul M. Catonem ſententiam rogauit. Cato rem, quam conſulebatur, quoniam non e republica videbatur, perfici nolebat. Eius rei gratia ducendae, longa oratione vtebatur, eximebatque dicendo diem. Erat enim ius Senatori,* (en partem iuris ſenatorii!) *vt ſententiam rogatus, diceret ante quidquid vellet aliae rei, & quoad vellet.* Vid. Gronou. obſſ. 1, 22 & add. ſupra 6, 5, 1 & 6, 19, 3. infra 9, 13, 9.

diſtinctio pugnant. ſent.) Recte explicat Catanaeus de *diuidenda*, vt alias loquuntur, *ſententia*, vbi ex parte amplectimur alterius ſententiam, ex alia parte eam refutamus. Elegantiſſime Sen. ep. 21 *Quod in Senatu fieri ſolet, faciendum in philoſophia quoque eſſe exiſtimo. Cum cenſuit aliquis, quod ex parte mihi placeat, iubeo illum diuidere ſententiam, & ſequor.* Laudauit h. l. & totam rem explicauit Briſſo. de form. 2, 59 p. 168 Cour. Conf. mox ſ. 15.

6 *exſecutio*) Nempe *exſequi* eſt perſequi ad finem: qui addit aliquid ſuperiori ſententiae, illam ſequitur vltra, quam auctor ipſe.

8 *pra-*

8 obliuiſcenda magis, quam tenenda. Iidem proſpeximus curiam; ſed curiam trepidam & elinguem; quum dicere, quod velles, periculoſum; quod nolles, miſerum eſſet. Quid tunc diſci potuit? quid didiciſſe iuuit? quum ſenatus aut ad otium ſummum, aut ad ſummum nefas vocaretur? & modo ludibrio, modo dolori retentus, nunquam ſeria, triſtia ſaepe
9 cenſeret? Eadem mala iam ſenatores, iam participes malorum, multos per annos vidimus, tulimusque: quibus ingenia noſtra in poſterum quoque he-
10 betata, fracta, contuſa ſunt. Breue tempus (nam TANTO breuius omne, quanto felicius tempus) quo libet ſcire, quid ſimus; libet exercere, quod ſumus. Quo iuſtius peto; primum vt errori (ſi quis eſt error) tribuas veniam, deinde medearis ſcientia tua, cui ſemper fuit curae, ſic iura publica, vt priuata; ſic antiqua, vt recentia; ſic rara, vt aſſidua, tra-
11 ctare. Atque ego arbitror illis etiam, quibus plurimarum rerum agitatio frequens nihil eſſe ignotum patiebatur, genus quaeſtionis, quod adfero ad te, aut non ſatis tritum, aut etiam inexpertum fuiſſe.
Hoc

8 *proſpeximus curiam*) *Adſiſtentes nempe in curiae foribus*, quod dixerat ſ. 5.

ludibrio - dolori) Senatus retinebatur *ludibrio*, cum conſuleretur vel de nugis, vel de quibus iam ſtatuiſſet princeps: *dolori*, cum crudelitati vel ſuperbiae principis ſeruiendum eſſet, decernendis innocentium ſuppliciis, vbi *ſeria*, & ex animi ſententia, *cenſere* nemo vir bonus potuit, niſi praeſentiſſimum vltro periculum vellet ſibi arceſſere. Prius illud graphice depingit Iuuenalis maiore parte ſatyrae quartae, vbi de ingenti rhombo conuocatur & conſulitur ſanctior quidam Senatus.

10 *ſcire, quid ſimus*) Quae iura habeamus vt Senatores, vt magiſtratus. vid. ſ. 6. *Nimirum antiqua tenenda eſt lectio e Mediceo etiam libro firmata, prae Buchneriana coniectura, quam receperat Cellarius, ſcire quod ſcimus.*

11 *an*

Hoc & ego excuſatior, ſi forte ſum lapſus, & tu di-
gnior laude, ſi potes id quoque docere, quod in ob-
ſcuro eſt, an didiceris. Referebatur de libertis Afra- 12
nii Dextri conſulis, incertum ſua an ſuorum manu,
ſcelere an obſequio, peremti. Hos alius, (Quis?
Ego; ſed nihil refert) poſt quaeſtionem ſupplicio
liberandos, alius in inſulam relegandos, alius morte
puniendos arbitrabatur. Quarum ſententiarum
tanta diuerſitas erat, vt non poſſent eſſe, niſi ſingu-
lae. Quid enim commune habet, occidere & rele- 13
gare? Non hercule magis, quam relegare & abſolue-
re: quamquam propior aliquanto eſt ſententiae rele-
gantis, quae abſoluerit, quam quae occiderit. Vtra-
que enim ex illis vitam relinquit, haec adimit: quum
interim & qui morte puniebant, & qui relegabant,
vna ſedebant, & temporaria ſimulatione concordiae
diſcordiam differebant. Ego poſtulabam, vt tribus 14
ſententiis conſtaret ſuus numerus, nec ſe breuibus
induciis duae iungerent. Exigebam ergo, vt, qui
capitali ſupplicio adficiendos putabant, diſcederent a
relegante, nec interim contra abſoluentes mox diſſen-
ſuri

11 an didiceris). Hoc eſt, an inciderit tua aetate talis ſpecies, vt diſcendi ſub exemplo fuerit occaſio.

12 Afranii Dextri Cos.) In Almeloueenianis faſtis refertur ad A. V. C. 850 poſt C. N. 98 ex Kal. Octob. De hiſtoria non puto aliunde conſtare.

Hos alius (quis? ego;) Primo ſimpliciter narrare incipit alicuius ſententiam: deinde fingit, amicum interrogare, *Quis* eſt ille alius? Huic poterat reſpondere *Ego:* nimirum, ſe fuiſſe ipſum in hac ſententia. Sed ſuſtinet ſe, cum nihil ad rem faciat. Ex his, quae ſequuntur, apparet, omnino Plinium in ea fuiſſe ſententia, ſeruos eſſe abſoluendos.

13 vna ſedebant) Nempe in hoc conueniebant, quod vtrique dicerent ſeruos eſſe puniendos; diſſidebant de genere poenae. Sed ſic temporaria illa concordia ſuperabant mitem illam abſoluentium ſententiam.

ſuri congregarentur, quia paruulum referret, an
15 idem diſpliceret, quibus non idem placuiſſet. Illud
etiam mihi permirum videbatur, eum quidem, qui
libertos relegandos, ſeruos ſupplicio adficiendos cenſuiſſet, coactum eſſe diuidere ſententiam: hunc autem qui libertos morte multaret, cum relegante numerari. Nam ſi oportuiſſet diuidi ſententiam vnius, quia res duas comprehendebat, non reperiebam, quemadmodum poſſet iungi ſententia duorum tam
16 diuerſa cenſentium. Atque adeo permitte mihi, ſic apud te tanquam ibi; ſic peracta re, tanquam adhuc integra, rationem iudicii mei reddere: quaeque tunc carptim, multis obſtrepentibus, dixi, per otium iun-
17 gere. Fingamus, tres omnino iudices in hanc cauſſam datos eſſe: horum vni placuiſſe, perire libertos; alteri, relegari; tertio, abſolui: vtrumne ſententiae duae, collatis viribus, nouiſſimam perimerent? an ſeparatim vnaquaeque tantundem, quantum altera, valebit? nec magis poterit cum ſecunda prima con-
18 necti, quam ſecunda cum tertia? Igitur in ſenatu quoque numerari, tanquam contrariae, debent, quae tanquam diuerſae dicuntur. Quod ſi vnus atque idem & perdendos cenſeret & relegandos, num ex ſententia vnius & perire poſſent & relegari? num denique omnino vna ſententia putaretur,
19 quae tam diuerſa coniungeret? Quemadmodum igitur, quum

15 diuidere ſententiam) Redi ad ea quae ſ. 6 hac de re diximus.

16 carptim - - dixi) *Carptim* proprie ad ea pertinet animalia, quae non vno perpetuo quodam tenore atque tractu veſcuntur, ſed nunc hic nunc illic *carpunt* aliquid ſiue decerpunt. Hinc *carptim* dicit, qui propter crebras interpellationes non poteſt contexere iuſtam orationem, ſed nunc hanc nunc aliam ſententiam breuiter profert.

19 qua

quum alter puniendos, alter cenſeat relegandos, videri poteſt vna ſententia, quae dicitur a duobus: quae non videretur vna, ſi ab vno diceretur? Quid? lex non aperte docet, dirimi debere ſententias occidentis & relegantis, quum ita diſceſſionem fieri iubet; QVI HAEC SENTITIS, IN HANC PARTEM: QVI ALIA OMNIA, IN ILLAM PARTEM ITE, QVA SENTITIS. Examina ſingula verba & expende, QVI HAEC CENSETIS, hoc eſt, qui relegandos putatis: IN HANC PARTEM, id eſt, in eam, in qua
ſedet, qui cenſuit relegandos. Ex quo manifeſtum 20
eſt, non poſſe in eadem parte remanere eos, qui interficiendos arbitrantur. QVI ALIA OMNIA; animaduertis, vt non contenta lex dicere ALIA, addiderit OMNIA. Num ergo dubium eſt, alia omnia ſentire eos, qui occidunt, quam qui relegant? IN ILLAM PARTEM ITE, QVA SENTITIS: nonne videtur ipſa lex eos, qui diſſentiunt, in contrariam partem vocare, cogere, impellere? non conſul etiam, vbi quisque remanere, quo transgredi debeat, non tantum ſo-
lennibus verbis, ſed manu geſtuque demonſtrat? At 21
enim futurum eſt, vt, ſi diuidantur ſententiae interficientis & relegantis, praeualeat illa, quae abſoluit.

19 *qua ſentitis*) In quam inclinatis veſtra ſententia.

20 *alia omnia*) Nempe *alia omnia* ex mente Plinii non ſignificat hic plane diuerſa, omnibus partibus alia; ſed vlla vel quaecunque alia, quocunque modo diuerſa.

21 *At enim futurum*) Huius obiectionis haec vis eſt, iniquum eſſe, cum plures ſint longe, qui puniendos putent reos, licet diuerſo modo, quam qui abſoluendos; tamen horum ſententiam ideo praeualere, quia illis in genere poenae non conueniat, abſoluique adeo reos maioris partis ſententia damnatos. Reſpondet Plinius, Illud iam non curandum eſſe cenſentibus &c.

Quid iſtud ad cenſentes? quos certe non decet omnibus artibus, omni ratione pugnare, ne fiat, quod eſt mitius. Oportet tamen eos, qui puniunt, & qui relegant, abſoluentibus primum, mox inter ſe comparari; ſcilicet vt in ſpectaculis quibusdam ſors aliquem ſeponit ac ſeruat, qui cum victore contendat; ſic in ſenatu ſunt aliqua prima, ſunt ſecunda certamina: & ex duabus ſententiis eam, quae ſupe-
22 rior exierit, tertia exſpectat. Quid? quod, prima ſententia comprobata, caeterae perimuntur. Qua ergo ratione poteſt eſſe [non] vnus atque idem locus ſenten-

qui puniunt) Nihil opus eſt hic gloſſa, quam quidam interſerunt, *morte*: etiam ſ. 19 iam ita abſolute poſuerat *punire* noſter, pro *interficere*.

in ſpectaculis) Diſertiſſime & plurimis verbis hoc non tam deſcripſit, quam actione velut quadam propoſuit Lucianus in Hermotimo p. 536 ſqq. Nempe ſi numero impari, v. g. nouem ſint gladiatores, ſortes coniiciuntur binae earundem literarum, duae A, duae B, &c. Comparantur & committuntur duo, quibus eadem litera exiit. Sed reſtat vna ſors, quae parem non habet, vt hic, ſi ordinem elementorum ſecuti eſſent Praeſides ludi, E. Cui haec ſolitaria litera euenit, hic ἔφεδρος eſt, hic *ſedet* interim, & expectat victorem aliquem, quicum deinde, integer cum feſſo aliquantum, ſed forti, & victoria alacri, congreditur. *Non vſus eſt Luciano Lipſius Sat. 2, 14 quem laudant ad Plinium viri docti: alioqui accuratius ἔφεδρον Plutarchi interpretatus eſſet: quem *ſubſeſſorem* potius, quam *ſubditicium* aut *ſuppoſiticium* vocauimus in noſtra Luciani interpretatione, quae cum maxime Wetſteniana prela exercet. *Hermes ſuppoſiticius* apud Mart. 5, 25 dicitur reſpectu fatigati gladiatoris, in cuius locum ſuccedit: Sed ἔφεδρος Graecorum ἐφεδρεύει, in inſidiis quaſi collocatus imminet victori.

22 *prima ſententia*) *Planiora eſſent haec, ſi ponamus fuiſſe in veteri libro, *vna*, vnde *ima* ortum ſit, & deinde *Ima*, ex quo aliquis *prima* fecerit. Certe hic intellectus eſt, *vna* ſententia probata, caeteras perimi, & non valere. Sed tamen recepta lectio etiam hanc ſententiam habere poteſt.

Qua ergo ratione) Locus forte inter difficillimos Plinii, & deſtitutus ab interpretibus. Si licet cum Geneuenſi editione Catanaei negationem, quam ideo incluſimus, omittere, ſalua res

ſententiarum, quarum nullus eſt poſtea? Planius re- 23
petam. Niſi, dicente ſententiam eo, qui relegat, illi, qui puniunt capite, initio ſtatim in alia diſcedunt, fruſtra poſtea diſſentient ab eo, cui paullo ante conſenſerint. Sed quid ego ſimilis docenti, quum 24
diſcere velim. An ſententias diuidi, an iri in ſingulas, oportuerit? Obtinui quidem, quod poſtulabam: nihilominus tamen quaero, An poſtulare debuerim, an abſtinere? Quemadmodum obtinui? Is, qui vltimum ſupplicium ſumendum eſſe cenſebat, neſcio an iure, certe aequitate poſtulationis meae victus, omiſſa ſententia ſua, acceſſit releganti: veritus ſcilicet, ne, ſi diuiderentur ſententiae (quod alioqui fore videbatur) ea, quae abſoluendos eſſe cenſebat, numero praeualeret. Etenim longe plures in hac vna,

 quam

res erit, haec nempe ſententia: Quomodo poſſunt ſtare interim ſententiae morte multantes & coniungi cum relegantibus, ad ſuperandas abſoluentes, quarum paullo poſt, comparatione cum relegantibus facta, nullus locus erit? cur valeant contra abſoluentes, non valeant contra relegantes? Si poſt non valent, neque prius debent valere: ſi prius, etiam poſt.

24 *an ſententias diuidi, an iri*) Caue putes haec eſſe membra disiuncta: *an* per anaphoran poſita non aliam vim habet, quam ſi ita dediſſet Plinius, *An ſententias diuidi, ET iri in ſingulas oportuerit;* Hoc enim eſt diuidere ſententias, ſi non in duas coniunctim itur, ſed in ſingulas. *Malebat Cortius pro poſteriori *an* legi *ac*: quod eodem redit.

Quemadmodum obtinui?) *Capitalis emendatio e Mediceo libro prolata a Cortio. Reliqui, *An poſtulare debuerim, an abſtinere, quemadmodum abſtinuit is, qui vltimum -- cenſebat, Neſcio an iure* &c. Quae ab editoribus ita informata puto, cum ſemel pro *obtinui* irrepſiſſet *abſtinuit*. Plinianum eſt ita interrogare, & ſibi reſpondere, Vid. 3, 9, 2. 6, 2, 1. 6, 23, 1. 6, 29, 1 ſq. 9, 17, 2. Vel proponere quaedam deinde repetenda, vt mox 8, 18, 6 vt 9, 16, 1 &c. Mediceus liber etiam verba *an abſtinere* omittit. Seruauimus ea, cum quod ſenſum non incommodum habere poſſunt; ſubaudire enim licet, *abſtinere a poſtulando*: tum quod inde poteſt intelligi, vnde illud *abſtinuit* pro *obtinui* irrepſerit.

15, 1

25 quàm in duabus ſingulis, erant. Tum illi quoque, qui auctoritate eius trahebantur, tranſeunte illo, deſtituti, reliquerunt ſententiam ab ipſo auctore deſertam, ſequutique ſunt quaſi transfugam, quem ducem
26 ſequebantur. Sic ex tribus ſententiis duae factae; tenuitque ex duabus altera, tertia expulſa, quae quum ambas ſuperare non poſſet, elegit, ab vtra vinceretur. Vale.

XV. C. PLINIVS IVNIORI SVO S.

Non habenti quod legat in vineis, legendos mittit libros.

Oneraui te tot pariter miſſis voluminibus. Sed oneraui primum, quia exegeras; deinde, quia ſcripſeras tam graciles iſtic vindemias eſſe, vt plane ſcirem tibi vacaturum (quod vulgo dicitur) librum
2 legere. Eadem ex meis agellis nuntiantur. Igitur mihi quoque licebit ſcribere, quae legas, ſit modo, vnde chartae emi poſſint; quae ſi ſcabrae bibulaeue ſint, aut non ſcribendum, aut neceſſario, quidquid ſcripſerimus boni maliue, delebimus. Vale.

XVI.

15, 1 *quod vulgo dicitur*) prouerbium igitur tum inter ſcholaſticos homines vſitatum fuiſſe debet, de gracili vindemia, ex ambiguitate verbi *legere* tractum, nempe tale, Librum vna ferendum eſſe in vindemiam, vt ſi vuae non ſint, ſit tamen liber qui *legi* poſſit.

2 *delebimus*) Etiam hic luſus in verbo eſt, qui in bibula ac ſpongioſa nimis & ſcabra charta ſcribit, ille diffluentibus literis delere potius & lituras facere quam ſcribere videtur.

16, 1 *iam*

XVI. C. PLINIVS PATERNO SVO S.

De morbis & morte seruorum queritur, additis solatiis.

Confecerunt me infirmitates meorum, mortes etiam, & quidem iuuenum. Solatia duo, nequaquam paria tanto dolori, solatia tamen: vnum facilitas manumittendi (videor enim non omnino immaturos perdidisse, quos iam liberos perdidi) alterum, quum permitto seruis quoque quasi testamenta facere, eaque, vt legitima, custodio. Man- 2
dant rogantque, quod visum: pareo vt iussus. Diuidunt, donant, relinquunt, duntaxat intra domum. Nam seruis respublica quaedam & quasi ciuitas domus est. Sed quamquam his solatiis adquiescam, 3
debilitor & frangor eadem illa humanitate, quae me, vt hoc ipsum permitterem, induxit. Non ideo tamen velim durior fieri, nec ignoro, alios huiusmodi casus nihil amplius vocare, quam damnum;

Z 4 eoque

16, 1 iam liberos) Propediem manumittendos, qua re non modo damnum minuitur; sed illa humanissima exoritur consolatio, vicem illis pro suis meritis redditam.

2 pareo vt iussus. Diuid.) * Etiam hic locus Mediceo libro sanitatem debet. Alii, *pareo ocius. Suis diuidunt.*

quasi ciuitas) Cum alias *caput* non habeat seruus, nec vllam ciuilis iuris communionem, ac proinde nec facere testamentum, nec percipere ex alio testamento quidquam, quod suum sit, possit, cum ipse sit domini.

3 alios - damnum) Cum moritur seruus, illud modo computant, quanti fuerit, quanti emi alius aeque bonus possit? amicitiae, & ex consuetudine suauitatis, rationem nullam habent. Tangit autem Catonem maiorem, *Sapientem* dictum, cuius erga seruos vetulos vel morbosos inhumanitas, quam etiam in libello de re rustica c. 2 testatam reliquit, tum ab aliis, tum a Plutarcho praesertim, reprehenditur. Vid. p. 333 Bryani, * vbi non τὸ ἄγαν ἀγεννὲς, sed τὸ ἄγαν ἀτενὲς, non *humilitatem* & *ignauiam*, sed *austeritatem seueritatemque* mini-

eoque ſibi magnos homines & ſapientes videri. Qui an magni ſapientesque ſint, neſcio: homines non
4 ſunt. Hominis eſt enim adfici dolore, ſentire; reſiſtere tamen, & ſolatia admittere, non ſolatiis non
5 egere. Verum de his plura fortaſſe, quam debui, ſed pauciora, quam volui. Eſt enim quaedam etiam dolendi voluptas: praeſertim ſi in amici ſinu defleas, apud quem lacrumis tuis vel laus ſit parata, vel venia. Vale.

XVII. C. PLINIVS MACRINO SVO S.

Exundationem Tiberis & Anienis narrat, rogans vt ſibi nuntietur, ſi quid ſimile in aliis praediis accidiſſet.

Num iſtic quoque immite & turbidum caelum? Hic aſſiduae tempeſtates, & crebra diluuia. Tiberis alueum exceſſit, & demiſſioribus ripis alte
2 ſuperfunditur. Quamquam foſſa, quam prouidentiſſimus imperator fecit, exhauſtus, premit valles, innatat campis; quaque planum ſolum, pro ſolo cernitur. Inde, quae ſolet flumina accipere, & permiſta deuehere, velut obuius retro cogit; atque ita alienis aquis operit agros, quos ipſe non tangit.
3 Anio, delicatiſſimus amnium, ideoque adiacentibus villis velut inuitatus retentusque, magna ex parte

te

nimiam, obiici Catoni, alias obſeruauimus.

5 dolendi voluptas) Pulchre huc aduocarunt illud Ouid. Triſt. 4, 3, 37 *Eſt quaedam flere voluptas: Expletur lacrumis egeriturque dolor.*

17, 2 retro cogit) * Aeque elegans eſt, quod ex Mediceo dedit Cortius, *ſiſtere cogit.* Sic paullo poſt habet, *ſe ſuper ruinas eiecit*, pro aliorum *euexit.* Haec talia ſunt, vt, quod praeferam, non inueniam, ac proinde ex interdicto *vti poſſidetis*, interim agere ſtatuerim.

4 tem-

te nemora, quibus inumbratur, fregit & rapuit. Subruit montes, & decidentium mole pluribus locis clausus, dum amissum iter quaerit, impulit tecta, ac se super ruinas euexit atque extulit. Vide- 4
runt hi, quos excelsioribus terris illa tempestas non deprehendit, alibi diuitum apparatus, & grauem supellectilem, alibi instrumenta ruris: ibi boues, aratra, rectores; hic soluta & libera armenta; atque inter haec arborum truncos, aut villarum trabes [atque culmina] varie lateque fluitantia. Ac ne illa 5
quidem loca malo vacauerunt, ad quae non adscendit amnis. Nam pro amne imber assiduus, & deiecti nubibus turbines: proruta opera, quibus pretiosa rura cinguntur: quassata atque etiam decussa monimenta. Multi eiusmodi casibus debilitati, obruti, obtriti, & aucta luctibus damna. Ne quid si- 6
mile istic, pro mensura periculi, vereor: teque ro-

4 *tempestas non depreh.*) *Deprehendere* esse opprimere, tanquam in decipula, ante obseruatum ad 8, 14, 3. Quosdam *excelsioribus locis* h. e. propter id ipsum, quod excelsioribus in locis versarentur, non oppressit tempestas. Hi obseruare aliorum strages & narrare possunt. * Seruanda nempe omnibus modis est negatiua particula, quam male omittit liber Mediceus, etiam in voce *qui* pro *quos* posita vitiosus.

atque culmina) * Absunt a quibusdam codicibus haec verba.

opera, quibus pretiosa) Aggeres, quibus arbores impositae, maceriae, sepes, de quibus rustici mei v. g. Varro 1, 14. * Volebam aliquando transpositis verbis duobus *pretiosa* iungere cum *operibus*: sed quo pretiosiora sunt rura, tanto plus in septa earum impendi verisimile est.

5 *monimenta*) Non sepulcrorum modo, sed alia etiam publica opera. Videtur Plinius cogitasse secundam oden Horatii, vbi Tiberis it *deiectum monimenta regis* &c.

6 *pro mensura periculi*) Intelligit, puto, analogiam & proportionem quandam. Si hic circa Anienis ac Tiberis confluentes, hoc est, in Latio, tanta dilu-

go, si nihil tale est, quam maturissime solicitudini meae consulas: sed &, si tale, id quoque nunties. Nam paruulum differt, patiaris aduersa, an exspectes: nisi quod tamen est dolendi modus, non est timendi. Doleas enim, quantum scias accidisse; timeas, quantum possit accidere. Vale.

XVIII. C. PLINIVS RVFINO SVO S.

Domitium Tullum laudat, qui moribus caetera non probatissimis, testamentum fecerat honestissimum, posthabitis captatoribus, & scriptis vnice, quos pietas iubebat.

Falsum est nimirum, quod creditur vulgo, testamenta hominum speculum esse morum: quum Domitius Tullus longe melior apparuerit morte,
2 quam vita. Nam, quum se captandum praebuisset, reliquit filiam heredem, quae illi cum fratre communis, quia genitam fratre adoptauerat. Prosequutus est nepotes plurimis iucundissimisque legatis; prosequutus etiam pronepotem. In summa, omnia pietate plenissima; ac tanto magis, quoniam
3 inexspectata sunt. Ergo varii tota ciuitate sermones: alii fictum, ingratum, immemorem loquuntur, seque ipsos, dum insectantur illum, turpissimis confessionibus produnt, vt qui de patre, auo, pro-

diluuia, quanta *istic*, vbi tu es, Macrine; locis humilioribus, diluuio magis alias obnoxiis, &c. forte in Transpadanis, ad Larium lacum, vbi praedia habuisse nostrum constat.

18, 2 *se captandum praeb.*) Admisisset blanditias, munera, obsequia, heredipetarum, quibus in testamentum illius irrepere conabantur. Fecit itaque Domitius, quod Coranus ille apud Horatium Sat. 2, 5, 55 sq. quod senes plures in Luciani Dialogis mortuorum, verbo, *coruos delusit biantes.*

3 *vt qui de patre*) Speciem habuissent querelae delusorum capta-

proauo, quasi de orbo, querantur: alii contra hoc ipsum laudibus ferunt, quod sit frustratus improbas spes hominum: quos sic decipere, pro moribus temporum, prudentia est. Addunt etiam, non fuisse ei liberum, alio testamento mori; neque enim reliquisse opes filiae, sed reddidisse, quibus auctus per filiam fuerat. Nam Curtilius Mancia, pero- 4
sus generum suum Domitium Lucanum (frater est Tulli) sub ea conditione filiam eius, neptem suam instituerat heredem, si esset manu patris emissa. Emiserat pater, adoptauerat patruus: atque ita circumscripto testamento, consors frater in patris potestatem, emancipatam filiam adoptionis fraude reuocauerat, & quidem cum opibus amplissimis. Fuit 5
alioqui fratribus illis quasi fato datum, vt diuites fierent inuitissimis, a quibus facti sunt. Quin etiam Do-

captatorum, si *orbus* decessisset, sine liberis, sine pignore, Tullus: sic enim aequum erat, eum gratias vltimo iudicio referre bene de se meritis aliis. Sed quod queruntur *de patre* filiae, *auo* nepotum, *proauo* pronepotis, qui §. 2. commemorati sunt, in eo produnt se &c.*Nimirum recepimus sine vlla mutatione Metuceam lectionem, vt plane huic loco aptam. Vulgatum adhuc, *qui de illo vti de patre, auo, proauo, quasi orbi querantur.* Quae si lectio locum habere debeat, tum *orbi* fuerint, inaudita, quantum constat, significatione, non qui liberis carent, sed *exhereditati*: quem intellectum Buchnerus quidem sibi inuenisse videtur supra 5, 1, 3. Sed nihil impedit, quin sententia cogit, vt & ibi solennis significatio obtineat; & iam contradixit ad eum ipsum locum Gronouius.

4 *circumscripto testam.*) Commento quodam, quod iuris speciem habet, eluso & frustrato. Illa circumscriptio in eo inest, quod filiam fratris, emancipari iussam, vt frui posset testamento aui sui, adoptat frater is, qui *consors* esset fratris emancipantis, h. e. in communione bonorum indiuisa cum illo viueret: hunc enim esse *consortem*, ICti docent, & Burm. ad Vell. 1, 10. Igitur quod ad ipsum rediturum erat, de bonis filiae non emancipatae, illud iam redibat, postquam emancipata quidem, sed eadem adoptata a fratre consorte erat.

5 *Do-*

Domitius Afer, qui illos in nomen adſumſit, reliquit teſtamentum ante octo & decem annos nuncupatum; adeoque poſtea improbatum ſibi, vt patris
6 eorum bona proſcribenda curauerit. Mira illius aſperitas, mira felicitas horum: illius aſperitas, qui numero ciuium excidit, quem ſocium etiam in liberis habuit; felicitas horum, quibus ſucceſſit in lo-
7 cum patris, qui patrem abſtulerat. Sed haec quoque hereditas Afri, vt reliqua cum fratre quaeſita, transmittenda erant filiae fratris, a quo Tullus ex aſſe heres inſtitutus, praelatusque filiae fuerat, vt conciliaretur. Quo laudabilius teſtamentum eſt, quod pietas, fides, pudor, ſcripſit: in quo denique omnibus adfinitatibus, pro cuiusque officio, gra-
8 tia relata eſt: relata & vxori. Accepit amoeniſſimas villas, accepit magnam pecuniam vxor optima & patientiſſima: ac tanto melius de viro merita, quanto magis eſt reprehenſa, quod nupſit. Nam mulier natalibus clara, moribus proba, aetate decliuis, diu vidua, mater olim, parum decore ſequuta matrimonium videbatur diuitis ſenis, ita perditi morbo, vt eſſe taedio poſſet vxori, quam iuuenis ſanus-

5 *Domitius Afer*) Profuit hic locus nobis ad interpretandum non nimis facilem locum Quinctiliani 6, 3, 92, vbi putamus huius teſtamenti mentionem fieri.

6 *ſocium in liberis*) Cuius ipſe filios adoptaſſet, vt ſ. 2 *filiam, quae illi cum fratre communis*.

7 *vt conciliaretur*) Vt filiae ſuae propitium redderet fratrem ſuum, a quo illi inſidiae metuendae erant, ſi ipſa heres eſſet; illum ipſum heredem praeterita filia inſtituit, futurum arbitratus, quod accidit, vt nec viuus inſidiaretur ſuae ex fratre nepti, cuius iam bona nemine contradicente haberet; & curaret, cum liberos ex ſe natos non haberet, vt certe poſt mortem ſuam rediret ad illam hereditas.

10 &

ſanusque duxiſſet. Quippe omnibus membris extortus & fractus tantas opes ſolis oculis obibat: ac ne in lectulo quidem, niſi ab aliis, mouebatur. 9
Quin etiam (foedum miſerandumque dictu) dentes lauandos fricandosque praebebat. Auditum eſt frequenter ab ipſo, quum quereretur de contumeliis debilitatis ſuae, *ſe digitos ſeruorum ſuorum quotidie lingere.* Viuebat tamen, & viuere volebat, 10
ſuſtentante maxime vxore; quae culpam inchoati matrimonii in gloriam perſeuerantia verterat. Ha- 11
bes omnes fabulas vrbis. Iam ſunt venales tabulae Tulli: exſpectatur auctio. Fuit enim tam copioſus, vt ampliſſimos hortos eodem, quo emerat, die inſtruxerit plurimis & antiquiſſimis ſtatuis. Tantum illi pulcherrimorum operum in horreis, quae negligebantur. Inuicem tu, ſi quid iſtic epiſtola dignum, ne grauare ſcribere. Nam quum aures ho- 12
minum nouitate laetentur, tum ad rationem vitae exemplis erudimur. Vale.

XIX. C. PLINIVS MAXIMO SVO S.

Infirmitate & mortibus ſuorum turbatus ſolatium in literis quaerit, & librum emendandum mittit.

Et gaudium mihi & ſolatium in literis; nihilque tam laetum, quod his laetius; nihil tam triſte, quod

10 & viuere volebat) Non praetulit ἀποκαρτέρησιν, quod honeſtum nomen quaeſitae per inediam mortis ab iis, qui dolores morborum vel curationis perferre nollent. His, quae ad *Quinctil.* 8, 5, 23 dicimus, add. Tertull. Apol. cap. 46. Notum in primis exemplum Attici Corneliani: & Corellii Rufi apud noſtrum 1, 12. Cum Maecenate Tullum bene comparat Buchnerus, cuius verſiculos retulit Seneca epiſt. 101 *Debilem facito manu, Debilem pede, coxa: Tuber adſtrue gibberum, Lubricos quate dentes. Vita dum ſupereſt bene eſt. Hanc mihi vel acuta Si ſedeam cruce, ſuſtine.* 20, 3

quod non per has ſit minus triſte. Itaque & infirmitate vxoris, & meorum periculo, quorundam vero etiam morte turbatus, ad vnicum doloris leuamentum ſtudia confugio; quae praeſtant, vt aduer-
2 ſa magis intelligam, ſed patientius feram. Eſt autem mihi moris, quod ſum daturus in manus hominum, ante amicorum iudicio examinare, in primis tuo. Proinde, ſi quando, nunc intende libro, quem cum hac epiſtola accipies: quia vereor, ne ipſe, vt triſtis, parum intenderim. Imperare enim dolori, vt ſcriberem, potui; vt vacuo animo laetoque, non potui. Porro, vt ex ſtudiis gaudium, ſic ſtudia hilaritate proueniunt. Vale.

XX. C. PLINIVS GALLO SVO S.

Miranda lacus Vadimonis.

AD quae noſcenda iter ingredi, transmittere mare ſolemus, ea ſub oculis poſita negligimus: ſeu quia ita natura comparatum, vt proximorum incurioſi, longinqua ſectemur: ſeu quod OMNIVM rerum cupido langueſcit, quum facilis occaſio eſt: ſeu quod differimus tanquam ſaepe viſuri, quod datur videre,
2 quoties velis cernere. Quacunque de cauſſa, permulta in vrbe noſtra, iuxtaque vrbem, non oculis modo, ſed ne auribus quidem nouimus: quae ſi tuliſſet Achaia, Aegyptus, Aſia, aliáue quaelibet miraculorum ferax commendatrixque terra; audita,
3 perlecta, luſtrataque haberemus. Ipſe certe nuper, quod nec audieram ante, nec videram, audiui pariter & vidi. Exegerat proſocer meus, vt Amerina praedia ſua inſpicerem. Haec perambulanti mihi oſten-

20, 3 Amerina praedia) Monet Cellarius, ea non tam ab *Ameria* vrbe dicta, quae trans Tiberim in extrema Vmbria fuit;

oſtenditur ſubiacens lacus, nomine Vadimonis; ſimul quaedam incredibilia narrantur. Perueni ad ipſum. Lacus eſt in ſimilitudinem iacentis rotae circumſcri- 4
ptus, & vndique aequalis; nullus ſinus, obliquitas nulla, omnia dimenſa, paria, & quaſi artificis manu, cauata & exciſa. Color caeruleo albidior; viridior & preſſior ſulphuris: odor ſaporque medicatus: vis, qua fracta ſolidantur: ſpatium modicum, quod tamen ſentiat ventos, & fluctibus intumeſcat. Nulla in 5
hoc nauis (ſacer enim eſt) ſed innatant inſulae herbidae, omnes arundine & iunco tectae, quaeque alia fecundior palus, ipſaque illa extremitas lacus effert. Sua cuique figura, vt modus: cunctis margo

fuit; quam a *caſtello Amerino* cis flumen in Etruria, inter confluentem Naris & Falerios &c.

Vadimonis) Pronuntiationis cauſſa notandum a Polybio 2, 20. Ὀάδμονα λίμνην vocari, quem laudauit hic & in Geographia Cellarius, vt & Liuium 9, 39. Florum 1, 13. Senecam quaeſt. nat. 3, 25 qui vnius modo natantis in eo inſulae mentionem facit, tum Plinium maiorem, 2, 95 qui ſiluam natantem in eo memorat: ad quem locum Harduinus *lago di Beſſanello* hodie vocari', refert.

4 *viridior & preſſior ſulphuris*) Intelligo, *colore*. Nempe intermedium quendam habet colorem aqua huius lacus & mixtum, quem *caeruleum*, qui ſolennis aquae color eſt, dicere non poſſis; eſt enim *albidior* pallidiorque. Inclinat ad flauum, ſed *ſulphuris* colore eſt *viridior & preſſior* h. e. obſcurior, & plus ex nigro trahens, quo ipſo ad caeruleum aliquantum vergit, quippe qui flauo mixtus dat viridem. Nempe ſequimur lectionem Mediceam, & antiquarum editionum. Vulgata lectio, *viridiore preſſior* debetur coniecturae Barthii. Praeterea ita diſtinguunt, *viridiore preſſior: ſulphuris odor, ſaporque medicatus: vis, qua fracta*. In qua lectione primo incommodum eſt, quod comparatiuus comparatiuo comparatur, *viridiore preſſior*, quod vix intelligo: deinde, niſi *odor ſaporque* coniungantur; ſi *que* ad ſapor adiecta male reſpondet reliquae verborum continuationi: poſuiſſet ſane Plinius, *ſulphuris odor, ſapor medicatus, vis, qua fracta* &c.

5 *Sacer enim eſt*) Vid. 8, 8, 6.

figura vt modus) Figura pariter

go derasus, quia frequenter vel litori vel sibi illisae
terunt teruntur que. Par omnibus altitudo, par le-
uitas: quippe in speciem carinae humili radice descen-
6 dunt. Haec ab omni latere perspicitur: eadem aqua
pariter suspensa & mersa. Interdum iunctae copu-
lataeque & continenti similes sunt; interdum discor-
dantibus ventis digeruntur; nonnunquam destitutae,
7 tranquillitate, singulae fluitant. Saepe minores ma-
ioribus, velut cymbulae onerariis, adhaerescunt; sae-
pe inter se maiores minoresquae quasi cursum cer-
tamenque desumunt; rursus omnes in eundem lo-
cum appulsae, qua steterunt, promouent terram, &
modo hac, modo illac, lacum reddunt auferuntque;
ac tum demum, quum medium tenuere, non con-
8 trahunt. Constat, pecora herbas sequuta, sic in in-
sulas, vt in extremam ripam, procedere solere, nec
prius intelligere mobile solum, quam litore abrepta,
quasi illata & imposita, circumfusum vndique lacum
pauent; mox quo tulerit ventus egressa, non
magis se descendisse. sentire quam senserint ad-
scendisse. Idem lacus in flumen egeritur; quod
vbi

pariter & magnitudine, hic enim *modus* est, differunt. *Nolim tamen damnare *motus*, quod ad natatum illum & fluctuationem referri potest.

humili radice) Quae *alte* non descendit. Nam *humile* etiam *alto*, in quantum *profundum* notat, opponi, Columella ostendit, cum 4, 1, 6 *humilem positionem* vitis, quam eandem *suspensam* vocat, altae opponit, quod in Indice nostro declarauimus.

6 *destitutae*) *Destitutae* a ventis nimirum, *tranquillitate*, cum tranquillitas est: itaque incidendum curaui post vtrumque verbum, ne quis iungat.

7 *non contrahunt*) In quacunque parte litoris adhaerescant insulae, illa parte minui videtur lacus, produci & promoueri continens. Itaque tum lacus videtur maximus, cum versus centrum illius coactae insulae, ripas in circuitu relinquunt liberas. * Intempestiue igitur negationem quidam omittendam censuere.

21, 2 *li-*

vbi ſe paulliſper oculis dedit, ſpecu mergitur, alteque conditum meat: ac, ſi quid, ante quam ſubduceretur, accepit, ſeruat & profert. Haec tibi ſcripſi, quia 10
nec minus ignota quam mihi, nec minus grata credebam. Nam te quoque, vt me, nihil aeque ac naturae opera delectant. Vale.

XXI. C. PLINIVS ARRIANO SVO S.

Grauiora ſe ſtudia diſtinguere luſibus, exemplo recitati poëmatum libri oſtendit.

Vt in vita, ſic in ſtudiis pulcherrimum & humaniſſimum exiſtimo, ſeueritatem comitatemque miſcere, ne illa in triſtitiam, haec in petulantiam procedat. Qua ratione ductus, grauiora opera lu- 2
ſibus iocisque diſtinguo. Ad hos proferendos & tempus & locum opportuniſſimum elegi; vtque iam nunc adſueſcerent & ab otioſis & in triclinio audiri, Iulio menſe, quo maxime lites interquieſcunt, poſitis ante lectos cathedris, amicos collocaui. Forte acci- 3
dit, vt eo die mane in aduocationem ſubitam rogarer: quod mihi cauſſam praeloquendi dedit. Sum enim deprecatus, ne quis vt irreuerentem operis argueret,

21, 2 lites interquieſcunt) Adſcribemus & nos locum Statii ſilu. 4, 4, 39 *Certe iam Latiae non miſcent iurgia leges, (Et pacem piger annus habet, meſſesque reuerſae) Dimiſere forum.* Sunt tituli tum Pandectarum tum Codicis de Feriis. Quod paullo poſt de *aduocatione ſubita* dicit, extraordinarium quiddam fuit, & morae impatiens.

poſitis ante lectos cathedris) Nempe *cathedra* hic eſt pulpitum, quo ante lectum poſito commodius ſcribere aliquid vel legere quis poſſit. Ita accipit Propertius 4, 5, 37 *poſita tu ſcribe cathedra Quidlibet.*

3 cauſſam praeloquendi) Vbi? in iudicione, an apud audituros recitantem? Puto poſterius. Parum enim decora in foro illa eſſet deprecatio. Sed apud priuatos amicos, quibus tanquam muſicum epulum praebetur a recitatore, videtur excuſa-

gueret, quod recitaturus, quamquam & amicis, &
paucis, idem iterum amicis, foro & negotiis non
abſtinuiſſem. Addidi, hunc ordinem me & inſcriben-
do ſequi, vt neceſſitates voluptatibus, ſeria iucundis an-
teferrem, ac primum amicis, tum mihi ſcriberem.
4 Liber fuit & opuſculis varius & metris. Ita ſolemus,
qui ingenio parum fidimus, ſatietatis periculum fu-
gere. Recitaui biduo: hoc adſenſus audientium
exegit: & tamen vt alii tranſeunt quaedam, impu-
tantque, quod tranſeant; ſic ego nihil praetereo, at-
que etiam non praeterire me, teſtor. Lego enim
omnia, vt omnia emendem. Quod contingere non
5 poteſt electa recitantibus. At illud modeſtius, &
fortaſſe reuerentius? Sed hoc ſimplicius & amanti-
us. Amat enim, qui ſe ſic amari putat, vt taedium
non pertimeſcat. Alioqui quid praeſtant ſodales, ſi
conueniunt voluptatis ſuae cauſſa? Delicatus ac ſimi-
lis ignoto eſt, qui amici librum bonum mauult audi-
6 re, quam facere. Non dubito, cupere te, pro cae-
tera mei caritate, quam maturiſſime legere hunc
adhuc muſteum librum. Leges, ſed retractatum;
quae cauſſa recitandi fuit; & tamen non nulla iam
ex eo noſti. Haec vel emendata poſtea, vel (quod
interdum longiore mora ſolet) deteriora facta, quaſi
noua

cuſationem res mereri, ſi quis voce iam in foro obtuſa, imparatus, & quaſi obiter, atque adeo *irreuerenter* ad recitandum accedat, cum exquiſita omnia & ſtudioſe parata expectent amici.

idem iterum) * Vehementer probo coniecturam Barthii, *idem interim*. Multo ſane commodius ita legeremus.

6 *longiore mora*). Ipſa *mora* quomodo fieri deteriora queant, non intelligebam: ſed referebam ad illam nimiam emendandi calumniam, & *κακιζοτεχνίαν*, qua quidam diu nimis limando, & corrigendo, ſcripta ſua perdunt & gratiam iis omnem delent: de qua dicimus ad Quinctil. 8 pr. 31 & 10, 1, 115.

22, 3

noua rurſus, & reſcripta cognoſces. Nam, pleriſque mutatis, ea quoque mutata videntur, quae manent. Vale.

XXII. C. PLINIVS GEMINIO SVO S.

Reprehendit quosdam, qui dare veniam, niſi ſibi neſciunt.

Noſtine hos, qui omnium libidinum ſerui ſic aliorum vitiis iraſcuntur, quaſi inuideant; & grauiſſime puniunt, quos maxime imitantur? quum eos etiam, qui non indigent clementia vllius, nihil magis quam lenitas deceat. Atqui ego OPTIMVM & 2
emendatiſſimum exiſtimo, qui caeteris ita ignoſcit, tanquam ipſe quotidie peccet; ita peccatis abſtinet, tanquam nemini ignoſcat. Proinde hoc domi, hoc 3
foris, hoc in omni vitae genere teneamus, vt NOBIS implacabiles ſimus; exorabiles illis etiam, qui dare veniam, niſi ſibi, neſciunt: mandemusque memoriae, quod vir mitiſſimus, & ob hoc quoque maximus, Thraſea, crebro dicere ſolebat; QVI VITIA ODIT, HOMINES ODIT. Fortaſſe quaeris, quo commotus haec ſcribam? Quidam nuper - - Sed melius 4
coram; quamquam ne tunc quidem. Vereor enim, ne id, quod improbo, inſectari, carpere, referre, huic, quod cum maxime praecipimus, repugnet. Quisquis ille, qualiſcunque, ſileatur; quem inſignire, exempli non nihil; non inſignire, humanitatis plurimum refert. Vale.

Aa 2 XXIII.

22, 3 qui vitia odit) Ita nempe, vt nulli ignoſcat, cum vitioſo nemine commune quidquam ſibi eſſe velit &c. Cum enim nuſquam non vitii aliquid ſit, metus eſt, ne plane non aula, ſed vita exeundum ſit ei, qui vitia omnia ita reformidet.

23, 5

XXIII. C. PLINIVS MARCELLINO SVO S.

Obitus Auiti, cum laude ingenii morumque.

OMnia mihi ſtudia, omnes curas, omnia auocamenta exemit, excuſſit, eripuit dolor, quem
2 ex morte Iunii Auiti grauiſſimum cepi. Latum clauum in domo mea induerat: ſuffragio meo adiutus in petendis honoribus fuerat: ad hoc, ita me diligebat, ita verebatur, vt me formatore morum, me
3 quaſi magiſtro vteretur. Rarum hoc adoleſcentibus noſtris. Nam quotusquisque vel aetati alterius, vel auctoritati, vt minor, cedit? Statim ſapiunt, ſtatim ſciunt omnia: neminem verentur, imitantur neminem, atque ipſi ſibi exempla ſunt. Sed non Auitus: cuius haec praecipua prudentia, quod alios prudentiores arbitrabatur; haec praecipua eruditio, quod di-
4 ſcere volebat. Semper ille aut de ſtudiis aliquid, aut de officiis vitae conſulebat: ſemper ita recedebat, vt melior factus: & erat factus vel eo, quod audi-
5 erat, vel quod omnino quaeſierat. Quod ille obſequium Seruiano, exactiſſimo viro praeſtitit? quem legatum tribunus ita & intellexit, & cepit, vt ex Germania in Pannoniam tranſeuntem, non vt commilito, ſed vt comes adſectatorque ſequeretur. Qua indu-

23, 5 *& intellexit & cepit*) Poſterius verbum ita omnino interpretandum videtur, vt aliquid a priore diuerſum ſignificet, hoc nempe, deuinxit ſibi humanitate ſua Seruianum, vt Cornelianus Alcibiades Pharnabazum *ſua cepit humanitate* 7, 9, 3.

industria, qua modestia quaestor consulibus suis (& plures habuit) non minus iucundus & gratus, quam vsui fuit? Quo discursu, qua vigilantia, hanc ipsam aedilitatem, cui praereptus est, petiit? Quod vel maxime dolorem meum exulcerat. Obuersantur 6
oculis cassi labores, & infructuosae preces, & honor quem meruit tantum. Redit animo ille latus clauus in penatibus meis sumtus: redeunt illa prima, illa postrema suffragia mea, illi sermones, illae consultationes. Adficior adolescentia ipsius, adficior ne- 7
cessitudinum casu. Erat illi grandis natu parens; erat vxor, quam ante annum virginem acceperat; erat filia, quam paullo ante sustulerat. Tot spes, tot gaudia dies vnus in diuersa conuertit. Modo 8
designatus aedilis, recens maritus, recens pater, intactum honorem, orbam matrem, viduam vxorem, filiam pupillam, ignaramque patris, reliquit. Accedit lacrimis meis, quod absens, & impendentis mali nescius, pariter aegrum, pariter decessisse, cognoui, ne grauissimo dolori timore consuescerem. In 9
tantis tormentis eram, quum scriberem haec, scriberem sola. Neque enim nunc aliud aut cogitare aut loqui possum. Vale,

8 *ignaramque patris*) *Inferunt alii & ipse Mediceus liber *ignaram aui*, quod potest facere ad calamitatem puellae huius augendam, cui nec in auo praesidium, qui alias patris mortui vices solent subire.

24,1

XXIV. C. PLINIVS MAXIMO SVO S.

Maximum, ad Achaiam ordinandam missum, admonet, vt antiquitatis reuerentia humaniter ciuitates tractet.

Amor in te meus cogit, non vt praecipiam (neque enim praeceptore eges) admoneam tamen, vt, quae scis, teneas & obserues, aut scias melius.
2 Cogita, te missum in prouinciam Achaiam, illam veram & meram Graeciam, in qua primum humanitas, literae, etiam fruges, inuentae esse creduntur; missum ad ordinandum statum liberarum ciuitatum, id est, ad homines maxime homines, ad liberos maxime liberos, qui ius a natura datum virtute, meritis, amicitia, foedere denique, & religione tenuerunt. Reuerere conditores deos, nomina
3 deorum. Reuerere gloriam veterem, & hanc ipsam senectutem, quae in homine venerabilis, in vrbibus sacra est. Sit apud te honor antiquitati, sit ingentibus

24, 2 *prouinciam Achaiam*) Latius patere Achaiae nomen, & cum tota Peloponeso Atticam etiam & vicinas insulas complecti, hic quoque obseruarunt viri docti.

homines maxime homin.) *Homines maxime homines* sunt ad humanitatem literis & consuetudine exculti: *liberi maxime liberi*, qui naturalem libertatem contra vim externam Persarum & Macedonum, internamque tyrannorum strenue legibus & armis tuiti sunt. * Nempe sic elegantissime Mediceus libet. Repetitio vocis *maxime* fecit, vt ea semel cum proximis aliquot verbis omitteretur.

nomina deor.) Quae vrbes ipsae praeferunt vt *Athenae* τῆς Ἀθηνᾶς siue Palladis, tot *Apolloniae*, *Heracleae* &c. quam in tot aris, sub tot statuis, monumentisque leguntur. * Sequimur hic quoque Mediceam fidem. *Numina Deorum* plerique editi, quae cum a Diis non differrent, *nomina heroum* voluit Gronouius.

3 *nihil*

tibus factis, ſit fabulis quoque. Nihil ex cuiusquam
dignitate, nihil ex libertate, nihil etiam ex iactatio-
ne decerpſeris. Habe ante oculos, hanc eſſe 4
terram, quae nobis miſerit iura, quae leges non vi-
cta acceperit, ſed petentibus dederit; Athenas eſſe,
quas adeas; Lacedaemonem eſſe, quam regas: qui-
bus reliquam vmbram, & reſiduum libertatis no-
men eripere, durum, ferum, barbarumque eſt.
Vides a medicis, quamquam in aduerſa valetudine 5
nihil ſerui ac liberi differant, mollius tamen liberos
clementiusque tractari. Recordare, quid quaeque
ciuitas fuerit; non vt deſpicias, quod eſſe deſierit.
Abſit ſuperbia, aſperitas. Nec timueris contem-
tum. An contemnitur, qui imperium, qui faſces 6
habet, niſi qui humilis, & ſordidus, & qui ſe pri-
mus ipſe contemnit? MALE vim ſuam poteſtas a-
liorum contumeliis experitur: MALE terrore ve-
neratio adquiritur; longeque VALENTIOR a-
mor ad obtinendum quod velis, quam timor. Nam
timor abit ſi recedas; manet amor: ac ſicut ille in
odium; hic in reuerentiam vertitur. Te vero et- 7
iam atque etiam (repetam enim) meminiſſe opor-
tet officii tui titulum, ac tibi ipſi interpretari, quale
quantumque ſit ordinare ſtatum liberarum ciuita-
tum. Nam quid ordinatione ciuilius? Quid liber- 8

3 *nihil ex iactatione*) Patere illos ineptire, & magni putare ſuas antiquitates, ſuorum heroum veſtigia, ſuos artifices. Cicero de tali re in Verr. 4, 56 *Nimium fortaſſe haec illi mirentur atque efferant. Eſto. Verumtamen honeſtius eſt* &c.

4 *leges - dederit*) Reſpicit ad notam XII tabularum hiſtoriam, traditam a Liuio 3, 31 extr. Totum autem hunc locum de Graeciae Europeae laudibus & reuerentia eodem fere modo tractat Cic. pro Flacco c. 26.

tate pretioſius? Porro quam turpe, ſi ordinatio euerſione, libertas ſeruitute mutetur? Accedit, quod tibi certamen eſt tecum: onerat te quaeſturae tuae fama, quam ex Bithynia optimam reuexiſti: onerat teſtimonium principis: onerat tribunatus, praetura, atque haec ipſa legatio, quaſi praemium, da-
9 ta. Quo magis nitendum eſt, ne in longinqua prouincia, quam ſuburbana; ne inter ſeruientes, quam liberos; ne ſorte, quam iudicio miſſus; ne rudis & incognitus, quam exploratus probatusque; humanior, melior, peritior fuiſſe videaris: quum ſit alioqui, vt ſaepe audiſti, ſaepe legiſti, MVLTO de-
10 formius amittere, quam non adſequi laudem. Haec velim credas, (quod initio dixi) ſcripſiſſe me admonentem, non praecipientem; quamquam praecipientem quoque. Quippe non vereor, in amore ne modum exceſſerim. Neque enim periculum eſt, ne ſit nimium, quod eſſe maximum debet. Vale.

10 non vereor, in amore) Si omnino peccatum a me ſit, quod praecipere tibi auſus ſum: at illud in eo fuerit peccatum, quod in amore modum exceſſi. Iam vero *modum* excedere in amore nemo poteſt.

LIBER

LIBER IX.

I. C. PLINIVS MAXIMO SVO S.

Maximum hortatur, vt libros, contra Plantam viuum compositos, festinet edere, ne post mortem eius inchoasse videatur.

Saepe te monui, vt libros, quos vel pro te, vel in Plantam, immo & pro te & in illum (ita enim materia cogebat) composuisti, quam maturissime emitteres: quod nunc praecipue, morte eius audita, & hortor, & moneo. Quamuis enim le- 2
geris multis, legendosque dederis, nolo tamen quemquam opinari, defuncto demum inchoatos, quos incolumi eo peregisti. Salua sit tibi constan- 3
tiae fama. Erit autem, si notum aequis iniquisque fuerit, non post inimici mortem scribendi tibi natam esse fiduciam, sed iam paratam editionem morte praeuentam. Simul vitabis illud,

οὐχ ὁσίη φθιμένοισιν.

Nam quod de viuente scriptum, de viuente recita- 4
tum est, in defunctum quoque, tanquam viuentem adhuc, editur, si editur, statim. Igitur, si 5
quid aliud in manibus, interim differ: hoc perfice, quod

1, 3 Οὐχ ὁσίη) Ex Odyss. X, 412 Ὀυχ ὁσίη κταμένοισιν ἐπ᾽ ἀνδράσιν εὐχετάασθαι. * Secutus sum Mediceum & optimos quosque libros cum Cortio. Ex memoria laudauit Plinius locum, &, vt solent in notis versibus, abrupte.

5 abso-

quod nobis, qui legimus olim, abſolutum videtur: ſed iam videatur & tibi; cuius cunctationem nec res ipſa deſiderat, & temporis ratio praecidit. Vale.

II. C. PLINIVS SABINO SVO S.

Longas & crebras epiſtolas flagitanti, excuſat ſe, quod materia deficiat.

Facis iucunde, quod non ſolum plurimas epiſtolas meas, verum etiam longiſſimas, flagitas: in quibus parcior fui, partim quia tuas occupationes verebar, partim quia ipſe multum diſtringebar plerumque frigidis negotiis, quae ſimul & auocant ani-
2 mum & comminuunt. Praeterea nec materia plura ſcribendi dabatur. Neque enim eadem noſtra conditio, quae M. Tullii, ad cuius exemplum nos vocas. Illi enim & copioſiſſimum ingenium, & ingenio qua varietas rerum, qua magnitudo, lar-
3 giſſime ſuppetebat. Nos quam anguſtis terminis claudamur, etiam tacente me, perſpicis: niſi forte volumus ſcholaſticas tibi, atque (vt ita dicam)
4 vmbraticas literas mittere. Sed nihil minus aptum arbitramur, quum arma veſtra, quum caſtra, quum denique cornua, tubas, ſudorem, pul-
5 uerem, ſoles cogitamus. Habes, vt puto, iuſtam excuſationem: quam tamen dubito, an tibi probari velim. Eſt enim ſummi amoris, negare veniam breui-

5 abſolutum-vid. & tibi) Qui recitante te audiuimus Anti-Plantam tuum, abſolutum & perfectum iudicauimus. Itaque noli tu cunctari, & calumniari tanquam imperfectum opus, diutius premendum, ac domi continendum, dum perpoliatur.

2, 5 an tibi probari vel.) Vt eam accipias, eaque contentus, in poſterum non poſtules epiſtolas vel plures vel longiores.

3, 2 ima-

breuibus epiſtolis amicorum, quamuis ſcias illis con-
ſtare rationem. Vale.

III. C PLINIVS PAVLLINO SVO S.

Bonam manſuramque famam omnibus aliis rebus anteponit.

Alius alium, ego beatiſſimum exiſtimo, qui bo-
nae manſuraeque famae praeſumtione perfrui-
tur, certusque poſteritatis cum futura gloria viuit.
Ac mihi niſi praemium aeternitatis ante oculos, pin-
gue illud altumque otium placeat. Etenim omnes 2
homines arbitror oportere aut immortalitatem ſuam
aut mortalitatem cogitare: & illos quidem conten-
dere, eniti; hos quieſcere, remitti, nec breuem
vitam caducis laboribus fatigare: vt video multos,
miſera ſimul & ingrata imagine induſtriae, ad vi-
litatem ſui peruenire. Haec ego tecum, quae quo- 3
tidie mecum, vt deſinam mecum, ſi diſſenties tu:
quamquam non diſſenties, vt qui ſemper clarum a-
liquid & immortale mediteris. Vale.

IV. C.

3, 2 *imagine - peruenire*) Praeclare interpretatur Gronouius; Stultis occupationibus, vana ſpecie diligentiae, iactando ſeſe, & in vanum laborando, hoc aſſequi, vt leuiores & peiores habeantur, quam ſi quieuiſſent: ſibique ipſi exprobrent ſtultitiam, qui in rebus inanibus, qualem putant ipſi gloriam, ita elaborent. Nempe *vilitas ſui* conſcientiae bonae famae oppoſita eſt: qui ſibi ipſe vilis & contemtibilis videtur, quid de aliorum iudiciis expectabit?

3 *clarum - - mediteris*) * Vtrumque e bonis libris apud Cortium: licet ille prius tantum receperit. Vulg. *praeclarum - meditaris.*

4, 1 in-

IV. C. PLINIVS MACRINO SVO S.

Excusat orationem, quam mittit, tanquam in vniuersitate longissimam, breuissimam in partibus.

Vererer, ne immodicam orationem putares, quam cum hac epistola accipies, nisi esset generis eius, vt saepe incipere, saepe desinere videatur. Nam singulis criminibus singulae velut caussae continen-
2 tur. Poteris ergo, vndecunque inceperis, vbicunque desieris, quae deinceps sequentur, & quasi incipientia legere, & quasi cohaerentia; meque in vniuersitate longissimum, breuissimum in partibus iudicare. Vale.

V. C. PLINIVS TIRONI SVO S.

Aequitate Tironis erga prouinciales laetatur.

Egregie facis (inquiro enim, & perseuere) quod iustitiam tuam prouincialibus multa humanitate commendas: cuius praecipua pars est, honestissimum quemque complecti, atque ita a minoribus
2 amari, vt simul a principibus diligare. Plerique autem, dum verentur, ne gratiae potentium nimium impertiri videantur, sinisteritatis atque etiam
3 malignitatis famam consequuntur. A quo vitio tu longe recessisti, scio: sed temperare mihi non possum,

4, 1 *immodicam oration.*) Eam forte, de qua supra 3, 9.

5, 1 *& perseuere*) * Vehementer mihi, vt olim Thomasio Cellarioque, placet Boxhorniana lectio, quae in parenthesi includit haec verba: *Inquiro enim, & perseuere* intell. inquiro, vt in rem, quam scire mea magni interest. Alii (*inquiro enim & perseuero*) Alii in quibus & Cortius, (*inquiro enim*) *& perseuera.*

3 longe recessisti) Quin si totam epistolam inspicias, videtur subaccusare Tironem suum

ſuum, quo minus laudem, ſimilis monenti, quod eum modum tenes, vt diſcrimina ordinum dignitatumque cuſtodias: quae ſi confuſa, turbata, permiſta ſint, nihil eſt ipſa aequalitate inaequalius. Vale.

VI. C. PLINIVS CALVISIO SVO S.

Ridet vanitatem Circenſium ludorum, & illorum tempus ſtudiis impendit.

Omne hoc tempus inter pugillares ac libellos iucundiſſima quiete transmiſi. *Quemadmodum*, inquis, *in vrbe potuiſti?* Circenſes erant; quo genere ſpectaculi ne leuiſſime quidem teneor. Nihil nouum, nihil varium, nihil quod non ſemel ſpectaſſe ſufficiat. Quo magis miror, tot millia viro- 2
rum tam pueriliter identidem cupere currentes equos, inſiſtentes curribus homines videre. Si tamen aut velocitate equorum, aut hominum arte traherentur, eſſet ratio non nulla: nunc fauent panno, pannum amant: & ſi in ipſo curſu, medioque certamine, hic color illuc, ille huc transferatur; ſtudium fauorque tranſibit, & repente agitatores illos, equos illos, quos procul noſcitant, quorum clamitant nomina, relinquent. Tanta gratia, tanta auctoritas in vna viliſſima tunica. Mitto apud vul- 3
gus, quod vilius tunica eſt; ſed apud quosdam graues homines: quos ego quum recordor, in re inani,

um Plinius, quod in hanc partem aliquantum propendeat.

6, 2 fauent panno) Cuius i. e. veſtimenti diuerſis coloribus diſtinctae ſunt factiones Circi, in *Venetam* ſ. caeruleam, *Praſinam* ſ. viridem, & *Ruſſatam* ſ. rubram, atque *Albam*: de quibus locus claſſicus Caſſiodori Var. 3, 51. Add. Iac. Gothofr. ad l. 10 C. Theod. de equis curulibus.

ani, frigida, aſſidua, tam inſatiabiliter deſidere, capio aliquam voluptatem, quod hac voluptate non
4 capiar. Ac per hos dies libentiſſime otium meum in literis colloco, quos alii otioſiſſimis occupationibus perdunt. Vale.

VII. C. PLINIVS ROMANO SVO S.

Villas ſuas ad Larium lacum, & in iis aedificationes deſcribit.

Aedificare te ſcribis: bene eſt: inueni patrocinium. Aedifico enim iam ratione, quia tecum. Nam hoc quoque non diſſimile, quod ad mare tu,
2 ego ad Larium lacum. Huius in litore plures villae meae, ſed duae vt maxime delectant, ita exercent. Altera impoſita ſaxis, more Baiano, lacum proſpicit: altera, aeque more Baiano, lacum tan-
3 git. Itaque illam, tragoediam; hanc, appellare comoediam ſoleo: illam, quod quaſi cothurnis, hanc quod quaſi ſocculis, ſuſtinetur. Sua vtrique amoenitas, & vtramque poſſidenti ipſa diuerſitate
4 iucundior. Haec lacu propius, illa latius vtitur: haec vnum ſinum molli curuamine amplectitur, illa editiſſimo dorſo duos dirimit: illic recta geſtatio longo limite ſuper litus extenditur, hic ſpatioſiſſimo xyſto leniter inflectitur: illa fluctus non ſentit, haec frangit: ex illa poſſis deſpicere piſcantes, ex hac ipſe piſcari,

7, 1 *ratione, quia tecum*) Nempe tuum mihi exemplum pro ratione eſt.

2 *more Baiano*) *Baiarum* enim amoenitas ita nota, ita celebrata omnibus, vt exemplum & nomen praeberent aliis. Nam, quod ait diues apud Horatium epiſt. 1, 1, 83 *Nullus in orbe ſinus Baiis praelucet amoenis.*

9, 1 ca-

piſcari, hamumque e cubiculo, ac paene etiam lectulo, vt e nauicula, iacere. Hae mihi cauſſae vtrique, quae deſunt, adſtruendi, ob ea quae ſuperſunt. Etſi quid ego rationem tibi? apud quem pro ratione erit, idem facere. Vale.

VIII. C. PLINIVS AVGVRINO SVO S.

Laudatus ab Augurino, laudare eum veretur, & tamen laudat.

Si laudatus a te laudare te coepero, vereor, ne non tam proferre iudicium meum, quam referre gratiam videar. Sed, licet videar, omnia ſcripta tua pulcherrima exiſtimo; maxime tamen illa, quae de nobis. Accidit hoc vna eademque de cauſſa. Nam & tu, quae de amicis, optime ſcribis; & ego, quae de me, vt optima, lego. Vale.

IX. C. PLINIVS COLONI SVO S.

Fidem Colonis erga defunctum amicum laudat, praeſertim quod dignus ille fuerat.

Vnice probo, quod Pompeii Quinctiani morte tam dolenter adficeris, vt amiſſi caritatem deſiderio extendas; non vt plerique, qui tantum viuentes amant, ſeu potius amare ſe ſimulant, ac ne ſimulant quidem, niſi quos florentes vident. Nam miſerorum, non ſecus ac defunctorum, obliuiſcuntur. Sed tibi perennis fides, tantaque in amore conſtantia, vt finiri, niſi tua morte, non poſſit. Et,

9, 1 *caritatem deſid. ext.*) Deſiderium effectus, quin ſpecies vel pars caritatis: Qui deſiderat defunctum, ille ſe amare nondum deſiiſſe oſtendit, producitque adeo & *extendit caritatem.*

2 Et, Hercule, is fuit Quinctianus, quem diligi deceat exemplo ipsius. Felices amabat, miseros tuebatur, desiderabat amissos. Iam illi quanta probitas in ore? quanta in sermone cunctatio? quam pari libra grauitas comitasque? quod studium literarum? quod iudicium? qua pietate cum dissimillimo patre viuebat? quam non obstabat illi, quo minus vir optimus videretur, quod erat optimus filius? Sed
3 quid dolorem tuum exulcero? Quamquam sic amasti viuentem, vt haec audire potius, quam de illo sileri velis: a me praesertim, cuius praedicatione putas vitam eius ornari, memoriam prorogari, ipsamque illam, qua est raptus, aetatem posse restitui. Vale.

X. C. PLINIVS TACITO SVO S.

Quod studiis & venationi non conueniat, illa sola in secessu tractari significat.

Cupio praeceptis tuis parere; sed aprorum tanta penuria est, vt Mineruae & Dianae, quas ais pari-

2 *probitas in ore*) Pudor, qui facile erubescat, & illum virtutis colorem ostendat. Eodem pertinet *cunctatio in sermone*, quam parit hinc verecundia, hinc λογισμὸς ille, qui ὄκνον φέρει, vt supra 4, 7, 3. Impudentis & stupidi simul hominis est effutire quidquid in buccam venerit. Itaque *pressa & decora cunctatio* laudatur etiam, 1, 22, 3.

cum dissimillimo patre) Est *Afranius Quinctianus* inter C. Pisonis coniuratos apud Tac. A. 15, 49 extr. *Senatorii ordinis, mollitia corporis infamis, & a Nerone probroso carmine diffamatus.* Hunc esse Quinctiani hic laudati patrem, non immerito suspicatus iam est Catanaeus.

optimus filius) Qui malum etiam patrem reuereretur & defenderet.

10, 1 *praeceptis tuis*) Cum tale quid praeceperit Tacito Plinius ipse supra 1, 6 extr, hinc colligit Catanaeus, hanc esse Taciti, ad superiorem responden-tis.

pariter colendas, conuenire non poſſit. Itaque 2
Mineruae tantum ſeruiendum eſt; delicate tamen, vt in ſeceſſu, & aeſtate. In via plane non nulla leuiora, ſtatimque delenda, ea garrulitate, qua ſermones in vehiculo feruntur, extendi. His quaedam addidi in villa, quum aliud non liberet. Itaque poemata quieſcunt; quae tu inter nemora & lucos commodiſſime perfici putas. Oratiunculam vnam 3
& alteram retractaui; quamquam id genus operis inamabile, inamoenum, magisque laboribus ruris, quam voluptatibus ſimile. Vale.

XI. C. PLINIVS GEMINO SVO S.

Materiam ſcribendi promittit rogatus, & ſua ſcripta trans Alpes legi laetatur.

Epiſtolam tuam iucundiſſimam recepi; eo maxime, quod aliquid ad te ſcribi volebas, quod libris inſeri poſſet. Obueniet materia, vel haec ipſa quam monſtras, vel potior alia. Sunt enim in hac offendicula nonnulla: circumfer oculos, & occurrent. Bibliopolas Lugduni eſſe non putabam: ac 2
tanto libentius ex literis tuis cognoui venditari libellos

tis. Sed probabile non eſt, vnam modo adoptatam alienam epiſtolam a Plinio. Quid prohibet, a Tacito admonitum Plinium ſuorum ipſius praeceptorum, cui hic reſpondeat? Quid impedit, ſcholaſticam eſſe, & exercitationis modo cauſſa ſcriptam, hanc pariter epiſtolam, & multas alias? Et vbinam in laudata epiſtola aliquid de eo, quod hic ſ. 2 dicitur, *inter nemora & lucos commodiſſime perfici poëmata?*

2 in via) In qua ſerio ſtudere ſolebat noſtri auunculus. vid. 3, 5, 15.

extendi) Reſpicit hoc verbum vberem illam & luxuriantem ſcribendi rationem, quam *garrulitatem* etiam vocat. Sic Stat. Silu. 5, 3, 22 *modos Arati extendere* eſt vel ſimpliciter continuare, vt plures fiant verſus Aratei, vel paraphraſi vberiore declarare.

los meos, quibus peregre manere gratiam, quam in vrbe collegerint, delector. Incipio enim satis absolutum existimare, de quo tanta diuersitate regionum discreta hominum iudicia consentiunt. Vale.

XII. C. PLINIVS IVNIORI SVO S.

Quaedam filiis remittenda, nec semper vtendum seueritate, exemplo monet.

Castigabat quidam filium suum, quod paullo sumtuosius equos & canes emeret. Huic ego, iuuene digresso, *Heus tu, nunquamne fecisti, quod a patre corripi posset? Fecisti, dico? Non interdum facis, quod filius tuus, si repente pater ille, tu filius, pari grauitate reprehendat? Non omnes homines aliquo errore ducuntur? Non hic in illo sibi, in hoc*
2 *alius, indulget?* Haec tibi admonitus immodicae seueritatis exemplo, pro amore mutuo, scripsi, ne quando tu quoque filium tuum acerbius duriusque tractares. Cogita & illum puerum esse, & te fuisse: atque ita hoc, quod es pater, vtere, vt memineris, & hominem esse te, & hominis patrem. Vale.

XIII. C. PLINIVS QVADRATO SVO S.

Quae circa Heluidii vltionem egerit, pertuleritque, ordine renarrat.

Quanto studiosius intentiusque legisti libros, quos de Heluidii vltione composui; tanto impensius postulas, vt perscribam tibi, quaeque extra libros, quaeque circa libros, totum denique ordinem rei,

12, 1 *equos & canes*) Delicias iuuentutis, quae *gaudet equis, canibusque* &c. Querelas patrum de filiorum ἱπποτροφίᾳ eleganter proponit in Pluti principio Aristophanes.

13, 1 *de Heluidii vltione*) De quibus supra 7, 30, 4.

2 *manus*

rei, cui per aetatem non interfuisti. Occiso Domi- 2
tiano statui mecum ac deliberaui, esse magnam pulchramque materiam insectandi nocentes, miseros vindicandi, se proferendi. Porro, inter multa scelera multorum, nullum atrocius videbatur, quam quod in senatu senator senatori, praetorius consulari, reo iudex, manus intulisset. Fuerat alioqui 3
mihi cum Heluidio amicitia, quanta potuerat esse cum eo, qui metu temporum nomen ingens, paresque virtutes, secessu tegebat. Fuerat cum Arria & Fannia: quarum altera, Heluidii nouerca, altera, mater nouercae. Sed non ita me iura priuata, vt publicum fas, & indignitas facti, & exempli ratio, incitabat. Ac primis quidem diebus redditae liber- 4
tatis pro se quisque inimicos suos, duntaxat minores, incondito turbidoque clamore postulauerant simul & oppresserant: ego & modestius & constantius arbitratus immanissimum reum non communi temporum inuidia, sed proprio crimine vrgere: quum iam satis ille primus impetus deferuisset, & languidior in dies ira ad iustitiam redisset, quamquam tum maxime tristis, amissa nuper vxore; mitto ad

Bb 2 Ante-

2 *manus intulisset*) De eadem re Tacitus Agric. c. 45 *Nostrae duxere Heluidium in carcerem manus*, siue ipsum manuum ministerium intelligatur, siue quod malunt ad eum locum cum Buchnero Boxhornius, delatoris accusatorisque susceptae partes ita notentur.

3 *Arria & Fannia*) De quibus etiam 3, 11, 3. Fannia nouerca Heluidii.

4 *quisque - postulauerant*) Hanc pronominis quisque cum plurali constructionem copiose hic ex MSS. probat Cortius.

deferuisset) * Cortius ex Mediceo, *defremuisset*, quod ipsum quoque aptum huic rei esse, nemo negauerit. Sidonius, imitator Plinii, ep. 9, 9 *donec gentium concitatarum procella defremeret. Fremere* de indignantium vocibus & anhelitu dici, notum est.

tum maxime) Eandem vim habet,

Anteiam (nupta haec Heluidio fuerat) rogo vt veniat, quia me recens adhuc luctus limine contineret.
5 Vt venit; *Deſtinatum eſt*, inquam, *mihi, maritum tuum non inultum pati: nuntia Arriae & Fanniae* (ab exſilio enim redierant) *conſule te, conſule illas, an velitis adſcribi facto, in quo ego comite non egeo: ſed non ita gloriae meae fauerim, vt vobis ſocietatem*
6 *eius inuideam.* Perfert Anteia mandata; nec illae morantur. Opportune Senatus intra diem tertium. Omnia ego ſemper ad Corellium retuli, quem prouidentiſſimum aetatis noſtrae ſapientiſſimumque cognoui. In hoc tamen contentus conſilio meo fui, veritus, ne vetaret: erat enim cunctantior cautiorque. Sed non ſuſtinui inducere in animum, quo minus illi eodem die facturum me indicarem, quod an facerem non deliberabam: expertus vſu, de eo quod deſtinaueris, non eſſe conſulendos, quibus conſultis
7 obſequi debeas. Venio in ſenatum: ius dicendi peto: dico paullisper maximo adſenſu. Vbi coepi crimen attingere, reum deſtinare (adhuc tamen ſine nomine) vndique mihi reclamari. Alius; *Sciamus, qui ſit, de quo extra ordinem referas:* alius; *Quis eſt ante relationem reus?* alius; *Salui ſimus, qui ſu-*
8 *perſumus.* Audio imperturbatus, interritus: tantum

habet, quam *cum maxime:* quod oſtendit, laudante Cortio, Ducker. ad Flor. 2, 16, 3.

5 *adſcribi facto*) Subſcribenda accuſatione, quam meditatur Plinius, a qua ſubſcriptione pro accuſatore ipſo *ſubſcriptor* nonnunquam dicitur. Subſcripſiſſe feminas, indicat verbis, *nec illae morantur.*

7 *ante relationem reus*) Ante quam *delatum* ſit *nomen* eius, eoque *recepto*, *relatum* de illo in Senatu.

ſalui ſimus) Pauci ſuperſumus de crudelitate ſuperiorum principum, de vindictae libidine contra delatores, de qua ante ſ. 4.

9 *ſenten-*

tum susceptae rei honestas valet, tantumque ad fiduciam vel metum differt, nolint homines, quod facias, an non probent. Longum est omnia, quae tunc hinc inde iactata sunt, recensere. Nouissime con- 9
sul; *Secunde, sententiae loco dices, si quid volueris. Permiseris*, inquam, *quod vsque adhuc omnibus permisisti.* Resido: aguntur alia. Interea me quidam 10
ex consularibus amicis secreto accuratoque sermone, quasi nimis fortiter incauteque progressum, corripit, reuocat, monet, vt desistam. Adiecit etiam, *Notabilem te futuris principibus fecisti. Esto, inquam, dum malis.* Vix ille discesserat, rursus alter; 11
Quid audes? cur ruis? quibus te periculis obiicis? quid praesentibus confidis, incertus futurorum? Lacessis hominem iam praefectum aerarii, & breui consulem; praeterea qua gratia, quibus amicitiis fultum? Nominat quendam, qui tunc ad orientem amplissimum exercitum, non sine magnis dubiisque rumoribus, obtinebat. Ad haec ego; *Omnia praece-* 12
pi, atque animo mecum ante peregi: nec recuso, si ita casus attulerit, luere poenas ob honestissimum factum, dum flagitiosissimum vlciscor. Iam censendi 13
tempus. Dicit Domitius Apollinaris, consul designatus, dicit Fabricius Veiento, Fabius Postumius, Vectius Proculus, collega Publicii Certi, de quo agebatur, vxoris autem meae, quam amiseram, vitricus:

 post

9 *sententiae loco*) Vid. quae diximus de hoc more ad 8, 14, 6.

permiseris) Non rogandi vel postulandi vox, vt modo s. 7. *sciamus*: sed subirati, certe iure suo nitentis, quasi dicat, Nihil ita mihi beneficii tribueris, sed ad commune senatorum ius me reuocas.

12 *omnia praecepi*) Ex Aen. 6, 105* vbi, quem ad modum hic *praecepi*, non *percepi* habent optimi quique libri.

15 *Ani-*

post hos Ammius Flaccus. Omnes Certum, nondum a me nominatum, vt nominatum defendunt: crimenque quasi in medio relictum defensione sus-
14 cipiunt. Quae praeterea dixerint, non est necesse narrare; in libris habes. Sum enim cuncta ipso-
15 rum verbis persequutus. Dicunt contra Auidius Quietus, Cornutus Tertullus. Quietus, *Iniquissimum esse, querelas dolentium excludi: ideoque Arriae & Fanniae ius querendi non auferendum: nec interesse, cuius ordinis quis sit, sed quam caussam*
16 *habeat.* Cornutus, *Datum se a consulibus tutorem Heluidii filiae, petentibus matre eius & vitrico: nunc quoque non sustinere deserere officii sui partes; in quo tamen, & suo dolori modum imponere, & optimarum feminarum perferre modestissimum adfectum: quas contentas esse, admonere senatum Publicii Certi cruentae adulationis: & petere, si poena flagitii manifestissimi remittatur, nota Certo quasi*
17 *censoria inuratur.* Tum Satrius Rufus medio ambiguoque sermone; *Puto*, inquit, *iniuriam factam Publicio Certo, si non absoluitur: nominatus est ab amicis Arriae & Fanniae, nominatus ab amicis suis.*

15 Auidius Quietus) Idem, puto, de quo supra 6, 29, 1. *Cornutus* autem *Tertullus* Collega fuit in Consulatu Plinii. vid. Pan. 90, 3.

17 Puto iniuriam) Mirum non est, si obscuritatis aliquid habeat haec oratio Satrii, quum ipse Secundus *ambiguam* appellet. Conabimur eam explicatiorem reddere. Cum nominatus sit Certus non quidem a Plinio (vid. s. 13.) sed ab aliis tum amicis Arriae & Fanniae, aduersariarum, tum suis; nec tamen probatum quidquam: iniuria illi fit, nisi absoluitur: haeret enim crimen non probatum. Ergo interim absoluendus videtur. Nec debemus nos Senatores soliciti esse, ne semel absolutus, si forte nocens sit, deinde damnari non possit. Hoc enim si appareat, nos qui bene de Certo sentimus, idem de illo iudicaturi sumus, quod ii, qui nocentem arbitrantur &c.

19 auxi-

ſuis. Nec debemus ſoliciti eſſe. Idem enim nos, qui bene ſentimus de homine, iudicaturi ſumus: ſi innocens eſt, ſicuti & ſpero, & malo, donec aliquid probetur, credo poteritis abſoluere. Haec illi, quo 18
quisque ordine citabantur. Venitur ad me: conſurgo: vtor initio, quod in libro eſt: reſpondeo ſingulis. Mirum qua intentione, quibus clamoribus omnia exceperint, qui modo reclamabant. Tanta conuerſio vel negotii dignitatem, vel prouentum orationis, vel actoris conſtantiam, ſubſequuta eſt.
Finio. Incipit reſpondere Veiento: nemo patitur: 19
obturbatur, obſtrepitur: adeo quidem, vt diceret, *Rogo, Patres C. ne me cogatis implorare auxilium tribunorum.* Et ſtatim Murena tribunus, *Permitto tibi, vir clariſſime Veiento, dicere.* Tunc
quoque reclamatur. Inter moras conſul citatis no- 20
minibus & peracta diſceſſione, mittit ſenatum: ac paene adhuc ſtantem tentantemque dicere Veientonem relinquit. Multum ille de hac (ita vocitabat) contumelia, queſtus eſt Homerico verſu,

Ὦ γέρον, ἦ μάλα δή σε νέοι τείρουσι μαχηταί.

Non fere quisquam in ſenatu fuit, qui non me com- 21
plecteretur, exoſcularetur, certatimque laude cumularet, quod intermiſſum tamdiu morem in publicum conſulendi, ſuſceptis propriis ſimultatibus, reduxiſſem: quod denique ſenatum inuidia liberaſ-

19 auxilium tribunorum) Quorum vim meminimus comparatam eſſe, ad ſuum cuique ciuium ius contra vim iniuſtam, magiſtratuum praeſertim patriciorum, tuendum.

20 ὦ γέρον) Ιλ. Θ. 102 verba Diomedis, admonentis Neſtorem, vt, cum ſenex ipſe nimis prematur a iuuenibus, in ſuum, Diomedis, currum transeat. Indicat igitur Veiento, ſe antiquum ſenatorem in ordinem cogi a iunioribus.

ſem, qua flagrabat apud ordines alios, quod ſeuerus in ceteros, ſenatoribus ſolis, diſſimulatione quaſi mu-
22 tua, parceret. Haec acta ſunt abſente Certo. Abfuit enim, ſeu tale aliquid ſuſpicatus, ſiue, vt excuſabatur, infirmus. Et relationem quidem de eo Caeſar ad ſenatum non remiſit: obtinui tamen, quod
23 intenderam. Nam collega Certi conſulatum, ſucceſſorem Certus accepit: planeque factum eſt, quod dixeram in fine; *Reddat praemium ſub optimo principe, quod a peſſimo accepit.* Poſtea actionem me-
24 am, vtcunque potui, recollegi: addidi multa. Accidit fortuitum (ſed non tanquam fortuitum) quod, editis libris, Certus intra pauciſſimos dies implicitus
25 morbo deceſſit. Audiui referentes, hanc imaginem menti eius, hanc oculis oberraſſe, tanquam videret me ſibi cum ferro imminere. Verane haec, adfirmare non auſim: intereſt tamen exempli, vt vera
26 videantur. Habes epiſtolam: ſi modo epiſtolam cogitas libris, quos legiſti, non minorem. Sed imputabis tibi, qui contentus libris non fuiſti. Vale.

XIV.

22 *relationem-ad ſenatum*) Non iuſſit rem denuo ad ſenatum referri, vt alias v. g. 4, 9, 1 &c.

23 *ſucceſſorem Certus*) Praefectus tum aerarii, breui conſul, vt putabant homines. vid. ſ. 11.

24 *non tanquam fortuitum*) Nemo facile pro fortuito habuit, ſed cauſſam mortis Certi in Plinii actione ineſſe putarunt vulgo homines. Modeſtia quadam philoſophica vtitur Secundus. Non vult tribui ſibi euentum, ſed nec vehementer repugnat. Et nihil, profecto, impedit, quo minus mortem Certo horror, ira, metus, accelerauerit: nihil ab ingenii humani rationibus alienum, ſi febris illi imminentem cum ferro inimicum obiecit. Sed haec eadem cauſſa eſt, cur fingi talia probabilius poterant.

14 *veue-*

XIV. C. PLINIVS TACITO SVO S.

Tacitum hortatur ad parandam scriptis immortalitatem.

Nec ipse tibi plaudis, & ego nihil magis ex fide, quam de te scribo. Posteris an aliqua cura nostri, nescio: nos certe meremur, vt sit aliqua, non dico ingenio (id enim superbum) sed studio, sed labore, & reuerentia posterorum. Pergamus modo itinere instituto: quod vt paucos in lucem famamque prouexit, ita multos e tenebris & silentio protulit. Vale.

XV. C. PLINIVS FALCONI SVO S.

Quid in villa agat.

Refugeram in Tuscos, vt omnia ad arbitrium meum facerem: at hoc ne in Tuscis quidem: tam multis vndique rusticorum libellis, & tam querulis, inquietor; quos aliquanto magis inuitus, quam meos, lego. Nam & meos inuitus. Retracto enim 2
actiunculas quasdam; quod, post intercapedinem temporis & frigidum & acerbum est. Rationes, quasi

14 *reuerentia posterorum*) De quorum nimirum iudicio de nobis soliciti, & moderatius viuimus, & cura maiore scribimus.

paucos-multos) Duos nobilitatis e literis & virtute gradus constituit. Prior, quem multi consequuntur, est, vt *e tenebris & silentio proferantur*, sciantque posteri, eos vixisse: alter & excelsior, sed qui paucis contingit, vt *prouehantur in lucem & famam*, sintque non noti modo vtcunque posteris, sed in illustri quasi fastigio positi.

15, 2 *frigidum & acerb.*) *Frigidum*, cum impetus ille & ardor, qui agentem aut mox ab actione scribentem prosequitur, iam resederit: *acerbum*, cum sua vineta caedere, eaque, quae inuentionis calor commendauerat, condemnare cogatur.

rationes) acceptorum & expensorum, quas villici curant. Has neque praesens inspicit Plinius, libellis nimirum orationum suarum magis quam rationum intentus. * *Ratiocinationes* quidam legunt, quos refutant

3 quasi absente me, negliguntur. Interdum tamen equum conscendo, & patrem familiae hactenus ago, quod aliquam partem praediorum, sed pro gestatione, percurro. Tu consuetudinem serua, nobisque sic rusticis vrbana acta perscribe. Vale.

XVI. C. PLINIVS MAMILIANO SVO S.

Non venari se propter vindemias, quamquam exiguas, posse, attamen versiculos pro musto deuecturum, significat.

Summam te voluptatem percepisse ex isto copiosissimo genere venandi non minor, quum historicorum more scribas, numerum iniri non potuisse. Nobis venari nec vacat, nec libet: non vacat, quia vindemiae in manibus; non libet, quia exiguae.
2 Deuehemus tamen pro nouo musto nouos versiculos tibi, quos iucundissime exigenti, vt primum videbuntur deferuisse, mittemus. Vale.

XVII. C. PLINIVS GENITORI SVO S.

Ferendos esse aliorum mores, vt isti nostros quoque ferant, acroamatum in conuiuiis exemplo monet.

Accepi tuas literas, quibus quereris, taedio tibi fuisse quamuis lautissimam coenam, quia scurrae, cinaedi,

tant libri optimi, & ipse Mediceus.

3 sed pro gestatione) Hoc est, non eo consilio, vt patrem familias agam, vt, quid agant mei, inspiciam: sed mouendi illa gestatione corporis, valetudinisque adeo, caussa.

16, 1 historicorum more) Vbi praelium & cladem aliquam vel suorum vel hostium referunt.

2 deferuisse) Continuata eleganter metaphora, hoc notat, cum versiculi erunt semel iterumque retractati, emendati, & illud musteum quasi ac turbidum, quod a primo calore scribendi traxere, deposuerint.

17, 2 vis

cinaedi, moriones mensis inerrabant. Vis tu remittere aliquid ex rugis? Equidem nihil tale habeo, habentes tamen fero. Cur ergo non habeo? quia nequaquam me, vt inexspectatum festiuumue delectat, si quid molle a cinaedo, petulans a scurra, stultum a morione profertur. Non rationem, sed stomachum tibi narro. Atque adeo quam multos putas esse, quos aeque ea, quibus ego & tu capimur & ducimur, partim vt inepta, partim vt molestissima offendant? Quam multi, quum lector aut lyristes aut comoedus inductus est, calceos poscunt, aut non minore cum taedio recubant, quam tu ista (sic enim appellas) prodigia perpessus es? Demus igitur alienis oblectationibus veniam, vt nostris impetremus. Vale.

2 (right margin, line 1) · 3 (right margin, at "tibi narro. Atque adeo") · 4 (right margin, at "prodigia perpessus es? Demus")

XVIII. C. PLINIVS SABINO SVO S.

Desideranti libellos suos promittit, sed per partes, ne memoriam turbet.

Qua intentione, quo studio, qua denique memoria, legeris libellos meos, epistola tua ostendit. Ipse

17, 2 vis tu remitt.) Admonendi formula. Sic Servius Sulpicius ad Ciceronem sub fam. 4, 5 se ipse alloquens, *Visne tu te, Serui, cohibere, & meminisse* &c.

non rationem, sed stomachum) Negat se virtutis aut sapientiae cuiusdam nomine, quae certa ratione agit omnia, imputari sibi velle, quod ab id genus oblectamentis abhorreat: sed *stomachum* esse, peculiarem & suum sensum atque iudicium, *gustum* hodie appellant omnes. Sic 6, 14, 2 dixerat, *stomachi mei haec natura est.*

3 calceos poscunt) Vt abituri nimirum de coena, quem ad modum *soleas poscit* auunculus noster supra 6, 16, 5 cum *gustasset iacens & studuisset*, iam vero *ascendere* vellet locum editum &c. *Soleas* ille, quia extra vrbem. Hic de vrbanis sermo est, quorum *calceum* esse, ex 7, 3, 2 apparet.

prodigia) Puto, e tribus generibus supra propositis, ad primum maxime *cinaedorum* respici, quorum detestabilis, & sexui illudens libido, non minus *prodigium* est, quam apud Romanos

Ipse igitur exhibes negotium tibi, qui elicis & inuitas, vt quamplurima communicare tecum velim.
2 Faciam; per partes tamen, & quasi digesta, ne istam ipsam memoriam, cui gratias ago, assiduitate & copia turbem, oneratamque, & quasi oppressam, cogam pluribus singula, posterioribus priora dimittere. Vale.

XIX. C. PLINIVS RVFONI SVO S.

Verginium tuetur, quod factum suum sepulcro inscribi iusserit; & Frontinum laudat, qui monimentum sibi fieri vetuerat.

Significas, legisse te in quadam epistola mea, iussisse Verginium Rufum inscribi sepulcro suo:

HIC SITVS EST RVFVS, PVLSO QVI VINDICE QVONDAM
IMPERIVM ADSERVIT NON SIBI, SED PATRIAE.

Reprehendis, quod iusserit; addis etiam, melius rectiusque Frontinum, quod vetuerit omnino monimentum sibi fieri: meque ad extremum, quid de
2 vtroque sentiam, consulis. Vtrumque dilexi; miratus

manos *hermaphroditus*, quod genus mari mergi expiandi prodigii caussa voluere. Liu. 27, 11 & 37 it. 31, 12 &c.

18, 2 pluribus - dimittere) Posterius lecta vrgent quasi & premunt memoriam, coguntque, vt posteriora teneat, priora dimittere. Imaginatur memoriam vt manum, vt vas, quae vltra certum finem oblata vel infusa capere, ac tenere capta, non possunt. Sed sunt scilicet Briarei quidam centimani, sunt Scaeuolae: sunt dolia pertusa, sunt oceani. In verbo *dimittere* Praeceptorem imitatus esse videri potest. Sic enim Fabius 11, 2, 9 *Inuenio apud Platonem, obstare memoriae vsum literarum: videlicet quod illa, quae scriptis reposuimus, velut custodire desinimus, & ipsa securitate dimittimus.*

19, 1 in quadam epistola) Est 6, 10 ad quam etiam de ipso Verginii facto, quod hic celebratur, dictum est.

2 atque

ratus ſum magis, quem tu reprehendis, atque ita miratus, vt non putarem ſatis vnquam laudari poſſe, cuius nunc mihi ſubeunda defenſio eſt. Omnes 3
ego, qui magnum aliquod memorandumque fecerunt, non modo venia, verum etiam laude digniſſimos iudico, ſi immortalitatem, quam meruere, ſectantur, victurique nominis famam ſupremis etiam titulis prorogare nituntur. Nec facile quemquam 4
niſi Verginium inuenio, cuius tanta in praedicando verecundia; quanta gloria ex facto. Ipſe ſum te- 5
ſtis, familiariter ab eo dilectus probatusque, ſemel omnino, me audiente, prouectum, vt de rebus ſuis hoc vnum referret, ita ſecum aliquando Cluuium loquutum, *Scis, Vergini, quae hiſtoriae fides debeatur: proinde ſi quid in hiſtoriis meis legis aliter ac velles, rogo ignoſcas.* Ad hoc ſic illum, *Tune, Cluui, ignoras, ideo me feciſſe, quod feci, vt eſſet liberum vobis ſcribere, quae libuiſſet.* Agedum, hunc 6
ipſum Frontinum in hoc ipſo, in quo tibi parcior videtur, & preſſior, comparemus. Vetuit exſtrui monimentum: ſed quibus verbis? *Impenſa monimenti ſuperuacua eſt; memoria noſtri durabit, ſi vita*

2 *atque ita miratus*) * Florentina lectio. Al. e libro Modii, *adeoque miratus.*

3 *immortalit. ſectantur*) Ciceronem ſuum hic etiam ſequitur Secundus, qui tum alias, tum luculenter in Archiana oratione hunc locum tractat, *optimum quemque laudis ſtudio trahi.* Plura hac de re in praefatione, vbi oſtendimus, id ipſum Secundo harum epiſtolarum vel ſcribendarum vel edendarum conſilium fuiſſe.

5 *tune Cluui*) * Sic e Mediceo libro Cortius.

6 *parcior & preſſior*) *Parcior* ſuae laudis, & *preſſior* i. e. moderatior, non efferens ſe. *Preſſum* enim luxurianti, ſuperfluo, opponi, vel noſtri Secundi vſus, ex indice notus, ſatis docet.

per

vita meruimus. An reſtrictius arbitraris per orbem terrarum legendam dare duraturam memoriam ſui, quam vno in loco duobus verſiculis ſignare, quod
7 feceris? Quamquam non habeo propoſitum illum reprehendendi, ſed hunc tuendi: cuius quae poteſt apud te iuſtior eſſe defenſio, quam ex collatione eius,
8 quem praetuliſti? Meo quidem iudicio neuter culpandus, quorum vterque ad gloriam pari cupiditate, diuerſo itinere, contendit: alter, dum expetit debitos titulos; alter, dum mauult videri contemſiſſe. Vale.

XX. C. PLINIVS VENATORI SVO S.

Laetatur epiſtola, qua libros ſuos laudatos vidit; & de vindemiis nuntiat.

Tua vero epiſtola tanto mihi iucundior fuit, quanto longior erat, praeſertim cum de libellis meis tota loqueretur; quos tibi voluptati eſſe non mi-
2 ror, cum omnia noſtra, perinde ac nos ames. Ipſe, cum maxime, vindemias, graciles quidem, vberiores tamen quam exſpectaueram, colligo; ſi colligere eſt, non nunquam decerpere vuam, torculum inuiſere, guſtare de lacu muſtum, obrepere vrbanis, qui nunc ruſticis praeſunt, meque notariis & lectoribus reliquerunt. Vale.

XXI.

per orbem terrar.) Hinc intelligimus, verba Frontini modo adſcripta, non in teſtamenti modo tabulis aut ſcripto priuato poſita; ſed in librum in vulgus editum relata eſſe. Opponit enim Plinius haec duo, *per orbem terrarum legendum dare*, &, *vno in loco*, nempe in monimento ſepulcri, *duobus verſiculis ſignare*.

8 mauult videri cont.) Fecit enim ſimile quiddam iis Philoſophis, qui in libris ſuis de contemnenda gloria nomen ſuum adſcribunt; aut, ſi inclementius agere lubeat, Diogeni, Platonis faſtum faſtu alio calcanti.

XXI. C. PLINIVS SABINIANO SVO S.

Libertum in gratiam cum patrono reducere tentat.
Adde epist. XXIV huius libri.

Libertus tuus, cui succensere te dixeras, venit ad me, aduolutusque pedibus meis, tanquam tuis, haesit. Fleuit multum, multumque rogauit; multum etiam tacuit: in summa, fecit mihi fidem poenitentiae. Vere credo emendatum, quia deliquisse 2
se sentit. Irasceris, scio: & irasceris merito, id quoque scio: sed TVNC praecipua mansuetudinis laus, quum irae caussa iustissima est. Amasti ho- 3
minem, &, spero, amabis: interim sufficit, vt exorari te sinas. Licebit rursus irasci, si meruerit: quod exoratus excusatius facies. Remitte aliquid adolescentiae ipsius, remitte lacrimis, remitte indulgentiae tuae: ne torseris illum, ne torseris etiam te. Torqueris enim, quum tam lenis irasceris. Vereor ne 4
videar non rogare, sed cogere, si precibus eius meas iunxero. Iungam tamen tanto plenius & effusius, quanto ipsum acrius seueriusque corripui, destricte minatus, nunquam me postea rogaturum. Hoc illi, quem terreri oportebat, tibi non idem. Nam fortasse

21, 3 *torqueris enim, cum*) Quo quis natura lenior est & mansuetior, tanto ei ira grauior & nocentior ipsi solet esse. Hinc tritum illud, *patientia laesa fit furor.* Admirabiliter hic tractat & versat quasi amicum suum Plinius: eamque in eo virtutem laudat, qua cum maxime opus est. Huc pertinet, quod sit, *vereor, ne videar non rogare, sed cogere.* Indicat enim & amici officium, atque in se voluntatem, & suam in rogando modestiam, qui ob id ipsum rogare dubitet, quod sciat sibi nihil negare amicum posse.

4 *tibi non idem*) Potest omnino & ferri, & commode explicari, *tibi non idem*, nempe dico. Sed nec diffiteor, mihi etiam in mentem venisse, & non dubi-

fortasse iterum rogabo, iterum impetrabo: sit modo tale, vt rogare me, vt praestare te deceat. Vale.

XXII. C. PLINIVS SEVERO SVO S.

Passieni aegritudine dolet, eiusque genus, mores & ingenium laudat.

Magna me solicitudine adfecit Passieni Paulli valetudo, & quidem plurimis iustissimisque de caussis. Vir est optimus, honestissimus, nostri amantissimus; praeterea in literis veteres aemulatur, exprimit, reddit: Propertium in primis, a quo genus ducit, vera soboles, eoque simillima illi, in quo
2 ille praecipuus. Si elegos eius in manum sumseris, leges opus tersum, molle, iucundum, & plane in Propertii domo scriptum. Nuper ad lyrica deflexit, in quibus ita Horatium, vt in illis illum alterum, effingit. Putes, si quid in studiis cognatio valet, & huius propinquum. Magna varietas, magna mobilitas. Amat, vt qui verissime; dolet, vt qui impatientissime; laudat, vt qui benignissime; ludit, vt qui facetissime: omnia denique tanquam singula ab-
3 soluit. Pro hoc ego amico, pro hoc ingenio, non minus aeger animo, quam corpore ille, tandem il-
lum,

dubitaturum recipere, si in libro inueniam, illud, quod in Scheffero improbat Cortius, *tibi non item.*

22, *1 in quo ille praec.*) In eo genere simillimus est Propertio Seuerus, in quo ille est praecipuus, nempe in elegia.

2 effingit. Putes) * Hanc lectionem, quam a Boxhornio Thomasioque accepit Cellarius, praefero ipsi Mediceae, *effingi putes: si quid in studiis cognatio valet, & huius propinquus.* Nam malo illud *effingit* absolute & simpliciter dici, *putes* autem adiungi ad illum lusum de *propinquo;* quam contra verbum *putes* adiici ad id, quod simpliciter verum est, excusationem nullam ad figuratum de *propinquo* sermonem apponi.

23, 2

lum, tandem me recepi. Gratulare mihi; gratulare etiam literis ipsis, quae ex periculo eius tantum discrimen adierunt, quantum ex salute gloriae consequentur. Vale.

XXIII. C. PLINIVS MAXIMO SVO S.

Laetatur, doctorum nomine se in primis & Tacitum intelligi.

Frequenter agenti mihi euenit, vt centumuiri, quum diu se intra iudicum auctoritatem grauitatemque tenuissent, omnes repente quasi victi coactique consurgerent laudarentque. Frequenter e 2
senatu famam, qualem maxime optaueram, retuli: nunquam tamen maiorem cepi voluptatem, quam nuper ex sermone Cornelii Taciti. Narrabat, sedisse secum Circensibus proximis equitem Romanum. hunc

23, 2 *sedisse secum equ. Ro.*) Potuit hoc fieri, vt Senatori Tacito adsideret eques. Nam licet in circo etiam sua Senatui, sua equitibus, loca adsignata essent Neronis instituto; potuit tamen Senator, priuata veste vsus, sedere etiam vbi vellet: quod ex Dionis lib. 60 ad Tac. An. 15, 32 docet, nec hunc ipsum locum omittit, Lipsius, * Nimirum seruanda nobis videtur recepta lectio, & probata Buchnero Cellarioque interpretatio Lipsii. Quod dedit ex Mediceo Cortius, *sedisse se cum quodam Circensibus proximis: hunc post* &c. non reprehendo equidem, & potuisse ita dare Secundum, concesserim. Sed manet eadem difficultas, ad quam Lipsii obseruatione opus est: nisi putamus Senatorem hic describi, qui sederit cum Tacito; eique alium Senatorem, collegam prope suum, virum fama celeberrimum, facie fuisse ignotum. Nec video caussam, cur non potuerit sic interrogare eques Romanus, vrbanus etiam & politus, doctusque homo Tacitum spectaculorum dies non admodum obeuntem, nec alias multum versantem in publico; in vrbe, qualis & quanta tum erat Roma. Si plebeium facimus hunc assessorem, tanto magis opus est Lipsiana animaduersione. Equitem minimum suadet eruditio, & locus cum Tacito: Senatorem negat ignorantia. Absurdi

hunc post varios eruditosque sermones requisisse, *Italicus es, an prouincialis?* se respondisse, *Nosti me,*
3 *& quidem ex studiis.* Ad hoc illum, *Tacitus es, an Plinius?* Exprimere non possum, quam sit iucundum mihi, quod nomina nostra, quasi literarum propria, non hominum, literis redduntur; quod vterque nostrum his etiam ex studiis notus, quibus aliter
4 ignotus est. Accidit aliud ante pauculos dies simile. Recumbebat mecum vir egregius, Fabius Rufinus, super eum municeps ipsius, qui illo die primum in vrbem venerat: cui Rufinus, demonstrans me, *Vides hunc?* Multa deinde de studiis nostris. Et ille,
5 *Plinius est*, inquit. Verum fatebor, capio magnum laboris mei fructum. An si Demosthenes iure laetatus est, quod illum anus Attica ita noscitauit, Οὗτός

ἐστι

surdi profecto nihil habet recepta vel lectio vel interpretatio.

3 nomina-literis redduntur) *Reddere* alicui *nomen* suum apud auunculum nostri frequentissime significat, nomine illum suo compellare. Non vtar exemplis in re obuia. *Reddit ergo literis nomen Taciti & Plinii*, qui ita colligit, *Literatus est, ergo vel Tacitus vel Plinius.* Ita poësi redditur nomen Homeri, vel Virgilii. Sic praeceptor nostri Fabius 10, 1 p. 916 *Vt*, inquit, *Cicero iam non hominis sed eloquentiae nomen habeatur*, hoc est, Ciceronis nomen reddatur eloquentiae.

5 noscitauit) *Noscitare* est eorum, qui dubiam adhuc notitiam confirmare student, & certo cupiunt cognoscere. Hoc Plautinis praesertim exemplis Cistell. 4, 2, 14 Epid. 4, 1, 10 Mil. 2, 6, 41 & Trin. 4, 2, 21 demonstramus in thesauro, qui nos cum maxime exercitos habet, Linguae Latinae. Igitur hic interrogationis notam appono & vocem arbitror, certe Plinium intellexisse puto, interrogantis mulierculae, *Hiccine est ille Demosthenes?* Contigit huic eti[illegible]n narratiunculae, quod multis aliis, vt varie pro cuiusque ingenio & referretur, & iudicaretur. Hic satis fuerit indicare loca Cic. Tusc. 5, 36. Aelia. V. H. 9, 17. Schol. Pers. ad 1, 28. Nempe illud, *Digito monstrari, & dicier* HIC EST? ab hac narratione ortum volunt: Quod etiam Horatio placuit Od. 4, 3, 22.

24 11

ἐστὶ Δημοσθένης; ego celebritate nominis mei gaudere non debeo? Ego vero & gaudeo, & gaudere me dico. Neque enim vereor, ne iactantior videar, 6
quum de me aliorum judicium, non meum, profero: praesertim apud te, qui nec vllius inuides laudibus, & faues nostris. Vale.

XXIV. C. PLINIVS SABINIANO SVO S.

Gratias agit, quod precibus pro liberto suis locum dederit. conf. 9, 21.

Bene fecisti, quod libertum, aliquando tibi carum, reducentibus epistolis meis in domum, in animum recepisti. Iuuabit hoc te: me certe iuuat; primum, quod te talem video, vt in ira regi possis: deinde quod tantum mihi tribuis, vt vel auctoritati meae pareas, vel precibus indulgeas. Igitur & laudo & gratias ago. Simul in posterum moneo, vt te erroribus tuorum, etsi non fuerit, qui deprecetur, placabilem praestes. Vale.

XXV. C. PLINIVS MAMILIANO SVO S.

Ex castris solicitatus de carminibus, missurum esse finito rerum actu, pollicetur.

Quereris de turba castrensium negotiorum, &, tanquam summo otio perfruare, lusus & ineptias nostras legis, amas, flagitas, meque ad similia

Cc 2 condenda

24 *te talem video*) *Elegans est & Plinianum, quod ex Mediceo dedit Cortius, *te tam tractabilem video.* Sed dubitaui recipere, quia longior haec phrasis interpretatio videtur nominis *talem*, apparetque adeo ratio, qui in libros bonos venerit: non item contra, qua re ductus aliquis *tam tractabilem* expunxerit, substitueritque *talem.*

25, 3

2 condenda non mediocriter incitas. Incipio enim ex hoc genere ſtudiorum non ſolum oblectationem, verum etiam gloriam petere, poſt iudicium tuum, viri grauiſſimi, eruditiſſimi, ac ſuper iſta veriſſimi.
3 Nunc me rerum actus modice, ſed tamen diſtringit: quo finito aliquid earundem Camaenarum in iſtum benigniſſimum ſinum mittam. Tu paſſerculis & columbulis noſtris inter aquilas veſtras dabis pennas, ſi tamen & ſibi & tibi placebunt: ſi tantum ſibi, continendos cauea nidoue curabis. Vale.

XXVI. C. PLINIVS LVPERCO SVO S.

Veterum exemplo probat, oratorem ſublimia interdum & fere praecipitia decere.

Dixi de quodam oratore ſaeculi noſtri, recto quidem & ſano, ſed parum grandi & ornato, vt opinor, apte, NIHIL PECCAT, NISI QVOD NI-
2 HIL PECCAT. Debet enim orator erigi, attolli, interdum etiam efferueſcere, efferri, ac ſaepe accedere ad praeceps. Nam plerumque altis & excelſis adiacent abrupta: tutius per plana, ſed humilius & depreſſius iter: frequentior currentibus, quam reptantibus, lapſus: ſed his non labentibus nulla, illis
3 non nulla laus, etiamſi labantur. Nam vt quaſdam artes, ita eloquentiam nihil magis, quam ancipitia commen-

25, 3 *inter aquilas veſtras*) In caſtris verſatur Mamilianus, inter *aquilas* ergo & ſigna militaria. Plinius mittit inter carmina alia etiam ludicra quaedam, & *paſſeri* Catulliano, noto, quod hodieque legitur, carmini, atque *columbae* Stellae, aequalis fere Plinio poëtae, (de qua Martial. 1, 8 & 7, 13. Statiusque Silu. 1, 2, 102) ſimilia. Alioquin etiam laſciui paſſeres, columbae Veneri ſacrae & Venereae. Vid. Burm. ad Petro. c. 85 p. 418. Poteſt quoque fieri, vt hos ipſos titulos quibuſdam *libellis*, vel partibus eorum, dederit Plinius.

26, 4

commendant. Vides, qui per funem in summa nituntur, quantos soleant excitare clamores, quum iam
iamque casuri videntur. Sunt enim maxime mira- 4
bilia, quae maxime insperata, maxime periculosa, vtque Graeci magis exprimunt παράβολα. Ideo nequaquam par gubernatoris est virtus, quum placido & quum turbato mari vehitur: tunc admirante nullo illaudatus, inglorius subit portum; at quum stridunt funes, curuatur arbor, gubernacula gemunt,
tunc ille clarus & diis maris proximus. Cur haec? 5
Quia visus es mihi in scriptis meis adnotasse quaedam vt tumida, quae ego sublimia; vt improba, quae ego audentia; vt nimia, quae ego plena arbitrabar. Plurimum autem refert, reprehendenda adnotes, an insignia.
Omnis enim aduertit quod emi- 6
net & exstat; sed acri intentione diiudicandum est, immodicum sit an grande, altum an enorme. Atque vt Homerum potissimum attingam, quem tandem alterutram in partem potest fugere,

26, 4 maxime periculosa) Multa de his Rhetores. Graeci non παράβολα modo vocant, vt hic etiam monet Secundus, sed παρακεκινδυνευμένα, τολμηρὰ, ἐπισφαλῆ, ἀκροσφαλῆ κ. τ. λ. Multa Latini, praesertim Fabius, ad cuius 2, 11, 3 Longini pluscula dedimus. Add. 8, 2, 20. 8, 6, 11. 10, 1, 128. *Parabolos*, proiectae audaciae gladiatores, & bestiarum in amphitheatro confectores, illustrauit hic ex Cassiodoro & aliunde Cellarius.

DIs maris) Praeter Neptunum, Aeolumque, in primis Castori & Polluci, qui θεοὶ σωτῆρες ideo dicti, in inscriptione Phari Aegyptiae; tum Palaemoni forte, s. Melicertae &c.

6 omnis enim) Si retinere lubet scriptionem hanc librorum forte omnium: certe illud tenendum, quod iam Gronouius hic monuit, esse accusatiuum pluralem. Constructio similis & significatio verbi *aduerto* est 1, 10, 5. Cortius reposuit *omnes*.

βράχε δ' εὐρεῖα χθών,
Ἀμφὶ δὲ σάλπιγξεν μέγας οὐρανός.
& Ἠέρι δ' ἔγχος ἐκέκλιτο
& totum illud,
Ὡς δ' ὅτε χείμαῤῥοι ποταμοὶ κατ' ὄρεσφι ῥέοντες,
Ἐς μισγάγκειαν συμβάλλετον ὄμβριμον ὕδωρ.

7 Sed opus est examine & libra, incredibilia sint haec & immania, an magnifica & caelestia. Nec nunc ego me his similia aut dixisse aut posse dicere puto. Non ita insanio: sed hoc intelligi volo, laxandos esse eloquentiae frenos, nec angustissimo gyro ingenio-
8 rum impetus refringendos. At enim alia conditio oratorum, alia poëtarum. Quasi vero M. Tullius minus

βράχε δ') Ἰλ. Φ, 387. quem ipsum versum olim & recentiori aetate varia iudicia expertum videre licet ex Clarkii adnotatione, qui hanc versionem probasse videtur *Remugiit lata tellus, Circumque clangorem reddidit magnum caelum.*

Ἠέρι δ' ἔγχος) Ἰλ. Ε, 356. Qua in re insit audacia & periculum huius formulae, non facile intelliget, si quis solam versionem consulet, quae etiam in Clarkiana editione sic habet, *caligine hasta* Martis pugnam spectantis *erat abdita.* Sic enim nihil aliud, quam hoc intelligitur, Martem videri potuisse ipsum, hastam ipsius & equos, videri non potuisse. Ἠέρι δ' ἔγχος ἐκέκλιτο καὶ ταχέ' ἵππω. Et praeiuit his interpretibus scholiorum minorum auctor. Verum non hoc dicit poëta, sed ait, *in aëre reclinatam fuisse hastam & equos:* vbi primum illud audacissimum, quod *in aëre reclinatam dicit hastam*, vbi igitur? aut quid eam, tanquam paries retinuit? Nempe aëria erat etiam hasta, aut fumo poëtico constans. Deinde & illud notat Eustathius, audacter eodem verbo hastam & equos comprehendi &c. Prius monuisse ad Plinium intelligendum opus erat. * Plinii enim etiam hunc locum putamus, reuocatum a Cortio, licet absit a plerisque editis.

totum illud) Ἰλ. Δ, 452. in quibus τραχυφωνίαν μιμητικὴν τῶν πραγμάτων laudat Eustathius, & iam expenderat Dionysius Halic. περὶ συνθέσ. c. 16 apud quem ita vertitur *Non secus hiberni summis de montibus amnes Permistas voluunt plenis conuallibus vndas.*

minus audeat. Quamquam hunc omitto: neque enim ambigi puto. Sed Demosthenes ipse, ille norma oratoris & regula, num se cohibet & comprimit, quum dicit illa notissima? Ἄνθρωποι μιαροὶ, καὶ κόλακες καὶ ἀλάστορες. Et rursus: οὐ γὰρ λίθοις ἐτείχισα τὴν πόλιν, οὐδὲ πλίνθοις ἐγώ. Et statim: οὐκ ἐκ μὲν θαλάττης τὴν Εὔβοιαν προὐβαλόμην ἐγὼ πρὸ τῆς Ἀττικῆς. (ὅσον ἦν ἀνθρωπίνῳ λογισμῷ δυνατόν.) Et alibi: ἐγὼ δὲ οἶμαι μὲν, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, νὴ τοὺς θεοὺς ἐκεῖνον μεθύειν τῷ μεγέθει τῶν πεπραγμένων. Iam quid audentius illo pulcherrimo ac longissimo excessu? νόσημα γάρ. Quid haec breuiora superioribus, sed audacia paria, Τότε ἐγὼ μὲν τῷ Πύθωνι θρασυνομένῳ καὶ πολλῷ ῥέοντι καθ' ὑμῶν. Ex eadem nota: Ὅταν δὲ ἐκ πλεονεξίας καὶ πονηρίας τὶς, ὥσπερ οὗτος ἰσχύσῃ, ἡ πρώτη πρόφασις καὶ μικρὸν πταῖσμα ἅπαντα ἀνεχαίτισε καὶ διέλυσε. Simile his: Ἀπεσχοινισμέ- 9

8 Ἄνθρωποι μιαροὶ) Circa hunc, et qui sequuntur in hac epistola locos Demosthenis eandem veniam rogo lectores, & impetraturum me confido, quam caeteri, qui in eo adhuc versati sunt. Fieri non potest, vt vim eorum, & id ipsum, propter quod laudauit illos Secundus, aliquis adsequatur, nisi Demosthenem pene totum, statum rei publicae, personas, & consilium omne orationum harum cognouerit. Istam disputationem vero non capiunt adnotationes, quales iam scribimus. Qui intelligere ista volunt, ii debent malle ipsum Demosthenem, quem tanto opere hic etiam commendat Secundus, cognoscere: alioquin frustra illos iudicare de talibus doceas. Huc vel maxime pertinet illud sublimitatis magistri, s. 6. Ἡ τῶν λόγων κρίσις πολλῆς ἐστι πείρας τελευταῖον ἐπιγέννημα.

9 *ex eadem nota*) Hoc est eiusdem generis, vt vinum primae aut alterius *notae* esse dicitur.

νισμένος ἅπασι τοῖς ἐν τῇ πόλει δικαίοις γνώσεσι τριῶν δικαστηρίων. Et ibidem: σὺ τὸν εἰς ταῦτα ἔλεον προὔδωκας Ἀριστογεῖτον. μᾶλλον δὲ ἀνήρηκας ὅλως. μὴ δὴ πρὸς οὓς αὐτὸς ἑάλωκας λιμένας, καὶ προσβολῶν ἐνέπλησας, πρὸς τούτους ὁρμίζου. Et dixerat: Δέδοικα μὴ δόξητέ τισι τὸν ἀεὶ βουλόμενον εἶναι πονηρὸν τῶν ἐν τῇ πόλει παιδοτρίβειν. ἀσθενὴς μὲν γάρ ἐστι πᾶς ὁ πονηρὸς, καθ' ἑαυτόν. Et deinceps: Τούτῳ δ' οὐδένα ὁρῶ τῶν τόπων τούτων βάσιμον ὄντα, ἀλλὰ πάντα ἀπόκρημνα, φάραγγας, βάραθρα. Nec ſatis: οὐδὲ γὰρ τοὺς προγόνους ὑπολαμβάνω τὰ δικαστήρια ταῦτα οἰκοδομῆσαι, ἵνα τοὺς τοιούτους ἐν αὐτοῖς μοσχεύητε, ἀλλὰ τοὐναντίον, ἵν' ἀνείργητε, καὶ κολάζητε, καὶ μηδεὶς ζηλοῖ, μηδ' ἐπιθυμῇ κακίας. Adhuc: Εἰ δὲ κάπηλός ἐστι πονηρίας, καὶ παλιγκάπηλος, καὶ μεταβολεύς. Et mille talia; vt praeteream quae ab Aeſchine θαύματα, non ῥήματα, vocantur. In

10 contrarium incidi. Dices, hunc quoque ob iſta culpari. Sed vide quanto maior ſit, qui reprehenditur, ipſo reprehendente; & maior ob haec quoque.

11 In aliis enim vis, in his granditas eius elucet. Num autem Aeſchines ipſe iis, quae ab Demoſthene carpebat, abſtinuit? χρὴ γὰρ (ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι,) τὸ αὐτὸ

in contrarium) Dum obiter Aeſchinis dictum profero, qui θαύματα vocauit audaciora illa Demoſthenis, quorum prolata adhuc ſunt ſpecimina; incidi in aliquid, quod contrarium eſt meae ſententiae, cum hoc ipſo verbo Aeſchines reprehendendi cauſſa hoc nomine vſus ſit.

13 guber-

αὐτὸ φθέγγεσθαι τὸν ῥήτορα καὶ τὸν νόμον· ὅταν δ' ἑτέραν μὲν φωνὴν ἀφιῇ ὁ νόμος, ἑτέραν δὲ ὁ ῥήτωρ, τῷ τοῦ νόμου δικαίῳ χρὴ διδόναι τὴν ψῆφον, οὐ τῇ τοῦ λέγοντος ἀναισχυντίᾳ. Alio loco: ἔπειτα ἀναφαίνεται περὶ πάντων ἐν τῷ ψηφίσματι πρὸς τῷ κλέμματι γράψας τὰ πέντε τάλαντα, τοὺς πρέσβεις, ἀξιῶν τοὺς Ὠρείτας μὴ ἡμῖν ἀλλὰ Καλλίᾳ διδόναι. ὅτι δὲ ἀληθῆ λέγω, ἀφελὼν τὸν κομπὸν, καὶ τὰς τριήρεις, καὶ τὴν ἀλαζονείαν, ἐκ τοῦ ψηφίσματος ἀνάγνωθι. Iterum alio: καὶ μὴ ἐᾶτε αὐτὸν εἰς τοὺς τοῦ παρανόμου λόγους περιΐστασθαι. Quod adeo probauit, vt repetat, ἀλλὰ ἐγκαθήμενοι καὶ ἐνεδρεύοντες ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ εἰσελαύνετε αὐτὸν εἰς τοὺς τοῦ παρανόμου λόγους, καὶ τὰς ἐκτροπὰς αὐτοῦ τῶν λόγων ἐπιτηρεῖτε. An illa custo- 12
ditius pressiusque? σὺ δὲ ἑλκοποιεῖς, καὶ μᾶλλόν σοι μέλει τῶν αὐθημέρων λόγων, ἢ τῆς σωτηρίας τῆς πόλεως. Altius illa: οὐκ ἀποπέμψησθαι τὸν ἄνθρωπον ὡς κοινὴν τῶν Ἑλλήνων συμφορὰν, ἢ συλλαβόντες ὡς λῃστὴν τῶν πραγμάτων διὰ τῆς πολιτείας πλέοντα τιμωρήσασθαι, & alia. Ex- 13
specto, vt quaedam ex hac epistola, vt illud, *gubernacula gemunt*, &, *Diis maris proximus*, iisdem notis, quibus ea, de quibus scribo, confodias. Intelligo enim me, dum veniam prioribus peto, in illa ipsa, quae adnotaueras, incidisse. Sed confodias licet, dummodo iam nunc destines diem, quo & de illis & de

13 gubernacula gemunt) supra l. 4.

exigere

de his coram exigere possimus. Aut enim tu me timidum, aut ego te temerarium faciam. Vale.

XXVII. C. PLINIVS LATERANO SVO S.

Historiae reuerentiam haberi, exemplo monstrat.

Quanta potestas, quanta dignitas, quanta maiestas, quantum denique numen sit historiae, cum frequenter alias, tum proxime sensi. Recitauerat quidam verissimum librum, partemque eius
2 in alium diem reseruauerat: ecce amici cuiusdam orantes obsecrantesque, ne reliqua recitaret. Tantus audiendi quae fecerint, pudor, quibus nullus faciendi, quae audire erubescunt. Et ille quidem praestitit, quod rogabatur: sinebat fides. Liber tamen, vt factum ipsum, manet, manebit, legeturque semper, tanto magis, quia non statim. Incitantur enim homines ad agnoscenda, quae differuntur. Vale.

XXVIII. C. PLINIVS ROMANO SVO S.

Tribus epistolis respondet: quartam, curiosius scriptam, accepisse se negat.

Post longum tempus epistolas tuas, sed tres pariter recepi, omnes elegantissimas, amantissimas, & quales a te venire, praesertim desideratas, oportebat: quarum vna iniungis mihi iucundissimum ministerium,

exigere possimus) Peculiaris verbi notio, in qua non illam modo vim habet, a qua *examen* quasi *exagmen* dictum est; sed illam quoque, vbi est *ad finem agere*, perficere, qualis est in *exsequi*, *exaedificare* &c. Vid. 5, 12, 3. & de illa *examinis* significatione ad Quinctil. 6, 5, 5.

rium, vt ad Plotinam, ſanctiſſimam feminam, literae tuae perferantur: perferentur. Eadem com- 2
mendas Popilium Artemiſium: ſtatim praeſtiti, quod petebat. Indicas etiam, modicas te vindemias collegiſſe. Communis haec mihi tecum, quamquam in diuerſiſſima parte terrarum, querela eſt. Altera 3
epiſtola nuntias, multa te nunc dictare, nunc ſcribere, quibus nos tibi repraeſentes. Gratias ago: agerem magis, ſi me illa ipſa, quae ſcribis aut dictas, legere voluiſſes. Et erat aequum vt te mea, ita me tua ſcripta cognoſcere, etiamſi ad alium, quam ad me pertinerent. Polliceris in fine, quum certius de 4
vitae noſtrae ordinatione aliquid audieris, futurum te fugitiuum rei familiaris, ſtatimque ad nos euolaturum, qui iam tibi compedes nectimus, quas perfringere nullo modo poſſis. Tertia epiſtola conti- 5
nebat, eſſe tibi redditam orationem pro Clario, eamque viſam vberiorem, quam dicente me, audiente te, fuerit. Eſt vberior. multa enim poſtea inſerui. Adiicis, alias te literas curioſius ſcriptas miſiſſe: an acceperim, quaeris: non accepi, & accipere geſtio. Proinde

28, 1 *Plot. ſanctiſſ. fem.*) Hoc eam titulo mactat, non tantum propter Auguſtum coniugium Traiani; ſed propter mores, quos Paneg. 83, 5. ſeq. etiam laudat.

3 *tibi repraeſentes*) Non tantum, nobiſcum tanquam cum praeſentibus agas, inter ſtudendum, recitandum de nobis cogites: ſed maxime de nobis vel ad nos aliquid ſcribas, atque praeſentem adeo animo tuo & cogitationi me habeas. Hoc poſtulant aperte vltima huius ſegmenti verba.

4 *qui tibi-poſſis*) His verbis continetur reſponſum ad partem epiſtolae Virginii Romani. Scripſerat ille, *ſe euolaturum* ad Plinium. Hic, ſe iam vincula ei & *compedes nectere,* h. e. excogitare varias cauſſas, ferias, iocoſas, voluptates, negotia, quibus hoſpitem ita carum quam diutiſſime apud ſe retineat.

5 cen-

Proinde prima quaque occaſione mitte, appoſitis quidem vſuris, quas ego (num parcius poſſum?) centeſimas computabo. Vale.

XXIX. C. PLINIVS RVSTICO SVO S.

Diffiſus perfectioni, in vno ſcribendi genere, ſe vario, merendae veniae cauſſa, exercet.

Vt ſatius, vnum aliquid inſigniter, quam facere plurima mediocriter; ita plurima mediocriter, ſi non poſſis vnum aliquid inſigniter. Quod intuens ego, variis me ſtudiorum generibus, nulli ſatis confiſus, experior.
2 Proinde quum hoc vel illud leges, ita ſingulis veniam, vt non ſingulis, dabis. An ceteris artibus excuſatio in numero, literis durior lex, in quibus difficilior effectus eſt? Quid autem ego de venia quaſi ingratus? Nam ſi ea facilitate haec proxima acceperis, qua priora, laus potius ſperanda, quam venia obſecranda eſt. Mihi tamen venia ſufficit. Vale.

XXX.

5 *centeſimas computabo*) Vſurae maximae, vnus de centum in ſingulos menſes, adeoque vt nunc loquimur *XII per centum*: ſed non parcius poteſt aeſtimare Plinius damnum quod facit ex dilatione iucunditatis ſperatae ex literis amici, itaque *computaturum* h. e. imputaturum & proinde exacturum ſe dicit vſuras, quae maximae ſunt inter legitimas.

29, 2 *excuſatio in numero*) Vt quanto plures delibauit, tanto minus in ſingulis ab eo expectetur. Caeterum illud facile intelligitur, plures eſſe eius rei, de qua hic diſputatur, gradus. *a*) plurima inſigniter. *b*) vnum vel pauca inſigniter, multa mediocriter. *c*) multa mediocriter, nihil inſigniter. *d*) vnum inſigniter, caetera ne mediocriter quidem: quamquam, ſi illud vnum ſit praeclarum quiddam, poſſis illi etiam priorem locum adſignare. *e*) vnum mediocriter, caetera ne mediocriter quidem &c.

30, 1

XXX. C. PLINIVS GEMINIO SVO S.

Quae vera liberalitas sit, docet.

Laudas mihi, & frequenter praesens, & nunc per epistolas, Nonium tuum, quod sit liberalis in quosdam: & ipse laudo, si tamen non in hos solos. Volo enim eum, qui sit vere liberalis, tribuere patriae, propinquis, adfinibus, amicis, sed amicis dico pauperibus: non vt isti, qui iis potissimum donant, qui donare maxime possunt. Hos ego viscatis ha- 2
matisque muneribus non sua promere puto, sed aliena corripere. Sunt ingenio simili, qui quod huic donant, auferunt illi, famamque liberalitatis auaritia petunt. Primum est autem, suo esse contentum: 3
deinde, quos praecipue scias indigere, sustentantem fouentemque, orbe quodam societatis ambire. Quae cuncta si facit iste, vsquequaque laudandus est: si vnum aliquod, minus quidem, laudandus tamen. Tam rarum est etiam imperfectae liberalitatis exem- 4
plar. Ea inuasit homines habendi cupido, vt possideri magis, quam possidere videantur.

XXXI.

30, 1 *Nonium*) Quod *Liberalem* se *Nonium* legisse ait Cataneus; in monumentis Brixianorum, puto pertinere ad inscriptionem, quam *Brixiae* descriptam refert Gruterus p. 828, 8 SILVANIAE FLORAE NONIVS LIBERALIS CONIVGI. Est igitur proprium; quid, si ex huius nostri virtute ortum?

in hos solos) *Sic coniecerat Casaubonus, sic Boxhornius dedit, & Cellarius. Alii *in nos solos.* Sunt etiam qui legant *sit tamen non* &c. facili errore librariorum primam sequentis syllabae priori etiam adscribentium.

2 *viscatis hamatisque*) Vid. Paneg. 43, 5.

4 *possideri*) Non ipsi potestatem habere rerum suarum, sed in potestate aliena esse, atque adeo a cupiditate tuendae augendaeque rei familiaris teneri, vt ne *liberi* quidem, nedum *liberales* sint. Conuenit

huc

fed cautius. Delphinus rurfus ad tempus, rurfus
ad puerum venit. Fugit ille cum caeteris. Del-
phinus, quafi inuitet, reuocet, exfilit, mergitur, va-
6 riosque orbes implicitat expeditque. Hoc altero
die, hoc tertio, hoc pluribus, donec homines, innu-
tritos mari, fubiret timendi pudor: accedunt, & ad-
ludunt, & appellant: tangunt etiam, pertrectantque
praebentem. Crefcit audacia experimento. Ma-
xime puer, qui primus expertus eft, adnatat natanti,
infilit tergo: fertur referturque, agnofci fe, amari
putat, amat ipfe: neuter timet, neuter timetur: hu-
7 ius fiducia manfuetudo illius augetur. Nec non alii
pueri dextra laeuaque fimul eunt hortantes monen-
tesque. Ibat vna (id quoque mirum) delphinus ali-
us, tantum fpectator & comes. Nihil enim fimile
aut faciebat, aut patiebatur: fed alterum illum duce-
8 bat, reducebat, vt puerum caeteri pueri. Incredi-
bile (tam verum tamen quam priora) delphinum ge-
ftatorem colluforemque puerorum in terram quoque
extrahi

pro relatiuo *quod* vel *quidquid* non ipfum tantum mare, fed illud ftagnum cum fuo Euripo, quo mare inferri referrique modo dixit.

implicitat expeditque) Hoc vult, non continuaffe eundem motum circularem, fed quem primo feciffet orbem, illum conuerfo corpore deinde remenfum: vt canes, cum lafciuiunt, aliaque animalia facere videmus.

6 appellant) *Simonem* vocant. Maior Plinius 9, 8 f. 7 *Roftrum* Delphinis *fimum: qua de cauffa nomen Simonis omnes miro modo agnofcunt, maluntque ita appellari.* Si quis feuerius agere cum viro erudito velit, poffit ipfi tribuere hanc fententiam, quafi putaffet, *a*) confcios fibi effe Delphinos illius conformationis roftri fui: *b*) noffe, hanc conformationem nomine *Simonis* declarari: c) illam fibi conformationem pulchram, & materiam laudis videri. Satis, credo, fuerit illis qualemcunque blanditiarum & plaufus alieni fenfum, vt equis, canibus, pauonibus, tribuere.

8 in terram extrahi) Iam alias obferuauimus, quae ex

extrahi ſolitum, areniſque ſiccatum, vbi incaluiſſet, in
mare reuolui. Conſtat Octauium Auitum, legatum 9
proconſulis, in litus educto religione praua ſuperfu-
diſſe vnguentum, cuius illum nouitatem odoremque
in altum refugiſſe: nec niſi poſt multos dies viſum
languidum & moeſtum; mox, redditis viribus, prio-
rem laſciuiam & ſolita miniſteria repetiſſe. Con- 10
fluebant ad ſpectaculum omnes magiſtratus, quorum
aduentu, & mora, modica res publica nouis ſumti-
bus atterebatur. Poſtremo locus ipſe quietem
ſuam ſecretumque perdebat. Placuit occulte in-
terfici, ad quod coibatur. Haec tu qua miſera- 11
tione,

ex Ouidii Ep. Herus ad Lean. 201 adferuntur, vt oſtendatur, quam incredibilis haec ſit narratio, *Quem poſtquam bibulis illiſit fluctus arenis, Vnda ſimul miſerum vitaque deſeruit*; ea partem ſomnii eſſe, non ad hiſtoriam animalis huius pertinere: pluribus autem obſeruatum apud Plin. mai. l. c. legendum, *Solent in terram erumpere incerta de cauſſa, nec* (non &) *ſtatim tellure tacta moriuntur.*

9 *Octauium Auitum*) Maior Plinius Flauianum Legatum Proconſulis nominat: forte ambo vna fuere.

ſuperfudiſſe vnguentum) Quod honoris genus habebant animalibus, quae libera dimitterent, hirundinibus, equis, elephantis. Vide eruditiſſimam obſeruationem Caſauboni ad Sueto. Caeſ. 81 vbi nec huius Delphini obliuiſcitur.

10 *modica res publica*) Reditus publici Hipponenſium iam ante modici ac tenues: *res publica* hic dicitur vt *res familiaris*, vt *rem facere.* * Qui vel ita interpungunt, vt *mora modica* iungantur, vel *Reſp.* ſcribunt, non videntur hanc ſententiam ſpectaſſe, quae, niſi fallimur, vnice vera eſt.

11 *Haec tu qua miſeratione*) Poëtam Caninium alloquitur, cui nimirum ob id ipſum hanc narrauit hiſtoriam, vt materiem carmini praeberet. Vtrum fecerit Caninius non dixerim: me certe excitauit Secundus, vt hoc ſumerem ante XII annos argumentum carminis, quo honorem haberem veteri meo & literarum omnium in Vinarienſi aula Patrono, cui mitem ſenectutem & beatum in rure ſuo, in quod receſſit, otium, ex animi ſententia precor. Licetne illud huc attexere? Et ponamus, monumentum non tam

tione, qua copia deflebis, ornabis, attolles? Quamquam

tam qualiscunque ingenii, quod ad tales ludos paullatim vt par est obdurescit, quam aeternae in virum immortaliter de nobis meritum, pietatis. Hoc monumentum tibi, Plini Secunde, qui similes MARSCHALLI mei, & tui ipsius viros viuus complectebare, colebas mortuos, ad omnes posteros seruandum commendamus.

Est autem illud carmen, cuius aliquot similia olim nobis nata sunt. Et erunt forte amici quidam, quibus hunc libellum donabimus, ita blandi, vti rogent ea colligi, quibus deinde obtemperatum, in praefatione gloriari modeste possimus: Satisne probaui me poëtam? an melius, quam ipso carmine?

DELPHINVS PLINIANVS
ILLVSTRISSIMO HEROI
FRID. GOTTHILF MARSCHALLO
GRYPHO,
IN STRENAE VICEM OBLATVS
VINARIAE
KAL. IANVAR. A. CIↃIↃCCXXVII
A
I. M. G.

Hoc vnum, MARSCHALLE, tuis tibi deerat in hortis,
Fons salientis aquae, nymphis sedesque iocusque.
Hoc etiam tua cura tibi, an fortuna? parauit.
Qua puros capiunt passo specularia soles
In lunam falcata sinu, qua maximus aestus,
Exoritur iam dulce sitisque aestusque leuamen:
Lympha salit labro recidens excepta capaci.
An patiere, alto qui munera pectore spernis,
Piscis vt his in aquis nostro tibi munere ludat?
Accipe, quem prisci commendat gratia saecli,
Quique instar saecli vel solus, Plinius ille,
Traiani decus, atque sui laus vnica Comi,

Quem

quam non eſt opus adfingas aliquid aut adſtruas:

Dd 2 ſufficit,

Quem primum laudet, cui non ignotus vterque,
Si tibi ſit ſimilis priſco reuocandus ab aeuo.
Nec metus, vt labri Delphinum anguſtia magnum
Terreat: ille per arentes te laetus arenas,
Ille per & montes, & per ſtabula alta ferarum,
Ingentem pietate virum pius ipſe ſequatur.

Monſtrorum genitrix terra Afra, Diarrhytos Hippo
Qua colitur miſſis Roma de matre colonis,
Humani ah! nimium vidit miracula piſcis.
Imminet vrbs ſtagno. hoc vicino e gurgite ponti,
(Euripus qualis fluctus vomit atque reſorbet)
Hauritque infuſas vrgentibus aeſtibus vndas,
Eructatque ſuum pelago reſidente liquorem.

Nauigat hic omnis populus, varioque natatu
Neptuni pecus exagitat. dubitaueris, alti
Imperiumne Iouis, ſceptra an fraterna ſequantur?
Non canibus matres hic iraſcuntur equisue,
Non trochus exercet, non puluerulenta palaeſtra,
Non curſus, pueros: mare ſumma & ſola voluptas.
Exſuperat tam quisque alios, quanto altius aequor
Ingreſſus, litusque ſimul nantesque reliquit.

Huius amore puer reliquis audentior vnus
Accenſus palmae, quae meta ſuprema laborum
Illum erat ante diem, proferre interritus audet.
Ipſamque ingreditur Neptuni feruidus aulam
Nec tamen haec bilem mouiſſe audacia regi
Creditur. en cara in primis de gente ſatelles
Occurrit puero Delphinus, & accipit vltro
Aduenientem: & iam videas praeire ſequentem,
Pergentemque ſequi, gyros iam ducere circum,
Iamque ſubire pedes, equitandaque ſubdere terga,
Ponere iam trepidum nouitate, iterumque ſubire,
Inque altum ferre, & veſtigia flectere retro,
Ludentumque gregi laeto ſic reddere tandem.

Fama exit, non eſt tota vulgatior vrbe
Fabula, confertumque videt lux altera litus,
Spectatum veniunt matres, veniuntque puellae:
Eſt, quae Delphinum obtendat, lectura tot inter
Egregios iuuenes praeſtanti corpore amicum.
Confeſtim redit ad certamina nota iuuentus.
Delphini puer at vector diſcedere turba
Cunctatur, fidei incertus, cautusque pericli,
Et pauidae parens genitrici. piſcis ad horam
Praeſto eſt, & puerum curſu deſignat: at ille
Cum reliquis celeri repetit ſua litora planta.

Delphinus

ſufficit, ne ea, quae ſunt vera, minuantur. Vale.

XXXIV.

Delphinus ſequitur rapido non ille volatu,
Quo, quando vrgetur per Gallica * retia mugil,
Verum inuitanti ſimilis nutuque vocanti.
Exilit hinc, & mergitur hinc, varioque natatu
Spumeus implicitat crebros atque expedit orbes.
Qualis vbi tenerae Melitaea gente catellus
Alludit dominae, refugitque, venitque, caditque,
Et reuolutus humi ſubito emicat, atque laceſſit
Dentibus innocuis veſtem, latratibus aures.
Vel qualis, iuuenes quando facilesque puellae
Luſibus ingenuis campo viridante caleſcunt,
Malo blanda petit iuuenem Galatea, fugitque
Illa quidem celeri pede, ſed deprendier optat:
Itque reditque viam, ac vltro ſe amplexibus offert,
Quos vario cupit anfractu fugiſſe videri:
Talis Delphinus puerum pertentat amatum.

Verum hic laetitiae medius, mediusque timoris
Blanditias ſentit, ſed reſpondere veretur.
Viderat ille cani quondam colludere hyaenam,
Sed luſus inter medios in deuia raptum.

Omnia vincit amor; timor hic conceſſit amori.
Accedit venienti, alludit voce manuque,
Simonem appellans, & ſquamea tergora mulcens.
Adnatat, inſilit in tergum, ferturque referturque,
Agnoſci credit ſe, credit amari, amat ipſe:
Inſidias neuter metuit, fiducia creſcit
Alterius tantum, quanto eſt manſuetior alter.

Nec non & reliqui dextra pueri atque ſiniſtra
Vectorem comitantur, iter clamore frequentant:
Heus age dextrorſum frenis inflecte caballum,
Heus nunc ſiſte gradum, nunc nunc calcaribus vrge.

Verum & Delphino ſuus eſt comes alter; it vna
Spectator ludi non pars, comitatur euntem,
Deducit reducem, ſed nil patiturue facitue
Ingenium praeter piſcis, moresque ferinos.

Alter at in litus pueris voluentibus exit,
Et iacet in ſiccis & cauda ludit arenis,
Inque ſuas pinna feruente reuoluitur vndas.

Praua ſuperſtitio, millenum cauſſa malorum,
Hos etiam ludos, grata haec ſpectacula turbat.
Hoc in piſce Deos ſibi placaturus Auitus
Naribus affundit croceos nardique liquores.
Ilicet acris odor nouitate infeſtat & angit
Delphinum: refugit trepidans, & mergitur alto,

Nec

* Plin. H. N. 9, 8 ſ. 9.

XXXIV. C. PLINIVS TRANQVILLO SVO S.

Consulit, num versus, quos male legere dicatur, ipse pergat recitare, an liberto legendos tradat.

Explica aestum meum. Audio, me male legere, duntaxat versus: orationes enim commodius, sed tanto minus versus. Cogito ergo recitaturus familiaribus amicis, experiri libertum meum. Hoc quoque familiare, quod elegi, non bene; sed

Nec nisi post aliquot languens emergere soles,
Offenso similis diffidentique, videtur.
Mansisses! aeuo dignum pecus, inque profundis
Narrasses, animos hominum quam stulta teneret
Relligio. sua sed miserum clementia perdit.
Nam redit ad solitum, populo plaudente, theatrum,
Paullatimque prior lasciuia redditur. orbem
Rumores miro crebri de pisce pererrant.
Spectatum ingenti concurritur vndique turba.
Nunquam tot chlamydas, trabeas tot viderat Hippo,
Roma paludatos tot nunquam miserat illuc,
Multum, GRYPHE, tui absimiles, & munerum auaros.
Iam loca, quae tribuant ciues, iam lautia desunt.
Ira in inhumanos merito concepta Quirites
Expetit in miserum, nec quidquam tale merentem.
Ne sit, quod spectare velit damnosa Quirini
Gens, in Delphini coniuratur caput insons,
Tempore & obtruncant capto miseranda gementem.
Heu pietas! heu sancta fides! heu flebile fatum!
Haec erat ergo tibi pro tanto debita amore
Merces? sicne, viri, miseros tractatis amantes?
Ergo Barbariae tibi, tellus improba, nomen
Iure datum post haec merito, aeternumque manebit.
Te, Delphine, mori totum vetuere C... ...nae:
Tam pisces inter memorabile nomen habebis,
Quantum homines inter MARSCHALLI fama decusque
Eminet, occultoque frequens celebrabitur aeuo.

34, 1 *Hoc quoque familiare*) Quem ad modum familiares modo amicos ad recitationem adhibeo, ita *hoc quoque familiaritatis iure mihi arrogo*, quod non mea voce sed liberti vti decreui. Elegi autem *non bene* ex omni parte lecturum, (quam non

melius lecturum: si tamen non fuerit perturbatus.
2 Est enim tam nouus lector, quam ego poëta. Ipse nescio quid illo legente interim faciam, sedeam defixus, & mutus, & similis otioso; an (vt quidam) quae pronuntiabit, murmure, oculis, manu prosequar. Sed puto, me non minus male saltare, quam legere. Iterum dicam, explica aestum meum, vereque rescribe, num sit melius, pessime legere, quam ista vel non facere, vel facere. Vale.

XXXV. C. PLINIVS APPIO SVO S.

Librum sibi missum, quum vacauerit, lecturum esse promittit: & ne diligentior amicus in retractatione sit, monet.

Librum, quem misisti, recepi, & gratias ago: sum tamen hoc tempore occupatissimus. Ideo nondum eum legi, quum alioqui validissime cupiam: sed eam reuerentiam cum literis ipsis, tum scriptis tuis

non vulgarem laudem fuisse, ex Cornelii Attico videas 1, 3 & praeceptis Fabii 11, 3) Sed melius tamen quam possum ego, qui oratoriae actioni adsuetus, minus commode poëmata recito. * Haec lectio antiqua male a quibusdam sic immutata est, *Hic quoque similiter, quem elegi, non bene; sed melius scio lecturum, si tamen non fuerit perturbatus.* Possit etiam in nostra lectione illud *scio* retineri, si parentheseos instar inter duo incisa coërceamus.

2 *male saltare*) Respicit ad illud *manu prosequar*. Nam illa manuum apta & ad argumentum accommodata gesticulatio, proprie saltatio est. Vid. Quinct. 1, 11, 18 sq. 1, 12, 14. 11, 3, 66 it. 89 &c. Notum est Ouidianum illud, *Si vox est, canta; si mollia brachia; salta:* & Iuuen. 5, 120 *Structorem — Saltantem spectes, & Cheironomonta volanti Cultello.*

num sit melius) Scripsisses ista, Secunde, Catoni alicui, triste responsum accepisses, & simile illi iudicio, quod de A. Albino tulit antiquus & archetypus Cato apud Gellium 11, 8 *Nae tu, inquit, Aule, nimium nugator es, quum maluisti culpam deprecari, quam culpa vacare* &c. Sed nimirum Plinius familiariter deliberat cum familiarissimo, de re per se parua, sed vel ea ipsa caussa alicuius momenti, quod ad honorem studiorum pertineret.

35, 2

tuis debeo, vt ſumere illa, niſi vacuo animo, irreligioſum putem. Diligentiam tuam in retractandis 2
operibus valde probo. Eſt tamen aliquis modus, primum, quod nimia cura deterit magis, quam emendat; deinde, quod nos a recentioribus reuocat, ſimulque nec abſoluit priora, & inchoare poſteriora non patitur. Vale.

XXXVI. C. PLINIVS FVSCO SVO S.

Quam vitae rationem & ſtudiorum in ſeceſſu ſeu villa teneat, exponit. conf. 3, 5.

Quaeris, quemadmodum in Tuſcis diem aeſtate diſponam. Euigilo quum libuit, plerumque circa horam primam, ſaepe ante, tardius raro: clauſae feneſtrae manent. Mire enim ſilentio & tene- 2
bris animus alitur. Ab iis, quae auocant, abductus, & liber, & mihi relictus, non oculos animo, ſed animum oculis ſequor, qui eadem quae mens, vident, quoties non vident alia. Cogito, ſi quid in manibus, cogito ad verbum ſcribenti emendantique ſimilis: nunc pauciora, nunc plura, vt vel difficile vel facile componi teneriue potuerunt. Notarium

35, 2 nimia cura) Quam *calumniam*, & *cauillationem* atque κακιζοτεχνίαν ſaepe reprehendit Fabius. Vid. nos ad 10, 1, 115 it. ſupra 5, 11, 3.

36, 2 tenebris animus alitur) Fabius 10, 3, 25 *Lucubrantes ſilentium noctis, & clauſum cubiculum, & lumen vnum velut tectos maxime teneat.* Quem locum a correctione, quae non neceſſaria nobis videatur, tuemur. Caeterum de lecto ſtudendi cauſſa etiam adhibito ſupra 7, 27, 7.

cogito ad verbum) *Eſt illa exercitatio cogitandi, totasque materias vel ſilentio (dum tamen quaſi dicat intra ſe ipſum) perſequendi, quae nullo non & tempore & loco, quando non aliud agimus, explicari poteſt* &c. Quinct. 10, 7, 25.

notarium) vid. ad 3, 5, 15 quam nempe totam epiſtolam

voco, &, die admiſſo, quae formaueram dicto; abit,
3 rurſusque reuocatur, rurſusque remittitur. Vbi hora quarta vel quinta (neque enim certum dimenſumque tempus) vt dies ſuaſit, in xyſtum me vel cryptoporticum confero; reliqua meditor & dicto; vehiculum adſcendo. Ibi quoque idem, quod ambulans aut iacens. Durat intentio, mutatione ipſa refecta: paullum redormio, dein ambulo, mox orationem Graecam Latinamue clare & intente, non tam vocis cauſſa, quam ſtomachi, lego: pariter ta-
4 men & illa firmatur. Iterum ambulo, vngor, exerceor, lauor. Coenanti mihi, ſi cum vxore, vel paucis, liber legitur: poſt coenam, comoedi aut lyriſtes: mox cum meis ambulo, quorum in numero ſunt eruditi. Ita variis ſermonibus veſpera extenditur, &, quamquam longiſſimus, dies cito conditur.
5 Non nunquam ex hoc ordine aliqua mutantur. Nam ſi diu tacui, vel ambulaui, poſt ſomnum demum lectionemque, non vehiculo, ſed (quod breuius, quia velocius) equo geſtor. Interueniunt amici ex proximis oppidis, partemque diei ad ſe trahunt, interdumque laſſato mihi opportuna interpellatione ſub-
6 ueniunt. Venor aliquando; ſed non ſine pugillaribus, vt quamuis nihil ceperim, nonnihil referam.

Datur

cum hac conferre vtile fuerit, vt ad argumentum monuimus.

4 *quorum in numero ſunt erud.*) Propter hoc ipſum, quod quis eruditus eſt, meus eſt, in meorum numero eſt.

5 *quod breuius, quia vel.*) Hora geſtationis impenſa eſt alii rei. Ne plane a motu corporis recedat, aliud tempus ſumitur decerpendum alii rei: ne longum nimis ſit, in equo conficiuntur eadem ſpatia, quae alias in curru, totidem ſucculſionibus mouetur corpus, ſed celerius ſe conſequentibus.

6 *non ſine pugillaribus*) Vid. 1, 6.

commen-

Datur & colonis (vt videtur ipsis) non satis temporis, quorum mihi agrestes querelae literas nostras & illhaec vrbana opera commendant. Vale.

XXXVII. C. PLINIVS PAVLLINO SVO S.

Excusat se, quod propter praediorum locationem calendis Ianuariis Paullino, consulatum inituro, non possit adesse.

Nec tuae naturae est, translaticia haec & quasi publica officia a familiaribus amicis contra ipsorum commodum exigere: & ego te constantius amo, quam vt verear, ne aliter ac velim accipias, nisi te calendis statim consulem videro: praesertim quum me necessitas locandorum praediorum plures annos ordinatura detineat; in qua mihi noua consilia sumenda sunt. Nam priore lustro, quamquam post 2
magnas remissiones, reliqua creuerunt: inde plerisque nulla iam cura minuendi aeris alieni, quod desperant posse persolui; rapiunt etiam, consumunt-

commendant) Querelae rusticorum, quales habes 9, 15, faciunt, vt taedium me capiat ruris, ac tanto lubentius vel literis me abdam, vel redeam in vrbem.

37, 1 *translaticia-publica*) Huc praesertim pertinent Petroniana ista c. 113. *nec Giton me tralaticia propinatione dignum iudicabat*, & c. 114. *praeteriens aliquis tralaticia humanitate lapidabit* eiecta naufragio corpora. *Publica* officia dicuntur vt *publica verba* Ouid. Ar. 1, 144 quibus in primis etiam congressionibus vtimur, a quibus initium notitiae oritur.

ordinatura) Hoc vult, Locatio, quam nunc facio, non ad vnum modo annum pertinet, sed ad plures, ad lustrum. Rationem enim censoris & publicani secuti etiam in locationibus priuati, quod satis multis ICtorum veterum locis comprobare pronum est. Igitur lex locationis, quam lustri initio constituebant, valebat in plures annos, quo consideratius diligentiusque cogitanda primum deinde scribenda erat.

enim poſſunt circumdari templo; nam ſolum templi hinc flumine & abruptiſſimis ripis, hinc via cin-
6 gitur. Eſt vltra viam latiſſimum pratum, in quo ſatis apte contra templum ipſum porticus explicabuntur: niſi quid tu melius inueneris, qui ſoles locorum difficultates arte ſuperare. Vale.

XL. C. PLINIVS FVSCO SVO S.

Cui vitae ſtudiorumque rationem aeſtiuam, quam in ſeceſſu teneat, epiſt. XXXVI perſcripſerat; eidem rogatus exponit etiam hibernam.

Scribis, pergratas tibi fuiſſe literas meas, quibus cognouiſti, quemadmodum in Tuſcis otium aeſtatis exigerem: requiris, quid ex hoc in Laurentino
2 hieme permutem. Nihil, niſi quod meridianus ſomnus eximitur, multumque de nocte vel ante vel poſt diem ſumitur: &, ſi agendi neceſſitas inſtat, quae frequens hieme, non iam comoedo vel lyriſtae poſt coenam locus; ſed illa, quae dictaui, identidem retractantur, ac ſimul memoriae frequenti emenda-
3 tione proficitur. Habes aeſtate, hieme conſuetudinem; addas huc, licet, auctumnum, quaeque inter hiemem aeſtatemque media, vt nihil de die perdunt, ita de nocte paruulum adquirunt. Vale.

40, 1 *literas meas*) ſupra 9, 36.

2 *agendi neceſſitas*) Dicendi, in iudicio, in Senatu: ideo etiam hieme in Laurentino verſatur, quod pene ſuburbanum eſt.

LIBER

LIBER X.

In quo Epistolae Plinii ad Traianum Imperatorem; & Traiani ad Plinium.

I. C. PLINIVS TRAIANO.

Imperium morte Neruae consequuto, gratulatur.

Tua quidem pietas, Imperator sanctissime, optauerat, vt quam tardissime succederes patri: sed dii immortales festinauerunt virtutes tuas ad gubernacula reipublicae, quam susceperas, admouere. Pre- 2
cor ergo, vt tibi, & per te generi humano, prospera omnia, id est, digna saeculo tuo, contingant. Fortem te & hilarem, Imperator optime, & priuatim & publice opto.

II. C. PLINIVS TRAIANO.

Iure trium liberorum donatus, gratias agit.

Exprimere, Domine, verbis non possum, quantum mihi gaudium attuleris, quod me dignum putasti

1, 2 *saeculo tuo*) Saeculum imperatoris est tempus, quo rerum potitur. Igitur *digna saeculo* Imperatoris sunt, quae Imperator virtute sua meretur, vt se imperante contingant.

et priuatim et publ.) Haec aduerbia incertum quo referantur. Si cum *opto* iungas; significat Plinius, se hoc optare, cum pro amore, quo Traianum per se complectatur, tum quod vtile hoc putet reipublicae: Si ad *fortem & hilarem*; & domi esse vult felicem, & in administranda re publica. Posterius magis mihi placet.

2, 1 *Domine*) Haec appellatio, qua perpetuo in his epistolis vtitur auctor, interdum scrupulum mihi mouit, possintne eius auctoris esse, qui Paneg. 45, 3 & alias *Dominum* ita diligenter a Principe separet, crudelitatisque & iniustitiae illi notionem adiungat. Sed aliud videtur, *Dominum* se ipsum vocare in publicis edictis: aliud blandientis amici honorem non adspernari. Sic *reges* suos vocabant

tasti iure trium liberorum. Quamuis enim Iulii Seruiani, optimi viri, tuique amantissimi, precibus indulseris: tamen etiam ex rescripto intelligo, liben-
2 tius hoc ei te praestitisse, quia pro me rogabat. Videor ergo summam voti mei consequutus, quum inter initia felicissimi principatus tui probaueris, me ad peculiarem indulgentiam tuam pertinere: eoque magis liberos concupisco; quos habere etiam illo tristissimo saeculo volui, sicut potes duobus matrimoniis
3 meis credere. Sed dii melius, qui omnia integra bonitati tuae reseruarunt. Malui hoc potius tempore me patrem fieri, quo futurus essem & securus & felix.

III.

cabant clientes libera etiam republica: sic *Domini* & *Dominae* nomen in amantium & coniugum adeo blanditiis. Cogitabam aliquando, ex prouinciis modo Imperatorem tum vocatum *Dominum*, nempe *prouinciae*, vt ipsa Roma *rerum Domina*: sed haec quidem, & plures epistolae non e prouincia datae videntur. Maneat igitur, blandientis & amantis Plinii hanc esse vocem: qui idem nihilo minus reprehendere potuerit eos, qui ipsi sibi id nomen arrogassent, & mensuram nominis eius, cum pro seruis tractarent ciues, implessent.

2 *sicut potes*) Si haec verba ad ea, quae proxime praecedunt, referas, Plinius iam duas vxores Domitiano imperante duxisse debet. Sed potest etiam ad paullo superiora respici, *eoque magis liberos habere concupisco*. Certe de duabus eius modo vxoribus constat.

3 *Dii - reseruarunt*) Dii melius, quid mihi vtile sit, vident; & a bonitate tua expectare me voluerunt iura eorum, qui liberos habent, quae matrimoniis duobus adhuc non consecutus sum. Nimirum hinc non minus, quam ex ep. 95 apparet, conditionem impetrandi huius iuris fuisse, vt quis legitimo modo liberos quaesierit, sed frustra.

Malui) Sub bono principe malunt homines liberos habere. vid. Paneg. 26 extr. * Caeterum non optime haec cohaerent superioribus: quid si legamus, *malunt*? quod facile corrumpi in *malui* potuit, si *n* per transuersam literae *u* impositam signauit librarius. Sic simul indicarit, spem prolis e Calpurnia, quam circa haec tempora duxit, suscipiendae se habere. Vid. 8, 10 vbi abortum eius Fabato narrat. Certe si cui illud audacius videatur, quamquam non est,

III. (V) C. PLINIVS TRAIANO.

Petit, vt Voconium in senatorium ordinem promoueat.

Indulgentia tua, imperator optime, quam plenissimam experior, hortatur me, vt audeam tibi etiam pro amicis obligari; inter quos sibi vel praecipuum locum vindicat Voconius Romanus, ab ineunte aetate condiscipulus & contubernalis meus. Quibus 2
ex caussis & a diuo patre tuo petieram, vt illum in amplissimum ordinem promoueret: sed hoc votum meum bonitati tuae reseruatum est, quia mater Romani liberalitatem sestertii quadringenties, quod conferre se filio codicillis ad patrem tuum scriptis professa fuerat, nondum satis legitime peregerat. Quod postea fecit, admonita a nobis. Nam & fundos e- 3
mancipauit, & caetera, quae in emancipatione implenda solent exigi, consummauit. Quum sit ergo 4
finitum, quod spes nostras morabatur, non sine magna fiducia subsigno apud te fidem pro moribus Romani mei, quos & liberalia studia exornant; & eximia

est, legerim *Malim*, vt votum sit, quo illud *concupisco* confirmet.

3, 2 quadringenties) Immanis summa, millio vncialium nummorum, s. imperiales $1333333\frac{1}{3}$: Buchneri & Gronouii coniectura moderatior *quaterdecies*, quae essent quinque & triginta millia vncialium: medium, *quadragies*, tonnam vncialium efficiat. Fuisse summam mediocrem, vel inde apparet, quod ad censum Senatorium explendum data est, qui, si Suetonium sequamur, Augusto c. 41, ab illo constitutus est *duodecies* h. e. triginta millium vncialium. Itaque ipsum *quaterdecies* iam nimium esse videtur. Quid si fuit CCCC HS. h. e. *quadringentorum millium*, quae sunt $13333\frac{1}{3}$ imperiales s. vnciales 10000.

3 fundos emancipauit) Solenni ritu e suo dominio dimisit & filio tradidit, vt iam verus illorum dominus esset, neque retrahi aut reuocari munus posset.

5 pater-

imia pietas, quae hanc ipſam matris liberalitatem, & ſtatim patris hereditatem, & adoptionem a vitrico
5 meruit. Auget haec & natalium & paternarum facultatum ſplendor; quibus ſingulis multum commendationis acceſſurum etiam ex meis precibus, in-
6 dulgentiae tuae credo. Rogo ergo, Domine, vt me exoptatiſſimae mihi gratulationis compotem facias, & honeſtis (vt ſpero) adfectibus meis praeſtes, vt non in me tantum, verum & in amico gloriari iudiciis tuis poſſim.

IV. (VI) C. PLINIVS TRAIANO.

Medico ſuo ciuitatem Romanam: Antoniae libertis feminis Ius Quiritium petit. Conf. ep. 22.

Proximo anno, Domine, grauiſſima valitudine vsque ad periculum vitae vexatus iatralipten adſumſi: cuius ſolicitudini & ſtudio, tuae tantum indulgentiae beneficio referre gratiam poſſum. Qua-
2 re rogo, des ei ciuitatem Romanam. Eſt enim peregrinae conditionis, manumiſſus a peregrina. Vocatur ipſe Harpocras: patronam habuit Thermuthin Theonis, quae iampridem defuncta eſt. Idem rogo, des ius Quiritium libertis Antoniae Maximillae, ornatiſſimae feminae, Heliae & Antoniae Harmeridi. Quod a te, petente patrona, peto.

V.

5 *paternarum facultatum*) Recte monet Cellarius, eas non omnes perueniſſe ad hunc filium, qui alioquin opus non habuiſſet liberalitate matris. Forte fratres habuit.

4, 2 *ius Quiritium*) Hodie, beneficio praeſertim Ill. Spanhemii, qui iſta in Orbe Romano expediuit feliciter, ſatis conſtat de gradibus *ciuitatis Romanae*, in iisque ſummum eſſe, *ius* ipſum *Quiritium*. Habemus in compendium relatas tum aliorum tum Spanhemii obſeruationes in Ill. Heineccii append. ad L. I. antiquitt. iur. Ro.

5, 1

V. (XI) C. PLINIVS TRAIANO.

Alexandrinam etiam ciuitatem Harpocrati datam laetatur, cui literas ad praefectum Aegypti, ſibi licentiam occurſus longioris petit.

Exprimere, Domine, verbis non poſſum, quanto me gaudio adfecerint epiſtolae tuae, ex quibus cognoui te Harpocrati, iatraliptae meo, etiam Alexandrinam ciuitatem tribuiſſe, quamuis ſecundum inſtitutionem principum, non temere eam dare propoſuiſſes. Eſſe autem Harpocran νομȣ̃ μεμφιτικȣ̃ indico tibi. Rogo ergo, indulgentiſſime impera- 2
tor, vt mihi ad Pompeium Plantam, praefectum Aegypti, amicum tuum, ſic, vt promiſiſti, epiſtolam mittas. Obuiam iturus, quo maturius, Domine, exoptatiſſimi aduentus tui gaudio frui poſſim, rogo, permittas mihi, quam longiſſime occurrere tibi.

VI. (XII) C. PLINIVS TRAIANO.

Medici propinquis ciuitatem, & aliis ius Quiritium petit.

Proxima infirmitas mea, Domine, obligauit me Poſtumio Marino medico: cui parem gratiam referre beneficio tuo poſſum, ſi precibus meis, ex conſuetudine bonitatis tuae, indulſeris. Rogo ergo, 2
vt propinquis eius des ciuitatem, Chryſippo Mithridatis, vxorique Chryſippi Stratonicae Epigoni, item liberis

5, 1 *epiſtolae tuae*) Reſpondet praeſertim epiſtolae 23 huius libri, quae cum 22 ante hanc legi omnino debet.

νομȣ̃) Latina voce vtitur Traianus, vel librarii, ep. 23. De *nomis* ſ. praefecturis Aegyptiis inſpicere praeſtat Marſhamum in Can. Chron. p. 391. ſq. & ipſum praeſertim Geographum, Cellarium.

liberis eiusdem Chrysippi, Epigono & Mithridati, ita vt sint in patris potestate, vsque iis in libertos seruetur ius patronorum. Item rogo, indulgeas ius Quiritium L. Satrio Abascantio, & P. Caesio Phosphoro, & Panchariae Soteridi. Quod a te, volentibus patronis, peto.

VII. (XIII) C. PLINIVS TRAIANO.

Praeturam amico, Accio Surae, petit.

Scio, Domine, memoriae tuae, quae est benefaciendi tenacissima, preces nostras inhaerere: quia tamen in hoc quoque saepe indulsisti, admoneo simul & impense rogo, vt Accium Suram praetura exornare digneris, cum locus vacet. Ad quam spem alioqui quietissimum hortatur & natalium splendor, & summa integritas in paupertate, & ante omnia, felicitas temporum, quae bonam conscientiam ciuium tuorum ad vsum indulgentiae tuae prouocat & attollit.

VIII. (XIV) C. PLINIVS TRAIANO.

Sacerdotium sibi petit.

Quum sciam, Domine, ad testimonium laudemque morum meorum pertinere, tam boni principis

6, 2 *Epig. & Mithr.*) Obseruamus hic quoque morem Graecorum, qui aui vtriusque nominibus appellarent suos liberos: quae res obscuritatem non nunquam ex hominum eiusdem nominis confusione parit.

in patris potestate) Nam *patria potestas* est pars Romanae ciuitatis, non minus quam *ius patronorum*. Vult ergo Plinius, vt ius ciuitatis retro etiam valeat ad patriam potestatem in eos quoque liberos, qui ante nati sunt, &c.

ius Quiritium) Iam fuere ciues, sed summum gradum ciuitatis illis petit Plinius. Vid. ad 10, 4, 2.

8 *septem-*

cipis iudicio exornari: rogo, dignitati, ad quam me prouexit indulgentia tua, vel auguratum, vel ſeptemuiratum, quia vacant, adiicere digneris, vt iure ſacerdotii precari deos pro te publice poſſim, quos nunc precor pietate priuata.

IX. (XV) C. PLINIVS TRAIANO.

Victoriam Traiano gratulatur.

Victoriae tuae, optime imperator, maximae, pulcherrimae, antiquiſſimae, & tuo nomine & reipublicae gratulor, deosque immortales precor, vt omnes cogitationes tuas tam laetus ſequatur euentus; vt virtutibus tantis gloria imperii & nouetur & augeatur.

X. (XXVI) C. PLINIVS TRAIANO.

Seruilii aduentum nuntiat.

Seruilius Pudens legatus, Domine, VIII calend. Decembr. Nicomediam venit: meque longae exſpectationis ſolicitudine liberauit.

XI. (XXVII) C. PLINIVS TRAIANO.

Roſianum commendat.

Roſianum Geminum, Domine, arctiſſimo vinculo mecum tua in me beneficia iunxerunt. Habui enim illum quaeſtorem in conſulatu, mei ſumme obſeruantiſſimum expertus. Tantam mihi poſt conſulatum reuerentiam praeſtat, vt publicae neceſ-

 ſitudinis

8 *ſeptemuiratum*) Epulonum, de quo ad 2, 11, 12. *Auguratum* accepiſſe, teſtatur inſcriptio antiqua, quam etiam nos cum vita Plinii damus.

10 *Nicomediam*) Bithyniae caput. Scripta ergo haec epiſtola eſt ex Prouincia, vt maior pars reliquarum.

11, 2

2 ſitudinis pignora priuatis cumulet officiis. Rogo ergo, vt ipſe apud te, pro dignitate eius, precibus meis faueas: cui &, ſi quid mihi credis, indulgentiam tuam dabis. Dabit ipſe operam, vt in his, quae ei mandaueris, maiora mereatur. Parciorem me in laudando facit, quod ſpero, tibi & integritatem eius, & probitatem, & induſtriam non ſolum ex eius honoribus, quos in vrbe ſub oculis tuis geſſit, ve-
3 rum etiam ex commilitio, eſſe notiſſimam. Illud vnum, quod propter caritatem eius nondum mihi videor ſatis plene feciſſe, etiam atque etiam facio; teque, Domine, rogo, gaudere me exornata quaeſtoris mei dignitate, id eſt, per illum mea, quam maturiſſime velis.

XII. C. PLINIVS TRAIANO.

Gratias agit, quod Coelium ex conſulatu in Bithyniam miſſurus ſit.

Difficile eſt, Domine, exprimere verbis, quantam perceperim laetitiam, quod & mihi & ſocrui meae praeſtitiſti, vt ad finem conſulatus Coelium
2 Clementem in hanc prouinciam transferres. Ex illo enim menſuram beneficii tui penitus intelligo, quum tam plenam indulgentiam cum tota domo mea experiar: cui referre gratiam parem ne audeo quidem, quamuis maxime debeam. Itaque ad vota confugio, deosque precor, vt iis, quae in me aſſidue confers, non indignus exiſtimer.

XIII.

11, 2 in his, quae) In muneribus, quae ei mandaueris. * Obſeruanda res leuicula, quia *in* praepoſitio quibusdam praeter rem hic ſuſpecta eſt.

14 di-

XIII. (LXIV) C. PLINIVS TRAIANO.

Tabellarium regis Sauromatae ad Traianum mittit.

Scripſit mihi, Domine, Lycormas, libertus tuus, vt, ſi qua legatio a Boſporo veniſſet, vrbem petitura, vsque in aduentum ſuum retineretur. Et legatio quidem duntaxat in eam ciuitatem, in qua ipſe ſum, nulla adhuc venit; ſed venit tabellarius Sauromata, quem ego, vſus opportunitate, quam mihi caſus obtulerat, cum tabellario, qui Lycormam ex itinere praeceſſit, mittendum putaui, vt poſſis ex Lycormae & ex regis epiſtolis pariter cognoſcere, quae fortaſſe pariter ſcire deberes.

XIV. (LXV) C. PLINIVS TRAIANO.

Diplomate ſe tabellarium Sauromatam iuuiſſe ſignificat.

Rex Sauromates ſcripſit mihi, eſſe quaedam, quae deberes quam maturiſſime ſcire: qua ex cauſſa feſtinationem tabellarii, quem ad te cum epiſtolis miſit, diplomate adiuui.

XV. (LXVIII. C.) C. PLINIVS TRAIANO.

Excuſat, quod legatum regis Sauromatae non retinuerit.

Legato Sauromotae regis, quum ſua ſponte Niceae, vbi me inuenerat, biduo ſubſtitiſſet, lon-

14 diplomate adiuui) Cuius ea vis erat, vt publice praebitis equis & vehiculis curſus illius adiuuaretur. Sic enim Plut. in Galba p. 1494 H. Steph. Τῶν ὑπάτων οἰκέτας δημοσίας προχαρισαμένων, τὰ δόγματα κομίζοντας τῷ αὐτοκράτορι, καὶ τὰ καλούμενα διπλώματα σεσημασμένα δόντων, ἃ γνωρίζοντες οἱ κατὰ πόλιν ἄρχοντες, ἐν ταῖς τῶν ὀχημάτων ἀμοιβαῖς ἐπιταχύνουσι τὰς προπομπὰς τῶν γραμματηφόρων. Add. 10, 121.

giorem moram faciendam, Domine, non putaui: primum quod incertum adhuc erat, quando libertus tuus Lycormas venturus eſſet; deinde quod ipſe proficiſcebar in diuerſam prouinciae partem, ita officii
2 neceſſitate exigente. Haec in notitiam tuam perferenda exiſtimaui, quia proxime ſcripſeram, petiiſſe Lycormam, vt legationem, ſi qua veniſſet a Boſporo, vsque in aduentum ſuum retinerem. Quod diutius faciendi nulla mihi probabilis ratio occurrit; praeſertim quum epiſtolae Lycormae, quas detinere, vt ante praedixi, nolui, aliquot diebus hunc legatum anteceſſurae viderentur.

XVI. (LXXV) C. PLINIVS TRAIANO.

Callidromum, multorum variante fortuna ſeruum, Traiano mittit.

Apuleius, Domine, miles, qui eſt in ſtatione Nicomedenſi, ſcripſit mihi, quendam nomine Callidromum, quum detineretur a Maximo & Dionyſio piſtoribus, quibus operas ſuas locauerat, confugiſſe ad tuam ſtatuam, perductumque ad magiſtratus indicaſſe, ſeruiſſe aliquando Laberio Maximo, captumque a Suſago in Moeſia, & a Decebalo muneri miſſum Pacoro, Parthiae regi, pluribusque annis in miniſterio eius fuiſſe: deinde fugiſſe, atque ita in Ni-
2 comediam perueniſſe. Quem ego perductum ad me, quum eadem narraſſet, mittendum ad te putaui. Quod

15, 2 *proxime ſcripſeram*) Ep. 13.

16, 1 *ad tuam ſtatuam*) Tanquam ad aſylum: de qua re copioſe Lipſ. ad Tac. A. 3, 36 ſ. Excurſ. F.

2 *mittendum ad te*) Qui forte referre poſſet de rebus Parthicis, quae audire Traiani intereſſet.

3 apo-

Quod paullo tardius feci, dum requiro gemmam, quam ſibi, habentem imaginem Pacori, & quibus inſignibus ornatus fuiſſet, ſubtractam indicabat.
Volui enim hanc quoque, ſi inueniri potuiſſet, ſimul 3
mittere, ſicut glebulam miſi, quam ſe ex Parthico metallo attuliſſe dicebat. Signata eſt anulo meo, cuius apoſphragiſma, quadriga.

XVII. (LXXXVI) PLINIVS TRAIANO.

Procuratorem Caeſaris teſtimonio proſequitur.

Maximum, libertum & procuratorem tuum, Domine, per omne tempus, quo fuimus vna, probum, & induſtrium, & diligentem, ac, ſicut rei tuae amantiſſimum, ita diſciplinae tenaciſſimum expertus, libenter apud te teſtimonio proſequor ea fide, quam tibi debeo.

XVIII. (LXXXVII) C. PLINIVS TRAIANO.

Gabium Baſſum laudat apud Traianum.

Gabium Baſſum, Domine, praefectum orae Ponticae, integrum, probum, induſtrium, atque inter iſta reuerentiſſimum mei expertus, voto pariter & ſuffragio proſequor, ea fide quam tibi debeo: quem abunde conſpexi inſtructum commilitio tuo,

3 *apoſphragiſma*) Expreſſa imago: ſic impedire vult, ne quid ſubiiciatur aliud. Opportune comparauit Cellarius, quod eſt apud Capitolinum in Albino c. 2 ex literis Commodi, *Super hoc ad procuratores meos literas miſi, quas ipſe ſignatas excipies ſigno Amazoniae.*

17 *Maximum*) de quo etiam ep. 28, 5 it. 36 & 37.

18 *Gabium Baſſum*) Laudat etiam ep. 32.

cuius disciplinae debet, quod indulgentia tua dignus
2 est. Apud me & milites & pagani, a quibus iustitia eius & humanitas penitus inspecta est, certatim ei, qua priuatim, qua publice, testimonium retribuerunt. Quod in notitiam tuam perfero ea fide, quam tibi debeo.

XIX. (LXXXVIII) C. PLINIVS TRAIANO.

Filium commilitonis sui, & ipsum acrem militem, commendat.

Nymphidium Lupum, Domine, primipilarem, commilitonem habui, quum ipse tribunus essem, ille praefectus: inde familiariter diligere coepi. Creuit postea caritas ipsa mutuae vetustate amicitiae.
2 Itaque & quieti eius inieci manum, & exegi, vt me in Bithynia consilio instrueret. Quod ille amicissime, & otii & senectutis ratione postposita, & iam
3 fecit, & facturus est. Quibus ex caussis necessitudines eius inter meas numero, & filium in primis, Nymphidium Lupum, iuuenem probum, industrium, & egregio patre dignissimum, suffecturum indulgentiae tuae: sicut primis eius experimentis cognoscere potes, quum praefectus cohortis plenissimum testimonium meruerit Iulii Ferocis & Fusci Salinatoris, clarissimorum virorum. Meum gaudium, Domine, meam gratulationem filii honores continuent.

PLI-

19, 3 *suffecturum indulg.*) Dignum illa, qui capere eam, agnoscere, aestimare, tueri, possit. Laudarunt iam viri docti Stat. Silu. 2, 175. *Vade puer, tantisque enixus suffice donis.*

3 *continuent*) Haec est petitio ipsa, & argumentum adeo epistolae. * Nempe sic legendum puto leuissime immutata lectione Boxhornii, vt superiores taceam, & Cellarii, qui illam debent,

PLINII ET TRAIANI EPISTOLAE MVTVAE.

XX. (III) C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Excuſat ſe, quod praefectus aerario patrocinium Afris negauerit, & rurſus iubente ſenatu praeſtiterit.

Vt primum me, Domine, indulgentia veſtra promouit ad praefecturam aerarii Saturni, omnibus

debent, puto Aldo, in cuius editione 1518 vt & in Grut. 1620 legitur, *filii honore continerent*, vnde ipſi fecerunt, *honores continerent*. Gruterianae 1611 lectio *mea gratulatio filii honore continuetur.* (*continetur* repoſuit, ſeruatis caeteris, Longolius) mutat nimis multa ab antiqua ſcriptura. Quam vicina ſint *continuent* & *continerent*, facile intelligunt, qui tractarunt libros. Sententia aperta, Plinio digna, & prope neceſſaria, niſi velimus, nihil illum hac epiſtola petiiſſe.

20, 1 indulgentia veſtra) Cuius? Traiani & Neruae tum adhuc viuentis? Ita ſecutus Lipſium & Rittershuſium Cellarius. Contradicit ſubductis temporum rationibus doctiſſimus Maſſonus ad Annum Chr. XCVIII §. 7. ſed ita, vt licet recte poſuerit calculos; tamen hoc non effecerit, fieri non potuiſſe, vt Nerua adhuc viuente praefectura haec demandata Plinio fuerit. Prouocat ad 10, 24, 3 vbi *primum valitudine* Neruae (demus ei, hanc fuiſſe vltimam, & ſtatim ita grauem, vt per eam non potuerit praefecturam decernere Secundo) *poſtea curis delegati officii* (demus de hac praefectura ſermonem eſſe) *ſe retentum*. Sed nonne potuit ante delegatum eſſe, aditum poſt aliquod vnius alteriusue menſis interuallum? Hoc ſi ponas, calculi Maſſoniani ſtabunt, & tamen Praefecturam ab vtroque Imperatore acceperit Plinius, qui hic pariter & 10, 24, 3 non videtur contra morem ſuum & ſaeculi plurium numero de vno Traiano vſus fuiſſe; praeſertim poſteriore loco, vbi & Patris Neruae & Traiani filii diſerta mentio proxime praeceſſit. Igitur hoc quidem in loco praeſidium non inuenit illa ſequioris aeui ratio, quam *voſſitationem*, digno hac re vocabulo, appellant. Agit de origine huius rei Baelius in epiſtol. p. 279 ſq. vbi ſemina quaſi ab hoc aeuo & ipſe repetit; ſed idem obſeruat, in Symmachi adeo epiſtolis videri reſpici ad collegas imperii, cum *veſtrae maieſtatis*, *veſtri numinis* &c. fit mentio.

aerarii Saturni) Videntur antiquiſſimis Diis & aetatis ratione

bus aduocationibus, quibus alioqui nunquam eram promiſcue functus, renuntiaui, vt toto animo, dele-
2 gato mihi officio vacarem. Qua ex cauſſa, quum patronum me prouinciales optaſſent contra Marium Priſcum, & petii veniam huius muneris, & impetraui: ſed quum poſtea conſul deſignatus cenſuiſſet, agendum nobiſcum, quorum erat excuſatio recepta, vt eſſemus in ſenatus poteſtate, pateremurque nomina noſtra in vrnam conlici, conuenientiſſimum eſſe tranquillitati ſaeculi putaui, praeſertim tam moderatae voluntati ampliſſimi ordinis non repugnare.
3 Cui obſequio meo, opto, vt exiſtimes conſtare rationem, quum omnia facta dictaque mea probare ſanctiſſimis moribus tuis cupiam.

XXI. (IV) TRAIANVS PLINIO S.

Et ciuis & ſenatoris boni partibus functus es, obſequium ampliſſimi ordinis, quod iuſtiſſime exigebat,

tione auaris, aerarium credidiſſe Romani, vt Opi h. e. Telluri Deorum Matri, de quo Cic. Phil. 1, 7 & 2, 14 it. 37, & Saturno, de quo etiam Sueto. Claud. c. 24. Quin vnum idemque templum Saturni & Opis, nunc a marito nunc ab vxore denominatum videtur fuiſſe. Habuiſſe enim communem aedem hos coniuges, apparet non ex P. Victore modo, qui Regione octaua ſ. foro Romano *aedem Opis & Saturni* iunctim memorat, quum apud Sextum Rufum eadem Regione ſolius *Saturni templum* nominetur: ſed etiam ex inſcriptione apud Gruterum p. 26, 3 vbi *locus adſignatus aedi Opis & Saturni* dicitur &c. Non omiſit hoſce Deos paredros vir doctus Georgius d' Arnaud c. 23.

2 *contra Marium Priſcum*) Vid. ſupra 2, 11.

conſul deſignatus) * Quidni *Conſules deſignati?* Fuit forte in libro antiquo COSS. DESS. vltima litera facile periit. Sed potuit tamen fieri, vt alter Conſulum deſignatorum primo ita *cenſuerit*, (quod Senatorium verbum eſt) eique alii poſtea adſenſi ſint. Quare nihil contra libros hic mutandum.

in vrnam coniici) vt forte definiretur, quis inter plures a Senatu nominatos accuſaret Marium Priſcum.

gebat praeſtando. Quas partes impleturum te ſecundum ſuſceptam fidem confido.

XXII. (VII) C. PLINIVS TRAIANO.

Gratias agit pro impetratis, quae rogauerat, & Alexandrinam quoque ciuitatem iatraliptae ſuo petit. Conf. ep. 4 & 5.

Ago gratias, Domine, quod & ius Quiritium libertis neceſſariae mihi feminae, & ciuitatem Romanam Harpocrati, iatraliptae meo, ſine mora indulſiſti. Sed quum annos eius & cenſum, ſicut praeceperas, ederem, admonitus ſum a peritioribus, debuiſſe me ante ei Alexandrinam ciuitatem impetrare, deinde Romanam, quoniam eſſet Aegyptius.
Ego autem, quia inter Aegyptios, caeteroſque pe- 2
regrinos, nihil intereſſe credebam, contentus fueram hoc ſolum ſcribere tibi, eum ſcilicet a peregrina manumiſſum, patronamque eius iam pridem deceſſiſſe. De qua ignorantia mea non queror, per quam ſtetit, vt tibi pro eodem homine ſaepius obligarer. Rogo itaque, vt beneficio tuo legitime frui poſſim, tribuas

22,1 annos & cenſum) Haec enim profeſſio neceſſaria, vt ſcribatur aliquis in tabulis cenſualibus. Notum ex oratione pro Archia Poëta.

2 per quam ſtetit, vt) Elegans erroris ſui excuſatio. Non queror de errore meo, quum non vno libello petii, quod petendum erat; non excuſo tibi duplicem obiectam pro vna reſpondendi moleſtiam: nam eadem etiam tibi nata eſt bis mihi gratificandi, mihi nata bis tibi gratias agendi occaſio. Sed illud noue dictum, *per quam ſtetit, vt obligarer.* Cum enim in hac formula, *ſtetit* alias vim ſuam retineat, vt ſit *ſubſtitit, non progreſſum eſt, impeditum eſt*: non ſequuntur apud antiquos, quantum obſeruauerim, niſi verba negatiua. Habuit tamen Secundus Praeceptoris ſui auctoritatem. Sic enim Fabius decl. 250 p. 451 Bur. *Fortaſſe per te ſtetit, vt iniuriam hic quoque faceret.*

23 ex

buas ei & Alexandrinam ciuitatem, & Romanam. Annos eius & cenſum (ne quid rurſus indulgentiam tuam moraretur) libertis tuis, quibus iuſſeras, miſi.

XXIII. (VIII) TRAIANVS PLINIO S.

Ciuitatem Alexandrinam, ſecundum inſtitutionem principum non temere dare propoſui: ſed cum Harpocrati, iatraliptae tuo, iam ciuitatem Romanam impetraueris, huic quoque petitioni tuae negare non ſuſtineo. Tu ex quo nomo ſit, notum mihi facere debebis, vt epiſtolam tibi ad Pompeium Plantam, praefectum Aegypti, amicum meum, mittam.

XXIV. (IX) C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Commeatum in agros excurrendi petit, tum rerum ſuarum cauſſa, tum vt templum exſtruat.

Quum diuus pater tuus, Domine, & oratione pulcherrima, & honeſtiſſimo exemplo, omnes ciues ad munificentiam eſſet cohortatus; petii ab eo, vt ſtatuas principum, quas in longinquis agris per plures ſucceſſiones traditas mihi, quales acceperam, cuſtodiebam, permitteret in municipium transferre, 2 adiecta ſua ſtatua. Quodque ille mihi cum pleniſſimo teſtimonio indulſerat, ego ſtatim decurionibus ſcripſeram, vt adſignarent ſolum, in quo templum pecunia mea exſtruerem: illi in honorem operis 3 ipſius electionem loci mihi obtulerunt. Sed primum

23 *ex quo nomo ſit*) Reſpondet Plinius ſupra ep. 5, vbi aliqaid de *nomo*.

24, 1 *in municipium*) Tifernum Tiberinum. Videtur enim idem templum, de quo 4,1,5.

3 *dele-*

mum mea, deinde patris tui valetudine, postea curis delegati a vobis officii retentus, nunc videor commodissime posse in rem praesentem excurrere. Nam & menstruum meum calend. Septembris finitur, & sequens mensis complures dies feriatos habet. Ro- 4
go ergo, ante omnia permittas mihi, opus quod inchoaturus sum, exornare & tua statua: deinde, vt hoc facere quam maturissime possim, indulgeas commeatum. Non est autem simplicitatis meae dissi- 5
mulare apud bonitatem tuam, obiter te plurimum collaturum vtilitatibus rei familiaris meae. Agrorum enim, quos in eadem regione possideo, locatio quum alioqui CCCC excedat, adeo non potest differri, vt proximam putationem nouus colonus facere debeat. Praeterea continuae sterilitates cogunt me de remissionibus cogitare: quarum rationem, nisi praesens, inire non possum. Debebo ergo, Do- 6
mine, indulgentiae tuae & pietatis meae celeritatem, & status ordinationem, si mihi ob vtraque haec dederis

3 *delegati a vobis off.*) Loquitur de Praefectura aerarii Saturni. Vid. ad 10, 20, 1.

menstruum meum) Pulchre hic ostendit Buchnerus, per menstruas vices administrari solita Romae collegarum munera. De fascibus Consulum res apparet etiam ex Sueto. Caes. 20 & Gell. 2, 15.

dies feriatos) Vindemiales praesertim, item ludos, quod apparet ex Kalendariis.

5 *putationem*) Vinearum, quae fit mox a vindemia. Vid. Col. 4, 9, 1. & 4, 10, 3.

de remissionibus) Vid. 9, 37, 2. Sed de hac ipsa re videtur agere 8, 2 int.

6 *pietatis celerit.*) Vt templo aedificando, ponendisque in eo statuis, mox satisfaciam meae in Neruam atque te pietati.

status ordinationem) Vt mox constituere possim, quid meum sit, quid alienum, quod scire ante non possum, quam remissiones illae ordinatae fuerint. *Status* hanc significationem esse, vt certam & securam patrimonii etiam rationem possessionemque

deris commeatum XXX dierum. Neque enim angustius tempus praefinire possum, quum & municipium & agri, de quibus loquor, sint vltra centesimum & quinquagesimum lapidem.

XXV. TRAIANVS PLINIO S.

Et priuatas multas & omnes publicas caussas petendi commeatus reddidisti: mihi autem vel sola voluntas tua suffecisset. Neque enim dubito te, vt primum potueris, ad tam districtum officium reuersurum. Statuam poni mihi a te eo, quo desideras loco, quamquam eiusmodi honorum parcissimus, tamen patior, ne impedisse cursum erga me pietatis tuae videar.

XXVI. (XVI) C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Suum ad Bithyniam accessum nuntiat.

Quia confido, Domine, ad curam tuam pertinere, nuntio tibi, me Ephesum cum omnibus meis ὑπὲρ Μαλέαν nauigasse. Quamuis contrariis ventis retentus, nunc, destino partim orariis nauibus, partim vehiculis, prouinciam petere. Nam sicut itineri

nemque notare possit, nullum dubium est: licet exempla, quae hic dedit Gronouius, ad rem familiarem, certe solam, pertinere non putem. Vid. Vell. 2, 2, 3. 2, 72, 5. Tac. 3, 28, 5.

26 ὑπὲρ Μαλέαν) Mentionem huius infimi ad austrum promontorii Laconiae facit quasi prouerbio, quod infame naufragiis & latronibus esset. Vid. Berkel. ad Steph. Byzant. h. v.

orariis nauibus) paruis, quibus *orae* leguntur, an quae *oris* i. e. funibus e litore trahuntur? Recte huc aduocauit vir doctus illud Rutilii 1, 219 *Progredimur paruis per litora proxima cymbis, Quarum perfugio crebra pateret humus.*

etesiae

itineri graues aeſtus, ita continuae nauigationi eteſiae reluctantur.

XXVII. (XVII) TRAIANVS PLINIO S.

Recte renuntiaſti mihi, Secunde cariſſime. Pertinet enim ad animum meum, quali itinere in prouinciam peruenias. Prudenter autem conſtituis interim nauibus, interim vehiculis vti, prout loca ſuaſerint.

XXVIII. (XVIII) C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Nuntiat ſe tandem in prouinciam veniſſe, & rationes excutere, propter quas menſorem ex vrbe petit.

Sicut ſaluberrimam nauigationem, Domine, vsque Epheſum expertus, ita inde, poſtquam vehiculis iter facere coepi, grauiſſimis aeſtibus, atque etiam febriculis, vexatus Pergami ſubſtiti. Rurſus, quum 2
tranſiſſem in orarias nauiculas, contrariis ventis retentus, aliquanto tardius, quam ſperaueram, id eſt XV calend. Octobres, Bithyniam intraui. Non poſſum tamen de mora queri, cum mihi contigerit, quod erat auſpicatiſſimum natalem tuum in prouincia celebrare. Nunc rei publicae Pruſenſium im- 3
pendia, reditus, debitores excutio: quod ex ipſo tractu magis ac magis neceſſarium intelligo. Multae enim pecuniae variis ex cauſſis a priuatis detinentur: praeterea quaedam minime legitimis ſumtibus erogantur. Haec tibi, Domine, in ipſo ingreſſu 4
meo

eteſiae reluct.) Tendenti nempe in Bithyniam, verſus Septentrionem, reſtant eteſiae, boreales venti, etiam Nilum retinere quibusdam crediti &c.

meo ſcripſi. Quintodecimo calend. Octob. Domine, prouinciam intraui, quam in eo obſequio, in ea erga te fide quam de genere humano mereris, inueni. Diſpice, Domine, an neceſſarium putes, mittere huc menſorem. Videntur enim non mediocres pecuniae poſſe reuocari a curatoribus operum, ſi menſurae fideliter aguntur. Ita certe proſpicio ex ratione Pruſenſium, quam cum Maximo tracto.

XXIX. TRAIANVS PLINIO S.

Cuperem ſine querela corpuſculi tui, & tuorum, peruenire in Bithyniam potuiſſes, ac ſimile tibi iter ab Epheſo ei nauigationi fuiſſet, quam expertus vsque illo eras. Quo autem die perueniſſes in Bithyniam, cognoui, Secunde cariſſime, literis tuis. Prouinciales, credo, proſpectum ſibi a me, intelligent. Nam & tu dabis operam, vt manifeſtum ſit, illis electum te eſſe, qui ad eosdem mei loco mittereris. Rationes autem in primis tibi rerum publicarum excutiendae ſunt. Nam & eſſe eas vexatas ſatis conſtat.

28, 5 *menſorem*) *aedificiorum* intellige, quod nomen etiam adiicitur, in vetuſtis aliquot inſcriptionibus apud Grut. p. 623. ſ. Sunt nempe hi *menſores* architecti, qui dimenſis omnibus aeſtimant materiam pariter atque operam aedificiorum. Videtur autem Plinius Roma petiiſſe menſorem, non tam, quod peritus nemo eſſet in prouincia; quam quod fidem non haberet Graeculis, metueretque, ne illi odio aut amori, vel lucro adeo, plus darent, quam fidei & religioni. Quam frequens hic fraus fuerit, docet titulus Digeſtorum 11, 6 ſi menſor falſum modum dixerit. Ad ſimilem quaeſtionem ſimile reſponſum accipit Secundus 48, 6. 49, 3.

ſi - aguntur) Vix ferri his poteſt indicatiuus modus, non propter conditionalem *ſi*, quae ſine dubio indicatiuo ſaepe iungitur; Sed quod ipſa ſententia omnino ſuſpenſa, & cum modeſta dubitatione coniuncta, videtur. Nolui tamen contra libros, quod ſciam, omnes aliquid mutare. Sic mox 40, 4.

31 *bene-*

ſtat. Menſores vix etiam iis operibus, quae aut Romae, aut in proximo, fiunt, ſufficientes habeo: ſed in omni prouincia inueniuntur, quibus credi poſſit, & ideo non deerunt tibi, modo velis diligenter excutere.

XXX. C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Conſulit, cuſtodiae per publicos ſeruos adſeruandae ſint, an per milites.

Rogo, Domine, conſilio me regas haeſitantem, vtrum per publicos ciuitatum ſeruos (quod vsque adhuc factum) an per milites, adſeruare cuſtodias debeam. Vereor enim, ne & per ſeruos publicos parum fideliter cuſtodiantur, & non exiguum militum numerum haec cura diſtringat. Interim 2
publicis ſeruis paucos milites addidi. Video tamen periculum eſſe, ne id ipſum vtrisque negligentiae cauſſa ſit; dum communem culpam hi in illos, illi in hos regerere poſſe confidunt.

XXXI. (XXI) TRAIANVS PLINIO S.

Nihil opus eſt, mi Secunde cariſſime, ad continendas cuſtodias, plures commilitones conuerti. Perſeueremus in ea conſuetudine, quae iſti prouinciae eſt, vt per publicos ſeruos cuſtodiantur. Etenim, vt fideliter hoc faciant, in tua ſeueritate ac diligentia poſitum eſt. In primis enim, ſicut ſcribis, verendum eſt, ne, ſi permiſceantur ſeruis publicis milites, mutua inter ſe fiducia negligentiores ſint: ſed & illud haereat nobis, quam pauciſſimos milites a ſignis auocandos eſſe.

XXXII. (XXII) C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Cur nondum a Baſſo ſupernumerarios milites reuocauerit, ſignificat.

Gabius Baſſus, praefectus orae Ponticae & reuerentiſſime & officioſiſſime, Domine, venit ad me, & compluribus diebus fuit mecum. Quantum perſpicere potui, vir egregius, & indulgentia tua dignus: cui ego notum feci, praecepiſſe te, vt ex cohortibus, quibus me praeeſſe voluiſti, contentus eſſet beneficiariis decem, equitibus duobus, centurione vno. Reſpondit; non ſufficere ſibi hunc numerum, idque ſe ſcripturum tibi. Hoc in cauſſa fuit, quo minus ſtatim reuocandos putarem, quos habet ſupra numerum.

XXXIII. (XXIII) TRAIANVS PLINIO S.

Et mihi ſcribit Gabius Baſſus, non ſufficere ſibi eum militum numerum, qui vt daretur illi, mandatis meis complexus ſum. Quod quaeris, ſcripſiſſe me,

32 *beneficiariis*) Dubiae admodum conditionis homines in locum ſuum vindicaſſe videtur vir illuſtris Ge. Chriſti. Gebauerus in originibus feodi p. 6 ſqq. Breuiter, ſunt milites beneficio Ducis ſui ſ. Tribuni a durioribus militiae muneribus, portandi, fodiendi, liberi, vt propriam belli operam tanto enixius nauarent, quos proinde Duces cuſtodiae & miniſteriorum quorundam cauſſa circa ſe habebant, ἐπὶ θεραπείᾳ τῶν Μαγιστράτων τεταγμένοι, vt optime in gloſſis verborum iuris Car. Labbaei ex ipſius emendatione definiuntur. Haec deſcriptio ad loca veterum omnia conuenit, & ad conciliandum cum Feſto, i. e. Verrio Flacco, Vegetium etiam valet: quod ex Gebaueri obſeruatis in theſauro Linguae Latinae oſtendere non omittemus.

33 *Quod quaeris ſcripſ.*) * Locus depoſitus, cui tamen ſenſum mentemque reddidit, illuſtris Gebauerus laudatis modo origg. Feodi 1, 4 p. 8 no. 2. Quoi

me, vt notum haberes, his literis subiici iussi. Multum interest, res poscat, an homines imperare latius velint. Nobis autem vtilitas demum spectanda est: & quantum fieri potest, curandum, ne milites a signis absint.

XXXIV. (XXIV) C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Prusensium nomine balineum rogat exstrui.

Prusenses, Domine, balineum habent & sordidum & vetus. Id itaque, indulgentia tua, restituere desiderant: ego tamen aestimans nouum fieri debere, videris mihi desiderio eorum indulgere posse. Erit enim pecunia, ex qua fiat: primum ea, quam 2
reuocare a priuatis & exigere iam coepi: deinde, quam ipsi erogare in oleum soliti, parati sunt in opus

Quoi quae rescripserim, ut notum haberes. Mirifice fauet huic coniecturae antiqui Codicis lectio a Catanaeo prolata, *Quot quaeris scripsisse me*: Quam si recipimus, ipsum tamen *Quoi* non tam a Plinio, quam a librario antiquario, qui pro *Cui* ita dederit, acceptum referendum videtur.

34, 1 Ego tamen-videris) Manifestum anacoluthon, siue Plinii fusum incuria, siue describtoribus imputandum sit. Quam non infrequentia sint talia apud optimos quosque scriptores, docent quos laudat Cort. ad Sallust. Iug. 30, 1. add. Dauis. ad Cic. Tusc. 2, 1. Simillimum est Hirtii de B. Afr. c. 25 pr. *Rex Iuba cognitis Caesaris difficultatibus, & copiarum paucitate*, visum est &c. Etiam hic plura dedit Dauisius.

2 reuocare a priuatis) Vid. Ep. 28, 3.

in oleum) Quod publice praeberetur in balneis: vnde publicum munus vt *sitonias*, sic *eleonias*, σιτωνίας, ἐλαιωνίας, *emendi olei* de quo l. 18 §. 5 π. de vacat. & excus. muner. add. Cuiac. ad l. 6 π. de excusationibus. Vetus lapis apud Grut. p. 376, 5 L. *Caecilius — HS. N. XXX Municipibus Comensibus legauit, quorum reditu quotannis per Neptunalia oleum in campo, & in thermis, & balineis omnibus, quae sunt Comi, populo praeberetur.*

36 Ma-

balinei conferre. Quod alioqui & dignitas ciuitatis, & saeculi tui nitor postulat.

XXXV. (XXV) TRAIANVS PLINIO S.

Si instructio noui balinei oneratura vires Prusensium non est, possumus desiderio eorum indulgere: modo ne quid ideo aut intribuant, aut minus illis in posterum fiat ad necessarias erogationes.

XXXVI. (XXVI) PLINIVS TRAIANO IMP. S.

De militibus, liberto Caesaris relinquendis, consulit.

Maximus, libertus & procurator tuus, Domine, praeter decem beneficiarios, quos adsignari a me Gemellino, optimo viro, iussisti, sibi quoque confirmat necessarios esse milites. Ex his interim, sicut inueneram, in ministerio eius relinquendos existimaui: praesertim quum ad frumentum comparandum iret in Paphlagoniam. Quin etiam tutelae caussa, quia desiderabat, addidi duos equites. In futurum quid seruari velis, rogo rescribas.

XXXVII. (XXIX) TRAIANVS PLINIO S.

Nunc quidem proficiscentem, ad comparationem frumentorum, Maximum, libertum meum recte militibus instruxisti. Fungebatur enim & ipse extraordinario munere. Quum ad pristinum actum reuersus fuerit, sufficient illi duo a te dati milites, &

36 Maximus) De quo etiam ep. 17.

beneficiarios) Vid. ad ep. 32.

interim, sicut inuen.) * Videtur numerus militum deesse.

38, 1

& totidem a Virbio Gemellino, procuratore meo, quem adiuuat.

XXXVIII. (XXX) C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Consulit de poena seruorum inter tirones repertorum.

Sempronius Caelianus, egregius iuuenis, repertos inter tirones, duos seruos misit ad me: quorum ego supplicium distuli, vt te, conditorem disciplinae militaris firmatoremque, consulerem de modo poenae. Ipse enim dubito ob haec maxime, quod, 2
vt iam dixerant, sacramento militari nondum distributi in numeros erant. Quid ergo debeam sequi, rogo, Domine, scribas, praesertim quum pertineat ad exemplum.

XXXIX. (XXXI) TRAIANVS PLINIO S.

Secundum mandata mea fecit Sempronius Caelianus, mittendo ad te eos, de quibus cognosci oportebat, an capitale supplicium meruisse videantur. Refert autem, voluntarii se obtulerint, an lecti sint, vel etiam vicarii dati. Lecti si sunt, inquisitor 2
peccauit: si vicarii dati, penes eos culpa est, qui dederunt: si ipsi, quum haberent conditionis suae conscientiam, venerunt, animaduertendum in illos erit. Neque enim multum interest, quod nondum per nu-

38, 1 duos seruos) Laudauit opportune Buchnerus, l. II π. de re milit. vbi Marcianus, *Ab omni*, inquit, *militia serui prohibentur, alioquin capite puniuntur.*

39,2 inquisitor) *Libri veteres *inquisitio*; quod praeferendum videtur, tanquam paullo abstrusius, neque tamen non verum, vt *ministerium* pro *ministris* & i. g. a.

meros distributi sunt. Ille enim dies, quo primum probati sunt, veritatem ab his originis suae exigit.

XL. (XXXII) C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Quaerit, quid faciendum de damnatis sit, qui ministeriis publicis se immiscuerunt.

Salua magnitudine tua, Domine, descendas oportet ad meas curas, quum ius mihi dederis referendi ad te, de quibus dubito.
2 In plerisque ciuitatibus, maxime Nicomediae & Niceae, quidam vel in opus damnati, vel in ludum, similiaque his genera poenarum, publicorum seruorum officio ministerioque funguntur, atque etiam, vt publici serui, annua accipiunt. Quod ego quum audissem, diu multumque haesitaui, quid facere deberem.
3 Nam & reddere poenae post longum tempus plerosque iam senes, &, quantum adfirmatur, frugaliter modesteque viuentes, nimis seuerum arbitrabar; & in publicis officiis retinere damnatos, non satis honestum putabam; eosdem rursus a republica pasci otiosos, inutile;

quo pr. probati sunt.) Quo tribunus vel ipse Dux exploratione facta illos idoneos & recipiendos iudicauit, licet non statim sacramento dixerint. Explicat Vegetius 1, 4 *cuius aetatis tirones* probandi & c. 5 *qua statura sint* probandi &c. Probatur autem, vt obiter adiiciamus locum, qui nos detinuit, *adolescens vigilantibus oculis, erecta ceruice, lato pectore, humeris musculosis, valentibus digitis, longioribus brachiis, ventre modico, exilior cruribus, suris, & pedibus non superflua carne distentis, sed neruorum duritia collectis.* Quo igitur die probati sunt, significante eo, qui delectum agit, eos sibi probari, se velle illos recipere indicare debent originem suam &c.

40, 2 *in opus, in ludum*) *In opus*, quale est *metalli*; *in ludum* gladiatorium, vel venatorium, vbi depugnandum cum bestiis. Laudatus iam hic est Paullus rec. sent. 5, 17. it. Vlpia. l. 8 π. de poenis §. 5 sq.

3 peri-

utile; non paſci, etiam periculoſum exiſtimabam. Neceſſario ergo rem totam, dum te conſulerem, in 4
ſuſpenſo reliqui. Quaeres fortaſſe, quemadmodum euenerit, vt poenis, in quas damnati erant, exſoluerentur: & ego quaeſiui, ſed nihil comperi, quod adfirmare tibi poſſum. Vt decreta, quibus damnati erant, proferebantur; ita nulla monimenta, quibus liberati probarentur. Erant tamen, qui dicerent 5
deprecantes, iuſſu proconſulum legatorumue dimiſſos. Addebat fidem, quod credibile erat, neminem hoc auſum ſine auctore.

XLI. (XXXIII) TRAIANVS PLINIO S.

Memineris, idcirco te in iſtam prouinciam miſſum, quoniam multa in ea emendanda apparuerint. Erit autem vel hoc maxime corrigendum, quod qui damnati ad poenam erant, non modo ea ſine auctore, vt ſcribis, liberati ſunt: ſed etiam in conditionem proborum miniſtrorum retrahuntur. Qui igitur intra hos proximos decem annos damna- 2
ti, nec vllo idoneo auctore liberati ſunt, hos oportebit poenae ſuae reddi: ſi qui vetuſtiores inuenientur, & ſenes ante annos decem damnati, diſtribuamus illos in ea miniſteria, quae non longe a poena ſint. Solent enim eiuſmodi, ad balineum, ad purgationes

3 periculoſum) Ne victum peterent, vnde non oportet, cum damno priuatorum & rei publicae.

4 in quas damnati) *Libri quidam *dati*, eleganter & bonis auctoribus, ipſoque mox Traiano, vltimis proximae epiſtolae verbis.

quod - poſſum) Verius videtur *poſſim*, vt infinita magis & incerta reddatur oratio. Sed aetati ſuae hic forte indulſit Plinius, vt in illo *ſi aguntur* 10, 28, 5.

cloacarum, item munitiones viarum & vicorum, dari.

XLII. (XXXIV) C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Nicomedienſe incendium narrat, & inſtitutionem collegii fabrûm commendat.

Quum diuerſam partem prouinciae circumirem, Nicomediae vaſtiſſimum incendium multas priuatorum domos, & duo publica opera, quamquam via interiacente, Geruſian & Iſſon, abſumſit.
2 Eſt autem latius ſparſum: primum violentia venti, deinde inertia hominum, quod ſatis conſtat otioſos & immobiles tanti mali ſpectatores perſtitiſſe: & alioqui

42, 1 *Cum diuerſam partem*) Videtur hoc indicare, per abſentiam ſuam in diuerſa ac remotiore parte prouinciae rem ſecius adminiſtratam Nicomediae.

Geruſian) Geruſia, γερουσία ad verbum *Senatum* notat: vnde etiam Plutarchus lib. An ſeni reſp. p. 1413. extr. τὴν ἐν Λακεδαίμονι παραζευχθεῖσαν ἀριστοκρατίαν τοῖς βασιλεῦσιν -- ὁ Λυκοῦργος ἄντικρυς γερουσίαν ὠνόμασεν· ἡ δὲ Ῥωμαίων σύγκλητος ἄχρι νῦν γερουσία καλεῖται. De Lacedaemoniis etiam Pauſanias Laco. p. 92, 16 Ἡ μὲν δὲ γερουσία συνέδριον Λακεδαιμονίοις κυριώτατον τῆς πολιτείας. Pronum igitur erat *Geruſian* interpretari *curiam*, Senatus habendi templum. Sed eſt etiam locus notabilis Vitruuii 2, 8 *Croeſi domus, quam Sardiani ciuibus ad requieſcendum aetatis otio, ſeniorum collegio Geruſian dedicauerunt.* Eadem repetit auunculus Plinii noſtri 35, 14 ſ. 49. Fuerit itaque quaſi *Prytaneum* Athenienſium, vbi honoris cauſſa aluntur ſenes de republica bene meriti. Sed *Gerontocomeion* egeſtati ſenum leuandae dicatum &c.

et Iſſon) *Non habeo melius quidquam coniectura Ritterſhuſiana, *Iſeon*, Ἰσεῖον, templum Iſidis: cuius monetae nominum magnam vim, neque hoc omiſſo recenſet Fabric. B. G. 2, 1, 7 Vol. 1 p. 257 ſq. Quin ab Eutropio 7, extr. inter *opera*, quae Romae fecit Domitianus, etiam eſt *Iſeum*, vbi male in paraphraſi edit. nouiſſ. legitur τὸ Ἰσιὸν pro Ἰσεῖον: melius Cellar. Ἴσιον.

2 nulla

alioqui nullus vsquam in publico ſipho, nulla hama, nullum denique inſtrumentum ad incendia compeſcenda. Et haec quidem, vt iam praecepi, parabuntur.
Tu, Domine, diſpice, an inſtituendum putes 3
collegium fabrorum, duntaxat hominum CL; ego attendam, ne quis, niſi faber, recipiatur, neue iure conceſſo in aliud vtatur. Nec erit difficile cuſtodire tam paucos.

XLIII. (XXXV) TRAIANVS PLINIO S.

Tibi quidem ſecundum exempla complurium in mentem venit, poſſe collegium fabrorum apud Nicomedenſes conſtitui. Sed meminerimus, prouinciam iſtam, & praecipue eas ciuitates, ab eiusmodi factionibus eſſe vexatas. Quodcunque nomen ex quacunque cauſſa dederimus iis, qui in idem contracti fuerint, hetaeriae, quamuis breues, fient. Satius 2

2 *nulla hama*) Ad adferendam aquam. Romae illud non negligebatur. Paullus l. 3 π. de off. Praef. Vigil. §. 3 *Sciendum eſt praefectum vigilum per totam noctem vigilare debere, & coërrare* (quid ſi *coerare* h. e. *curare* ?) *cum hamis & dolabris.* De hamis etiam Cato R. R. 135.

3 *ego attendam*) Suſpecta Imperatori collegia omnia: itaque cautionem promittit Secundus & tamen, vt ſtatim videbimus, non perſuadet.

43, 1 *factionibus*) Quibus occaſionem dederant collegia eiusmodi: nempe homines honeſtiſſima etiam de cauſſa collecti, interdum, vbi vires ſuas ſentiunt, contra rem publicam coitionem faciunt. Quid collegia opificum, quas *Gildas* vocant, ſaepe turbauerint, notum eſt. Haec cauſſa obtentus certe in Chriſtianos ſaeuiendi fuit. Vid. inf. ep. 97, 7. *Hetaeria*, ab ἑταῖρος *ſodalis*, ad congreſſum proprie pertinet, cui oblectatio ſola propoſita eſt, *ſodalitium*. Sed multo facilius haec in ſuſpicionem adducitur. Nouimus, quid nuper de *Collegii Fabrûm Liberalium* Britannici coloniis per Franciam & Italiam, metuerint quidam principes. Add. infra ep. 93 & 97, 7. Similis ex aliqua parte ſpecies tractatur ep. 117.

itaque est comparari ea, quae ad coërcendos ignes auxilio esse possint, admonerique dominos praediorum, vt & ipsi inhibeant; ac, si res poposcerit, accursu populi ad hoc vti.

XLIV. (XXXVI) C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Vota pro principis salute suscepta & soluta nuntiat.

Solemnia vota pro incolumitate tua, qua publica salus continetur, & suscipimus, Domine, pariter & soluimus, precati deos, vt velint ea semper solui, semperque signari.

XLV. (XXXVII) TRAIANVS PLINIO S.

Et soluisse vos cum prouincialibus, diis immortalibus vota pro mea salute & incolumitate, & nuncupasse, libenter, mi Secunde carissime, cognoui ex literis tuis.

XLVI. (XXXVIII) C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Aquaeductum, Nicomediae frustra inceptum, perfici posse, si ex vrbe aquilex mittatur.

In aquaeductum, Domine, Nicomedenses impenderunt HS XXX. CCC. XXVIIII, qui imperfectus

2 *dominos praediorum*) Vrbanorum nempe: quae apud ICtos praesertim frequens appellatio est. Vid. V. G. titulus Digestorum 8, 2 de Seruit. praediorum vrban.

44 *Solemnia*) Buchnerus hic laudauit Caium l. 233 de V. S. *Post Kalendas Ianuarias die tertio pro salute principis vota suscipiuntur.* Ipsum hunc Diem *Vota* appellatum censent. Sic Principum *Natales* & *Panilia*, & *Kalendae Ianuariae*, & *Vota* iunguntur apud Vopiscum Tac. 9. Vid. omnino Casaubo. ad Spartia. Adria. c. 23.

signari) Scripto comprehendi, vt exstet illorum memoria. Iam laudatus hic Rutgers. V. L. 5, 5.

46 *HS. XXX*) Ad primum

fectus adhuc relictus, ac etiam destructus est: rursus
in alium ductum erogata sunt CC. Hoc quoque
relicto, nouo impendio est opus, vt aquam habeant,
qui tantam pecuniam male perdiderunt. Ipse per- 2
ueni ad fontem purissimum, ex quo videtur aqua
debere perduci, sicut initio tentatum erat, arcuato
opere, ne tantum ad plana ciuitatis & humilia per-
ueniat. Manent adhuc paucissimi arcus: possunt
& erigi quidam lapide quadrato, qui ex superiore
opere detractus est: aliqua pars, vt mihi videtur,
testaceo opere agenda erit. Id enim & facilius &
vilius. Et in primis necessarium est, mitti a te vel 3
aquilegem vel architectum, ne rursus eueniat, quod
accidit. Ego illud vnum adfirmo, & vtilitatem
operis & pulchritudinem saeculo tuo esse dignis-
simam.

XLVII. (XXXIX) TRAIANVS PLINIO S.

Curandum est, vt aqua in Nicomedensem ciuitatem perducatur. Vere credo, te ea, qua debebis, dili-

mum hunc numerum, si sanus est, minimum intelligenda millia, ipse ordo numerorum suadet, & forte imposita fuit in libris antiquis transuersa linea, a posterioribus, vt fit, omissa. Sunt enim 30329 sestertii circiter 1200 imperiales. Quae deinde sequuntur notae, CC, in iis etiam intelligo millia, qui sunt 6666 $\frac{2}{3}$ imperiales. Alioquin non fuerit, cur Imperator appellet *tantam pecuniam.* Quin suadet epistola 48, 1 de *HS centies*, vt putem non XXXM. *s. triginta millia* hic legendum, sed *tricies*, qui sunt centies mille imperiales: ac deinde *ducenties* h. e. 666666 $\frac{2}{3}$ imperiales. Hae demum summae tantis ac tam magnificis operibus dignae. Caeterum si quis lector & hanc epistolam recte intelligere, & de hac tota ratione antiquae magnificentiae recte edoceri cupis, legendi erunt commentarii Illustrissimi Marchionis Poleni ad Frontinum, quo opere nihil in hoc genere perfectius limatiusque visum adhuc esse, mihi videbatur.

48, 2

diligentia hoc opus adgressurum. Sed, me Dius fidius, ad eandem diligentiam tuam pertinet, inquirere, quorum vitio ad hoc opus tantam pecuniam Nicomedenses perdiderint, ne, quum inter se gratificantur, & inchoauerint aquaeductus, & reliquerint. Quid itaque compereris, perfer in notitiam meam.

XLVIII. C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

De Nicensium & Claudiopolitanorum aedificationibus consulit.

Theatrum, Domine, Niceae maxima iam parte constructum, imperfectum tamen, sestertium, vt audio (neque enim ratio plus excussa est) am-
2 plius centies hausit: vereor ne frustra. Ingentibus enim rimis descendit & hiat, siue in caussa solum humidum & molle, siue lapis ipse gracilis & putris: dignum est certe deliberatione, sitne faciendum, an sit relinquendum, an etiam destruendum. Nam fulturae ac substructiones, quibus subinde suscipitur, non tam firmae mihi quam sumtuosae videntur.
3 Huic theatro ex priuatorum pollicitationibus multa debentur, vt basilicae circa, vt porticus supra caueam: quae nunc omnia differuntur cessante eo, quod ante

48, 2 *sitne - an sit*) Seruaui lectionem Cellarianam, cum adhuc vnum *an* sequatur. Quae adferuntur ex bonae aetatis scriptoribus ad tuendum vsum τῆς *aut* post *vtrum* aut *ne*, ea vereor, vt vel non habeant disiunctionem veram, aut librariis semibarbaris debeantur. Ipsum illud nostri 1, 10, 5 non ita cohaeret, *Dispice, an vertas, aut rescribas*: sed *dispice, aut rescribe*. Vid. tamen ad Paneg. 84, 1.

3 *porticus supra cau.*) Quibus ornetur & tegatur suprema illa post gradus omnes theatri praecinctio & ambulatio.

4 longe

ante peragendum eſt. Iidem Nicenſes gymnaſium, 4
incendio amiſſum, ante aduentum meum reſtituere
coeperunt longe numeroſius laxiusque, quam fuerat.
Etiam aliquantum erogauerunt: periculum eſt, ne
parum vtiliter. Incompoſitum enim & ſparſum eſt.
Praeterea architectus, ſane aemulus eius, a quo opus
inchoatum eſt, adfirmat, parietes (quamquam viginti & duos pedes latos) impoſita onera ſuſtinere non
poſſe, quia ſine caemento medio farti, nec teſtaceo
opere praecincti. Claudiopolitani quoque in de- 5
preſſo loco, imminente etiam monte, ingens balineum defodiunt magis, quam aedificant, & quidem
ex ea pecunia, quam buleutae addunt beneficio tuo,
aut

4 *longe numeroſius*) Vel plurimum cubiculorum & membrorum, vt vult Gronouius, vel certe quod maiorem hominum numerum capiat, vt *numeroſa ſubſellia* 2, 14, 6.

ſine caemento) *Caementa* magni lapides ad angulos rectos caeſi, fundamentis idonei. Hinc apud Horatium Od. 3, 1, 34 cum iaci in altum moles debent, *caementa demittit redemtor*, ac 3, 24, 3 *Caementis occupatur mare Tyrrhenum* &c. Parietes itaque qui ſuſtinere onera debent, caementis ſtruuntur optime. Iidem *teſtaceo opere praecingi* dicuntur, cum *corium* illis, nam ſic etiam loquuntur, inducitur ex teſta ſ. figlina materia tuſa, calce temperata. Hoc opere, quod *Signinum* etiam vocatur, tegi parietes, hoc piſcinas, hoc pauimenta fieri iubent ruſtici mei, vid. Lex. Ruſt. & add. Polen. ad Fronti. art. 10 n. 9 & art. 125 n. 4. Hoc igitur vel Signino vel teſtaceo munitus & praecinctus paries ab aquis tutus, vitium eo minus poteſt facere; hoc continetur, ſi quid etiam in medio *farcti* ſit, h. e. rudere, lapillis, glarea, modo impleti. Si vero *ſine caemento medio farti* tantum ſint parietes, *nec certe teſtaceo opere praecincti*, facile aqua penetrat, facile dilabitur materia. * Haec ipſa interpretatio oſtendit, falſam eſſe alteram lectionem, *quia ſint caemento medii farti. Caemento farciri* non dicitur paries, ſed materie minuta: a *caementis* non fit imbecillis aut vitioſus paries, ſed ſubſtructionibus aptiſſimus.

5 *buleutae addunt*) *Quid hic ſibi velit *addunt*, quod libros omnes obſedit, nemo docet. *Additi* coniicit Caſaubonus, plaudentibus aliis. Sermo enim eſt de *buleutis* ſ. *decurionibus* (quo nomine eſſe in aliis vrbibus,

aut iam obtulerunt ob introitum, aut nobis exigen-
6 tibus conferent. Ergo quum timeam, ne illic publica pecunia, hic, quod est omni pecunia pretiosius, munus tuum male collocetur; cogor petere a te, non solum ob theatrum, verum etiam ob haec balinea, mittas architectum, dispecturum, vtrum sit vtilius post sumtum, qui factus est, quoquo modo consummare opera, vt inchoata sunt: an quae videntur emendanda, corrigere; quae transferenda, transferre; ne, dum seruare volumus, quod impensum est, male impendamus, quod addendum est.

XLIX. (XLI) TRAIANVS PLINIO S.

Quid oporteat fieri circa theatrum, quod inchoatum apud Nicenses est, in re praesenti optime deliberabis & constitues. Mihi sufficiet indicari, cui sententiae accesseris. Tunc autem a priuatis exigi opera tibi curae sit, quum theatrum (propter quod
2 *illa promissa sunt) factum erit. Gymnasiis indulgent Gracculi: ideo forsitan Nicenses maiore animo constructionem eius adgressi sunt: sed oportet illos eo*
3 *contentos esse, quod possit illis sufficere. Quod Claudiopo-*

bibus, qui Romae *Senatores*, translaticium est) qui beneficio Traiani creati, & reliquis *additi*, non a suis censoribus lecti sunt. Quid si *adiuncti* legamus? Hi quidem & sono vocis, & numero apicum, propius a verbo *addunt* videntur abesse. Res ipsa satis declaratur infra ep. 113 & 114.

6 munus tuum) Quod licet praeter suas leges, aerarii supplendi caussa, legere supra numerum decuriones siue buleutas, qui pecuniam eo nomine publico conferant.

dum seruare vol.) Vt, *ne perdiderit, non cessat perdere lusor.*

49, 1 Mihi sufficiet) Pronomen *Mihi* aeque ad *sufficiet*, quam ad *indicari* referri potest. Saepe talia occurrunt, vt notamus ad 8, 6, 17 it. ad 8, 10, 12.

2 maiore animo) animosius, cupidius, vt proinde maiora viribus susceperint.

3 modo

diopolitanis circa balineum, quod parum (vt ſcribis) idoneo loco inchoauerunt, ſuadendum ſit, tu conſtitues. Architecti tibi deeſſe non poſſunt. Nulla prouincia eſt, quae non peritos & ingenioſos homines habeat: modo ne exiſtimes, breuius eſſe, ab vrbe mitti, quum ex Graecia etiam ad nos venire ſoliti ſunt.

L. (XLII) C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Suadet, vt lacus Nicomedenſis cum mari foſſa coniungatur.

Intuenti mihi & fortunae tuae & animi magnitudinem, conuenientiſſimum videtur, demonſtrare opera non minus aeternitate tua, quam gloria digna, quantumque pulchritudinis, tantum vtilitatis habitura. Eſt in Nicomedenſium finibus ampliſſimus 2
lacus: per hunc marmora, fructus, ligna, materiae, & ſumtu modico & labore vsque ad viam nauibus, inde magno labore, maiore impendio, vehiculis ad mare deuehuntur. Sed hoc opus multas manus poſcit: at hae pro re non deſunt. Nam & in agris magna copia eſt hominum, & maxima in ciuitate: certaque ſpes, omnes libentiſſime adgreſſuros opus omnibus fructuoſum. Supereſt, vt tu libratorem 3
vel

3 *modo ne exiſtimes*) Vid. ad 10, 28, 5.

50, 1 *demonſtrare opera*) Subiicere tibi & oſtendere opera, in quibus poſſis illam animi tui & fortunae magnitudinem declarare, & commendare poſteritati. Alioquin poſſit etiam alicui, qui vim verbi Graeci ἀποδεικνύναι cogitet, in mentem venire, *demonſtrare* hic ad ipſum Traianum referri, & idem eſſe quod *efficere*. Sed ſic illud *conuenientiſſimum* de Traiano non vſurpaturus videtur politiſſimus ſcriptor & ſubmiſſe admodum agere cum Imperatore ſolitus.

3 *libratorem*) Qui *libram* aquae

vel architectum, si tibi videbitur, mittas, qui diligenter exploret, sitne lacus altior mari, quem artifices regionis huius quadraginta cubitis altiorem esse contendunt.
4 Ego per eadem loca inuenio fossam a rege percussam: sed incertum, vtrum ad colligendum humorem circumiacentium agrorum, an ad committendum flumini lacum; est enim imperfecta: hoc quoque dubium, intercepto rege mortalitate, an
5 desperato operis effectu. Sed hoc ipso (feres enim me ambitiosum) pro tua gloria incitor & accendor, vt cupiam peragi a te, quae tantum coeperant reges.

LI. (XLIII) TRAIANVS PLINIO S.

Potest nos solicitare lacus iste, vt committere illum mari velimus: sed plane explorandum est diligenter, ne, si immissus in mare fuerit, totus effluat; certe, quantum aquarum, & vnde accipiat. Poteris a Calpurnio Macro petere libratorem, & ego hinc aliquem tibi, peritum eiusmodi operum, mittam.

LII.

aquae exploret, h. e. quantum altitudo eius a centro terrae computata vnius loci, superet altitudinem loci alterius. Qui verbis Latinis, & dilucidis ad veterum mentem totum hoc de *libra, libramento, libratoribus* disputata legere vult, illi satisfaciet Io. Polenus ad Fronti. de aquaeduct. art. 18. p. 61 sq.

4 a rege percussam) Loquitur ne more antiquo Romanorum & Graecorum de rege Persarum; an successorum Alexandri aliquem indefinite designat?

5 pro tua gloria) Bona ne fide, Secunde? nonne sperabas futurum, vt tuum etiam, Legati, nomen in pariete haereret?

LII. (XLIV) C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

De sumtu Byzantiorum, in legationem ad principem quotannis facto, consulit.

Requirenti mihi Byzantiorum reipublicae impendia, quae maxima fecit, indicatum est, Domine, legatum ad te salutandum annis omnibus cum psephismate mitti, eique dari nummorum duodena millia. Memor ergo propositi tui, legatum quidem 2
retinendum, psephisma autem mittendum putaui, vt simul & sumtus leuaretur, & impleretur publicum officium. Eidem ciuitati imputata sunt terna 3
millia, quae viatici nomine annua dabantur legato eunti ad eum, qui Moesiae praeest, publice salutandum. Haec ego in posterum circumcidenda existi- 4
maui. Te, Domine, rogo, vt quid sentias, rescribendo, aut consilium meum confirmare, aut errorem emendare digneris.

LIII. (XLV) TRAIANVS PLINIO S.

Optime fecisti, Secunde carissime, duodena ista Byzantiis, quae ad salutandum me in legatum impendebantur, remittendo. Fungetur his partibus, etsi solum eorum psephisma per te missum fuerit. Ignoscet illis & Moesiae praeses, si minus illum sumtuose coluerint.

LIV.

52, 2 legatum retin.) Fuit Plinio hic etiam cum Cicerone aemulatio, quem tales prouincialium legationes impediisse, ex fam. 3, 8 apparet.

LIV. (XLVI) C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Diplomata quamdiu valeant, doceri cupit.

Diplomata, Domine, quorum dies praeterita, an omnino obſeruari, & quamdiu velis, rogo ſcribas, meque haeſitatione liberes. Vereor enim, ne in alterutram partem ignorantia lapſus, aut illicita confirmem, aut neceſſaria impediam.

LV. (XLVII) TRAIANVS PLINIO S.

Diplomata, quorum praeteritus eſt dies, in vſu eſſe non debent: ideo inter prima iniungo mihi, vt per omnes prouincias ante mittam noua diplomata, quam deſiderari poſſint.

LVI. (XLVIII) C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

An Apamaeorum rationes, quod putabant contra priuilegia eſſe, inſpicienda ſint, conſulit.

Quum vellem Apameae, Domine, cognoſcere publicos debitores, & reditum, & impendia; reſponſum eſt mihi, cupere quidem vniuerſos, vt a me rationes coloniae legerentur; nunquam tamen eſſe lectas ab vllo proconſulum: habuiſſe priuilegium & vetuſtiſſimum morem, arbitrio ſuo rempubli-
2 cam adminiſtrare. Exegi, vt, quae dicebant, quaeque recitabant, libello complecterentur: quem tibi, qualem

54 Diplomata) Vid. ad 10, 14.

56, 1 habuiſſe priuil.) * Poterat aliquis ſuſpicari, poſt *habuiſſe* pronomen *ſe* excidiſſe. Sed ſic etiam *te* omittit Traianus mox 57, 2 *vt ſciant, hoc eſſe facturum:*

58, 1

qualem acceperam, misi: quamuis intelligerem, pleraque ex illo ad id, de quo quaeritur, non pertinere. Te rogo, vt mihi praecipere digneris, quid me pu- 3
tes obseruare debere. Vereor enim, ne aut excessisse, aut non implesse officii mei partes videar.

LVII. (XLIX) TRAIANVS PLINIO S.

Libellus Apamaeorum, quem epistolae tuae iunxeras, remisit mihi necessitatem perpendendi, qualia essent, propter quae videri volunt eos, qui pro consulibus hanc prouinciam obtinuerunt, abstinuisse inspectione rationum suarum, quum ipsum te, vt eas inspiceres, non recusauerint. Remuneranda est igi- 2
tur probitas eorum: vt iam nunc sciant, hoc, quod inspecturus es, ex mea voluntate, saluis, quae habent, priuilegiis esse facturum.

LVIII. (L) C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Consulit, an aedes Matris Magnae transferri possit.

Ante aduentum meum, Domine, Nicomedenses priori foro nouum adiicere coeperunt, cuius in angulo est aedes vetustissima Matris Magnae, aut reficienda, aut transferenda: ob hoc praecipue, quod est multo depressior opere eo, quod nunc maxime surgit. Ego, quum quaererem, num esset aliqua 2
lex dicta templo, cognoui alium hic, alium apud nos esse morem dedicationis. Dispice ergo, Domine, an putes aedem, cui nulla lex dicta est,

58, 1 opere eo) Ipsum puto forum intelligi.

ſalua religione poſſe transferri: alioqui commodiſſimum eſt, ſi religio non impedit.

LIX. (LI) TRAIANVS PLINIO S.

Potes, mi Secunde cariſſime, ſine ſolicitudine religionis, ſi loci poſitio videtur hoc deſiderare, aedem Matris Deum transferre in eam, quae eſt accommodatior: nec te moueat, quod lex dedicationis nulla reperitur, quum ſolum peregrinae ciuitatis capax non ſit dedicationis, quae fit noſtro iure.

LX. (LIII) C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Diem imperii ſolemniter celebratum eſſe nuntiat.

Diem, Domine, quo ſeruaſti imperium, dum ſuſcipis, quanta mereris laetitia, celebrauimus, precati deos, vt te generi humano, cuius tutela & ſecuritas ſaluti tuae inniſa eſt, incolumem florentemque praeſtarent. Praeiimus, & commilitonibus ius iurandum

2 *ſalua religione*) Nam Romanis moribus *euocatione* Deorum, & *exauguratione* opus erat. Notum eſt ex Liu. 1, 55 & 5, 54 vt Terminus & Iuuentas euocari ſe non paſſi ſint, cum Capitolium cedere Ioui iuberentur. De Veiis & illorum Iunone Liu. 3, 21 & 22. Locus claſſicus Macrob. Sat. 3, 9 quem olim laudauimus ad Plin. 28, 2 ſ. 4 vbi etiam citauimus ill. Bergeri diſſertationem de euocatione Deorum ex oppidis obſeſſis 1714 Vitebergae habitam. De euocandis ſacris ad Vlpia. l. 9 §. 2 π. de rer. diuiſ. & qualit. exſtat praeclara Henr. Coccei diſputatio habita 1711.

60 Similis argumenti eſt ep. 103.

ſeruaſti imperium) Paneg. 5, 6 *Obſtinatum tibi non ſuſcipere imperium, niſi ſeruandum fuiſſet.*

praeiimus) *Praeiuit* nempe Plinius verba iuriſiurandi, quae ſequerentur milites & prouinciales. * Caeterum non praetereunda lectio, quae ex margine Caſauboni & Minois laudatur, *more ſolemni, eadem prouincialibus pietate certatim iurantibus.* Praeclare ſane, ſi ex libro antiquo:

iurandum more solemni praestantibus, & prouincialibus, qui eadem certarunt pietate, iurantibus.

LXI. (LIV) TRAIANVS PLINIO S.

Quanta religione ac laetitia commilitones cum prouincialibus, te praeeunte, diem imperii mei celebrauerint, libenter, mi Secunde carissime, cognoui ex literis tuis.

LXII. (LV) C. PLINIVS TRAIANO. IMP. S.

De vsu publicae pecuniae consulit.

Pecuniae publicae, Domine, prouidentia tua & ministerio nostro etiam exactae sunt & exiguntur: quae vereor, ne otiosae iaceant. Nam & praediorum comparandorum aut nulla aut rarissima occasio est: nec inueniuntur, qui velint debere, reipublicae praesertim, [duodenis] assibus, quanti a pri-

antiquo: haberetque hanc sententiam, ius iurandum exactum solum a militibus; prouincialium vero circumstantem coronam sua sponte ipsam quoque eadem se religione obstrinxisse: eo fere modo, quo Cicerone iurante, seruatam a se rempublicam, populus, vere illum iurasse, iurauit, quod ipse narrat Fam. 5, 2.

62, 1 debere reip.) Quae paratissimam habet facultatem exigendi debita, & non facile, nisi pignoribus datis, dat mutuum: quae hodieque *montium pietatis & Lombardicarum*, quas vocant, est ratio.

duodenis assibus) *Si vera est lectio, significat, *duodenis* in singulos annos *assibus* de centum vsurae nomine soluendis, debere homines rei publicae nolle. Sed cum menstruae tantum vsurae soleant commemorari, non annuae; cum insolens formula sit, *debere duodenis assibus*: olim visum est Salmasio & Gronouio, pro *duodenis* legendum vsuris. Neque dubium est, *vsuras asses*, in menses nempe, efficere *duodenos asses annuos*. Sed illud tamen praestare nemo, arbitror, potest, Plinii aetate non paullatim rationem illam vsurarum menstruam, ad annos inte-

2 uatis mutuantur. Diſpice ergo, Domine, numquid minuendam vſuram, ac per hoc idoneos debitores inuitandos, putes; &, ſi ne ſic quidem reperiuntur, diſtribuendum inter decuriones pecuniam, ita vt recte reipublicae caueant: quod, quamquam inuitis & recuſantibus, minus acerbum erit, leuiore vſura conſtituta.

LXIII. (LVI) TRAIANVS PLINIO S.

Et ipſe non aliud remedium diſpicio, mi Secunde cariſſime, quam vt quantitas vſurarum minuatur, quo facilius pecuniae publicae collocentur. Modum eius ex copia eorum, qui mutuabuntur, tu conſtitues. Inuitos ad accipiendum compellere, quod fortaſſis ipſis otioſum futurum ſit, non eſt ex iuſtitia noſtrorum temporum.

LXIV. (LVII) C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

De relegatis imperatorem conſulit.

Summas, Domine, gratias ago, quod inter maximas occupationes, iis, de quibus te conſului, me quoque regere dignatus es: quod nunc quoque facias

gros reuocari coeptam: & aeque conciſum eſt loquendi genus Cic. Fam. 5,6 *Omnino ſemiſſibus* (vſuris mutuandae pecuniae) *magna copia eſt*. Igitur ἐπέχειν licebit. Si quid omnino mutandum, illud maxime probem, *duodenis* plane omitti, vt gloſſema alicuius, qui metueret, ne parum aperta eſſet oratio.

2 *diſtribuendum pecuniam*) Sic ſolere Gerundio adiungi caſum verbi, notum eſt, &, vt alia taceamus, pluſculis Varronis exemplis in Lex. ruſtico noſtro demonſtratum. * Nempe ſequimur lectionem ex antiquis libris reuocatam a Cl. Longolio.

63 *modum ex copia*) Nihil in vniuerſum conſtituit de modo vſurarum, ſemiſſes ne exigendae ſint an quincunces &c. ſed illum iubet conſtitui e *copia*, prout offerretur facultas ſ. copia hominum idoneorum, qui velint & poſſint plus minus dare. Sic optime Gronouius.

64, 1, *quod - dignatus es*) * Qui

cias rogo. Adiit enim me quidam, indicauitque, 2
aduerſarios ſuos a Seruilio Caluo, clariſſimo viro, in
triennium relegatos, in prouincia morari: illi con-
tra, ab eodem ſe reſtitutos adfirmauerunt, edictum-
que recitauerunt: qua cauſſa neceſſarium credidi,
rem integram ad te referre. Nam ſicut mandatis 3
tuis cautum eſt, ne reſtituam ab alio aut a me rele-
gatos; ita de iis, quos alius relegauerit & reſtituerit,
nihil comprehenſum eſt. Ideo tu, Domine, con-
ſulendus fuiſti, quid obſeruare me velles, tam, Her-
cule, de his, quam de illis, qui in perpetuum rele-
gati, nec reſtituti, in prouincia deprehenduntur.
Nam haec quoque ſpecies incidit in cognitionem 4
meam. Eſt enim adductus ad me in perpetuum re-
legatus a Iulio Baſſo proconſule: ego, quia ſciebam
acta Baſſi reſciſſa, datumque a ſenatu ius omnibus,
de quibus ille aliquid conſtituiſſet, ex integro agendi
duntaxat per biennium, interrogaui hunc, quem re-
legauerat, an adiiſſet, docuiſſetque proconſulem: ne-
gauit. Per quod effectum eſt, vt te conſulerem, 5
reddendum eum poenae ſuae, an grauius aliquid, &
quid potiſſimum? conſtituendum putares & in hunc,
& in eos, ſi qui forte in ſimili conditione inuenirен-
tur.

* *Qui* eſſe aiunt in libris: ſed ſic commodius reſpondeat deinde *ſis* pro eo, quod conſtanter legitur, *es*.

3 de his) * Ita frequenter *his* & *iis* miſcent librarii, vt non multum auctoritate opus ſit, ſi alterum pro altero velis reponere. Et ſunt tamen hic, qui *his*, non *iis*, agnoſcunt.

4 *docuiſſetque Procoſ.*) Succeſſorem Baſſi. *Docere* hic eam fere vim habet, quam in illa formula, qua litigator patronum *cauſſam docet*.

5 reddendum eum) * Sic recte ex optimis libris reſtitutum, omiſſa τῇ *an* ante reddendum: quae particula etiam expungenda, monente Cortio, fuerat ſupra 6, 16, 15 vbi dormitauimus.

65, 2

tur. Decretum Calui & edictum, item decretum Baſſi his literis ſubieci.

LXV. (LVIII) TRAIANVS PLINIO S.

Quid in perſonam eorum ſtatuendum ſit, qui a Publio Seruilio Caluo proconſule in triennium relegati, & mox eiusdem edicto reſtituti in prouincia remanſerunt, proxime tibi reſcribam, quum
2 *cauſſas huius facti a Caluo requiſiero. Qui a Iulio Baſſo in perpetuum relegatus eſt, quum per biennium agendi facultatem habuerit, ſi exiſtimabat ſe iniuria relegatum, neque id fecerit, atque in prouincia morari perſeuerauerit, vinctus mitti ad praefectos praetorii mei debet. Neque enim ſufficit, eum poenae ſuae reſtitui, quam contumacia eluſit.*

LXVI. C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

De Archippo philoſopho, in metallum damnato, conſulit.

Quum citarem iudices, Domine, conuentum inchoaturus, Flauius Archippus vacationem petere

65, 2 *quam - eluſit*) Similis plane ratio mox 66, 2 *reddendum poenae, quam euaſiſſet.* *Errorem operarum puto, quod libri quidam habent *quem.*

66, 1 *conuentum*) Iudiciorum habendorum cauſſa. Cic. Verr. II. *Nam ſcitote eſſe oppidum in Sicilia nullum ex iis oppidis, in quibus conſiſtere Praetores, &* conuentum *agere ſolent* &c. Haec res occaſionem dedit vt poſt in *conuentus* diuiderentur Prouinciae, dictos ab iis vrbibus, in quas conuenire iuris dicendi vel impetrandi cauſſa vicini cogebantur. Sic Hiſpaniam diuidit auunculus Plinii noſtri, & V. G. 3, 1 ſ. 3 de Baetica, *Iuridici*, inquit, *conuentus ei quatuor, Gaditanus, Cordubenſis* &c.

vacationem) Vt excuſationem a tutelis, ſic ab aliis muneribus vacationem habebant Philoſophi. Vid. l. 6 §. 5 ſqq. π. de excuſationibus. Sic l. 18 §. vlt. π. de muner. & honor. *philoſophi* quoque in iis referuntur,

tere coepit, vt philoſophus. Fuerunt qui dicerent, 2
non modo liberandum eum iudicandi neceſſitate,
ſed omnino tollendum de iudicum numero, reddendumque poenae, quam fractis vinculis euaſiſſet.
Recitata eſt ſententia Velii Paulli proconſulis, qua 3
probatur Archippus crimine falſi damnatus in metallum: ille nihil proferebat, quo reſtitutum ſe doceret.
Allegabat tamen pro reſtitutione & libellum a ſe
Domitiano datum, & epiſtolas eius ad honorem ſuum pertinentes, & decretum Pruſenſium. Addebat his & literas tuas ſcriptas ſibi: addebat & patris
tui edictum, & epiſtolam, quibus confirmaſſet beneficia a Domitiano data. Itaque, quamuis eidem ta- 4
lia crimina applicarentur, nihil decernendum putaui, donec te conſulerem de eo, quod mihi conſtitutione tua dignum videbatur. Ea quae ſunt vtrimque recitata, his literis ſubieci.

EPISTOLA DOMITIANI AD TERENTIVM MAXIMVM.

Flauius Archippus philoſophus impetrauit a me, vt 5
agrum ei DC circa Pruſiadem, patriam ſuam, emi iuberem, cuius reditu ſuos alere poſſet. Quod ei praeſtari volo: ſummam expenſam liberalitati meae feres.

tur, *qui ciuilium munerum vacationem habent.* Sed add. l. 8 §. 4 π. de vacat. & excuſ. muner.

5 agrum ei DC) *Sexcentorum millium* i. e. vicies mille imperialium. De *Pruſiade* nihil conſicit Cellarius: non improbabile tamen, eandem eſſe quae deinde ep. 85, 1 *Pruſa ad Olympum dicitur.*

expenſam lib.) Noſtris moribus diceret, *in rationibus ſcribes ſub capite munerum.*

6 maio-

EIVSDEM AD L. APPIVM MAXIMVM.

6 *Archippum philosophum, bonum virum, & professioni suae, etiam maioribus respondentem, commendatum habeas velim, mi Maxime, & plenam ei humanitatem tuam praestes in iis, quae verecunde a te desideraverit.*

EDICTVM DIVI NERVAE.

7 QVAEDAM SINE DVBIO, QVIRITES, IPSA FELICITAS TEMPORVM EDICIT, NEC SPECTANDVS EST IN IIS BONVS PRINCEPS, QVIBVS ILLVM INTELLIGI SATIS EST, QVVM HOC SIBI QVISQVE CIVIVM MEORVM SPONDERE POSSIT, ME SECVRITATEM OMNEM QVIETI MEAE PRAETVLISSE, VT ET LIBENTER NOVA BENEFICIA CONFERREM, ET
8 ANTE ME CONCESSA SERVAREM. NE TAMEN ALIQVAM GAVDIIS PVBLICIS ADFERAT HAESITATIONEM VEL EORVM QVI IMPETRAVERVNT DIFFIDENTIA, VEL EIVS MEMORIA QVI PRAESTITIT, NECESSARIVM PARITER CREDIDI AC LAETVM, OBVIAM DVBI-

6 *maioribus respondentem*) Vel antiquis philosophis; vel parentibus & maioribus proprie dictis. * Elegans suspicio Rittershusii *moribus*: pulchrum *philosophus moribus respondens professioni.* Sed nihil certi.

7 *cum hoc sibi quisque*) * Io. de Tridino cum edit. princ. *Cum hoc sibi ciuium meorum spondere possit vel non admonita persuasio.* Non fit mihi verisimile, talem mutationem a librariis profectam: sed cum excidissent verba, *vel non admonita persuasio*; inseruisse aliquem pronomen *quisque*. Sic statim iidem libri, *tu tot noua benef. conferre e. a. m. c. seruare*, quae bene cohaerent superioribus, modo pro *tu* ponamus fuisse *tu* s. *tum*.

9 quae

DVBITANTIBVS INDVLGENTIAM MEAM MITTERE. NOLO EXISTIMET QVISQVAM, QVAE 9 ALIO PRINCIPE VEL PRIVATIM VEL PVBLICE CONSEQVVTVS, IDEO SALTEM A ME RESCINDI, VT POTIVS MIHI DEBEAT, SI ILLA RATA ET CERTA [FECERO]: NEC GRATVLATIO VLLIVS INSTAVRATIS EGET PRECIBVS, [ET QVI NON HABENT, ME,] QVEM FORTVNA IMPERII VVLTV MELIORE RESPEXIT. ME NOVIS BENEFICIIS VACARE PATIANTVR: ET EA DEMVM SCIANT ROGANDA ESSE, QVAE NON HABENT.

EPISTOLA EIVSDEM AD TVLLIVM IVSTVM.

Quum rerum omnium ordinatio, quae prioribus 10 *temporibus inchoatae conſummatae ſunt, obſeruanda*

9 quae alio principe) * In antiquis libris eſt *quod*, per numeri enallagen, ſiue Syneſin. Et *fecero*, quod incluſimus, exulat.

Nec gratulatio) Ita hic locus ordinandus interpretandusque videtur: Neque nouis atque ad me allegatis precibus opus eſt, vt gratulari plenum beneficium eiusque fructum liceat ei, quem *fortuna* ſuperioris *imperii* ſ. ſuperiorum imperatorum aliquis *meliore* placidoque *vultu reſpexit.* * Nimirum omiſſis recentiorum interpolationibus, quas vncinis interim cohibuimus, ſimpliciter reuocandam, & ita, vt fecimus, interpungendam cenſemus primae editionis & Io. de Tridino lectionem. Corrumpendi huius loci ea videtur fuiſſe occaſio, quod putaret aliquis, a *fortuna imperii* non poſſe *reſpici*, niſi ipſum Imperatorem. Quin *fortuna imperii* eſt maieſtas Imperatoris, ſeu ipſe Imperator, in quantum tribuit beneficia, quae nemo niſi Imperator tribuere poteſt.

quae non habent) Videtur Titi exemplum ſpectaſſe Diuus Nerua, de quo Sueto. c. 8 *Quum ex inſtituto Tiberii omnes dehinc Caeſares beneficia, a ſuperioribus conceſſa principibus, aliter rata non haberent, quam ſi eadem iisdem & ipſi dediſſent, primus praeterita omnia vno confirmauit edicto, nec a ſe peti paſſus eſt.*

68 ſtatui

uanda sit, tum epistolis etiam Domitiani standum est.

LXVII. (LX) C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Archippi & accusatricis libellos mittit principi.

Flauius Archippus per salutem tuam aeternitatemque petit a me, vt libellum, quem mihi dedit, mitterem tibi. Quod ego sic roganti praestandum putaui; ita tamen, vt missurum me, notum accusatrici eius facerem, a qua & ipsa acceptum libellum his epistolis iunxi, quo facilius, velut audita vtraque parte, dispiceres, quid statuendum putares.

LXVIII. (LXI) TRAIANVS PLINIO S.

Potuit quidem ignorasse Domitianus, in quo statu esset Archippus, quum tam multa ad honorem eius pertinentia scriberet: sed meae naturae accommodatius est credere, etiam statui eius subuentum interuentu principis: praesertim quum etiam statuarum ei honor toties decretus sit ab iis, qui ignorabant, quid de illo Paullus proconsul pronuntiasset. Quae tamen, mi Secunde carissime, non eo pertinent, vt, si quid illi noui criminis obiiciatur, minus de eo audiendum putes. Libellos Furiae Primae accusatricis, item ipsius Archippi, quos alteri epistolae tuae iunxeras, legi.

LXIX.

68 *statui eius subu.*) Ne haberetur amplius pro *seruo poenae*, quales sunt damnati ad metalla l. 8 §. 4 & 12 ff. de poenis. Vid. 10, 66, 3.

69, 4

LXIX. C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Rurſus de lacu Nicomedenſium cum mari committendo ſcribit, ſeu reſpondet ad epiſt. LI.

Tu quidem, Domine, prouidentiſſime vereris, ne
commiſſus flumini, atque ita mari, lacus efflu-
at: ſed ego in re praeſenti inueniſſe videor, quem-
admodum huic periculo occurrerem. Poteſt enim 2
lacus foſſa vsque ad flumen adduci, nec tamen in flu-
men emitti, ſed relicto quaſi margine contineri pa-
riter & dirimi: ſic conſequemur, vt nec vicino vi-
deatur flumini miſtus, & ſit perinde ac ſi miſceatur.
Erit enim facile per illam breuiſſimam terram, quae
interiacebit, aduecta foſſa onera transponere in flu-
men. Quod ita fiet, ſi neceſſitas coget; &, ſpero, 3
non coget. Eſt enim & lacus ipſe ſatis altus, &
nunc in contrariam partem flumen emittit; quod
intercluſum inde, & quo volumus auerſum, ſine
vllo detrimento, lacui tantum aquae, quantum nunc
portat, adfundet. Praeterea per id ſpatium, per
quod foſſa facienda eſt, incidunt riui: qui ſi diligen-
ter colligantur, augebunt illud, quod lacus dederit.
Enimuero ſi placeat foſſam longius ducere, & arctius 4
preſſam mari aequare, nec in flumen, ſed in ipſum
mare emittere, repercuſſus maris ſeruabit & repri-
met

69, 4 *arctius preſſam*) Arctior facienda eſt foſſa, vt non ita multa aqua ſatis tamen alta fieri poſſit ad accipiendas naues. *Premere foſſam* pro fodere e Frontini ſtrateg. 1, 5, 8 notum. *Deprimere puteum*, vel certe *depreſſos puteos* dixit noſtri auunculus 37, 2 ſ. 9 it. 37. 9 ſ. 43. *Depreſſuros foſſam* Tac. A. 15, 42, 3.

repercuſſus maris) Hoc ea conditione fiet, ſi eodem fere libramento & faſtigio ſit vtraque aqua. Alioquin enim colligetur quidem circa oſtium, non retro agetur ſupra libram maris. Neque vero illa ignorauit

met quidquid e lacu veniet. Quorum si nihil nobis loci natura praestaret, expeditum tamen erat, cata-
5 ractis aquae cursum temperare. Verum & haec & alia multo sagacius conquiret explorabitque librator, quem plane, Domine, debes mittere, vt polliceris. Est enim res digna & magnitudine tua & cura. Ego interim Calpurnio Macro, clarissimo viro, auctore te, scripsi, vt libratorem quam maxime idoneum mitteret.

LXX. (LXIII) TRAIANVS PLINIO S.

Manifestum est, mi Secunde carissime, nec prudentiam nec diligentiam tibi defuisse circa istum lacum, quum tam multa prouisa habeas, per quae nec periclitetur exhauriri, & magis in vsus nobis futurus sit. Elige igitur id, quod praecipue res ipsa suaserit. Calpurnium Macrum credo facturum, vt te libratore instruat: neque enim prouinciae istae his artificibus carent.

LXXI. (LXVI) C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

De libere natis, expositis, & in seruitute educatis, quaerit.

Magna, Domine, & ad totam prouinciam pertinens quaestio est de conditione & alimentis
2 eorum, quos vocant θρεπτούς. In qua ego, auditis consti-

rauit Plinius. Sed cauendum nobis, ne ignorasse putetur.

70 *Elige igitur*) *Sic legendum, non *elice*, vel contra omnes libros recte vidit post Gruterum Rittershusius. *Eligere* verbum bonum est & Plinianum, sed hic ἀπροσδιόνυσον.

71, 1 θρεπτὰς) qui sint θρεπτοί, q. d. *nutriti* satis indicat imperator responsione sua. Qui

constitutionibus principum, quia nihil inueniebam aut proprium, aut vniuersale, quod ad Bithynos ferretur, consulendum te existimaui, quid obseruari velles. Neque enim putaui, posse me in eo, quod auctoritatem tuam posceret, exemplis esse contentum. Recitabatur autem apud me edictum, quod dicebatur diui Augusti, ad Anniam pertinens: recitatae & 3
epistolae diui Vespasiani ad Lacedaemonios & diui Titi ad eosdem, dein ad Achaeos: & Domitiani ad Auidium Nigrinum & Armenium Brocchum, proconsules, item ad Lacedaemonios: quae ideo tibi non misi, quia & parum emendata, & quaedam non certae fidei videbantur, & quia vera & emendata in scriniis tuis esse credebam.

LXXII. (LXVII) TRAIANVS PLINIO S.

Quaestio ista, quae pertinet ad eos, qui liberi nati, expositi, deinde sublati a quibusdam, & in seruitute educati sunt, saepe tractata est: nec quidquam inuenitur in commentariis eorum principum, qui ante me fuerunt, quod ad omnes prouincias sit constitutum. Epistolae sane sunt Domitiani ad Aui- 2
dium Nigrinum, & Armenium Brocchum, quae fortasse debeant obseruari: sed inter eas prouincias, de quibus rescripsit, non est Bithynia: & ideo nec adsertionem denegandam iis, qui ex eiusmodi caussa in liber-

Qui ἐκθέτας legunt i. e. *expositos*, idem genus dicunt, alio sub respectu. Caeterum totum hoc argumentum elegantia qua solet tractauit, & ipsum Traianum iura docuit, vir summus Cornelius Bynkershoeck de iure occidendi liberos c. 9 p. 213 sqq.

libertatem vindicabuntur, puto: neque ipsam libertatem redimendam pretio alimentorum.

LXXIII. (LXIX) C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

An reliquias mortuorum transferre liceat, Traianum, tanquam P. M. consulit.

Petentibus quibusdam, vt sibi reliquias suorum, aut propter iniuriam vetustatis, aut propter fluminis incursum, aliaque his similia quaecunque, secundum exemplum proconsulum, transferre permitterem, quia sciebam in vrbe nostra ex eiusmodi caussis collegium pontificum adiri solere, te, Domine, maximum pontificem, consulendum putaui, quid obseruare me velis.

LXXIV. (LXX) TRAIANVS PLINIO S.

Durum est iniungere necessitatem prouincialibus pontificum adeundorum, si reliquias suorum propter aliquas iustas caussas transferre ex loco in alium locum velint. Sequenda ergo potius tibi exempla sunt eorum, qui isti prouinciae praefuerunt, & ex

73 *reliquias*) Vt supra 6, 10, 3. Iam laudati hic sunt Kirchmannus de fun. 3, 25 vbi de translatione reliquiarum agit, vt & Guther. de iur. man. 3, 23 ac de iure Pontif. 3, 9. Et est in Codice Iustinianeo legi 1 de religios. praescriptum lemma, *de translatione reliquiarum*, quam adscribemus, cum apprime huc faciat. Rescribit autem Imp. Antoninus A. Doritae, *Si vi fluminis reliquiae filii tui contingcuntur, vel alia iusta & necessaria caussa interuenit: existimatione rectoris prouinciae transferre eas in alium locum poteris.*

maximum Pontificem) Huius ergo muneris ratione rescripsit, quod modo vidimus, Antoninus; sed Christiani etiam Imperatores Valentinianus, Theodosius & Arcadius l. 14 C. de religiosis.

74 *Durum est*) Volebat Labeo

ex caussa cuique ita aut permittendum, aut negandum.

LXXV. (LXXI) C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Locum idoneum ostendit, vbi balineum, ab imperatore Prusensibus concessum, possit exstrui.

Quaerenti mihi, Domine, Prusae vbi posset balineum, quod indulsisti, fieri, placuit locus, in quo fuit aliquando domus, vt audio, pulchra, nunc deformis ruinis. Per hoc enim consequemur, vt foedissima facies ciuitatis ornetur, atque etiam, vt ipsa ciuitas amplietur, nec vlla aedificia tollantur; sed quae sunt vetustate sublapsa, reparentur in melius. Est autem huius domus conditio talis. Lega- 2
uerat eam Claudius Polyaenus Claudio Caesari, iusseratque in peristylio templum ei fieri, reliqua ex domo locari, ex quo reditum aliquam diu ciuitas percepit: deinde paullatim partim spoliata, partim neglecta, cum peristylio domus tota collapsa est: ac iam paene nihil ex ea, nisi solum superest: quod tu, Domine, siue donaueris ciuitati, siue venire iusseris; propter opportunitatem loci, pro summo munere accipiet.

Labeo, narrante Vlpiano l. 8 π. de religios. *expectandum vel permissum Pontificiale, seu iussum Principis.*

75, 1 quod indulsisti) Supra ep. 35.

2 in peristylio) Loco vndique columnarum ordinibus consepto, quibus tectum impositum, sub quo & libero aëre frui, & a radiis solaribus, pluuiisque, tuti esse possent, qui exerceri sub illis, aut inambulare, aut spectare denique alios, vellent. Monendi subinde his de rebus nostri homines, cum, ob diuersam & caeli nostri & vitae rationem, in magnis etiam vrbibus nihil tale exstet hodie. Vid. no. prox.

3 accipiet. Ego, si permiseris, cogito in area vacua balineum collocare; eum autem locum, in quo aedificia fuerunt, exhedra & porticibus amplecti, atque tibi consecrare, cuius beneficio elegans opus dignumque nomine tuo fiet.
4 Exemplar testamenti, quamquam mendosum, misi tibi; ex quo cognosces, multa Polyaenum in eiusdem domus ornatum reliquisse, quae, vt domus ipsa perierunt: a me tamen, in quantum potuerit, requirentur.

LXXVI. (LXXII) TRAIANVS PLINIO S.

Possumus apud Prusenses area ista cum domo collapsa, quam vacare scribis, ad exstructionem balinei vti. Illud tamen parum expressisti, an aedes in peristylio Claudio facta esset. Nam si facta aedes esset, licet collapsa sit, religio eius occupauit solum.

LXXVII. (LXXIII) C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Consulit de liberis agnoscendis & natalibus restituendis.

Postulantibus quibusdam, vt de agnoscendis liberis restituendisque natalibus & secundum epistolam Domi-

3 *exhedra*) Vnice huc facit Vitruu. 5, 11 vbi de palaestrarum aedificationibus, *Constituuntur in tribus porticibus exhedrae spatiosae, habentes sedes, in quibus Philosophi, Rhetores, reliquique qui studiis delectantur, sedentes disputare possint. In Palaestris peristylia quadrata siue oblonga ita sunt facienda, vti duorum stadiorum habeant ambulationis circuitionem* &c. Ostendit Baldus de verb. Vitruu. signific. *exhedras* (ipse mauult *exedras*) alias fuisse tectas, alias subdiuales &c.

76 *occupauit solum*) Vt adeo consecrari Traiano non possit ante, quam exaugurata sit. Vid. ad 58, 2.

77 *restituendis natalibus*) Vt pro ingenuis habeantur Imperatoris beneficio, qui serui nati sunt. Libertinis hoc praesertim dabatur, consentiente tamen patrono. Tota res tractatur peculiari titulo ff. de natalibus restituendis.

quibus

Domitiani ſcriptam Minucio Rufo, & ſecundum exempla proconſulum, ipſe cognoſcerem; reſpexi ad SC. pertinens ad eadem genera cauſſarum, quod de his tantum prouinciis loquitur, quibus proconſules praeſunt: ideoque rem integram diſtuli, dum tu, Domine, praeceperis, quid obſeruare me velis.

LXXVIII. (LXXIV) TRAIANVS PLINIO S.

Si mihi SC. miſeris, quod haeſitationem tibi fecit, aeſtimabo, an debeas cognoſcere de agnoſcendis liberis, & natalibus ſuis reſtituendis.

LXXIX. (LXXVI) C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Ex Largi hereditate vtrum opera ſibi fieri, an ludos inſtitui Traianus malit, rogatur.

Iulius, Domine, Largus, ex Ponto, nondum mihi viſus, ac ne auditus quidem, ſed iudicio tuo credens, diſpenſationem quandam mihi erga te pietatis ſuae miniſteriumque mandauit. Rogauit enim teſtamento, vt hereditatem ſuam adirem, cernerem- 2
que: ac deinde, perceptis quinquaginta millibus

 num-

quibus procoſſ.) Recte vtitur hoc loco exquiſitae diligentiae ſcriptor Maſſonus ad An. Plinii XLI §. 5 p. 70, vt oſtendat Plinium non fuiſſe Proconſulem, a Senatu miſſum, ſed Legatum Caeſaris pro Praetore: de qua prouinciarum, & qui illis praeeſſent, differentia pluſcula ibi monet, quae addi poſſunt Ill. Spanhemii obſeruationibus Diſſ. XIII, 2 p. 587 ſqq. immortalis operis, vbi p. 592 ſpeciatim de Bithynia agitur.

79, 1 iudicio tuo credens) Virum bonum putans, cui tu prouinciam mandaſſes.

2 perceptis qu. m.) Hanc ſummam 3333 $\frac{1}{3}$ imperialium honorarium quaſi legat Plinio, & praemium laboris ſui in exſequendo, vt hodie loquimur, teſtamento. * *Praeceptis* mallent

nummûm, reliquum omne Heracleotarum & Tianorum ciuitatibus redderem, ita vt esset arbitrii mei, vtrum opera facienda, quae honori tuo consecrarentur, putarem, an instituendos quinquennales agonas, qui Traiani appellentur. Quod in notitiam tuam perferendum existimaui, ob hoc maxime, vt dispiceres, quid eligere debeam.

LXXX. (LXXVII) TRAIANVS PLINIO S.

Iulius Largus fidem tuam, quasi te bene nosset, elegit. Quid ergo potissimum ad perpetuitatem memoriae eius faciat, secundum cuiusque loci conditionem ipse dispice, & quod optimum existimaueris, sequere.

LXXXI.

lent hic viri docti: nec dubium, quin huc conueniat optime, cum non noster solum eo verbo supra vsus sit 5, 7, 1: sed praesertim cum sic loquantur ICti, vbi ad SCtum Trebellianum disputant v. g. l. 1 §. 16 h. tit. *Si heres praecepto fundo rogatus sit hereditatem restituere* l. 27 §. 14. *Si praeceptis quibusdam rebus heres rogatus sit restituere hereditatem.* Add. l. 63 §. 3. it. l. 125 de Legatis I. &c. Verum cum neque hoc dubium sit, *percipi* etiam *legata*, quorsum, praeter leges aliquot, laudat Sueto. Aug. 101 & Tib. 15 Longolius: optimum fuerit, quod & ille suadet, nihil mutare.

reliquum-redderem) Tanquam sortem, de cuius reditu ludos celebrarent: vel cuius partem in aedificia impenderent, partem in foenere collocatam seruarent ad tutelam, siue sarta tecta eorum operum.

Heracleotarum) Nimirum *Heracleam* etiam ad Pontum Euxinum in Bithynia fuisse, vel hoc ex loco disceremus, si aliunde notum non esset.

quinquennales agonas) Ad Olympiorum imitationem passim institutos ludos similes siue certamina, satis constat. Sic *Neapoli quinquennale certamen gymnicum honori* Augusti *institutum*, ap. Sueto. c. 98. *Romae primus omnium more Graeco instituit* Nero, teste eodem c. 12. Domitianus quoque *Capitolino Ioui sacrum* ibid. c. 4 vbi multa viri docti. *Gymnicum Agona apud Viennenses ex cuiusdam testamento celebratum* habemus supra 5, 22, 1.

80 *fidem tuam*) Est enim

fidei

LXXXI. (LXXVIII) C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Iuliopolitanis centurionem legionarium mitti cupit.

Prouidentiſſime, Domine, feciſti, quod praecepiſti Calpurnio Macro, clariſſimo viro, vt legionarium centurionem Byzantium mitteret. Diſpice, an 2
etiam Iuliopolitanis ſimili ratione conſulendum putes: quorum ciuitas, cum ſit perexigua, onera maxima ſuſtinet, tantoque grauiores iniurias, quanto eſt infirmior, patitur. Quidquid autem Iuliopolitanis 3
praeſtiteris, id etiam toti prouinciae proderit. Sunt enim in capite Bithyniae, plurimisque per eam commeantibus tranſitum praebent.

LXXXII. (LXXIX) TRAIANVS PLINIO S.

Ea conditio eſt ciuitatis Byzantiorum, confluente vndique in eam commeantium turba, vt, ſecundum conſuetudinem praecedentium temporum, honoribus eius praeſidio centurionis legionarii conſulendum habuerimus: ſi Iuliopolitanis ſuccurrendum eodem modo putauerimus, onerabimus nos exemplo. Plures enim tanto magis eadem requirent, quanto 2
infirmiores erunt. Tibi eam fiduciam diligentiae habeo, vt credam, te omni ratione id acturum, ne ſint obnoxii iniuriis. Si qui autem ſe contra diſciplinam 3
meam geſſerint, ſtatim coërceantur: aut, ſi plus admiſerint,

fidei commiſſum illud Largi, de quo epiſtola ſuperior agit.

81, 3 in capite Bithy.) In extremo fine verſus Paphlagoniam, vt *capita pontis* dicuntur extrema.

82, 1 Si Iuliopolitanis) Quod *ſi* abeſt a quibusdam libris, tribuendum videtur mori vetuſto ſcribendi vno tenore, *habuerimuSIuliopolitanis*, vbi duae literae *S* & *I* excidere facile potuerunt.

3 *ſatis*

miserint, quam vt in re praesenti satis puniantur: si milites erunt, legatis eorum; quae deprehenderis, notum facies: aut, si in vrbem versus venturi erunt, mihi scribes.

LXXXIII. (LXXX) C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

De annali Bithynis data lege disquirit.

Cautum est, Domine, Pompeia lege, quae Bithynis data est, ne quis capiat magistratum, neue sit in senatu minor annorum XXX; eadem lege comprehensum est, vt qui ceperint magistratum, sint in
2 senatu. Sequutum est dein edictum diui Augusti, quo permisit minores magistratus ab annis duobus
3 & viginti capere. Quaeritur ergo, An qui minor XXX annorum gessit magistratus, possit a censoribus in senatum legi? &, si potest, An ii quoque, qui

3 satis puniantur) Prouinciales expositi iniuriis non tenuissimorum, sed eorum praesertim ciuium Romanorum, atque militum, quos vel potentia sua, vel gratia, vel potestas denique, insolentiores facit. Hi non semper *coërceri statim* possunt, non satis a Praeside prouinciae *in re praesenti puniri*, cum sua illos dignitas, iusque ipsum adeo Quiritium, tueatur. Sic 10, 97, 4 Christianos, *qui ciues Ro. erant*, *adnotat in vrbem remittendos*. De his itaque constituit Traianus. * Recipimus nempe nos etiam lectionem antiquam, pro vulgata, *quam vt in re praesenti sit satis, puniantur.*

in vrbem versus) Apertum hoc pleonasmi illius, quo ad *versus* adiicitur praepositio, exemplum. In quibusdam *versus* participium potius est, vt in illo Sall. Catil. 56, 4 *Modo in Galliam versus castra mouere:* & Sulpic. ad Cic. fam. 4, 12 *Supra Maleas in Italiam versus nauigaturus erat.*

83, 1 Pompeia lege) Quam Pompeius M. deuicto a se Mithridate, & illius regno in prouinciae formam redacto, auctoritate Populi R. Bithyniae cui Pontum adiiceret, dedit. Mentio eius fit ep. 113 & 115.

3 an ii quoque) * Damus lectionem ex libris antiquis nuper restitutam; vulgatum erat, *An ex iis quoque, qui non gesserint, possit quis — Senator legi.* Ad sententiam nihil refert.

85, 1

qui non geſſerint, poſſint per eandem interpretatio-
nem ab ea aetate ſenatores legi, a qua illis magiſtra-
tum gerere permiſſum eſt. quod alioqui factitatum
adhuc, & eſſe neceſſarium dicitur, quia ſit aliquanto
melius, honeſtorum hominum liberos, quam e plebe
in curiam admitti. Ego a deſtinatis cenſoribus, 4
quid ſentirem, interrogatus, eos quidem, qui mino-
res XXX annis geſſiſſent magiſtratum, putabam poſ-
ſe in ſenatum & ſecundum edictum Auguſti, & ſe-
cundum legem Pompeiam, legi: quoniam Augu-
ſtus gerere magiſtratus minoribus annis XXX per-
miſiſſet; lex ſenatorem eſſe voluiſſet, qui geſſiſſet
magiſtratum. De his autem, qui non geſſiſſent, 5
quamuis eſſent aetatis eiusdem, cuius illi, quibus ge-
rere permiſſum eſt, haeſitabam. Per quod effectum
eſt, vt te, Domine, conſulerem, quid obſeruari vel-
les. Capita legis, tum edictum Auguſti, literis
ſubieci.

LXXXIV. (LXXXI) TRAIANVS PLINIO S.

Interpretationi tuae, mi Secunde cariſſime, idem exiſtimo; hactenus edicto diui Auguſti nouatam eſſe legem Pompeiam, vt magiſtratum quidem capere poſſint ii, qui non minores duorum & viginti annorum eſſent: & qui accepiſſent, in ſenatum cuiusque ciuitatis peruenirent. Ceterum, non capto magiſtratu, eos qui minores XXX annorum ſint, quia magiſtratum capere poſſint, in curiam etiam loci cuiusque non exiſtimo legi poſſe.

LXXXV. (LXXXII) C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Libellum supplicem Dionis, cui controuersia cum Archippo de opere publico erat, imperatori mittit.

Quum Prusae ad Olympum, Domine, publicis negotiis intra hospitium, eodem die exiturus, vacarem, Asclepiades magistratus indicauit, appellatum me a Claudio Eumolpo, quum Cocceianus Dion in bule adsignari ciuitati opus, cuius curam egerat, vellet: tum Eumolpus adsistens Flauio Archippo dixit; exigendam esse a Dione rationem operis, antequam reipubl. traderetur, quod aliter fecisset ac debuisset.
2 Adiecit etiam, esse in eodem opere positam tuam statuam, & corpora sepultorum, vxoris Dionis, & filii: postulauitque, vt cognoscerem pro tribunali.
3 Quod quum ego me protinus facturum dilaturumque profectionem dixissem; vt longiorem diem ad instruendam caussam darem, vtque in alia ciuitate
4 cognoscerem, petit. Ego me auditurum Niceae, respondi: vbi quum sedissem cogniturus, idem Eumolpus, tanquam adhuc parum instructus, dilationem petere coepit: contra Dion, vt audiretur, ex-
5 igere. Dicta sunt vtrimque multa, etiam de caussa: ego

85, 1 Prusae ad Olympum) Est enim alia quoque *ad Hypium* montem & fluuium. Forte eadem Prusias, de qua 10, 66, 5.

2 in eod. opere) Male ominatum, & maiestatis crimini adfine, videri volebant accusatores factum Dionis, qui statuam Imperatoris vicinis funeribus funestassent. Si enim maiestas est seruum punire apud statuam, aut ventrem ibi laxare, quid ni cadauer eo inferre?

3 ad instruendam caussam) Opportune iam laudata est l. 1 ff. de fide instrum. *Instrumentorum nomine ea omnia accipienda sunt*, quibus *caussa instrui potest: & ideo tam testimonia, quam personae instrumentorum loco habentur.*

8 in

ego quum dandam dilationem & conſulendum exiſtimarem in re ad exemplum pertinenti, dixi vtrique parti, vt poſtulationum ſuarum libellos darent. Volebam enim te ipſorum potiſſimum verbis ea, quae erant propoſita, cognoſcere. Et Dion quidem ſe daturum dixit: & Eumolpus reſpondit, complexurum ſe libello, quae reipublicae peteret. Caeterum, 6
quod ad ſepultos pertinet, non accuſatorem ſe, ſed aduocatum Flauii Archippi, cuius mandata pertuliſſet. Archippus, cui Eumolpus, ſicut Pruſae, adſiſtebat, dixit ſe libellum daturum. Ita nec Eumolpus, nec Archippus, quam plurimis diebus exſpectati, adhuc mihi libellos dederunt: Dion dedit, quem huic epiſtolae iunxi. Ipſe in re praeſenti fui, & 7
vidi tuam quoque ſtatuam in bibliotheca poſitam. Id autem, in quo ducuntur ſepulti filius & vxor Dionis, in area collocatum, quae porticibus includitur. Te, Domine, rogo, vt me in hoc praecipue genere 8
cognitionis regere digneris, quum alioqui magna ſit exſpectatio; vt neceſſe ſit, in ea re, quae & in confeſſum venit, & exemplis defenditur, deliberare.

LXXXVI. (LXXXIII) TRAIANVS PLINIO S.

Potuiſti non haerere, mi Secunde cariſſime, circa id, de quo me conſulendum exiſtimaſti, quum propoſitum meum optime noſſes, non ex metu nec ter-

8 in confeſſum venit) Vbi de facto diſputari vel diſſimulari non poteſt, quin & certum, & in iudicium delatum ſit: vbi etiam ad aliorum exempla prouocatur, vt adeo metus ſit, ne ſi vnum puniamus Dionem, plures eiusdem criminis a delatoribus rei fiant.

deliberare) *Omittunt hoc verbum quidam. Sed non auſim eos ſequi, cum dura nimis videatur, in fine praeſertim, ellipſis.

86, 1

rore hominum, aut criminibus maiestatis, reuerentiam nomini meo adquiri.
2 *Omissa ergo ea quaestione, quam non admitterem, etiamsi exemplis adiuuaretur, ratio totius operis effecti sub cura tua Cocceiano Dioni excutiatur, cum & vtilitas ciuitatis exigat, nec aut recuset Dion, aut debeat recusare.*

LXXXVII. (LXXXIV) C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Nicensium libellum supplicem mittit.

Rogatus, Domine, a Nicensibus publice per ea, quae mihi & sunt & debent esse sanctissima, id est, per aeternitatem tuam salutemque, vt preces suas ad te perferrem, fas non putaui negare: acceptumque ab his libellum, huic epistolae iunxi.

LXXXVIII. TRAIANVS PLINIO S.

Nicensibus, qui intestatorum ciuium suorum concessam vindicationem bonorum a diuo Augusto adfirmant, debebis vacare, contractis omnibus personis ad idem negotium pertinentibus, adhibitis Virdio Gemellino, & Epimacho, liberto meo, procuratoribus, vt, aestimatis etiam iis, quae contra dicuntur, quod optimum credideritis, statuatis.

LXXXIX.

86, 2 Dioni excutiatur) Non hoc vult, puto, *a Dione ratio excutiatur*, vt, *audita tibi putarem* h. e. *a te*: sed excuti sub Plinii cura rationem Dionis, in ipsius gratiam, ideo certe, vt deinde adsignari opus reip. posset. Haec aperta, nisi forte velis aliquem, qui debet reipublicae, ipsum suas rationes excutere, non excutiendas dare aliis. Neque constructio habet difficultatem. Quidni enim diceret Dion, *Excutite mihi rationem meam?* * Quidam libri *Cocceiani Dionis*, quod dubitationem non haberet, sed obscuriusculum sit propter alteros genitiuos *totius operis effecti*.

91, 1

LXXXIX. C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Traiano natalem diem gratulatur.

Opto, Domine, & hunc natalem, & plurimos alios, quam feliciſſimos agas: aeternaque laude florentem virtutis tuae gloriam, incolumis & fortis, aliis ſuper alia operibus augeas.

XC. TRAIANVS PLINIO S.

Agnoſco vota tua, mi Secunde cariſſime, quibus precaris, vt plurimos & feliciſſimos natales, florente ſtatu reipub. noſtrae agam.

XCI. C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

De aqua in Sinopenſem coloniam perducenda conſulit.

Sinopenſes, Domine, aqua deficiuntur; quae videtur & bona & copioſa ab ſextodecimo milliario poſſe perduci. Eſt tamen ſtatim ab capite paullo amplius mille paſſibus locus ſuſpectus & mollis; quem ego interim explorari modico impendio iuſſi, an recipere & ſuſtinere opus poſſit. Pecunia, curantibus 2
nobis, contracta, non deerit, ſi tu, Domine, hoc genus operis & ſalubritati & amoenitati valde ſitientis coloniae indulſeris.

XCII. TRAIANVS PLINIO S.

Vt coepiſti, Secunde cariſſime, explora diligenter, an locus ille, quem ſuſpectum habes, ſuſtinere opus

91, 1 recipere-opus) Aquaeductum, quae quantae molis fuerint opera, totis libris explicatum a Fabretto, & docet cum ſuo Frontino Polenus.

opus aquae ductus possit. Neque enim dubitandum puto, quin aqua perducenda sit in coloniam Sinopensem, si modo & viribus suis ipsa id adsequi potest, quum plurimum ea res & salubritati & voluptati eius collatura sit.

XCIII. C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Libellum Amisenorum mittit Traiano.

Amisenorum ciuitas & libera & foederata beneficio indulgentiae tuae legibus suis vtitur: in hac datum mihi publice libellum, ad eranos pertinentem, his literis subieci, vt tu, Domine, dispiceres, quid & quatenus aut permittendum aut prohibendum putares.

XCIV. TRAIANVS PLINIO S.

Amisenos, quorum libellum epistolae tuae iunxeras, si legibus istorum, quibus de officio foederis vtuntur, concessum est eranos habere, possumus, quo minus habeant, non impedire, eo facilius, si tali collatione, non ad turbas & illicitos coetus [sed] ad sustinendam tenuiorum inopiam vtuntur. In caeteris

93 ad eranos) Ne de conuiuantium ex symbolis conuenientibus, qui & ipsi sunt *erani*, intelligamus, obstat Traiani responsio. Intelligitur ergo illa collatio, qua necessitatibus egentium subueniebatur: cuius rei caussa quaedam etiam collegia fuisse, & statos conuentus, leges item & iudicia, (vt habent hodie *die Feuer-cassen*, *Wittwen-cassen*) satis apparet ex his, quae Is. Casaubonus cum ad Athenaeum pluribus locis obseruauit, tum disputauit copiose ad Theophrasti characterem ἀνθαδείας p. m. 280 sqq. vbi neque hunc locum praetermittit. Caeterum hanc tanquam ἑταιρίαν & sodalitatem Romanis suspectam & veritam fuisse, vel hoc ipso loco discimus. Vid. supra ep. 43. 1 & infra ep. 97, 7.

ris ciuitatibus, quae nostro iure obstrictae sunt, res huiusmodi prohibenda est.

XCV. C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Suetonio ius trium liberorum a principe petit.

Suetonium Tranquillum, probissimum, honestissimum, eruditissimum virum, & mores eius sequutus & studia, iampridem, Domine, in contubernium adsumsi? tantoque magis diligere coepi, quanto hunc propius inspexi. Huic ius trium liberorum 2
necessarium faciunt duae caussae. Nam & iudicia amicorum promeretur, & parum felix matrimonium expertus est: impetrandumque a bonitate tua per nos habet, quod illi fortunae malignitas denegauit. Scio, Domine, quantum beneficium petam. 3
Sed peto a te, cuius in omnibus desideriis meis plenissimam indulgentiam experior. Potes autem colligere, quantopere cupiam, quod non rogarem absens, si mediocriter cuperem.

XCVI. TRAIANVS PLINIO S.

Quam parce haec beneficia tribuam, vtique, mi Secunde carissime, haeret tibi, quum etiam in senatu adfirmare soleam, non excessisse me numerum, quem apud amplissimum ordinem suffecturum mihi profes-

95, 2 ius trium libror.) Vid. ad 10, 2. vbi pro se petit. It. ad 7, 16, 2.

iudicia amicorum) Qui heredem illum scribunt. Prodest autem in primis ius illud in adeundis hereditatibus V. G. Paull. Rec. Sent. 4, 9 *Latina ingenua, ius Quiritium consecuta, si ter pepererit, ad legitimam filii hereditatem admittitur.*

3 sed peto) * Sic ex editione Io. de Tridino & Iuntae reposuit Longolius. *Quod peto*, reliqui.

96 suffecturum mihi) Cum

professus sum: tuo tamen desiderio subscripsi; & [vt scias] dedisse me ius trium liberorum Suetonio Tranquillo ea conditione, qua adsueui, referri in commentarios meos iussi.

XCVII. C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

De Christianorum rebus accurate perscribit.

Solemne est mihi, Domine, omnia, de quibus dubito, ad te referre. Quis enim potest melius vel cunctationem meam regere, vel ignorantiam instruere? Cognitionibus de Christianis interfui nunquam: ideo

Cum enim per illam fictionem iuris vis ipsa legum tam necessariarum, quibus incitarentur homines, vt prolem vellent tollere, imminueretur: boni imperatores parcissimi erant merito in eo iure tribuendo. Itaque professus erat Traianus, se vltra certum numerum ciuium eo beneficio non esse adfecturum. Haec etiam caussa est, cur referri in commentarios suos iubet, si quid cui tribuit.

[*vt scias*] Possunt haec verba abesse, & absunt a bonis libris: sed cum in simillima re occurrant deinde ep. 106, non ausim delere.

97, 1 *Solemne*) Certatim hanc epistolam commentariis iustis illustrarunt viri docti, quos magno numero laudat Fabricius B. L. 2, 22, p. 478. Caeterorum obseruatis vsus, multa de sua penu praeclara addidit ill. Boehmerus in dissertationibus iuris eccles. antiqui ad has epistolas Lips. 1711. 8 editas. Nos instituto nostro hic egrediendi caussam habemus nullam. Illud modo monemus, laudari hanc epistolam, & hoc rescriptum Traiani, iam a Tertulliano apolog. c. 2 his verbis, *Plinius Secundus cum prouinciam regeret, damnatis quibusdam Christianis, quibusdam gradu pulsis, ipsa tamen multitudine perturbatus, quid de caetero ageret, consuluit Traianum tunc Imperatorem* (sic leg. vid. pro *tunc Trai. Imp.*) *allegans praeter obstinationem non sacrificandi, nihil aliud se de sacramentis eorum comperisse, quam coetus antelucanos ad canendum Christo vt Deo, & ad confoederandam disciplinam; homicidium, fraudem, perfidiam, & caetera scelera prohibentes* (forte leg. *prohibentem*, nempe *disciplinam*) *Tunc Traianus rescripsit, hoc genus conquirendos quidem non esse, oblatos vero puniri oportere.*

ideo neſcio quid & quatenus aut puniri ſoleat, aut quaeri. Nec mediocriter haeſitaui, ſitne aliquod diſcrimen aetatum, an quamlibet teneri nihil a robuſtioribus differant? deturne poenitentiae venia, an ei, qui omnino Chriſtianus fuit, deſiſſe non proſit? nomen ipſum, etiamſi flagitiis careat, an flagitia cohaerentia nomini, puniantur? Interim in iis, qui ad me tanquam Chriſtiani deferebantur, hunc ſum ſequutus modum. Interrogaui ipſos, *An eſſent Chri-* 3
ſtiani? confitentes iterum ac tertio interrogaui, ſupplicium minatus: perſeuerantes duci iuſſi. Neque enim dubitabam, qualecunque eſſet, quod faterentur, peruicaciam certe, & inflexibilem obſtinationem debere puniri. Fuerunt alii ſimilis amentiae: quos, 4
quia ciues Romani erant, adnotaui in vrbem remittendos. Mox ipſo tractatu, vt fieri ſolet, diffundente ſe crimine, plures ſpecies inciderunt. Propoſitus 5
eſt libellus ſine auctore, multorum nomina continens, qui negarent ſe eſſe Chriſtianos, aut fuiſſe, quum, praeeunte me, deos appellarent, & imagini tuae, quam propter hoc iuſſeram cum ſimulacris numinum adferri, thure ac vino ſupplicarent, praeterea maledicerent Chriſto: quorum nihil cogi poſſe dicuntur, qui ſunt reuera Chriſtiani. Ergo dimittendos

4 *quia ciues Ro. erant*) In quos animaduerti non temere in prouincia poſſet. vid. ad 10, 82, 3.

5 *imagini tuae*) Igitur in prouincia eum honorem Imperatori habuit Plinius, quem non admiſſum Romae ab eo praedicat Paneg. 52, 5 *Non apud genium tuum bonitati tuae gratias agi, ſed apud numen Iouis optimi maximi pateris.* Vid. Minuc. Felix 29, 6 & ibi viri docti.

5 *ergo dimittendos*) Minuc. Fel. 28, 5 *Si quis infirmior, malo preſſus & victus, Chriſtianum ſe negaſſet fauebamus ei* (loquitur de ſtatu ſuo ante ſuſceptam

6 tendos putaui. Alii ab indice nominati, esse se Christianos dixerunt, & mox negauerunt: fuisse quidem, sed desisse, quidam ante triennium, quidam ante plures annos, non nemo etiam ante viginti quoque. Omnes & imaginem tuam, deorumque simulacra venerati sunt. ii & Christo maledixerunt.
7 Adfirmabant autem, hanc fuisse summam vel culpae suae, vel erroris, quod essent soliti stato die ante lucem conuenire: carmenque Christo, quasi Deo, dicere secum inuicem: seque sacramento non in scelus aliquod obstringere, sed ne furta, ne latrocinia, ne adulteria committerent, ne fidem fallerent, ne depositum appellati abnegarent: quibus peractis morem

ptam religionem Christianam) *quasi eierato nomine, iam omnia facta sua illa negatione purgasset.*

7 *carmenque*) Non omnino metro adstrictum, sed formulam conceptorum verborum &c. Res enim hodie nota e Lexicis.

Christo, quasi Deo) Si vim habere debeat hoc argumentum pro fide Ante-Nicaena contra Arianos; ponendum est, Christianos ipsos Deum vocasse Christum, non adiecisse hoc *quasi Deo* Plinium. *Dei* enim appellatio multo, quod constat, apud gentiles patet latius, & longe humilioris fastigii naturas comprehendit.

sacramento) Cum mature *sacramenti* voce vterentur de ritibus suis & dogmatis Christiani, quae diligenter occultarent; ea porro vox in quantum ad militare ius iurandum refertur, ad coniurationem trahi ab ignaris posset; cum porro de sanguine Christi Dei & hominis inter sacramenta adhibito, aliquid tamen emanaret: mirum non est profecto, illis in mentem venisse aliquem Catilinam, de quo Sallustius c. 22. *Cum ad ius iurandum populares sceleris sui adigeret, humani corporis sanguinem, vino permixtum, in pateris circumtulisse; inde cum post exsecrationem omnes degustauissent, sicuti in solemnibus sacris fieri consueuit* &c. mirum non est, in Thyestearum illos epularum suspicionem vocatos esse. His suspicionibus opponitur deinde *cibus promiscuus & innocuus*, quem merito ad *Agapas* Christianorum viri docti referunt. *Coena nostra*, inquit Tertull. apol. c. 39 *de nomine rationem sui ostendit: id vocatur, quod* dilectio *penes Graecos est* &c. Vid. quos hic laudat doctissimus Hauercampus.

betae-

rem ſibi diſcedendi fuiſſe, rurſusque coëundi ad capiendum cibum, promiſcuum tamen, & innoxium: quod ipſum facere deſiſſe poſt edictum meum, quo ſecundum mandata tua hetaerias eſſe vetueram. Quo magis neceſſarium credidi, ex dua- 8
bus ancillis, quae miniſtrae dicebantur, quid eſſet veri & per tormenta quaerere. Sed nihil aliud inueni, quam ſuperſtitionem prauam & immodicam, ideoque, dilata cognitione, ad conſulendum te decurri. Viſa eſt enim mihi res digna conſulta- 9
tione, maxime propter periclitantium numerum. Multi enim omnis aetatis, omnis ordinis, vtriusque ſexus etiam, vocantur in periculum, & vocabuntur. Neque enim ciuitates tantum, ſed vicos etiam atque agros ſuperſtitionis iſtius contagio peruagata eſt: quae videtur ſiſti & corrigi poſſe. Cer- 10
te ſatis conſtat, prope iam deſolata templa coepiſſe celebrari, & ſacra ſolemnia diu intermiſſa repeti: paſſimque venire victimas, quarum adhuc rariſſimus emtor inueniebatur. Ex quo facile eſt opinari, quae turba hominum emendari poſſit, ſi fiat poenitentiae locus.

XCVIII.

haeterias) Vid. ſupra ad 10, 43, & ex ICtorum libris Bynkersh. Obſeruatt. 1, 16. & de religione peregrina diſſ. 2 p. 255 ſqq. Bacchanalia ſua recordabantur Romani. His ſimile quiddam metuebant.

8 *miniſtrae*) Diaconiſſae veteris eccleſiae. Cum alioqui non liceret ſeruos interrogare in caput domini; haec lex in hac quidem cauſſa non valuit.

XCVIII. TRAIANVS PLINIO S.

Actum quem debuisti, mi Secunde, in excutiendis caussis eorum, qui Christiani ad te delati fuerant, sequutus es. Neque enim in vniuersum aliquid, quod quasi certam formam habeat, con-
2 *stitui potest. Conquirendi non sunt: si deferantur & arguantur, puniendi sunt: ita tamen, vt, qui negauerit se Christianum esse, idque re ipsa manifestum fecerit, id est, supplicando diis nostris, quamuis suspectus in praeteritum fuerit, veniam ex poenitentia impetret. Sine auctore vero propositi libelli, nullo crimine locum habere debent. Nam & pessimi exempli, nec nostri saeculi est.*

XCIX. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Quaerit de contegenda Amastrianorum pestifera aqua.

Amastrianorum ciuitas, Domine, & elegans & ornata, habet inter praecipua opera pulcherrimam, eandemque longissimam, plateam: cuius a latere per spatium omne porrigitur nomine quidem flumen, re vero cloaca foedissima: quae sicut turpis & immundissima adspectu, ita pestilens est,
2 odore teterrimo. Quibus ex caussis, non minus salu-

98, 2 conquirendi) Nempe hoc dat innocentiae, ne sua sponte in illos, vt in latrones, fures, sacrilegos, quaeratur; neque indicare cogantur conscios: hoc statuit in pertinaciam, quam impurat iis, & legum contemtum, vt accusati, & confessi, damnentur. Quanto haec moderatiora illo sacrae Inquisitionis iudicio!

ſalubritatis quam decoris intereſt, eam contegi: quod fiet, ſi permiſeris; curantibus nobis, ne deſit quoque pecunia operi tam magno, quam neceſſario.

C. TRAIANVS PLINIO S.

Rationis eſt, mi Secunde cariſſime, contegi aquam iſtam, quae per ciuitatem Amaſtrianorum fluit, ſi intecta ſalubritati obeſt. Pecunia ne huic operi deſit, curaturum te ſecundum diligentiam tuam, certum habeo.

CI. C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Vota pro ſalute Traiani & ſoluta & noua nuncupata eſſe nuntiat.

Vota, Domine, priorum annorum nuncupata alacres laetique perſoluimus, nouaque rurſus, curante commilitonum & prouincialium pietate, ſuſcepimus: precati deos, vt te remque publicam florentem & incolumem ea benignitate ſeruarent, quam ſuper magnas plurimasque virtutes, praecipue ſanctitate conſequi, deorum honore meruiſti.

101 *Vota nuncup.*) Forte natali imperii, vt ſupra ep. 60 it. 103 & 104.

curante pietate) * Melius extra comparationem eſt, quod Cellarius ſuſpicabatur, *certante*, vt 10, 60 *certarunt pietate*.

Deorum honore) * Videtur excidiſſe ante *Deorum* coniunctio *&*. De hac pietate Traiani erga Deos Paneg. c. 52.

CII. TRAIANVS PLINIO S.

Soluisse vota diis immortalibus, te praeeunte, pro mea incolumitate, commilitones cum prouincialibus laetissimo consensu, in futurumque nuncupasse, libenter, mi Secunde carissime, cognoui literis tuis.

CIII. C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Diem imperii suscepti anniuersario ritu celebratum esse annuntiat.

Diem, in quem tutela generis humani felicissima successione translata est, debita religione celebrauimus, commendantes diis, imperii tui auctoribus, & vota publica & gaudia.

CIV. TRAIANVS PLINIO S.

Diem imperii mei debita laetitia & religione a commilitonibus & prouincialibus, praeeunte te, celebratum, libenter, mi Secunde carissime, cognoui literis tuis.

CV. C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Ius Quiritium pro tribus libertis petit.

Valerius, Domine, Paullinus, excepto vno, ius Lati-

103 *diem, in quem*) * Valde obscure locutus est Plinius, si ita locutus est. Gronouius suspicatur, *diem quo in te.*

105 *La-*

Latinorum ſuorum mihi reliquit: ex quibus rogo tribus interim ius Quiritium des. Vereor enim, ne ſit immodicum, pro omnibus pariter inuocare indulgentiam tuam; qua debeo tanto modeſtius vti, quanto pleniorem experior. Sunt autem, pro quibus peto, C. Valerius Aeſtiaeus, C. Valerius Dionyſius, C. Valerius Aper.

CVI. TRAIANVS PLINIO S.

Quum honeſtiſſime iis, qui apud fidem tuam a Valerio Paullino depoſiti ſunt, conſultum velis mature per me; iis interim, quibus nunc petiſti, vt ſcias dediſſe me ius Quiritium, referri in commentarios meos iuſſi, idem facturus in caeteris, pro quibus petieris.

CVII. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Centurionis, filiae ciuitatem petentis, libellum mittit.

Rogatus, Domine, a P. Accio Aquila, centurione cohortis ſextae equeſtris, vt mitterem tibi libellum, per quem indulgentiam pro ſtatu filiae ſuae implorat,

105 *Latinorum ſuorum*) Libertorum, qui ius Latii modo conſecuti fuerant, a quo gradus adhuc ſupereſt ad ipſum plenum ius ciuitatis Quiritium. Vid. ad 10, 4, 2.

C. Valerius) Obſerua obiter Libertos omnes habere nomen Domini, adiunctumque cognominis inſtar nomen ſeruitutis.

106 *mature*) * *Matura* ex libris antiquis Longolius, vt ſit vox hortantis Imperatoris, quo *maturet* Plinius, h. e. feſtinet proſpicere libertis. Caeterum vid. ep. 96.

107 *cohortis Equeſtris*) Nouum hoc. Olim *cohortes* modo peditum: equitum *turmae*.

pro ſtatu fil.) Quam ex reſponſio-

implorat, durum putaui negare, quum ſcirem, quantam ſoleres militum precibus patientiam humanitatemque praeſtare.

CVIII. TRAIANVS PLINIO S.

Libellum P. Accii Aquilae, centurionis cohortis ſextae equeſtris, quem mihi miſiſti, legi: cuius precibus motus dedi filiae eius ciuitatem Romanam. Libellum reſcripti, quem illi redderes, miſi tibi.

CIX. C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

De protopraxia ciuitatium conſulit.

Quid habere iuris velis & Bithynas & Ponticas ciuitates in exigendis pecuniis, quae illis vel ex locationibus, vel ex venditionibus aliisue cauſſis debeantur, rogo, Domine, reſcribas. Ego inueni, a plerisque pro conſulibus conceſſam eis pro-
2 topraxian, eamque pro lege valuiſſe. Exiſtimo tamen tua prouidentia conſtituendum aliquid & ſanciendum, per quod vtilitatibus eorum in perpetuum conſulatur. Nam quae ſunt ab aliis inſtituta, ſint licet ſapienter indulta, breuia tamen & infirma ſunt, niſi illis tua contingat auctoritas.

CX.

ſponſione Traiani, ciuitatem ei dantis, intelligimus ante ſuſceptam, quam pater ciuis fieret, vel ex non-ciue &c.

109 *Protopraxian*) Ius primae exactionis, quod ſatis explicat reſponſio Traiani.

CX. TRAIANVS PLINIO S.

Quo iure vti debeant Bithynae vel Ponticae ciuitates in iis pecuniis, quae ex quaque cauſſa reipublicae debebuntur, ex lege cuiusque animaduertendum eſt. Nam ſiue habent priuilegium, quo caeteris creditoribus anteponantur, cuſtodiendum eſt; ſiue non habent, in iniuriam priuatorum id dari a me non oportebit.

CXI. C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

De Amiſenis, pecuniam Piſoni olim donatam repetentibus, Traianum conſulit.

Ecdicus, Domine, Amiſenorum ciuitatis petebat apud me ab Iulio Piſone denariorum circiter XL millia, donata ei publice ante XX annos & bule & eccleſia conſentiente: nitebaturque mandatis tuis, quibus eiusmodi donationes vetantur. Piſo 2
contra, plurima ſe in rempublicam contuliſſe, ac prope totas facultates erogaſſe, dicebat. Addebat etiam temporis ſpatium, poſtulabatque, ne id, quod pro multis & olim accepiſſet, cum euerſione reliquae dignitatis reddere cogeretur. Quibus ex cauſſis integram cognitionem differendam exiſtimaui, vt te, Domine, conſulerem, quid ſequendum putares.

111, 1 Ecdicus) *Defenſores ciuitatum* tales vocantur in iure. Eſt titulus Codicis 1, 55 & C. Theod. 1, 10 de defenſoribus ciuitatum. De iisdem Iuſtiniani nouella 15 vbi Gr. περὶ τῶν ἐκδίκων. De ipſorum officio vel ex hoc ipſo loco apparet.

bule & eccleſia) Romae eſſet *Senatus Populusque.*

nitebaturque) Libri antiqui *vtebatur*, eadem ſententia.

CXII. TRAIANVS PLINIO S.

Sicut largitiones ex publico fieri mandata prohibent, ita, ne multorum ſecuritas ſubruatur, factas ante aliquantum temporis retractari atque in irritum vindicari non oportet. Quidquid ergo ex hac cauſſa actum ante viginti annos erit, omittamus. Non minus enim hominibus cuiusque loci, quam pecuniae publicae conſultum volo.

CXIII. C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

An in ſenatum lecti, pro introitu aliquid inferre debeant, quaerit.

Lex Pompeia, Domine, qua Bithyni & Pontici vtuntur, eos qui in bulen a cenſoribus leguntur, dare pecuniam non iubet: ſed ii, quos indulgentia tua quibusdam ciuitatibus ſuper legitimum numerum adiicere permiſit, & ſingula millia denariorum & bina intulerunt. Anicius deinde Maximus proconſul eos etiam, qui a cenſoribus legerentur, duntaxat in pauciſſimis ciuitatibus, aliud aliis, iuſſit inferre. Supereſt ergo, vt ipſe diſpicias, an in omnibus ciuitatibus certum aliquid omnes, qui deinde buleutae leguntur, debeant pro introitu dare. Nam quod in perpetuum manſurum eſt, a te conſtitui decet, cuius factis dictisque debetur aeternitas.

(margin numbers: 2 at "riorum & bina intulerunt", 3 at "iuſſit inferre")

CXIV.

113, 1 Lex Pompeia) Vid. 10, 83 & 115. De ipſa hac quaeſtione aliquid ſupra 10, 48, 5.

2 aliud aliis) Intellige, *in ciuitatibus*, ratione habita facultatum nempe.

114 *ſci-*

CXIV. TRAIANVS PLINIO S.

Honorarium decurionatus omnes, qui in quaque ciuitate Bithyniae decuriones fiunt, inferre debeant necne, in uniuersum a me non potest statui. Id ergo, quod semper tutissimum est, sequendam cuiusque ciuitatis legem, puto, scilicet aduersus eos, qui inuiti fiunt decuriones. existimo id acturos, vt erogatio caeteris praeferatur.

CXV. C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Decuriones alienae ciuitatis an eiici senatu possint, quaerit.

Lege, Domine, Pompeia permissum Bithynicis ciuitatibus adscribere sibi, quos vellent ciues, dum ciuitatis non sint alienae, sed suarum quisque ciuitatium, quae sunt in Bithynia. Eadem lege sancitur, quibus de caussis senatu a censoribus eiiciantur:

114 scilicet adu. eos) Locus obscurus si quis alius Plinii, quem ita interea interpretandum putabam, dum quis meliorem vel lectionem proferat, vel interpretationem. Sequendam legem putat Imperator non vniuersim, sed *aduersus eos, qui inuiti fiunt decuriones*, & tamen excusari non possunt: qui enim petunt honorem, illi pro se inferent, vt lege non opus sit. Subiungit, *existimo id acturos* censores, qui ius legendorum decurionum s. buleutarum habent, *vt erogatio* h. e. is, qui erogare aliquid in honorarium pro introitu potest & vult, *ceteris*, inuitis, *praeferatur*, nec adeo saepe opus sit coactione.

115, 1 Lege Pompeia) V. 10, 83 & 113.

Senatu a censoribus) * Vulg. *e Senatu a Censoribus*. Veteres editiones, quas sequitur Longolius, *Senatu Censoribus*. Vtramque praepositionem abesse in tali constructione posse, dubium non est. Sed eadem in formula ita parcum fuisse Traia-

2 tur: inter quas nihil de ciue alieno cauetur. Inde me quidam ex censoribus consulendum putauerunt, an eiicere deberent eum, qui esset alterius ciuitatis.
3 Ego, quia lex, sicut adscribi ciuem alienum vetabat, ita eiici e senatu ob hanc caussam non iubebat: praeterea quia ab aliquibus adfirmabatur mihi, in omni ciuitate plurimos esse buleutas ex aliis ciuitatibus, futurumque, vt multi homines multaeque ciuitates concuterentur ea parte legis, quae iampridem consensu quodam exoleuisset; necessarium existimaui consulere te, quid seruandum putares. Capita legis his literis subieci.

CXVI. TRAIANUS PLINIO S.

Merito haesisti, Secunde carissime, quid a te rescribi oporteret censoribus consulentibus, an legerent in senatum aliarum ciuitatium, eiusdem tamen prouinciae, ciues. Nam & legis auctoritas, & longa consuetudo vsurpata contra legem, in diuersum mouere te potuit. Mihi hoc temperamentum eius placuit, vt ex praeterito nihil nouaremus, sed manerent, quamuis contra legem, adsciti quarumcunque ciuitatium ciues, in futurum autem lex Pompeia obseruaretur: cuius vim si retro quoque velimus custodire, multa necesse est perturbari.

Traiani quaestorem, vel scribam, non putabam. Itaque bohis libris ἕτερον μὲν ἔδωκα ἑκών, ἕτερον δ' ἀνένευσα. Vid. 1, 7. 1.

CXVII. C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Veretur, ne ex inuitatione ad solemne officium factiones oriantur.

Qui virilem togam sumunt, vel nuptias faciunt, vel ineunt magistratum, vel opus publicum dedicant, solent totam bulen, atque etiam e plebe non exiguum numerum vocare, binosque denarios vel singulos dare: quod an celebrandum, & quatenus, putes, rogo scribas. Ipse enim, sicut arbitror, 2 [non imprudenter,] praesertim ex solemnibus caussis concedendum [iussi] inuitationes; ita vereor, ne ii, qui mille homines, interdum etiam plures, vocant, modum excedere, & in speciem dianomes incidere videantur.

CXVIII.

117, 1 *virilem togam*) De quo officio 1, 9, 2. De virili toga pariter ac nuptiis Apuleius apol. p. 416 Scipionis Gent. *Quippe ita placuerat, suburbana villa potius vt coniungeremur, ne ciues denuo ad sportulas conuolarent: cum haud pridem Pudentilla de suo quinquaginta millia nummûm in populum expunxisset ea die, qua Pontianus* (filius Pudentillae, priuignus Apuleii maior natu) *vxorem duxit, & hic puerulus* (contemtim sic appellat filium Pudentillae, suum autem priuignum minorem) *toga est inuolutus.* Plura ad h. l. Scipio Gentilis.

2 [*non imprudenter*] *Haec verba cum nullo idoneo auctore in recentiores editiones adsumta sint, (forte ex coniectura alicuius, qui fulcire sententiam, per importunum illud *iussi* laborantem, vellet) merito vncis coërcita sunt. Sed illo *iussi* quid faciamus? Profecto non cohaerent, *Sicut arbitror concedendum iussi; ita vereor.* Nempe aut legendum cum Scheffero, *concedendum ius inuitationis*; aut ex Iuntina *concedendum ipsis* (nempe *qui virilem togam sumunt*, & reliquis) *inuitationes*; aut inueniendum ex ingenio, eruendumue ex libris, aliquid melius.

dianomes) Διανομῆς, *diuisionis* pecuniarum vel cuiuscunque rei, quae ad *ambitus* crimen Romae pertinet. Docent hoc veteres glossae, vbi *διανομὴ χρυσίου*, itemque *διανομὴ ἀργύρου*, redditur *sportula-*

CXVIII. TRAIANVS PLINIO S.

Merito vereris, ne in speciem dianomes incidat inuitatio, quae & in numero modum excedit, & quasi per corpora, non viritim singulos ex notitia, ad solemnes sportulas contrahit. Sed ego ideo prudentiam tuam elegi, vt formandis istius prouinciae moribus ipse moderareris, & ea constituas, quae ad perpetuam eius prouinciae quietem essent profutura.

CXIX. C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Doceri desiderat, a quo die incipiant iselastica praemia victoribus dari.

Athletae, Domine, ea, quae pro iselasticis certaminibus constituisti, deberi sibi putant statim ex

la, qua voce in responsione Traianus vtitur. *διανομὴ χρέως visceratio.* Hinc *diuisoris* sordidum, si non infame nomen Romae V. G. Cic. prooe. act. in Verr. c. 8. Pro licita per testamentum largitione ponuntur *diuisiones* l. 23 ff. de annuis leg. *Diuisio ciuium & epulum* eadem ratione iunguntur l. 123 de Legatis 1. * Manemus ergo in Casauboni emendatione qui pro *diamones* ita restituit. *Diamoeries* quod libri antiqui hic habent, qui tamen in responsione Traiani *diamones* agnoscunt, ex *διαμοιρίας* corruptum, quod eundem sensum habere potest: Sed nescio, an habeat auctorem alium.

119, 1 *pro iselasticis*) Quorum victoribus licet εἰσελαύνειν, solemni pompa in vrbem inuehi. Locus classicus Vitruu. 9 pr. *Nobilibus athletis, qui Olympia, Pythia, Isthmia, Nemea, vidissent, Graecorum maiores ita magnos honores constituerunt, uti non modo in conuentu stantes cum palma & corona ferant laudes; sed etiam quum reuertuntur in suas ciuitates cum victoria, triumphantes quadrigis in moenia & in patrias inuehantur, e reque publica, perpetua vita constitutis vectigalibus fruantur.* Haec sufficiunt

ex eo die, quo ſunt coronati. Nihil enim referre,
quando ſint patriam inuecti, ſed quando certamine
vicerint, ex quo inuehi poſſint. Ego contra [ſcri-
bo] Iſelaſtici nomine [itaque eorum] vehementer
addubitem, an ſit potius id tempus, quo εἰσήλασαν,
intuendum. Iidem obſonia petunt pro eo agone, 2
qui a te iſelaſticus factus eſt, quamuis vicerint ante,
quam fieret. Aiunt enim congruens eſſe, ſicut non
datur ſibi pro his certaminibus, quae eſſe iſelaſtica,
poſtquam vicerunt, deſierunt; ita pro iis dari, quae
eſſe coeperunt. Hic quoque non mediocriter hae- 3
reo, ne cuiusquam retro habeatur ratio, dandumque,
quod

ficiunt intelligendis his epiſtolis. Plura deſiderantem iuuabunt Turneb. 1, 19 & 27, 5 & inprimis Pe. Faber Agoniſt. 2, 10 & 17 pluresque hic laudati Longolio.

ſcribo Iſelaſt.) * Locus corruptus, ſi quid video, cuius ſententiam non obſcuram arbitror; quibus verbis conceptus fuerit, non dixerim. Verbum *ſcribo* non eſſe ſanum; confirmare prope auſim. Sententia autem haec eſt: Ne ſentiam cum Athletis, ipſo nomine *Iſelaſtici* moueor, quod facit vt dubitem, *an ſit potius* &c. Si verba, quae ideo incluſimus, interim praetermittas, ſententia, quam dixi exorietur. Et video iam ſic in mentem veniſſe Grutero, *Ego contra Iſelaſticorum nomine vehementer addubitem.* Non diſſimulo, ipſam etiam formulam, *vehementer addubitem*, mihi initio ſuſpectam fuiſſe; cum *addubitare* bona aetate ſignificet *aliquantum dubitare*: ſed video ſic etiam poſitum 2, 19, 1. Itaque patior illud locum ſuum tenere; neque tamen imitari audeam.

2 *obſonia*) Non praefracte negauerim Graeca notione ὀψώνια hic forte ſumi, pro ſtipendio: ſed notandum tamen, *annonam* & *cibos* etiam illis publice datos, quod docuit Faber Agoniſt. 2, 17.

iſelaſt. factus eſt) Cui tu tribuiſti eosdem honores, immunitates, praemia, quae habent ii, qui olim hoc nomine appellati ſunt.

3 *ne cuiusquam*) De ratione, qua *ne*, dubitandi vel interrogandi adeo particula, praeponitur diximus in Lex. Rei ruſt. & ad Quinct. 1, 5, 38.

quod tunc, quum vincerent, non debebatur. Rogo ergo, vt dubitationem meam regere, id est, beneficia tua interpretari ipse digneris.

CXX. TRAIANVS PLINIO S.

Iselasticum tunc primum mihi videtur incipere deberi, quum quis in ciuitatem suam ipse εἰσήλασεν. Obsonia eorum certaminum, quae Iselastica esse placuit mihi, [si] ante Iselastica non fuerunt, retro non debentur. Nec proficere pro desiderio athletarum potest, tam eorum, quae postea Iselastica lege constitui, quam, quum vincerent, esse desierunt. Mutata enim conditione certaminum, nihilominus, quae ante perceperant, non reuocantur.

CXXI.

120 [si] ante Isel.) * Importuna videtur conditionalis particula, qua deleta vel cum *quae* permutata, facilis erit sententia.

tam eorum, quae) * Haec esse corruptissima video, medelam non video. Sententia interim pellucet. Reiicit Imperator rationem Athletarum, vel conuertit potius, & ostendit, esse ἀντιςρέψασαν. Illi dixerant, aequum esse, vt acciperent praemia eorum certaminum, quibus post victoriam demum suam proposita essent praemia; cum desinant dari quorundam certaminum, quae tum darentur, cum vincerent. At respondet Imperator, si retro valere velint legem, quae decernat praemia noua; etiam retro valere debere eam, quae auferat vetera. Si posterius non placeat, si reddere nolint praemia iam percepta eorum certaminum, pro quibus nihil amplius datur; etiam non postulare debere praemia, quae iam cum vincerent nondum fuerant constituta. Lacunam igitur hic esse sentio, quibus proprie verbis sit explenda, hariolari nolo.

CXXI. C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Excusat se, quod vxorem diplomate adiuuerit.

Vsque in hoc tempus, Domine, neque cuiquam diplomata commodaui, neque in rem vllam, nisi tuam, misi. quam perpetuam seruationem meam quaedam necessitas rupit. Vxori enim 2 meae, audita morte aui, volenti ad amitam suam excurrere, vsum eorum negare durum putaui, quum talis officii gratia in celeritate consisteret; sciremque, te rationem itineris probaturum, cuius caussa erat pietas. Haec scripsi, quia mihi parum gratus tibi fore videbar, si dissimulassem inter alia beneficia hoc vnum, quod me debere sciebam indulgentiae tuae, quod fiducia eius, quasi consulto te, non dubitaui facere; quem si consuluissem, sero fecissem.

121, 1 *diplomata*) Vid. supra ep. 14.

2 *debere sciebam*) * *Sciebam* omittit prima editio, legitque pro *vnum*, *vno*: nullo sensu idoneo. Sed erit sensus Plinio dignus, si ita legas, *Si dissimulassem, inter alia beneficia hoc* quoque *me debere indulgentiae tuae, quod fiducia eius* &c. Id ipsum est beneficium Caesaris, quod Plinius audet, fiducia illius indulgentiae, inconsulto illo vti ipsius beneficio.

CXXII. TRAIANVS PLINIO S.

Merito habuiſti, Secunde cariſſime, fiduciam animi mei. Nec dubitandum fuiſſet, ſi exſpectaſſes, donec me conſuleres, An iter vxoris tuae diplomatibus, quae officio tuo dedi, adiuuandum eſſet? vſum eorum intentioni non profuiſſe, quum apud amitam ſuam vxor tua deberet etiam celeritate gratiam aduentus ſui augere.

C. PLINII CAECILII SECVNDI PANEGYRICVS

CVM ANNOTATIONIBVS

IO. MATTHIAE GESNERI.

PANEGYRICVS.

* * *

* *

Bene ac ſapienter, Patres Conſcripti, maiores inſtituerunt, vt rerum agendarum, ita dicendi initium a precationibus capere: quod NIHIL rite, nihilque prouidenter homines, ſine deorum immortalium ope, conſilio, honore, auſpicarentur. Qui mos cui potius, quam conſuli? aut 2
quando magis vſurpandus colendusque eſt, quam quum imperio ſenatus, auctoritate reipublicae, ad agendas Optimo Principi gratias excitamur? QVOD 3
enim praeſtabilius eſt, aut pulchrius munus deorum, quam

Panegyricus) Neſcio an hoc nomen ipſe actioni ſuae ac libro poſuerit Plinius. Certe non colligas ex Ep. 3, 18 quae epiſtola praefationis inſtar ad hunc librum eſt, & ante eum legenda.

2 *imperio-auctorit.*) Diſcedit a veteribus formulis, in quibus non temere *imperare* dicitur *Senatus*: ſed *placet Senatui, Senatus ſit auctor* &c. Vid. Briſſo. de form. tum alias, tum praeſertim 2, 109 p. 201 Conr. infra 78, 1. Nimirum partim blanditur Senatui, partim, quod toto hoc libello agit, auctoritatem huius Ordinis it amplificatum: vt mirari ſubeat interdum aequitatem animi in Traiano maiorem fere, quam temere a principe expectes, qui vel probauerit iſta, vel tulerit, vel contemſerit.

ad agendas gratias) Habemus eius rei exemplum etiam Ep. 2, 1, 5. Iam obſeruatum aliis, non huc trahendum eſſe Dionem L. 60 p. 672, D. vbi vetuit lege Claudius, *τοὺς αἱρετοὺς (ἄρχοντας) μηδεμίαν σφίσι χάριν ἐν τῷ συνεδρίῳ γιγνώσκειν.* Eſt enim ibi de prouincialibus magiſtratibus ſermo.

quam caſtus & ſanctus, & diis ſimillimus princeps?
4 Ac ſi adhuc dubium fuiſſet, forte caſuque rectores terris, an aliquo numine darentur: Principem ta-
5 men noſtrum liqueret diuinitus conſtitutum. Non enim occulta poteſtate fatorum, ſed ab Ioue ipſo coram ac palam repertus eſt, electus quippe inter aras & altaria, eodemque loci, quem Deus ille tam manifeſtus ac praeſens, quam caelum ac ſidera inſe-
6 dit. Quo magis aptum piumque eſt, te, Iupiter optime maxime, antea conditorem, nunc conſeruatorem imperii noſtri, precari, vt mihi digna conſule, digna ſenatu, digna principe contingat oratio: vtque

3 *DIs ſimillimus*) Stoicae virtutis apex, Deo ſimilem eſſe. Ita ſtatim ex eadem philoſophia caſum excludit, commendat prouidentiam.

5 *repertus eſt, electus*) *Reperire* vt *inuenire* non ſemper ad caſum, ſed interdum ad quaerendi effectum pertinere, notum eſt. Noſtri in tali re, *ausfindig machen.* * Vulgo legitur, *repertus, electus eſt quippe*, quod inconcinnitatis aliquid habere, aures ſentiunt. Liber Schwarzii cum *eſt* omittat, ſuſpicandi occaſionem viro clariſſimo dedit, legendum, vt dedimus. Poſſis etiam propius ad codicis fidem legere, *repertus eſt, lectus.* Verbum *eſt* prima ſua litera ſcriptum, euanido, qui imponi ſolet, apice, adhaeſit ad ſequens vocabulum tanto facilius, cum *electus* optime huc conueniat, & ſit vſitatius.

inter aras & altaria) In Capitolio. Ponamus, quia ad illuſtrandum non hunc tantum locum, ſed bonam partem panegyrici pertinent, verba Dionis L. 68 e Xiphilino p. 770, E. Ὁ Νερούας διὰ τὸ γῆρας καταφρονούμενος ἀνέβη τε ἐς τὸ Καπιτώλιον, καὶ ἔφη γεγωνήσας, (magno clamore) Ἀγαθῇ τύχῃ τῆς τε βουλῆς, καὶ τοῦ δήμου τῶν Ῥωμαίων, καὶ ἐμοῦ αὐτοῦ, Μάρκον Οὔλπιον Νερούαν Τραϊανὸν ποιοῦμαι (i. e. εἰσποιοῦμαι, adopto) Καὶ μετὰ ταῦτα ἐν τῷ συνεδρίῳ Καίσαρά τε αὐτὸν ἀπέδειξε κ. τ. λ.

6 *conſeruatorem*) *Iouis Conſeruatoris* titulus exſtat nummis Domitiani & Diocletiani. Illuſtrauit etiam Iuſtus Rycquius de Capitolio c. 20 p. 204. Add. Reineſ. 1, 254 & 2, 77. Plures ſunt apud Gruterum.

fides

que omnibus, quae dicentur a me, libertas, fides, veritas conſtet: tantumque a ſpecie adulationis abſit gratiarum actio mea, quantum abeſt a neceſſitate.

II. Equidem non Conſuli modo, ſed omnibus ciuibus enitendum reor, ne quid de Principe noſtro ita dicant, vt idem illud de alio dici potuiſſe videatur. Quare abeant ac recedant voces illae, quas 2
metus exprimebat: nihil, quale ante, dicamus; nihil enim, quale antea, patimur: nec eadem de principe palam, quae prius, praedicemus; neque enim eadem ſecreto loquimur, quae prius. Diſcernatur 3
orationibus noſtris diuerſitas temporum, & ex ipſo genere gratiarum agendarum intelligatur, cui, quando ſint actae. Nusquam vt deo, nusquam vt numini blandiamur: non enim de tyranno, ſed de ciue; non de domino, ſed de parente loquimur. VNVM 4
ille ſe ex nobis, & hoc magis excellit atque eminet, quod vnum ex nobis putat; nec minus hominem ſe, quam hominibus praeeſſe meminit. Intelligamus 5
ergo bona noſtra, dignosque nos illis vſu probemus, atque identidem cogitemus, quam ſit indignum, ſi maius principibus praeſtemus obſequium, qui ſeruitute ciuium, quam qui libertate laetantur. Et populus quidem Romanus dilectum Principum 6
ſeruat,

fides) Intelligit, puto *fidem*, qua Caeſari & reip. obſtrictus ſit, quaeque *libertati & veritati* quaſi innexa eſt: nam de altera fide, quam ſibi haberi optat, deinde dicit, cum *ſpeciem adulationis* deprecatur.

2, 5 *dignosque nos illis*) * Si facilem & ſui ſimilem hic quoque Plinium eſſe volumus, ſic, vt Lipſio ſuadente dedimus, legendum puto. Siue enim ita intelligas, *probemus nos dignos vſu Traiani*, duriuſculum eſt; ſiue, *probemus nos dignos illius*, nempe Traiani, Graeciſmus eſt, Poëtis dignior, de quo Drakenb. ad Sil. 11, 381 & 12, 81.

6 formo-

ſeruat, quantoque paulo ante concentu formoſum alium, hunc fortiſſimum perſonat: quibusque aliquando clamoribus geſtum alterius & vocem: huius pietatem, abſtinentiam, manſuetudinem laudat.
7 Quid nos ipſi? diuinitatem Principis noſtri? an humanitatem, temperantiam, facilitatem, vt amor & gaudium tulit, celebrare vniuerſi ſolemus? Iam, quid tam ciuile, tam ſenatorium, quam illud additum a nobis OPTIMI cognomen? quod peculiare huius & proprium arrogantia priorum princi-
8 pum fecit. Enim vero quam commune, quam ex aequo, quod FELICES NOS, FELICEM ILLVM praedicamus? alternisque votis, HAEC FACIAT, HAEC AVDIAT, quaſi non dicturi, niſi fecerit, comprecamur? Ad quas ille voces lacrymis etiam ac multo pudore ſuffunditur. agnoſcit enim ſentitque, ſibi, non principi, dici.

III. Igitur quod temperamentum omnes in illo ſubito pietatis calore ſeruauimus, hoc ſinguli quoque meditatique teneamus; ſciamusque, nullum eſſe neque ſincerius, neque acceptius genus gratiarum, quam

6 *formoſum*) Domitianum *pulchrum & decentem* vocat, & plura ea de re commemorat, Sueto. c. 18. Pulchritudinis cauſſa etiam Apollinis nomen & inſignia ipſe & Nero affectabant, qui *formoſus* eſt: ad Neronem etiam pertinet *geſtus & vox* laudata, cuius inſaniae plura ſpecimina dat Suetonius a cap. inde 20.

7 *optimi cognomen*) Quod ſexcenti nummi & inſcriptiones ſeruant. Vid. 88, 6.

8 *commune*) *Commune* eſt, h.e. principem *communem, ciuilem & humanum* indicat &c. Seru. ad Aen. 8, 275. *Alii* communem Deum (*dictum volunt*) *humanum*, *beneficum*, φιλάνθρωπον, *vnde &* communes homines *dicimus.*

haec faciat) Haec opera, digna optimo principe, ſemper *faciat* Traianus! *haec* nomina, hos titulos, has laudes, ſemper *audiat!*

3, 5 me-

quam quod illas acclamationes aemuletur, quae fingendi non habent tempus. Quantum ad me perti- 2
net, laborabo, vt orationem meam ad modeſtiam Principis moderationemque ſubmittam, nec minus conſiderabo, quid aures eius pati poſſint, quam quid virtutibus debeatur. Magna & inuſitata Principis 3
gloria, cui gratias acturus, non tam vereor, ne me in laudibus ſuis parcum, quam ne nimium putet. Haec me cura, haec difficultas ſola circumſtat: nam 4
MERENTI gratias agere, facile eſt, Patres Conſcripti, non enim periculum eſt, ne quum loquar de humanitate, exprobrari ſibi ſuperbiam credat; quum de frugalitate, luxuriam; quum de clementia, crudelitatem; quum de liberalitate, auaritiam; quum de benignitate, liuorem; quum de continentia, libidinem; quum de labore, inertiam; quum de fortitudine, timorem. Ac ne illud quidem vereor, ne 5
gratus ingratusue videar, prout ſatis, aut parum dixero. animaduerto enim, etiam DEOS ipſos, non tam accuratis adorantium precibus, quam innocentia & ſanctitate laetari: gratioremque exiſtimari, qui delubris eorum puram caſtamque mentem, quam qui meditatum carmen intulerit.

IV. Sed parendum eſt Senatusconſulto, quo ex vtilitate publica placuit, vt Conſulis voce, SVB titulo gratiarum agendarum, boni principes quae facerent recognoſcerent; mali, quae facere deberent. Id nunc eo magis ſolemne ac neceſſarium eſt, quod 2

3, 5 meditatum carmen) Formulam, verbis conceptis. Collegit in hoc etiam genere plurima Briſſo. de form. 1, 103 ſqq. Huc pertinent Hymni Homerici, odae quaedam Horatii & Catulli.

parens noſter priuatas gratiarum actiones cohibet & comprimit: interceſſurus etiam publicis, ſi per-
3 mitteret ſibi vetare, quod Senatus iuberet. Vtrumque, Caeſar Auguſte, moderate, & quod alibi tibi gratias agi non ſinis, & quod hic ſinis. non enim a te ipſo tibi honor iſte, ſed agentibus habetur. Cedis affectibus noſtris, nec nobis munera tua praedi-
4 care, ſed audire tibi neceſſe eſt. SAEPE ego mecum, P. C. tacitus agitaui, qualem quantumque eſſe oporteret, cuius ditione nutuque maria terrae, pax bella, regerentur: quum interea fingenti formantique mihi principem, quem aequata diis immortalibus poteſtas deceret, nunquam voto ſaltem concipere ſuccurrit ſimilem huic, quem videmus.
5 Enituit aliquis in bello, ſed obſoleuit in pace: alium toga, ſed non & arma honeſtarunt: reuerentiam ille terrore, alius amorem humilitate captauit: ille quaeſi-

4, 2 *interceſſurus - vetare*) Tribuniciae poteſtatis verba, commode hic adhibita, cum eam habuerit etiam Imperator.

3 *ſed agentibus habetur*) Cum permittis tibi gratias agi publice, ea in re non tibi habes honorem, ſed nobis qui agimus. * Plana ſententia, ſed quam obſcurauerat inculcata temere *ab*, cum legeretur: *Non enim a te ipſo tibi honor iſte, ſed ab agentibus habetur.* Eiecimus itaque praepoſitionem Schwarziani libri auctoritate. Idem vir doctiſſimus malit, *non enim a te ipſi tibi*, non *ipſo*: recte ſane: & erit plenior oppoſitio.

4 *ſaepe ego*) Hic proprie ipſa tractatio incipit, & agmen quoddam laudum proponitur, quas deinde per partes perſequitur.

maria terrae) Aſyndeton, quod genus praeſertim in oppoſitis locum habet, vt *ruta caeſa, ſarta tecta.* Vid. quae dedimus ad Cato. 14, 4.

5 *Enituit aliquis*) Iucundum erit videre antrorſum Homerum Iλ. N, 730 ſq. ab altera parte vero Claudianum Stilicon. 1, 25 ſqq.

amorem humilitate) Vt *grauitatis*, qua alias paratur reuerentia, exceſſus *terror* eſt, ſic *humanitatis*, comitatis, benignitatisque, *humilitas.* *Recte igitur

quaesitam domi gloriam in publico; hic in publico partam domi perdidit. Postremo adhuc nemo extitit, cuius virtutes nullo vitiorum confinio laederentur. At Principi nostro quanta concordia, quan- 6
tusque concentus omnium laudum, omnisque gloriae contigit? vt nihil seueritati eius hilaritate, nihil grauitati simplicitate, nihil maiestati humanitate detrahitur! Iam firmitas, iam proceritas corporis, iam 7
honor capitis, & dignitas oris, ad hoc aetatis indeflexa maturitas, nec sine quodam munere deum festinatis senectutis insignibus ad augendam maiestatem ornata caesaries; nonne longe lateque principem ostentant?

V. Talem esse oportuit, quem non bella ciuilia, nec armis oppressa respublica, sed pax, & adoptio,

tur post alios e suo codice vindicauit *humilitatem* Schwarzius, quam male hic *humanitas* pepulerat.

6 *grauitati simplicitate*) Difficile in primis harum rerum temperamentum: quod qui graues volunt esse ac videri, saepe in affectationem & quaesitum *compositumque* quendam rigorem incidunt, *simplicitati* illi & ἀφελείᾳ contrarium, quae nihil fictum, nihil adscitum habet, sed candide omnia & excussis quasi omnibus cordis recessibus atque plicis, administrat.

7 *ad hoc - maturitas*) *Ad hoc aetatis* tempus prouecta, sed nondum tamen *deflexa maturitas*, nondum minui atque decrescere incipiens. Prope ἀκμὴν & summum vigorem est aetas (quartum & quadragesimum annum tum agebat Traianus) nondum tamen declinare coepit, vt sol cum primum solstitialem terminum attigit, deflectit.

longe lateque) Non refero ad *principem* haec aduerbia, sed ad *ostentant*. Narrat e Dione l. 68 Xiphilinus p. 785, D. in expeditione contra Agarenos magno in periculo fuisse Traianum, Καὶ αὐτὸς βραχυτάτου ἐδέησε τρωθῆναι, καίπερ τὴν βασιλικὴν στολὴν ἀποθέμενος, ἵνα μὴ γνωρισθῇ, τὴν δὲ πολιᾶς αὐτοῦ τὸ γαῦρον καὶ τὸ σεμνοπρεπὲς τοῦ προσώπου ἰδόντες, ὑπετόπησάν τε εἶναι, ὅς ἦν, καὶ ἐπετόξευσαν αὐτῷ κ.τ.λ. Viderat locum Lipsius.

2 & tandem exorata terris numina, dediſſent. An
faſ erat, nihil differre inter imperatorem, quem homines; & quem dii feciſſent? quorum quidem in
te, Caeſar Auguſte, iudicium & fauor, tunc ſtatim,
quum ad exercitum proficiſcereris, & quidem inuſi-
3 tato indicio enituit. Nam caeteros principes aut
largus cruor hoſtiarum, aut ſiniſter volatus auium
conſulentibus nuntiauit: tibi aſcendenti de more Capitolium, quanquam non id agentium ciuium cla-
4 mor, vt iam principi, occurrit. Siquidem omnis
turba, quae limen inſederat, ad ingreſſum tuum foribus recluſis, illa quidem, vt tunc arbitrabatur, deum; caeterum, vt docuit euentus, te conſalutauit im-
5 peratorem. Nec aliter a cunctis omen acceptum
eſt. nam ipſe intelligere nolebas: recuſabas enim
imperare; recuſabas, quod bene erat imperaturi.
6 Igitur cogendus fuiſti. Cogi porro non poteras,
niſi

5, 2 indicio enituit) * *Indicio* typorum Cuſpiniani errori videtur deberi: plane omittitur in Schwarziano. *Enotuit*, quod eſt in quibusdam libris, & ipſum Plinianum eſt 2, 10, 3.

3 ſiniſter volatus) Cic. de diuin. 2, 39. *Nobis ſiniſtra videntur, Graiis & Barbaris dextra meliora:* Vid. Dauiſ.

non id agentium) Ea enim *ominis* ratio eſt, *ſi quis aliquid ex ſua re atque ex ſuo ſermone dixerit, & eius verbum aliquod apte ceciderit ad id quod ages aut cogitabis*, vt ridens, vere tamen, quod exempla declarant, oſtendit Cic. Diuin. 2, 40. Eſt omnino ſtultitiae humanae hic exemplum. Ille apud Phaedrum 5, 7 tibicen, qui *Princeps* ſuo nomine diceretur, irriſus eſt, cum *Principi* id eſt Imperatori dictum carmen ad ſe raperet: & Conſulem Romanum in concilio terrarum orbis grauiſſimo non puder, perſuadere velle Traiano ad ipſum pertinuiſſe verba, quibus *Iouem Imperatorem* ſalutabat populus. *Iouis Imperatoris* mentio Cic. in Verr. 4, 58; origo Liu. 6, 29. Diſſenſum quendam vtriusque tollere hic ſtudet Lipſius.

5 quod bene erat imperaturi) Qui intelligeret, quantum onus eſſet imperium, qui illud non negligere vellet ſed ex dignitate gerere. Vid. 86, 2.

6 nunc-

nisi periculo patriae, & nutatione reipubl. Obstinatum enim tibi non suscipere imperium, nisi seruandum fuisset. Quare ego illum ipsum furorem mo- 7
tumque castrensem reor extitisse, quia magna vi magnoque terrore modestia tua vincenda erat. Ac 8
sicut maris coelique temperiem turbines tempestatesque commendant; ita ad augendam pacis tuae gratiam, illum tumultum praecessisse crediderim.
HABET has vices conditio mortalium, vt aduersa 9
ex secundis, ex aduersis secunda nascantur. Occultat vtrorumque semina deus, & plerumque bonorum malorumque causae sub diuersa specie latent.

VI. Magnum quidem illud saeculo dedecus, magnum reipublicae vulnus impressum est. Imperator, & parens generis humani, obsessus, captus, inclusus: ablata mitissimo seni seruandorum hominum potestas; ereptumque principi ILLVD in principatu

6 *nutatione reip.*) *Sic omnino legendum ex libris Grutero inspectis. *Mutatione* non conuenit: neque enim mutata est respublica; sed *nutauit* in contemta Neruae auctoritate, ruinam minata est, vt *nutantia templa* infra 51, 1. Conf. 6, 3 *ruens super imperatorem imperium.*

9 *nascantur*) Auunculus nostri 7, 40 f. 41 eundem locum tractat, *Quid? quod iste calculi candore illo laudatus dies originem mali habuit. Quam multos accepta afflixere imperia? quam multos bona perdidere, & vltimis mersere suppliciis.* *Malui itaque seruare *nascantur*, quam *noscantur* e libris quibusdam reponere: cum apertum sit, non de cognitione hic agi; sed de ipsa origine secundorum ex aduersis, & contra: seu, vt ipse ait, de *caussis bonorum malorumque, sub diuersa specie latentibus.*

6, 1 *Imperator-potestas*) Narrat Xiphilinus e Dionis L. 68 p. 770, D. Αἰλιανὸς ὁ Κασπέριος -- τοὺς στρατιώτας ἐστασίασε κατ' αὐτοῦ παρασκευάσας ἐξαιτῆσαί τινας, ὥστε θανατωθῆναι. πρὸς οὓς ὁ Νερούας τοσοῦτον ἀντέσχεν, ὥστε καὶ τὴν κλεῖν ἀπογυμνῶσαι, καὶ τὴν σφαγὴν αὐτοῦ προδεῖξαι. οὐ μήν τι καὶ ἤνυσεν, ἀλλ' ἀνῃρέθησαν

2 patu beatissimum, quod nihil cogitur. Si tamen haec sola erat ratio, quae te publicae salutis gubernaculis admoueret; prope est vt exclamem, tanti fuisse. Corrupta est disciplina castrorum, vt tu corrector emendatorque contingeres: inductum pessimum exemplum, vt optimum opponeretur: postremo coactus princeps, quos nollet, occidere, vt
3 daret principem, qui cogi non posset. Olim tu quidem adoptari merebare; sed nesciissemus, quantum tibi deberet imperium, si ante adoptatus esses. Exspectatum est tempus, in quo liqueret, non tam accepisse te beneficium, quam dedisse. Confugit in sinum tuum concussa respublica, ruensque imperium super imperatorem imperatoris tibi voce delatum
4 est. Imploratus adoptione, & accitus es, vt olim duces

σαν, ὥς ὁ Αἰλιανὸς ἐβλήθη. Hinc statim fecit Nerua, quod referebamus ad 1, 5.

2 *haec sola ratio*) Antiquum est ergo, permissa a prouidentia mala dicere ob eam caussam, quod bona quaedam existere aliter non possunt.

tanti fuisse) Exiguum fuit incommodum illud, & contemtus Neruae oblatus, si compareruṙ cum bonis ex imperio Traiani, quod peperit iste tumultus, consecutis. Igitur *tanti* fuit; aequum pretium fuit tantorum bonorum, contemtus Neruae. Contulit hunc locum Grotius cum Lucani illo 1, 37 *Scelera ipsa nefasque Hac mercede placent*. Plura e Graecis hic dedit Lipsius. Quin sic quoque cecinit ecclesia in Sequentia ad primam missam in nocte natiuit. Domini, *O culpa nimium beata, qua redemta est natura* &c. Nescio, quam bene.

vt tu-conting.) Qui eruerit hinc canonem Grammaticum, *vt* interdum etiam referri ad euentum, non ad consilium, id enim est non τελικῶς poni, sed ἐκβατικῶς: poterit illo in magis seriis rebus non nunquam vti. Caeterum *corrector emendatorque* fuit Traianus ipsorum etiam in Neruam admissorum, expleuitque versiculum Ιλ. A, 42 quem sua manu ei scripserat senex, Τίσειαν Δαναοὶ ἐμὰ δάκρυα σοῖσι βέλεσσιν, vt ostendit e Dione Xiphilinus l. c. p. 771, C.

quos nollet) * Non damnarim

duces magni a peregrinis externisque bellis ad opem patriae ferendam reuocari folebant. Ita filius ac parens vno eodemque momento, rem maximam inuicem praeſtitiſtis: ille tibi imperium dedit, tu illi reddidiſti. Solus ergo ad hoc aeui pro munere tanto paria accipiendo feciſti, immo vltro dantem obligaſti: communicato enim imperio, ſolicitior tu, ille ſecurior factus eſt.

VII. O nouum atque inauditum ad principatum iter! non te propria cupiditas, proprius metus; ſed aliena vtilitas, alienus timor, principem fecit.
Videaris licet, quod eſt ampliſſimum, conſequutus, 2
inter homines; felicius tamen erat illud, quod reliquiſti: ſub bono principe priuatus eſſe deſiiſti. Aſ- 3
ſumtus es in laborum curarumque conſortium, nec te laeta & proſpera ſtationis iſtius, ſed aſpera & dura ad capeſſendam eam compulerunt. Suſcepiſti imperium, poſtquam alium ſuſcepti poenitebat. Nul- 4
la adoptati cum eo, qui adoptabat, cognatio, nulla neceſſitudo; niſi quod vterque optimus erat, dignusque alter eligi, alter eligere. Itaque adoptatus es, non vt prius alius atque alius in gratiam vxoris. Adſciuit

rim hanc lectionem. Sed tamen magis placet, quod eſt in MS. Schwarz. & al. *nolebat*.

4 *ad hoc aeui*) * Firmat hanc lectionem e ſuo & Gudii libro Schwarzius. Al. *adhuc, qui*.

vltro dantem oblig.) Male iungunt quidam *vltro* cum *dantem*, quod ad *obligaſti* referendum eſt. *Vltro obligaſti*, prior illi beneficium praeſtitiſti: eam enim vim eſſe huius aduerbii, vt non tam ad liberam voluntatem, quam ad praeuentionem quandam & occupationem pertineat, exempla illa docent, quibus neſcio quae aliae ſignificationes in Lexicis tribuuntur, quod oſtendimus in nouo, quem molimur, Linguae Latinae theſauro. * Sed nec damnauerim *vltra*, quod habent quidam: vt corrigat illud *paria feciſti*. *Vltra*, i. e. amplius tu illum, quam ille te, obligaſti.

7, 4 *non*

Adſciuit enim te filium non vitricus, ſed princeps,
eodemque animo diuus Nerua pater tuus factus eſt,
quo erat omnium. Nec decet aliter filium aſſumi,
5 ſi aſſumatur a principe. An Senatum Populumque
Romanum, exercitus, prouincias, ſocios, transmiſ-
ſurus vni, ſucceſſorem e ſinu vxoris accipias? ſum-
maeque poteſtatis heredem, tantum intra domum
tuam quaeras? non per totam ciuitatem circumfe-
ras oculos? & HVNC tibi proximum, hunc con-
iunctiſſimum exiſtimes, quem optimum, quem diis
ſimillimum inueneris? IMPERATVRVS omni-
6 bus, eligi debet ex omnibus. Non enim ſeruulis
tuis dominum, vt poſſis eſſe contentus quaſi neceſ-
ſario herede, ſed principem ciuibus daturus es impe-
rator. Superbum iſtud & regium, niſi adoptes eum,
quem conſtet imperaturum fuiſſe, etiamſi non ad-
7 optaſſes. Fecit hoc Nerua, nihil intereſſe arbitra-
tus, genueris an elegeris; ſi perinde ſine iudicio ad-
optentur liberi, ac naſcuntur. niſi tamen, quod AE-
QVIORE animo ferunt homines, quem princeps
parum feliciter genuit, quam quem male elegit.

VIII.

7, 4 *non vitricus*) Vt Tiberium Auguſtus, Claudius Neronem.

5 *Senatum populumque*) *Sic optimi quique libri. Alii, *Senatus Populique* quod pro ratione illius temporis falſum erat. *Senatus* ipſe *Populusque Ro.* in tutela tuna & poteſtate Principis erant.

intra domum tuam) Galba Piſonem adoptans Tac. H. I, 15, 3 *Auguſtus in domo ſucceſſorem quaeſiuit; ego in re publica.* Totam illam orationem contuliſſe cum hac Panegyrici parte iuuerit.

6 *imperaturum fuiſſe*) Eligendum nempe propter virtutem ab omnibus, qui ſaluam eſſe cuperent rempublicam.

8, 1

VIII. Sedulo ergo vitauit hunc casum, nec iudicia hominum, sed deorum etiam in consilium assumsit. Itaque non tua in cubiculo, sed in templo; nec ante genialem torum, sed ante puluinar Iouis optimi maximi, adoptio peracta est: qua tandem non seruitus nostra, sed libertas, & salus, & securitas fundabatur. Sibi enim dii gloriam illam vindicauerunt: 2
horum opus, horum illud imperium; Nerua tantum minister fuit. Vtique qui adoptaret tam paruit, quam tu, qui adoptabaris. Allata erat ex Pan- 3
nonia laurea, id agentibus diis, vt inuicti imperatoris exortum victoriae insigne decoraret. Hanc Imperator Nerua in gremio Iouis collocarat; quum repente

8, 1 *nec iudicia*) * Huic lectioni non fauet modo Gud. 2 apud Schwarz. sed etiam qui *iudicio* legunt corrupte. Al. *indicium.*

genialem torum) Apposite ad *puluinar* Iouis: vt enim *focus* priuatus vnusquisque *ara genii*, ita lectus, coniugalis praesertim, *genii puluinar*. *Arae mensarum* rationem habent; *lectorum*, qui etiam *tricliniares* sunt, *puluinaria.* Hinc *lectisternia*, epulae quasi solenniores Deorum, &c.

2 *vtique*) * Sic omnino legendum, vidit Schwarzius: cuius codex, vt & margo Gudiani, *vtque* hic habent. Cum literas *er* sic signare soleant librarii, vt apicem, apostrophi instar ad literam praecedentem adiiciant; apparet, quomodo *i* litera obscure scripta vel plane omitti, vel in *er* mutari potuerit. Caeterum *malit* vir doctissimus, *qui adoptabat*; cum sequatur, *qui adoptabaris.* Cogitabam, an forte fuerit *quum.* Vocabula monosyllaba, quorum principium est *q*, omnibus modis misceri & confundi in libris antiquis, non ignorant, qui eos tractarunt. Ingeniose Heumannus meus, *teque cum adoptaret.*

3 *ex Pannonia laurea*) Non a Traiano (vt scriptor multis saeculis posterior Cedrenus narrat) quod hic non taciturus erat Plinius; & diserte Xiphilinus e Dione L. 68 p. 770, E. vbi de hac re, ἦρχε δὲ τῆς Γερμανίας ἐκεῖνος. Add. mox 9, 2. Quae contra hanc sententiam monuit Dodwellus Prael. Cambd. 6 p. 273 sqq. non potuerunt ab ea dimouere Massonum in vita Plinii ad A. C. 99. §. 5. De *literis laureatis*, e prouincia mitti solitis, exstat elegans dissertatio Io. Guil. Bergeri. Repetit de hac lauro 16, 1.

solito

repente ſolito maior & auguſtior, aduocata hominum concione deorumque, te filium ſibi, hoc eſt, vnicum auxilium feſſis rebus aſſumſit.
4 Inde quaſi depoſito imperio, qua ſecuritate, qua gloria laetus (nam quantulum refert, deponas, an partiaris imperium? niſi quod difficilius hoc eſt) non ſecus ac praeſenti tibi innixus, tuis humeris ſe patriamque ſuſtentans, tua iuuenta, tuo robore inualuit? Statim
5 conſedit omnis tumultus. Non adoptionis opus iſtud fuit, ſed adoptati: atque adeo temere fecerat Nerua, ſi adoptaſſet alium. Oblitine ſumus, vt nuper poſt adoptionem non deſierit ſeditio, ſed coeperit? irritamentum iſtud irarum, & fax tumultus fu-
6 iſſet, niſi incidiſſet in te. An dubium eſt, vt dare poſſet imperium imperator, qui reuerentiam amiſerat, auctoritate eius effectum eſſe, cui dabatur. Simul filius, ſimul Caeſar, mox Imperator, & conſors Tribuniciae poteſtatis, & omnia pariter, & ſtatim factus eſt: quae proxime parens verus tantum in alterum filium contulit.

IX.

ſolito maior) Quem ſolicitudo atque metus contraxerant ante & depreſſerant, eum gaudium de conſilio ſuo, & certa ſpes boni euentus, iam erigebat. Nota vis vtriusque commotionis: nota Sixti V hiſtoria, inuentis Petri clauibus ſe erigentis.

4 *qua gloria*) *Gloriam* hic intelligo non alienam praedicationem, ſed iudicium de ſuo facto praeclarum, verbo, *gloriationem*, ſed honeſtam, & potius in vultu alacri & ſereno, conſcientiae indice, quam inuidioſa ſui iactatione poſitam.

nam - hoc eſt) * Mihi non eſt dubium, hanc parentheſin culpa librarii, qui eam praeteruiderat, verſu vno ſerius, quam oportebat, collocatam, reuocari debere, ponique poſt verba, *quaſi depoſito imperio.*

5 *poſt adoptionem*) Piſonis a Galba factam Tac. H. 1, 15 ſqq.

6 *parens verus*) Veſpaſianus in Titum; non item in Domitianum.

IX. Magnum hoc tuae moderationis indicium, quod non ſolum ſucceſſor imperii, ſed particeps etiam ſociusque placuiſti. Nam SVCCESSOR, etiamſi nolis, habendus eſt: non eſt habendus ſocius, niſi velis. Credentne poſteri, Patricio & 2
Conſulari, & Triumphali patre genitum, quum fortiſſimum, ampliſſimum, amantiſſimum ſui exercitum regeret, imperatorem non ab exercitu factum? eidem, quum Germaniae praeſideret, Germanici nomen hinc miſſum? nihil ipſum, vt imperator fieret, agitaſſe? nihil feciſſe, niſi quod meruit, & paruit? Paruiſti enim Caeſar, & ad principatum obſe- 3
quio perueniſti: nihilque magis a te ſubiecti animo factum eſt, quam quod imperare coepiſti. Iam Caeſar, iam Imperator, iam Germanicus, abſens & ignarus, & poſt tanta nomina, quantum ad te pertinet,

9, 1 non eſt habendus) * O-mittit hoc *eſt* liber Schwarzianus: qui recte etiam ſuffragatur lectioni optimorum, quam damus; cum alii legant, *habendus es: non es habendus.*

2 patricio) Non ſenſu antiquo; qui neque Italus, aut iuris adeo Italici eſſet: ſed *patricius* fuit Traianus pater ex eo genere, qui ſuppleti ſunt ab Imperatoribus, quale quid conſtat de Iulio Caeſ. e Sueto. c. 41; de Claudio, ex Tac. A. 11, 25 nempe *in numerum patriciorum adſciuit vetuſtiſſimum quemque e Senatu, aut quibus clari parentes fuerant:* quis autem conſule clarior? de Veſpaſiano denique ex eiusd. Taciti Agric. 9. Huius conditionis fuiſſe videtur *Titianus, C. Maeſi Titiani & Fonteiae Frontinae Conſularium filius, PATRICIVS,* cui *ob honorem togae virilis* monumentum poſuit *Clodius Rufus* ap. Reineſ. 6, 62. De *Patriciis* a Conſtantino M. inſtitutis πάντα περὶ πάντων Iac. Gothofr. ad C. Th. 6, 6 de COSS. praefectis &c.

conſulari, triumphali) Conſulatus mentio in faſtis nulla: triumphum Parthicum i. e. ornamenta triumphalia memorat etiam 14, 1.

4 tinet, priuatus. Magnum videretur, si dicerem, Nescisti te imperatorem futurum: eras imperator, & esse te nesciebas. Vt vero ad te fortunae tuae nuntius venit, malebas quidem hoc esse, quod fueras, sed non erat liberum. Annon obsequereris
5 principi ciuis: legatus imperatori; filius patri? Vbi deinde disciplina, vbi mos a maioribus traditus, quodcunque imperator munus iniungeret, aequo animo paratoque subeundi. Quid enim si prouincias ex prouinciis, ex bellis bella mandaret? Eodem illum vti iure posse putes, quum ad imperium reuocet, quo sit vsus, quum ad exercitum miserit; nihilque interesse, ire legatum, an redire principem iubeat, nisi quod MAIOR sit obsequii gloria in eo, quod quis minus velit.

X. Augebat auctoritatem iubentis in summum discrimen auctoritas eius adducta: vtque magis parendum imperanti putares, efficiebatur eo, quod ab
2 aliis minus parebatur. Ad hoc audiebas Senatus Populique consensum. non vnius Neruae iudicium illud, illa electio fuit. Nam qui vbique sunt homines, hoc idem votis expetebant; ille tantum iure principis occupauit, primusque fecit, quod omnes facturi

4 *Magnum videretur*) Similis forma orationis deinde 31, 5.

5 *ad imper. reuocet*) Non, denuo vocet ad imperium, quod, vel quale iam habuisti; sed, retro vocet Romam ad suscipiendum Populi Ro. imperium. * Sed quantumuis probabilis sit haec interpretatio, tamen non diffiteor, mihi magis placere Baudianam coniecturam, *ad imperium te vocet.* Sic etiam tueri licebat, *Eodem illo vti iure* &c. Sed potior tamen Lipsiana emendatio a Cuspiano iam prodita, *illum.*

10, 2 iure Principis) Suauitas quaedam est in hoc loco, quam capias, si cogites, *principem* ordinis proprie nomen esse, vt, *princeps Horatius ibat.*

3 titu-

facturi erant. Nec Hercule tantopere cunctis factum placeret, nisi placuisset, antequam fieret. At 3
quo, dii boni, temperamento, potestatem tuam fortunamque moderatus es? Imperator tu titulis, & imaginibus, & signis: caeterum modestia, labore, vigilantia, dux, & legatus, & miles, quum iam tua vexilla, tuas aquilas magno gradu anteires: neque aliud tibi ex illa adoptione, quam filii pietatem, filii obsequium assereres, longamque huic nomini aetatem, longam gloriam precarere. Iam te prouidentia de- 4
orum primum in locum prouexerat; tu adhuc in secundo resistere, atque etiam senescere optabas: priuatus tibi videbaris, quamdiu imperator & alius esset. Audita sunt vota tua, sed in quantum optimo illi & sanctissimo seni vtile fuit, quem dii coelo vindicauerunt, ne quid post illud diuinum & immortale factum, mortale faceret. Deberi quippe maxi- 5
mo operi hanc venerationem, vt nouissimum esset, auctoremque eius statim consecrandum, vt quandoque inter posteros quaereretur, an illud iam deus fecisset? Ita ille nullo magis nomine publicus parens, 6
quam quia tuus. Ingens gloria, ingensque fama, quum abunde expertus esset, quam bene humeris tuis sederet imperium, tibi terras, te terris reliquit; eo ipse carus omnibus ac desiderandus, quod prospexerat, ne desideraretur.

3 *titulis, imagg.*) *Titulos* intelligo inscriptionum publicarum in statuis, clupeis, & aliis monumentis: *imagines* non tantum illas nobilitatis indices, priuatas; sed eas, quae in castris, *cum signis & in signis* militaribus colebantur, de quibus, ipsisque adeo *signis* Lipsius de re milit. 4, 5. Ideo ait, *iam tua vexilla, tuas aquilas.* Vid. 56, 8.

4 *Vota tua*) Cum optares, non cum Nerua imperare.

XI. Quem tu lacrymis primum, ita vt filium decuit, mox templis honestasti, non imitatus illos, qui hoc idem, sed alia mente, fecerunt. Dicauit caelo Tiberius Augustum; sed vt maiestatis crimen induceret: Claudium Nero; sed vt irrideret: Vespasianum Titus, Domitianus Titum; sed ille, vt
2 Dei filius, hic, vt frater videretur. Tu sideribus patrem intulisti, non ad metum ciuium, non in contumeliam numinum, non in honorem tuum; sed
3 quia deum credis. Minus est hoc, quum fit ab his, qui & sese deos putant. Sed licet illum aris, puluina-

11, 1 maiestatis crimen) Hoc est, vt tanto facilius maiestatis, quos vellet, damnaret. Tanto enim vehementius puniuntur, qui imperatoris vel viui vel mortui maiestatem minuunt, quod religionem etiam Deorum violasse censentur. Hinc *maiestatis crimen ἀσεβείας* nomine passim appellat Dio, tum in ipso Tiberio, v. g. L. 57 p. 607, E. tum alias. Et notum illud, *Impie locutus parmularius* ex Sueto. Domit. 10. Add. infra 33, 3 & 4. Respondent igitur his verbis, ordine nihil immutato, ista, *non ad metum ciuium.* *Neque tamen non fateor, me ab altera quoque huius loci lectione solicitari, *maiestatis numen induceret.* Quid si dedit Plinius, vna litera minus, *vt maiestati numen induceret*, h. e. *vt maiestati* imperatorum *induceret* velum, vestemque venerabilem, *numen* diuinum, eoque obtentu tanto acerbius eam posset vindicare. Et video etiam Heumanno placuisse *vt maiestati suae numen induceret.* Sed *crimen* firmat Schwarzianus.

vt irrideret) Quid Nero de Claudii ἀποθεώσει sentiret, pulchre expressum est in praeceptoris ipsius ludo, s. ἀποκολοκυνθώσει.

2 sideribus intulisti) Antiquissima illa ἀποθεώσεως ratio: hinc stella in nummis consecrationis signum: hinc *sideribus recepta* in nummis Faustina &c. Vid. 89, 2.

3 qui & sese Deos) Horum enim interest, quam sanctissime coli, quos ipsi in Deorum numerum retulere. *Interest*, inquam, ea ratione, vt deinde 65, 2 *Imperatoris maxime interest, non peierari*; vt de Augusto Seneca Consol. ad Marciam c. 15. *Tulit fortiter* (domestica funera) *tamquam eius iam res ageretur, cuius cum maxime intererat, de Diis neminem queri.* Similis Augustus, similes Titus ac Domitianus illi homini,

pulvinaribus, flamine colas; non alio magis tamen deum & facis & probas, quam quod ipse talis es. IN principe enim, qui electo successore fato concessit, vna eademque certissima diuinitatis fides est, bonus successor. Num ergo tibi ex immortalitate patris aliquid arrogantiae accessit? num hos proximos diuinitate parentum desides ac superbos, potius, quam illos veteres & antiquos aemularis; qui hoc ipsum imperium peperere: quod modo hostes inuaserant contemserantque: cuius pulsi fugatique non aliud maius habebatur indicium, quam si triumpharetur. Ergo sustulerant animos, & iugum 4 5

 excusse-

mini, qui asper semper Senatus obtrectator & obiurgator, cum ipse paullo post allectus esset, *Non putaram*, inquit, *ita praeclarum nos Senatum habere.*

pulninaribus) Vid. ad 8, 1.

bonus successor) Qui vita & actionibus testatur, diuino se consilio electum, primum & capitale noui Dei munus &c.

4 *cuius pulsi fugatique*) *Cuius* imperii *Romani* pulsi *ab* hostibus suis *fugatique non aliud maius certiusque habebatur indicium*, apud prudentes viros & sagaciores, *quam si* Romae ab Imperatoribus *triumpharetur*, triumphus ageretur. De falsis Imperatorum priorum & *mimicis* (vid. mox 16, 3) triumphis res nota. De Caio e Sueto. 47; de Domitiano e Tac. Agric. 39, vbi plura viri docti. Locus Classicus seruatus in excerptis Dionis e Theodosio L. 57 p. 761 sq. * Nimirum seruo antiquam Aldi & caeterorum lectionem, ad quam quo saepius redeo, tanto minus ea mihi videtur vitiosa. Quid enim est, quod concoquere non possunt viri docti? *pulsum & fugatum dici imperium?* at ferunt *contemni, inuadi*: quae profecto ipsa quoque non ad imperium, in quantum incorporalis res est, sed ad homines, ad duces, ad exercitus, pertinent. Itaque poenitet fere, quod in superioris editionis contextum recepi supplementum e vestigiis vitiatorum & mutilorum sine dubio codicum, ingeniose exsculptum a Io. Frid. Gronouio obss. 4, 16 & Cel. Schwarzio, qui post *contemserantque* inserunt, *quoniam imperabat is*: non displiceret haec lectio, si in bono & integro hac ipsa parte codice eam inuenirem: praeferre illam liquidae, vt mihi videtur, & dignae Plinio sententiae non possum.

si triumpharetur) * Sic Ald. & alii: *quod* alii, eadem sententia.

5 *nisi*

excuſſerant: nec iam nobiſcum de ſua libertate; ſed de noſtra ſeruitute, certabant: ac ne inducias quidem, niſi aequis conditionibus inibant, legesque vt acciperent, dabant.

XII. At nunc rediit omnibus terror & metus,
& votum imperata faciendi. Vident enim Roma-
num ducem, vnum ex illis veteribus & priſcis; qui-
bus imperatorium nomen addebant contecti caedi-
2 bus campi & infecta victoriis maria. Accipimus
obſides ergo, non emimus: nec ingentibus damnis
immenſisque muneribus paciſcimur, vt vicerimus.
Rogant, ſupplicant; largimur, negamus, vtrumque
ex imperii maieſtate: agunt gratias, qui impetraue-
3 runt; non audent queri, quibus negatum eſt. An
audeant? qui ſciant, te adſediſſe ferociſſimis populis

eo

5 *niſi aequis conditionibus*) Id vero ipſum iniquum videbatur Romanis rerum Dominis, in quos diceres, quod Agrippinae obiecit Tiberius, Sueto. 53 *Si non dominaris, filiola, iniuriam te accipere exiſtimas:* Vel vt eſt apud Tac. An. 4, 52 *ideo laedi, quia non regnaret.*

12, 1 *Imperatorium nomen*) Tralaticium eſt *Imperatoris* nomen tributum, ſi quis certum numerum hoſtium cecidiſſet; numerum ipſum memoriae proditum non eſſe.

2 *non emimus*) Tac. Agric. 39 *Emtis per commercia, quorum habitus & crines in captiuorum ſpeciem formarentur.*

ingentibus damnis) Quae deſcribit copioſe Dio, loco a Theodoſio ſeruato L. 67 p. 762, vbi emtam damnis & muneribus a Decebalo pacem enarrat. * *Damnis* plerique, alii *donis*: ſed *dona* quomodo hic a *muneribus* differant, non apparet: *damna* hic eſſe reſpectu donantis, quae *munera* accipientis, facile intelligas. Neque tamen non luculenter oſtendit Cl. Schwarzius, *dona* & *munera* ſaepe, & quaſi ſolenniter iungi. Itaque praeferrem *donis*, niſi accederet illud, quod maiorem vim indignitatemque *damna* habere videntur.

3 *adſediſſe*) *Praeſidere*, *obſidere*, *inſidere*, & *inſidias facere*, *confidere* &c. militaria verba, quae ad conſtantem praeſentiam & firmitatem quandam referuntur. Ita hic *adſidere*, h. e. *caſtra habere*.

tergo

eo ipſo tempore, quod amiciſſimum illis, difficillimum nobis: quum Danubius ripas gelu iungit, duratusque glacie ingentia tergo bella transportat: quum ferae gentes non telis magis, quam ſuo caelo, ſuo ſidere armantur? Sed vbi in proximo tu, non 4
ſecus ac ſi mutatae temporum vices eſſent, illi quidem latibulis ſuis clauſi tenebantur; noſtra agmina percurſare ripas, & aliena occaſione, ſi permitteres, vti, vltroque hiemem ſuam barbaris inferre, gaudebant.

XIII. Haec tibi apud hoſtes veneratio. Quid apud milites? quam admirationem, quemadmodum comparaſti? quum tecum inediam, tecum ferrent ſitim; quum in illa meditatione campeſtri militaribus turmis imperatorium puluerem ſudoremque miſceres, nihil a caeteris, niſi robore ac praeſtantia differens: quum libero Marte, nunc cominus tela vibrares, nunc vibrata ſuſciperes, alacer virtute militum & laetus, quoties aut caſſidi tuae, aut clypeo grauior ictus incideret: (laudabas quippe ferientes, hortabariſque, vt auderent: & audebant iam) quum ſpe- 2
ctator moderatorque ineuntium certamina virorum, arma componeres, tela tentares, ac ſi quod durius

 acci-

tergo bella) Sic poëtae praeſertim. Claudianus de B. Get. 337 de Rheno & Iſtro, *Ambo habiles remis, ambo glacialia ſecti Terga rotis.* Vix eloquentiores ſunt Graeci Italique homines, quam in deſcribendis fluuiis *glacie*, tanquam ponte, *iunctis*. Vid. V. G. Ouid. Triſt. 3, 10 vbi omnia.

4 *aliena occaſione*) Qua nempe adhuc non Romani, ſed Barbari ſoli vſi ſunt. Eadem ratione dicit *hiemem ſuam* h. e. ipſis ſolis adhuc commodam.

13, 1 Libero Marte) Vt *aequo Marte.* Liberum erat ei, aduerſus quem pugnabat in illa meditatione campeſtri Traianus, repugnare, vltro ferire, deiicere, ſi poſſet, gradu &c.

2 *arma componeres*) Vt eſſent

3 accipienti videretur, ipſe vibrares. Quid quum ſolatium feſſis, aegris opem ferres? Non tibi moris tua inire tentoria, niſi commilitonum ante luſtraſſes;
4 nec requiem corpori, niſi poſt omnes, dare. Hac mihi admiratione dignus imperator non videretur, ſi inter Fabricios, & Scipiones, & Camillos talis eſſet. Tunc enim illum imitationis ardor, ſemperque me-
5 lior aliquis accenderet. Poſtquam vero ſtudium armorum a manibus ad oculos, ad voluptatem a labore translatum eſt; poſtquam exercitationibus noſtris non veteranorum aliquis, cui decus muralis aut ciuica; ſed Graeculus magiſter aſſiſtit: quam magnum eſt, vnum ex omnibus patrio more, patria virtute laetari, & ſine aemulo, ac ſine exemplo ſecum certare, ſecum contendere; ac ſicut imperat ſolus, ſolum ita eſſe, qui debeat imperare?

XIV. Nonne incunabula haec tibi, Caeſar, & rudimenta quum puer admodum *Parthica lauro* gloriam

ſent aequalia vtriusque partis.

5 *ad oculos*) Ad ſpectacula gladiatorum publica & priuata. Similis querela iam Varronis R. R. 2 pr. 3 *Manus mouere maluerunt in theatro ac circo, quam in ſegetibus ac vinetis.*

Graeculus magiſter) Palaeſtrites in Gymnaſiis, aliptes, res Graeca: vnde Sen. de breuit. vitae c. 12. *ne Romana quidem, ſed Graeca vitia* vocat, *ſedere in ceromate* &c.

patrio more) De patria Traiani hic erudite & ſuo more Lipſius diſſerat, diſſidentesque inter ſe ſcriptorum locos conciliare ſtudet. Ad hunc quidem Plinii locum parum refert, ſitne Romae natus Traianus an in Hiſpania? Romanus enim mos illi patrius, ex quo ciuis Romanus fuit, magis etiam, ex quo Neruae filius.

14, 1 *Parthica lauro*) Memoria omnis huius victoriae, partorumque ea triumphalium ornamentorum, alia intercidit. Triumphum proprie dictum non eſt vt intelligamus, rem, quam Imperatores ſibi vindicauerant, a quo tempore Agrippa ſibi debitum intermiſit A. V. C. 740. Vid. Dion. L. 54 p. 538. D. Cogitabam an ad illuſtrandam hanc victoriam *aliquid valeat* nummus

gloriam patris augeres: nomenque Germanici iam tum mererere, quum ferociam superbiamque barbarorum ex proximo auditus magno terrore cohiberes, Rhenumque & Euphratem admirationis tuae societate coniungeres? quum orbem terrarum non pedibus magis, quam laudibus peragrares? apud eos semper maior & clarior, quibus postea contigisses. Et nec dum imperator, nec dum dei filius eras.

 Ger-

nummus Antiochensium apud Spanh. diss. 11 p. 329, percussus ἐπὶ Τραϊανοῦ, qua ratione Praesides Prouinciae notari in huius vrbis nummis solent. Et ait vir illustrissimus *sub Nerone cusum*, cuius vltimo anno, circa 14 suae aetatis, & confinia adeo pueritiae, versatus filius Traianus esse debet. Praeses Syriae Pater vero contra Parthos rem per filium gerere potuit. Optime ista. Sed de Neronis temporibus scrupulum epocha literis EKR expressa iniicit. Si ponamus, vltimam R quocunque errore positam pro P Graeca, orietur numerus 125. Est autem in huius aetatis nummis epocha a foedere cum Iulio Caesare & M. Antonio ducta, cuius annus 125 conuenit cum A. V. 831 & Consulatu nono Vespasiani patris, quo tempore Traianus noster pueritiae antiquae illius tempora iam excesserit. Sed nihil impedit victoriam Parthicam ponere hoc nummo aliquot annis priorem: meruisse ea Traianum patrem, vt continuaretur illi prouincia; meruisse hic *triumphalia* ornamenta, a quibus *triumphalis* vocatur deinde 16, 1. Add. 89, 3. Sunt res illorum temporum obscurae atque impeditae, in quibus hallucinari neque magnis viris, & hoc agentibus, turpe fuerit.

sup. barbarorum) Germanos facile est intelligere ex ipso, quod modo posuit, *Germanici* nomine. *Genus hoc victoriae* pulcherrimum vocat etiam noster ep. 2, 7, 2, vbi quis *ferocissimam gentem*, *ostentato bello*, *terrore perdomuit*. Ad illud *ex proximo* conf. 12, 3 & 16, 2, vbi de Germanis sermo est. * Recepi emendationem Cl. Schwarzii, quod non tantum, vt est sane, ingeniosa videretur, sed prope necessaria. Quid enim *Parthorum* (quos habent libri, quantum constat, omnes) *ferocia* ad titulum Germanici? aut quid facilius, quam somniculosum, licet antiquissimum, & fac Plinii ipsius, librarium *Parthos* hic inculcasse, cum *Parthicae lauri* modo mentio praecesserit?

adm. tuae societate) * Etiam hanc lectionem, quam e suo & aliis libris protulit Schwarzius, illi alteri, *admirationis tuae fama*, longe praeferendam iudico.

2 Germa-

2 Germaniam quidem cum plurimae gentes, ac prope infinita vaſtitas interiacentis ſoli, tum Pyrenaeus, Alpes, immenſique alii montes, niſi his comparentur,
3 muniunt dirimuntque. Per hoc omne ſpatium quum legiones duceres, ſeu potius (tanta velocitas erat) raperes: non vehiculum vnquam, non equum reſpexiſti. Leuis hic, non ſubſidium itineris, ſed decus, & cum caeteris ſubſequebatur: vt cuius nullus tibi vſus, niſi quum die ſtatiuorum proximum cam-
4 pum alacritate, diſcurſu, puluere attolleres. Initium laboris mirer, an finem? multum eſt, quod perſeueraſſi; plus tamen, quod non timuiſti, ne perſeuera-
5 re non poſſes. Nec dubito, quin ille, qui te inter illa Germaniae bella ab Hiſpania vsque, vt validiſſimum praeſidium, exciuerat, iners ipſe alienisque virtutibus tunc quoque inuidus imperator, quum ope earum indigeret, tantam admirationem tui non ſine quodam timore conceperit; quantam ille genitus Ioue poſt ſaeuos labores, duraque imperia regi ſuo indomitus ſemper indefeſſusque referebat: quum aliis

2 *Germaniam quidem*) *Recepimus hic quoque emendationem Cl. Schwarzii ingenio debitam, vt blandiſſimam, cum *quidem* ita corripi in codicibus antiquis ſoleat, vt facile in *que* transire potuerit. Neque vero non optime conuenit lectio Baunii, modo non eſſet paullo audacior, *Hiſpaniam Germaniamque*. Vid. no. prox.

Pyrenaeus) Non opus eſſe puto, vt ad Pyrenaeum, Alpium Tridentinarum partem, *den Brenner*, confugiamus. Ab Hiſpania vocatum ad haec Germaniae bella eſſe Traianum, e ſ. 5 clariſſimum eſt.

3 *non vehic.*) Xiphilinus e Dione L. 68 p. 781, D. Ἐβάδιζεν ἀεὶ μετὰ παντὸς τοῦ στρατοῦ πεζῇ, διεκόσμει τε αὐτοὺς διὰ πᾶσαν τὴν πορείαν - τούς τε ποταμοὺς - πεζῇ διέβαινε.

5 *ille genitus Ioue*) De Hercule, & imperatis illi ab Euryſtheo laboribus, ſermonem eſſe, vix admonendus erit quisquam.

aliis ſuper alias expeditionibus munere alio dignus inueniteris.

XV. Tribunus vero, disiunctiſſimas terras, teneris adhuc annis viri firmitate luſtraſti: iam tunc praemonente Fortuna, vt diu penitus perdiſceres, quae mox praecipere deberes. Neque enim pro- 2
ſpexiſſe caſtra, breuemque militiam quaſi tranſiſſe contentus, ita egiſti tribunum, vt eſſe ſtatim dux poſſes, nihilque diſcendum haberes tempore docendi.
Cognouiſti per ſtipendia decem mores gentium, re- 3
gionum ſitus, opportunitates locorum; & diuerſam aquarum coelique temperiem, vt patrios fontes patriumque ſidus, ferre conſueuiſti. Quoties equos,
quoties emerita arma mutaſti? Veniet ergo tempus, 4
quo poſteri viſere, viſendum tradere minoribus ſuis geſtient, quis ſudores tuos hauſerit campus, quae refectiones tuas arbores, quae ſomnum ſaxa praetexerint, quod denique tectum magnus hoſpes impleueris: vt tunc ipſi tibi, ingentium ducum ſacra veſtigia, iisdem

15, 1 *Fortuna*) Populi Romani Fortunam puto intelligi. * Pro *praemonente* malit Lipſius *praemuniente*, vel *praemoliente*. Sed hoc ipſo *praemuniit* & *praemolita* eſt, quod rebus ipſis & actu eum *praemonuit*.

2 *vt eſſe ſtatim*) Inniti quaſi & inſiſtere oportet non in *dux*; ſed in *eſſe*. Non hoc vult Plinius, Traianum, a quo tempore Tribunus fuerit, ſtatim potuiſſe *Ducem* eſſe: ſed hoc, ita diu perſtitiſſe in Tribunatu, ad quem teneris iam annis peruenerat, vt deinde Dux factus, ſtatim *eſſet* Dux, non nomine modo & ſpecie, ſed re & factis. Nempe *decem ſtipendia*, de quibus ſtatim, in tribunatu meruit, non vniuerſim in militia.

4 *praetexerint*) Obtexerint ſignificare poteſt vi verbi. * Sed non diſſimulo, *praetexuerint* multo mihi elegantius & magis Plinianum videri, cum *praetego* vix auctorem habeat: *praetexendi* haec ſolennis & conſueta ſit notio.

impleueris) Imitatur hunc locum, quod ſolet, Sido. Apollin. 3, 2 pr. *Salutat te populus Aruernus, cuius parua tuguria magnus hoſpes impleſti*: ſed corrumpit,

5 iiſdem in locis, monſtrabantur. Verum haec olim: in praeſentia quidem, quisquis paullo vetuſtior miles, hic te commilitone cenſetur. Quotus enim quisque, cuius tu non ante commilito, quam imperator? Inde eſt, quod prope omnes nomine appellas; quod ſingulorum fortia facta commemoras: nec habent adnumeranda tibi pro republica vulnera, quibus ſtatim laudator & teſtis contigiſti.

XVI. Sed magis praedicanda moderatio tua, quod innutritus bellicis laudibus pacem amas: nec quia vel pater tibi triumphalis, vel adoptionis tuae die dicata Capitolino Ioui laurus, idcirco ex occaſio-
2 ne omni quaeris triumphos. Non times bella, nec prouocas. Magnum eſt, Imperator Auguſte, magnum eſt ſtare in Danubii ripa, ſi tranſeas, certum triumphi; nec decertare cupere cum recuſantibus: quorum alterum fortitudine, alterum moderatione
3 efficitur. Nam vt ipſe nolis pugnare, moderatio; fortitudo tua praeſtat, vt neque hoſtes tui velint. Accipiet ergo aliquando Capitolium non mimicos currus,

rumpit, adiecto *parua*. Quid enim *magno* hoſpite opus erat, ad implenda *parua tuguria*? Multo commodius ii, quos laudat ad l. c. Sauaro. Conf. noſter Ep. 7, 24, 9 & infra P. 50, 6.

5 te commil. cenſetur) Eo melior miles habetur, quod tuo in commilitio fuit.

16, 1 Pater triumphalis) Vid. ad 14, 1 de *lauro Parthica*.

dicata - laurus) Vid. ad 8, 3.

3 mimicos currus) Fictos, ſimulatos, cum fabula tantum triumphi agitur, & quaſi comoedia, non triumphus verus. Conf. Ep. 7, 29, 3 & Symm. 6, 79 *mimica vſus eſt techna*. De re ipſa dictum eſt ad 11, 4. * Nempe recipienda tandem fuit felix Liuineii & Rittershuſii coniectura, qui *inimicos*, quod erat in quibusdam MStis, rectius emendarunt, quam ii, qui *inanes* ſubſtituere. Fauet inſuper Schwarzii liber, qui *iniquos* prae ſe fert.

impe-

currus, nec falſae ſimulacra victoriae; ſed imperatorem veram ac ſolidam gloriam reportantem, pacem, tranquillitatem, & tam confeſſa hoſtium obſequia, vt vincendus nemo fuerit. Pulchrius hoc omnibus 4
triumphis. Neque enim vnquam, niſi ex contemtu imperii noſtri factum eſt, vt vinceremus. Quod ſi 5
quis barbarus rex eo inſolentiae furoriſque proceſſerit, vt iram tuam indignationemque mereatur: nae ille, ſiue interfuſo mari, ſeu fluminibus immenſis, ſeu praecipiti monte defenditur, omnia haec tam prona, tamque cedentia virtutibus tuis ſentiet, vt ſubſediſſe montes, flumina exaruiſſe, interceptum mare, illatasque ſibi non eſſe claſſes noſtras, ſed terras ipſas arbitretur.

XVII. Videor iam cernere non ſpoliis prouinciarum, & extorto ſociis auro, ſed hoſtilibus armis, captorumque regum catenis triumphum grauem. Videor ingentia ducum nomina, nec indecora nominibus corpora noſcitare. Videor intueri imma- 2
nibus auſis barbarorum onuſta fercula, & ſua quemque facta vinctis manibus ſequentem: mox ipſum te ſublimem, inſtantemque curru domitarum gentium tergo; ante currum autem clypeos, quos ipſe perfoderis. Nec tibi opima defuerint, ſi quis re- 3
gum

imperatorem) * Pulchre quidam libri, *Imperatore — reportante*: qua ratione longum Polyptoton interpellatur.

17, 1 nomina - noſcitare) Praeferuntur ſcilicet tituli & nomina hominum, vrbium, &c. Qui notabilem & inſignem virum videt, *noſcitat*, ſcire cupit, nomen: qui nomen ſ. titulum legit, *noſcitat*, noſſe ſtudet, virum: & videt, reſpondere corpus famae de eo ſparſae, ſtaturam robori praedicato &c. Cui haec Pliniana triumphi deſcriptio praeciſa nimis fuerit; ille conferat Ouidianam Triſt. 4, 2 itemque ex Ponto 2, 1 & commentarium non deſiderabit.

18, 2

gum venire in manus audeat; nec non modo telorum tuorum, ſed etiam oculorum minarumque coniectum toto campo, totoque exercitu oppoſito, per-
4 horreſcat. Meruiſti proxima moderatione, vt quandocunque te vel inferre, vel propulſare bellum coëgerit imperii dignitas, non ideo viciſſe videaris, vt triumphares; ſed triumphare, quia viceris.

XVIII. Aliud ex alio mihi occurrit. Quam ſpecioſum eſt enim, quod diſciplinam caſtrorum lapſam exſtinctamque refouiſti, depulſo prioris ſaeculi malo, inertia & contumacia, & dedignatione parendi?
2 Tutum eſt reuerentiam, tutum caritatem mereri: nec ducum quisquam, aut non amari a militibus, aut amari timet: & inde offenſae gratiaeque pariter ſecuri, inſtant operibus, adſunt exercitationibus, ar-
3 ma, moenia, viros aptant. Quippe non is princeps, qui ſibi imminere, ſibi intendi putet, quod in hoſtes paretur: quae perſuaſio fuit illorum, qui hoſtilia quum facerent, timebant. Iidem ergo torpere militaria ſtudia, nec animos modo, ſed & corpora ipſa langueſcere, gladios etiam incuria hebetari retundi-
4 que gaudebant. Duces porro noſtri, non tam regum exterorum, quam ſuorum principum inſidias, nec

18, 2 *non amari*) Miſeris illis Domitiani temporibus periculoſum erat duci, *non amari a militibus*; ſic enim facile delatori inuenire crimen: ſed *amari* quoque; cum ſuſpicio eſſet, illum aliquid moliri &c.

moenia) Caſtrorum atque vrbium. Vel generaliter *moenia* accipiamus *munia*, a quibus *munifices* dicuntur, oppoſiti immunibus. Nempe *moenia* ſtruere inter *munia* praecipuum eſt: atque eadem plane vox, a qua *muniri* caſtra, viae, vrbes, dicuntur.

3 *Iidem ergo torpere*) * Quantiuis pretii emendatio Cl. Schwarzii libro debetur. *Eadem ergo tempore* vel *eadem torpore* al.

19, 1

nec tam hoſtium, quam commilitonum manus ferrumque metuebant.

XIX. Eſt haec natura ſideribus, vt parua & exilia validiorum exortus obſcuret: ſimiliter imperatoris aduentu legatorum dignitas inumbratur. Tu 2
tamen maior omnibus quidem eras, ſed ſine vllius diminutione maior: eandem auctoritatem praeſente te quisque, quam abſente, retinebat: quin etiam plerisque ex eo reuerentia acceſſerat, quod tu quoque illos reuerebare. Itaque perinde ſummis atque 3
infimis carus, ſic imperatorem commilitonemque miſcueras, vt ſtudium omnium laboremque, & tanquam exactor intenderes, & tanquam particeps ſociusque releuares. Felices illos, quorum fides & 4
induſtria non per internuntios & interpretes, ſed ab ipſo te, nec auribus tuis, ſed oculis probabantur! Conſecuti ſunt, vt abſens quoque de abſentibus nemini magis, quam tibi crederes.

XX. Iam te ciuium deſideria reuocabant, amoremque caſtrorum ſuperabat caritas patriae. Iter inde placidum ac modeſtum, vt plane a pace redeuntis. Nec vero ego in laudibus tuis ponam, quod 2
aduentum tuum non pater quisquam, non maritus expauit. Affectata aliis caſtitas, tibi ingenita & innata,

19, 1 Legatorum) Cum de bello adhuc ſermo ſit, *Legatos* non modo *Caeſaris* & *Conſulares* intelligam, qui prouincias aliena auctoritate regerent; ſed militares, qui vel exercitui vel legioni praeeſſent.

4 *probabantur*) * Sic legendum. Sic eſt v. g. in edit. Salmur. Lipſii. Al. *probantur* lapſu nimis facili. Praeteritum tempus praeceſſiſſe, indicio apertiſſimo eſt verbum *crederes.*

20, 2 Caſtitas) In tantum caſtum fuiſſe Traianum, vt ab iniuria abſtineret, fatetur etiam Dio p. 772, C. *ἐν τοῖς παιδικοῖς οὐδένα ἐλύπησεν*. Praeceſſit *περὶ τὰ μειράκια ἐσπουδάκει.*

3 ad

3 nata, interque ea, quae imputare non possis. Nullus in exigendis vehiculis tumultus, nullum circa hospitia fastidium; annona, quae caeteris; ad hoc, comitatus accinctus, & parens: diceres magnum aliquem ducem, ac te potissimum, ad exercitus ire: adeo nihil, aut certe parum intererat inter impera-
4 torem factum, & breui futurum. Quam dissimilis nuper alterius principis transitus? si tamen ille non populatio fuit, cum abactus hospitum exerceret, omniaque dextra laeuaque perusta & attrita, vt si vis aliqua, vel ipsi illi barbari, quos fugiebat, inciderent. Persuadendum prouinciis erat, illud iter Domitiani
5 fuisse, non principis. Itaque non tam pro tua gloria, quam pro vtilitate communi, edicto subiecisti, quid in vtrumque vestrum esset impensum. Assuescat imperator, cum imperio calculum ponere: sic exeat, sic redeat, tanquam rationem redditurus; edicat, quid absumserit. Ita fiet, vt non absumat, quod
6 pudeat dicere. Praeterea futuri principes, velint nolint, sciant; tanti tuum constat: propositisque duobus exemplis meminerint, perinde coniecturam de moribus suis homines esse facturos, prout hoc vel illud elegerint.

XXI.

3 *ad exercitus ire*) Vbi futuri cogitatio, apparatus necessarii, homines etiam non nimis temperantes continere & moderatos facere possunt. *Breui futurus Imperator*, qui mox rebus bene gerendis nomen hoc consequetur.

4 *abactus hospitum*) Nomen nescio an alias legatur. *Abigendi* verbum, a quo *abigei* & *abactores* dicuntur, ad pecorum plurium, totiusque adeo gregis, furtum pertinere, notum est. Videtur itaque *abactus* dicere, illam *vehiculationum* & *angariarum* exactionem intemperantem, qua greges iumentorum abigerentur hospitibus. Sic respondeant haec verba illis, *Nullus in exigendis vehiculis tumultus*.

21, 1

XXI. Nonne his tot tantisque meritis, nouos aliquos honores, nouos titulos merebare? At tu etiam nomen patris patriae recuſabas. Quam longa nobis cum modeſtia tua pugna? quam tarde vicimus? Nomen illud, quod alii primo ſtatim princi- 2
patus die, vt Imperatoris & Caeſaris receperunt, tu vsque eo diſtuliſti, donec tu quoque beneficiorum tuorum parciſſimus aeſtimator, iam te mereri fatereris. Itaque ſoli omnium contigit tibi, vt pater 3
patriae eſſes ante quam fieres, eras enim in animis, in iudiciis noſtris: nec publicae pietatis intererat, quid vocarere: niſi quod ingrata ſibi videbatur, ſi te Imperatorem potius vocaret & Caeſarem, quum patrem experiretur. Quod quidem nomen qua 4
benignitate, qua indulgentia exerces! vt cum ciuibus tuis, quaſi cum liberis parens, viuis! vt reuerſus imperator, qui priuatus exieras, agnoſcis, agnoſceris! eosdem nos, eundem te putas: par omnibus, & hoc tantum caeteris maior, quo melior.

XXII. Ac primum, qui dies ille, quo expectatus deſideratusque vrbem ingreſſus es? Iam hoc ipſum,

21,1 *nomen patris patriae*) * Prima vox abeſt in Codice Guelferbyt. teſte Cortio ad Epiſt. 3, 9, 12. & abeſſe ſane, h. e. e ſuperioribus intelligi commode poteſt.

2 *alii primo-die*) Sub illa *aliorum* appellatione Auguſtum, Tiberium, Neronem, non poſſe comprehendi, e Suetonio apertum, Tacitoque: adeoque laborat certe illud, *ſoli omnium contigit tibi.* Sed plane falſus eſt Plinius, ſi vera ſunt, quae leguntur ap. Capitoli. de Pertinace c. 5 Primus *ſane* omnium *ea die, qua Auguſtus eſt appellatus, etiam patris patriae nomen recepit.* Malim ego erroris poſtulare Capitolinum. * *Σοφὸν φάρμακον* Lipſii, probatum Caſaubono, ſeries orationis apud Capitolinum vix recipit, quod Gruterus & Salmaſius obſeruarunt.

ipſum, quod ingreſſus es, quam mirum laetumque! Nam priores inuehi & importari ſolebant: non dico quadriiugo curru, & albentibus equis, ſed hume-
2 ris hominum, quod arrogantius erat. Tu ſola corporis proceritate elatior aliis & excelſior, non de patientia noſtra quendam triumphum, ſed de ſuperbia Principum egiſti. Ergo non aetas quemquam, non valetudo, non ſexus retardauit, quo minus ocu-
3 los inſolito ſpectaculo impleret. Te paruuli noſcere, oſtentare iuuenes, mirari ſenes, aegri quoque neglecto medentium imperio, ad conſpectum tui, quaſi ad ſalutem ſanitatemque prorepere. Inde alii ſe ſatis vixiſſe te viſo, te recepto; alii nunc magis eſſe viuendum praedicabant. Feminas etiam tunc fecunditatis ſuae maxima voluptas ſubiit, quum cernerent, cui principi ciues, cui imperatori milites,
4 peperiſſent. Videres referta tecta ac laborantia, ac ne eum quidem vacantem locum, qui non niſi ſuſpenſum & inſtabile veſtigium caperet; oppletas vndique vias, anguſtumque tramitem relictum tibi; alacrem hinc atque inde populum, vbique par gau-
5 dium paremque clamorem. Tam aequalis ab omnibus ex aduentu tuo laetitia percepta eſt, quam omnibus

22, 1 *importari*) Sueto. Domit. 19 *Laboris impatiens per vrbem pedibus non temere ambulauit — lectica aſſidue vectus eſt.* Conferri iubet merito Lipſius Pacati paneg. in Theodoſ. 21, 4 *Lecticis thenſisque ſubuecti, & denſiſſima circum ſupraque cooperti virorum armorumque teſtudine, ſenſim atque ad numerum mouebantur.*

4 *laborantia*) Ita onerata, vt pandi, & minari ruinam viderentur.

ſuſpenſum veſtigium) Eleganter, de loco, quo quis nititur, ita anguſto, vt non totam pedis plantam, ſed vt digitos ſolos, vel calcem &c. capiat.

23, 1

omnibus venisti: quae tamen ipsa cum ingressu tuo creuit, ac prope in singulos gradus adaucta est.

XXIII. Gratum erat cunctis, quod senatum osculo exciperes, vt dimissus osculo fueras: gratum, quod equestris ordinis decora honore nominum sine monitore signares; gratum, quod tantum non vltro clientibus salutatis quasdam familiaritatis notas adderes. Gratius tamen, quod sensim & placide, & 2
quantum respectantium turba pateretur, incederes: quod occursantium populus te quoque, te immo maxime, adstaret; quod primo statim die latus tuum crederes omnibus. Neque enim stipatus satel- 3
litum manu, sed circumfusus vndique nunc Senatus, nunc equestris ordinis flore, prout alterutrum frequentiae genus inualuisset, silentes quietosque lictores tuos subsequebare: nam milites nihil a plebe habitu, tranquillitate, modestia, differebant. Vbi ve- 4
ro coepisti Capitolium adscendere, quam laeta omnibus adoptionis tuae recordatio? quam peculiare gaudium eorum, qui te primi eodem loco salutauerant Imperatorem? quin etiam deum ipsum tunc praecipuam voluptatem operis percepisse crediderim. Vt quidem iisdem vestigiis institisti, quibus 5

23, 1 osculo) In quo superbi principes. De Caligula Dio l. 59 p. 661, A. Ἐφίλει ὀλιγίστους. *τοῖς γὰρ πλείστοις καὶ τῶν συμβουλευτῶν ἢ τὴν χεῖρα ἢ τὸν πόδα προσκυνεῖν ὤρεγε κ. τ. λ.* Fuit itaque vetustus Romae mos pedem osculandum praebere. Vid. de Caio etiam Sen. de benef. 2, 12 & Lips. Elect. 2, 6 extr. Add. Sueto. c. 56. Ac de Domitiano c. 12.

honore nominum) Praenominis praesertim, quo *gaudent molles auriculae*, ad quam rem opus habent alii *monitore* s. nomenclatore.

5 iisdem vestigiis) Vid. ad Ep. 6, 7, 1.

parens tuus ingens illud deorum prolaturus arca-
num: quae circumſtantium gaudia? quam recens
clamor? quam ſimilis illi dies, qui hunc genuit di-
em? vt plena altaribus, auguſta victimis cuncta! vt
in vnius ſalutem collata omnium vota! quum ſibi
ſe ac liberis ſuis intelligerent precari, quae pro te
6 precarentur. Inde tu in Palatium quidem, ſed eo
vultu, ſed ea moderatione, vt ſi priuatam domum
peteres: caeteri ad penates ſuos quisque, iteraturus
gaudii fidem, vbi nulla neceſſitas gaudendi eſt.

XXIV. Oneraſſet alium eiusmodi introitus, tu
quotidie admirabilior & melior, talis denique, qua-
les alii principes futuros ſe tantum pollicentur. So-
lum ergo te commendat augetque temporis ſpatium.
Iunxiſti enim ac miſcuiſti res diuerſiſſimas, ſecurita-
2 tem olim imperantis, & incipientis pudorem. Non
tu ciuium amplexus ad pedes tuos deprimis, nec oſcu-
lum manu reddis. Manet imperatori, quae prior
oris humanitas, dexterae verecundia. Incedebas pe-
dibus;

6 gaudii fidem) Ἓν διὰ δυοῖν, Gaudium fidele, ſincerum, minime fictum: vt Hor. Od. 3, 16, 30 *Segetis certa fides meae*, ſeges certa, quae ſpem non fallit.

24, 1 *Oneraſſet*) Difficile ei fuiſſet ita ſe gerere, vt reliqua vita tali initio reſponderet. Sic Cic. ad Curionem 2, 4 *Eſt tibi grauis aduerſaria conſtituta—expectatio, quam tu — vinces.* Conf. 73, 6.

2 *ad pedes tuos*) Vid. ad 23, 1.

oſculum manu) *Malim, *oſculo manum.* *Oſculum* h. e. os ad blanditias conformatum *offertur; huic redditur manus.* Sed poteſt tamen *reddis* intelligi, penſas, rependis.

oris humanitas) Vt ad oſculum admittas amicos eosdem, quos ante imperium: Opponitur *dexterae verecundia*, quam ſcilicet non ita facile, ſed cum pudore quodam, prenſantibus praebes, quaſi malles os offerre. Contra Domitianus ap. Sueto. 12 *Caenidi — oſculum, vt adſueuerat, offerenti, manum praebuit.* *Admiſi nomen, quod
poſt

dibus; incedis: laetabaris labore; laetaris. Eadem, quae omnia illa circa te, nihil in ipſo te Fortuna mutauit. Liberum eſt, ingrediente per publicum prin- 3
cipe, ſubſiſtere, occurrere, comitari, praeterire: ambulas inter nos, non quaſi contingas; & copiam tui, non vt imputes, facis. Haeret lateri tuo quisquis acceſſit, finemque ſermoni ſuus cuique pudor, non tua ſuperbia, facit. Regimur quidem a te, & ſub- 4
iecti tibi, ſed quemadmodum legibus, ſumus. Nam & illae cupiditates noſtras libidinesque moderantur, nobiſcum tamen & inter nos verſantur. Emines, excellis, vt honor, vt poteſtas, quae ſuper homines quidem, hominum ſunt tamen. Ante te principes, 5

 faſtidio

poſt alios etiam habet liber Schwarzii.

Eadem, quae) *Sic puto legendum pro vulgata, *Eademque omnia illa circa te: nihil ipſo te* &c. Atque illud *que* encliticon in *quae* mutare nulla, puto, inuidia eſt: *in* ante *ipſo* iam eſt in Boxhorniana, & placuit viris doctis. Forte magis placebit aliis Gruteri coniectura, *Eademque quae omnia, nihil ipſum te f. m.* aut Cel. Schwarzii, *nihil ipſa te* &c. Mihi videbatur plus dici, ſi ponas *nihil in ipſo te fortuna mutauit.* Opponuntur *circa te* & *in te.* Laudauit Schwarzius opportune praefationem maioris Plinii, qui ad Titum, *Nec quidquam*, inquit, *mutauit in te fortunae amplitudo, niſi vt prodeſſe tantumdem poſſes, vt velles.* Pro *vt* malim *ac.*

3 *non quaſi contingas*) Donat. ad Ter. Andr. 4, 2, 13 *Quod vix euenit, contigiſſe dicitur. Contingunt* nempe, quae fato quodam, & diuina beneuolentia hominibus eueniunt, quae proinde imputari ipſis a Deo poſſunt. Sic ap. Martialem 12,6 *Contigit Auſoniae procerum mitiſſimus aulae Nerua.* Sic apud ipſum noſtrum c. 14, 1 *Apud eos ſemper maior & clarior, quibus poſtea contigiſſes*, h. e. ad quos felici fato, & gratulantes ſibi tuam praeſentiam, veniſſes. Sic 32, 2 *Poſtquam contigit princeps.* Sic obſeruauit ad Quinctil. decl. 10, 2 p. 213 Burmannus, de rebus laetis, quae ſpem fere ſuperant adhiberi hoc verbum. *Quae cum ita ſint fruſtra tentatum hunc locum aio; nec poſſe quidquam immutari, vt non gratiae, & naturali quam habet Veneri aliquid decedat; recteque defenſum contra interpretationem Baunii a Fabricio Bibl. Lat. T. 2 p. 774.

25, 1

faſtidio noſtri, & quodam aequalitatis metu, vſum pedum amiſerant. illos ergo humeri ceruicesque ſeruorum ſuper ora noſtra; te fama, te gloria, te ciuium pietas, te libertas ſuper ipſos principes vehunt; te ad ſidera tollit humus ita communis, & confuſa principis veſtigia.

XXV. Nec vereor, P. C. ne longior videar, quum ſit maxime optandum, vt ea, pro quibus aguntur principi gratiae, multa ſint: quae quidem reuerentius fuerit integra illibataque cogitationibus veſtris reſeruari, quam carptim breuiterque perſtringi: quia fere ſequitur, vt illa quidem, de quibus taceas,
2 tanta, quanta ſunt, eſſe videantur. Niſi vero leuiter attingi placet, locupletatas tribus, datumque congiarium populo, & datum totum, quum donatiui partem milites accepiſſent. An mediocris animi eſt, his potius repraeſentare, quibus magis negari poteſt? quamquam in hac quoque diuerſitate aequalitatis ratio ſeruata eſt. Aequati ſunt enim populo milites, eo quod partem, ſed priores; populus militibus, quod poſterior, ſed totum ſtatim accepit.
3 Enimuero qua benignitate diuiſum eſt? quantae curae tibi fuit, ne quis expers liberalitatis tuae fieret?
Datum

25, 1 eſſe videantur) *Poteſt videri hic aliquid intercidiſſe. Praeceſſerunt duo membra; prius, *integra illibataque cogitationibus reſeruari*, alterum, *carptim breuiterque perſtringi.* Infert deinde, *Quia fere ſequitur, vt illa QVIDEM, de quibus taceas — videantur.* Quis hic non expectat ſimile quiddam his, *ea autem, quae breuiter perſtringuntur, dictis non maiora putentur* &c.

2 quibus m. neg. pot.) Plebi inermi: hanc enim *populi* nomine, quod alias ſaepe fit, *intelligit*: militum metui, poterat ſi ſuperiora exempla videres, ſeditio.

3 in

Datum eſt his, qui poſt edictum tuum in locum e-
raſorum ſubditi fuerant: aequatique ſunt caeteris illi
etiam, quibus non erat promiſſum. Negotiis ali- 4
quis, valetudine alius, hic mari, ille fluminibus diſti-
nebatur: expectatum eſt prouiſumque, ne quis ae-
ger, ne quis occupatus, ne quis denique longe fuiſ-
ſet: veniret quisque, quum vellet: veniret quisque,
quum poſſet. Magnificum, Caeſar, & tuum, dis- 5
iunctiſſimas terras munificentiae ingenio velut ad-
mouere, immenſaque ſpatia liberalitate contrahere:
intercedere caſibus, occurſare fortunae, atque omni
ope adniti, ne quis e plebe Romana dante congia-
rium te, hominem magis ſentiret ſe fuiſſe, quam
ciuem.

XXVI. Aduentante congiarii die, obſeruare prin-
cipis egreſſum in publicum, inſidere vias examina
infantium, futurusque populus ſolebat. Labor pa-
rentibus erat, oſtentare paruulos, impoſitosque cer-
uicibus adulantia verba blandasque voces edocere:
reddebant illi, quae monebantur. Ac plerique irri- 2
tis precibus ſurdas principis aures adſtrepebant; igna-

3 in locum eraſorum) Qui tabulis congiarii iam confectis moriuntur, demigrant, ciues eſ-ſe deſinunt, ii eraduntur. Pro his inſertos & *ſubditos* alios non reiicit Traianus, mitior hac in re & benignior ipſo Auguſto, qui *quum propoſito congiario multos* (ob id ipſum eo potiſſimum tempore & vt ad patronos aliquid e publica liberalitate rediret, vid. Caſaub.) *manu miſſos, inſertosque ciuium numero comperiſſet, negauit accepturos, quibus promiſſum non eſſet* Sueto. 42. Traianus certe dat his etiam *quibus non erat promiſſum.*

5 munificentiae ingenio) Ingenioſa & arte adiuta magnificentia. Sic nempe 49, 7 *exquiſita ingenia coenarum* dixit.

26, 2 Ac plerique) *Malim *At* mutatione, quae in ſcriptura Longobardica vix ſentiatur. Aduerſatiuae particulae hic locum eſſe, apparet.

rique quid rogaſſent, quid non impetraſſent, donec
3 plane ſcirent, differebantur. Tu ne rogari quidem
ſuſtinuiſti, & quamquam laetiſſimum oculis tuis eſ-
ſet, conſpectu Romanae ſobolis impleri, omnes ta-
men, antequam te viderent adirentue, recipi, incidi
iuſſiſti: vt iam inde ab infantia parentem publicum
munere educationis experirentur: creſcerent de tuo,
qui creſcerent tibi, alimentisque tuis ad ſtipendia tua
peruenirent, tantumque omnes vni tibi, quantum
4 parentibus ſuis quisque, deberent. Recte, Caeſar,
quod ſpem Romani nominis ſumtibus tuis ſuſcipis.
NVLLVM eſt enim magno principe, immortali-
tatemque merituro, impendii genus dignius, quam
5 quod erogatur in poſteros. Locupletes ad tollen-
dos liberos ingentia praemia, & pares poenae, co-
hortantur; pauperibus educandis vna ratio eſt, bo-
6 nus princeps. Hic fiducia ſui procreatos, niſi larga
manu fouet, auget, amplectitur: occaſum reipubli-
cae accelerat, FRVSTRAque proceres plebe ne-
glecta, vt defectum corpore caput, nutaturumque
7 inſtabili pondere tuetur. Facile eſt coniectare, quod
perceperis gaudium, quum te parentum, liberorum,
ſenum,

3 *incidi*) in tabulas, in teſ-ſeras frumentarias. Sen. de benef. 4, 28 *Frumentum publicum — accipiunt ſine delectu morum, quisquis inciſus eſt.* * Sic recte Gronouius ex MSS. apud Pinc. & Grut. Al. *Quisquis ciuis eſt.*

alimentisque tuis) Iungit hoc toto capite, propter ſimilitudinem muneris, cum congiario *alimenta ingenuorum*, de quibus accuratius mox dicet capite proximo. Exſtat multa eius rei in nummis memoria, quam ſuo more perſequutus eſt Ezech. Spanhemius diſſ. 13 p. 542 ſq.

5 *praemia - poenae*) De quibus ICti, cum de iure trium liberorum agunt. Vid. ad Epiſt. 7, 16, 2.

6 *Fruſtraque proceres*) * Sic Schwarzii liber. Al. *Princeps.*

7 Super

ſenum, infantium, puerorum clamor exciperet. Haec prima paruulorum ciuium vox aures tuas imbuit, quibus tu daturus alimenta, hoc maximum praeſtitiſti, ne rogarent. Super omnia eſt tamen, quod talis es, vt ſub te liberos tollere libeat & expediat.

XXVII. Nemo iam parens filio, niſi fragilitatis humanae vices horret; nec inter inſanabiles morbos principis ira numeratur. Magnum quidem eſt educandi incitamentum, tollere liberos in ſpem alimentorum, in ſpem congiariorum; maius tamen, in ſpem libertatis, in ſpem ſecuritatis. Atque adeo 2
nihil largiatur princeps, dum nihil auferat; non alat, dum non occidat: nec deerunt, qui filios concupiſcant. Contra, largiatur & auferat; alat & occidat: nae ille iam breui tempore effecerit, vt omnes non poſterorum modo, ſed ſui parentumque poeniteat. Quocirca nihil magis in tua tota liberalitate laudauerim, quam quod congiarium das de tuo, alimenta de tuo: neque a te liberi ciuium, vt ferarum catuli, ſanguine & caedibus nutriuntur: quodque gratiſſimum eſt accipientibus, ſciunt dari ſibi, quod nemini eſt ereptum, locupletatisque tam multis, pauperiorem eſſe factum principem tantum: quamquam nec hunc quidem. nam CVIVS eſt, quicquid eſt omnium, tantum ipſe, quantum omnes, habet.

Quocirca … laudaue- 3 / ſanguine … gratiſſi- 4

7 *Super omnia*) Diligenter monendi ſumus, illam in capita, quae vocamus, diuiſionem non eſſe a vetuſtis auctoribus, ne imperite diuellantur, quae ſunt coniunctiſſima. Vt hic vltima verba tranſitum continent, ſuauem ſane & elegantem, ad ea quae ſequuntur: quae arctiſſime niſi iungas, gratia omnis perit.

27, 2 *nae ille iam*) *Dedi lectionem Gruteri. Al. *nae ille in tam br. tempore.*

4 *nec hunc quidem*) *Mollius ad aures accidit *ne hunc quidem.*

4 ſociis auferuntur. Deuehunt ipſi, quod terra genuit, quod ſidus aluit, quod annus tulit: nec nouis
5 indictionibus preſſi ad vetera tributa deficiunt. Emit fiſcus, quidquid videtur emere. inde copiae, inde annona, de qua inter licentem vendentemque conueniat: inde hic ſatietas, nec fames vsquam.

XXX. Aegyptus alendis augendisque ſeminibus ita gloriata eſt, vt nihil imbribus caeloque deberet: ſiquidem proprio ſemper amne perfuſa, nec alio genere aquarum ſolita pingueſcere, quam quas ipſe deuexerat, tantis ſegetibus induebatur, vt cum feraciſ-
2 ſimis terris, quaſi nunquam ceſſura, certaret. Haec inopina ſiccitate vsque ad iniuriam ſterilitatis exaruit. quia piger Nilus cunctanter alueo ſeſe ac languide extulerat, ingentibus quidem tunc quoque ille, flu-
3 minibus tamen, conferendus. Hinc pars magna terrarum mergi reparárique palanti amne conſueta, alto

5 videtur emere) Sub ſpecie emtionis quam iniuſte actum nonnunquam cum aratoribus, vel ſola Ciceronis frumentaria ſ. in Verrem L. 3, vbi Apronii facinora enarrantur, docuerit. * Caeterum protulit Schwarzius e Gudii libro hanc lectionem, *ſinit fiſcus quidquid videtur e re, emere*: ſententia & ipſa bona.

30, 2 fluminibus tamen) Nomen *fluminibus* duplicem quaſi perſonam habet. *ingentibus fluminibus conferendus* Nilus tum erat; *ſed fluminibus tamen*, non mari, vt alius. Ita mox 31, 2 *Quod victorem quidem populum* (paſceret) *paſceret tamen.*

3 mergi reparárique palanti) Dum *mergitur* terra *amne palanti* ſ. vaganti, eadem *reparatur*, ſuccum & vires quaſi recipit. * Nondum innotuit mihi liber, qui hanc lectionem habeat; ſed diuiſi ſunt codices inter *palanti*, & *reparárique*: interim neque dum poenitet eius, quod in priore editione vſu mihi venit, de quo ita tum ad Cl. Schwarzium ſcribebam: Dum dubito, dum calamus ipſe inter duas lectiones fluctuat, ponendumne ſit, *mergi palanti amne*, quod adhuc obtinuit, an illud ex MSS. *mergi reparárique?* vtrumque exiiſſe prelis video, & neutrum ne nunc quidem vel damnare audeo vel probare. Certe *palans amnis* mihi imagine

alto puluere incanduit. Fruſtra tunc Aegyptus nu-
bila optauit, caelumque reſpexit, quum ipſe fecundi-
tatis parens contractior & exilior, iisdem vbertatem
eius anni anguſtiis, quibus abundantiam ſuam, cohi-
buiſſet. Neque enim ſolum vagus ille, cum expan- 4
ditur, amnis intra vſurpata ſemper collium ſubſtite-
rat atque haeſerat; ſed ſupino etiam ac detinenti ſo-
lo, non placido ſe mollique lapſu refugum abſtule-
rat, & nec dum ſatis humentes terras addiderat aren-
tibus. Igitur inundatione, id eſt, vbertate, regio 5
fraudata, ſic opem Caeſaris inuocauit, vt ſolet amnem
ſuum:

gine non inamoena blandiebatur, h. e. ripas ſuas, & quaſi caſtra, hinc inde egreſſus, & prout fors vel impetus tulit, hic longius & denſior, hic rarior & breuius commoratus. Quid? ſi vtrumque eſt a Plinio, & error noſter ſuam huic loco faciem, vt Nealcis furor deſperatam in equo ſpumam, reddidit?

4 cum expanditur) *Vulg. *vagus ille expanditor amnis*: quaſi ſubſtantiuum nomen ſit *expanditor*. Lectionem noſtram debemus his, quae e bonis libris notauit Schwarzius, in quibus *expandebatur*, vel *expanditur*: cui verbo *ſi* vel *cum* praeponendum, iam iudicarunt viri docti.

intra vſurpata collium) Obſeruanda vis vocis *intra*. Subſtitit *intra* colles vſurpatos, non adſcendit, quo ſolebat: non ſuperauit colles, vnde deinde per plana camporum diffunderetur.

ſupino ac detin. ſolo) Humili, vbi alias morari aqua ſolet. Nempe vt *altum* & *profundum*, relatae ad terminum, haec, vnde deſpicitur, illa, quo ſuſpicitur, appellationes, vſurpantur mutatis non nunquam vicibus: ſic *ſupinum* quod proprie *deuexo* opponitur, (vid. Fronti. de Aquaed. art. 36 p. 103 Polc.) interdum non refertur ad adſcenſum, vt plerumque, ſed ad deſcenſum; ita vt humile potius, quam altum, notet. Liu. 7, 24 *Egiſtis praecipites ſupina valle*, i. e. aduerſo monte ſubire ad vos auſos deturbaſtis. Sic auunculus noſtri L. 23 princ. *Tellure ſupina quae proueniunt*; frumenta, flores, herbas, opponit *Pomonae*, h. e. arborum fructibus, iisque, quae vocat *pendentia*.

refugum) * *Refuſum* liber Schwarzii. Sed *refugum* videtur ad celeritatem refluentis aquae pertinere, & exprobationem quandam continere Nili.

nec dum ſatis hum.) *Semimadidam* terram in primis abominantur agricolae. V. Colum. 2, 4, 5.

ſuum: nec longius illi aduerſorum fuit ſpatium, quam dum nuntiat. Tam velox, Caeſar, potentia tua eſt, tamque in omnia pariter intenta bonitas & accincta, vt triſtius aliquid ſaeculo tuo paſſis, ad remedium ſalutemque ſufficiat, vt ſcias.

XXXI. Omnibus equidem gentibus fertiles an-
nos gratasque terras precor: crediderim tamen per
hunc Aegypti ſtatum, tuas Fortunam vires experiri,
tuamque vigilantiam ſpectari voluiſſe. Nam quum
omnia vbique ſecunda merearis: nonne manifeſtum
eſt, ſi quid aduerſi cadat, tuis laudibus, tuisque vir-
tutibus materiem campumque proſterni, quum ſe-
2 cunda felices, aduerſa magnos probent? Percrebue-
rat antiquitus, vrbem noſtram niſi opibus Aegypti
ali ſuſtentarique non poſſe. Superbiebat ventoſa &
inſolens natio, quod victorem quidem populum, pa-
ſceret tamen; quodque in ſuo flumine, in ſuis naui-
3 bus vel abundantia noſtra, vel fames eſſet. Refudi-
mus

31, 1 ſpectari) * Libri, puto, omnes *exſpectare*: niſi quod Cuſpin. *oſtentare*, ſententia magnifica. Illud *ex* praefixum librariis illius aetatis deberi, credibile eſt, quae *eſpece*, *eſprit*, *eſpée*, *eſpejo* formauit e *ſpecie*, *ſpiritu*, *ſpada*, *ſpeculo* &c. *x* enim & *s* perpetuo fere miſcentur. Hinc *ſpectare* malit Cel. Schwarzius, me non inuito, niſi quod ſic ab *experiri* diſtinguere vix poſſum. Itaque nihil dum melius puto, quam cum Baunio legere *ſpectari*. Add. ad 33, 3 & 35, 3.

2 paſceret tamen) Vid. ad 30, 4 *fluminibus tamen*.

in ſuis nauibus) Claſſe illa Alexandrina, de qua plena manu ad hunc locum Cl. Schwarzius. * Nempe *nauibus* legendum, non *manibus*, pulchre monuere viri docti. Quod autem huius claſſis opportunitate vſum Paullum Apoſtolum, aſſentiuntur Haſaeo viri celeberrimi, reprehendere non auſim equidem, cum faueat Act. 27, 6 & 38: interim ſcrupulum mihi mouent CCLXXVI homines in vna naui frumentaria.

3 Refudimus Nilo) Bona fide, Secunde, nonne iſtuc etiam ventoſulum eſt? Quid refudiſtis igitur? Vnius anni annonam,

mus Nilo ſuas copias: recepit frumenta, quae mi-
ſerat, deportatasque meſſes reuexit. Diſcat igitur
Aegyptus, credatque experimento, non alimenta ſe
nobis, ſed tributa praeſtare: ſciat, ſe non eſſe P. R.
neceſſariam, & tamen ſeruiat. Poſt haec, ſi volet, 4
Nilus amet alueum ſuum, & fluminis modum ſer-
uet: nihil hoc ad vrbem, ac ne ad Aegyptum qui-
dem, niſi vt inde nauigia inania & vacua, & ſimilia
redeuntibus, hinc plena & onuſta & qualia ſolent
venire, mittantur; conuerſoque munere maris, hinc
potius venti ferentes & breuis curſus optentur. Mi- 5
rum, Caeſar, videretur, ſi deſidem Aegyptum ceſ-
ſantemque Nilum non ſenſiſſet vrbis annona: quae
tuis opibus, tua cura vsque illuc redundauit, vt ſimul
probaretur, & nos Aegypto poſſe, & nobis Aegy-
ptum carere non poſſe. Actum erat de fecundiſſi- 6
ma gente, ſi libera fuiſſet: pudebat ſterilitatis inſoli-
tae, nec minus erubeſcebat fame, quam torquebatur;
quum pariter a te neceſſitatibus eius pudorique ſub-
uentum eſt. Stupebant agricolae plena horrea,
quae non ipſi referſiſſent, quibusque de campis illa
ſubuecta meſſis? quaue in Aegypti parte alius amnis?
Ita

nonam, pro tot & perpetuis Aegypti claſſibus. Sed redit ad modeſtiam, quamquam & iſtam ſubdolam, deinde c. 32, 3 & 4.

5 *Mirum videretur*) Conf. ſupra 9, 4. it. 31, 6 Argumentatur ita: Mira & laudibus noſtris digna fuiſſet prouidentia tua, ſi ſterilitatem Aegypti, emanſionem (ſit venia verbo) claſſis Alexandrinae, non ſenſiſſet annona vrbis; ſi non aucta eſſet inde illius caritas: quae annona contra ea, per tuam prouidentiam, inſtar vaſis pleni redundauit & ſuperfluxit vsque in Aegyptum. Satis erat Romam carere poſſe Aegypto: eidem de ſuo impertiit.

6 *alius amnis*) Qui fertilitatem induxiſſet. Miram ſuauitatem habet hic locus ex obſeruato ἤθει. Aegyptii non a pluuiis, ſed ab amne expectant humorem ſatis; vnam modo ferti-

Ita beneficio tuo, nec maligna tellus; & obſequens Nilus. Aegypto quidem ſaepe, ſed gloriae noſtrae nunquam largior fluxit.

XXXII. Quem nunc iuuat, prouincias omnes in fidem noſtram ditionemque veniſſe, poſtquam contigit princeps, qui terrarum fecunditatem nunc huc, nunc illuc, vt tempus & neceſſitas poſceret, transferret referretque? qui diremtam mari gentem, vt partem aliquam populi plebisque Romanae, ale-
2 ret ac tueretur. Et caelo quidem nunquam benignitas tanta, vt omnes ſimul terras vbertet foueatque: hic omnibus pariter, ſi non ſterilitatem, at mala ſterilitatis exturbat: hic, ſi non fecunditatem, at bona fecunditatis importat. Hic alternis commeatibus orientem occidentemque connectit, vt, quae vbique feruntur, quaeque expetuntur, omnes gentes inuicem capiant,

fertilitatis cauſſam norunt. *Haec venuſtas perierit, ſi tibi perſuaderi a Lipſio patiare, legendum potius *alius annus*, i. e. prouentus, meſſis.

obſequens Nilus) In tantum certe vt allatum claſſe frumentum aduerſo amne ad interiora Aegypti perferatur.

Aeg. qu. ſaepe) Prozeugma vt vocant Grammatici. *Aegypto ſaepe largior fluxit Nilus*, & foecunditatem illi conciliauit: *ſed gloriae* &c. Refert ad hanc gloriam Lipſius nummum Traiani, in cuius auerſa Nili conſueta effigies, cum nomine addito, & inſcriptione S. P. Q. R. OPTIMO PRINCIPI.

32, 2 vbertet) *Sic Gudius e MS. quod probat Schwarzius. Al. *vberet*. Sententia eadem: *Vbertat* legitur conſtanter apud imitatorem noſtri Eumenium pro Flauienſ. ſ. 7, 9, 6.

alternis commeatibus) Id eſt, mutuis, vbi alteri ſufficiunt, quae deſunt aliis. * Nimis manifeſtum eſt, & monuit Lipſius, ſic legendum, pro *aeternis*, quod libros, in quantum Schwarzio innotuere, omnes obſedit.

feruntur quaeque) *Feruntur*, proferuntur a terra, vel vltro, vel cum culta eſt. * *Seruntur* eſt e coniectura Lipſii. Alii plures ap. Schwarzium ſic: *vt, quae ferunt, quaeque expetunt opes gentes, diſcant inuicem capiant quanto*. Priora certe verba commode ſe habent.

liber-

capiant, & diſcant, quanto libertati diſcordi ſeruien-
tibus ſit vtilius, vnum eſſe, cui ſeruiant. Quippe 3
diſcretis quidem bonis omnium, ſua cuiusque ad ſin-
gulos mala; ſociatis autem atque permixtis, ſingu-
lorum mala ad neminem, ad omnes omnium bona
pertinent. Sed ſiue terris diuinitas quaedam, ſiue
aliquis amnibus genius; & ſolum illud & flumen
ipſum precor, vt hac principis benignitate conten-
tum, molli gremio ſemina recondat, multiplicata re-
ſtituat. Non equidem repoſcimus foenus: putet 4
tamen eſſe ſoluendum, fallacemque vnius anni fidem,
omnibus annis, omnibusque poſtea ſaeculis tanto
magis, quia non exigimus, excuſet.

XXXIII. Satisfactum qua ciuium, qua ſocio-
rum vtilitatibus. Viſum eſt ſpectaculum inde non
eneruе, nec fluxum, nec quod animos virorum mol-
liret & frangeret, ſed quod ad pulchra vulnera con-
temtumque mortis accenderet: quum in ſeruorum
etiam noxiorumque corporibus amor laudis & cupido
victoriae cerneretur. Quam deinde in edendo li- 2
beralitatem, quam iuſtitiam exhibuit, omni affectio-

libertati diſcordi) Propter *libertatem diſcordem*, quae non accommodet ſe voluntati cuiusquam, ſed ſuas ſibi res habeat, ſuam ſibi rationem ſequatur, omnia facientibus. Hoc enim eſſe V. C. *ſeruire gloriae*, gloriae cauſſa omnia facere, ſatis apertum. * Veniam ergo mihi dabunt aequi aeſtimatores, vnius apicis immutati, poſito *libertati* pro *libertate*, quod librarius aliquis, credo, poſuit, cum iungendum comparatiuo *vtilius* videretur.

3 terris diuinitas) *Diuinitatem* illam terrarum, illos *amnium genios* figuris humanis, illam mulierum ſtolatarum, turritas coronas geſtantium, hos ſenum gigantiformium &c. paſſim in nummis & alias repraeſentari, notum eſt. Vid. de Africa Epiſt. 7, 27, 2.

33, 2 in edendo liber.) Conf. 6, 34, 2.

ne aut intactus, aut maior! Impetratum eſt, quod poſtulabatur: oblatum, quod non poſtulabatur. Inſtitit vltro, &, vt concupiſceremus, admonuit: ac ſic quoque plura inopinata, plura ſubita. Iam quam
3 libera ſpectantium ſtudia, quam ſecurus fauor? Nemini impietas, vt ſolebat, obiecta, quod odiſſet gladiatorem: nemo e ſpectatore ſpectaculum factus,
4 miſeras voluptates vnco & ignibus expiauit. Demens ille, verique honoris ignarus, qui crimina maieſtatis in arena colligebat, ac ſe deſpici & contemni, niſi etiam gladiatores eius veneraremur: ſibi maledici in illis, ſuam diuinitatem, ſuum numen violari, interpretabatur; quum ſe idem quod deos, idem gladiatores, quod ſe putabat.

XXXIV. At tu, Caeſar, quam pulchrum ſpectaculum pro illo nobis execrabili reddidiſti? Vidimus delatorum iudicium, quaſi graſſatorum, quaſi latro-

3 *impietas - obiecta*) Vt Domitianus teſte Sueto. 10. *Patrem familias, quod Thracem mirmilloni* (quicum pugnabat) *parem, munerario* (Domitiano editori, cuius aduerſus fauor illum premebat) *imparem dixerat, detractum e ſpectaculis in arenam canibus obiecit, cum hoc titulo*, Impie locutus parmularius. De *impietatis* illa notione pro crimine maieſtatis dictum ad 11, 1. Caeterum hic ciuis, vt & ille Eſius Proculus a Caligula detractus Sueto. 35. *e ſpectatore* factus eſt ſpectaculum. * Recepimus enim Schwarzianam lectionem, quam is e codicis ſui his verbis exſculpſit, *Nemo exſpectator exſpectaculum factus*. Vid. ad 31, 1.

vnco & ignibus) *Vnco*, quo iniecto traherentur per arenam: *ignibus*, quibus in *tunica* illa *moleſta* vrerentur homines, de qua Iuuen. 8, 235. Vtrumque ſupplicium coniungere videtur idem 1, 155 *Taeda lucebis in illa, Qua ſtantes ardent, qui fixo gutture fumant*: Et latum *media ſulcum deducis arena*. *Sic legendum illum locum puto. *Lucebit* certe, & *deducet*, non recte intelligo.

34, 1 *delatorum indicium*) * Sic boni libri complures. Sed nec altera non ſatis magna factio, *delatorum agmen inductum*. Aut *inductum* primo corruptum in *indicium*, quo facto *agmen* vt ſuper-

latronum. Non ſolitudinem illi, non iter, ſed tem-
plum, ſed forum inſederant: nulla iam teſtamenta
ſecura, nullius ſtatus certus: non orbitas, non liberi
proderant. Auxerat hoc malum principum auari- 2
tia. Aduertiſti oculos, atque vt ante caſtris, ita poſtea
pacem foro reddidiſti: exſcidiſti inteſtinum malum:
& prouida ſeueritate cauiſti, ne fundata legibus ci-
uitas euerſa legibus videretur. Licet ergo cum for- 3
tuna, tum liberalitas tua viſenda nobis praebuerit,
vt praebuit, nunc ingentia robora virorum, & pares
animos; nunc immanitatem ferarum, nunc man-
ſuetudinem incognitam; nunc ſecretas illas & arca-
nas, ac ſub te primum communes opes: nihil ta-
men gratius, nihil ſaeculo dignius, quam quod conti-
git deſuper intueri delatorum ſupina ora, retortas-
que ceruices. Agnoſcebamus & fruebamur, quum 4
velut piaculares publicae ſolicitudinis victimae, ſu-
pra ſanguinem noxiorum, ad lenta ſupplicia grauio-
resque poenas ducerentur. Congeſti ſunt in naui- 5
gia raptim conquiſita, ac tempeſtatibus dediti. ab-

 irent.

ſuperfluum periit: aut hoc cum excidiſſet *inductum* in *indicium* mutatum eſt. Ita recte diſputat Schwarzius.

ſtatus certus) Vt ſciret certo ſe liberum, ſe patricium; ſuum ſeruum autem non eſſe liberum &c.

2 *euerſa legibus*) Quas peruerſe & calumniatorie interpretabantur delatores.

3 *ſecretas - opes*) Palatinas opes in theatris ac templis publicabat Traianus. Laudatum Lipſio Epigramma Martialis 12, 15 *Quidquid Parrhaſia* (Palatina) *nitebat aula, Donatum eſt oculis* in theatro, *deisque* in templis, *noſtris.*

4 *ſupra ſangu. noxior.*) Qui in circo depugnare, vel inter ſe vel cum beſtiis, coacti poenae cauſſa fuerant. Eodem inducti delatores, vt viderent, quid & ipſi commeruiſſent. Vide laudandum ſtatim ad c. 35, 4 locum Suetonii.

5 *raptim conquiſita*) Prauitatem ac paruitatem ſic indicari, lubenter Lipſio adſentior:

ſed

irent, ſugerentque vaſtatas delationibus terras: ac, ſi quem fluctus ac procellae ſcopulis reſeruaſſent, hic nuda ſaxa & inhoſpitale litus incoleret: ageret duram & anxiam vitam, relictaque poſt tergum totius generis humani ſecuritate, moereret.

XXXV. Memoranda facies, delatorum claſſis permiſſa omnibus ventis, coactaque vela tempeſtatibus pandere, iratosque fluctus ſequi, quoscunque in ſcopulos detuliſſent. Iuuabat, proſpectare ſtatim a portu ſparſa nauigia, & apud illud ipſum mare agere principi gratias, qui, clementia ſua ſalua, vltionem hominum terrarumque diis maris commen-
2 daſſet. Quantum diuerſitas temporum poſſet, tum maxime cognitum eſt, quum iisdem, quibus antea cautibus innocentiſſimus quisque, tunc nocentiſſimus affigeretur; quumque inſulas omnes, quas modo ſenatorum, iam delatorum turba compleret, quos quidem non in praeſens tantum, ſed in aeternum
3 repreſſiſti, in illa poenarum indagine incluſos. Ereptum alienas pecunias eunt; perdant, quas habent: expellere penatibus geſtiunt; ſuis exturbentur: neque, vt antea, exſanguem illam & ferream frontem necquidquam conuulnerandam praebeant punctis,

&

* ſed quid ſi melius ea indicatur voce *conſuta?* vt ſint σχεδίαι, rates temere contextae, quae facile ſoluerentur.

ſcopulis reſeruaſſent) Fere probabilius enim erat, eos in mari perire, ſolutis mox nauigiis.

35, 2 tunc nocentiſſimus) * MSS. quidam *nunc*, eadem ſententia, ſed hoc viuidius. Sic ſtatim *adfigeretur* praeferendum alteri *affligeretur*: & *in illa poenarum indagine*, pro *mille poenarum*: omnia praeſidiis Schwarzianis debentur.

3 exſanguem) Ruboris & pudoris expertem; *ferream*, ſenſus.

notas

& notas ſuas rideant: ſed exſpectent paria praemio damna, nec maiores ſpes, quam metus habeant; timeantque, quantum timebantur. Ingenti quidem 4
animo diuus Titus ſecuritati noſtrae vltionique proſpexerat, ideoque numinibus aequatus eſt: ſed quanto tu quandoque dignior coelo, qui tot res illis adiecisti, propter quas illum deum fecimus? Id hoc magis arduum fuit, quod Imperator Nerua, te filio, te ſucceſſore digniſſimus, poſtquam magna quaedam edicto Titi adſtruxerat, nihil reliquiſſe tibi videbatur, qui tam multa excogitaſti, vt ſi ante te nihil eſſet inuentum. Quae ſingula, quantum tibi gratiae 5
diſpenſata adiecifſent? at tu ſimul omnia profudiſti; vt ſol & dies non parte aliqua, ſed ſtatim totus, nec vni aut alteri, ſed omnibus in commune, profertur.

XXXVI. Quam iuuat cernere aerarium ſilens & quietum, & quale ante delatores erat! Nunc templum illud, nunc vere aedes, non ſpoliarium ciuium,

 cruen-

notas ſuas) K literam Kalumniae notam, e lege Remmia, qua de re viri docti ad Cic. pro Roſc. Am. c. 20 vbi illud Papiniani non omittunt, cum hominem *integrae frontis* opponit damnato calumniae l. 13 π. de teſtibus. Omnia dedit, puto, nondum enim vidi, Cel. Brencmannus in diſſ. de Lege Remmia.

exſpectent) * Sic Schwarz. Al. *ſpectent*, eadem fere ſententia; ſpectent, conſiderent ante factum.

4 *diuus Titus*) Sueto. c. 8 *Delatores mandatoresque* (delationum) *in foro flagellis ac fuſtibus caeſos, ac nouiſſime traductos per Amphitheatri arenam, partim ſubiici in ſeruos, ac venire imperauit, partim in aſperrimas inſulas auehi.*

tot res illis adi.) Illis rebus, legibus, inſtitutis. * Nempe *illis* ſcribendum, Schwarzio auctore pro *illi*, quod vix commode interpretari quisquam poterit. Sic etiam ſtatim ex eiusdem obſeruatis dedimus *poſtquam — nihil reliquiſſe.*

5 at - profudiſti) * Etiam illud *at*, omiſſum a quibusdam, reuocauit Schwarzius.

36, 1 vere aedes) Vtrumque iungit, quia *templum* proprie

cruentarumque praedarum saeuum receptaculum, ac toto in orbe terrarum adhuc locus vnus, in quo,
2 optimo principe, boni malis impares essent. Manet tamen honor legum, nihilque ex publica vtilitate conuulsum: nec poena cuiquam remissa, sed addita est vltio, solumque mutatum, quod iam non de-
3 latores, sed leges timentur. At fortasse non eadem seueritate fiscum, qua aerarium, cohibes. Immo tanto maiore, quanto plus tibi licere de tuo, quam de publico credis. Dicitur actori, atque etiam procuratori tuo: IN IVS VENI; SEQVERE AD
4 TRIBVNAL. Nam tribunal quoque excogitatum principatui est, par caeteris, nisi illud litigatoris ampli-

prie est illa patens vndique columnarum substructio; *aedes* autem cauum illud clausum, quod alias *cella* vocatur. * Sequimur Gronouium Obss. 4, 16 p. 255. qui pro vulgato *Deus*, (Saturnum autem intelligebant,) *aedes* substituit. *Deus* tanto minus conuenit, quia nihil habet, quod ex aduerso respondeat. Nihil aliud, quam loci nomina ponere voluit, posuit, Plinius.

spoliarium) Cum sit locus, vbi gladiatorum vestes & instrumentum seruaretur in Amphitheatro: apparet ex Sen. epist. 93 extr. etiam *occisos in spoliario gladiatores*. Et controu. 33 pr. *infantium spoliarium*, vbi truncarentur, vel debilitarentur. Nec aliter de prouid. c. 3.

ac - locus vnus) Aerarium reip., in aede Saturni constitutum, nunc vnus est locus in orbe terrarum, vbi optimo licet principe imperante, tamen boni defensores illius vincuntur a malis & impudentibus hominibus: quia mauult Caesar caussa cadere aerarium, quam esse, qui de eo vel iniuria queratur. Sic §. 4 *Saepius vincitur fiscus, cuius mala caussa nunquam est, nisi sub bono principe.*

2 *Manet tamen*) Qui sub Nerua non manebat. Vox Frontonis consulis apud Xiphil. e Dion. L. 68 p. 769 B. *ὡς κακὸν μέν ἐστιν αὐτοκράτορα ἔχειν, ἐφ' οὗ μηδενὶ μηδὲν ἔξεστι ποιεῖν, χεῖρον δὲ, ἐφ' οὗ πᾶσι πάντα.*

3 *Actori atque etiam Proc.*) Vel hinc apparet maioris dignationis *Procuratorem* esse quam *Actorem*. Sic & in priuatis familiis. Noster ep. 3, 19, 2 in eadem re *procuratorem* vnum, plures *actores* commemorat.

4 *principatui*) In quo ipse princeps conueniri, & peti ab illo

amplitudine metiaris. Sors & vrna fiſco iudicem aſſignat: licet reiicere, licet exclamare: HVNC nolo, timidus eſt, & bona ſaeculi parum intelligit: illum volo, quia Caeſarem fortiter amat. Eodem foro vtuntur principatus & libertas. Quae praecipua tua gloria eſt, ſaepius vincitur fiſcus: cuius mala cauſſa nunquam eſt; niſi ſub bono principe. Ingens hoc meritum. maius illud, quod eos procuratores habes, vt plerumque ciues tui non alios iudices malint. Liberum eſt autem diſceptanti dicere: NOLO EVM ELIGERE. neque enim vllam

illo poſſit. Quod l. 2 de O. I. §. 32 commemoratur, *Praetor, qui inter fiſcum & priuatos ius diceret* inſtitutus a Diuo Nerua, illud ad Neruam Traianum pertinere ſuſpicatur Schwarzius, id eſt ad ipſum, in quo verſatur hic Plinius, iudicium. * Dedimus coniecturam certiſſimam Lipſii, pro vulgato, *cruciatu*, quod nihili eſt.

5 *diſceptanti*) Quis eſt ille? arbiterne & iudex, an litigator? De iudice dici hoc verbum, dubium non habet. Ipſe noſter ſic ep. 6,15,2. Sed etiam de litigatore Cic. in Verr, 2, 15 *Heraclius cum aduocatis adit, & poſtulat, vt ſibi cum Palaeſtritis — aequo iure diſceptare liceat.* Id. pro Corn. Balbo 28 de hoc ipſo reo, *Non de aliquo crimine*, inquit, *ſed periculo ſuo de publico iure diſceptat.* Hactenus itaque licet etiam ſic intelligere, Poteſtatem habet litigator dicendi, *nolo eum*, nempe procuratorem Caeſaris, de quo ſermo eſt, *eligere* iudicem cauſſae meae. *Eligendi* verbo in tali re locum eſſe, & Seruius docet ad Ecl. 3,50 *Editicius iudex eſt, quem vna pars eligit.* Et noſtri auunculus in praefatione, vbi iudicium de ſuis ſcriptis comparat cum lite, vbi dixerat, ſe poſſe cuiuis alii dicere, *Quid te iudicem facis? cum hanc operam condicerem, tu non eras in hoc albo*: ſubiungit, *Haec ego mihi patrocinia ademi nuncupatione: quoniam plurimum refert ſortiatur aliquis iudicem, an eligat.* Et, *ſummum quiſque cauſſae ſuae iudicem facit quemcunque, cum eligit.* Neque enim prouocare decorum eſt ab eo, quem ipſe elegeris, qui proinde ipſa electione tua fit ſummus. * Quae verba ſubiiciuntur in omnibus, Harduino teſte, libris, *vnde prouocatio appellatur*, ea gloſſam puto, ad ea quae paruo interuallo praecedunt adſcripta, *cum Tribunos appellaret*, hoc modo: *Vnde prouocatio appellatio* ſcil. dicta. *Appellatio* enim recentius.

necessitatem muneribus tuis addis, vt qui scias, hanc esse beneficiorum principalium summam gratiam, si illis & non vti licet.

XXXVII. Oneta imperii pleraque vectigalia instituі, vt pro vtilitate communi, ita singulorum iniuriis coëgerunt. His Vicesima reperta est, tributum tolerabile & facile heredibus duntaxat extrane-
2 is, domesticis graue. Itaque illis irrogatum est, his remissum. videlicet, quod manifestum erat, quanto cum dolore laturi, seu potius non laturi homines essent, destringi aliquid & abradi bonis, quae sanguine, gentilitate, sacrorum denique societate, meruissent, quaeque nunquam vt aliena & speranda, sed vt sua semperque possessa, ac deinceps proximo cui-
5 que transmittenda cepissent. Haec mansuetudo legis

summam gratiam) *Gratia*, Venus quaedam, & maxima commendatio accedit beneficio principis, si liceat etiam recusare, & illo non vti. * Seruari itaque cupio nomen, quod abest in quibusdam libris, & abesse potest, vt *summam* fiat substantiuum: sed gratiam miram huic loco conciliat.

37, 1 *Vicesima*) *Vicesima* pars *hereditatum* solui iussa primum ab Augusto, ita tamen vt proximi quique, & pauperes, immunes essent. Omnem huius tributi historiam, cuius hic magna pars est, persequitur Pe. Burmannus de vectigalibus Po. Ro. c. 11 Potiora dabit Cel. Schwarzius ad h. l. Locus classicus apud Dionem l. 55 p. 565, E. τὴν εἰκοστὴν τῶν κλήρων καὶ τῶν δωρεῶν, ἃς ἂν οἱ τελευτῶντές τισι, πλὴν τῶν πάνυ συγγενῶν καὶ τῶν πενήτων, καταλείπωσι κ. τ. λ.

2 *seu potius non laturi*) * Malit Schwarzius *seu potius quam* non *laturi*. Sed videtur etiam ἐκ τοῦ κοινοῦ ex *quanto* repeti posse.

gentilitate sacr. soc.) *Gentiles* eiusdem gentis homines, qui proinde idem nomen habent, vt Tullii omnes Ciceronis sunt gentiles. *Sacrorum societas*, quia sua sibi sacra familiae atque gentis propria habebant, quae ad heredes etiam transirent. Vid. de his Guther. de Vet. Iure Pontif. 4, 6 & 7.

gis veteribus ciuibus ſeruabatur: noui, ſeu per Latium in ciuitatem, ſeu beneficio principis veniſſent, niſi ſimul cognationis iura impetraſſent, alieniſſimi habebantur, quibus coniunctiſſimi fuerant. Ita ma- 4
ximum beneficium vertebatur in grauiſſimam iniuriam, ciuitasque Romana inſtar erat odii, & diſcordiae, & orbitatis, quum cariſſima pignora, ſalua ipſorum pietate, diſtraheret. Inueniebantur tamen, 5
quibus tantus amor nominis noſtri ineſſet, vt Romanam ciuitatem non Viceſimae modo, verum etiam affinitatum damno bene compenſari putarent; ſed his maxime debebat gratuita contingere, a quibus tam magno aeſtimabatur. Igitur pater tuus ſanxit, 6
vt, quod ex matris ad liberos, ex liberorum bonis perueniſſet ad matrem, etiamſi cognationum iura non recepiſſent, quum ciuitatem adipiſcerentur, eius

3 per Latium) Verbi gratia, qui in ciuitate Latini iuris magiſtratum geſſiſſent. Appiani locum adſcribamus Ciu. 2 p. 443 A. H. Steph. quia de patria Plinii noſtri agit, Πόλιν Νεόκωμον ὁ Καῖσαρ ἐς Λατίου δίκαιον ἐπὶ τῶν Ἄλπεων ᾠκίκει, ὧν ὅσοι κατ' ἔτος ἦρχον, ἐγίγνοντο Ῥωμαίων πολῖται. τόδε γὰρ ἰσχύει τὸ Λάτιον. Reliqua dabunt ICti V. G. Heinecc. Antiquitt. App. 1, 7 ſqq. Add. 39, 2

alieniſſimi habebantur) Quantum ad Viceſimae tributum tractabantur vt alieniſſimi, licet defunctis proximo gradu eſſent coniuncti.

5 affinitatum damno) Cum ille, qui ex peregrino ciuis Ro. factus eſſet, propter ius connubiorum non poſſet vxorem peregrinam habere. Vlpianus fragm. 5, 4 *Connubium habent ciues Ro. cum ciuibus Ro. cum Latinis autem & peregrinis ita, SI CONCESSVM SIT.* Sen. de Benef. 4, 35 *Promiſi tibi filiam in matrimonium: poſtea peregrinus apparuiſti: non eſt mihi cum externo connubium.* Vid. Spanh. Orb. Ro. Exerc. 2, 22. & inde Heinec. Antt. app. 1, 33 ſq.

6 etiamſi cognationum iura) Hinc intelligitur, quid ſibi velit Vlpianus loco modo laudato, verbis, *ſi conceſſum ſit.* Nempe cum ciuitate non ſemper dabatur ius cognationum; dabatur tamen, Vid. 37, 2.

7 redu-

7 Vicesimam ne darent. Eandem immunitatem in paternis bonis filio tribuit, si modo reductus esset in patris potestatem: ratus, improbe & insolenter ac paene impie his nominibus inseri publicanum: nec sine piaculo quodam sanctissimas necessitudines velut intercedente Vicesima scindi: nullum esse tanti vectigal, quod liberos ac parentes faceret extraneos.

XXXVIII. Hactenus ille: parcius fortasse, quam decuit optimum principem, sed non parcius, quam optimum patrem, qui Optimum adoptaturus, hoc quoque parentis indulgentissimi fecit, quod delibasse quaedam, seu potius demonstrasse contentus, largam, ac prope intactam benefaciendi materiam
2 filio reseruauit. Statim ergo muneri eius liberalitas tua adstruxit, vt quemadmodum in patris filius, sic in hereditate filii pater esset immunis, nec eodem momento, quo pater esse desisset, hoc quoque amitteret,

7 reductus esset) Vt *recipi*, *redigi*, *referri*, sic *reduci* etiam potest aliquis *in fidem*, *in ditionem*, *in numeros*, *in potestatem*, licet nunquam ibi fuerit. Iam ius patriae potestatis est pars iuris Quiritium, quod non continuo habet aliquis, etsi ciuitatem consecutus sit &c. Igitur si filium immunitate Vicesimae frui velit, curandum est, vt is lege, vel beneficio principis in potestatem suam, non quae iuris gentium est aut naturalis adeo, sed Romanam, *reducatur*, i. e. redigatur. Conf. 38, 7 vbi συνωνύμως *Si modo filius in potestate patris fuisset*. * *Redactus*, quod coniiciunt quidam viri docti, eandem vim habet; sed non est necessarium.

pene impie) Quia videtur violari necessitudo, quae est inter patrem & filium, si rationibus illorum intersit publicanus, si interroget, Quantum accepisti a patre? Sunt hic quaedam ῥητορικώτερον dicta quam verius: nihil aliud vult, quam indignum esse, si circa liberorum & parentum hereditates lex ciuilis plus valeat, quam illa naturae coniunctio.

38, 1 materiam - referu.) Ne piorare cogeretur cum Alexandro puero, sibi a patre nihil, quod agat, relinqui.

3 lacru-

teret, quod fuiſſet. Egregie, Caeſar, quod lacry- 3
mas parentum vectigales eſſe non pateris. Bona
filii pater ſine deminutione poſſideat, nec ſocium
hereditatis accipiat, qui non habet luctus: nemo
recentem & attonitam orbitatem ad computationem
vocet, cogatque patrem, quid reliquerit filius, ſcire.
Augeo P. C. principis munus, quum oſtendo, libe- 4
ralitati eius ineſſe rationem. Ambitio enim & ia-
ctantia, & effuſio, & quiduis potius, quam liberali-
tas exiſtimanda eſt, cui ratio non conſtat. Dignum 5
ergo, Imperator, manſuetudine tua, minuere orbi-
tatis iniurias, nec pati quemquam, filio amiſſo, inſu-
per affici alio dolore. Sic quoque abunde miſera
res eſt, pater filio ſolus heres: quid ſi coheredem
non a filio accipiat? Adde, quod quum diuus Nerua 6
ſanxiſſet, vt in paternis bonis liberi neceſſitate Vice-
ſimae ſoluerentur; congruens erat, eandem immu-
nitatem parentes in liberorum bonis obtinere. Cur 7
enim poſteris amplior honor, quam maioribus ha-
beretur? curue non retro quoque recurreret aequi-
tas eadem? Tu quidem, Caeſar, illam exceptionem
remouiſti, Si modo filius in poteſtate patris fuiſſet:
intuitus, opinor, vim legemque naturae, quae ſem-
per in ditione parentum eſſe liberos iuſſit; nec vti
inter pecudes, ſic inter homines poteſtatem & im-
perium valentioribus dedit.

XXXIX.

3 *lacrumas - vectigales*) Tolle figuram, & dicet, Praeter luctum etiam damnum percipere parentes non pateris. Sed illud indignitatem magis mouet. Habet hoc Latinus ſermo, quod hic praeſertim apparet, vt ponendis *abſtractis* vel *adiunctis* loco eorum, quae *concreta* vocantur, ea parte res obuertat animo, qua maxime ad eum commouendum valent. Huc pertinent *lacrumae vectigales, orbitas attonita, ſcire quid reliquerit filius.*

9, 2 per

XXXIX. Nec vero contentus primum cogna-
tionis gradum abſtuliſſe Viceſimae, ſecundum quo-
que exemit, cauitque, vt in ſororis bonis frater, &
contra, in fratris ſoror, vtque auus, auia, in neptis
nepotisque, & inuicem illi, ſeruarentur immunes.
2 His quoque, quibus per Latium ciuitas Romana pa-
tuiſſet, idem indulſit, omnibusque inter ſe cognatio-
num iura commiſit, ſimul & pariter, & more natu-
rae; quae priores principes a ſingulis rogari geſtie-
bant, non tam praeſtandi animo, quam negandi.
3 Ex quo intelligi poteſt, quantae benignitatis, quanti
ſpiritus fuerit, ſparſas, atque, vt ita dicam, laceras
gentilitates colligere atque connectere, & quaſi re-
naſci iubere; deferre, quod negabatur, atque id
praeſtare cunctis, quod ſaepe ſinguli non impetraſ-
ſent: poſtremo, ipſum ſibi eripere tot beneficiorum
occaſiones, tam numeroſam obligandi imputandique
4 materiam. Indignum credo ei viſum, ab homine
peti, quod dii dediſſent. Sorores eſtis & frater,
auus & nepotes; quid eſt ergo, cur rogetis, vt ſitis?
vobis eſtis. Quid? pro caetera ſua moderatione non
minus inuidioſum putat dare hereditatem, quam au-
5 ferre. Laeti ergo adite honores, capeſſite ciuitatem,
neminem hoc neceſſitudinis abruptum, velut trun-
cum amputatumque, deſtituet: iisdem omnes, quibus
ante

39, 2 per Latium) Vid. 37, 3.

4 Sorores e. & frater) Plures ſorores vnius fratris, plures vnius aui nepotes. * Itaque non puto opus, vt receptam lectionem mutemus altera, quorundam librorum, *fratres, aui.*

Quid? pro caet.) * Sic pulchre liber Schwarzii. Al. *Qui.*

5 hoc nec. abr.) Id eſt, Abrupta ac ſublata per leges neceſſitudo.

6 *Ac*

ante pignoribus, ſed honeſtiores perfruentur. Ac 6
ne remotus quidem, iamque deficientis affinitatis gradus, a qualibet quantitate Viceſimam inferre cogetur. ſtatuit enim communis omnium parens ſummam, quae publicanum pati poſſit.

XL. Carebit onere Viceſimae parua & exilis hereditas: & ſi ita gratus heres volet, tota ſepulcro, tota funeri ſeruiet. nemo obſeruator, nemo caſtigator aſſiſtet. cuicunque modica pecunia ex hereditate alicuius obuenerit, ſecurus habeat quietusque poſſideat. Ea lex Viceſimae dicta eſt, vt ad periculum 2
eius perueniri, niſi opibus, non poſſit. Conuerſa eſt iniquitas in gratulationem; iniuria in votum: optat heres, vt Viceſimam debeat. Additum eſt, vt, 3
qui eiusmodi ex cauſis in diem edicti Viceſimam deberent, nondum tamen intuliſſent, non inferrent. At in praeteritum ſubuenire, ne dii quidem poſſunt: tu

6 Ac ne remotus) Hinc nouum caput incipiendum erat. Certe cauendum, ne per occaſionem huius diuiſionis diuellamus, quae ſunt coniunctiſſima.

affinitatis) Nedum conſanguinitatis; argumentatur enim a minori ad maius.

40, 1 caſtigator) Ex illa prima notione verbi, qua *caſtigare* eſt arctius conſtringere, coercere &c. Si enim de hereditate exigua, quae vix monumento ſufficit, Viceſima quoque ſit ſoluenda, coërcendi erunt & viceſima parte minuendi ſumtus monumenti.

cuicunque modica) *Pulchre codicis ſui auctoritate firmat hanc lectionem Schwarzius. Vulgaris lectio *Cuiuscunque modi ea*, vix eſt vt ſententiam commodam pariat.

3 in praeteritum ſubu.) Factum infectum reddere. Licet Romanis hominibus blandiri homini viuo vel mortuo cum iniuria Deorum. Cicero Sullam cum Ioue comparat, vt hunc ignorantiae & impotentiae circa opus ſuum accuſet, pro Roſc. Amer. c. 45. In luctu Germanici *lapidata Deorum templa, ſubuerſae Deûm arae, Lares a quibusdam familiares in publicum abiecti.* Sueto. Calig. 5. vid. deinde ad 80, 6. Sed neceſſe eſt frigidum fieri, quidquid vero nimis aduerſum. Quomodo

tu tamen ſubueniſti, cauiſtique, vt deſineret quisque
4 debere, quod non eſſet poſtea debiturus. Idem ef-
feciſti, ne malos principes habuiſſemus: quo ingenio, ſi natura pateretur, quam libenter tot ſpoliatis,
5 tot trucidatis ſanguinem & bona refudiſſes? Vetuiſti exigi, quod deberi non tuo ſaeculo coeperat. Alius vt contumacibus iraſceretur, tarditatemque ſoluendi dupli vel & quadrupli irrogatione mulctaret: tu nihil referre iniquitatis exiſtimas, exigas, quod deberi non oportuerit, an conſtituas, vt debeatur?

XLI. Feres, Caeſar, curam & ſolicitudinem conſularem. Nam mihi cogitanti, eundem te collationes remiſiſſe, donatiuum reddidiſſe, congiarium obtuliſſe, delatores abegiſſe, vectigalia temperaſſe, interrogandus videris, ſatisne computaueris imperii reditus, an tantas vires habeat frugalitas principis, vt
2 tot impendiis, tot erogationibus ſola ſufficiat? Nam quid eſt cauſae, cur aliis quidem, quum omnia raperent, & rapta retinerent, vt ſi nihil rapuiſſent, nihil detinuiſſent, defuerint omnia? tibi, quum tam multa

modo enim *in praeteritum* hic *ſubuenit* Traianus, vt non vnusquisque noſtrum, remittendo debito magno paruo, eadem ratione ſubuenire poſſit, nedum vt Deus? Itaque pro meo in Plinium amore auro redemerim, haec ab illo non eſſe ſcripta: multo ſanius infra 80, 2 *infectum reddere, quidquid fieri non oportuerit.*

4 *ne malos pr. habuiſſemus*) Hoc eſt, ne ex illorum dura lege ad tardos in ſoluendo, quod exegerant, aliquid damni perueniret. Suſpenſus atque impeditus effectus illorum malitiae &c. Hic etiam verba ſplendidiora quam ſenſus.

41, 1 collationes) Praeſertim *auri coronarii*, quod ex honore prouinciarum voluntario paullatim in tributum abiit. De hoc Lipſ. de magnit. Ro. 2, 9. Et ſunt tituli *de Auro Coronario* in vtroque Codice. Imitatus eſt Traianum Adrianus ap. Spartia. 6 *Aurum coronarium Italiae remiſit, in prouinciis minuit.*

2 nihil detinuiſſent) *Conſtitui

multa largiaris, & nihil auferas, omnia ſuperſint?
Nunquam principibus defuerunt, qui fronte graui & 3
triſti ſupercilio vtilitatibus fiſci contumaciter adeſ-
ſent; & erant principes ipſi ſua ſponte auidi & ra-
paces, & qui magiſtris non egerent: plura tamen
ſemper a nobis contra nos didicerunt. Sed ad tuas
aures cum caeteris omnibus, tum vel maxime auaris
adulationibus obſtructus eſt aditus. Silent ergo & 4
quieſcunt, & poſtquam non eſt, cui ſuadeatur; qui
ſuadeant, non ſunt. Quo euenit, vt tibi cum pluri-
mum pro tuis, plus tamen pro noſtris moribus de-
beamus.

XLII. Locupletabant & fiſcum & aerarium non tam Voconiae & Iuliae leges, quam MAIESTATIS ſingulare & vnicum crimen eorum, qui crimine vacarent. huius tu metum penitus ſuſtuliſti, contentus magnitudine, qua nulli magis caruerunt, quam

ſtitui lectionem ex ſententia Cl. Schwarzii: niſi quod *detinuiſſent* praetuli alteri *retinuiſſent*, in paribus fere auctoritatibus: cum in *detinuiſſent* ſimul iniuriae quaedam nota impreſſa ſit, qua in priore parte periodi opus non erat, cum adiectum eſſet *rapta*.

42, 1 Voconiae) *C. Voconius ſanxit, ne quis heredem virginem neue mulierem faceret* Cic. Verr. I, 42. Sed vniuerſam huius legis rationem declarauit Perizonius ſecunda diſſertationum, in Triade ab ipſo, tum etiam ab Ill. Heineccio edita.

Iuliae) Praeſertim intelligi eam, quam augendae Papiae Poppaeae tulit Auguſtus, *de maritandis ordinibus*, ex verbis Tac. A. 3, 25 obſeruat Lipſius, *Relatum deinde de moderanda Papia Poppaea, quam ſenior Auguſtus poſt Iulias rogationes* incitandis coelibum poenis, & augendo aerario, *ſanxerat*. Quantum de hac iuris veteris particula meritus nuper ſit Ill. Heineccius, nemo ignorat.

maieſtatis) Vid. ad II, 1. Plena apud Suetonium & Tacitum omnia.

magnitud. - maieſtatem) Reſpicit, opinor, ad etymon *maieſtatis*, quae *maius* quiddam communi,

2 quam qui ſibi maieſtatem vindicabant. Reddita eſt amicis fides, liberis pietas, obſequium ſeruis: veren-
3 tur, & parent, & dominos habent. Non enim iam ſerui noſtri principis amici, ſed nos ſumus: nec pater patriae alienis ſe mancipiis cariorem, quam ciuibus ſuis credit. Omnes accuſatore domeſtico liberaſti, vnoque ſalutis publicae ſigno illud, (vt ſic dixerim) ſeruile bellum ſuſtuliſti, in quo non minus ſeruis, quam dominis praeſtitiſti. hos enim ſecuros,
4 illos bonos feciſti. Non vis interea laudari; nec fortaſſe laudanda ſint: grata ſunt tamen recordantibus principem illum in capita dominorum ſeruos ſubornantem, monſtrantemque crimina, quae tanquam delata puniret: magnum & ineuitabile, ac toties cuique experiendum malum, quoties quisque ſimiles principi ſeruos haberet.

XLIII. In eodem genere ponendum eſt, quod teſtamenta noſtra ſecura ſunt: nec vnus omnium, nunc quia ſcriptus, nunc quia non ſcriptus, heres es. Non

communi, quae in homines cadit, magnitudine notare videtur.

2 *reddita amicis fides*) Ante enim ſolicitabantur amici, liberi, ſerui, praemiis, quae delatoribus indicibusque propoſita eſſent, vt prodere vellent liberam vocem amici, patris, domini &c.

3 *ſerui noſtri*) *Leuiſſima transpoſitione ex ſuo aliisque libris prolata verum & ſuum huic loco ſenſum reddidit Schwarzius. Al. *ſerui principis noſtri amici.*

4 *nec f. laud. ſint*) Quam enim laudem meretur, qui latro non eſt, tyrannus, inſidiator, crudelis, non eſt?

43, 1 *nunc quia ſcriptus*) Amabat Auguſtus in teſtamentis amicorum honorem ſibi haberi; ſed honeſte & liberaliter vid. Sueto. 66. Alii principes ad auaritiam & crudelitatem teſtamentorum obtentu abuſi, qui reſcinderent vltimas voluntates, in quibus ipſi ſcripti non eſſent, eoque terrore permouerent alios, vt contra animi ſui ſententiam, quo partem certe bonorum ſuis ſeruarent, principem adſcriberent. V. Sueto. Calig. 38 (quo

Non tu falſis, non tu iniquis tabulis aduocaris. Nullius ad te iracundia, nullius impietas, nullius furor confugit: nec quia offendit alius, nuncuparis; ſed quia ipſe meruiſti. Scriberis ab amicis, ab ignotis 2
praeteriris: nihilque inter priuatum & principem intereſt, niſi quod nunc a pluribus amaris: nam & plures amas. Tene, Caeſar, hunc curſum, & pro- 3
babitur experimento, ſitne feracius & vberius, non ad laudem modo, ſed ad pecuniam, principi, ſi herede illo mori homines velint, quam ſi cogantur. Donauit pater tuus multa, & ipſe donaſti. ceſſerit 4
parum gratus: manent tamen ii, qui bonis eius fruantur, nihilque ex illis ad te niſi gloria redit. nam LIBERALITATEM iucundiorem debitor gratus, clariorem ingratus facit. Sed quis ante te lau- 5
dem iſtam pecuniae praetulit? quotusquisque principum ne id quidem in patrimoniis noſtris ſuum duxit, quod eſſet de ſuo? Nonne vt regum, ita Caeſarum munera illitos cibis hamos, opertos praeda laqueos, aemulabantur? quum priuatis facultatibus

(quo nuper vſi ſumus ad Quinctil. 6, 3, 92) Nero. 32. Domit. 12. Notabile praeſertim Taciti epiphonema Agric. 43 *a bono patre non ſcribi heredem niſi malum principem.*

iracundia) Vt Iudaei olim ad *Korban*, vt Chriſtiani proh pudor! ad *pias cauſſas* ſaepe confugiunt, ne habeat a ſe poſſeſſa heres naturalis, cui iniquiſſima de cauſſa irati ſunt.

4 *ceſſerit parum gratus*) Ille enim obtentus reſcindendorum teſtamentorum. Vid. quos laudamus ad ſ. 1.

clariorem ingratus) Multa Seneca in fine librorum de beneficiis. Vltimum illud, *Non eſt magni animi dare & perdere: hoc eſt magni animi, perdere & dare.*

5 *munera - hamos*) Vid. Epiſt. 9, 30, 2.

tibus velut hauſta & implicata, retro ſecum, quid-
quid attigerant, referrent.

XLIV. Quam VTILE eſt, ad vſum ſecun-
dorum per aduerſa veniſſe! Vixiſti nobiſcum, peri-
clitatus es, timuiſti, quae tunc erat innocentium vi-
ta: ſcis & expertus es, quantopere DETESTEN-
TVR malos principes etiam, qui malos faciunt.
meminiſti, quae optare nobiſcum, quae ſis queri ſo-
2 litus. Nam priuato iudicio principem geris, melio-
rem immo te praeſtas, quam tibi alium precabare.
Itaque ſic imbuti ſumus, vt quibus erat ſumma vo-
torum, melior peſſimo princeps, iam non poſſumus,
3 niſi optimum ferre. Nemo eſt ergo tam tui, tam
ignarus ſui, vt locum iſtum poſt te concupiſcat. Fa-
cilius eſt, vt eſſe aliquis ſucceſſor tuus poſſit, quam
4 vt velit. Quis enim curae tuae molem ſponte ſub-
eat? quis comparari tibi non reformidet? Expertus
& ipſe es, quam ſit oneroſum ſuccedere bono prin-
5 cipi, & afferebas excuſationem adoptanti. An pro-
ua par-

velut hauſta & implicata) Duo participia reſpondent nominibus praecedentibus. *Munera* comparata ſunt *hamis*, itaque *velut hauriuntur* i. e. deuorantur; *laqueis*, itaque *implicantur*, *priuatis facultatibus*. * Primo illud *hauſta* in *aucta* corruptum fuit, quod traxit deinde alterum *implicata*, vt *multiplicata* effingerent inde homines. Hic velut fons multiplicis circa hunc locum varietatis, prout alterutrum vel vtrumque ex hoc gemino pari verborum adſumtum eſt.

44, 4 adoptanti) Neruae, adoptanti te hanc excuſationem afferebas, nimis difficile eſſe tam bono principi, quam eſſet Nerua, ſuccedere. * *Adoptanti* diſerte prae ſe ferunt Codices MSS. plures. Malit etiam *eam* ex coniectura inſerere Schwarzius h. m. *Et eam afferebas excuſationem adoptanti*: quod ad lucem ſententiae facit ſine dubio. Vulgo legitur, *Et afferebas excuſationem adoptati.* Sed quae ſit adoptati excuſatio, non intelligo: poteſt enim deprecari. Niſi forte quod melior illius cauſſa eſt, quam ſi quis ſponte, vel vi adeo, ſe ingeſſit.

5 incol.

na paruaque ſunt ad aemulandum, quod nemo incolumitatem turpitudine rependit? Salua eſt omnibus vita, & dignitas vitae: nec iam conſideratus ac ſapiens, qui aetatem in tenebris agit. Eadem quip- 6
pe ſub principe virtutibus praemia, quae in libertate: nec bene facto tantum ex conſcientia merces. Amas conſtantiam ciuium, rectosque ac viuidos animos, non vt alii contundis ac deprimis; ſed foues & attollis. Prodeſt bonos eſſe, quum ſit ſatis abun- 7
deque, ſi non nocet: his honores, his ſacerdotia, his prouincias offers: hi amicitia tua, hi iudicio florent. Acuuntur iſto integritatis & induſtriae pretio ſimiles, diſſimiles alliciuntur. nam PRAEMIA bonorum malorumque bonos ac malos faciunt. Pau- 8
ci adeo ingenio valent, vt non turpe honeſtumque, prout bene ac ſecus ceſſit, expetant fugiantue; caeteri, vbi laboris inertiae, vigilantiae ſomno, frugalitatis luxuriae merces datur; eadem iſta, quibus alios artibus aſſequutos vident, conſectantur; qualesque ſunt illi, tales eſſe & videri volunt; & dum volunt, fiunt.

5 *incol. rependit*) Turpe aliquid committere, v. c. vxore cedere, adulari, delator eſſe, cogitur, ne ſalutem & incolumitatem imperator eripiat.

7 *Acuuntur iſto*) * Quantiuis pretii emendatio, ingenio Lipſiano debita, quam recipi dignam iudicauit etiam Schwarzius. Editum adhuc: *acuuntur iſti integritatis & induſtriae pretio: Similes & diſſimiles alliciuntur.*

8 *dum volunt, fiunt*) Nimirum verum eſt, quod dicebat apud Xenoph. Memor. 1, 7 Socrates, Οὐκ ἔστι καλλίων ὁδὸς ἐπ' εὐδοξίαν, ἢ δι' ἧς ἄν τις ἀγαθὸς τοῦτο γένοιτο, ὃ καὶ δοκεῖν βούλοιτο. Deinde illud, quod eidem tribuit Cic. de Orat. 1, 47, *Quibus perſuaſum eſſet, vt nihil ſe malint eſſe, quam bonos viros, iis facilem reliquam eſſe doctrinam.* Hic eſt naturalis quoque precum circa virtutem parandam

XLV. Et priores quidem principes, excepto patre tuo, praeterea vno aut altero, (& nimis dixi,) vitiis potius ciuium, quam virtutibus laetabantur. primum quod in alio sua quemque natura delectat: deinde, quod patientiores seruitutis arbitrabantur,
2 quos non deceret esse nisi seruos. Horum in sinum omnia congerebant: bonos autem otio aut situ abstrusos, & quasi sepultos, non nisi delationibus &
3 periculis in lucem ac diem proferebant. Tu amicos ex optimis legis, & hercule aequum est, esse eos carissimos bono principi, qui inuisi malo fuerint. Scis, vt sunt diuersa natura dominatio & principatus, ita non aliis esse principem gratiorem, quam
4 qui maxime dominum grauentur. Hos ergo prouehis, & ostentas quasi specimen & exemplar, quae tibi secta vitae, quod hominum genus placeat: & ideo non censuram adhuc, non praefecturam morum recepisti; quia tibi beneficiis potius, quam remediis ingenia nostra experiri placet. Et alioquin nescio, an plus moribus conferat princeps, qui bo-
5 nos esse patitur, quam qui cogit. Flexibiles quamcunque

randam effectus, quem si quis alius, praeclare intellexisse videtur ille noster Arndius.

45, 1 *deceret esse seruos*) Hi sunt illi *serui natura*, qui poenis & metu reguntur &c.

4 *non praefecturam morum*) a Censura, cuius haec alioqui periphrasis est, diuersam, qualis Pompeio primum delata videtur viris doctis, cum Tac. An. 3, 28 *corrigendis moribus delectus* dicatur. Deinde Iulius Caesar apud Sueto. 76 inter *reliquos honores nimios, vt continuum consulatum, perpetuam dictaturam*, etiam *praefecturam morum recepit*. Eodem teste c. 28 Augustus *morum legumque regimen perpetuum recepit, sine censurae honore*. De hac pariter & censura proprie dicta Imperatorum vid. Ez. Spanh. 10, 10 p. 472 sqq.

quam qui cogit) Cum enim omne virtutis decus & nobilitas in eo insit, quod libera est, quod cogi non potest: illud ei adimunt

cunque in partem ducimur a principe, atque, vt ita dicam, ſequaces ſumus. huic enim cari, huic probati eſſe cupimus; quod fruſtra ſperauerint diſſimiles: eoque obſequii continuatione peruenimus, vt prope omnes homines vnius moribus viuamus. Porro, non tam ſiniſtre conſtitutum eſt, vt, qui malum principem poſſumus, bonum non poſſimus imitari. Perge modo, Caeſar, & vim effectumque cenſurae, 6
tuum propoſitum, tui actus obtinebunt. Nam VITA principis cenſura eſt, eaque perpetua: ad hanc dirigimur, ad hanc conuertimur: nec tam imperio nobis opus eſt, quam exemplo. Quippe INFIDELIS recti magiſter eſt metus. MELIVS homines exemplis docentur, quae in primis hoc in ſe boni habent, quod approbant, quae praecipiunt, fieri poſſe.

XLVI. Et quis terror valuiſſet efficere, quod reuerentia tui effecit? Obtinuit aliquis, vt ſpectaculum pantomimorum populus Romanus tolli pate-

munt principes, & quaſi caſtrant, qui perficere imperio volunt, vt homines boni ſint. Simulationem forte effecerint ea via, virtuti plus fere nocent.

5 *diſſimiles*) Ciues intellige, *diſſimiles* principi, ſiue bono ſiue malo, fruſtra ſperauerint ei probari. Simile enim ſimili gaudet.

6 *vita principis*) Huc, vt ſolet, reſpexiſſe videtur Claudia. 4 COS. Honor. 299 *Componitur orbis Regis ad exemplum, nec ſic inflectere ſenſus Humanos edicta valent, vt* vita regentis.

quae praecipiunt) * Elegans eſt coniectura, & Heumanno digna, cum monuit Cl. Schwarzium, legendum eſſe *praecipiuntur*: & quam facile interceptae duae literulae ſunt? Neceſſariam tamen non puto. Nam ipſa quoque exempla *praecipiunt*, docent, commonſtrant, quid fieri debeat non minus, quam quid poſſit.

46, 1 *ſpectaculum Pantom.*) V. G. A Nerone *Pantomimorum factiones cum ipſis ſimul relegatae* Sueto. 16. Et Domitianus ibid. 7 *interdixit hiſtrionibus ſcenam.*

2 retur; ſed non obtinuit, vt vellet. Rogatus es tu,
quod cogebat alius, coepitque eſſe beneficium, quod
neceſſitas fuerat. Neque enim a te minore con-
centu, vt tolleres pantomimos; quam a patre tuo,
3 vt reſtitueret, exactum eſt. Vtrumque recte: nam
& reſtitui oportebat, quos ſuſtulerat malus princeps;
& tolli reſtitutos. IN his enim, quae a malis be-
ne fiunt, hic tenendus modus, vt appareat, auctorem
4 diſplicuiſſe, non factum. Idem ergo populus ille
aliquando ſcenici imperatoris ſpectator & applauſor,
nunc in pantomimis quoque auerſatur, & damnat
5 effoeminatas artes, & indecora ſaeculo ſtudia. Ex
quo manifeſtum eſt, principum diſciplinam capere
etiam vulgus: quum rem, ſi ab vno fiat, ſeueriſſi-
mam, fecerint omnes. Macte hac grauitatis gloria,
Caeſar, qua conſequutus es, vt, quod antea vis & im-
6 perium, nunc mores vocarentur. Caſtigauerunt vi-
tia ſua ipſi, qui caſtigari merebantur: iidemque emen-
datores, qui emendandi fuerunt. Itaque nemo de
7 ſeueritate tua queritur, & liberum eſt queri. Sed
quum ita comparatum ſit, vt DE nullo minus prin-
cipe querantur homines, quam de quo maxime li-
cet: tuo in ſaeculo nihil eſt, quo non omne homi-
8 num genus laetetur & gaudeat. Boni prouehuntur;
mali, qui tranquilliſſimus ſtatus ciuitatis, nec timent,
nec

4 *ſcenici imperatoris*) Neronis. Vid. Sueto. c. 20 ſqq.

7 *tuo in ſaeculo*) Nullae jam audiuntur querelae: primo quia queri licet; ob id ipſum enim non queruntur homines: deinde quia tuo ſaeculo nihil eſt, quo non potius, etiam ſi quibus queri lubeat, gaudeant. * *Tuo in ſaeculo* in bonis libris eſſe oſtendit Schwarzius, pro eo quod vulgo editur, *tamen in ſaeculo*, vel, quod alii praeferunt, *tum in ſ.*

8 ſed

nec timentur. Mederis erroribus, ſed implorantibus: omnibusque, quos bonos facis, hanc adſtruis laudem, ne coëgiſſe videaris.

XLVII. Quid vitam? quid mores iuuentutis? quam principaliter formas? quem honorem dicendi magiſtris? quam dignationem ſapientiae doctoribus habes? vt ſub te ſpiritum, & ſanguinem & patriam receperunt ſtudia! quae priorum temporum immanitas exiliis puniebat, quum ſibi vitiorum omnium conſcius princeps, inimicas vitiis artes non odio magis, quam reuerentia, relegaret. At tu easdem ar- 2
tes in complexu, oculis, auribus habes. Praeſtas enim, quaecunque praecipiunt, tantumque eas diligis, quantum ab illis probaris. An quisquam ſtudia huma- 3
nitatis profeſſus, non cum omnia tua, tum vel in primis laudibus ferat admiſſionum tuarum facilitatem?

8 *ſed implorantibus*) Duriuſcula loquendi ratio. Neque enim ipſi *errores* implorant, ſed *errantes*. * Itaque vehementer placet ingenium Cl. Schwarzii, qui coniicit, *implorantium*.

47, 1 *dicendi magiſtris*) Aur. Victor Epit. 13, 8 *Eruditiſſimos, quamuis ipſe parcae eſſet ſcientiae, moderateque eloquens, diligebat.* Xiphil. ex Dione L. 68 p. 772, C. Παιδείας ἀκριβοῦς, ὅση ἐν λόγοις, οὐ μετέσχε· τόγε μὴν ἔργον αὐτῆς καὶ ἠπίστατο, καὶ ἐποίει. Τὸ ἔργον αὐτῆς non ſignificat moralem philoſophiam, quam a Plutarcho didicerit, quod vult hic Lipſius: ſed res ipſas, quas docet philoſophia. Recte ſentiebat, loquebatur, viuebat Traianus, ſine literis. Nescio, an aliquis adhibuerit hunc Dionis locum ad illuſtrandum τὸ ἔργον τοῦ νόμου Ro. 2, 15: apprime huc conuenire τὸ ἔργον τῆς παιδείας, pulchre noſſe mihi videor. Optimus ipſe interpres noſter, *Praeſtas*, ait, *quaecunque praecipiunt.* Caeterum hic reſpici etiam ad philoſophos vrbe a Domitiano pulſos, apparet, de qua re Sueto. 10. Itaque cum exularent ante, ſub Traiano *patriam receperunt ſtudia.*

dignationem) * Repoſuit hoc nomen ex libris pluribus Cl. Schwarzius pro vulgato *dignitatem*. Conf. 77, 5.

3 *admiſſionum tuarum*) His praeerant in aula, qui inde *Admiſ-*

4 Magno quidem animo parens tuus, hanc ante vos principes arcem PVBLICARVM AEDIVM nomine inſcripſerat; fruſtra tamen, niſi adoptaſſet,
5 qui habitare, vt in publicis, poſſet. Quam bene cum titulo iſto moribus tuis conuenit! quamque omnia ſic facis, tanquam non alius inſcripſerit! Quod enim forum, quae templa tam reſerata? non Capitolium, ipſaque illa adoptionis tuae ſedes magis publica, magis omnium. Nullae obices, nulli contumeliarum gradus: ſuperatisque iam mille liminibus,
6 vltra ſemper aliqua dura & obſtantia. Magna ante te, magna poſt te, iuxta tamen maxima quies: tantum vbique ſilentium, tam altus pudor, vt ad paruos penates & larem anguſtum ex domo principis, modeſtiae & tranquillitatis exempla referantur.

XLVIII. Ipſe autem, vt excipis omnes! vt expectas! vt magnam partem dierum inter tot imperii curas quaſi per otium tranſigis! Itaque non vt alias

Admiſſionales vel *ab Admiſſionibus* dicti, de quibus poſt Lipſ. ad Tac. A. 6, 9. Guther. de off. Do. Aug. 3, 11. vid. mox ad ſ. 6.

4 *arcem Publicar.*) Ante fuit *arx*, i. e. locus munitus, tyrannidis propugnaculum: iam ſunt AEDES PVBLICAE non modo eo ſenſu, de quo argute hic Secundus: ſed veteri inſtituto Auguſti, in quibus habitaret *Pontifex Maximus*, quem *in publico habitare* oporteret. Probat e Dione Lipſius, qui V. G. L. 54 p. 541, A. de Auguſto, οὔτ' οἰκίαν τινὰ δημοσίαν ἔλαβεν, ἀλλὰ μέρος τι τῆς ἑαυτοῦ, ὅτι τὸν Ἀρχιερέα ἐν κοινῷ πάντως οἰκεῖν ἐχρῆν, ἐδήμωσε.

5 *contumeliarum gradus*) De admiſſionibus loquitur. Sen. de Benef. 6, 33 *Non ſunt iſti amici — qui in primas & ſecundas admiſſiones digeruntur — Eſt proprium ſuperbiae, magno aeſtimare introitum ac tactum ſui liminis; pro honore dare, vt oſtio ſuo propius aſſideas, vt gradum prior intra domum ponas, in qua deinceps multa ſunt oſtia, quae receptos quoque excludunt.* Moderatius & verius iſta, quam *mille limina*, de quibus ſtatim noſter.

48, 2

alias attoniti, nec vt periculum capitis adituri tarditate, ſed ſecuri & hilares, quum commodum eſt, conuenimus. Et admittente principe, interdum eſt 2
aliquid, quod nos domi quaſi magis neceſſarium teneat: excuſati ſemper tibi, nec vnquam excuſandi ſumus. Scis enim ſibi quemque praeſtare, quod te videat, quod te frequentet: ac tanto liberalius ac diutius voluptatis huius copiam praebes. Nec ſalu- 3
tationes tuas fuga & vaſtitas ſequitur. remoramur, reſiſtimus, vt in communi domo, quam nuper illa immaniſſima bellua plurimo terrore munierat: quum velut quodam ſpecu incluſa, nunc propinquorum ſanguinem lamberet, nunc ſe ad clariſſimorum ciuium ſtrages caedesque proferret. Obuerſabantur 4
foribus horror & minae, & par metus admiſſis & excluſis. Ad haec ipſe occurſu quoque viſuque terribilis: ſuperbia in fronte, ira in oculis, femineus pallor in corpore, in ore impudentia multo rubore ſuffuſa. Non adire quisquam, non alloqui audebat, 5
tenebras ſemper ſecretumque captantem, nec vnquam ex ſolitudine ſua prodeuntem, niſi vt ſolitudinem faceret.

XLIX. Ille tamen, quibus ſibi parietibus & muris ſalutem ſuam tueri videbatur, dolum ſecum & inſidias, & vltorem ſcelerum deum incluſit. Dimouit perfregitque cuſtodias Poena, anguſtosque per

 aditus

48, 2 *ſibi - praeſtare*) Non tam tibi habere honorem, quam ſibi praeſtare voluptatem. vid. 58, 1. 68, 5.

4 *impudentia rubore ſuff.*) *Vultum modeſtum ruborisque plenum* ei tribuit Sueto. 18. Nempe ille rubor modeſtiae ſpeciem habebat: erat itaque in Domitiano impudentia, quae pudoris quaſi veſtem induerat.

49, 1 *Poena*) Hic perſona eſt, vt Cic. in Piſo. 37 *o Poena, o Furia*

aditus & obſtructos, non ſecus ac per apertas fores,
& inuitantia limina irrupit: longeque tunc illi diui-
nitas ſua, longe arcana illa cubilia ſaeuique ſeceſſus,
in quos, timore, & ſuperbia, & odio hominum age-
2 batur. Quanto nunc tutior, quanto ſecurior eadem
domus, poſtquam non crudelitatis, ſed amoris excu-
biis; non altitudine & clauſtris, ſed ciuium celebri-
3 tate defenditur. Ecquid ergo diſcimus experimen-
to, FIDISSIMAM eſſe cuſtodiam principis ipſi-
us innocentiam? HAEC arx inacceſſa, hoc inex-
pugnabile munimentum, munimento non egere.
FRVSTRA ſe terrore ſuccinxerit, qui ſeptus cari-
tate non fuerit, ARMIS enim arma irritantur.
4 Num autem ſerias tantum partes dierum in oculis
noſtris coetuque conſumis? num remiſſionibus tuis
eadem frequentia; eademque illa ſocialitas intereſt?
5 Non tibi ſemper in medio cibus, ſemperque menſa
communis? non ex conuictu noſtro mutua volu-
ptas? non prouocas reddisque ſermones? non ipſum
tempus epularum tuarum, quum frugalitas contra-
6 hat, extendit humanitas? Non enim ante medium
diem diſtentus ſolitaria coena ſpectator adnotatorque
conuiuis tuis immines: nec ieiunis & inanibus ple-
nus ipſe & ructans, non tam apponis, quam obiicis
cibos,

o Furia ſociorum. Sic Graeci Ποινὰς vocant.

diuinitas ſua) Cum *Dominum Deumque* Romanorum percuteret Stephanus. Sumſerunt formulam reliqui a Virg. Aen. 12, 52 *Longe illi Dea mater erit.*

2 *poſtquam non)* * *Eius* quod inter haec duo verba inſerunt, Gudiani apud Schwarzium codicis auctoritate omiſi. Sed cum inſerendi cauſſa nulla fuerit, magna omittendi: placet fere magis Lipſii coniectura *berus.* Nempe *erus* aliquis ſcripſerat, quod non intellectum ſibi alius mutauit in *eius.*

6 *et ructans)* * Sic liber Schwarzii. Vulg. *eructans.*

7 inge-

cibos, quos dedigneris attingere, aegreque perpessus superbam illam conuictus simulationem, rursus te ad clandestinam ganeam occultumque luxum refers. Ergo non aurum, nec argentum, nec exquisita inge- 7
nia coenarum, sed suauitatem tuam iucunditatemque miramur: quibus nulla satietas adest, quando sincera omnia, & vera, & ornata grauitate. Neque 8
enim aut peregrinae superstitionis mysteria, aut obscena petulantia, mensis principis oberrat: sed benigna inuitatio, & liberales ioci, & studiorum honor. Inde tibi parcus, & breuis somnus, nullumque amore nostri angustius tempus, quam quod sine nobis agis.

L. Sed quum rebus tuis vt participes perfruamur: quae habemus ipsi, quam propria, quam nostra sunt! Non enim exturbatis prioribus dominis, omne stagnum, omnem lacum, omnem etiam saltum, immensa possessione circumuenis: nec vnius oculis flumina, fontes, maria deseruiunt. Est, quod 2
Caesar non suum videat; tandemque imperium Principis, quam patrimonium maius est. Multa enim ex patrimonio refert in imperium, quae priores principes occupabant, non vt ipsi fruerentur, sed ne quis alius. Ergo in vestigia sedesque nobilium 3
immi-

7 *ingenia coenarum*) Ingeniosas & arte paratas coenas, Vt 25, 5 *ingenium munificentiae*.

8 *mysteria*) Qualia Deae Phrygiae & Bellonae sacerdotum Gallorum describuntur ab Apuleio libro 8 & noni principio. Nam talia malim intelligere, quam putare hic forte pungi Christianorum Agapas. *Obscena petulantia* oberrabat in coenis Tiberii, in quibus *nudae puellae ministrabant* Sueto. 42.

inuitatio) Ad loquendum, edendum, bibendum praesertim; in quo solo intemperantiam aliquam Traiani commemorant historici, sed eandem nemini noxiam.

50, 4

immigrant pares domini, nec iam clariſſimorum vi-
rorum receptacula habitatore ſeruo teruntur, aut
4 foeda vaſtitate procumbunt. Datur intueri pul-
cherrimas aedes, deterſo ſitu auctas ac vigentes.
Magnum hoc tuum non erga homines modo, ſed
erga tecta ipſa meritum, ſiſtere ruinas, ſolitudinem
pellere, ingentia opera eodem, quo exſtructa ſunt
animo, ab interitu vindicare. Muta quidem illa
& anima carentia; ſentire tamen & laetari videntur,
quod niteant, quod frequententur, quod aliquando
5 coeperint eſſe domini ſcientis. Circumfertur ſub
nomine Caeſaris tabula ingens rerum venalium; quo
ſit deteſtanda auaritia illius, qui tam multa concu-
piſcebat, quum haberet ſuperuacua tam multa.
Tunc exitialis erat apud principem, huic laxior do-
6 mus, illi amoenior villa. Nunc princeps in haec
eadem dominos quaerit, ipſe inducit: ipſos illos ma-
gni aliquando imperatoris hortos, illud nunquam
niſi Caeſaris ſuburbanum, licemur, emimus, imple-
7 mus. Tanta benignitas principis, tanta ſecuritas
temporum eſt, vt ille nos principalibus rebus exiſti-
met dignos: nos non timeamus, quod digni eſſe vi-
demur.

50, 4 Domini ſcientis) Eius domini, qui propter mediocrem numerum poſſeſſionum ſuarum, haec etiam ſua eſſe non ignoret, ac proinde curet, ſarta tecta ſeruet &c. qui porro ſciat quantum amoenitatis, ſalis, commoditatis habeant, eoque iis fruatur: quae contra omnia ſe habebant, cum omnia poſſidere vellent Imperatores ſuperiores, quos conſequens erat neque ſcire quid haberent, neque tueri, neque frui. * Hanc lectionem docuit Gron. Obſeruatt. 4, 16 p. 256 & firmat Schwarzius. Alii *domini non ſeruientis*: al. *donum ſcientis.*

6 implemus) Digni illo iudicamur, & tales domini, qui *implere* illud poſſint; vt non dicatur, *Heu domus antiqua* &c. Vid. ad 15, 4. & conf. quae *iam* ſequuntur.

demur. Nec vero emendi tantum ciuibus tuis copiam praebes, ſed amoeniſſima quaeque largiris & donas: ita, inquam, donas in quae electus, in quae adoptatus es: transfers, quod iudicio accepiſti, ac nihil magis tuum credis, quam quod per amicos habes.

LI. Idem tam parcus in aedificando, quam diligens in tuendo. Itaque non, vt ante immanium transuectione ſaxorum vrbis tecta quatiuntur; ſtant ſecurae domus, nec iam templa nutantia. Satis eſt 2
tibi, nimiumque, quum ſucceſſeris frugaliſſimo principi; mauis recidere aliquid & amputare ex his, quae princeps tanquam neceſſaria reliquit. Praeterea pater tuus vſibus ſuis detrahebat, quae fortuna imperii dederat: tu tuis, quod pater. At quam 3
magnificus in publicum es? hinc porticus, inde delubra occulta celeritate properantur, vt non conſummata, ſed tantum commutata videantur. Hic immenſum latus Circi templorum pulchritudinem prouocat, digna populo victore gentium ſedes, nec minus

7 *Ita, inquam*) * Placet Lipſii coniectura, *Iſta, inquam, donas* &c.

per amicos habes) Cum quae amicorum Imperatoris ſunt, ſint etiam ipſius. Sic *frui per alios* 58, 6.

51, 1 transuect. ſaxorum) Iuuen. 3, 257 *Nam ſi procubuit, qui ſaxa Liguſtica portat Axis, & euerſum fudit ſuper agmina montem; Quid ſupereſt de corporibus?*

2 *mauis recidere*) * Bongarſiana & Gronouiana emendatio ex huius Obſeruatt. 4, 16 probata Cl. Schwarzio. Vulgo *magis reiicere* aliquid.

3 *magnificus in publicum*) Laudant vno ore hiſtorici. In multitudinem inſcriptionum & titulorum illius iocati poſteri *herbam parietariam* eum appellarunt. Vid. Aur. Vict. Epit. 41, 13 Ammia. Marcell. 27, 3 p. 523 Gron. In primis multus eſt Dio a Xiphilino excerptus p. 776 ſq. in ponte Danubii deſcribendo.

4 *ſpe-*

excoctasque flammis: vt ex illo terrore & minis, in
vsum hominum ac voluptates ignibus mutarentur.
6 Simili reuerentia, Caesar, non apud Genium tuum
bonitati tuae gratias agi, sed apud numen Iouis opti-
mi maximi, pateris: illi debere, quidquid nos tibi de-
beamus, illius, quod bene facias, muneris esse, qui
7 te dedit. Ante quidem ingentes hostiarum greges
per Capitolinum iter, magna sui parte velut inter-
cepti, deuertere via cogebantur: quum saeuissimi
domini atrocissima effigies tanto victimarum cruore
coleretur, quantum ipse humani sanguinis profun-
debat.

LIII. Omnia, P. C. quae de aliis principibus a
me aut dicuntur, aut dicta sunt, eo pertinent, vt
ostendam, quam longa consuetudine corruptos de-
prauatosque mores principatus parens noster refor-
met & corrigat. Et alioquin NIHIL non parum
2 grate sine comparatione laudatur. Praeterea hoc
primum erga optimum imperatorem piorum ciui-
um officium est, insequi dissimiles. NEQVE enim
satis amarint bonos principes, qui malos satis non
oderint.

5 terrore & minis) Cum non tantum admonerent homines viuorum exemplorum s. archetyporum, sed etiam criminibus maiestatis occasionem dare possent.

6 apud Genium tuum) Per *Genium Principis* iurare, illi sacrificare solenne. Vid. Torr. ad Sueto. Calig. 27 qui quosdam vltimo supplicio affecit *quod nunquam per Genium suum deierassent.*

7 deuertere via) Ad statuas Domitiani: in quibus nobilis illa equestris de qua Statius Silu. 1, 1 verissimo specimine, quousque processerit tum adulatio.

53, 1 Et alioquin) *Hc *Et* recte reponitur a Cl. Schwarzio. Sic 45, 4. 68, 7. 70, 8. & Ep. 2, 9, 1. Si enim absit, plane alius sensus & contrarius existit.

4 vindi-

oderint. Adiice, quod Imperatoris noſtri non aliud 3
amplius ac diffuſius meritum eſt, quam quod inſe-
ctari malos principes tutum eſt. An excidit dolori 4
noſtro modo vindicatus Nero? permitteret credo,
famam vitamque eius carpi, qui mortem vlciſceba-
tur: nec vt in ſe dicta interpretaretur, quae de ſi-
millimo dicerentur. Quare ego, Caeſar, muneri- 5
bus tuis omnibus comparo, multis antepono, quod
licet nobis & in praeteritum de malis imperatoribus
quotidie vindicari; & futuros ſub exemplo praemo-
nere, NVLLVM locum, nullum eſſe tempus, quo
funeſtorum principum manes a poſterorum execra-
tionibus conquieſcant. Quo conſtantius, P. C. & 6
dolores noſtros & gaudia proferamus, laetemur his
quibus fruimur; ingemiſcamus illis, quae patieba-
mur. ſimul vtrumque faciendum eſt ſub bono prin-
cipe. hoc ſecreta noſtra, hoc ſermones, hoc ipſae
gratiarum actiones agant; memineritque, ſic ma-
xime laudari incolumem imperatorem, ſi priores ſe-
cus meriti reprehendantur. Nam QVVM de ma-
lo principe poſteri tacent, manifeſtum eſt, eadem
facere praeſentem.

LIV.

4 *vindicatus Nero)* Cum Domitianus Suetonio teſte c. 14 *Epaphroditum a libellis capitali poena condemnauerit, quod, poſt deſtitutionem, Nero in adipiſcenda morte manu eius adiutus exiſtimabatur.*

5 *ego Caeſar)* * Importunum *te*, quod editiones adhuc omnes prope foedauit, moniti a Cl. Schwarzio eiicimus. Originem eius arceſſendam cum Lipſio putamus e literis *Tr.* h. e. *Traiane*. Alterum *omnibus* (legunt enim, *muneribus omnibus tuis omnibus comparo*) omitti Schwarzianus atque Guelferb. libri, ipſaque adeo ſententia, iubent. Vulgatam ſic interpretabar, *Te* in *muneribus tuis omnibus* principibus *omnibus comparo*, *multis* tuis muneribus *antepono*, quod &c. Sed altera lectio haud dubie melior.

LIV. Et quis iam locus miſerae adulationis ma-
nebat ignarus, quum laudes imperatorum ludis et-
iam & commiſſionibus celebrarentur, ſaltarentur,
atque in omne ludibrium effeminatis vocibus, mo-
dis, geſtibus, frangerentur? Sed illud indignum,
quod eodem tempore in ſenatu & in ſcena; ab hi-
2 ſtrione & a conſule laudabantur. Tu procul a tui
cultu ludicras artes remouiſti. Seria ergo te carmi-
na, honorque aeternus annalium, non haec breuis &
pudenda praedicatio colit: quin etiam tanto maio-
re conſenſu in venerationem tui theatra ipſa conſur-
3 gent, quanto magis de te ſcenae ſilebunt. Sed quid
ego iſtud admiror? quum eos quoque honores, qui
tibi a nobis offeruntur, aut delibare parciſſime, aut
omnino ſoleas recuſare? Nihil ante tam vulgare,
tam

54, 1 *manebat ignarus*) *Sic legimus hanc ῥῆσιν auctoribus, quos laudat Schwarzius, niſi quod *commiſſionibus* retinendum putamus, ea ratione, quod melius cum ludis iunguntur, & quod rarior intellectus illius induxiſſe videtur aliquem correctorem vt *comeſſationibus* ſubſtitutum iret. Eidem forte debentur *pocula*, de quibus ſtatim.

commiſſionibus) Certaminibus poëtarum aut rhetorum. Eadem plane ratione Auguſtus apud Sueto. 89 *admonebat Praetores, ne paterentur nomen ſuum commiſſionibus obſoleſieri.* Vid. ibi Caſaub. & add. Epiſt. 7, 24, 6 vbi etiam ad hiſtriones ipſos & pantomimos refertur.

2 *tu procul*) * Liber Schwarzii, *Tu pocula a tui cultu, tu ludicras artes*: vt reſpondeat *comeſſationibus* vel *comiſſationibus* potius, quas modo excluſimus. Nempe non puto remouiſſe a ſui cultu *pocula* Traianum, qui non infenſus eſſet *inuitationibus*, vid. 49, 8: neque Auguſto ſeuerior, ad quem Horatius Od. 4, 5 extr. *Longas o vtinam* — *dicimus* VVIDI, *Cum Sol Oceano ſubeſt.* *Scenam, hiſtrionem, ludicras artes* remouet Plinius, non epularum hilaritatem. Nolim ego eripi mihi, meisque ſodalibus, libertatem inter ſobrias, hilares tamen, & vino non carentes, epulas vſurpandi nomen Regis, in quo plurima Traiani, & quaedam - ſed hic nimis anguſtus locus eſt.

theatra ipſa) Vt ſupra Ep. 3, 18, 9 *Theatra male muſicos canere docuerunt.*

4 ex-

taın paruum in ſenatu agebatur, vt non laudibus
principum immorarentur, quibuscunque cenſendi
neceſſitas accidiſſet. De ampliando numero gladia- 4
torum, aut de inſtituendo collegio fabrorum conſu-
lebamur: & quaſi prolatis imperii finibus nunc in-
gentes arcus, exceſſurosque templorum faſtigium ti-
tulos, nunc menſes etiam, nec hos ſingulos, nomini
Caeſarum dicabamus. patiebantur illi, & quaſi me-
ruiſſent, laetabantur. At nunc quis noſtrum, tan- 5
quam oblitus eius, de quo refertur, cenſendi offici-
um principis honore conſumit? Tuae moderationis
laus haec conſtantia noſtra: tibi obſequimur, quod
in curiam, non ad certamen adulationum, ſed ad
vſum munusque iuſtitiae conuenimus, hanc ſimpli-

4 *exceſſuros - titulos*) Titulos adeo longos, quos vix capiant *faſtigia*, (*frontiſpicia* aut *frontones* hodie vocant) locus illis deſtinatus & proprius: exemplo eſt prima illa in Gruteriano corpore Panthei inſcriptio.

menſes -- nomini Caeſſ.) Quod in *Iulio* & *Auguſto* ſucceſſerat, illud impari fortuna tentatum ab aliis. Caligula *in patris memoriam Septembrem Germanicum appellauit* Sueto. 15. Nero eodem teſte c. 55 *menſem Aprilem Neroneum appellauit.* Domitianus (Sueto. 13) *Septembrem menſem & Octobrem ex appellationibus ſuis Germanicum Domitianumque transnominauit.* Vtitur his nominibus Martialis 9, 2. *Sed vbi infauſtum vocabulum* (audis Macrob. Sat. 1, 12 extr.) *ex omni aere vel ſaxo placuit eradi; menſes quoque vſurpatione tyrannicae appellationis exuti ſunt.*

5 *tuae moderationis laus*) Quod iam non leues adulatores, ſed conſtantes & graues Senatores ſumus, ad moderationis tuae laudem pertinet, qua adulationes id genus reſpuis. * Adhuc ita lectum, *tuae moderationis haec laus, conſtantia noſtra*: quae cum ſana lectio mihi non videretur, auſus ſum ante hos tres annos medicinam nimis, vt nunc videtur, vehementem adhibere. Legebam, *tuae moderationis haec laus, an conſtantiae noſtrae?* quam iuuabat, quod *conſtantiae noſtrae* iam legitur in quibusdam libris. Iam faciliorem longe, &, puto, veram rationem ingreſſus ſum, tranſpoſitis modo duabus vocibus monoſyllabis; quo quid poteſt eſſe blandius?

citati tuae veritatique gratiam relaturi, vt te, quae
6 vis, velle, quae non vis, nolle credamus. Incipimus inde, deſinimus ibi, a quo incipi, in quo deſini ſub alio principe non poſſet. Nam pleroſque ex decretis honoribus & alii non receperunt, nemo an-
7 te tantus fuit, vt crederetur noluiſſe decerni. Quod ego titulis omnibus ſpecioſius reor, quando non trabibus, aut ſaxis nomen tuum, ſed monumentis aeternae laudis inciditur.

LV. Ibit in ſaecula, fuiſſe principem, cui florenti & incolumi, nunquam niſi modici honores,
2 ſaepius nulli decernerentur. Et ſane, ſi velimus cum priorum temporum neceſſitate certare, vincemur: INGENIOSIOR eſt enim ad excogitandum ſimulatio veritate, ſeruitus libertate, metus a-
3 more. Simul quum iampridem nouitas omnis adulatione conſumta ſit, non alius erga te nouus honor ſupereſt, quam ſi aliquando de te tacere audea-
4 mus. Age ſi quando pietas noſtra ſilentium rupit, & verecundiam tuam vicit, quae qualiaque decernimus nos, tu non recuſas? vt appareat, non ſuperbia & faſtidio te ampliſſimos honores repudiare, qui
5 minores non dedigneris. Pulchrius hoc, Caeſar, quam ſi recuſares omnes: nam RECVSARE

omnes,

7 *trabibus aut ſaxis*) Non diſtinguit, puto, materiam, quaſi trabes tantum ſint ligneae; ſed *trabes* h. e. epiſtylia tectorum, moles transuerſas columnis impoſitas, quae excipiendis inſcriptionibus ac titulis praeſertim aptae ſunt, ab alio genere ſaxorum, in baſibus columnarum, altaribus &c. diſtinguit. Sic Hor. Od. 2, 18, 3 *Trabes Hymettiae* ſunt marmoreae. *Argenteae autem trabes Salauis Colchorum regis* ſunt Plin. 33, 3 ſ. 15. Et Claudianus de nupt. Honorii 88 *trabibus Smaragdis ſuppoſuit caeſas hyacinthi rupe columnas.*

55, 5

omnes, ambitionis; moderationis eſt, eligere parciſſimos. Quo temperamento, & nobis & aerario conſulis: nobis quidem, quod omni liberas ſuſpicione; aerario autem, quod ſumtibus eius adhibes modum, vt qui exhauſtum non ſis innocentium bonis
repleturus. Stant igitur effigies tuae, quales olim 6
ob egregia in rempublicam merita priuatis dicabantur. Viſuntur eadem e materia Caeſaris ſtatuae,
qua Brutorum, qua Camillorum. Nec diſcrepat 7
cauſa. illi enim reges hoſtemque victorem moenibus depulerunt: hic regnum ipſum, quaeque alia captiuitas gignit, arcet ac ſubmouet: ſedemque ob-
tinet principis, ne ſit domino locus. Ac mihi, in- 8
tuenti ſapientiam tuam, minus mirum videtur, quod mortales iſtos caducosque titulos, aut depreceris, aut temperes. Scis enim, vbi vera principis, vbi ſempiterna ſit gloria: vbi ſint honores, in quos nihil flam-
mis, nihil ſenectuti, nihil ſucceſſoribus liceat. ARCVS 9
enim & ſtatuas, aras etiam templaque demolitur & obſcurat obliuio, negligit carpitque poſteritas: contra, contemtor ambitionis, & infinitate poteſtatis domitor ac frenator animus ipſa vetuſtate floreſcit,

55, 5 omni liberas ſuſpicione) Intelligo praeſertim *ſuſpicionem* Senatus de ſuperbia Imperatoris, ſi is nullum plane honorem reciperet: (vid. mox 59, 1) neque tamen praefracte excluſerim *ſuſpicionem*, in quam incurrere Senatus poſſit, ruſticitatis cuiusdam & rigidae peruicaciae, ſi plane nullum Imperatori honorem haberet. *Sine dubitatione recipiendum puto ſupplementum e Schwarzianis copiis ſuppeditatum. Adhuc omnes ſic dabant hunc locum: *Quo temp. & no. & aerario prodes quod ſumtibus.* Solet Plinius exſequi diuiſiones a ſe propoſitas.

8 depreceris - temperes) *Malim, ſi per libros liceret, *deprecaris, temperas*; in ſententia definita ac certa.

11 fauor

rescit, nec ab vllis magis laudatur, quam quibus minime necesse est. Praeterea, VT quisquis factus est princeps, extemplo fama eius, incertum bona an
10 mala, caeterum aeterna est. Non ergo perpetua principi fama quae inuitum manet, sed bona concupiscenda est: ea porro non imaginibus & statuis, sed
11 virtute ac meritis prorogatur. Quin etiam leuiora haec, FORMAM principis figuramque, non aurum melius, vel argentum, quam fauor hominum exprimat teneatque. quod quidem prolixe tibi cumulateque contingit, cuius laetissima facies, & amabilis vultus in omnium ciuium ore, oculis, animo sedet.

LVI. Annotasse vos credo, Patres Conscripti, iamdudum me non eligere, quae referam: propositum est enim mihi, Principem laudare, non Principis facta. Nam LAVDABILIA multa etiam mali faciunt; ipse laudari, nisi optimus, non potest. Quare non alia maior, Imperator Auguste, gloria tua, quam quod agentibus tibi gratias nihil velandum
2 est, nihil omittendum est. Quid est enim in principatu tuo, quod cuiusquam praedicatio vel transilire,

11 fauor hominum) Ita fere omnes, quibus *Pulchrorum* quasi solennis appellatio haesit, hanc famam, hanc memoriam non imaginibus quibuscunque debent, sed beneuola hominum praedicatione factum est, vt in cognomen abiret.

56, 2 cuiusquam praedicatio) *Do libris melioribus a Cl. Schwarzio laudatis, hanc scripturam. Alioqui *cuiusque*, quod habent alii, idem posse significare, & *quisque*, *quandoque*, poni pro *quiscunque*, *quandocunque*, tralaticium est. Vid. v. g. 62, 8. Par fere est ratio eius, quod mox pro, *Num omnia eiusmodi*, admisi *Nonne omnia*. Ipsum enim *num* pro *nonne* poni, (vt 74, 4 *Estne verum?* pro, Nonne verum est, vt 88, 4 *Instisne de caussis?* vt saepe apud alios *An* pro *Anne*) mihi non videtur inauditum; *licet non statim

ſilire, vel praeteruehi debeat? quod momentum,
quod immo temporis punctum, aut beneficio ſteri-
le, aut vacuum laude? nonne omnia eiusmodi, vt
is OPTIME te laudaſſe videatur, qui narrauerit
fideliſſime? Quo ſit, vt prope in immenſum diffun-
datur oratio mea: & necdum de biennio loquor.
Quam multa dixi de moderatione, & quanto plura 3
adhuc reſtant? vt illud, quod ſecundum conſulatum
recepiſti, quia princeps & pater deferebat. At poſt-
quam ad te imperii ſummam, & cum omnium re-
rum, tum etiam tui poteſtatem dii tranſtulerunt;
tertium conſulatum recuſaſti, quum agere tam bo-
num conſulem poſſes. MAGNVM eſt, differre 4
honorem; gloriam, maius. Geſtum conſulatum
mirer, an non receptum? geſtum non in hoc vrbis
otio, & intimo ſinu pacis; ſed iuxta barbaras gentes:
vt illi ſolebant, quibus erat moris paludamento mu-
tare praetextam, ignotasque terras victoria ſequi.
Pulchrum imperio, glorioſum tibi, quum te ſocii 5
atque amici, ſua in patria, ſuis in ſedibus adierunt.
Decora facies conſulis: multa poſt ſaecula tribunal 6
viridi ceſpite extructum, nec faſcium tantum, ſed
pilorum ſignorumque honore circumdatum. Auge-
bant maieſtatem praeſidentis, diuerſi poſtulantium
habitus, ac diſſonae voces, raraque ſine interprete

ſtatim ad manus ſit exemplum. Illi enim, quod ex Cic. pro Ligar. 10 profertur *Igitur num tibi videor Caeſar in cauſſa Ligarii occupatus eſſe?* non multum tribuo: cum negationis vim habeat interrogatio.

4 *geſtum non in hoc*) *Sic inuenit in bonis libris Schwarzius: al. *geſtus*.

palud. mut. praetextam) Statim poſt *praetextam* conſularem ſumtam, induere *paludamentum*, Imperatoriam veſtem.

6 *tribunal vir. ceſp.*) Illuſtrat Lipſ. ad Tac. A. 1, 18.

7 oratio. Magnificum eſt ciuibus iura; quid hoſtibus reddere? ſpecioſum certam fori partem; quid immanes campos ſella curuli, victorisque veſtigio premere? imminere minacibus ripis tutum quietumque; quid ſpernere barbaros fremitus, hoſtilemque terrorem, non armorum magis, quam togarum
8 oſtentatione compeſcere? Itaque non te apud imagines, ſed ipſum praeſentem audientemque conſalutabant imperatorem: nomenque, quod alii domitis hoſtibus, tu contemtis merebare.

LVII. Haec laus acti conſulatus; illa dilati, quod adhuc initio principatus, vt iam excuſatus honoribus & expletus, conſulatum recuſaſti: quem noui Imperatores deſtinatum aliis, in ſe transferebant.
2 Fuit etiam, qui in principatus ſui fine, conſulatum, quem dederat ipſe, magna ex parte iam geſtum, extorqueret, & raperet. Hoc ergo honore, quem & incipientes principes & deſinentes adeo concupiſcunt, vt auferant; tu, otioſo ac vacante, priuatis ceſſiſti.
3 Inuidioſusne erat aut tibi tertius conſulatus, aut principi

cipi

7 *certam fori partem*) Ne totum quidem forum: ſic opponitur *campis immanibus* i. e. latiſſimis. *Sed libri fere omnes *pacem*: ſic opponetur *campis immanibus* h.e. infeſtis, & hoſte oppletis. Et hoc prope malim.

8 *apud imagines*) In ſignis militaribus vulgo imagines Imperatorum: vid. Lipſ. de mil. Ro. 4. 5. ſed etiam ſeparatim *aurea ſtatua in ſuggeſtu & ſella collocata*. vid. Tac. An. 15, 29 & H. 1, 36. vid. ſupra 10, 3.

57, 1 *noui imperat.*) Refert huc Lipſius Othonem, qui Tacito teſte H. 1, 77 *Conſul cum Tiliano fratre in Kalendas Martias ipſe — caeteri conſulatus ex deſtinatione Neronis aut Galbae manſerunt.*

2 *Fuit etiam*) Neronem eſſe docuit idem Lipſius, de quo Sueto. 43 in vltimis eius commemorandis, *Conſules ante tempus priuauit honore, atque in vtriusque locum ſolus iniit Conſulatum, quaſi fatale eſſet, non poſſe Gallos debellari, niſi a Conſule.*

3 *tibi tertius*) Quandoquidem ante adoptionem Conſul fuerat, iterum adoptatus quidem, ſed ſub patre.

4 ex-

cipi primus? Nam ſecundum Imperator quidem,
ſub Imperatore tamen, iniſti: nihilque imputari in
eo vel honori poteſt, vel exemplo, niſi obſequium.
Ita vero, quae ciuitas quinquies, atque etiam ſexies, 4
conſules vidit, non illos, qui exſpirante iam libertate
per vim ac tumultum creabantur, ſed quibus ſepoſi-
tis & abſentibus, in rura ſua conſulatus ferebantur:
in hac ciuitate tertium conſulatum princeps generis
humani, vt praegrauem, recuſaſti? Tantone Papy-
riis etiam & Quinctiis moderatior Auguſtus, & Cae-
ſar, & Pater patriae? At illos reſpublica ciebat. Quid?
te non eadem reſpublica? non ſenatus? non conſu-
latus ipſe? qui ſibi tuis humeris attolli & augeſcere
videtur?

LVIII. Non te ad exemplar eius voco, qui con-
tinuis conſulatibus fecerat longum quendam & ſine
diſcrimine annum: his te confero, quos certum eſt,
quoties conſules fuerunt, non ſibi praeſtitiſſe. Erat
in ſenatu ter conſul, quum tu tertium conſulatum
recuſabas. Oneroſum neſcio quid verecundiae tuae 2
conſenſus noſter indixerat, vt princeps toties conſul
eſſes, quoties ſenator tuus: nimia modeſtia iſtud,

4 *exſpirante libert.*) Vt C. Marius, vt Iulius Caeſar.

vt praegrauem) *Firmat hanc lectionem Schwarzius. Al. *pergrauem.*

Papyriis & Quinctiis) Illum quinquies, hunc ſexies Conſulem fuiſſe, faſti oſtendunt.

58, 1 *continuis conſulatibus*) Domitianus *Conſulatus XVII cepit, quot ante eum nemo: ex quibus ſeptem medios continuauit: omnes autem pene titulo tenus geſſit; nec quemquam vltra Kalendas Maii: plures ad Idus vsque Ianuarias.*

ſibi praeſtitiſſe) Vid. 48, 2.

ter Conſul) De C. Silio Italico ſuſpicatur Lipſius: ſed ſuſpicatur, quia haec pars faſtorum tenebroſa: & non ſatis conuenit cum noſtri ep. 3, 7. niſi *in ſenatu* tamen fuiſſe dicamus, qui propter valetudinem *in curiam* non venerit.

3 etiam priuatus, recuſaſſes. An conſularis viri tri-
umphalisque filius, quum tertio conſul creatur,
aſcendit? non debitum hoc illi? non vel ſola gene-
4 ris claritate promeritum? Contigit ergo priuatis
aperire annum, faſtosque reſerare: & hoc quoque
redditae libertatis indicium fuit, quod conſul alius,
quam Caeſar, eſſet. Sic exactis regibus coepit liber
annus: ſic olim ſeruitus pulſa, priuata faſtis nomina
5 induxit. Miſeros ambitionis, qui ita conſules ſem-
per, vt ſemper principes erant! quamquam non am-
bitio magis, quam liuor & malignitas videri poteſt,
omnes annos poſſidere, ſummumque illud purpu-
rae decus non niſi praecerptum praefloratumque
6 transmittere. Tuam vero magnanimitatem, an
modeſtiam, an benignitatem prius mirer? Magna-
nimitas fuit, expetito ſemper honore abſtinere; mo-
deſtia cedere; benignitas, per alios frui.

LIX. Sed iam tempus eſt, te ipſi conſulatui praeſtare, vt maiorem eum ſuſcipiendo gerendoque auguſtiorem facias. Nam ſaepius recuſare, ambi-

guam

4 *aperire annum*) Kalendis Ianuariis conſulatum gerere, annumque ab eo appellare: deponendo deinde, & mandando ſuffectis: Vid. ad ſ. 1. Hinc intelligimus quid ſit ſ. 5 *praecerptum & praefloratum decus.*

6 *per alios frui*) Sic ſupra 50, 6 *Habes per amicos. Fruitur* Imperator & gaudet honore amicorum.

59, 1 *Sed iam tempus*) Haec iam ad 60, 3 non ex ſua perſona dicit & praeſenti tempore, Plinius: ſed fingit, quid reſp. quid quisque Senator dicere potuerit ante ſuſceptum a Caeſare tertium Conſulatum; quem haec agente Plinio iam geſſerat.

auguſtiorem) Poſſunt haec duo diſtingui. *Maior* fit conſulatus, quem Imperator dignatur ſuſcipere: *auguſtior* fit, & plus reuerentiae accipit, quem Traianus ſancte adeo gerit. *Eſt vnius tantum Pariſienſis codicis apud Schwarzium lectio: Plinio tamen digna.

ſaepius recuſare) Vid. 55, 5.

2 nunc

guam ac potius illam interpretationem habet, tan-
quam minorem putes. Tu quidem vt maximum
recuſaſti; ſed hoc perſuadere nemini poteris, niſi
aliquando & non recuſaueris. Quum arcus, quum 2
tropaea, quum ſtatuas deprecaris; tribuenda eſt ve-
recundiae tuae venia; illa enim ſane tibi dicantur:
nunc vero poſtulamus, vt futuros principes doceas
inertiae renuntiare, paulliſper delicias differre, paul-
liſper & ſaltem ad breuiſſimum tempus, ex illo fe-
licitatis ſomno velut excitatos, induere praetextam,
quam quum dare poſſent, occuparint; aſcendere cu-
rulem, quam detineant; eſſe denique, quod concu-
pierunt, nec ideo tantum velle conſules fieri, vt fue-
rint. Geſſiſti alterum conſulatum, ſcio: illum ex- 3
ercitibus, illum prouinciis, illum etiam caeteris gen-
tibus poteris imputare, non potes nobis. Audiui-
mus quidem, te omne munus conſulis obiiſſe, ſed
audiuimus. Diceris iuſtiſſimus, humaniſſimus, pa-
tientiſſimus fuiſſe; ſed diceris. aequum eſt aliquan-
do nos iudicio noſtro, noſtris oculis, non famae ſem-
per & rumoribus credere. Quousque abſentes de 4
abſente gaudebimus? Liceat experiri, an aliquid ſu-
perbiae tibi ille ipſe ſecundus conſulatus attulerit.
Multum in commutandis moribus hominum me-
dius annus valet, in principum plus. Didicimus qui- 5
dem, cui virtus aliqua contingat, omnes ineſſe: cu-
pimus tamen experiri, an nunc quoque vna eadem-
que res ſit, bonus conſul, & bonus princeps. Nam 6
praeter id, quod eſt arduum, duas easque ſummas
ſimul

2 *nunc vero poſtul.*) *Recte obtemperatum Lipſio a poſterioribus, qui monuit non *cum vero* hic legendum; ſed *nunc vero*.

6 prin-

ſimul capere poteſtates? tum ineſt vtrique nonnulla
diuerſitas, quum principem quam ſimillimum eſſe
priuato; conſulem quam diſſimillimum, deceat.

LX. Atque ego video, proximo anno conſula-
tus recuſandi hanc praecipuam fuiſſe rationem, quod
eum abſens gerere non poteras: ſed iam vrbi vo-
tisque publicis redditus, quid eſt, in quo magis ſis
approbaturus, quae quantaque fuerint, quae deſide-
rabamus? Parum eſt, vt in curiam venias, niſi &
conuocas; vt interſis ſenatui, niſi & praeſides; vt
2 cenſentes audias, niſi & perrogas. Vis illud augu-
ſtiſſimum conſulum aliquando tribunal maieſtati ſu-
ae reddere? aſcende. Vis conſtare reuerentiam
magiſtratibus, legibus auctoritatem, modeſtiam po-
3 ſtulantibus? adi. Quod enim intereſſet reipubli-
cae, ſi priuatus eſſes, conſulem te haberet tantum, an
& ſenatorem; hoc nunc ſcito intereſſe, principem
4 te habeat tantum, an & conſulem. His tot tantis-
que rationibus, quamquam multum reluctata vere-
cundia Principis noſtri, tandem tamen ceſſit. At
quemadmodum ceſſit? Non ſe vt priuatis, ſed vt
5 priuatos pares ſibi faceret. Recepit enim tertium
conſulatum, vt daret: nouerat moderationem ho-
minum,

6 principem quam ſimill.) *Principem*, qui extra humilitatis metum poſitus eſt, *decet* comitate ſua *quam ſimillimum eſſe priuato*: contra *conſulem*, vim & auctoritatem ſui muneris intelligere, dignamque perſona illa grauitatem praeſtare. * Nimirum recipimus commendatam optimis auctoribus a Schwarzio lectionem. Vulg. *quum principem quam diſſimillimum conſuli deceat.*

60, 2 poſtulantibus) Iuris ſui obtinendi cauſſa ad conſulare tribunal venientibus, vt 56, 6. * Hoc quum non obſeruarent quidam, *petulantibus* temere repoſuerunt. Pro *adi*, reponi vult Lipſius, *audi*, vt ad poſtulantes referatur.

5 ſingu-

minum, nouerat pudorem, qui non sustinerent tertio consules esse, nisi cum ter consule. Bellorum istud sociis olim, periculorum consortibus, parce tamen tribuebatur; quod tu singularibus viris, ac de te quidem bene ac fortiter meritis praestitisti, sed in toga meritis. Vtriusque cura, vtriusque vigilantia 6
obstrictus es, Caesar. Sed IN principe rarum, ac prope insolitum est, vt se putet obligatum, aut si putet, amet. Debes ergo, Caesar, & soluis. Sed quum ter consules facis, non tibi magnus princeps, sed non ingratus amicus videris. Quin etiam per- 7
quam modica quaedam ciuium merita fortunae tuae viribus in maius extollis. efficis enim, vt tantum tibi quisque praestitisse videatur, quantum a te recepit. Quid isti benignitati precer? nisi vt semper obligeris, incertumque facias, vtrum magis expediat ciuibus tuis debere tibi, an praestitisse.

LXI. Equidem illum antiquum senatum contueri videbar, quum ter consule assidente, tertio consulem designatum rogari sententiam cernerem. Quanti tunc illi, quantusque tu? Accidit quidem, 2
vt CORPORA quamlibet ardua & excelsa, procerioribus admota, decrescant; item, vt altissimae ciuium

5 *singularibus viris*) In Fastis vt ab Almeloueenio editi sunt, Anno V. C. 852, post N. C. 100 Consules hi adscripti: *Imp. Vlpius Traianus III*, *M. Cornelius Fronto III.* suff. Ex Kal. Mart. *Sextus Pomponius collega* III. Ex Kal. Sept. *C. Plinius Secundus. Sp. Cornelius Tertullus.* Ex Kal. Nou. *Iulius Ferox, Acatius Nerua.*

6 *si putet, amet*) Cui enim quis obligatum se sentit, illum ea parte maiorem se agnoscit. Itaque beneficio vinci quidam adeo nolunt, vt etiam oderint bene de se meritum. Contra ea Cicero Fam. 5, 7 *Facile patior apud me plus officii residere, me officiosiorem fuisse.*

61, 2

uium dignitates collatione faſtigii tui, quaſi deprimantur, quantoque propius ad magnitudinem tuam aſcenderint, tantum etiam a ſua deſcendiſſe videan-
3 tur. Illos tamen tu, quamquam non potuiſti tibi aequare, quum velles, adeo in edito collocaſti, vt tantum ſuper caeteros, quantum infra te cernerен-
4 tur. Si vnius tertium conſulatum eundem in annum, in quem tuum, contuliſſes: ingentis animi ſpecimen haberetur. VT enim felicitatis eſt, quantum velis, poſſe: ſic magnitudinis, velle, quantum
5 poſſis. Laudandus quidem & ille, qui tertium conſulatum meruit; ſed magis, ſub quo meruit: magnus memorandusque, qui tantum praemium cepit;
6 ſed maior, qui capienti dedit. Quid? quod duos pariter tertio conſulatu collegas tui ſanctitate decoraſti?

61, 2 tantum) *Sic boni libri apud Schwarzium; ſic ſermonis ratio poſtulat. *Tanto* al.

4 vt enim felic.) Auunculus noſtri in praefat. ad Titum, *Nec quidquam mutauit in te fortunae amplitudo, niſi vt prodeſſe tantumdem poſſes vt* (f. ac.) *velles.*

5 ſub quo meruit) Imperator, non inuidens virtuti, non metuens ſibi a virtute honorata, vt ſuperiores, ſed eam prouehens. *Praemium capere* non eſt ſimpliciter accipere, ſed accipere dignum & parem. Cic. Fam. 2, 6 *Cum praeſertim conſiderem, nullam eſſe gratiam, quam non vel* capere *animus meus* in accipiendo, *vel in remunerando cumulare atque illuſtrare poſſet.*

6 collegas tui ſanct.) *Tui ſanctitate* pro tua, vt 76, 1 *ſub exemplo tui* i. e. tuo. Forte *tui* poſitum tanto magis, vt ſanctitatem intelligamus, qua aliis ſanctus eſt Imperator & inuiolatus. *Hanc conſtantem librorum lectionem vtcunque explicari hoc modo poſſe, fateor. Sed non nego, magis mihi placere Lipſii coniecturam, quam in priore editione receperam, quod codicis etiam alicuius praeſidio munitam putarem, *collegii tui ſanctitate.* *Collegium* non modo pro ipſis collegis pluribus ſumi, ſed pro muneris ſocietate, ſatis docet locus Tac. An. 3, 31 *Sequitur Tiberii quartus, Druſi ſecundus conſulatus, patris atque filii collegio inſignis.*

non

raſti? vt ſit nemini dubium, hanc tibi praecipuam
cauſſam fuiſſe extendendi conſulatus tui, vt duorum
conſulatus amplecteretur, & collegam te non vni
daret. Vterque nuper conſulatum alterum geſſerat 7
a patre tuo, id eſt, quanto minus quam a te? datum:
vtriusque adhuc oculis paullo ante dimiſſi faſces ob-
errabant: vtriusque ſolemnis ille lictorum & prae-
nuntius clamor auribus inſederat; quum rurſus cu-
rulis, rurſusque purpura: vt olim quum hoſtis in
proximo, & in ſummum diſcrimen adducta respu-
blica, expertum honoribus virum poſceret; non
conſulatus hominibus iisdem, ſed iidem homines
conſulatibus reddebantur. Tanta tibi benefaciendi 8
vis, vt indulgentia tua neceſſitates aemuletur. Mo-
do praetextas exuerant; reſumant: modo lictores
abire iuſſerant; reuocent: modo gratulantes amici
receſſerant; reuertantur. Hominisne iſtud ingeni- 9
um eſt? hominis poteſtas? renouare gaudia, redin-
tegrare laetitiam, nullam requiem gratulationibus
dare: neque alia repetendis conſulatibus interualla
permittere, niſi dum finiuntur? Facias iſta ſemper, 10
nec

non vni daret) * Illud *non*, quod male plerique omittunt, recte e pluribus MSS. reuocandum oſtendit Schwarzius.

7 *praenuntius clamor*) *Animaduertentium*, quod proprium ea in re verbum, & honorem haberi conſuli iubentium.

8 *indulgentia tua nec.*) Indulgentia tua, bene merendi de bene meritis cupiditas, ea praeſtat, quae alias imperabant neceſſitates publicae. * Lectio e Pariſienſi codice a Schwarzio reſtituta. Alii immutant ſic, *indulgentiam tuam neceſſitas aemuletur.*

9 *nullam req. gratul.*) * Sic ex MSS. Schwarzius. Al. *nullamque requiem gratulationis dare.*

dum finiuntur) Annum tamen, amplius, interceſſiſſe, e faſtis apparet. Obſeruauit iam Lipſius, haec oratorie magis quam vere dici.

nec vnquam in hoc opere aut animus tuus, aut fortuna laſſetur. Des quam plurimis tertios conſulatus, &, quum plurimis tertios conſulatus dederis, ſemper tamen plures, quibus debeas dare, ſuperſint.

LXII. Omnium quidem beneficiorum, quae merentibus tribuuntur, non ad ipſos gaudium magis, quam ad ſimiles redundat: praecipue tamen ex horum conſulatu, non ad partem aliquam ſenatus, ſed ad totum ſenatum tanta laetitia peruenit, vt eundem honorem omnes ſibi & dediſſe & accepiſſe vi-
2 deantur. Nempe enim hi ſunt, quos ſenatus, quum publicis ſumtibus minuendis optimum quemque praeficeret, elegit, & quidem primos. Hoc eſt igitur, hoc eſt, quod penitus illos animo Caeſaris inſi-
3 nuauit. An parum ſaepe experti ſumus, hanc eſſe rerum conditionem, vt ſenatus fauor apud principem aut proſit, aut noceat? Nonne paullo ante nihil magis exitiale erat, quam illa principis cogitatio? hunc ſenatus probat, hic ſenatui carus eſt. Oderat, quos
4 nos amaremus; ſed & nos, quos ille. Nunc inter principem ſenatumque digniſſimi cuiusque caritate certatur. demonſtramus inuicem, credimus inuicem, quodque maximum amoris mutui ſignum eſt, eos-
5 dem amamus. Proinde, P. C. fauete aperte, dili-

gite

62, 1 quam ad ſimiles) Quos alacres facit nimirum ſpes, ſimilia conſequendi, cum videant, non hominibus honores, ſed virtuti ac meritis, dari.

2 *ſumtibus minuendis*) Iam a Nerua hoc collegium inſtitutum videtur, recreandae, quae a Domitiano exhauſta fuerat, reipublicae cauſſa. E Dione Xiphilinus L. 68 p. 770, B. Πολλὰς μὲν θυσίας, πολλὰς δὲ ἱπποδρομίας, ἄλλας τε τινὰς θέας, κατέλυσε, συστέλλων ὡς οἷόν τε τὰ δαπανήματα. *Quinque viros minuendis ſumtibus iudicio Senatus conſtitutos* vocat ipſe noſter Ep. 2, 1, 9.

6 honor

gite conſtanter: non iam diſſimulandus eſt amor, ne noceat; non premendum odium, ne proſit. Eadem Caeſar quae ſenatus probat improbatque. vos ille praeſentes, vos etiam abſentes in conſilio habet. Tertio conſules fecit, quos vos elegeratis: & fecit hoc ordine, quo electi a vobis erant. Magnus 6
vterque honor veſter, ſiue eosdem maxime diligit, quos ſcit vobis eſſe cariſſimos; ſiue illis neminem praefert, quamuis aliquem magis amet. Propoſita 7
ſunt ſenioribus praemia, iuuenibus exempla: adeant, frequentent ſecuras tandem ac patentes domos: quisquis probatos ſenatui viros ſuſpicit, hic maxime principem promeretur. Sibi enim accreſcere putat, 8
quod cuique adſtruatur: nullamque in eo gloriam ponit, quod ſit omnibus maior, niſi maximi fuerint, quibus maior eſt. Perſta, Caeſar, in iſta ratione 9
propoſiti, talesque nos crede, qualis fama cuiusque eſt. huic aures, huic oculos intende: ne reſpexeris clandeſtinas exiſtimationes, nullisque magis quam audientibus inſidiantes ſuſurros. MELIVS omnibus, quam ſingulis creditur. ſinguli enim decipere &

6 *honor veſter -- vobis*) Alloquitur adhuc Patres Conſcriptos, iisque ait honori eſſe hanc rationem Imperatoris, ſiue ſuo amore eosdem, qui illis cari eſſent, complectatur maxime, atque ideo ornet; ſiue alios habeat cariores, & tamen non praeferat his, quos Senatus probet, cuius adeo iudicio plus quam ſuo tribuat. * Lectionem hic alias fluctuantem damus, qualis e MSS. extra dubitationem a Schwarzio conſtituta eſt.

8 *quibus maior eſt*) Nempe quo quis maioribus praeeſt, eo ipſe maior eſt.

9 *fama cuiusque*) Publici & conſtantes hominum ſermones: quamquam definire hoc, & oſtendere, vbi ſuſurri deſinant, vbi incipiat fama, difficile: & quoties fama a ſuſurris oritur? Nimirum prudentia hic etiam opus eſt.

& decipi poſſunt: nemo omnes, neminem omnes fefellerunt.

LXIII. Reuertor iam ad conſulatum tuum. etſi ſunt quaedam ad conſulatum quidem pertinentia, ante conſulatum tamen. In primis quod comitiis tuis interfuiſti, candidatus, non conſulatus tantum, ſed immortalitatis, & gloriae, & exempli, quod
2 ſequerentur boni principes, mali mirarentur. Vidit te populus Romanus in illa vetere poteſtatis ſuae ſede: perpeſſus es longum illud carmen comitiorum, nec iam irridendam moram: conſulque es, vt vnus
3 ex nobis, quos facis conſules. Quotusquisque principum antecedentium honorem iſtum aut conſulatui habuit, aut populo? Non alii marcidi ſomno heſternaque coena redundantes, comitiorum ſuorum nuntios operiebantur? Alii ſane peruigiles & inſomnes, ſed intra cubilia ſua illis ipſis conſulibus, a quibus conſules renuntiabantur, exilia & caedem machi-
4 nabantur. O praua & inſcia verae maieſtatis ambitio, concupiſcere honorem, quem dedigneris, dedignari, quem concupieris: quumque ex proximis hortis campum & comitia proſpectes, ſic ab illis abeſſe,
5 tanquam Danubio Rhenoque dirimare! Auerſeris tu honori tuo ſperata ſuffragia, renuntiarique te conſulum

63, 2 *carmen comitiorum*) Non preces modo intelligo & Deos rogandi formulas, quas tangit deinde 72, 1, & de quibus copioſe Briſſo. de form. 1, 109: ſed quidquid eſt publicorum & ſolennium verborum, quibus conſtarent comitia. Quamquam enim tum nullae populi partes in deſignandis conſulibus, quod totum principes inuaſerant, tamen ſolennia quaedam obſeruata, vel ex hoc ipſo loco diſcimus.

5 *Auerſeris tu*) Pergit expoſtulare cum malo aliquo principe.

ſulum iuſſiſſe contentus, liberae ciuitatis ne ſimulationem quidem ſerues? Abſtineas denique comitiis, abſtruſus atque abditus, quaſi illic tibi non conſulatus detur, ſed abrogetur imperium? Haec perſuaſio 6
ſuperbiſſimis dominis erat, vt ſibi viderentur principes eſſe deſinere, ſi quid facerent, tanquam ſenatores. Plerique tamen non tam ſuperbia, quam metu quodam ſubmouebantur. An ſtuprorum ſibi ince- 7
ſtarumque noctium conſcii, auſpicia polluere, ſacratumque campum nefario auderent contaminare veſtigio? non adeo deos hominesque contemſerant, vt in illa ſpatioſiſſima ſede hominum deorumque coniectos in ſe oculos ferre ac perpeti poſſent. Tibi 8
contra & moderatio tua ſuaſit, & ſanctitas, vt te & religioni deorum & iudiciis hominum exhiberes.

LXIV. Alii conſulatum ante quam acciperent, tu & dum accipis, meruiſti. Peracta erant ſolennia comitiorum, ſi principem cogitares, iamque ſe omnis turba commouerat, quum tu, mirantibus cunctis, accedis ad conſulis ſellam: adigendum te praebes in verba principibus ignota, niſi quum iurare cogerent alios. Vides, quam neceſſarium fuerit

 conſu-

ciuitatis ſimulationem) h. e. ſimulacrum, ſimilitudinem. * *Ciuitatis* pro *ciuitati* e MSS. reſtituit Schwarzius.

6 tanquam Senatores) Vt venirent ad comitia, iisque vel praeſiderent tanquam conſules, vel praeſentes, fieri de ſe ſolennia paterentur.

7 ſacratumque campum) Martis Patri gentis Romuleae, & templis pluribus aliorum quoque Deorum ornatum.

8 religioni deorum) Vt in illum te locum conferres, vbi Dii religioſe culti poſſunt aut amoris in te ſui, aut auerſationis, ſignificationem luculentam edere.

64, 1 commouerat) Ad diſcedendum, quae putaret, transacta iam omnia.

3 ſtanti

consulatum non recusare? non putassemus istud fa-
2 cturum te fuisse, si recusasses. Stupeo, P. C. nec dum satis aut oculis meis aut auribus credo: atque identidem me, an audierim, an viderim, interrogo. Imperator ergo, & Caesar, & Augustus, Pontifex maximus, stetit ante gremium consulis? seditque consul principe ante se stante: & sedit inturbatus,
3 interritus, & tanquam ita fieri soleret? Quin etiam sedens stanti praeiuit iusiurandum, & ille iurauit, expressit, explanauitque verba, quibus caput suum, domum suam, si sciens fefellisset, deorum irae consecraret. Ingens, Caesar, & par gloria tua, siue fe-
4 cerint istud postea principes, siue non fecerint. Vllane satis praedicatio digna est, idem tertio consulem fecisse, quod primo? idem principem, quod priuatum? idem Imperatorem, quod sub Imperatore? Nescio iam, nescio, pulchriusne sit istud, quod prae-

3 *stanti praeiuit iusiur.*) Solenne verbum tum aliis scriptoribus, tum nostro praesertim, quod Index docet. * Scilicet adeo mihi liquidae videbantur rationes I. F. Gronouii, quibus Obs. 4, 16 p. 261 sqq. ita hunc locum, vti dedimus, constituit, vt dare locum illis quasi cogerer. Effecit tamen Cl. Schwarzius vti altera lectio, *sedens praebuit iusiurandum*, tolerabilis videatur. Nimirum *praebere iusiurandum* idem ait significare posse quod *praeire*: cum Cic. Verr. 5, 52 *exempla praebere dixerit*, & Ouid. Art. 1, 112 de tibicine, *praebere modum saltantibus*.

sciens fefellisset) Solennis formula, *Si sciens fallo*, nota omnibus vel ex Cic. fam. 7, 1. * Quare hic etiam positam a Plinio, *scienterque* illud, quod habent plerique libri, librario deberi, post viros summos, Gronouium praesertim, arbitror.

4 *tertio consulem-primo*) Non habuit ergo rationem Plinius Varroniani praecepti apud Gell. 10, 1 ex quo *primum, tertium*, dicendum erat. Scilicet dubitabat, quod ibidem docet Gellius, iam Cicero. * Forte Plinius eadem sapientia vsus erat, quae ibi commendatur, scripseratque *I*, vel. *pri. III*, vel *tert.* ac deberur terminatio addita librariis.

praeeunte

praeeunte nullo, an hoc, quod alio praeeunte iurasti.

LXV. In rostris quoque simili religione ipse te legibus subiecisti: legibus, Caesar, quas nemo principi scripsit. Sed tu nihil amplius vis tibi licere, quam nobis: sic fit, vt nos tibi plus velimus. Quod ergo nunc primum audio, nunc primum disco, NON est princeps supra leges, sed leges supra principem: idem Caesari consuli, quod caeteris non licet: iurat 2
in legem attendentibus diis; nam cui magis, quam Caesari attendant? iurat obseruantibus his, quibus idem iurandum est. Non ignarus alioqui, nemini religiosius, quod iurauerit, custodiendum, quam cuius maxime interest, non peierari. Itaque & abiturus consulatu iurasti, te nihil contra leges fecisse. Magnum hoc erat, quum promitteres; maius, postquam praestitisti. Iam toties procedere in rostra, 3
inascensumque illum superbiae principum locum terere, hic suscipere, hic ponere magistratus, quam dignum te, quamque diuersum consuetudine illorum, qui pauculis diebus gestum consulatum, immo non

 gestum,

praeeunte nullo) Captare videtur, quod hoc saeculo primum in re seria fieri coepit, acumen in verbo ambiguo: *praeeunte nullo*, sine exemplo: nam Augusti nimis remotum est: *praeeunte alio* h. e. dictante. Erudite Gronouius l. c. duplex significari iusiurandum putat, quorum alterum *praeeunte alio* dedit, sub auspicia muneris, alterum *nullo praeeunte* cum deponeret. Sed ita priore loco, & obscuriuscule, commemoraret iusiurandum posterius, de quo deinde, c. 65, 2.

65, 1 *In rostris*) In quibus forte denuo populo fidem suam solenniter adstringere solebant, adito magistratu.

Quod ergo) * Sic legendum pro *ego* docet e MSS. Schwarzius.

2 *cuius maxime interest*) Comparare iuuat hoc *interest* cum loco Taciti, quem laudauimus ad 11, 3.

4 *Hoc*

geſtum, abiiciebant per edictum. Hoc pro concione, pro roſtris, pro iure iurando: ſcilicet vt primis extrema congruerent: vtque hoc ſolo intelligerentur ipſi conſules fuiſſe, quod alii non fuiſſent.

LXVI. Non transſiliui, Patres Conſcripti, Principis noſtri conſulatum; ſed eundem in locum contuli, quidquid de iure iurando dicendum erat. Neque enim, vt in ſterili ieiunaque materia, eandem ſpeciem laudis diducere ac ſpargere, atque identidem
2 tractare debemus. Illuxerat primus conſulatus tui dies, quo tu curiam ingreſſus, nunc ſingulos, nunc vniuerſos adhortatus es reſumere libertatem, capeſſere quaſi communis imperii curas, inuigilare publi-
3 cis vtilitatibus & inſurgere. Omnes ante te eadem iſta dixerunt, nemini tamen ante te creditum eſt. Erant ſub oculis naufragia multorum, quos inſidioſa tranquillitate prouectos improuiſus turbo perculerat. Quod enim tam infidum mare, quam blanditiae principum illorum, quibus tanta leuitas, tanta fraus, vt faci-

4 *Hoc pro conc.*) Hoc ſolum edictum vicem praeſtare debebat in illis Imperatoribus omnium reliquorum ſolennium.

66, 1 Non transſiliui) Parat ſibi auctor tranſitum, ſ. reditum potius ad acta tertii conſulatus Traiani hoc modo. Dixi de iureiurando Principis, quo conſulatum depoſuit inuitante me iureiurando quo illum ſuſcepit: ſed *non* id eo ſilentio praeterii & *transſilini* ipſum *conſulatum*: quin nunc acta illius percenſebo.

2 *inſurgere*) Pulchre hic Lipſius, Animis iterum erectis, quos ſeruitus oppreſſerat. Puto autem iunctum hoc verbum datiuo, *publicis vtilitatibus*, & ſumi ea metaphora quae reſpondeat propriae dictioni, vt illam poſuit V. G. Virg. Aen. 5, 189 *nunc nunc inſurgite remis. Inſurgere remis* eſt elato corpore impetum capere, vt eo fortius poſſis *incumbere*.

3 *eadem iſta dixer.*) V. G. Tiberius apud Tac. An. 1, 11 ſed *Plus in oratione tali dignitatis quam fidei erat.* Quam pulchra Neronis oratio apud eund. An. 13. 4 Sed *nec defuit fides*: initio nimirum.

facilius

facilius eſſet iratos, quam propitios habere? Te ve-
ro ſecuri & alacres, quo vocas, ſequimur. Iubes 4
eſſe liberos; erimus. Iubes, quae ſentimus, prome-
re in medium; proferemus. neque enim adhuc
ignauia quadam & inſito torpore ceſſauimus: ter-
ror, & metus, & miſera illa ex periculis facta pru-
dentia monebat, vt a republica (erat autem omnino
nulla res publica) oculos, aures, animos auerteremus.
At nunc tua dextera tuiſque promiſſis freti & inni- 5
xi, obſepta diutina ſeruitute ora reſeramus, frena-
tamque tot malis linguam reſoluimus. Vis enim
tales eſſe nos, quales iubes, nihilque exhortationibus
tuis fucatum, nihil ſubdolum denique, quod creden-
tem fallere paret, non ſine periculo fallentis. NE-
QVE enim vnquam deceptus eſt princeps, niſi qui
prius ipſe decepit.

LXVII. Equidem hunc parentis publici ſen-
ſum, tum ex oratione eius, tum pronuntiatione ipſa
perſpexiſſe videor. Quae enim illa grauitas ſenten-
tiarum? quam inaffectata veritas verborum? quae
aſſeueratio in voce? quae affirmatio in vultu? quan-
ta in oculis, habitu, geſtu, toto denique corpore, fi-
des? Tenebit ergo ſemper, quod ſuaſerit: ſcietque 2
nos, quoties libertatem, quam dedit, experiemur, ſi-
bi parere. Nec verendum eſt, ne incautos putet, ſi 3
fidelitate temporum conſtanter vtamur, quos me-

 minit

facilius eſſet) Facilius, ad euitandum malum, ad ferendum. Domitiani praeſertim nota perfidia. *Erat enim*, teſte Sueto. 11, *non ſolum magnae, ſed & callidae inopinataeque ſaeuitiae.* Subiicit exempla. * Non eſt opus *facilius* cum Lipſio mutare in *felicius*.

67, 1 ex oratione) * Sic pro *exhortatione* ſcribendum ſuaſerat Lipſius: nunc firmatum eſt libro Schwarzii.

3 *Nun-*

minit ſub malo principe aliter vixiſſe. Nuncupare vota & pro aeternitate imperii, & pro ſalute ciuium? immo pro ſalute principum, ac propter illos pro aeter-
4 nitate imperii ſolebamus. Haec pro imperio noſtro, in quae ſint verba ſuſcepta, operae pretium eſt annotare: SI BENE REM PVBLICAM ET EX VTILITATE OMNIVM REXERIS. Digna vota, quae ſemper ſuſcipiantur, ſemperque
5 ſoluantur. Egit cum diis, ipſo te auctore, Caeſar, reſpublica, vt te ſoſpitem incolumemque praeſtarent, ſi tu caeteros praeſtitiſſes: ſi contra; illi quoque a cuſtodia tui capitis oculos dimouerent, teque relin-
6 querent votis, quae non palam ſuſciperentur. Alii ſe ſuperſtites reipubl. optabant, faciebantque: tibi ſalus tua inuiſa eſt, ſi non ſit cum reipublicae ſalute coniuncta. Nihil pro te pateris optari, niſi expediat optantibus: omnibusque annis in conſilium de te deos mittis; exigisque, vt ſententiam ſuam mu-
7 tent, ſi talis eſſe deſieris, qualis electus eſt. Sed ingenti

3 Nuncupare vota) Dies ſolennis huic publicae cerimoniae dictus III Non. Ian. Vid. de tota re copioſe Lipſ. ad Tac. An. 16, 22 ſ. Exc. B. & Caſaub. ad Spartia. Adria. c. 24 p. 205. Hack. De memoria eorum in numinis Spanh. diſſ. 13 p. 525.

3 & pro ſalute ciuium?) Puto per interrogationem prolata haec verba, quaſi dicat: *Solebamus vota nuncupare* primo *pro aeternitate imperii*, an expectas, qui legis, *& pro ſalute ciuium?* Immo aliter ſe res habet: *pro ſalute principum, & propter illos* demum *pro aeternitate imperii*, quaſi non ipſi propter imperium eſſent, ſed imperium propter ipſos.

4 *pro imperio noſtro*) Pro Traiani noſtri imperio. *Neque tamen diſſimulo, me multo malle, *pro Imperatore noſtro*: ad hunc enim pertinet formula, *Si bene — rexeris*. Et quam facilis hic error? Aliquis per compendium ſcripſit *Imp.* vltimas literas infeliciter alter ſuppleuit.

5 tui capitis) *Sic pro *corporis* MSS. plures apud Schwarzium.

8 Prae-

genti conſcientia, Caeſar, paciſceris cum diis, vt te, ſi mereberis ſeruent: quum ſcias, an merearis, neminem magis, quam deos ſcire. Nonne vobis, P. 8
C. haec diebus ac noctibus agitare ſecum videtur? Ego quidem in me, ſi omnium vtilitas ita poſceret, etiam praefecti manum armaui: ſed ne deorum quidem aut iram, aut negligentiam deprecor: quaeſo immo & obteſtor, ne vnquam pro me vota res publica inuita ſuſcipiat; aut ſi ſuſceperit inuita, ne debeat.

LXVIII. Capis ergo, Caeſar, ſalutis tuae glorioſiſſimum fructum ex conſenſu deorum. Nam quum excipias, vt ita DEMVM TE DII SERVENT, SI BENE REMPVBLICAM ET EX VTILITATE OMNIVM REXERIS: certus es, te bene rempublicam gerere, quum ſeruent. Ita- 2
que ſecurus tibi & laetus dies exit, qui principes alios cura & metu diſtinebat: quum ſuſpenſi & atto-

 niti,

8 *Praefecti manum*) Digniſſimum factum quod proponamus ipſis verbis, quae habet e Dione Xiphili. p. 778, A. Ὅτε πρῶτον τῷ μέλλοντι τῶν δορυφόρων ἐπάρξειν τὸ ξίφος, ὃ παραζώννυσθαι αὐτὸν ἐχρῆν, ὤρεξεν, ἐγύμνωσέ τε αὐτὸ, καὶ ἀνατείνας ἔφη, Λαβὲ τοῦτο τὸ ξίφος, ἵνα ἂν μὲν καλῶς ἄρχω, ὑπὲρ ἐμοῦ, ἂν δὲ κακῶς, κατ' ἐμοῦ χρήσῃ. *Praefectus* igitur, de quo hic ſermo eſt, eſt *Praetoriarum cohortium* ſ. *Praetorii.*

68, 1 *quum excipias*) Huic verbo locum eſſe, quoties conditio ponitur, aut nominatim aliquid cauetur, alias oſtendimus. Vid. auunculus noſtri 29, 1 ſ. 8 *Quum Graecos Italia pellerent, excepiſſe medicos*, h. e. nominatim illos incluſiſſe, &, ne quis eximios illos haberet, cauiſſe.

2 *laetus dies*) Ipſe dies votorum III Non. Ian. de quo ad 67, 3.

exit) Iuuat hic quaſi expiare commiſſum ſuperioris editionis, vbi *erit* irrepſerat, cum dudum *exit* ex optimis libris reſtitutum & a Cl. Schwarzio firmatum ſit.

ſerui-

niti, parumque confiſi patientia noſtra, hinc atque
3 inde publicae ſeruitutis nuntios exſpectarent. Ac
ſi forte aliquos flumina, niues, venti praepediſſent,
ſtatim hoc illud eſſe credebant, quod merebantur;
nec erat diſcrimen vllum pauoris: propterea quod,
QVVM a malo principe tanquam ſucceſſor timea-
tur, quisquis eſt dignior, quum ſit nemo non di-
4 gnior, omnes timentur. Tuam ſecuritatem non
mora nuntiorum, non literarum tarditas differt.
ſcis tibi vbique iurari, quum ipſe iuraueris omnibus.
5 Nemo hoc ſibi non praeſtat. amamus quidem te,
in quantum mereris; iſtud tamen non tui facimus
amore, ſed noſtri: nec vnquam illuceſcat dies, quo
pro te nuncupet vota non vtilitas noſtra, ſed fides,
6 Caeſar. TVRPIS tutela principis, cui poteſt im-
putari. Queri libet, quod in ſecreta noſtra non in-
7 quirant principes, niſi quos odimus. Nam ſi ea-
dem cura bonis, quae malis eſſet, quam vbique ad-
mirationem tui, quod gaudium exſultationemque de-
prehenderes? quos omnium cum coniugibus ac li-
beris, quos etiam cum domeſticis aris focisque ſer-
mones? Scires molliſſimis illis auribus parci. & alio-
qui, quum ſint odium amorque contraria, hoc per-
quam ſimile habent, quod IBI intemperantius ama-
mus bonos principes, vbi liberius malos odimus.

LXIX. Cepiſti tamen & affectus noſtri & iu-
dicii experimentum, quantum maximum praeſens
capere

ſeruitutis nuntios) Literas Praeſidum de votis ſolutis & nuncupatis, quales ad ipſum Traianum Plinii 10, 44, quamquam non nuntiae ſeruitutis.

5 *ſibi non praeſtat*) Vid. 48, 2.

ſed fides) Omnino etiam *fides*, verum non ſola. Ita ſaepe loquimur.

69, 2

capere potuiſti, illo die, quo ſolicitudini pudorique
candidatorum ita conſuluiſti, ne vllius gaudium alte-
rius triſtitia turbaret. Alii cum laetitia, alii cum ſpe
receſſerunt: multis gratulandum, nemo conſolan-
dus fuit. Nec ideo ſegnius iuuenes noſtros exhor- 2
tatus es, Senatum circumirent, ſenatui ſupplicarent,
atque ita a principe ſperarent honores, ſi a ſenatu
petiſſent. Quo quidem in loco, ſi quibus opus ex- 3
emplo, adiecisti, vt te imitarentur. Arduum, Cae-
ſar, exemplum, & quod imitari non magis quisque
candidatorum, quam principum poſſit. Quis enim
vel vno die reuerentior ſenatus candidatus, quam tu,
tum omni vita, tum illo ipſo tempore, quo iudicas
de candidatis? An aliud a te, quam ſenatus reueren- 4
tia obtinuit, vt iuuenibus clariſſimae gentis, debitum
generi honorem, ſed antequam deberetur, offerres?
Tandem ergo nobilitas non obſcuratur, ſed illuſtra- 5
tur a principe: tandem illos ingentium virorum
nepotes, illos poſteros libertatis, nec terret Caeſar,
nec pauet: quin immo feſtinatis honoribus amplifi-
cat atque auget, & maioribus ſuis reddit. ſi quid vs-
quam ſtirpis antiquae, ſi quid reſiduae claritatis; hoc
amplexatur, & refouet, & in vſum reipublicae pro-
mit. Sunt in honore hominum, & in honore fa- 6
mae

69, 2 Senatum circumirent) Rogandi & prenſandi cauſſa vt Cic. Att. 14, 21 *Atticum circumire veteranos.* Sic Liu. 1, 47 vbi *circumire* & *prenſare* coniunguntur. * Magno MSStorum conſenſu probata vox, & apprime ad h. l. conueniens recte reſtituta a Schwarzio pro *Conſulatum*.

6 in honore famae) * Elegantius longe nobis quoque, vt iam Lipſio, ad Tac. Hiſt. 3, 36 videtur, ſi eſſet, *in ore famae.* Poſt verba *indulgentia Caeſaris*, deeſſe *extracta* vel ſimile quid, idem notat Lipſius. Sed poteſt tamen ex *tenebris* ſignificare poſt tenebras; & ablatiuus *indulgentia* ad ipſum *ſunt* referri.

70, 1 Pro-

mae magna nomina ex tenebris obliuionis, indulgentia Caesaris, cuius est, vt nobiles & conseruet, & efficiat.

LXX. Praefuerat prouinciae quaestor vnus ex candidatis, inque ea ciuitatis amplissimae reditus
2 egregia constitutione fundauerat. Hoc senatui allegandum putasti. cur enim te principe, qui generis tui claritatem virtute superasti, deterior esset conditio eorum, qui posteros habere nobiles mererentur, quam eorum, qui parentes habuissent? O te dignum, qui de magistratibus nostris semper haec nunties, nec poenis malorum, sed bonorum praemiis bonos fa-
3 cias! Accensa est iuuentus, erexitque animos ad aemulandum, quod laudari videbat: nec fuit quisquam, quem non haec cogitatio subiret, quum sciret, quidquid a quoque in prouinciis bene fieret,
4 omnia te scire. Vtile est, Caesar, & salutare praesidibus prouinciarum, hanc habere fiduciam: paratum esse sanctitati, industriae suae maximum praemium,
5 iudicium principis, suffragium principis. Adhuc autem quamlibet sincera rectaque ingenia, etsi non detorquebat, hebetabat tamen misera, sed vera reputatio.

70, 1 *Prouinciae quaestor*) Fuerunt etiam *quaestoriae prouinciae* s. procurationes per Italiam, de quibus laudati Schwarzio Lips. ad Tac. An. 4, 27 & Noris. ad Cenot. Pisa. 1, 36. Nihil tamen impedit, quo minus potuerit etiam quaestorem Plinius intelligere Pro-Consularis vel alterius prouinciae, qui vel sub maiore Magistratu, vel, commendatam sibi ab eo absente, Prouinciam dum curat, *reditus amplissimae ciuitatis fundarit* i. e. constituerit.

4 *praesidibus prouinciarum*) Solisne *praesidibus?* quin vel maxime prouinciis. Nimirum de his deinde s. 8 *Prouinciis quoque* &c. * Alias pronum fuerit cum Schwarzio legere *praesides.*

5 *Vides*

tatio. Vides enim: ſi quid bene fecero, neſciet 6
Caeſar; aut ſi ſcierit, teſtimonium non reddet. Ita 7
eadem illa ſeu negligentia, ſeu malignitas principum,
quum male conſultis impunitatem, recte factis nul-
lum praemium polliceretur: nec illos a crimine, &
hos deterrebat a laude. At nunc, ſi bene aliquis 8
prouinciam rexerit, huic quaeſita virtute dignitas of-
fertur. Patet enim omnibus honoris & gloriae cam-
pus: ex hoc quisque, quod cupit, petat; & aſſecu-
tus, ſibi debeat. Prouinciis quoque in poſterum, &
iniuriarum metum, & accuſandi neceſſitatem remi-
ſiſti. Nam ſi profuerint, quibus gratias egerint, de
nullo queri cogentur. & alioqui liquet, nihil magis
prodeſſe candidato ad ſequentes honores, quam per-
actos. Optime magiſtratus, magiſtratu, honore ho-
nor petitur. Volo ego, qui prouinciam rexerit, 9
non tantum codicillos amicorum, nec vrbana con-
iuratione eblanditas preces, ſed decreta coloniarum,
decreta ciuitatum alleget. Bene ſuffragiis conſula-
rium

6 *Vides enim*) Incipit hic ἠθοποιΐα magiſtratus alicuius prouincialis, animum ſuum alloquentis, *Vides enim* &c. *Sed fateor, me nondum concoquere illud *vides enim* poſſe, & ſuſpicari, primo poſt nomen *reputatio* poſitum eſſe ab aliquo, quin ab ipſo forte auctore, *videlicet*: illud deinde ita corruptum. Sed neque ſic mihi ſatisfacio.

8 *Si profuerint*) *Si* prouinciae his *quibus* bene de ſe meritis *gratias egerint*, illo ipſo ſuo teſtimonio apud Imperatorem *profuerint*; incitabuntur ad ſimilem gloriam alii: eaque cauſſa ita ſe gerent, vt *de nullo queri cogantur* in poſterum prouinciae. *Seruaui igitur *profuerint* quod habent antiquae editiones. *Praefuerint* praefert ex MSS. Cl. Schwarzius, quem alioquin in hoc loco conſtituendo libenter ſecutus ſum.

liquet) *Verbum loco manco ſanando inſertum a Lipſio: cui ſubſtituere eodem iure licebit *debet*, quod ſententiae magis conuenire videtur.

9 *Bene ſuffragiis*) Inter ſuffragia ſenatus, in quo principem

rium virorum vrbes, populi, gentes inferuntur. Ef-
ficaciffimum pro candidato genus eft rogandi, gra-
tias agere.

LXXI. Iam quo affenfu fenatus, quo gaudio
exceptum eft, quum candidatis, vt quemque nomi-
naueras, ofculo occurreres? deuexus quidem in pla-
2 num, & quafi vnus ex gratulantibus. Te mirer ma-
gis, an improbem illos, qui effecerunt, vt iftud ma-
gnum videretur? quum velut affixi curulibus fuis
manum tantum, & hanc cunctanter & pigre, & im-
3 putantibus fimiles, promerent. Contigit ergo ocu-
lis noftris infolita facies, principis aequati candidatis
& fimul ftantis: contigit intueri parem accipentibus
4 honore, honorem qui dabat. Quod factum tuum
a cuncto fenatu quam vera acclamatione celebratum
eft, TANTO MAIOR, TANTO AVGV-
STIOR! Nam CVI nihil ad augendum faftigi-
um fupereft, hic vno modo crefcere poteft, fi fe ipfe
5 fubmittat, fecurus magnitudinis fuae. Neque enim
ab vllo periculo fortuna principum longius abeft,
quam ab humilitatis. Mihi quidem non tam hu-
manitas tua, quam intentio eius admirabilis videba-
tur.

cipem locum habent viri confulares, bene & decore inferuntur vrbes, populi, gentes, fuum praefidem laudantes. Fuiffe autem tum in magiftratibus eligendis maiores partes Senatus; nullas, fi a folennibus quibusdam vmbris disceffcris, populi: vel ex hoc ipfo libello fatis conftat. *Hanc Lipfii coniecturam, probatam Schwarzio, praeferendam ego quoque arbitror lectioni librorum. *Ne — inferantur*, etiamfi *Ne* illud vel *nae* affeuerandi fenfu fumas.

71, 3 principis aequati) *Nihil melius factu occurrebat, quam dare hunc locum, qualem e libris, vitiofis quidem omnibus, fed tamen concinnauit commode Cl. Schwarzius: a quo varietatem omnem, & rationes lectionis huius licet reperere.

5 intentio eius) Gradus ille ingens diligentiae, quem in

ea

tur. Quippe quum orationi oculos, vocem, manum commodares: vt si alii eadem ista mandasses, omnes comitatis numeros obibas. Atque etiam, quum suffragatorum nomina, honore, quo solent, exciperentur: tu quoque inter excipientes eras, & ex ore principis ille senatorius assensus audiebatur. Quodque apud principem perhibere testimonium merentibus gaudebamus, perhibebatur a principe. Faciebas ergo quum diceres, OPTIMOS: nec ipsorum modo vita a te, sed iudicium senatus comprobabatur, ornarique se non illos magis, quos laudabas, laetabatur. 6 7

LXXII. Nam quod precatus es, vt illa ipsa ordinatio comitiorum bene ac feliciter euenerit NOBIS, REI PVBLICAE, TIBI; nonne tale est, vt nos hunc ordinem votorum conuertere debeamus? deos denique obsecrare, vt omnia, quae facis,

ea adhibuisti; qui etiam inter agendum, occupatis, in oratione de candidatorum commendatione habenda, cum voce etiam oculis & manibus, tamen omnes illas comitatis & humanitatis demonstrationes ederes; quasi, mandato alii dicendi officio, nihil aliud iam quam priuati gratulatoris officio fungereris: idque vsque eo, vt cum nominatis a te, qui vnumquemque Candidatum commendassent, acclamationis solitae honor a Senatoribus reliquis haberetur, VIR OPTIMVS EST &c. eoque interpellaretur tua actio, ipse quoque vocis tuae eundem honorem adderes, plaususque & assensum senatorium orationi tuae interfereres.

7 *ornarique se*) *Se* est ablatiuus casus pendens a *magis*. Senatus laetabatur, candidatos quos laudabat Traianus, *non magis se*, vel quam se, ornari: h. e. se aeque atque illos, illis laudibus, illa iudicii sui comprobatione ornari. *Itaque nihil ex recepta lectione iam muto. Cl. Schwarzius malit, *qui ornari se, non illos magis, quos laudabas, laetabatur*.

72, 1 *quod precatus es*) Precationis eiusmodi formulam s. *solennem comitiorum precationem*, vt ibi vocatur, habemus in principio orationis pro Murena.

7 *vtque*

facis, quaeque facies, prospere cedant TIBI, REI PVBLICAE, NOBIS? vel, si breuius sit optandum, vt VNI TIBI? in quo & res publica & nos
2 sumus. Fuit tempus, ac nimium diu fuit, quo alia aduersa, alia secunda, principi & nobis: nunc communia tibi nobiscum tam laeta, quam tristia: nec magis sine te nos esse felices, quam tu sine nobis,
3 potes. An, si posses, in fine votorum adiecisses, vt ita precibus tuis dii annuerent, si iudicium nostrum mereri perseuerasses? Adeo nihil tibi amore ciuium antiquius, vt ante a nobis, deinde a diis; atque ita
4 ab illis amari velis, si a nobis ameris. Et sane priorum principum exitus docuit, NE a diis quidem amari, nisi quos homines ament. Arduum erat, has precationes tuas laudibus adaequare: adaequaui-
5 mus tamen. Qui amoris ardor, qui stimuli, quae faces illas nobis acclamationes subiecerunt? Non nostri, Caesar, ingenii, sed tuae virtutis tuorumque meritorum voces fuerunt: quas nulla vnquam adulatio
6 inuenit, nullus cuiusquam terror expressit. Quem sic timuimus, vt haec fingeremus? quem sic amauimus, vt haec fateremur? Nosti necessitatem seruitutis: quando simile aliquid audisti, & quando di-
7 xisti? MVLTA quidem excogitat metus; sed quae appareant quaesita ab inuitis: aliud solicitudinis, aliud securitatis ingenium est; alia tristium inuentio, alia gaudentium: neutrum simulationes expresserint. Habent sua verba miseri, sua verba felices: vtque maxime eadem ab vtrisque dicantur, aliter dicuntur.

LXXIIII.

7 *vtque maxime*) Licet eadem verba dicuntur a felicibus, quae a miseris; tamen *aliter*, alio vultu, sono, spiritu, dicuntur.

LXXIII. Teſtis ipſe es, quae in omnium ore laetitia. non amictus cuiquam, non habitus, quem modo extulerat. inde reſultantia vocibus tecta, nihilque tantis clamoribus ſatis clauſum. Quis tunc 2
non e veſtigio ſuo exſiluit? quis exſiluiſſe ſenſit? Multa fecimus ſponte, plura inſtinctu quodam & imperio. Nam GAVDIO quoque cogendi vis in- 3
eſt. Num ergo modum ei tua ſaltem modeſtia impoſuit? nam quanto magis a te reprimebatur, exarſimus, non contumacia, Caeſar. Sed vt in tua poteſtate eſt, an gaudeamus; ita in quantum, nec in noſtra. Comprobaſti & ipſe acclamationum noſtra- 4
rum fidem, lacrimarum tuarum veritate. Vidimus humeſcentes oculos tuos, demiſſumque gaudio vultum, tantumque ſanguinis in ore, quantum in animo pudoris. Atque hoc magis incenſi ſumus, vt preca- 5
remur, ne quando tibi non eadem cauſſa lacrymarum, vtque nunquam frontem tuam abſtergeres. Hoc 6
ipſum

cuntur. *Lipſii coniectura firmata a Schwarzio. Al. *vtque iam maxime ab vtrisque dicantur*, omiſſis reliquis: quae ſi plane teſtimonio veteris libri careant, (ſed habet tamen Cuſpinianus) legere forte ita praeſtiterit: *vt quum maxime eadem ab vtrisque dicantur.* Sic in praecedenti membro in primis eleuanda pronuntiando fuerit vox *ſua*, i. e. propria, diuerſa ab aliis.

73, 1 *non amictus*) Brachiis prae gaudio iactatis toga defluit.

reſultantia vocibus tecta) Hypallage, pro *reſultantes tectis voces.* Sic Virg. Aen. 5, 150 *Pulſati colles clamore reſultant.* Proprie & ordinate auunculus noſtri 11, 19 ſ. 21 Apibus *inimica eſt & echo reſultante ſono.*

2 *imperio*) Imperioſa quadam vi gaudii. Nempe *ſponte* ſignificat hic lene quiddam & blandum; *inſtinctus*, *imperium*, vehementiorem motum, & cui reſiſti non poteſt. Hinc ſtatim *cogendi vim* tribuit gaudio. *Itaque non eſt opus, quod aliquando putabam, legere *impetu*: Vt *impetus* & *inſtinctus* copulantur Tac. A. 14, 16.

5 *frontem tuam abſtergeres*) Nunquam perfricares frontem,

ipsum templum, has sedes nobis quasi responsuras interrogemus, viderintne vnquam principis lacrimas? at senatus saepe viderunt. Onerasti futuros principes: sed & posteros nostros. Nam & hi a principibus suis exigent, vt eadem audire mereantur: & illi, quod non audiant, indignabuntur.

LXXIV. Nihil magis possum proprie dicere, quam quod dictum est a cuncto senatu: O TE FELICEM! quod quum diceremus, non opes tuas, sed animum mirabamur. EST enim demum vera
2 felicitas, felicitate dignum videri. Sed cum multa illo die dicta sunt sapienter & grauiter, tum vel inprimis hoc, CREDE NOBIS, CREDE TIBI. Magna hoc fiducia nostri, maiore tamen tui diximus. Alius enim fortasse alium, ipsum se nemo deceperit. Introspiciat modo vitam, seque quid
3 mereatur, interroget. Proinde dabat vocibus nostris fidem apud optimum principem, quod apud malos detrahebat. Quamuis enim faceremus, quae amantes solent: illi tamen, non amari se, credebant
4 sibi. Super haec precati sumus, vt SIC TE AMARENT DII, QVEMADMODVM TV NOS.

Quis

tem, pudorem poneres. Dixit de lacrimis, dixit de pudore: infert de vtroque. * Sententia igitur satis commoda. Vnde verbum *abstergeres*, quod per duo saecula hic legitur, in MSS. autem non comparet, pedem intulerit, non dixerim.

6 onerasti) Vid. ad 24, 1.

74, *1 animum mirabamur*) Felicitate dignum, felicitatis capacem: huc referuntur proxima, *Est enim — videri.*

3 dabat fidem) i. e. faciebat, rara significatione: loquitur autem de conscientia principis. Diuine Plutarchus de discr. adulat. n. 129 Ἡ οἴκοθεν κρίσις ἀντιμαρτυροῦσα, καὶ μὴ προσδεχομένη τὸν ἔπαινον, ἀπαθής ἐστι, καὶ ἄθικτος, καὶ ὑπὸ τοῦ κολακεύοντος ἀνάλωτος.

4 Quis

Quis hoc aut de se, aut principi diceret mediocriter amanti? Pro nobis ipsis quidem haec fuit summa votorum: vt NOS SIC AMARENT DII, QVOMODO TV. Estne verum, quod inter ista clamauimus, O NOS FELICES! Quid enim felicius nobis, quibus non iam illud optandum est, vt nos diligat princeps: sed dii, quemadmodum
princeps? Ciuitas religionibus dedita, semperque 5
deorum indulgentiam pietate merita, nihil felicitati suae putat adstrui posse, nisi vt dii Caesarem imitentur.

LXXV. Sed quid singula consector & colligo? quasi vero aut oratione complecti, aut memoria consequi possim, quae vos, P. C. ne qua interciperet obliuio, & in publica acta mittenda, & incidenda in
aere censuistis? Ante, orationes principum tantum 2
eiusmodi genere monumentorum mandari aeternitati solebant: acclamationes quidem nostrae parie-

Rr 2 tibus

4 *Quis hoc --- amanti*) Hoc membrum non loco positum tenebrarum aliquid orationi offudisse puto; reponendum post alteram formulam, *Nos sic amarent Dii, quomodo tu*, scil. nos amas. Nam sic demum recte infertur, *Quis hoc* posterius *de se; aut* vtrumque hoc *principi diceret mediocriter amanti?* Dicas, quidni? Habeat sibi, si mediocriter amat: sciat ad se non pertinere vota nostra. At periculosum est ita agere cum principe, vt cum mustela in farina latente mus ille apud Phaedrum 4, 1 retorridus, *Sic valeas, vt farina es, quae iaces.*

Estne verum) Nonne est verum? Vid. ad 56, 2.

75, 1 in publica acta mitt.) Ab eo tempore non minima pars historiae Augustae illis in Senatu acclamationibus continetur. Vid. v. g. Vopisci Tacitus c. 5 vbi inter illas acclamationes etiam interiectum, *dixerunt decies, dixerunt vicies, dixerunt tricies.*

2 orationes principum) Adhuc superest, superfuit certe Brissonii aetate, qui eam retulit form. 2, 170 p. 250 Conr. tabulae aeneae bona pars, in qua incisa oratio Claudii Caesaris in Senatu:

tibus curiae claudebantur. Erant enim, quibus nec
3 senatus gloriari, nec princeps possent. Has vero & in vulgus exire, & posteris prodi, cum ex vtilitate, tum ex dignitate publica fuit. Primum, vt orbis terrarum pietatis nostrae adhiberetur testis & conscius: deinde, vt manifestum esset, audere nos de bonis malisque principibus, non tantum post ipsos iudicare: postremo, vt experimento cognosceretur, & ante nos gratos, sed miseros fuisse; quibus esse
4 nos gratos probare antea non licuit. At qua contentione, quo nisu, quibus clamoribus expostulatum est; ne affectus nostros, ne tua merita supprimeres? denique, vt in posterum exemplum prouideres?
5 Discant & principes acclamationes veras falsasque discernere, habeantque muneris tui, quod iam decipi non poterunt. Non instruendum illis iter ad bonam famam, sed non deserendum: non submouenda adulatio; sed non reducenda est. Certum est, & quae facere, & quae debeant audire, si faciant.
6 Quid nunc ego super ea, quae sum cum toto senatu precatus, pro senatu precer? nisi vt haereat animo tuo gaudium, quod tunc oculis protulisti. Ames illum diem, & tamen vincas: noua merearis, noua audias: eadem enim dici, nisi ob eadem facta, non possunt.

LXXVI.

Senatu: habetur eadem Grut. p. 502.

3 non tantum post ipsos) Parum hoc validum: adhuc enim de solo Traiano acclamationes publicatae, bono principe, & ad laudem eius pertinentes. Parum postea quoque ausus est in hoc genere Senatus, contra viuos quidem & florentes.

gratos sed miseros) Hoc ad Principes referri non potest, sed ad alios bene de Senatu meritos.

6 ames - vincas) Cum iucundi-

LXXVI. Iam quam antiquum, quam consulare, quod triduum totum senatus sub exemplo tui sedit, quum interea nihil praeter consulem ageres?
Interrogauit quisque, quod placuit: dissentire, discedere, & copiam iudicii sui reipubl. facere, tutum fuit; consulti omnes, atque etiam dinumerati sumus: 2
vicitque sententia non prima, sed melior. At quis antea loqui, quis hiscere audebat, praeter miseros illos, qui primi interrogabantur? caeteri quidem defixi & attoniti ipsam illam mutam ac sedentariam assentiendi necessitatem, quo cum dolore animi, quo 3
cum totius corporis horrore perpetiebantur? Vnus solusque censebat, quod sequerentur omnes, & omnes improbarent, in primis ipse, qui censuerat. Adeo NVLLA magis omnibus displicent, quam quae sic 4
fiunt, tanquam omnibus placeant. Fortasse Imperator in senatu ad reuerentiam eius componebatur: caeterum egressus, statim se recipiebat in principem, omniaque consularia officia abigere, negligere, con- 5
temnere solebat. Ille vero ita consul, vt si tantum consul foret: nihil infra se putabat, nisi quod infra 6
consulem esset. Ac primum, ita domo progrediebatur, vt illum nullus apparatus arrogantiae principalis, nullus praecursorum tumultus detineret. Vna erat in limine mora, consultare aues, reuererique 7
numinum monitus. Nemo proturbabatur, nemo submouebatur: tanta viatoribus quies, tantus pudor fascibus, vt plerumque aliena turba subsistere & con- 8

 sulem

cunditate recorderis honoris tibi habiti, & ampliores, si fieri possit, mereare: hoc enim est *vincere illum diem* &c.

76, 1 triduum totum) In caussa Marii Prisci. vid. Ep. 2, 11, 18.

9 officium

9 fulem & principem cogeret. Ipſius quidem offi-
cium tam modicum, tam temperatum, vt antiquus
aliquis magnusque conſul ſub bono principe incede-
re videretur. Iter illi ſaepius in forum, frequenter
tamen & in campum.

LXXVII. Nam comitia conſulum obibat ipſe;
tantum ex renunciatione eorum voluptatis, quantum
2 prius ex deſtinatione capiebat. Stabant candidati
ante curulem principis, vt ipſe ante conſules ſtete-
rat: adigebanturque in verba, in quae paullo ante
ipſe iurauerat princeps: qui tantum putat eſſe in iu-
3 re iurando, vt illud & ab aliis exigat. Reliqua pars
diei tribunali dabatur. Ibi vero quanta religio ae-
quitatis? quanta legum reuerentia? Adibat aliquis
4 vt principem: reſpondebat, ſe conſulem eſſe. Nul-
lius ab eo magiſtratus ius, nullius auctoritas immi-
nuta eſt: aucta etiam. ſiquidem pleraque ad praeto-
res remittebat: atque ita, vt collegas vocaret. Non
quia populare gratumque audientibus, ſed quia ita
5 ſentiebat. Tantum dignationis in ipſo honore po-
nebat, vt non amplius eſſe cenſeret, quod aliquis col-
lega appellaretur a principe, quam quod praetor eſ-
ſet. Ad haec tam aſſiduus in tribunali, vt labore re-
6 fici ac aſſidue reparari videretur. Quis noſtrum
idem curae, idem ſudoris ſumit? quis adeo expeti-
7 tis honoribus aut deſeruit, aut ſufficit? Et ſane ae-
quum

9 *officium tam modicum*) Turba comitantium omnis generis. Sueto. Claud. 2 *Sine ſolenni officio lectica in Capitolium latus eſt.*

77, 4 *collegas*) Sic enim antiquitus inſtitutum vt collegae Conſulum eſſent vocarenturque Praetores. Vid. Liu. 7, 1. Cic. Att. 9, 9. Locus claſſicus eſt Gell. 13, 14.

7 Fortu-

quum eſt, tantum caeteris praeſtare conſulibus ipſum, qui conſules facit: quippe etiam Fortunae videbatur indignum, ſi poſſet honores dare, qui gerere non poſſet. Facturus conſules doceat, accepturis- 8
que ampliſſimum honorem perſuadeat, ſcire ſe, quid ſit, quod daturus ſit: ſic ſit, vt illi quoque ſciant, quid acceperint.

LXXVIII. Quo iuſtius ſenatus, vt ſuſciperes quartum conſulatum, & rogauit, & iuſſit. Imperii hoc verbum, non adulationis eſſe, obſequio tuo crede: quod non alia in re magis aut ſenatus exigere a te, aut tu praeſtare ſenatui debes. Vt enim caete- 2
rorum hominum, ita principum, illorum etiam, qui dii ſibi videntur, aeuum omne & breue & fragile eſt. Itaque optimum quemque niti & contendere decet, vt poſt ſe quoque reipublicae proſit, moderationis ſcilicet iuſtitiaeque monumentis, quae plurima ſtatuere conſul poteſt. Haec nempe intentio tua, vt 3
libertatem reuoces ac reducas. Quem ergo honorem magis amare, quod nomen vſurpare ſaepius debes, quam quod primum inuenit recuperata libertas? Non eſt minus ciuile, & principem eſſe pariter, & 4
conſu-

7 *Fortunae videbatur indignum*) Illi *Fortunae Po. Ro.* gubernatrici magnorum euentuum: verius Prouidentiae Diuinae. *MS. Pariſ. apud Schwarzium, *fortuna videbatur indignus*: non male, ſi intelligas, *aliquis*.

78, 1, *iuſſit. Imperii*) Itaque *iubere* libera republica maxime dicebatur populus: Senatus tantum *volebat, aequum cenſebat, arbitrabatur, exiſtimabat, iudicabat, Senatui placebat, videbatur*. Vid. Briſſo. form. 2, 73 p. 178 Conr. ſqq. & add. ſupra 1, 2.

2 *plurima*) *Quidam *prima* h. e. praecipua.

4 *minus ciuile*) Aeque indicat animum aequalitatis illius inter ciues ſtudioſum & inimicum tyrannidis ſ. regni, ſi is, qui primum in rep. locum habet,

5 consulem, quam tantum consulem. Habe etiam
rationem verecundiae collegarum tuorum; collega-
rum inquam: ita enim & ipse loqueris, & nos loqui
6 vis. Onerosa erit modestiae illorum tertii consula-
tus sui recordatio, donec te consulem videant. Ne-
que enim potest non nimium esse priuatis, quod
principi satis est. Annuas, Caesar, optantibus, qui-
busque apud deos adesse consuesti, quorum potens
es ipse, votorum compotes facias.

LXXIX. Fortasse sufficiat tibi tertius consula-
tus: sed nobis tanto minus sufficit. Ille nos insti-
tuit & induxit, vt te iterum iterumque consulem ha-
2 bere cupiamus. Remissius istud contenderemus, si
adhuc non sciremus, qualis esses futurus. Tolera-
bilius fuit, experimentum tui nobis, quam vsum ne-
3 gari. Dabiturne rursus videre consulem illum? au-
diet & reddet, quas proxime voces? praestabitque
gaudium, quantum ipse percipiet? praesidebit laeti-
tiae publicae, auctor eius & caussa? tentabitque af-
4 fectus nostros, vt solet, cohibere; nec poterit? Erit
pietati senatus, cum modestia principis, felix specio-
sumque certamen, seu fuerit victa, seu vicerit? Equi-
dem incognitam quandam, proximaque maiorem
praesumo laetitiam. Quis enim est tam imbecilli
ingenio, qui non tanto meliorem consulem speret,
5 quanto saepius fuerit? Alius labores, si non conti-
nuo se desidiae ac voluptati dedisset, otio tamen &
quiete

bet, non dedignetur consulatum, quam si illum gerat quiuis alius.

6 *apud deos adesse*) *Sic pro *esse* aliorum e MSS. restituit, & coniecturas aliorum firmauit, Schwarzius. Idem etiam obseruat esse in bonis *libris* pro *potens es* breuius *potes*: quod eandem hic vim habet.

quiete recreasset: hic consularibus curis exsolutus, principales resumsit; tam diligens temperamenti, vt nec consulis officium, princeps; nec principis, consul appeteret. Videmus, vt prouinciarum deside- 6
riis, vt singularum etiam ciuitatum precibus occurrat. Nulla in audiendo difficultas, nulla in respondendo mora: adeunt statim, dimittuntur statim: tandemque principis fores exclusa legationum turba non obsidet.

LXXX. Quid? in omnibus cognitionibus, quam mitis seueritas, quam non dissoluta clementia? Non locupletando fisco sedes, nec aliud tibi sententiae tuae pretium, quam bene iudicasse. Stant ante 2
te litigatores, non de fortunis suis, sed de tua existimatione soliciti, nec tam verentur, quid de causa sua, quam quid de moribus sentias. O vere principis, 3
atque etiam consulis, reconciliare aemulas ciuitates; tumentesque populos non imperio magis, quam ratione compescere: intercedere iniquitatibus magi- 4
stratuum, infectumque reddere, quidquid fieri non oportuerit: postremo, velocissimi sideris more, omnia inuisere, omnia audire, & vndecunque inuocatum statim, velut numen adesse & adsistere! Ta- 5
lia esse crediderim, quae ipse mundi parens tempe-

 rat

79, 6 *in audiendo*) *Lipsius suspicatur *adeundo*; cui respondeat illud, *adeunt statim*: sed nec *audiendo* damnat.

80, 2 *de tua existim.*) Res ipsa loquitur, non quid alii de Caesare, sed de se quid Caesar existimet, hos litigatores solicitos esse.

4 *infectum reddere*) Vid. ad 40, 3. *Pro *oportuerit* legendum videtur *oportuerat*.

inuocatum) Difficile est hic statuere, vtrum *inuocatum* adiectiue sumere debeamus pro non vocato, an participii more, precibus aduocatum. Vtrumque pulchrum, & ad hunc locum aptum.

5 *facta*

rat nutu, ſi quando oculos demiſit in terras & facta mortalium inter diuina opera numerare dignatus eſt:
6 qua nunc parte curarum liber ſolutusque, caelo tantum vacat, poſtquam te dedit, qui erga omne hominum genus vice ſua fungereris. Fungeris enim, ſufficisque mandanti: quum tibi dies omnis ſumma cum vtilitate noſtra, cum tua laude, condatur.

LXXXI. Quod ſi quando cum influentibus negotiis paria feciſti, inſtar refectionis exiſtimas mutationem laboris. Quae enim remiſſio tibi, niſi luſtrare ſaltus, excutere cubilibus feras, ſuperare immenſa montium iuga, & horrentibus ſcopulis gradum inferre, nullius manu, nullius veſtigio adiutum: atque inter haec pia mente adire lucos, & occurſare
2 numinibus? Olim haec experientia iuuentutis, haec voluptas erat, his artibus futuri duces imbuebantur: certare cum fugacibus feris curſu, cum audacibus robore,

5 facta mortalium) Qualia ſunt, quae ſ. 3 & 4 continentur. * Nondum igitur neceſſarium puto, *fata*, quamquam e bonis libris, cum Cl. Schwarzio reponere.

6 qua nunc parte) Laudares, Secunde, Traianum tuum, ſine deorum iniuria. Sed nimirum iam inoleuerat Romae hoc impietatis genus, e quo tempore placuit hominibus Virgilianum, modo verum eſt, carmen, *Diuiſum imperium cum Ioue Caeſar habet*. Sed hic poëta fuit. conf. ſupra ad 40, 3. & mox Martialis votum ad 94, 2. * Recepimus hic lectionem a Schwarzio erutam e MSS. pro vulgato, *quibus nunc per te liber* &c. *Per te* ſi poſuiſſet Plinius, non ſubiunxiſſet, *poſtquam te dedit*.

81, 1 cum influentibus neg.) Inſtar torrentis, vt Cic. prouinc. conſular. c. 13 *C. Marius* — *influentes in Italiam Gallorum maximas copias repreſſit*. * Non igitur opus eſt, vt de mutatione in *adfluentibus*, vel *inſtantibus*, cogitemus.

occurſare numinibus) Non Dianae modo & eius nymphis, quae faciles Deae: Vid. Ep. 1, 6, 3. Sed grauioribus etiam vt *matri magnae* Deum, quam *Accepimus*, ait Cicero de haruſp. reſp. c. 11 *agros & nemora cum quodam ſtrepitu fremituque peragrare*.

2 obſidio-

bore, cum callidis aſtu: nec mediocre pacis decus
habebatur, ſubmota campis irruptio ferarum, & ob-
ſidione quadam liberatus agreſtium labor. Vſur- 3
pabant gloriam iſtam illi quoque principes, qui ob-
ire non poterant: vſurpabant autem vt domitas fra-
ctasque clauſtris feras, ac deinde in ipſorum quidem
ludibrium emiſſas, mentita ſagacitate colligerent.
Nunc par capiendi quaerendique ſudor, ſummusque
& idem gratiſſimus labor, inuenire. Enimuero, ſi 4
quando placuit idem corporis robur in maria pro-
ferre, non ille fluitantia vela, aut oculis ſequitur, aut
manibus: ſed nunc gubernaculis aſſidet, nunc cum
valentiſſimo quoque ſodalium certat frangere fluctus,
domitare ventos reluctantes, remisque tranſire ob-
ſtantia freta.

LXXXII. Quantum diſſimilis illi, qui non Albani lacus otium, Baianique torporem & ſilentium ferre,

2 *obſidione*) *Obſidere* non ii modo dicuntur, qui caſtris circum poſitis vrbem capere ſtudent; ſed etiam qui inſidiantur ex proximo, & nocendi occaſionibus intenti ſunt. Itaque iungo cum participio *liberatus*.

agreſtium labor) Sic Myſi legatos ap. Herod. I, 36 ad Croeſum mittunt, contra ὗος μέγιστον χρῆμα, ὃς τὰ ἔργα διαφθείρει. De Perſarum & Cyri venatu res e Cyropaedia notiſſima. Verum Roma libera ea res fere paſtoribus i. e. ſeruis, relinquebatur. Venationes Amphitheatri etiam per ſeruos fere aut damnatos exerceri ſolitae &c.

3 *feras - colligerent*) Sueto. 19 *Sagittis confectas* narrat a Domitiano: *collectas* i. e. captas *mentita ſagacitate*, non narrat.

inuenire) Veſtigia perſequi, deprehendere in luſtro, aſſequi fugientem & conſiſtere.

4 *aut manibus*) Quibus demonſtret, quid agendum ſit. * Lipſius malit *nauibus*, deligatis nempe ad aliam, velis vel remis actam, & modo fluitantem motu languido, ne turbet mollis vectoris ſomnum vel delicias miniſterium nauticum, remorum pulſus, ſtridorque rudentum: qua de re ſtatim.

ferre, non pulſum ſaltem fragoremque remorum
perpeti poterat, quin ad ſingulos ictus turpi formi-
2 dine horreſceret. Itaque procul ab omni ſono in-
concuſſus ipſe & immotus, religato reuinctoque na-
uigio, non ſecus ac piaculum aliquod, trahebatur.
3 Foeda facies, quum P. R. Imperator alienum curſum,
alienumque rectorem, velut capta naue, ſequeretur.
Nec deformitate iſta ſaltem flumina carebant, atque
4 amnes. Danubius ac Rhenus tantum illud noſtri
dedecoris vehere gaudebant, non minore cum pu-
dore imperii, quod haec Romanae aquilae, Romana
ſigna, Romana denique ripa, quam quod hoſtium
5 proſpectarent. Hoſtium, quibus moris eſt, eadem
illa nunc rigentia gelu flumina, aut campis ſuperflua,
nunc liquida ac deferentia, luſtrare nauigiis, nando-
6 que ſuperare. Nec vero laudauerim per ſe magno-
pere duritiem corporis ac lacertorum; ſed ſi his va-
lidior toto corpore animus imperitet, quem non for-
tunae indulgentiae molliant, non copiae principales
ad

82, 2 piaculum aliquod) Piacularis hoſtia, quam contingere nemo vult, quae e longinquo proinde trahitur: & in mare denique, vbi poteſt, abiicitur, monſtri inſtar vel prodigioſi partus. Sic 34, 4 *delatores in nauigia congeſti piacularibus victimis* comparantur.

4 *gaudebant*) Inimici nempe amnes, dedecore noſtro laeti, poëtica metonymia pro accolis. Contra puduit Romanos talia fieri in conſpectu hinc hoſtium, hinc ſui exercitus. Genitiuus *hoſtium* retro ſpectat ad *ſigna* & *ripam*. * Gudianus liber apud Schwarzium, qui ſupplet ita, *quod hoſtium exercitus proſpectaret*: interpolatus videtur.

5 liquida ac deferentia) *Liquida* opponuntur *rigentibus gelu*; *deferentia* his, quae ſunt *campis ſuperflua*, nec ferendis apta nauigiis. *Venti ferentes* ſunt 31, 4. * *Deſerentia* i. e. campos, aut *deferuentia*, coniecturae non neceſſariae.

6 toto corpore) *Illud *toto* neſcio quam vim, quam elegantiam hic habere poſſit; *tanto* ſi legamus, aliquid dixiſſe Plinium ſe dignum ſentio.

7 nuptia-

ad segnitiem luxumque detorqueant; tunc ego, seu montibus, seu mari exerceatur, & laetum opere corpus, & crescentia laboribus membra mirabor.
Video enim iam inde antiquitus maritos dearum, ac 7
deorum liberos, nec dignitate nuptiarum * magis
quam his artibus inclaruisse. Simul cogito, quum 8
sint ista ludus & auocamentum huius, quae quantaeque sint illae seriae & intentae, & a quibus se in tale otium recipit, voluptates. SVNT enim voluptates, quibus optime de cuiusque grauitate, sanctitate,
temperantia creditur. Nam quis adeo dissolutus, 9
cuius non occupationibus aliqua species seueritatis incidat? otio prodimur. An non plerique principes hoc idem tempus in aleam, stupra, luxum conferebant? quum feriarum laxamenta curarum, vitiorum contentione supplerent.

LXXXIII. HABET hoc primum magna fortuna, quod nihil tectum, nihil occultum esse patitur: principum vero non modo domos, sed cubicula ipsa intimosque secessus recludit, omniaque arcana noscenda

7 *nuptiarum*) * Hic deesse alterum membrum, respondens *deorum liberis*, V. G. *nec generis praestantia*, vel tale quiddam, recte suspicatur Lipsius, qui etiam obseruat, quod in pluribus libellis veterum videas, sub finem saepius corruptum aliquid esse. Apparet etiam Schwarzianas obseruationes hinc esse paullo rariores, non puto quod viri diligentia defecerit, sed quod subsidia librorum.

8 *voluptates. Sunt enim*) *Voluptates seriae & intentae* sunt ipsae occupationes Traiani, in quantum etiam has lubenter & cum *προθυμίᾳ* quadam obit. * Interim nimis velim, vt inueniatur liber antiquus, in quo hic sint *occupationes*. Aliud remedium excogitauit Lipsius, si sic legamus: *Quae quantaque sunt illa seria & intenta — recipit. Voluptates sunt enim, voluptates! quibus optime* &c.

9 *incidat? otio*) * Quid si *insit? at otio* &c. Certe illud *incidat* mihi hic non satisfacit: sed mea forte culpa.

83, 5

ſcenda famae proponit atque explicat. Sed tibi
Caeſar, nihil accommodatius fuerit ad gloriam, quam
2 penitus inſpici. Sunt quidem praeclara, quae in pu-
blicum profers; ſed non minora ea, quae limine te-
nes. Eſt magnificum, quod te ab omni contagione
vitiorum reprimis ac reuocas, ſed magnificentius,
3 quod tuos. Quanto enim magis arduum eſt, alios
praeſtare quam ſe: tanto laudabilius, quod, quum
ipſe ſis optimus, omnes circa te ſimiles tui effeciſti.
4 Multis illuſtribus dedecori fuit, aut inconſultius vxor
aſſumta, aut retenta patientius: ita foris claros do-
meſtica deſtruebat infamia: & ne maximi ciues ha-
berentur, hoc efficiebat, quod mariti minores erant.
5 Tibi vxor in decus & gloriam cedit. Quid enim
illa ſanctius? quid antiquius? Nonne, ſi Pontifici
maximo deligenda ſit coniux, aut hanc, aut ſimilem
6 (vbi eſt autem ſimilis?) elegerit? Quam illa nihil
ſibi ex fortuna tua, niſi gaudium vindicat? quam
conſtanter, non potentiam tuam, ſed ipſum te reue-
retur? Idem eſtis inuicem, quod fuiſtis: probatis ex
aequo: nihilque vobis felicitas addidit, niſi quod
ſcire coepiſtis, quam bene vterque veſtrum felicita-
7 tem ferat. Eadem quam modica cultu? quam par-
ca comitatu? quam ciuilis inceſſu? Mariti hoc opus,
qui ita imbuit, ita inſtituit: nam VXORI ſufficit
8 obſequii gloria. An, quum videat, quam te nullus
terror,

83, 5 Pontifici max.) Pontifici maximo ſemel tantum vxorem ducere licebat, ſi credimus Tertull. exhort. ad caſtit. c. 7, de monogam. c. 16, ad vxor. 1, 5. Sic de Diali Flamine Maſurius Sabinus apud Gell. 10, 15 *Vxorem ſi amiſit, flaminio decedit. Matrimonium Flaminis niſi morte dirimi non eſt ius.* His igitur, caſtam & virtutibus omnibus ornatam nanciſci, optabile praeter caeteros erat.

84, 1

terror, nulla comitetur ambitio: non & ipſa cum ſilentio incedat? ingredientemque pedibus maritum, in quantum patitur ſexus, imitetur? Decuerit hoc illam, etiamſi diuerſa tu facias. Sub hac vero modeſtia viri, quantam debet verecundiam vxor marito? femina ſibi?

LXXXIV. Soror autem tua, vt ſe ſororem eſ-
ſe meminit! vt in illa tua ſimplicitas, tua veritas, tu-
us candor agnoſcitur! vt ſi quis eam vxori tuae con-
ferat, dubitare cogatur, vtrum ſit efficacius ad recte
viuendum, bene inſtitui, aut feliciter naſci. NIHIL 2
eſt tam pronum ad ſimultates, quam aemulatio, in
feminis praeſertim: ea porro maxime naſcitur ex
coniunctione, alitur aequalitate, exardeſcit inuidia,
cuius finis eſt odium. Quo quidem admirabilius 3
exiſtimandum eſt, quod mulieribus duabus in vna
domo, parique fortuna, nullum certamen, nulla con-
tentio eſt. Suſpiciunt inuicem, inuicem cedunt: 4
quumque te vtraque effuſiſſime diligat, nihil ſua pu-
tant intereſſe, vtram tu magis ames. Idem vtrique
propoſitum, idem tenor vitae, nihilque ex quo ſen-
tias duas eſſe. Te enim imitari, te ſubſequi ſtudent. 5
Ideo vtraque mores eosdem, quia vtraque tuos, ha-
bet: inde moderatio, inde etiam perpetua ſecuritas.
Neque enim vnquam periclitabuntur eſſe priuatae,
quae

84, 1 bene inſtitui) Hoc ad vxorem Traiani refertur, vt *feliciter naſci* ad ſororem.

aut felic. naſci) Peccauitne noſter aduerſus magiſtri ſui, Fabii, praeceptum? qui 1, 5, 49 *Nam* & an & aut *coniunctiones ſunt*, inquit, *male tamen interroges*, Hic aut ille ſit? Vid. ad 10, 48, 2. * Certe omnes libri *aut* hic habent, quos inſpexit Schwarzius.

5 non

6 quae non deſierunt. Obtulerat illis ſenatus cognomen Auguſtarum, quod certatim deprecatae ſunt, quam diu appellationem Patris patriae tu recuſaſſes: ſeu, quod plus eſſe in eo iudicabant, ſi vxor & ſoror
7 tua, quam ſi Auguſtae dicerentur. Sed quaecunque illis ratio tantam modeſtiam ſuaſit; hoc magis dignae ſunt, quae in animis noſtris & ſint & habean-
8 tur auguſtae, quia non vocantur. Quid enim laudabilius feminis, quam ſi verum honorem non in ſplendore titulorum, ſed in iudiciis hominum reponant? magnisque nominibus pares ſe faciant, etiam dum recuſant?

LXXXV. Iam etiam & in priuatorum animis exoleuerat priſcum mortalium bonum, amicitia, cuius in locum migrauerant aſſentationes, blanditiae, & PEIOR odio amoris ſimulatio. Etenim in principum domo nomen tantum amicitiae, inane
2 ſcilicet irriſumque manebat. Nam quae poterat eſſe inter eos amicitia, quorum ſibi alii *domini*, *alii* ſerui videbantur? Tu hanc pulſam & errantem re-
3 duxiſti: habes amicos, quia amicus ipſe es. NEQVE enim, vt alia ſubiectis, ita amor imperatur: neque eſt vllus affectus tam erectus, & liber, & dominationis impatiens, nec qui magis vices exigat. Poteſt

5 non eſſe deſier.) Nunquam modeſtiam priuatarum feminarum exuerunt: itaque etſi redigantur ad priuatam conditionem, nihil ipſis aſperum accidat.

6 cognomen Auguſtarum) Videntur tamen poſt recepiſſe, vt apparet ex inſcr. ap. Grut. p. 247, 6. vbi in arcu Traiani VI illius conſulatu poſito hinc honor habetur PLOTINAE AVG. CONIVGI AVG. hinc DIVAE MARCIANAE AVG. SORORI AVG. Nimirum hic ipſe etiam *pater patriae* appellatur. De nummis vid. Spanh. diſſ. II p. 271 & 288.

Poteſt fortaſſe princeps inique, poteſt tamen odio 4
eſſe nonnullis, etiamſi ipſe non oderit: AMARI,
niſi ipſe amet, non poteſt. DILIGIS ergo, quum 5
diligaris, & in eo, quod vtrinque honeſtiſſimum eſt,
tota gloria tua eſt; qui ſuperior factus, deſcendis in
omnia familiaritatis officia, & in amicum ex impera-
tore ſubmitteris: immo tunc maxime imperator,
quum amicum ex imperatore agis. Etenim quum 6
plurimis amicitiis fortuna principum indigeat, prae-
cipuum eſt principis opus, amicos parare. Placeat 7
tibi ſemper haec ſecta, & cum alias virtutes tuas, tum
hanc conſtantiſſime, teneas: NEC vnquam perſua-
deatur, humile eſſe principi, niſi odiſſe. IVCVN-
DISSIMVM eſt in rebus humanis amari, ſed non
minus amare: quorum vtroque ita frueris, vt quum
ipſe ardentiſſime diligas, adhuc tamen ardentius di-
ligaris. Primum, quia facilius eſt, vnum amare, 8
quam multos: deinde, quia tibi amicos tuos obli-
gandi adeſt facultas tanta, vt nemo poſſit te, niſi in-
gratus, non magis amare.

LXXXVI. Operae pretium eſt referre, quod tormentum tibi iniunxeris, ne quid amico negares. Dimi-

85, 5 vtrinque) Hinc amantibus te, hinc tibi, qui amaris. * Sic reſcripſimus pro *vtrique*, bonis apud Schwarzium auctoribus.

familiaritatis officia) Xiphiſi. e Dion. l. 68 p. 772, C. Καὶ γὰρ θήρας καὶ συμποσίων, ἔργων τε καὶ βουλευμάτων, σκωμμάτων δὲ μετεῖχε σφίσι (τοῖς φίλοις) καὶ πολλάκις καὶ τέταρτος ὠχεῖτο (quartus ipſe in eod. vehiculo comes vectus eſt) ἔς τε τὰς οἰκίας αὐτῶν καὶ ἄνευ γε φρουρᾶς ἔστιν ὧν ἐσιὼν ἐυθυμεῖτο. Similia Eutrop. 8, 4.

7 humile odiſſe) Cum non oderimus fere niſi vnde malum metuimus; metus autem humilem animum arguat &c.

Dimisisti optimum virum, tibi carissimum, inuitus
& tristis, & quasi retinere non posses. quantum ama-
res eum, desiderio expertus es: distractus separatus-
2 que, dum cedis & vinceris. Ita quod fando inaudi-
tum, quum princeps & principis amicus diuersa vel-
letis, id potius factum est, quod amicus volebat. O
rem memoriae literisque mandandam! Praefectum
praetorii non ex ingerentibus, sed ex subtrahenti-
bus legere: eundemque otio, quod pertinaciter amet,
reddere: quumque sis ipse distentus imperii curis,
3 non quietis gloriam cuiquam inuidere. Intelligimus,
Caesar, quantum tibi pro laboriosa ista statione &
exercita debeamus, quum otium a te, tanquam res
optima, & petatur, & detur. Quam ego audio con-
fusionem tuam fuisse, quum digredientem prosequе-
reris? Prosequutus enim nec temperasti tibi, quo
minus exeunti in litore amplexus osculum ferres.
4 Stetit Caesar in illa amicitiae specula, precatusque ma-
ria, celeremque (si tamen ipse voluisset) recursum,
nec sustinuit recedentem non etiam atque etiam vo-
5 tis, lacrymis, sequi. Nam de liberalitate taceo.
Quibus enim muneribus aequari haec cura principis,
haec patientia potest? qua meruisti, vt ille sibi nimi-
um fortis, ac prope durus videretur? Nec dubito,
quin agitauerit secum, an gubernacula retorqueret:
& fecisset, nisi quod pene ipso contubernio princi-
pis felicius iucundiusque est, desiderare principem
deside-

86, 2 ex subtrahentibus) Vid. 5, 5.

3 labor. exercita) Bene Heumannus componit cum Cic. pro Milo. 2 *Quid nobis* laboriosius, *quid magis* exercitum *dici aut fingi potest?*

5 desiderare) * Vide, an non ordinatius fluat oratio sic, *nisi, quod*

deſiderantem. Et ille quidem vt maximo fructu 6
ſuſcepti, ita maiore depoſiti officii gloria fruitur: tu
autem facilitate iſta conſequutus es, ne quem retine-
re videaris inuitum.

LXXXVII. Ciuile hoc erat, & parenti publico
conuenientiſſimum, nihil cogere: ſemperque me-
miniſſe, NVLLAM tantam poteſtatem cuiquam
dari poſſe, vt non ſit gratior poteſtate libertas. Di- 2
gnus es, Caeſar, qui officia mandes deponere optan-
tibus; qui petentibus vacationem inuitus quidem,
ſed tamen tribuas; qui ab amicis orantibus requiem
non te relinqui putes; qui ſemper inuenias, & quos
ex otio reuoces, & quos otio reddas. Vos quoque, 3
quos parens noſter familiariter inſpicere dignatur,
fouete ſancte iudicium eius, quod de vobis habet:
hic veſter labor eſt. PRINCEPS enim, quum in 4
vno probauit amare ſe ſcire, vacat culpa, ſi alios mi-
nus amat. Ipſum quidem quis mediocriter diligat?
quum leges amandi non det, ſed accipiat? Hic prae-
ſens, ille mauult abſens amari; vterque ametur, vt
mauult: nemo in taedium praeſentia, nemo in ob-
liuionem abſentia veniat. Tenet quisque locum, 5
quem ſemel meruit; faciliusque eſt, vt oculis eius
vultus abſentis, quam vt animo caritas excidat.

quod — eſt, deſideraret principem deſiderantem.

deſiderantem) * Hoc verbum e bonis libris reuocauit Schwarzius, qui etiam ſequentia reſtituit, ſic tamen vt ſuſpicetur legendum, *vt maxime ſuſcepti, ita maiore depoſiti officii gloria fruitur.* Offendit nempe virum formula *fructu fruitur*: licet non ignoret Incertum Auctorem Paneg. 8, 7, 5 dixiſſe, *Quum duplici fructu fruebantur* (matres & virgines) *quum pulcherrimi imperatoris formam viderent, & licentiam non timerent.*

87, 5 *ſemel meruit*) *Meruit* hoc eſt, conſecutus eſt, non excluſa licet dignitate. * Credo, ad hunc intellectum verbi, conſue-

LXXXVIII. Plerique principes, quum eſſent ci-
uium domini, libertorum erant ſerui: horum con-
ſiliis, horum nutu regebantur: per hos audiebant,
per hos loquebantur: per hos praeturae etiam, &
ſacerdotia & conſulatus, immo & ab his petebantur.
2 Tu libertis tuis ſummum quidem honorem, ſed tan-
quam libertis habes; abundeque ſufficere his credis,
ſi probi & frugi exiſtimentur. Scis enim PRAE-
CIPVVM eſſe indicium non magni principis, ma-
3 gnos libertos. Ac primum neminem in vſu habes,
niſi aut tibi, aut patri tuo, aut optimo cuique dile-
ctum; ſtatimque hos ipſos quotidie deinde ita for-
mas, vt ſe non tua fortuna, ſed ſua metiantur: &
tanto magis digni, quibus honor omnis praeſtetur a
4 nobis, quia non eſt neceſſe. Iuſtisne de cauſſis S.
P. Q. R. OPTIMI tibi cognomen adiecit? Para-
tum id quidem, & in medio poſitum, nouum tamen.
Scias neminem ante meruiſſe, quod non erat exco-
5 gitandum, ſi quis meruiſſet. An ſatius fuit FELI-
CEM

conſuetum ſane Plinio, non attendiſſe, qui *ſemper* ſubſtituerunt. *Semel* ex MSS. reponit Schwarzius.

88, 1 *Libertor. ſerui*) Vt Claudius Narciſſi, & Pallantis, de cuius opibus, ne longe abeamus, vid. Ep. 7, 29 & 8, 6.

2 *ſummum quidem honorem*) *Summum*, ſi cogitemus te, qui habes; vt paullo poſt, *honor omnis* illis praeſtatur. * Et tamen duriuſculum eſt *ſummum*: itaque fere eſt, vt malim cum Lipſio *ſuum*.

3 *optimo cuique dil.*) * Recte, nec ſine ſuffragio MS. *Principum* poſt *cuique* omitti iubet Schwarzius. Pro *ſtatimque*, quod incommodum ſane eſt, cum *quotidie* ac *deinde* ſequantur, Lipſius legendum ſuſpicatur, *dilectum aeſtimatumque. Hos ipſos.* Cui eatenus ſubſcribo, vt certe *ſtatimque* corruptum ex nomine ad *dilectum* adiuncto arbitrer: fuitne *ſpectatumque*?

4 *Iuſtisne de cauſſis*) Vid. ad 56, 2.

non erat excog.) Non opus erat, vt, tanquam nouum quo te afficeremus honorem, excogitaremus.

6 omni-

CEM vocare? quod non moribus, ſed fortunae da-
tum eſt: ſatius, MAGNVM? cui plus inuidiae,
quam pulchritudinis ineſt. Adoptauit te optimus
princeps in ſuum, ſenatus in OPTIMI nomen.
Hoc tibi tam proprium, quam paternum; nec ma- 6
gis definite diſtincteque deſignat, qui TRAIANVM,
quam qui OPTIMVM appellat: vt olim frugalitate
Piſones, ſapientia Laelii, pietate Metelli monſtraban-
tur. Quae ſimul omnia vno iſto nomine continen-
tur. NEC videri poteſt optimus, niſi qui eſt omni-
bus [optimis] in ſua cuiusque laude praeſtantior.
Merito tibi ergo, poſt caeteras appellationes haec eſt 7
addita, vt maior. Minus eſt enim Imperatorem,
& Caeſarem, & Auguſtum, quam omnibus Impera-
toribus, & Caeſaribus, & Auguſtis eſſe meliorem.
Ideoque ille parens hominum deorumque OPTIMI 8
prius, deinde MAXIMI nomine colitur. quo
praeclarior laus tua, quem non minus conſtat opti-
mum eſſe, quam maximum. Adſequutus es nomen, 9
quod ad alium transire non poſſit, niſi vt appareat
in bono principe alienum, in malo falſum: quod li-
cet omnes poſtea vſurpent, ſemper tamen agnoſce-
tur vt tuum. Etenim, vt nomine AVGVSTI ad- 10
monemur eius, cui primum dicatum eſt: ita haec
OPTIMI appellatio, nunquam memoriae homi-
num ſine te recurret, quotiesque poſteri noſtri
OPTIMVM aliquem vocare cogentur, toties re-
cordabuntur, quis meruerit vocari.

Ss 3 LXXXIX.

6 omnibus optimis) *Includendum curaui *optimis*, vt nimis luxurians, & forte imprudenter tantum huc relatum ex praecedentibus.

9 in bono pr. alienum) Quia alius iam occupauit, vt adeo non iam valeat ad diſtinctionem: niſi forte placeat *Optimum ſecundum*, & deinceps, vocare.

89, 1

LXXXIX. Quanto nunc, diue Nerua, gaudio fueris, quum vides & esse OPTIMVM, & dici, quem tanquam optimum elegisti? quam laetum tibi, quod comparatus filio tuo vinceris! Neque enim alio magis approbatur animi tui magnitudo, quam quod optimus ipse non timuisti eligere meliorem.
2 Sed & tu, pater Traiane (nam tu quoque, si non sidera, proximam tamen sideribus obtines sedem) quantam percipis voluptatem, quum illum tribunum, illum militem tuum, tantum imperatorem, tantum principem cernis? cumque eo, qui adoptauit, amicissime contendis, pulchrius fuisse genuisse talem, an
3 elegisse? Macte vterque ingenti in remp. merito, cui hoc tantum boni contulistis! Licet alteri vestrum filii virtus triumphalia, caelum alteri dederit: non minor tamen vestra laus, quod ista per filium, quam si ipsi meruissetis. XC.

89, 1 non timuisti) Contra quam Augustus fecisse accusatur apud Tac. An. 1, 10 *Quoniam arrogantiam saeuitiamque* Tiberii *introspexerit, comparatione deterrima sibi gloriam pepe-risse.*

2 *si non sidera*) Nimirum *sidera* Deorum sedes. In his *quatuordecim* non licet sedere nisi consecratis Augustis. Conf. 11, 2. Sed, si Lucanum audimus, 9, 6. *Quod patet terras inter, lunaeque meatus, Semidei manes habitant.* Laudauit Lipsius: Cellarius autem Manil. 1, 761 & 800. Caeterum non passus est Traianus patrem suum semper exulare caelo ipso. Extat enim nummus sexto illius consulatu percussus, in quo DIVI NERVA ET TRAIANVS PAT. aduersis vultibus proponuntur. vid. Spanh. diss. 11. p. 328.

tribunum - militem) De tribunatu Traiani dictum c. 15, 1. *Nonne melius erat sic, *illum militem, illum tribunum tuum?*

an elegisse?) Haec constructio laborare videtur. Nam debebat ita connecti oratio, *pulchrius fuisse genuisse talem, quam elegisse*: vel ita, *pulchriusne fuerit, genuisse talem, an elegisse?*

3 *triumphalia*) De illa Parthica lauro loquitur, quam declaratum iuimus ad 14, 1. Sed sine dubio etiam *triumphalem statuam* patri posuit, vel positam instaurauit: ornamentaque illi triumphalia conseruauit. De *caelo Neruae dato* supra c. 11.

90, 3

XC. Scio, P.C. cum caeteros ciues, tum praeci-
pue consules, oportere sic affici, vt se publice magis,
quam priuatim obligatos putent. Vt enim malos 2
principes rectius pulchriusque est ex communibus in-
iuriis odisse, quam propriis: ita boni speciosius aman-
tur ob ea, quae generi humano, quam quae homini-
bus, praestant. Quia tamen in consuetudinem ve- 3
nit, vt consules publica gratiarum actione perlata, suo
quoque nomine, quantum debeant principi, profite-
antur: concedite me non pro me magis, munere isto
quam pro collega meo Cornuto Tertullo, C. V. fungi.
Cur enim non pro illo quoque gratias agam, pro quo 4
non minus debeo? praesertim quum indulgentissimus
imperator in concordia nostra ea praestiterit ambo-
bus; quae si tantum in alterum contulisset, ambos ta-
men aequaliter obligasset. Vtrumque nostrum ille 5
optimi cuiusque spoliator & carnifex stragibus amico-
rum, & in proximum iacto fulmine afflauerat. Iis-
dem enim amicis gloriabamur, eosdem amissos luge-
bamus: ac sicut nunc spes gaudiumque, ita tunc com-
munis nobis dolor & metus erat. Habuerat hunc ho- 6
norem periculis nostris diuus Nerua, vt nos, etsi minus
notos, vt bonos tamen, promouere vellet: quia mu-
tati saeculi signum & hoc esset, quod florerent, quorum
praecipuum votum ante fuerat, vt memoriae prin-
cipis elaberentur.

90, 3 in consuet. venit) * *In consu. vertit* MSS & impressi plures apud Schwarzium. Haeret ipse: dubito ego quoque, nisi quod ad *vertit* propendet animus, quia hoc paullo abstrusius, quod proinde librariis minus placuit.

5 fulmine afflauerat) Compara Ep. 3, 11, 3 *Tot circa me iactis fulminibus quasi ambustus.*

6 minus notos) * *Notos* non habent, quos Schwarzius adhibuit, libri antiqui. Postulat autem, quod Lipsius monuit, vel hoc vel simile nomen sententia.

XCI. Nondum biennium compleramus in offi-
cio laborioſiſſimo & maximo, quum tu nobis, Optime
principum, fortiſſime Imperatorum, conſulatum ob-
tuliſti, vt ad ſummum honorem gloria celeritatis acce-
2 deret. Tantum inter te & illos principes intereſt, qui
beneficiis ſuis commendationem ex difficultate capta-
bant, gratioresque accipientibus honores arbitraban-
tur, ſi prius illos deſperatio, & taedium, & ſimilis re-
pulſae mora, in notam quandam pudoremque vertiſ-
3 ſent. Obſtat verecundia, quo minus percenſeamus,
quo vtrumque noſtrum teſtimonio ornaris: vt amore
recti, amore reipublicae, priſcis illis conſulibus aequa-
4 ueris. Merito nec ne, neutram in partem decernere
audeamus. quia nec fas eſt, affirmationi tuae dero-
gare; & oneroſum confiteri, vera eſſe, quae de nobis,
5 praeſertim tam magnifica, dixiſti. Tu tamen dignus
es, qui eos conſules facias, de quibus poſſis iſta praedi-
care. Tribuas veniam, quod inter haec beneficia tua
gratiſſimum eſt nobis, quod nos rurſus collegas eſſe
6 voluiſti. Ita caritas mutua, ita congruens tenor vitae,
ita vna eademque ratio propoſiti poſtulabat: cuius
ea vis, vt morum ſimilitudo concordiae noſtrae glo-
riam minuat: ac perinde ſit mirum, ſi alter noſtrum a
7 collega, ac ſi a ſeipſo diſſentiat. Non ergo tempora-
rium & ſubitum eſt, quod vterque collegae conſulatu,
tanquam iterum ſuo gaudet; niſi quod tamen, qui rur-
ſus conſules fiunt, bis quidem, ſed temporibus diuerſis
obli-

91, 1 in officio labor.) Praefectura aerarii. Vid. 5, 15, 5, quae tota epiſtola de hac neceſſitudine agit. Add. 10. 20, 1.

2 ſi prius illos) Intellige *honores*. *Honores* nomen ſuum fere amittunt, in *notam* & contumeliam mutantur, ſi differantur per repulſas &c.

4 oneroſum) Pudorem noſtrum onerat. Sic 78, 6 *oneroſa erit modeſtiae* &c.

obligantur: nos duos consulatus accipimus simul, simul gerimus, alterque in altero consules, sed iterum & pariter sumus.

XCII. Illud vero quam insigne! quod nobis praefectis aerario consulatum ante, quam successorem dedisti. Aucta est dignitas dignitate: neque continuatus tantum, sed geminatus est honor, finemque potestatis alterius, tanquam parum esset excipere, praeuenit.
Tanta tibi integritatis nostrae fiducia fuit, vt non du- 2
bitares, te salua diligentiae tuae ratione esse facturum, si nos post maximum officium priuatos esse non sineres. Quid, quod eundem in annum consulatum nostrum contulisti? Ergo non alia nos pagina, quam quae te consulem accipiet, & nostra quoque nomina adden-
tur fastis, quibus ipse praescriberis. Tu comitiis nostris 3
praesidere, tu nobis sanctissimum illud carmen praeire dignatus es, tuo iudicio consules facti, tua voce renunciati sumus: vt idem honoribus nostris suffragator in
curia, in campo declarator existeres. Nam quod eum 4
potissimum mensem attribuisti, quem tuus natalis exornat, quam pulchrum nobis! quibus edicto, quibus spectaculo celebrare continget diem illum, triplici

92, 2 priuatos esse) Vt ad rationem reddendam superioris muneris vocari possemus.

eundem in annum) Quo tu consulatum geris, nimirum, quod ea quae sequuntur satis declarant. * Onuphrius Panui, quod monet Schwarzius, in Fastis h. l. ita refert, *eundem in annum consulatus tui consulatum nostrum contulisti.* Si e MSS. bene.

quam quae te) * Illud *quae* e Cod. Paris. inserit Schwarzius. Abesse quidem poterat, sed auget claritatem.

3 carmen praeire) Vid. ad 64, 3.

4 eum pot. mensem) Septembrem. Nam XIV Kal. Octob. interfectum Domitianum refert Sueto. 17.

spectaculo celebrare) Antiquum hoc; itaque singulare illud Tiberii Sueto. 26, quod *natalem suum plebeiis incurrentem* Circen-

gaudio laetum: qui principem abstulit pessimum, de-
5 dit optimum, meliorem optimo genuit. Nos sub oculis tuis augustior solito currus accipiet: nos inter secunda omina, & vota certantia, quae praesenti tibi conferentur, vehemur alacres, & incerti ex vtra parte maior auribus nostris accidat clamor.

XCIII. Super omnia tamen praedicandum videtur, quod pateris consules esse, quos fecisti: quippe nullum periculum, nullus ex principe metus consulares animos debilitat & frangit: nihil inuitis audiendum, nihil coactis decernendum erit. Manet manebitque honori veneratio sua, nec securitatem aucto-
2 ritate perdemus. Ac si quid forte ex consulatus fastigio fuerit diminutum, nostra haec erit culpa, non saeculi. Licet enim, quantum ad principem, licet ta-
3 les consules agere, quales ante principes erant. Vllamne tibi pro beneficiis referre gratiam parem possumus? nisi tantum illam, vt semper nos meminerimus, consules fuisse, & consules tuos; ea sentiamus, ea censeamus, quae consularibus digna sunt; ITA versemur in re publica, vt credamus esse rem publi-
4 cam. Non consilium nostrum, non operam subtrahamus, nec disiunctos nos, & quasi dimissos consulatu, sed quasi adstrictos & deuinctos putemus: eundemque locum laboris & curae, quem reuerentiae, dignitatisque, teneamus.

XCIV. In fine orationis praesides custodesque imperii deos, ego consul pro rebus humanis, ac te praeci-

Circensibus vix vnius bigae adiectione honorari passus est.

5 *currus accipiet*) Quo per circum vehebantur. Iam laudatus Iuuen. 10, 36 *Quid si vidisset Praetorem curribus altis Exstantem, & medio sublimem in puluere circi* &c. Add. 11, 191 sqq.

94, 2

praecipue, Capitoline Iupiter, precor, vt beneficiis tuis
faueas, tantisque muneribus addas perpetuitatem. Au- 2
diſti, quae malo principi precabamur; exaudi, quae
pro diſſimillimo optamus. Non te diſtringimus votis.
non enim pacem, non concordiam, non ſecuritatem,
non opes oramus, non honores: ſimplex cunctaque
iſta complexum vnum omnium votum eſt, SALVS
PRINCIPIS. Nec vero noua tibi iniungimus. Tu 3
enim iam tunc illum in tutelam recepiſti, quum prae-
donis auidiſſimi faucibus eripuiſti. neque enim ſine
auxilio tuo, quum altiſſima quaeque quaterentur, hic,
qui omnibus excelſior, inconcuſſus ſtetit. Praeteritus
eſt a peſſimo principe, qui praeteriri ab optimo non
potuit. Tu clara iudicii tui ſigna miſiſti, quum profi- 4
ciſcenti ad exercitum tuo nomine, tuo honore ceſſiſti.
Tu voce Imperatoris quid ſentires, locutus, filium illi, 5
nobis parentem, tibi pontificem maximum elegiſti.
Quo maiore fiducia iisdem illis votis, quae ipſe pro ſe nuncupari iubet, oro & obteſtor, ſi bene rempublicam, ſi ex vtilitate omnium regit, primum, vt illum nepotibus noſtris ac pronepotibus ſerues: deinde, vt quandoque ſucceſſorem ei tribuas, quem genuerit, quem formauerit, ſimilemque fecerit adoptato; aut, ſi hoc fato negatur, in conſilio ſis eligenti, monſtresque aliquem, quem adoptari in Capitolio deceat.

XCV.

94, 2 ſimplex-votum) Compara 23, 5 it. 72, 1. Lepidus eſt Martialis 7, 59 *Nil pro me mihi Iuppiter petenti Ne ſuccenſueris, velut ſuperbo. Te pro Caeſare debeo rogare: Pro me debeo Caeſarem rogare.* Vid. ad 80, 6.

3 praedonis auid.) Domitiani bonis omnibus inſidiantis. Vid. Ep. 4, 24, 4.

4 *tuo nomine) Imperatoris.* Vid. 5, 3.

5 tibi pontif. max.) Quod Pontificis Maximi dignitas imperio tum coniuncta, quod nummi omnes & inſcriptiones loquuntur.

ſi bene remp.) Vid. 68, 1.

fato negatur) Sterile, quod

ſcitur,

XCV. Vobis, Patres Conſcripti, quantum debeam, publicis etiam monumentis continetur. Vos mihi in tribunatu quietis, in praetura modeſtiae; vos in iſtis officiis etiam, quae e ſtudiis noſtris circa tuendos ſocios iniunxeratis, cuncti conſtantiae antiquiſſimum
2 teſtimonium perhibuiſtis. Vos proxime deſtinationem conſulatus mei his acclamationibus approbauiſtis, vt intelligam, etiam atque etiam enitendum mihi, vt hunc conſenſum veſtrum complectar, & teneam, & in
3 dies augeam. Etenim memini, TVNC veriſſime iudicari, meruerit quis honorem, nec ne, quum adeptus eſt.
4 Vos modo fauete huic propoſito, & credite, ſi curſu quodam prouectus ab illo inſidioſiſſimo principe, antequam profiteretur odium bonorum, poſtquam pro-
5 feſſus eſt, ſubſtiti; quum viderem, quae ad honores compendia paterent, longius iter malui: ſi malis temporibus inter moeſtos & pauentes, bonis inter ſecuros gaudentesque numeror; ſi denique in tantum diligo Optimum principem, in quantum inuiſus peſſimo fui.
6 Ego reuerentiae veſtrae ſic ſemper inſeruiam, non vt me conſulem, & mox conſularem, ſed vt candidatum conſulatus putem.

ſcitur, Traiani cum Plotina coniugium.

95, 1 publicis monum.) Credo, quae Senatus Plinio ſtatuit: in actis certe Senatus.

e ſtudiis noſtris) Pro facultate dicendi: V. G. vt Baeticis adeſſem, de qua re Ep. 3, 9, 1.

5 quum viderem) * Re iterum conſiderata non puto opus eſſe, vt contra libros omnes *Si* praeponamus: quod Plinius ad propoſitionem modo capitalem adiecit; haec *quum viderem — malui*, incidens modo eſt, qua interpretatur illud *ſubſtiti*.

diligo optimum) Acuta & elegans oppoſitio. Duae notae boni ciuis, vna, *diligere optimum principem*; altera, *inuiſum eſſe peſſimo*.

6 candidatum) *Quo quidem tempore omnia non modo, quae reprehendi palam, ſed etiam quae obſcure cogitari poſſunt, timemus: rumorem, fabulam fictam, falſam perhorreſcimus: ora omnium atque oculos intuemur* &c. Cic. pro Milo. 16.

INDEX

INDEX
HOMINVM ILLVSTRIVM,
in quo ii, ad quos ſcribit Plinius, datiuo caſu, ſcriptores antiqui *Italicis*, et, vbi ad eosdem ſcripſit Plinius, aſteriſco praefixo notantur.

Aſſu-

D.

Domitius

Platonis

INDEX
VERBORVM ET RERVM,
quae literis exprimuntur *Italicis*, non ipsius Plinii verba esse intelligentur.

A.

accu-

carmen

Circen-

comita-

diaetula

E.

effica-

 exſiſtat

haesita-

I.

impla-

innixus

in

peracto

pietas

 poris

ruens

fubdo-

T.

INDEX*

GRAECORVM.

* Loca maiora ex 9, 26 huc referre omnia superuacuum visum est

FINIS.

IO. MATTHIAE GESNERI

AD

IO. AVGVSTVM ERNESTI

COLL. THOM. APVD LIPSIENSES

RECTOREM

EPISTOLA

QVA SVAM

PLINII IVNIORIS

EDITIONEM

VEL EMENDANDI VEL DEFENDENDI

CAVSSA RETRACTAT.

Quo tempore reducem e Lipſienſi prelo Plinium accipio, vna mihi redditur epiſtola tua, ERNESTI, vir doctiſſime, et animo meo cariſſime. Non dico, iucundam fuiſſe: ſatis eſt, quod a te fuit. Sed amplius quiddam in ea reperi, quod non ad meae tantum voluptatis fructum, ſed ad aliorum quoque vtilitatem referendum, ſtatim iudicabam, cum vna mihi ſignificaret Caſpar Fritſchius noſter, ſi quid Plinio adiiciendum haberem, tempus adhuc eſſe, pauciſſimis eius exemplis manu quaſi emiſſis. Statim, inquam, conſilium arripui errores vel meos vel operarum, de quibus nos admonuiſti, ſententiam de quibusdam locis tuam a mea diſcedentem, et ſi quid aliud occurreret ſalutanti poſtliminio quaſi ad me redeuntem Plinium; ea omnia, epiſtola quadam *comprehenſa*, ad te mittendi: quod tanto magis mihi placuit conſilium, cum eodem tempore ad me perueniſſet, quem auide diu expectaueram, Panegyricus Plinianus, quem tu propter negotia tua non *attigeras*, a *Cl. Arntzenio* editus, e quo decerpere quaedam lectoribus *Plinii* profutura, & noſtra inde vel augere vel emendare, liceret.

Age igitur, quae addita, detracta, immutata, defenſa, vellem in Plinianis curis noſtris, apud te breuiter perſequar; quod obuerſans animo meo tua imago cum dulcius mihi, quidquid hoc eſt laboris, faciet, tum ſi qui ſunt igniculi in nobis ingenii, eos leni quaſi ſpiritu excitabit. Non vereor, ne voluntatem tuam offendam, ſicubi a tua ſententia diſceſſero. Melius inter nos de maximis rebus conuenit, quam vt minuta diſputatiuncula animorum coniunctionem ſanctiſſimis adſtrictam vinculis, labefactare poſſit aut conuellere.

Caete-

Caeterum non eius modo breuitatis hic memor ero, quam ipſa quaſi imperat neceſſitas; ſed totius etiam conſilii huius editionis. Cum enim non eo ſpectet labor noſter, vt integritati Plinii ſcrupuloſa diligentia conſulatur, quam prouinciam, quantum ad epiſtolas, pulchre ornatam ſciebam a Cortio, & qui ſuccenturiatus illi fuit Longolio; in Panegyrico autem, (ne de Cel. Schwarzio hic dicam) id quod ſperaueram futurum, praeclare eadem functum video doctiſſimum Arntzenium, qui viri ſuo labore in futurum quoque proſpexerunt, proſpicientque, ne temere, vel impune adeo, graſſari in Plinium poſſit critica licentia; ſed vt commodius legatur ſcriptor venuſtiſſimus, atque intelligatur, quod ipſum in epiſtola ad Illuſtriſſimum Ruthenum Comitem profeſſus ſum: propter has cauſſas venia nobis dabitur, quod non moroſe & ad vnguem perſequimur omnia, cum in libro ipſo, tum in hoc quaſi eius ſpicilegio. Sed ne faciamus ianuam domo maiorem, rem, age, ipſam aggrediamur.

1, 8, 12 Cum de *munere* hic ſermo ſit, placet tibi, Erneſti doctiſſime, non ad medicorum, de quibus alioquin hic agitur in protaſi, pilulas referri verbum *inducere*; ſed eo ſumi intellectu, quo *inducuntur*, h. e. producuntur, oſtenduntur, commendantur, ſpectatoribus ludorum publicorum perſonae, ipſaque adeo munera: Cumque Graeci eadem ratione dicant *εἰσάγειν*, inde ais explicari forte non abſurde poſſe locum in Epiſtola ad Hebraeos 1, 6.

p. 15, b v. 5. leg. prolata.

1, 9, 1 Praefers *iunctisque*, aut *cunctisue*, pro diuerſa oppoſitionis ratione, ex qua ſingulis opponendi ſint aut *plures iunctique*, h. e. plures, & ii quidem non ſinguli, ſed iunctim conſiderati, aut *plures*, atque adeo cuncti, h. e. *cunctiue*. Mihi creſcere videbatur oratio. Singulis diebus per officia vrbana tranſactis ſic ſatis conſtat ratio; minus conſtat *pluribus*; omnium minime *cunctis* h. e. vel ſimpliciter omnibus, vel certe pluribus illis in vnam ſummam collectis. Sunt enim *cuncti*, quod Feſtus & Aſconius docent, *ſimul omnes*, quaſi *coniuncti*.

 1, 9, 5

1, 9, 5 pro *nisi vnum me* iubet Cl. Arntzenius ad Pan. 94, legere nos, *nisi tamen me.*

1, 12, 1 Veras me dubitare, vir doctissime, quo *iacturae* appellatio respiciat, cum doceat ipse Plinius 2, 1, 10. At ipsum hoc nempe dubitabam ego, vtrum consolandi argumentum initio ponere voluerit, & in luctu desinere.

p. 22, b v. 3 leg. mitigari.

1, 20, 7 ad *subscriptiones censorias* hic respici putas; nec intercedo, cum in hoc conueniat & *accusatoris*, δίκην γράφοντος, *subscriptio*, & *censoria*, vt caussa vel crimen breuiter designetur.

1, 20, 10 *Orationis* retinendum censes, vbi ego *oratoris* praetuli. Neque profecto temere. Nempe h. l. *actio* non consideratur, ais, quatenus ab *oratore* pendet; sed quatenus ab *oratione*: defenditurque a Plinio, nunquam *bonam orationem* esse *sine bona actione*; & si bona *oratio* sit bona *actione* destituta, propter temporis ad agendum dati angustias, quibus actio frangatur, cum timeat orator, ne tempus constitutum excedat, non esse *orationis* culpam, neque propterea illud, quod posuerat de naturali bonae *orationis* & *actionis* coniunctione negandum; sed *iudicis*. Praeclare ista. Sed vide, ὦ φιλότης, qua parte ego considerauerim. Imaginabar hanc speciem, breuem nimis diem constitutam oratori, non datum esse tempus domi otiose commentandi & scribendi orationem; vnde necessario ei sit ex tempore agendum: qua re fiat, vt *actio* talis similis esse *orationi* cuicunque scriptae, animo certe antea comprehensae non possit. Hoc ergo tum non accidit culpa *oratoris*, qui volebat, nisi impeditus esset parare *orationem*, quam *actione* deinde exprimeret.

1, 20, 17 De Eupolidis in Periclem verbis etiam dicta quaedam ad Quinctil. 10, 1, 82.

2, 3, 2 *Ponit controuersias* tibi placet, cum alias non intelligatur, quomodo elegerint auditores. Mihi etiam sine dubitatione placeret, nisi extemporalitatem laudaret Plinius: quae suspecta sane est, si ipse declamator controuersias *ponit*: suspecta etiam est, si de pluribus quas *poposcit*, vnam *ipse eligat*; potest enim constitutum habere cum eo qui posuit; potest certe facillimam deligere. Suspicio omnis abest, si primo *poscit* controuersias plures; tum de pluribus illis electionem permittit auditoribus, qui vel sententiarum numero, vel sorte adeo decidere possunt. Mea hic culpa est, qui, dum breuis esse volui, abrupte nimis locutus sum, vt tu etiam dubitare posses, qui tot perplexa soluis quotidie.

p. 51, b, v. 2 leg. Isocrates.

2, 5, 6 Pro aduerbio *laetius*, contra alterum *lautius*, propugnas hoc modo, non tantum vt illi locum hic esse ostendas, quod facile dedi; sed huic vt esse neges. Ponis autem, hic sermonem esse de *copia* orationis, ad quam *lautus* vix referatur. Cum vero videas, hoc non satis firmum esse, & *lautos homines* etiam dici *copiose ornatos*; nec de sola hic copia agi: negas *seuero* & *tristi* opponi

posse *lautum*; opponi *laetum* a nostro 3, 18, 10. Verum hoc quoque aliter se habere, mihi videbatur. *Seueri* & *tristes* iidem sunt *squalidi*, *immundi*, vt in ieiunio Pharisaei: hilares contra *lauti*, *vncti*, *nitidi* &c. quales vult esse Saluator suos, cum ieiunant etiam. Denique non probabile est, pro *laetius* aliquem substituisse *lautius*: sed hoc illi iussum cedere a correctoribus, vel ipsa tua disputatio indicat.

p. 65, b, v. 1 Obscure locutus sum. Hoc volo, *tres clepsydras vnius horae spatio effluxisse.*

2, 11, 25 leg. *scribe, quid arbusculae agant.* Quamquam enim satis frequens est, post interrogatiua, obliqua etiam, poni indicatiuum: Cortius tamen, credo bonis auctoribus, *agant* posuit.

p. 76, a, v. 10 leg. interpretantur.

2, 17 pr. Mones me, qui es oculus meus, consulenda etiam esse, quae de situ Laurentini contra Holstenium disputat Fabrettus Inscr. antt. p. 752.

p. 82, b, v. 2 leg. incidere.

p. 83, a, v. antepen. leg. *vinea.*

p. 92, a, v. 10 leg. cogitatae.

p. 92, b, v. 5 a fine, leg. Ammia.

p. 93 ad finem illud alleui, quod melius docuerint ICti, Caussa diuersitatis haec esse videtur, quod dictantem audit testator ac testes; qui scribit potest fallere facilius.

p. 95, b. Abiecit heu! humana omnia Baierus. Itaque non est, quod paruulum illud ab eo speremus, qui multo maiora destituerit.

3, 5, 8 *Parcissimum somnum*, vigilantissimus homo, merito defendis contra eum, qui *paratissimo somno* se gaudere non diffitetur, his rationibus nixus, primo, quod verba, *erat sane parcissimi somni* relationem ad antecedentia, & tanquam conclusionem indicent; ibi autem de *parco* somno, non *parato* actum sit: deinde quod *somnus inter studia & labores*, adeoque alieno tempore & loco, praeter opinionem, cum hoc non agitur, vt dormiamus, *instans*, non possit *paratus* dici, sed *obrepens, opprimens*; quod autem idem praeter opinionem instans & obrepens somnus cito deserat hominem, id ipsum non esse *parati* somni, sed *parci*; neque tam hic respici a Plinio ad id, quod etiam *inter studia instet*, sed quod, cum hominem oppresserit, *mox* tamen *deserat*. Haec tu pro *parcissimo somno*. Non autem de hoc inter nos disputatur, vtrum *parcissimi somni* fuerit Plinius? hoc satis docet illius filius: sed an *paratissimus* dici potuerit somnus, qui *instat* ille quidem semper, vt *grauis aduersaria exspectatio constituta & parata Curioni* ap. Cic. Fam. 2, 4. vt *paratus moechus* ap. Ter. Andr. 2, 1, 16; sed etiam *deserit*; commoda sane natura in homine negotioso, qui sit *parci* ille quidem somni, & vigilans; verum idem etiam *parati*, quod fere consequens esse in hominibus sanis solet. Neque enim molles puluillos expectat, qui post moderatum somnum multis horis vel animo vel corpore agitato atque exercito fuit &c. Non puto ego nimis me somniculosum hominem; sed gratias ago naturae meae

auctori, quod *paratum* illum ſemper blandum inſidiatorem experior, ſatis tamen modeſtum eundem, qui recedere cum opus eſt, ſoleat.

3, 14, 2 *Feruens pauimentum* explicari debebat, quod bene mones, duobus verbis, ſi quis forte non meminiſſet, balnea illa fuiſſe ὑπόκαυστα, penſilia, fornicibus impoſita, in quibus accenſus ignis pauimentum primo calefaceret. Pictura paſſim proſtat v. g. apud Fabricium ad Sext. Empir. p. 30.

p. 127, a, v. vlt. leg. *mucrone*, *ne refringatur*.

3, 16, 11 praeclare obſeruas, *male mori* alias dici, qui in aqua, aut a turpi imbellique beſtia pereant, de quo Cuper. Obſſ. 1, 8.

4, 7, 1 Crebra repetitio τȢ *illum* ſcholaſtica tibi non magis, φιλτάτη κεφαλή, quam mihi videtur. Nempe bona pars Plinii eſt ſcholaſtica, h. e. ornatius ſtudioſiusque, quam ſolet in promiſcuo epiſtolarum vſu fieri, ſcripta: ſcripta nempe non amicis, ſed poſteritati, cuius ſe faſtidio illa ſua accuratiore oratione mederi putabat. Pone igitur tantisper, non epiſtolam eſſe, ſed ſatiram, quam legimus, & anaphoran illam pronominis facilius concoques. Peccat, ſi ita vis, Plinius; ſed peccat, dum nimis placere nobis poſtulat.

p. 156, a, v. 19 leg. κομισθῇ & v. 25 ἐξάγει.

ad 4, 11, 14 adnotationem obſcurauit praepoſitionis *in* traiectio. Hoc volebam, Quas *praefationes* vocat Plinius, eas a recentioribus vocari *proluſiones*, item *diſputationes in ſtudiorum inſtauratione habitas*.

4, 14, 1 leg. at ego, quaſi.

p. 165, a, v. 11 leg. partam.

4, 16, 2 Nihil mirum ais, adſtare *aliquem tunica ſciſſa*, ſalua tamen, qua illa tegatur, toga. Quid enim illum pudeat ſciſſurae repentinae, ſed tamen toga tectae? Quomodo vero tectam toga ſciſſuram inter agendum vidit Plinius? At id ipſum indecorum, ſuſpectum, ſingulare certe & obſeruabile, aliquem ita ſe inuoluere toga, vt tunica nusquam appareat. Cogita Comicas perſonas in Molerii Auaro maculas & ſciſſuras veſtium pileo, patina, habitu corporis tegentes &c.

p. 181, b, extr. del. verbum *Repromitto*.

4, 27, 6 Mau. s Plinio tribui voces redundantes γινώσκων ὅτι, quam indocto librario, quem vix credibile ſit, eas adieciſſe: & eodem modo redundare τὸ *inquit* 6, 33, 1. Videndi ergo Codices.

4, 30, 1 Putauit hanc quaeſtionem altiſſima eruditione ſua digniſſimam coniunctiſſimus collega meus I. A. Segnerus, quem apud te, qui noueris, laudare ſuperuacuum eſt. Duobus enim programmatis illam explicatam dedit, inter inauguralia Academiae noſtrae ſacra auctumno ſuperioris anni editis, in quibus acutiſſime perſecutus eſt, qua ratione, conſeruatis naturae motusque legibus, effici atque exiſtere ſtati illi auctus atque deminutiones potuerint, atque eo demum euadit, ſiphonis cuiusdam a natura inter lapides & argillas fabre-

fabrefacti ope totum illud peractum fuisse. Ponam ipsius verba ea, e quibus, qui non alieni sunt ab geometricis, hydraulicisque rationibus, tu praesertim, vir doctissime, de summa rei iudicare poterunt.

„Vas cape quodlibet perforatum ad aliquam a fundo altitudi„nem, & si lubet, non longe a supremo margine per foramen „siphonem transmitte, ita vt crus eius breuius intra vas, ad ali„quam a fundo distantiam, pateat, longius extra illud habeatur, & „foramen circa siphonem occlude. Adfluat deinde in vas aqua ae„quali celeritate. Assurget in vase pedetentim, donec siphonem „totum tegat, itaque eum replebit, ac iam aqua per siphonem ef„fundetur. Quodsi ergo sipho eius fuerit structurae, vt eodem tem„pore plus aquae fundat quam in vas accedit, decrescet pedeten„tim aquae altitudo, donec a siphone non amplius contingatur. „Iam enim aëre repletus sipho agere desinet, & aqua in vase assur„get denuo, dum eae, quas iam diximus conditiones, redeant. „Sicque, si adfluxus perpetuus fuerit, etiam alterna aquae in vase „incrementa atque decrementa absque fine redibunt. Sed aqua ex „vase constanti tenore non effluet: quod ipsum tamen, si velis, effi„cere possis facile. Insculpe vasi quod diximus, foramen aliud, „circa fundum, quod, vbi aqua vasis summum tenet, minus tamen „eius reddat, quam influit; ita tamen, vt, si aqua per siphonem & „foramen coniunctim fluat, plus eius effluat, quam in vas eodem „tempore influit: quod qua ratione obtineri possit, harum rerum „periti facile perspicient: efficietur vt, influente in vas aqua, pri„mum per foramen circa fundum solum effluat: quod cum minus „transmittat, quam adfluit, assurget aquae in vase superficies, sed „paullatim, si excessus eius quod influit, supra id quod effluit, par„uus fuerit. Sed tamen siphonem tandem teget, efficietque, vt per „eum quoque aqua fluat, eoque facto cum plus effluat quam influit, „descendet vicissim ea superficies, lente pariter, si sipho cum fora„mine ad fundum paullo tantum plus effluere patitur, quam in vas „aduenit. Si vas aquam ex priori effluentem excipiat, & retentam, „transmittat per foramen aliquod, aut rimam superne apertam, in „isto aqua augebitur tum, cum in priori vase minuitur, minuetur, „cum in priori augetur, sicque hic quoque, quae PLINIVS in „fonte obseruat, omnia perfecte contingent. Stata erunt augmen„ta imminutionesque, ad eandem surget aqua altitudinem, aequali„bus absoluentur die nocteque temporibus, & pro diuersa viarum „magnitudine, quocunque numero & tempore redire poterunt pe„riodi, vt rem leuiter consideranti patescit.

„Cum ergo reliquae caussae quas finximus omnes, & quarum „plures excogitari non posse videntur, nihil nostro fonti simile „producant; ea vero quam iam posuimus, ita ea, quae de eo „commemorantur, efficere possit, vt nihil plane relinquat: veram „esse hanc rei caussam, existimandum est. Neque enim id obesse „potest, quod siphones concipimus, qui artis opus non naturae „haberi debeant. Cum enim siphonem constituere possit quilibet „meatus inter lapides, assurgens paullulum, indeque aliquantum

„magis descendens, quales maximo numero inter petras reperis,
„nec praeter hunc quidquam requiratur, quam vt aqua ad scaturiginem, vel in antro, vel in aperto fonticulo colligatur: nihil assumtum est, quod non efficere natura possit, & multis locis effecerit separata, vt coniuncta quoque nihil habeant mirandum.„ Atque sic explicatum arbitror egregie, quomodo existere talis fons potuerit. Vtrum conciliari ista cum *libramento abdito & caeco* Plinii possint? quod aliquando probabile nobis videbatur, iam valde dubito. Nimis aperte ille putat, aquam adfluentem viam sibi non nunquam praecludere &c.

5, 6, 36 *acanthum hinc inde lubricum & flexuosum* quomodo explices, vt cognoscant lectores, patere. Ratio, inquit, dicendi petita est a serpente, qui est lubricus, & flexuosus, cum spiralis lineae figuram assumit. Sic acanthus satus fuit primo lineis curuis & spiralibus, sed nulla certa figura, mox in certas figuras vocatus per aliquantum spatii, mox iterum sine figura curuus & inflexus, sicuti velorum aulaeorumque fines filamentis sericis diuersi coloris ornantur, vt mox flexuosa sint & spiralia, mox figurata &c.

5, 16, 11 leg. Sic recens animi dolor.

p. 222, a, v. 3 leg. in sidera relat. & b, v. vlt. Galei. Caeterum quod hic negabam καταστερισμῶν nomen a me obseruatum, festinabam. Laudaui ipse, cum vix Lipsiam ista missa essent, in programmate quod habes de Diua Carolina Eratosthenis καταστερισμοὺς, inter opuscula mythologica, physica, ethica, Galei p. 97 sqq. editos.

5, 20, 4 Quae esset *rigida* periodus explicari negabat posse Cortius. Tibi *frigus* de periodis, qua sunt periodi, & quatenus pronuntiantur, dici non videtur. Age ponamus, quae *tibi sit rigida* periodus; quam ego *frigidam* interpreter: caetera, in auctoritate manuscriptorum fere pari, permittamus lectoribus. Est tibi igitur *rigida periodus*, in qua ita sibi implicata est & pendet oratio, vt non possint voce tanquam incisiones fieri, sed tota sit, quamuis longa, vno spiritu contorquenda. Quaedam contra periodi, quamquam longae, tamen flexibiles sunt, si non pendet per totas oratio, adeoque non vno spiritu pronuntiandae sunt. Mihi *volubilitas* non satis conuenire *rigido*; *frigida* porro *periodus* videbatur fieri ipsa longitudine & productione non necessaria, qua perit & disperditur dicentis impetus, & auditoris attentio; cum otiosa epitheta, periphrases, exergasiae, otiosam, tardam, & inefficacem re vera reddant orationem, quantumuis magna volubilitate contorqueatur.

6, 2, 3 *Quasi deprehensum* non satis, vt video, explicaui. *Deprehensi* quidem notio satis clara, & si quis dubitat, inspicere licet Quinctil. 1, 12, 4. 6, 3, 100. 10, 7, 29. 12, 9, 20. Ergo *quasi deprehensus* est, qui habet eandem excusationem, veniam, commoditatem, quam deprehensus. Qui ex tempore dicere cogitur, hoc est enim *deprehendi*, culpam coniicit in eos, qui coëgerunt ipsum dicere: qui cum Regulo dicunt, quidquid peccatur, in ipsum possint coniicere, longas moras, corrogatos auditores &c.

6, 8, 1

6, 8, 5 leg. *δερκομένοιο*:

6, 16, 15 *consultant, an intra tecta.* Illud *an* male hic seruatum, in Indice monetur.

p. 259, 7 leg. consilium.

p. 260, a, v. 2 leg. *Quiritatus*, & illud add. etiam Cl. Arntzenium ad Pa. 29, 3 *queritatus* non improbare.

6, 20, 15 Elegans est, quod tibi in mentem venit, forte dedisse Plinium, *Aderant, qui Misenum fuisse* &c. ex illo poëtae, *Fuit Ilium.* Caeterum verba, *Aderant qui* antiquo, quem typographi vocant charactere, non cursiuo, debebant in contexto Plinianae epistolae exprimi.

p. 267, 1 leg. HISPANO.

6, 32, 2 De h. l. nos nuper disputare vidisti ad Quinctilianum praef. §. 9 & 11.

p. 287, b, v. 1 leg. gloriari, & v. 8 *Furta* etiam.

7, 12, 2 Rectum videtur tibi *ὑμᾶς γὰρ κακόζηλοι.* Nimirum vt *disperdendi* verbo iocose vsus est, sic etiam *κακόζηλον* vocat, te iudice, Minucium, h. e. nimis studiosum siccitatis, & salubritatis Atticae. Et sane *κακοζηλίαν* etiam in Atticismi illa nimia affectatione inesse posse, certum est. Pendeo; & ad te transirem, nisi scirem, me tui amore etiam corrumpi posse.

7, 17, 3 leg. requisierim.

7, 17, 13 *emendator acerrimus*, cum Ciceronianum esse putas, & comparas, cum *acerrimo aurium iudicio*, mecum, vt in sexcentis aliis, sentis.

p. 306, a, v. 2 leg. *asperam.*

p. 308, b, v. 2 delendum *se.*

p. 314, b, v. 9 leg. *ὀρχήσεως.*

7, 27 Ad hanc epistolam responsum esse a personato Gustauo Iansono in Noua Bibl. Hal. 34, 2 bene facis cum me admones.

p. 337, v. 8 leg. SENATVI.

8, 6, 14 leg. aere signari.

8, 7 extr. E libro Mediceo iam magis placet legere, *quod nihil ex meis* &c.

8, 14, 6 Vis, Vir Clarissime, non tam illam *distinctionem sententiarum* ab vno dictarum intelligi; quae a me post Catanaeum explicata est, & cui fauet f. 15: quam illam, quae propius ad quaestionem & speciem in hac epistola propositam pertinet, de qua praesertim f. 21, vbi plures *pugnantes sententiae* ad superandam vnam iunguntur. Et facile tibi assentior magis ad hanc respici, quod *pugnantes* vocantur, i. e. quae vna consistere non possunt, quod de priori genere ita simpliciter dici non potest; potest tamen cum relatione ad alios, qui duas eiusdem hominis sententias, vno quasi spiritu prolatas, simul probare nolunt.

Caeterum in fine notae, de qua agimus, leg. Conr.

8, 23, 5 Pro *intellexit*, malle te scribis *dilexit.* Ego putabam significare Plinium hoc, *intellexit* Auitus, & assecutus est, quantus vir esset Seruianus, quam dignus obseruatione atque obsequio.

386, b, v. 1 in Nubium principio laudari debebat Ariſtophanes.

9, 13, 4 quod pro *deſeruiſſet* malis, ſi addicerent libri, *reſediſſet;* in eo tibi aſſentior.

9, 23, 5 Verbo noſcitare poſt Cortium tribuis vim demonſtrandi, vt & τῷ *noſcere* Pan. 22, 3: non, quo proprie hanc poteſtatem habeat; ſed quod infantes, pueri, plebs, cum *noſcunt*, ſolent digito id, quod *noſcunt*, ſimul demonſtrare. Sic, aïs, mulier, cum agnoſceret Demoſthenem, alteri demonſtrabat &c. Mihi videtur, Plautinis locis & aliis ita ſtabilitam vim, quam hic tribui verbo, vt dubitare equidem non poſſim: demonſtrandi ſignificationem adhuc deſidéro aliunde adferi. Certe in panegyrico quam illud conuenit, *paruulos*, qui nondum vidiſſent, videre certe meminiſſent, peregrinatum adhuc Traianum, *noſcere* h. e. cognoſcere velle, interrogare, *quis eſt? hic ne eſt? Iuuenes* autem illum *oſtentare?* Si *noſcere* eſt *oſtentare*, pueri & iuuenes hic idem faciunt. Epiſt. 6, 20, 14 *vocibus ſuos noſcitant*, non profecto demonſtrant; res enim agitur in tenebris, ſed aut agnoſcunt, aut, quod malim, attendendo, requirendo, agnoſcere cupiunt. Inſpice locum vtrumque, candidiſſima anima mea, & vide an dubitare poſſis. Poteſt *monſtrare* digito, qui *noſcitat* aliquem; ſed ideo *noſcitare* non ſignificat proprie *demonſtrare*. Nempe neque tu hoc vis.

10, 2, 3 Non attendi ad temporum conſecutionem, cum pro *malui* ſuſpicatus ſum, legendum *malunt* vel *malim*. Libenter tibi, vt plurima, hoc debeo, mi Erneſti, quod feſtinationem emendare licet in ipſo adhuc libello. Si coniecturae locus ſit, *maluere* vel *maluerunt* ſubſtituendum fuerit.

10, 18, 2 *teſtimonium vetribuerunt*) Melius iam videtur, quod ex antiquis editionibus hic protulit Cortius *pertribuerant*, cum etiam Pan. 95, 1 *pertribuiſtis* e Voſſiano dederit *Cl. Arntzenius*, pro aliorum *perhibuiſtis*. Vtroque in loco ea vis eſſe poteſt, ad vnum omnes, a primo ad vltimum, teſtimonium tribuiſſe.

p. 454, a, v. 8 leg. qua ſtatura.

p. 458, b v. 2 leg. *Parilia*.

p. 461, a v. 1 leg. plurium.

10, 48, 5 ita emendandum cenſes, *quam buleutae qui ſunt beneficio tuo:* eleganter profecto; & quod meae coniecturae, ſi non praetulerim, certe nec auſim poſthabere.

10, 50, 4 de Bithynicis aliquem *regem* intelligere malle te aïs. Quaerendi otium iam deeſt, & forte eſt hoc e numero τῶν ἅπαξ λεγομένων.

Iam ad Panegyricum veniamus, in quo nihil tuae adnotationis nobis impertiiſti; ſed tanto plura dedit Cl. Arntzenius, cui, quod humane, & vt decet literas noſtras, mecum egit, gratias ago; quod a ſcripto ſe vix ac ne vix quidem demoueri patitur, laudo, & commode accidere Plinio arbitror; quod ſeorſim a me ſentit aliquoties, non miror; non aegre fero quaedam paullo inclementius dicta; ſi quid ipſi excidit, non exagito. Sed neque futurum puto, vt iraſcatur vir humaniſſimus, ſi eodem candore, quo

quo mea ipfius errata non diffimulo, eademque qua ipfe in meis vtitur, libertate nec mihi vndique probari, quae ipfe dixit omnia, profitear, & quaedam eorum hic indicem, vt ftatim illud, quod

2, 5 retinet quidem *dignosque nos illius vfu probemus*; fed ortam fufpicatur hanc lectionem ex repetitis, more alias folenni, duabus literis VS in vocibus duabus perpetuo tenore fcriptis ILLIVSV, cum tamen fimpliciter legi debuerit *illi vfu*. Non vereor, ne hoc probes prae ea lectione quam nos dedimus, quamque Perizonio etiam probaram, Cl. Arntzenius docet. Sed non reprehendo, quod religioni fibi duxit vir doctiffimus adfumere verba, quae ftatim fequuntur, *quam fit indignum*, quorum nondum alius fundus, quam Cufpiniani editio, proditus fit. Neque non facile fero, quod

3, 1 *aemulemur* dedit, vbi nos, Liuineio & Lipfio auctoribus, *aemuletur*, quod melius nimirum intelligebam, & intellecturos fperabam alios. Plane autem laudo, quod

4, 1 ex libris antiquis pofuit, *fed parendum eft Senatusconfulto, quod* &c.

4, 3 tuetur vulgatum, *fed ab agentibus habetur*, & quaerit, Cur talis honor agentibus gratias a Traiano non fit habitus alias quoque? Refpondeo, quia de illis priuatis gratiis non intercefferat SCtum, intercefferat de publicis. Senatui ergo honorem habet, cum ipfius auctoritati, etiam contra naturam fuam & commodum, cedit. Firmat fententiam noftram, quod fequitur, *tibi audire neceffe eft*.

p. 521, b v. 6 a fine leg. τῆς δὲ πολιᾶς.

5, 8 *illum tumultum praefaeuiiffe* ex Voffiano libro dedit vir celeb. quod elegans fane & vix a librarii ingenio profectum. Sic placet, cum

5, 9 *ex aduerfis fecunda nafcantur* etiam ideo praefert, quia *feminum* ftatim mentio fubiicitur.

9, 2 Non fatis accurate rationes fubduxi in *Patricii* explicatione, cum poft locum Taciti fubieci verba, *quis autem confule clarior?* Hoc enim in Traianum patrem an conueniat, vehementer incertum eft, cum non conftet, an eius quoque pater, id eft auus Principis Optimi, confulatu functus fuerit? tacentibus Faftis, tacente ipfo Plinio. Itaque folicitor legere h. l. *Credentne pofteri, Patricium, & Confulari — genitum*. Nihil fuit facilius, quam conformari fibi a librario cafus proximos.

11, 4 Verba, *cuius pulfi fugatique* &c. per σύνεσιν ad *hoftes* refert Cl. Arntzenius, & non vult fub iniquiffima faepe Grammaticorum tyrannide feruire. At hic quidem, quod fciam, non de Grammatica fermo eft. Synefin eiusmodi, fiue fynthefin malimus, generofiffimi quique fcriptores vfurparunt. Verum fententia multum fit acrior, & ad fatiram magis accedit, h. e. ad Plinianum in talibus characterem, fi dicas, ex ipfo triumpho (vt hodie, cum Ambrofiano Hymno Deum iuffi ciues non nunquam laudant) intellexiffe homines, *pulfum fugatumque* effe *imperium* h. e. cum exercitu fuo Imperatorem, vt hodie *Portam Turcicam*, vel *Imperium Rufforum* qui victum, pulfum, fugatum diceret, in fublimiori praefertim

fertim oratione, ab omnibus intelligeretur, reprehenderetur fere a nemine.

14, 1 In vexato loco de *ferocia Parthorum an barbarorum?* laudat Schwarzianam coniecturam merito, sed tamen suo more lectionem vulgatam retinet, & hoc modo interpretari conatur, „Iam „eas res gesseras, propter quas eodem iure ex deuicta gente agno„men assumere potuisses; quo postea id fecisti de Germanis.„ Vide, perspicacissime vir, an videre hic aliquid possis. Sic possessione longi temporis tuetur etiam illud quod statim sequitur, & legit.

14, 2 *Germaniamque (quam cum — dirimuntque) Per hoc omne spatium* &c. vt sit hyperbaton a parenthesi. Neque tamen repugnare se ait, si quis malit breuius, *Germaniam, quam* &c. Mihi ea ratio nimis contorta, & a politula illa Plinii facilitate aliena videtur. Sed ingeniosum, quod

15, 2 coniicit vir Cl. *breuemque militiam quasi transiliisse contentus*, pro vulgato *transisse*.

p. 538, b v. 5 leg. Ἐβάδιζεν.

17, 3 *nec non modo telorum tuorum*: omittit *non*; nec habeo, quo defendam, praeter rationem Grammaticam, quae negationem ante vel post *non modo* non omitti suadet, nisi in proximo membro aliud *non*, vel *ne quidem* sequatur. Vid. ad Quinctil. 11, 1, 2. Sed scilicet, si plura id genus loca inueniantur, & afferantur, cedet merito Grammatica. Hic quidem, sublato illo *non*, videtur hic esse nexus propositionum, *si quis regum venire in manus audeat, & non* (illud enim est *nec*) *modo telorum tuorum, sed etiam oculorum — coniectum — perhorrescat*: quod sententiae aperte contrarium est.

17, 4 pro *quandocunque*, quod habent omnes editi, recte reponit ex MS. *quandoque*, eodem intellectu.

19, 4 vbi nos *probabantur* post Lipsium & alios, *probantur* legit, quod patior: sed quomodo nexus orationis, quod dicit, illud postulet, non video.

23, 4 extr. leg. *voluptatem operis sui pere.*

23, 5 *Augusta victimis cuncta* bene se habere nihil dubitabam: videtur enim ipsa multitudo hostiarum ad religiosam quandam reuerentiam aliquod momentum habere. Sed vide, vir doctissime, an non melius sit, quod Cl. Arntzenius e MS. Guelf. dedit *angusta*. Laudare poterat ad firmandam hanc lectionem infra 52, 7.

24, 2 seruat *eademque omnia illa* &c. sed me nondum poenitet dedisse *eadem quae*. Iudicabis, vter melius. Hic nullum in libris praesidium esse, probe intelligis, cum neque voces separent, neque diphthongos explanent.

24 extr. Bene legit *humus ista communis*, pro *ita* aliorum. Sic etiam

25, 4 *expectatus est*, quod fine caussa accommodarunt sequenti *promisumque*.

26, 6 post *amplectitur* excidit apud nos etiam *occasum imperii*, quod facile fuit, cum statim sequatur *occasum reipublicae*.

p. 554, b v. 5 leg. habent — mittant. Quod

p. 5

30, 3 *mergi repararique palanti amne*, combinatis diuerſorum codicum lectionibus dedimus; non probabile videtur Cl. viro, quosdam librarios hanc, alios alteram vocem omiſiſſe. Mihi adhuc placet illa ratio, quod *palanti*, in quibusdam libris repertum, eruditius eſt, quam vt librario tribui poſſit: *repararique* autem & ipſum magnis auctoritatibus aſſeritur. Mox

30, 4 pro *detinenti ſolo* dedit ex MS. *clementi*, quod damnare non auſim certe: multo minus

31, 1 *campumque praeſterni*, pro altero *proſterni*: duriuſculum autem, quod

31, 6 *Ita beneficio tuo nec benigna tellus & obſequens Nilus* legit, pro *maligna*: duriuſculum, inquam, ſed ex MSS. tamen; & ita explicat, etiam non benigna tellus obſequens eſt non minus quam Nilus.

33, 3 Legit Arntzenius, *Nemo & ſpectator & ſpectaculum factus.* Vide, an non incommodum hoc habeat ea lectio, quod *ſpectator* nullo ſenſu etiam ad *factus* ſic refertur. Quanto lenius & propius ad Schwarzianum codicem, *e ſpectatore ſpectaculum factus?*

35, 4 Nondum poenitet dediſſe, *tot res illis adiecisti, propter quae* &c. licet *illi* tueatur Cl. Arntzenius: qui etiam in eo mihi non ſatisfacit, quod mox legit, *perquam magna quaedam edicto Tibi adſtruxerat, nihilque reliquiſſe*, niſi *tibi videbatur;* atque illud *niſi* argutum putat, & valde Plinianum. Equidem conciliare eam exceptionem, illud *niſi*, non poſſum cum verbis *hoc magis arduum fuit*. Difficile eſt rebus, quae ad faſtigium iam perductae videntur, aliquid addere: ceſſat admiratio, ſi addat is, cui reſeruatum conſilio eſt, vt addat. Conf. c. 38, 1.

36, 4 Ne admittenda ſit emendatio ſoli coniecturae debita, Cl. Arntzenius *Tribunal excogitatum cruciatui*, ſuſpenſo pede (laudo modeſtiam) ita tentat exponere: *Tribunal* illud, in quo ſub ſuperioribus Imperatoribus fiſcales cauſſae agebantur, *excogitatum cruciatui*, h. e. inuentum ad vexandos & lacerandos miſeros reos, ſub optimo principe nunc *par eſt caeteris* &c. Non voluit profecto intelligi a poſteris Plinius, ſi hoc illis verbis dicere voluit. Eadem puto de eo, qui iam ponetur loco,

40, 1 vbi retinet vitioſam, vt mihi videtur ſcripturam, *cuiuscunque modi ea pecunia* &c. & ita explicat, Quocunque iure aut nomine ad aliquem peruenerit pecunia.

45, 5 ponit, *quod fruſtra ſperauerunt diſſimiles*, pro *ſperauerint*, quod Gruteri & Bongarſii coniecturae debitum ſecuti ſunt caeteri. Et pulchram atque veram hic dicit ſententiam contra nimiam emendandi libidinem: ſed quae me tamen non deterreat, vt non malim hic legi *ſperauerint.* Nec ignoro, aoriſtorum Graecorum vim habere, apud Senecam praeſertim, interdum praeterita. Non multo poſt illam in criticos orationem, nempe ad

48, 3 vbi *immaniſſima bellua* Domitianus vocatur, „Eam, inquit, elegantiam„ (neſcio autem quae elegantia ſit, homini *belluae* nomen tribuere) „credo periſſe apud Senecam Suaſ. 6 p. 36 *Videbis* „*illum non hominis, ſed belluae ciuilis vultum.* Editur nunc *belli*, „ſed

„sed ita non satisfacit oppositio, quae apertior est *hominem inter belluam.*„ Sermo est de Antonio triumuiro; quaeritur, an Cicero illum adire, illi supplicare debeat? Sed potesne tu, humanissime Ernesti, hic non aliquantulum ridere *belluae ciuilis vultum?* Equidem non loquor de impuris manibus, quibus laceretur Seneca, & aliquis ad hunc panegyricum 90, 6. Redeamus in viam, h. e. ad Plinium, & humanitatem. De 49, 4 dicemus ad 56, 2.

49, 6 *plenus ipse & ructans* quod placuit Liuineio, Perizonio, Schwarzio, mihi quoque, non patitur venire in locum compositi & ἀσυνδέτως *plenus ipse eructans.* Et sane festinaui, cum in adnotatione posui, e libro Schwarzii esse, quod erat e coniectura.

49, 8 *peregrinae superstitionis mysteria* e MS. Guelf. mutat in *ministeria*, intelligitque pueros ex Aegypto, superstitiosa procul dubio gente. Sed num superstitionis caussa arcessiti? *Alexandrinas delicias* ad alia omnia petitas nouimus. An ita pauper est Plinius, vt solius augendae orationis, & epitheti caussa *superstitionis* mentionem inculcauerit? Sed hoc ipse sentit vir doctus: & hanc ipsam mutandi caussam fuisse putat descriptoribus. Contra apud Petronium c. 118 *Deorum illa ministeria* per quae *praecipitandus* est *liber* poëtae *spiritus*, simplici coniectura, qua seuere adeo interdicit aliis, in *mysteria* mutatum it, in quo minus etiam illi assentiar. Nimirum neque ille Gronouio; Schwarzio, mihi, cum ex optimis libris

50, 4 legimus *domini scientis*, quod seuere damnat, neque putat, Romanum quemquam sic loqui potuisse. Sed

50, 5 retinet vulgatum, *quod sit detestanda auaritia* &c. aitque, sine vlla difficultate recte posse exponi. Vellem fecisset. Nam laborarunt Liuineius, Lipsius, reliqui, qui *quo sit* maluere: laborauit Perizonius, cui videbatur legendum *quo sit.* Vide, ὦ φιλότης, an non

51, 1 legendum sit *Idem tam parcus es?* Verbum *es* facile absorpsit syllaba praecedens.

51, 2 ex MSS. dedit *Magnum reiicere aliquid* &c. Cl. Arntzenius, & in loco vexato

52, 2 *cum deorum ipse non sis adeptus*, in quo adsentitur Celeb. Schwarzio. Iuuat explicationem nostram illud, quod obseruat vir diligentissimus *Dei* plur. & *Deis* in libris antiquis inueniri.

52, 5 pro *abiectas* legit Arntzenius optimis auctoribus *obiectas*, & iungit cum *flammis.*

56, 2 Cum scripsi, non statim ad manus esse exemplum, vbi *num* pro *nonne* ponatur, alterius auctoris putaui, & indubium. Alioquin enim erat in proximo, nempe 49, 4, vbi ipse dedi ex editione Salmur. 1671, 12 *num remissionibus tuis eadem frequentia* &c. Quo in loco non illud modo membrum, sed reliqua omnia a *num* incipiunt in antiquis editionibus. Minime autem probabile est, *num* posituros fuisse primos editores, si *non* inuenissent in suis libris. Verum Faber, alii, & iam Cl. Arntzenius ibi quoque *non* dederunt. Hic *nonne* ea caussa magis placuit, quia ob sequentem vocalem

fem facile inter dictandum excidere potuisse encliticam *ne* arbitrabar. Caeterum eiusdem originis, certe significationis, eiusdemque fere pronuntiationis vocabula *num* & *non* ita misceri certum est, vt vix vnquam in interrogationibus certum sit, vtra sit praeferenda. *Non* hoc intellectu occurrit etiam 58, 3 it. 63, 3.

57, 4 pro *sexies* coniicit vir Cl. *septies*, vt referatur ad C. Marium. At hunc excludunt verba ipsa Plinii, qui neget de iis se agere, *qui exspirante iam libertate per vim ac tumultum creati sint.*

60, 7 leg. *nisi vt semper obliges, obligeris.*

61, 2 Suspicor legendum, pro *decrescant*, *decrescunt*, priusque *vt* similitudinis tantum & comparationis esse.

61, 8 Seruat vir Cl. & contra Schwarzium i. e. codicem Parisiensem, meque defendit veterem lectionem, *indulgentiam tuam necessitas aemuletur;* eamque magis cum panegyrico laudandi genere putat conuenire. Sed si vera est illa lectio, aemulata est necessitas illud, quod nondum fuit. Nonne vero indulgentis est, ea vltro dare, quae alias sola extorqueat necessitas? Necessitas non imitatur, non circumspicit exempla, sed ruit, rumpit, frangit, sine lege, sine more modoque, omnia.

63, 7 pro *spatiosissima* iam priore editione coniiciebam legendum *speciosissima*, quod in altera hac monere oblitus sum: monuit me, cum probat, vir doctissimus. Sed idem

64, 1 non persuadet, cum praefert *Vides, quam necessarium fuit.* Nimis facile est apicem post *fu'*, quo syllabam *er* notant librarii, periisse.

67, 6 extr. leg. *electus es.* & in nota ad

69, 2 v. 3 pro *Atticum*, *Antoninum*.

70, 6 Sic constituit locum mihi dubium ex bonis libris Cl. Arntzenius: *Vides enim, si quid bene fecero sciet Caesar? aut si scierit, testimonium reddet?* Et illud *Vides enim* eleganter inseruire ait sententiae. At ego, culpa forte mea, elegantiam nondum video.

71, 3 Locum vexatum bene h. e. quam proxime ad MSS. constituit; quem proponam cum interiectis supplementis, & interpretatione nostra. *Contigit ergo oculis nostris insolita ante facies, Princeps & candidatus, aequi tum* (aequales in ea cerimonia) *& simul stantes; intueri* (contigit) *parem* (priuatis) *accipientibus honorem* (& magistratum, Principem) *qui* (honorem illum) *dabat.*

72, 1 leg. *bene ac feliciter eueniret.*

72, 7 leg. *sed quae appareat.*

p. 624, a v. vlt. leg. dicantur.

77, 2 leg. *ante consulis steterat.*

80, 6 *Qua nunc parte liber*, omisso nomine *curarum*, edi curauit vir doctus, & inutilem plane vocat vocem, quae inuito auctori obtrudatur. Sed non soli Cuspiniano deberi, satis apparet ex his, quae ipse recudenda curauit.

81, 3 pro *claustris* ex MS. ponit *clathris*: recte. Non item, puto, quod

81, 4 extr. pro *transire obstantia freta* ponit *transfretare*, quae glossa totius formulae videtur. Sic

82, 1 *Teporem* ponit pro *torporem* ex duobus MSS. contra omnes reliquos. Et facile illi fuit probare, a calore & *tepore* celebrari Baias; huc facere *teporem* prae *torpore*, illud vero non ostendit.

82, 9 Illud *incidat*, quod, a Grutero & Cellario acceptum, mihi non satisfacere dixi, mutat in *insideat* ex MS. Guelf. & coniectura Perizonii. Aldus & alii, *insidat*. Fateor tamen, mihi adhuc placere meum *insit*; *at* &c.

86, 6 dedit, *vt maxima fructus* (s. fruitus est) *suscepti* &c. nempe *maxima* iungit cum *gloria*. Nondum adducor, vt haec praeferam ei lectioni, quam e Cl. Schwarzii libro edidi. Nec facere possum, vt

90, 6 lectionem, quam repraesentat, *etsi minus vt bonos promouere vellet*. Iactantiam ait vir doctus admiratione dignam, si Plinius se & collegam *bonos* viros vocet. Quid audio? Et voluitne Nerua promouere *minus bonos*? vel ne calumniari videar, potuitne alio respectu eos promouere, quam *vt bonos*? & nonne *bonos* vel inde collegit, quod inuisi essent malo principi? Egregia laus boni principis, si solo quasi studio contradicendi suo antecessori promoueat quosdam, non *vt bonos*, sed vt illi inuisos. Deinde quorsum referemus illud, quod statim sequitur de voto latendi? Non ausim ego iurare, Plinium totidem syllabis scripsisse, quod coniecit *Lipsius*; sed in hanc sententiam si scripsit, incommode scripsisse nego, & melius scripsisse aio, quam, vt modo restitutum est. Non irascor, mi carissime Ernesti, optimo Arntzenio, quod tuetur integritatem Plinii; laudo quod non patitur pro Plinii verbis ad posteritatem dari cogitata vel eruditissimorum hominum. Sed *impuras manus, & varios sententiarum gurgites* impingi viris de sententia scriptorum, propter quam solam totus *ille noster apparatus* Criticus adhibetur, optime meritis, illud leniter certe, & seruata literarum nostrarum verecundia, animaduertendum mihi videbatur. Vltra fere, quam pro huius editionis ratione non nunquam prouectus sum, dulcedine tecum, ὦ φιλότης, vt alias coram solebamus, disputandi, cuius me quasi praesentis cogitatio, quod futurum praeuidebam, sustentauit, vt non nimis iucundo labore, mea quasi vineta caedendi, & retractandi ea, quae manu emissa gaudebam, alacrius defungerer. Quae alias in fine epistolarum dici solent, iis facile caret amicitia nostra. Itaque vale, & mei memoriam Lipsiensibus amicis, praesertim Patrono nostro illustri STIGLIZIO, viro immortaliter de patria sua merenti, commendare ne desine.

Scr. Kal. Nou. cIↃ IↃCC XXXVIII
Gottingae.